

UNIWERSYTET EKONOMICZNY
W POZNANIU

WYDZIAŁ ZARZĄDZANIA

Alicja Szczepińska

**WARUNKI I MECHANIZM GOSPODARKI
MIASTA JAKO ŹRÓDŁA PRZEWAGI
EFEKTYWNOŚCIOWEJ LESZNA**

Praca doktorska

Promotor:
Prof. dr hab. Ryszard Domański

Poznań 2009

Spis treści

Wstęp.....	5
I. Podstawy teoretyczne	11
1. Wprowadzenie do teorii wzrostu gospodarczego.....	11
2. Funkcja produkcji jako sposób wyrażania wzrostu gospodarczego.....	15
3. Modele neoklasyczne	18
3.1. Model Solowa	18
3.2. Model Ramsaya-Cassa-Koopmansa.....	24
3.3. Model Mankiwa-D. Romera-Weila.....	26
3.4. Model Kaldora.....	28
3.5. Model Arrowa	29
3. Koncepcje keynesowskie.....	30
4. Zasada przyspieszenia	34
5. Wzrost endogeniczny.	37
5.1. Modele z rozszerzonym kapitałem.....	40
5.2. Modele działalności badawczo-rozwojowej (B+R).....	46
5.3. Modele samowzmacniania wzrostu	49
5.4. Miejski i regionalny poziom wzrostu endogenicznego.....	53
II. Ogólna charakterystyka miasta Leszna.....	56
1. Położenie i dostępność komunikacyjna.....	56
2. Rozwój miasta do 1939 roku	58
3. Od drugiej wojny światowej do 1989 roku.	62
3.1. Ludność i zmiany administracyjne.....	62
3.2. Gospodarka socjalistyczna	65
4. Transformacja i jej następstwa	76
4.1. Sytuacja demograficzna	77
4.2. Rynek pracy i bezrobocie.....	83
4.3. Podmioty gospodarcze	91
4.4. Instytucje otoczenia biznesu.....	95
4.5. Podsumowanie	96
5. Zmiany środowiska przyrodniczego.....	97
5.1. Rzeźba terenu	97
5.2. Warunki klimatyczne	98
5.3. Warunki glebowe	99
5.4. Budowa geologiczna	99
5.5. Wody powierzchniowe i podziemne.....	100
5.6. Gospodarka wodno-ściekowa i odpady.....	100
5.7. Użytkowanie gruntów	107
5.8. Jakość powietrza	109
6. Strategia rozwoju Leszna.....	111
7. Gospodarka miasta Leszna na tle wybranych miast średniej wielkości.....	118
7.1. Ludność	119
7.2. Wykształcenie	121
7.3. Wydatki z budżetu na oświatę i wychowanie	123
7.4. Pracujący	125
7.5. Bezrobocie.....	137
7.6. Podmioty gospodarcze	139
7.7. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach	146
7.8. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca	155

7.9.	Produkcja sprzedana w przemyśle na 1 mieszkańca	156
7.10.	Dochody budżetowe na mieszkańca	159
7.11.	Organizacje pozarządowe	163
7.12.	Podsumowanie	166
III.	Czynniki warunkujące efektywny wzrost miasta Leszna	169
1.	Kapitał fizyczny	169
1.1.	Kapitał fizyczny zlokalizowany w przedsiębiorstwach.....	169
1.2.	Kapitał rzeczowy sektora samorządowego Leszna	174
2.	Kapitał ludzki	179
2.1.	Struktura wieku ludności Leszna.....	180
2.2.	Pracujący.....	182
2.3.	Wykształcenie.....	183
2.4.	Przedsiębiorczość i jakość kapitału ludzkiego	187
2.5.	Edukacja	189
3.	Elementy gospodarki opartej na wiedzy	193
3.1.	Szkolnictwo wyższe.....	194
3.1.	Nauka i technika w przemyśle Leszna.....	202
4.	Kapitał społeczny	205
4.1.	Organizacje pozarządowe	209
4.2.	Frekwencja wyborcza	210
4.3.	Jakościowe cechy społeczności lokalnej	211
4.4.	Lokalne media	216
4.5.	Samorząd lokalny w dobrowolnych stowarzyszeniach i związkach gmin.....	217
4.6.	Wydatki budżetu Leszna służące budowie kapitału społecznego	219
IV.	Warunki osiągnięcia przewagi efektywnościowej.....	222
1.	Przesunięcia strukturalne	223
1.1.	Liczba firm.....	224
1.2.	Zatrudnienie	232
1.3.	Przychody	236
2.	Miasto uczące się	239
2.1.	Tradycje rzemiosła i drobnej wytwórczości	239
2.2.	Wzrost liczby podmiotów gospodarczych.....	241
2.3.	Sieci społeczno-gospodarcze	245
2.4.	Przepływy pracowników między przedsiębiorstwami (instytucjami).....	247
3.	Korzyści zewnętrzne kapitału	248
3.1.	Wielkość miasta, położenie i dostępność komunikacyjna.....	249
3.2.	Wizerunek miasta	250
3.3.	Atrakcyjność inwestycyjna	254
3.4.	Infrastruktura miejska	256
3.5.	Udogodnienia ekonomiczne dla przedsiębiorców i inwestorów	263
3.6.	Pozyskiwanie środków unijnych na rozwój	268
3.7.	Instytucje otoczenia biznesu	271
3.8.	Jakość życia	277
4.	Innowacje	289
4.1.	Innowacyjność w przemyśle Leszna	291
4.2.	Aktywność innowacyjna firm.....	294
5.	Kontakty zagraniczne.....	300
5.1.	Współpraca zagraniczna koordynowana przez Urząd Miasta Leszna.....	300
5.2.	Kontakty międzynarodowe różnych instytucji i stowarzyszeń.	304
5.3.	Firmy z kapitałem zagranicznym, ważniejsi inwestorzy.....	304

V. Zależności warunkujące osiągnięcie przewagi efektywnościowej.....	307
1. Wzrastające przychody.....	307
1.1. Przychody przedsiębiorstw	307
1.2. Produkcja sprzedana w przemyśle	310
1.3. Dochody w budżecie miasta Leszna	311
2. Zastępowanie kapitału fizycznego	314
3. Zmienność relacji kapitałowych.....	318
3.1. Kapitał fizyczny – kapitał ludzki	318
3.2. Kapitał fizyczny – kapitał wiedzy.....	319
3.3. Kapitał fizyczny – kapitał społeczny	322
3.4. Kapitał ludzki – kapitał wiedzy.....	324
3.5. Kapitał ludzki – kapitał społeczny.	326
3.6. Kapitał wiedzy – kapitał społeczny.....	328
VI. Interpretacja wyników	331
Literatura	338
Strony internetowe.....	347
Spis tabel	348
Spis rycin	356

Wstęp

Postępująca globalizacja gospodarki uczyniła z metropolii węzły światowych sieci przepływów i przypisała im decydującą rolę w dalszym rozwoju kraju. Proces metropolizacji rozumiany jako przekształcanie się przestrzeni miejskich poprzez zmianę relacji między miastem centralnym a jego bezpośrednim zapleczem, powoduje osłabienie lub nawet zerwanie związków gospodarczych miasta z jego zapleczem regionalnym i zastąpienie ich relacjami z innymi metropoliami w skali kontynentalnej lub światowej. Sąsiadem metropolii w ujęciu gospodarczym stała się inna metropolia. Rola regionu sprowadzona zostaje do funkcji mieszkaniowej i rekreacyjnej dla mieszkańców metropolii¹. W tej sytuacji powstaje pytanie czy wzrastająca rola metropolii jako ośrodków naukowych i akademickich, siedzib instytucji finansowych i wyspecjalizowanych usług oznacza nieodwracalne osłabienie rozwoju miast mniejszych położonych w pewnej odległości od miast wielkich? Czy powinny się one pogodzić z rolą zaplecza mieszkalno-rekreacyjnego metropolii? Czy też są w stanie nawiązać konkurencję w walce o mieszkańców, utrzymanie i rozwój istniejących oraz pozyskanie nowych przedsiębiorstw, a w konsekwencji zwiększenie wpływów budżetowych danych jednostek terytorialnych? W literaturze podkreśla się, że stworzenie szczególnie korzystnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, polegające na kombinacji trzech czynników: dobrego skomunikowania, oferty atrakcyjnych warunków życia i pracy oraz centrum innowacyjności, może stanowić szansę dla mniejszych ośrodków miejskich do nawiązania konkurencji z wielkimi miastami. Wydaje się, że te cechy, potencjalnie posiada miasto Leszna, które wybrano za główny podmiot prezentowanej rozprawy doktorskiej. To byłe miasto wojewódzkie jest korzystnie położone pomiędzy dwoma ważnymi gospodarczo aglomeracjami Poznaniem i Wrocławiem, jednak w odległości uniemożliwiającej przejęcie funkcji ich bezpośredniego zaplecza mieszkalnego. Wielkość miasta i rozbudowana oferta rekreacyjno-sportowa oraz wyróżniająca się przedsiębiorczość mieszkańców stanowią o jego atrakcyjności do zamieszkania i pracy. Powstałe w ostatnich kilkunastu latach szkoły wyższe i instytucje wspierające biznes stanowią niewątpliwie potencjał w dążeniu do przejęcia funkcji subregionalnego centrum innowacyjności. Spełnienie tych trzech warunków nie jest jednak wystarczające do osiągnięcia przewagi efektywnościowej, która jest tu rozumiana jako najbardziej skuteczny sposób użytkowania zasobów miasta.

¹Jałowiecki B., *Metropolie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 1999

W nowych modelach wzrostu miast, zwłaszcza w teorii wzrostu endogenicznego, rozpatrywane są relacje pomiędzy różnymi rodzajami kapitału obserwowane w funkcjonowaniu i rozwoju gospodarki miast. W pracy podjęto próbę zidentyfikowania i zbadania tych relacji występujących w gospodarce miasta Leszna.

W tym celu dokonano przeglądu teorii wzrostu gospodarczego, analizując neoklasyczne modele wzrostu, koncepcje keynesowskie oraz wzrost endogeniczny. Teoria wzrostu endogenicznego, nazywana też nową teorią wzrostu, rozwinęła się w poszukiwaniu modeli, które niwelują niedostatki modeli neoklasycznych. Praktyka gospodarcza nie potwierdziła, zakładanego przez teorię neoklasyczną, wzrostu gospodarczego uzależnionego od zewnętrznych zmian techniki oraz malejących lub stałych przychodów względem skali będących skutkiem wzrostu kapitału ludzkiego, wewnętrznego kapitału technicznego czy wzrostu ludności. Także wyprowadzona z tej teorii zasada konwergencji stóp wzrostu regionów czy krajów nie znalazła należytego potwierdzenia w praktyce. Te właśnie niedoskonałości stały się przyczynkiem do endogenizacji zmian technologicznych. W konsekwencji większą rolę przypisano kapitałowi ludzkiemu, wiedzy i społecznemu oraz zwrócono uwagę na ich komplementarność będącą warunkiem zachodzenia sprzężeń zwrotnych między różnymi rodzajami kapitału prowadzącymi do efektu samowzmacniania. Zgodnie z teorią wzrostu endogenicznego siłą napędowa gospodarki opartej na wiedzy jest zastępowanie kapitału fizycznego przez kapitał wiedzy oraz proces samowzmacniającej się akumulacji kapitału wiedzy, kapitału ludzkiego i społecznego. Efekty tego procesu znacznie przewyższają wartość malejących przychodów od kapitału fizycznego. Endogenizacja procesu wzrostu stwarza możliwości dla władz regionalnych i lokalnych, które poprzez stosowanie odpowiedniej polityki mogą go stymulować. Mimo tych obiecujących, z punktu widzenia praktyki zarządzania miastem, potencjalnych korzyści, popularność teorii wzrostu endogenicznego nie przełożyła się jednak w ostatnich latach na badania przeprowadzone w miastach mniejszych niż metropolie. Dlatego jako problem badawczy prezentowanej rozprawy doktorskiej przyjęto zidentyfikowanie warunków i mechanizmu uzyskiwania przewagi efektywnościowej w gospodarce Leszna, jako miasta niemetropolitalnego, które wykazuje się potencjałem do konkurowania z większymi ośrodkami. Przy czym miarą efektywności, w tym przypadku, są wzrastające przychody od kapitału. Natomiast mechanizm rozwoju miasta rozumiany jest jako zespół zależności między elementami gospodarki miasta warunkujący ich spójność i ruch.

Przedmiotem pracy są relacje między różnymi rodzajami kapitału obserwowane w funkcjonowaniu i rozwoju gospodarki miast. Rozpatrywane są relacje pojawiające się

w nowych modelach wzrostu miast, zwłaszcza w modelu wzrostu endogenicznego. Identyfikację właściwości modelowych przeprowadza się badając relacje występujące w gospodarce miasta Leszna.

Celem rozprawy jest zidentyfikowanie warunków i mechanizmu umożliwiających efektywny rozwój gospodarki Leszna i osiągnięcie przewagi efektywnościowej nad gospodarką podobnych miast polskich.

Osiągnięcie celu głównego warunkuje realizacja celów szczegółowych:

1. Przegląd i uporządkowanie wiedzy teoretycznej dotyczącej wzrostu gospodarczego miast.
2. Zidentyfikowanie i zbadanie kapitału fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego na poziomie miasta Leszna,
3. Określenie warunków osiągnięcia przewagi efektywnościowej w sytuacji Leszna.
4. Zbadanie czy zgodnie z teorią wzrostu endogenicznego zachodzi zastępowanie kapitału fizycznego kapitałem ludzkim i wiedzy.
5. Określenie relacji zachodzących w gospodarce miasta pomiędzy kapitałem fizycznym, ludzkim, wiedzy i społecznym.
6. Zidentyfikowanie mechanizmu samowzmacniania w gospodarce miasta Leszna.
7. Sformułowanie zaleceń do polityki gospodarczej miasta.

W rozprawie próbie weryfikacji poddano następującą hipotezę: **Gospodarka miasta Leszna osiąga przewagę efektywnościową dzięki szybkiej odnowie kapitału fizycznego i samowzmacnianiu akumulacji kapitałów: fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego.**

Rozprawa ma charakter teoretyczno-empiryczny. Podstawę do rozważań teoretycznych stanowił przegląd dostępnej polskiej i obcojęzycznej literatury naukowej dotyczącej teorii wzrostu gospodarczego, neoklasycznych modeli wzrostu, koncepcji keynesowskich, teorii wzrostu endogenicznego oraz związanych z nimi pojęć kapitału ludzkiego, społecznego i gospodarki opartej na wiedzy. Z uwagi na specyfikę tematu przyjętym poziomem analizy był często kraj i region, przekładane następnie na poziom miasta. Analiza krytyczna literatury naukowej i własne przemyślenia pozwoliły na uporządkowanie wybranych koncepcji i stworzenie warsztatu do dalszych badań.

Część empiryczno-analityczna polegała na analizie danych wtórnych i pierwotnych. Badania wtórne obejmowały analizę porównawczą danych statystycznych pozyskanych

z Głównego Urzędu Statystycznego, danych ilościowych i jakościowych Urzędu Miasta Leszna oraz danych dostępnych w literaturze dotyczącej Leszna. Ich celem było opisanie stanu i dynamiki gospodarki miasta Leszna, wybranie adekwatnych mierników poszczególnych rodzajów kapitału oraz określenie pozycji miasta Leszna na tle innych byłych miast wojewódzkich o statusie powiatów grodzkich i liczbie mieszkańców poniżej 125 tys. w roku 1998. Zakres czasowy analiz był zróżnicowany. Analizowano trzy okresy w rozwoju Leszna: historyczny – do roku 1939, lata 1945-1989 oraz lata po transformacji zilustrowane najczęściej danymi za okres 1995-2007-8, a w przypadku braku danych wcześniejszych posługiwano się danymi z lat 2002-2007. Dane porównawcze dla innych miast obejmują najczęściej okres 2003-2007, a w niektórych przypadkach 1998-2007. Pierwotne badania empiryczne wykorzystane w rozprawie są badaniami ankietowymi zleconymi przez Urząd Miasta Leszna w latach 1995-2009 wyselekcjonowanym firmom. Autorka rozprawy pracując we wspomnianym urzędzie od 1994 roku miała bezpośredni wpływ na ich zakres, kształt kwestionariusza i sposób przeprowadzenia badania. Osobiście brała też udział w badaniu firm leszczyńskich w roku 2006 i 2003. Urząd Miasta Leszna począwszy od roku 1995 regularnie zleca badanie opinii mieszkańców. Badania prowadzone były metodą wywiadu ankietowego z kwestionariuszem standaryzowanym na reprezentatywnej imiennej próbie losowej dorosłych mieszkańców Leszna. Próba badawcza zawierała od 504 - 599 zaklasyfikowanych do badania wywiadów. Badania przeprowadzono w latach: 1995 (Jakiego Leszna pragniemy?), 1999, 2002, 2005 i 2009 (Życie w Lesznie). Kwestionariusz zawierał pytania zamknięte oraz w mniejszej ilości – otwarte. Każde z badań służyło diagnozie stanu wybranych aspektów życia miasta, szczególnie ważnych z punktu widzenia jego rozwoju i jakości życia jego mieszkańców. Z drugiej strony badania miały na celu monitorowanie zmian zachodzących w postawach i opiniach mieszkańców. Badania prowadzone były pod kierunkiem pracownika Uniwersytetu Adama Mickiewicza dr hab. Ryszarda Cichockiego. W pracy wykorzystano trzy badania leszczyńskich przedsiębiorców z lat 1997, 2003 i 2006. Także te badania zostały przeprowadzone metodą wywiadu kwestionariuszowego z użyciem kwestionariusza standaryzowanego. Do badania wybrano wszystkie firmy duże i średnie, które zgodziły się na udział w badaniu. Firmy małe dobierano drogą losową z uwzględnieniem ich rozkładu w bazie REGON. W pierwszym badaniu udział wzięły 74 przedsiębiorstwa, w drugim 73, a w ostatnim 163 firmy. Kwestionariusz zawierał w większości pytania zamknięte i niewielką ilość pytań otwartych. Celem badania było poznanie opinii przedsiębiorców na temat Leszna jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej oraz poznanie sytuacji samych firm, zwłaszcza poznanie oceny jej innowacyjności oraz kapitału ludzkiego. W dysertacji

wykorzystano także badanie wizerunku Leszna zleczone przez Urząd Miasta w 2007 roku. Badanie przeprowadzono metodą wywiadu z zastosowaniem standaryzowanego kwestionariusza na próbie 512 osób. Miejscem badania było Leszno, gdzie przebadano 252 respondentów, Wrocław – 90, Poznań i Zielona Góra – po 85 osób ankietowanych. W części empirycznej pracy wykorzystano metody ilościowe w postaci badań statystycznych oraz metody jakościowe w postaci bezpośrednich wywiadów, pogłębionych przez autorkę rozprawy, z przedstawicielami biznesu, szkół wyższych i władz miasta, a także uchwały Rady Miejskiej Leszna i sprawozdania wybranych jednostek organizacyjnych urzędu. Uzyskane wyniki porządkowano zgodnie z regułami logiki ekonomicznej.

Praca składa się z sześciu rozdziałów. Rozdział pierwszy stanowi teoretyczną część rozprawy. Jest on rezultatem krytycznej analizy dostępnej literatury krajowej i obcojęzycznej dotyczącej teorii wzrostu gospodarczego, której uporządkowanie i odniesienie do poziomu miasta ma służyć lepszemu zdefiniowaniu problemu badawczego. Rozdział drugi poświęcono ogólnej charakterystyce miasta Leszna. W tej części pracy wykorzystano dostępne publikacje o mieście, ale w znacznej mierze oparto się na badaniach własnych, dotąd niepublikowanych. Analizie poddano sytuację demograficzną i gospodarczą miasta. Uwzględniono przy tym czynniki historyczne oraz stan przed i po transformacji. Badano również zmiany środowiska przyrodniczego oraz strategię rozwoju miasta. Dla stworzenia pełnego obrazu miasta w ostatniej części rozdziału dokonano analizy porównawczej Leszna z grupą wybranych innych miast o zbliżonych cechach. Rozdział trzeci ma także charakter empiryczno-teoretyczny i poświęcony jest identyfikacji i badaniu akumulacji kapitału fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego w gospodarce miasta Leszna. Każda z części poświęcona danemu rodzajowi kapitału jest poprzedzona krótkim wstępem teoretycznym doprecyzującym definicje i sposób mierzenia wartości kapitału. Część czwarta stanowi próbę zidentyfikowania warunków niezbędnych do osiągnięcia przewagi efektywnościowej miasta, które mogłyby być istotnym elementem mechanizmu wspierającego wzrost gospodarczy miasta. Za najistotniejsze warunki przyjęto w rozprawie: przesunięcia strukturalne, przepływy wiedzy, korzyści zewnętrzne, innowacje i kontakty zagraniczne. Rozdział piąty poświęcony został badaniu zależności warunkujących osiągnięcie przewagi efektywnościowej. Analizie poddano wzrastające przychody, proces zastępowania kapitału fizycznego oraz zmienność relacji kapitałowych, którą badano zestawiając parami wartości wybranych mierników dla poszczególnych rodzajów kapitału. W rozdziale ostatnim podjęto próbę interpretacji uzyskanych wyników. Poddano weryfikacji przyjętą hipotezę,

zapropowano sformułowanie mechanizmu samowzmacniania wzrostu miast oraz zestawiono wnioski końcowe w odniesieniu do teorii i praktyki polityki gospodarczej miast.

I. Podstawy teoretyczne

Podejmując próbę określenia warunków i mechanizmu gospodarki miasta, jako źródła jego przewagi efektywnościowej, za punkt wyjścia do rozważań przyjęto teorię wzrostu gospodarczego. Dokonując przeglądu czynników wzrostu oraz analizując mechanizmy działania wybranych modeli neoklasycznych, koncepcji keynesowskich oraz modeli wzrostu endogenicznego poszukiwano podstaw teoretycznych do badań prowadzonych w dalszej części pracy.

1. Wprowadzenie do teorii wzrostu gospodarczego

Powodzenie gospodarcze miasta, regionu czy kraju w dłuższym okresie czasu zależy od wzrostu jego potencjalnej produkcji. Z kolei utrzymanie szybkiego wzrostu gospodarczego umożliwia lepsze zaspokojenie potrzeb mieszkańców². W konsekwencji następuje poprawa wyżywienia, zwiększa się dostępność do różnorodnych dóbr przemysłowych, upowszechnia się dostęp do nauki i ochrony zdrowia, spada bezrobocie a napięcia społeczne ulegają osłabieniu. Dlatego wzrost gospodarczy jest niezmiennie w orbicie zainteresowań władz krajowych, regionalnych i lokalnych. Pozytywne efekty wzrostu gospodarczego utożsamiane z podniesieniem poziomu życia, tworzeniem nowych miejsc pracy i finansowaniem wydatków publicznych powodują, że zjawisko to jest często synonimem samych tylko korzyści. Tymczasem w literaturze podnoszony jest też aspekt efektów negatywnych. Chodzi tu przede wszystkim o koszty społeczne i środowiskowe wzrostu. Wzrost gospodarczy może prowadzić do utraty pracy osób, które nie potrafią dostosować się do nowych technik produkcji. Dotychczasowe kwalifikacje części siły roboczej przestają być przydatne na rynku. Nie wszyscy bezrobotni potrafią odnaleźć się w tej nowej dla nich i trudnej sytuacji. Zwłaszcza, kiedy w wyniku niejednakowych możliwości dostępu do nowo wyprodukowanych bogactw, będą obserwować, że tylko niektóre grupy społeczne odczuwają pozytywne skutki wzrostu. Zmianie mogą też ulegać tradycyjne systemy wartości, takie jak solidarność zastępowana obsesją na punkcie produktywności czy zysku finansowego. Ważnym aspektem wzrostu jest jego wpływ na stan środowiska naturalnego. Zwiększenie produkcji powoduje wzrost zużycia surowców, w tym nieodnawialnych. Zarówno nowe techniki produkcji, jak i zmiany ilościowe i jakościowe konsumpcji

² Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2004, s. 226

zwielokrotniają źródła zanieczyszczenia środowiska naturalnego i prowadzą do jego destrukcji w czasie teraźniejszym i przyszłym. Trzeba jednak zauważyć, że skala tych zjawisk w konkretnych przypadkach jest bardzo różna, uzależniona od sposobu wytworzonego bogactwa. Podnoszenie aspektów negatywnych wzrostu nie ma służyć jego odrzuceniu, a jedynie wykazaniu, że powinien on się odbywać przy spełnieniu pewnych preferencji zbiorowych polegających na ochronie najsłabszych członków społeczeństwa oraz przestrzeganiu zasad ochrony środowiska. Taki samopodtrzymujący się wzrost gospodarczy wymaga ukierunkowania poprzez wybranie właściwej polityki gospodarczej³. Traktując wzrost gospodarczy jako klucz do utrzymania wysokiego poziomu życia mieszkańców w długim okresie czasu, tym większe wydaje się znaczenie poznania mechanizmów wzrostu, które zajmują ważną pozycję w teorii ekonomii.

Definicje wzrostu gospodarczego związane są z pojęciem Produktu Krajowego Brutto jako miary wartości produkcji wytworzonej w gospodarce w ciągu roku. Samuelson i Nordhaus określają wzrost gospodarczy jako „powiększanie potencjalnego Produktu Krajowego Brutto lub produktu narodowego”. Przy czym tempo podnoszenia poziomu życia mierzone jest przy pomocy stopy wzrostu produkcji na osobę. Wzrost gospodarczy określany jest też jako przyrost bogactw wytworzonych w danym kraju w określonym czasie, mierzony za pomocą wskaźnika wartości produkcji (PKB)⁴. Niektórzy autorzy wskazują na powiązania wzrostu z rozwojem gospodarczym (Klamut) i definiują wzrost gospodarczy jako proces tworzenia i powiększania rzeczywistych rozmiarów społecznego produktu, który uzupełniony o towarzyszące mu zmiany strukturalne można określić mianem rozwoju gospodarczego.

Teorie wzrostu gospodarczego identyfikują i rozpatrują czynniki lub procesy, które doprowadziły do rzeczywistego wzrostu. Najczęściej w literaturze wymieniane są cztery główne siły napędowe wzrostu:

- 1) zasoby ludzkie rozumiane jako podaż pracy, wykształcenie, dyscyplina pracy, motywacja, itp.,
- 2) zasoby naturalne, czyli ziemia, zasoby mineralne, paliwa, jakość środowiska,
- 3) akumulacja kapitału (maszyny, fabryki, drogi),
- 4) technologia, na którą składa się nauka, technika, zarządzanie, przedsiębiorczość.

Każdy z wymienionych czynników w odmienny sposób stymuluje wzrost gospodarczy.

³ Bremont J., Couet J.-F., Salort M.-M., *Kompendium wiedzy o ekonomii*, PWN, Warszawa 2006, s. 80-85

⁴Tamże, s. 80

Rozpatrując nakłady pracy analizie poddaje się liczbę zatrudnionych pracowników oraz ich kwalifikacje. Wielu ekonomistów podkreśla, że najważniejszym czynnikiem wzrostu gospodarczego jest jakość siły roboczej rozumiana jako jej umiejętności, wiedza i dyscyplina. Jako efektywne czynniki wzrostu wydajności pracy przytacza się poprawę wykształcenia, stanu zdrowia i dyscypliny pracy oraz obsługi komputera.

Zasoby naturalne rozumiane jako ziemia uprawna, ropa i gaz, lasy, woda czy zasoby mineralne, nie stanowią we współczesnym świecie przesłanki niezbędnej do wzrostu gospodarczego i przez niektórych autorów są pomijane w wyliczeniach najważniejszych czynników wzrostu.

Elementem zasadniczym występującym we wszystkich modelach wzrostu jest akumulacja kapitału. Takie czynniki jak drogi, budowle (fabryki, elektrownie, domy mieszkalne), sprzęt (ciągniki, obrabiarki, komputery) oraz zapasy wyrobów gotowych i produkcji w toku tworzą kapitał rzeczowy. Są to trwałe dobra, które służą do produkcji innych dóbr. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na inwestycje rządowe, regionalne i lokalne stwarzające dogodne warunki dla pomyślnego rozwoju sektora prywatnego, tworzące tzw. społeczny kapitał ogólny, na który składają się wielkie projekty poprzedzające handel i produkcję prywatną. Za inwestycje tego typu uznaje się drogi, systemy nawadniające, drogi wodne, publiczne zakłady opieki zdrowotnej, itp. Kraje, które rozwijają się najszybciej przeznaczają na inwestycje netto 10-20% wartości produkcji. Ważna jest przy tym świadomość władz na różnych szczeblach, że akumulacja kapitału wymaga wyrzeczenia się na wiele lat części bieżącej konsumpcji⁵.

Kolejny czynnik wzrostu – technologia, opisywany jest w różnych ujęciach. Hall i Taylor traktują ten czynnik jako „wiedzę o sposobach wykorzystania pracy i kapitału do wytwarzania dóbr i usług”. Zwracają przy tym uwagę, że jest to czynnik wzrostu najbardziej abstrakcyjny i najtrudniejszy do zmierzenia⁶. Samuelson i Nordhaus koncentrują się na zmianach technicznych definiowanych jako „zmiany w procesach produkcji lub wprowadzanie nowych produktów lub usług”. Zgadzając się z twierdzeniem, że pobudzanie postępu technicznego nie jest sprawą łatwą, wskazują, że szybkie innowacje wymagają wspomagania i stymulowania przedsiębiorczości. W literaturze panuje zgodne przekonanie o zwiększającym się znaczeniu tego czynnika wzrostu. Przykłady czterech omówionych czynników wzrostu gospodarczego zestawiono w Tab.I.1.1.

⁵ Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2004, s. 229-230

⁶ Hall R.E., Taylor J.B., *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 2002, s. 79

Tab. I. 1. 1. Cztery siły napędowe postępu

Czynniki wzrostu gospodarczego	Przykłady
Zasoby ludzkie	Wielkość siły roboczej, wykształcenie, kwalifikacje, dyscyplina
Zasoby naturalne	Ropa i gaz, gleba i klimat
Akumulacja kapitału	Sprzęt i fabryki, społeczny kapitał ogólny
Technologia i przedsiębiorczość	Jakość wiedzy naukowej i technicznej, umiejętności kierownicze, opłacalność innowacji

Źródło: Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2004, s. 232

Wielu autorów klasyfikuje czynniki wzrostu gospodarczego według różnych kryteriów. Często spotykany jest podział na:

1. czynniki o charakterze historycznym: zasoby naturalne, ziemia, zasoby pracy i kapitału,
2. czynniki o charakterze nowoczesnym: postęp w organizacji pracy, technice i technologii, wiedzy i nauce, przekształceniach struktury społecznej, w mechanizmach rynkowych i mechanizmach regulacji uruchamianych przez przedsiębiorstwa, państwo i jego instytucje oraz organizacje ponadnarodowe. Do tej grupy zaliczany jest także szereg czynników o charakterze społecznym obejmujących rozmaite elementy infrastruktury ekonomicznej i społecznej takie jak: normy wewnętrzne i zewnętrzne, ład polityczny, wolność jednostki, modele potrzeb czy zbiór zasad sprawiedliwości⁷.

Z kolei Obrębski proponuje bardziej rozbudowaną klasyfikację czynników wzrostu, zgodnie z którą pogrupowano je następująco:

1. czynniki historyczne, czyli kapitał, ziemia i praca,
2. czynniki modelowe z podziałem na główne czynniki:
 - bezpośrednie (zatrudnienie i wydajność pracy),
 - pośrednie (majątek produkcyjny i jego efektywność oraz inwestycje i ich efektywność),
3. czynniki systemowe:
 - ekonomiczne tradycyjne (zasoby naturalne, majątek, zasoby demograficzne),
 - nowoczesne, uwzględniające postęp naukowy i organizacyjny,
 - czynniki składające się na postęp w kierowaniu gospodarką (zmiany strukturalne, międzynarodowy podział pracy),

⁷ Woźniak M. G., *Wzrost gospodarczy: podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków, 2004, s. 103

- społeczne (infrastruktura społeczna i ekonomiczna),
- rynkowe (konkurencja i równowaga),
- specjalne (uwzględniające proporcjonalność i dysproporcje rozwoju).

Identyfikacja czynników wzrostu jest zagadnieniem w teorii wzrostu niezwykle ważnym, ponieważ stanowi pierwszy krok do rozpatrzenia wpływu zdefiniowanych czynników na faktyczny wzrost gospodarczy.

2. Funkcja produkcji jako sposób wyrażania wzrostu gospodarczego

Za podstawowe narzędzie analizy wzrostu uważa się funkcję produkcji definiowaną jako matematycznie zapisane relacje między maksymalnym poziomem produkcji a czynnikami produkcji wykorzystywanymi w procesie wytwórczym⁸. Funkcja produkcji w najprostszej postaci (Hall, Taylor) zapisywana jest następująco:

$$Y = F(L, K, A) \quad (1)$$

gdzie: Y – produkcja,

F – funkcja produkcji,

L – nakłady pracy,

K – produkcyjne usługi kapitału,

A – poziom technologii w gospodarce,

Zapis funkcji uwzględniający działanie funkcji produkcji w każdym punkcie czasu przyjmuje postać⁹:

$$Y(t) = F(L(t), K(t), A(t)) \quad (2)$$

Samuelson i Nordhaus¹⁰ podkreślając multiplikatywny charakter czynnika technologii (A) w stosunku do pozostałych argumentów funkcji oraz neutralny postęp techniczny (według Hicksa) stosują postać:

$$Y = AF(L, K, R) \quad (3)$$

gdzie: R – nakłady zasobów naturalnych.

Z uwagi na niewielkie znaczenie we współczesnej analizie wzrostu czynnik R (zasoby naturalne) w zapisach funkcji produkcji jest przez większość autorów pomijany.

⁸ Bremont J., Couet J.-F., Salort M.-M., *Kompendium wiedzy o ekonomii*, PWN, Warszawa 2006, s. 353

⁹ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 26

¹⁰ Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2004, s. 228

Funkcja produkcji w literaturze ekonomicznej jest charakteryzowana następująco:

- 1) czas nie wchodzi do niej bezpośrednio, jedynie poprzez zmienność w czasie czynników wzrostu K , L i A . Zatem produkt zmienia się w czasie tylko wówczas, gdy zmieniają się w czasie nakłady czynników produkcji.
- 2) A i L wchodzi do funkcji produkcji w sposób multiplikatywny. Wyrażenie AL oznacza pracę efektywną, przy czym postęp techniczny nosi wówczas nazwę postępu zasilającego pracę, czyli neutralnego w rozumieniu Haroda. Efektem tego jest ostateczna stabilizacja kapitału do produktu (K/Y). Jeśli wiedza występuje w modelu w postaci AK , to postęp techniczny polega na powiększaniu kapitału¹¹.

Ponadto funkcja produkcji opiera się na dwóch ważnych założeniach:

- 1) Przyjmuje się stałe przychody względem skali w odniesieniu do argumentów funkcji, tj. kapitału i efektywnej pracy. Oznacza to, że jeśli K i L wzrosną dwukrotnie przy niezmiennym A , to o tyle samo wzrośnie produkcja.
- 2) Nakłady inne niż kapitał, siła robocza i wiedza są stosunkowo nieważne. Ziemia i zasoby naturalne nie mają w praktyce większego znaczenia dla ograniczenia wzrostu.

Powyższe założenia pozwalają zapisać funkcję produkcji w postaci intensywniej:

$$F\left(\frac{K}{AL}, 1\right) = \frac{1}{AL} F(K, AL) \quad (4)$$

gdzie: K/AL – wielkość kapitału na jednostkę efektywnej siły roboczej.

Prawa strona równania przedstawia produkt na jednostkę efektywnej siły roboczej, Y/AL . Przyjmując, że $k = K/AL$, $y = Y/AL$ oraz $f(k) = F(k, 1)$, uzyskamy funkcję produkcji na jednostkę efektywnej siły roboczej w postaci:

$$y = f(k) \quad (5)$$

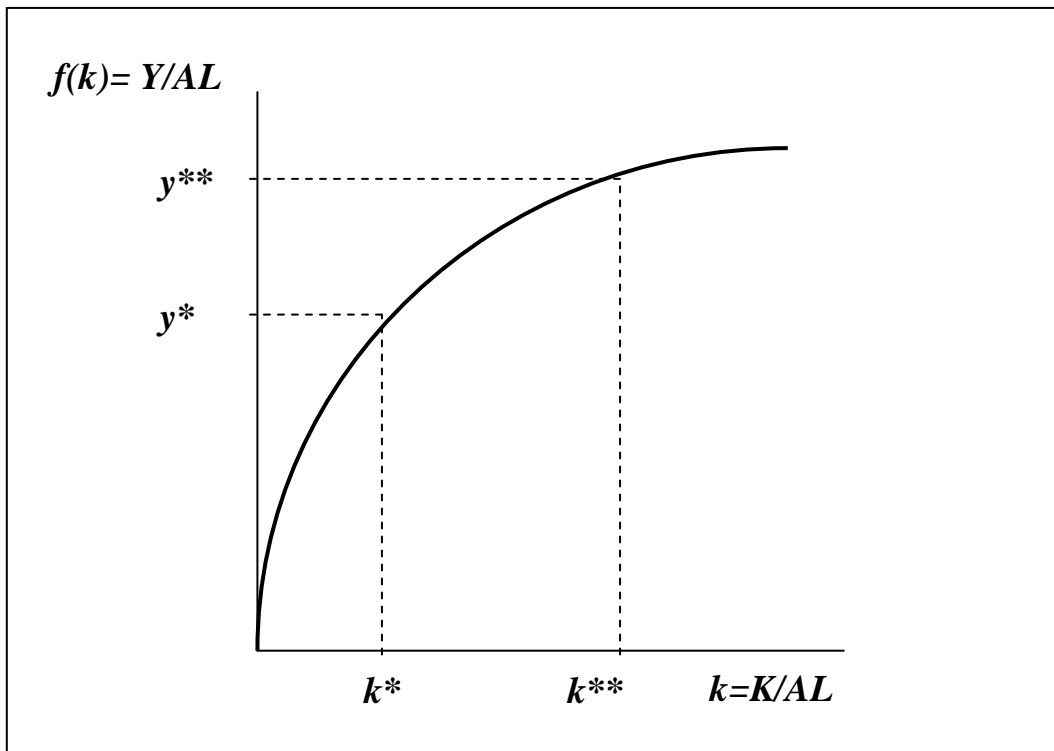
Z powyższego zapisu wynika, że produkt na jednostkę efektywnej pracy jest funkcją kapitału na jednostkę efektywnej pracy. Zatem całkowita wartość produkcji wyniesie:

$$Y = ALf(k) \quad (6)$$

Obliczenie pierwszej i drugiej pochodnej z tak zapisanej funkcji produkcji pozwala wywnioskować, że krańcowy produkt kapitału jest dodatni, ale zmniejsza się w miarę, jak zwiększa się kapitał na jednostkę efektywnej pracy. W sposób graficzny przedstawia to twierdzenie Ryc.I.2.1. Wykres pokazuje, że w miarę wzrostu ilości kapitału na efektywną jednostkę pracy rośnie produkcja na zatrudnionego. Wzrost ilości kapitału, w jaką uzbrojony

¹¹ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 26

jest przeciętny pracownik określany jest jako „pogłębianie kapitału”. Przy założeniu, że technologia, jakość siły roboczej i zasoby naturalne są niezmiennie w miarę wzrostu technicznego uzbrojenia pracy zaczyna działać zasada malejących przychodów z kapitału. Dzieje się tak, ponieważ lepsze uzbrojenie kapitałowe stanowiska pracy powoduje wzrost wydajności robotnika, a co za tym idzie wzrost jego realnej płacy i w konsekwencji malejącą zyskowność kapitału.

Ryc. I.2.1. Przykład funkcji produkcji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 28

Nachylenie krzywej na Ryc. I.2.1. obrazuje spadek zwrotu z kapitału i spadek realnej stopy procentowej wraz ze wzrostem kapitału na efektywną jednostkę siły roboczej¹². Analiza rysunku skłania też do konkluzji, że gdy zasób kapitału jest mały, to produkt krańcowy kapitału jest bardzo duży. W miarę powiększania się zasobów kapitałowych, produkt krańcowy maleje¹³.

Szczególnym przykładem funkcji produkcji jest funkcja Cobb-Douglasa zakładająca substytucyjność kapitału i pracy:

$$F(K,AL) = K^{\alpha}(AL)^{1-\alpha} \quad (7)$$

¹² Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2002, s. 240

¹³ Tamże s. 27

gdzie $0 < \alpha < 1$ jest parametrem opisującym elastyczność produktu względem kapitału.

Po dokonaniu niezbędnych przekształceń matematycznych w celu uzyskania produktu na jednostkę efektywnej siły roboczej można dokonać zapisu:

$$f(k) \equiv F\left(\frac{K}{AL}, 1\right) = \left(\frac{K}{AL}\right)^\alpha = k^\alpha \quad (8)$$

Funkcja ta oceniana jest jako łatwa do stosowania i stanowiąca dobre pierwsze przybliżenie faktycznej funkcji produkcji. Na niej opiera się model Solowa, który zapoczątkował neoklasyczną teorię wzrostu.

3. Modele neoklasyczne

Modele wzrostu gospodarczego ujmują w sposób matematycznie sformalizowany zależności występujące między różnymi czynnikami wzrostu a efektami ich użycia. Celem budowania modeli ekonomicznych nie jest pełne odtwarzanie rzeczywistości. Modelem w pełni realistycznym byłby świat, który jest tak skomplikowany, że trudno jest go zrozumieć. Konstruowanie modeli ma umożliwić wgląd w poszczególne cechy rzeczywistego świata. Poprzez schematyczne uproszczenie badanego procesu, pominięcie jego nieistotnych sił sprawczych, prowadzimy do izolacji i analizy wybranych aspektów rzeczywistości, które ułatwiają zrozumienie mechanizmu działania oraz pozwalają na opisanie struktury i konstrukcji modelu. Konieczne przy tym jest spełnienie warunku, że dokonane uproszczenia nie prowadzą do błędnych odpowiedzi. We wszystkich modelach zasadniczym i wewnętrznym ich elementem jest akumulacja kapitału uznana powszechnie za motor wzrostu gospodarczego.

3.1. Model Solowa

Za podstawowe narzędzie służące zrozumieniu procesu wzrostu w rozwiniętej gospodarce a zarazem punkt wyjścia niemal każdej analizy wzrostu, uważany jest neoklasyczny Model Solowa.

Modelowanie Solowa opierało się na kilku podstawowych założeniach¹⁴:

- Gospodarka dzięki dwóm nakładom: kapitału i pracy wytwarza jednorodny produkt,
- Wzrost pracy ma charakter niezależny od wpływu zmiennych ekonomicznych, czyli jest określany przez siły usytuowane poza gospodarką,

¹⁴ Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2002, s. 238

- Analiza odbywa się w warunkach konkurencji i przy pełnym zatrudnieniu, zatem dotyczy wzrostu potencjalnej produkcji.

Model koncentruje się na czterech zmiennych: produkt (Y), kapitał (K), siła robocza (L) oraz wiedza lub efektywność pracy (A). Nowatorskie podejście autora polegało na zastosowaniu w modelu funkcji produkcji typu funkcji Cobba-Douglasa. Pamiętając o założeniach funkcji produkcji dotyczących stałych przychodów względem skali w odniesieniu do kapitału i efektywnej pracy oraz o nieważności innych nakładów poza kapitałem, siłą roboczą i wiedzą, funkcja Cobba-Douglasa wprowadza możliwość substytucji między kapitałem i pracą, przy czym elastyczność substytucji musi sumować się do jedności. Nie można zatem uzyskiwać stale tego samego wzrostu produkcji na głowę zwiększając tylko jeden z wymienionych czynników. Wzrost nakładów tylko kapitału albo tylko pracy będzie skutkował coraz mniejszymi efektami produkcyjnymi¹⁵.

W modelu przyjmuje się, że zasoby siły roboczej, wiedzy i kapitału zmieniają się z biegiem czasu. Siła robocza i wiedza rosną według stałych stóp przyjmując wartość: $nL(t)$ oraz $gA(t)$. Parametry n i g mają charakter egzogeniczny¹⁶.

Początkowo model neoklasyczny miał służyć analizie problemu równowagi wzrostu zrównoważonego. Pod pojęciem ścieżki zrównoważonego wzrostu lub stabilnej ścieżki wzrostu rozumiano sytuację, w której wszystkie rozważane zmienne: produkcja, kapitał i siła robocza wzrastają w jednakowym tempie. Zatem w uproszczeniu wielkość produkcji na zatrudnionego oraz kapitału na zatrudnionego są stałe¹⁷. Badania koncentrowały się na znalezieniu odpowiedzi na następujące pytania: czy wzrost zrównoważony w ogóle jest możliwy i przy jakich parametrach? Jak zidentyfikowane zmienne muszą się kształtować, aby zapewnić wzrost oraz co dzieje się przy przejściowym zakłóceniu wzrostu zrównoważonego? A także czy istnieją siły, które są w stanie przywrócić stan równowagi?¹⁸.

Punktem wyjścia w modelu jest układ równań składający się z równania funkcji produkcji i równania ruchu przedstawiającego kapitał przeznaczony na inwestycje netto równy oszczędnościom wygenerowanym z produktu:

$$K = sY \quad (9)$$

gdzie $0 < s < 1$

s - stopa oszczędności.

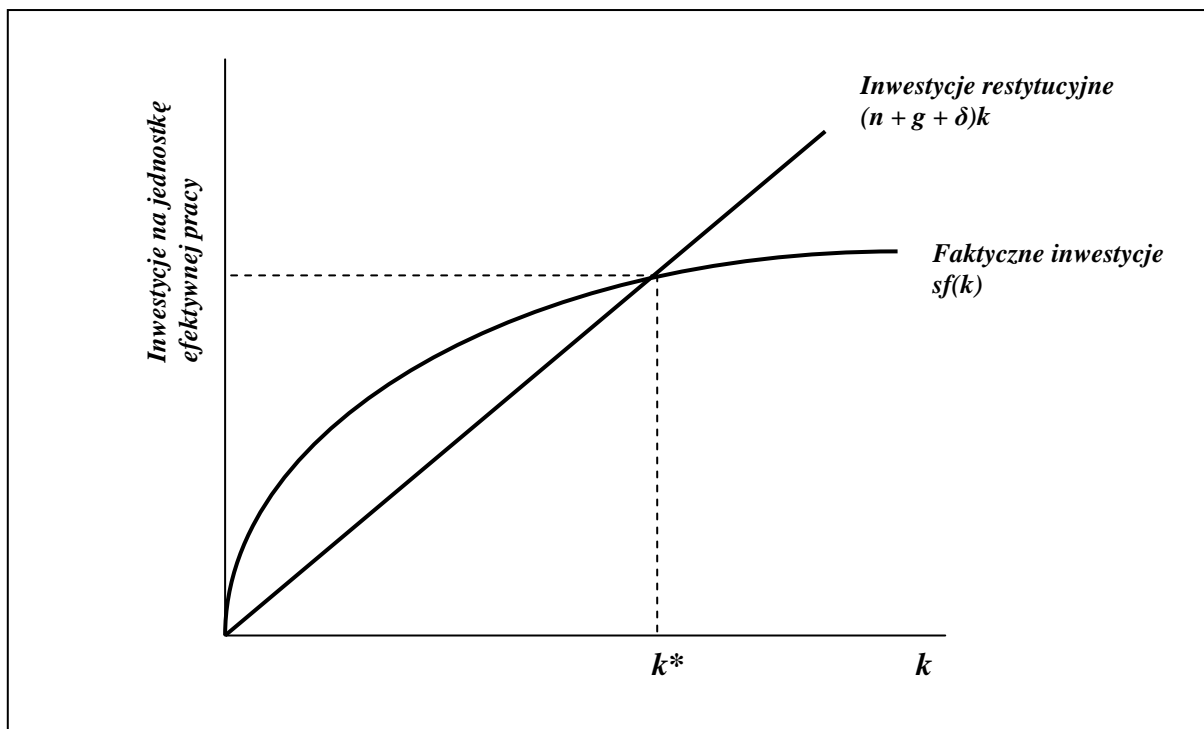
¹⁵ R. Domański, *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, s. 176

¹⁶ D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*, s. 29

¹⁷ D. Begg, S. Fischer, R. Dornbusch., *Ekonomia. Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2003, s. 321

¹⁸ R. Domański, *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, s. 177

Parametr s oznacza skłonność do oszczędzania, a w równaniu jest wielkością egzogeniczną i stałą. Faktyczne inwestycje na jednostkę efektywnej siły roboczej możemy zapisać jako ułamek s inwestowany z produktu na jednostkę efektywnej pracy: $sf(k)$. Pewna część faktycznie dokonanych inwestycji będzie stanowić tzw. inwestycje restytucyjne, czyli niezbędne do utrzymania kapitału na dotychczasowym poziomie. Inwestycje restytucyjne konieczne są z dwóch powodów. Po pierwsze istniejący kapitał ulega deprecjacji, trzeba więc go zastępować, aby nie dopuścić do spadku jego zasobu. Odbywa się to według stopy amortyzacji δ . Po drugie skoro ilość efektywnej pracy wzrasta według stopy $n + g$, to według tej stopy musi też wzrastać kapitał. Wartość inwestycji restytucyjnych na efektywną jednostkę pracy można zapisać jako $(n + g + \delta)k$.

Ryc. I.3.1.1. Inwestycje faktyczne i restytucyjne

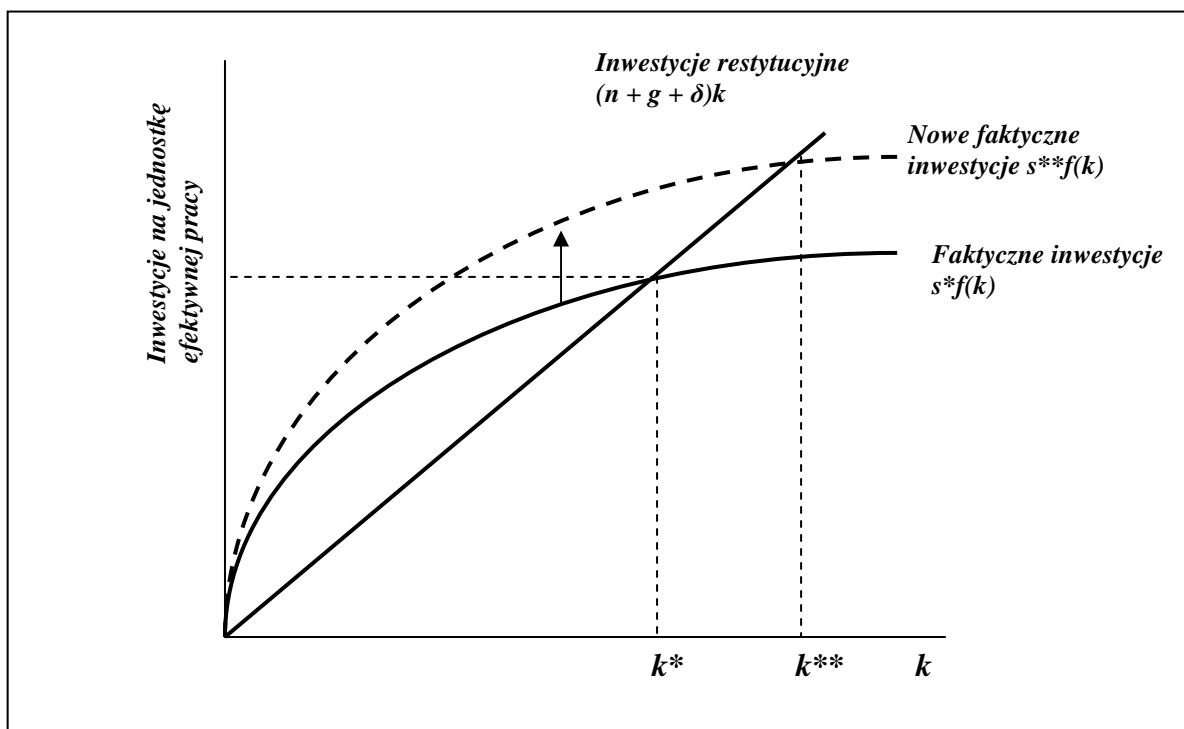
Źródło: D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s.32

Stopa zmian zasobu kapitału na jednostkę efektywnej pracy jest więc różnicą między inwestycjami faktycznymi i restytucyjnymi na efektywną jednostkę pracy, co można zapisać w postaci równania:

$$\dot{k}(t) = sf(k(t)) - (n + g + \delta)k(t) \quad (10)$$

Równanie to uznawane jest za najważniejsze równanie modelu Solowa¹⁹. Opisaną zależność pomiędzy inwestycjami faktycznymi i restytucyjnymi przedstawia w sposób graficzny Ryc. I.3.1.1.

Na wykresie punkt przecięcia krzywej faktycznych inwestycji z prostą inwestycji restytucyjnych jest punktem stanu równowagi (stanu stacjonarnego). W punkcie tym rzeczywista wielkość inwestycji określana przez oszczędności jest dokładnie wielkością potrzebną do utrzymania wzrostu zasobu kapitału w takim samym tempie, w jakim rosną nakłady efektywnej pracy. Jeżeli kapitał na efektywną jednostkę pracy wynosi mniej niż w stanie stacjonarnym, to inwestycje faktyczne przewyższają wielkość niezbędną do zrównoważonego wzrostu i kapitał na efektywną jednostkę pracy rośnie²⁰. Z analizy sytuacji przedstawionej na Ryc. I.3.1.1. wynika, że dla małych ilości kapitału, kapitał faktyczny jest większy od restytucyjnego.

Ryc. I.3.1.2. Skutki wzrostu stopy oszczędności dla inwestycji

Źródło: D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s.34

Solow dowiódł w ten sposób, że gospodarka startując z dowolnego punktu, będzie w miarę upływu czasu zbliżać się do stanu równowagi, w którym zasoby kapitału będą rosły

¹⁹ D. Romer, *Makroekonomia dla zaawansowanych*, s. 31

²⁰ R.E.Hall, J.B. Taylor, *Makroekonomia*, s. 88

w tym samym tempie, co nakłady na efektywną jednostkę pracy. Model wykazał, że proces wzrostu jest stabilny.

Drugi ważny wniosek z pracy Solowa mówi, że w dłuższym okresie tempo wzrostu nie zależy od stopy oszczędności. Na Ryc. I.1.3.1.2 przedstawiono sytuację, w której wzrost stopy oszczędności spowodował wzrost faktycznych inwestycji. Wzrost oszczędności s przesunął krzywą faktycznych inwestycji w górę. Powoduje to wzrost kapitału na efektywną jednostkę pracy z wielkości k^* do k^{**} w punkcie równowagi. Oznacza to, że zmiana stopy oszczędności wywiera wpływ na poziom gospodarki, poziom przyszłego PKB, ale nie zwiększa długookresowej stopy wzrostu. W modelu Solowa jedynie zmiany postępu technicznego wywołują efekty wzrostowe. Wszystkie inne zmiany przynoszą efekty w postaci zmiany poziomów²¹.

Podsumowując, jeżeli w modelu neoklasycznym wzrost jest efektem wzrostu kapitału ludzkiego, wewnętrznego kapitału technicznego czy wzrostu ludności, to daje malejące lub stałe przychody względem skali, co nie prowadzi do trwałego wzrostu dochodu na głowę. Jedynie zewnętrzne zmiany techniki wywołują efekty wzrostowe.

Innym istotnym z punktu widzenia relacji międzyregionalnych wnioskiem wpływającym z modelu neoklasycznego jest zbieżność w czasie (konwergencja) stóp wzrostu regionów lub krajów o tych samych preferencjach i technologiach. Skoro, według Solowa, regiony bez względu na ich obecny stan gospodarki będą zmierzać w ujęciu długookresowym do stanu równowagi, to obszary o niskim poziomie kapitału rzeczowego na robotnika znajdujące się poniżej średniego poziomu długookresowego na mieszkańca, będą rosnąć stosunkowo szybko doganiając średnią, rozwijając się na zasadzie konwergencji po linii zbieżnej do średniej. Co więcej im region znajduje się niżej w stosunku do średniej długookresowej, im jest biedniejszy, tym wyższe będzie jego tempo wzrostu, bo przecież przy niskich zasobach kapitału, jego wzrost lepiej przekłada się na wzrost gospodarczy. Tendencja ta jest wynikiem międzyregionalnej konkurencji realizującej się przez wymianę handlową i mobilność czynników produkcji. Wy tłumaczeniem hipotezy jest też kopiowanie przez kraje uboższe nowatorskich rozwiązań technicznych. Reprodukacja odkryć i technologii stworzonych w innych krajach, wyżej rozwiniętych, powoduje znaczne obniżenie nakładów na badania i innowacje, a co za tym idzie, większy zwrot z zainwestowanego kapitału. Spowoduje to w konsekwencji przepływ kapitału do regionów biedniejszych. Badania empiryczne potwierdzają istnienie tego mechanizmu w praktyce, choć nie jest to tendencja

²¹ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 35

powszechna, uprawniająca do uogólnień. Dlatego implikacja ta była w literaturze wielokrotnie kwestionowana²². Równolegle ze zjawiskiem konwergencji obserwuje się procesy prowadzące do regionalnych rozbieżności, czyli dywergencji. Te przepływy międzyregionalne, przeciwne kierunkowi wskazywanemu przez teorię neoklasyczną polegają głównie na odpływie kapitału z regionów biednych, o niskich jego zasobach, do regionów zamożnych o dużych zasobach kapitału. Towarzyszy temu emigracja wykwalifikowanej siły roboczej z regionów niskiego wzrostu do wysoko rozwiniętych. Poddając bardziej wnikliwej analizie regiony wykazujące zbieżność wzrostu zgodnie z modelem Solowa, naukowcy doszli do wniosku, że zjawisko to zachodzi dla tych regionów, które są podobne do siebie nie tylko pod względem zasobności w kapitał rzeczowy, ale także pod względem innych cech charakterystycznych wpływających na wzrost, takich jak edukacja, infrastruktura publiczna i stabilna polityka państwa. Regiony z występującą dywergencją pozbawione były tego typu podobieństw. Obserwacje te doprowadziły do wprowadzenia terminu konwergencji warunkowej, której istotą jest warunek, że cechy charakterystyczne regionu wpływające na wzrost, są do siebie podobne²³.

Zbieżność rozwoju regionalnego była kwestionowana przez twórców (Myrdal i Perroux) tzw. hipotezy polaryzacyjnej, poszukującej odpowiedzi na pytanie, dlaczego jedne regiony rozwijają się szybciej i osiągają wyższy poziom, a inne pozostają w tyle. W efekcie Myrdal opracował koncepcję określonej kumulatywnej przyczynowości, zgodnie z którą zróżnicowanie regionalne jest spowodowane kumulowaniem się i wzajemnym oddziaływaniem przyczyn ekonomicznych, politycznych i kulturowych. W ten sposób regiony zamożne bogacą się, a biedne pogrążają w stagnacji. Wytworzony mechanizm „błędnego koła” nie poddaje się zmianom jedynie przy pomocy samoregulacji rynku. Krytykę konwergencji zawiera również opublikowana przez Perroux koncepcja biegunów wzrostu. Początkowo odnosiła się do najbardziej rozwiniętych podmiotów gospodarczych, aby z czasem znaleźć odniesienie w postaci najlepiej rozwiniętych regionów. Obszary silnego wzrostu (bieguny wzrostu) przyciągają nowych inwestorów prowadzących działalność najbardziej zaawansowaną technologicznie i wysoko konkurencyjną²⁴. Powoduje to jeszcze większy wzrost regionu bogatego kosztem obszarów zacofanych. Obie koncepcje oparte są na argumentach nie tylko ekonomicznych. Uwzględniają też warunki społeczne, polityczne i

²² Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s. 175

²³ Hall R.E., Taylor J.B., *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 2002, s. 91

²⁴ Grosse T. G., *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, Studia Regionalne i Lokalne 2002, nr 1(8), s.28-29

kulturowe. To interdyscyplinarne podejście znalazło odzwierciedlenie w późniejszych pracach nad teorią wzrostu.

Innym elementem modelu Solowa poddawany krytyce był sposób ujęcia w nim wiedzy jako zewnętrznego postępu technicznego określającego wzrost gospodarczy na jednostkę siły roboczej. Twórca teorii neoklasycznej zdawał sobie sprawę z tego ograniczenia modelu i dokonał dezagregacji wzrostu produkcji pomiędzy nakłady czynników produkcji, które następnie były ważone przez ich udziały w zagregowanej funkcji produkcji, co można zapisać jako:

$$\text{wzrost produkcji} = \text{waga} * \% \text{wzrostu L} + \text{waga} * \% \text{wzrostu K} + \text{postęp techniczny}.$$

Uwzględniając względny udział pracy i kapitału w rachunku dochodu narodowego wagi wynoszą w praktyce odpowiednio 0,7 i 0,3. W swojej najprostszej postaci zagregowaną funkcję produkcji można zapisać następująco:

$$\Delta Y/Y = 0,7\Delta L/L + 0,3\Delta K/K + \Delta A/A \quad (11)$$

Postęp techniczny $\Delta A/A$ jako składnik, którego nie można zmierzyć, określany jest jako nadwyżka produkcji ponad części przypisane poszczególnym czynnikom produkcji. Jego wartość można otrzymać tylko jako wartość rezydualną, czyli to, co pozostaje po wyliczeniu składowych wyników i nakładów²⁵:

$$\Delta A/A = \Delta Y/Y - (0,7\Delta L/L + 0,3\Delta K/K) \quad (12)$$

Pewne niedoskonałości modelu Solowa nie umniejszają jego bezsprzecznie znaczącego wkładu w rozwój teorii wzrostu. Nadal stanowi on punkt odniesienia do niemal każdej analizy wzrostu. Następujące po nim modele stanowiły jego rozwinięcie albo dopiero porównanie ich z modelem Solowa ułatwiało ich zrozumienie.

3.2. Model Ramsaya-Cassa-Koopmansa

Za pierwszą modyfikację modelu Solowa uznaje się neoklasyczny model wzrostu Ramsaya-Cassa-Koopmansa. Model opisuje sytuację, w której konkurencyjne przedsiębiorstwa najmują kapitał i siłę roboczą w celu wytwarzania i sprzedaży produktu, a stała liczba żyjących wiecznie gospodarstw domowych dostarcza siły roboczej, jest właścicielem kapitału, konsumuje i oszczędza. Ewolucja zasobu kapitału jest tu efektem wzajemnego oddziaływania na siebie na konkurencyjnych rynkach gospodarstw domowych

²⁵ Hall R.E., Taylor J.B., *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 2002, s. 90

i przedsiębiorstw stosujących zasadę maksymalizacji. Oszczędności zależą od zachowania gospodarstw domowych, których użyteczność zależy od własnej konsumpcji. W rezultacie stopa oszczędności nie jest już egzogeniczna i nie musi być stała²⁶.

Typowe, zachowujące się racjonalnie, podmioty maksymalizują sumę zdyskontowanej użyteczności konsumpcji, w sposób ujęty w poniższym zapisie:

$$\int_0^{\infty} e^{-\rho t} \left(\frac{c(t)^{1-\gamma} - 1}{1-\gamma} \right) L(t) dt \quad (13)$$

$$\rho, \gamma > 0,$$

gdzie

$c(t) = C(t)/L(t)$ – konsumpcja na pracownika w czasie t ,

γ – gotowość konsumenta do przesuwania konsumpcji między różnymi okresami, im mniejsze γ , tym konsument jest bardziej skłonny do zgody na przesunięcie konsumpcji w czasie.

ρ – stopa dyskontowa konsumpcji opisująca preferencje czasowe konsumenta, im jest wyższa, tym mniejszą wartość ma konsumpcja przyszła w porównaniu z konsumpcją bieżącą.

Suma zdyskontowanej użyteczności zapisana w powyższym równaniu jest maksymalizowana w nieograniczonym czasie, ponieważ w modelu przyjmuje się, że typowe podmioty w gospodarce żyją wiecznie lub podejmują decyzje optymalizacyjne nie w perspektywie własnego życia, ale w horyzoncie życia przyszłych pokoleń. Dla uproszczenia przyjęto, że produkcja odbywa się w sektorze gospodarstw domowych, a funkcja produkcji jest funkcją Cobba-Douglasa:

$$Y = K^{\alpha} (AL)^{1-\alpha} \quad (14)$$

$$0 < \alpha < 1$$

Postęp techniczny i zasoby pracy rosną według stałych, egzogenicznych stóp wzrostu.

Przyrost kapitału rzeczowego opisano jako:

$$\Delta K = Y - C - \delta K \quad (15)$$

gdzie

C – konsumpcja,

δ – stopa deprecjacji kapitału.

Po przeliczeniu poziomu produkcji i jej zmiennych na jednostkę efektywnej pracy AL otrzymujemy: $y = Y/AL$, $k = K/AL$, $c = C/AL$. Pamiętając, że zasoby siły roboczej wzrastają według stopy wzrostu $n = \Delta L/L$, a wiedzy technologicznej stanowiącej źródło postępu

²⁶ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 57-60

technicznego według stopy $g = \Delta A/A$, a zatem efektywna praca AL wzrasta w tempie $n + g$, równanie ruchu otrzymuje postać:

$$\Delta k = k^\alpha - c - (n + g + \delta)k \quad (16)$$

Wynika z niego, że przyrost zasobu kapitału rzeczowego na jednostkę efektywnej pracy zależy od bieżących wartości kapitału i konsumpcji na jednostkę efektywnej pracy, udziału kapitału rzeczowego w produkcji α , stopy wzrostu pracy efektywnej ($n + g$) oraz stopy deprecjacji δ .

W modelu analizowano stopę wzrostu konsumpcji na pracownika:

$$g_c = \frac{1}{\gamma}(\alpha k^{\alpha-1} - \delta - \rho) \quad (17)$$

Ostatecznie stopa wzrostu konsumpcji na pracownika w stanie wzrostu zrównoważonego jest równa egzogenicznej stopie postępu technicznego. Zatem nawet jeśli oszczędności są endogeniczne, nadal jedynym możliwym źródłem wzrostu produktu na pracownika jest wzrost wydajności na pracownika.

Kapitał efektywny, czyli kapitał na jednostkę efektywnej pracy w stanie wzrostu zrównoważonego wynosi:

$$\hat{k}^*(t) = \left(\frac{\alpha}{\delta + \rho + \gamma g} \right)^{\frac{1}{1-\alpha}} \quad (18)$$

Z modelu Ramsaya-Cassa-Koopmansa wynika, że wartość kapitału efektywnego zależy od elastyczności produktu względem kapitału rzeczowego, stopy postępu technicznego, stopy deprecjacji kapitału oraz parametrów preferencji: stopy dyskontowej konsumpcji i międzyokresowej substytucji ($1/\gamma$). W warunkach długookresowej równowagi stopy wzrostu produktu na pracownika i kapitału na pracownika równe są egzogenicznej stopie postępu technicznego²⁷.

3.3. Model Mankiwa-D. Romera-Weila

Na początku lat 90-tych XX wieku N.G. Mankiw, D. Romer i D.N. Weil do funkcji produkcji w modelu Solowa, zakładającej stałe korzyści skali, wprowadzili kolejny czynnik – kapitał ludzki H . Postać funkcji produkcji przedstawia się w tym modelu następująco:

$$Y = H^\beta K^\alpha (AL)^{1-\alpha-\beta} \quad (19)$$

$$\alpha > 0, \beta > 0, \alpha + \beta < 1$$

²⁷ Nowak W., *Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego*, Kolonia Limited, Wrocław, 2007, s.25-27

gdzie:

H – kapitał ludzki,

K – kapitał rzeczowy,

L – liczba pracowników,

AL – zasób efektywnej pracy,

$\alpha, \beta, (1 - \alpha - \beta) \in (0, 1)$ – współczynniki elastyczności, ich wartości informują, ile wynosi udział danego czynnika (odpowiednio K, H i AL) w każdej jednostce produktu.

Zaoszczędzona część dochodu Y jest przeznaczana na inwestycje w kapitał rzeczowy S_K oraz kapitał ludzki S_H :

$$I = I_K + I_H = s_K Y + s_H Y \quad (20)$$

Poprzez wprowadzenie jako dodatkowej zmiennej kapitału ludzkiego w opisywanym rozszerzonym modelu neoklasycznym, zmiany kapitału muszą być przedstawiane przy pomocy dwóch równań różniczkowych:

$$\Delta K = s_K Y - \delta_K K \quad (21)$$

$$\Delta H = s_H Y - \delta_H H \quad (22)$$

gdzie:

$s_K > 0, s_H > 0, s_K + s_H < 1$ – stopy inwestycji w zasoby kapitału rzeczowego i ludzkiego,

δ_K, δ_H – stopy deprecjacji poszczególnych czynników produkcji.

Zasoby siły roboczej wzrastają według stopy wzrostu $n = \Delta L/L$, natomiast wiedzy technologicznej stanowiącej źródło postępu technicznego według stopy $g = \Delta A/A$. Efektywna praca AL wzrasta w tempie $n + g$. Po przeliczeniu poziomu produkcji i jej zmiennych na jednostkę efektywnej pracy AL otrzymujemy: $y = Y/AL, k = K/AL, h = H/AL$.

Po zróżniczkowaniu k i h otrzymujemy równania ruchu modelu Mankiwa- D. Romera-Weila w następującej postaci:

$$\Delta k = s_K y - (n + g + \delta_K)k \quad (23)$$

$$\Delta h = s_H y - (n + g + \delta_H)h \quad (24)$$

Po przeliczeniu produkcji na jednostkę efektywnej pracy wyjściowa funkcja produkcji rozszerzonego modelu neoklasycznego zostaje zapisana jako:

$$y = k^\alpha h^\beta \quad (25)$$

Wprowadzając tę zależność do równań ruchu oraz przyjmując dla uproszczenia, że $\delta_K = \delta_H = \delta$, można ostatecznie zapisać równania przyrostu kapitału następująco:

$$\Delta k = s_K k^\alpha h^\beta - (n + g + \delta)k \quad (26)$$

$$\Delta h = s_H k^\alpha h^\beta - (n + g + \delta)h \quad (27)$$

W momencie uzyskania przez gospodarke ścieżki zrównoważonego wzrostu, zarówno Δk jak i Δh są równe zeru. Zatem w punkcie równowagi kapitał fizyczny i ludzki w przeliczeniu na jednostkę efektywnej pracy są stałe. Ich stopy wzrostu i produktu per capita wynoszą g , a więc, analogicznie jak w modelu Solowa, długookresowa stopa wzrostu produktu na pracownika wyznaczana jest przez egzogeniczną stopę postępu technicznego.

Model Mankiwa-Romera-Weila, wskazuje na znaczenie dla wzrostu, pomijanego dotąd, kapitału ludzkiego. Uwzględnienie w modelu akumulacji kapitału ludzkiego pozwoliło na lepsze wyjaśnienie występowania dużych różnic w dochodach różnych krajów. Model wskazuje także, że wpływ oszczędności i wzrostu liczby ludności jest znacznie większy niż w modelu Solowa²⁸.

3.4. Model Kaldora

Przedstawione powyżej modyfikacje modelu Solowa nie kwestionowały egzogenicznego charakteru postępu technicznego. W literaturze przedmiotu znajdujemy prace podejmujące także to zagadnienie, będące elementem krytyki modeli neoklasycznych. Kaldor, w swoim modelu, rozwinął teorię wzrostu pogłębiając rolę postępu technicznego i dokonując jego pewnej endogenizacji. Rozważaniom poddawano pojedyncze przedsiębiorstwo, reprezentujące populację N podmiotów gospodarczych. Funkcja produkcji ma wówczas postać²⁹:

$$y = F(k, Al) \quad (28)$$

gdzie: $k = N/K$

l - oznacza pracę,

A – poziom wiedzy określonej jako K^γ

$\gamma < 1$ oznacza elastyczność.

Opisywane przedsiębiorstwo korzysta z własnych doświadczeń, ale także z wiedzy zagregowanej na wyższym poziomie, którą mogą być doświadczenia innych przedsiębiorstw dyfundujące poprzez przepływy wysoko wykwalifikowanych pracowników. Wydajność pracy uzależniona jest od inwestycji dokonanych w przeszłości. W tej sytuacji, mimo, iż pojedyncze

²⁸ Woźniak M. G., *Wzrost gospodarczy: podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków, 2004, s. 190-194

²⁹ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogenny*, Biuletyn KPZK PAN, 2005 nr 219, s. 179

przedsiębiorstwa działają przy założeniu stałego A , czyli stałych przychodów, może dojść do wzrastających przychodów wskutek oddziaływania A na poziomie zagregowanym, którego efektem będzie wzrost kapitału.

Zakładając, że stopa wzrostu pracy wynosi n , to zgodnie z modelem Kaldora dojście do wzrostu zrównoważonego wymaga stałego stosunku kapitał - produkcja (K/Y) oraz jednakowej stopy wzrostu produkcji i kapitału wynoszącej $n/(1-\gamma)$. Wzrost długookresowy będzie dodatni, jeśli $n > 0$. Jednak stopa wzrostu pracy n nie może być regulowana przez politykę, co uważane jest za słabość przedstawionego modelu.

3.5. Model Arrowa

Kolejnej modyfikacji w podejściu do postępu technicznego w modelu neoklasycznym podjął się na początku lat sześćdziesiątych Arrow. W swej analizie powołał się na empiryczną prawidłowość zaobserwowaną w trakcie produkcji samolotów. Polega ona na tym, że po wprowadzeniu nowego projektu samolotu, czas potrzebny do skonstruowania szkieletu końcowego samolotu, jest odwrotnie proporcjonalny do pierwiastka sześciennego z liczby wyprodukowanych już samolotów tego modelu. Ta poprawa produktywności zachodzi bez podejmowania jakichkolwiek widocznych innowacji w produkcji, dokonuje się więc nie w wyniku świadomie podejmowanych wysiłków, lecz jako efekt uboczny normalnej działalności gospodarczej³⁰. Arrow przyjął, że wzrost wiedzy w przedsiębiorstwie odbywa się przez działanie połączone z akumulacją doświadczenia. Zatem wydajność pracy będzie funkcją zakumulowanego doświadczenia wyrażonego wielkością zakumulowanych inwestycji, która przyjmie postać:

$$E = \zeta K^\eta \quad (29)$$

gdzie: E - funkcja uczenia się,

ζ, η – dodatnie parametry; $\eta < 1$ (przychody od uczenia się zmniejszają się)

K – zakumulowane inwestycje.

Analizując ścieżkę wzrostu zrównoważonego, Arrow wyprowadził formułę stopy wzrostu kapitału, przy której dochód na jednostkę siły roboczej rośnie według stopy wyrażającej wzrost wydajności pracy wynikający ze zakumulowanego doświadczenia³¹. Model Arrowa wprowadził ważny dla późniejszych modeli element uczenia się przez działanie, jako jednego z niebagatelnych czynników wzrostu.

³⁰ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 138

³¹ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogenny*, Biuletyn KPZK PAN, 2005 nr 219, s. 180

Przedstawione modyfikacje modelu Solowa, choć podejmowały próbę usunięcia niedogodności modelu, nie były w stanie wyjaśnić do końca istotnych zagadnień wzrostu. Pozostając ciągle modelami neoklasycznymi nie eliminowały podstawowych mankamentów. Badania kontynuowano poszukując nowych podejść do problemu wzrostu.

3. *Koncepcje keynesowskie*

Nurt neoklasyczny, w który wpisują się opisane poprzednio modele wzrostu, opiera się na liberalnej polityce gospodarczej, charakteryzującej się znikomą interwencją państwa, ograniczoną do zapewnienia swobodnej gry konkurencyjnej. Neoklasycy koncentrują swoją uwagę na mikroekonomicznych zachowaniach jednostek gospodarujących. Punktem wyjścia analizy jest badanie wymiany rynkowej, która zwiększa całkowitą użyteczność dóbr, a docelowo zapewnia równowagę popytu i podaży na wszystkich rynkach. Taka stabilizacja skutkuje równowagą na rynku pracy. Konkurencja jest zatem dla neoklasyków gwarantem eliminowania bezrobocia. W warunkach swobodnej gry rynkowej rola państwa powinna ograniczać się do zapewnienia dobrego funkcjonowania rynku i tylko w nielicznych przypadkach uzupełniać jego niedostatki.

Neoklasycy opierali swoje modele na przejętym z ekonomii klasycznej prawie rynku J.B. Sayera. Prawo to określane w skrócie formułą „produkty nabywa się zawsze za produkty” oznacza, że ktokolwiek oferuje towar na sprzedaż, chce otrzymać w wymianie za niego inny towar. Jest zatem nabywcą przez sam fakt, że jest sprzedawcą. Zgodnie z prawem rynku Sayera dochodzi do równowagi między globalną podażą i globalnym popytem efektywnym. Przy czym pieniądź ma funkcję jedynie technicznego pośrednika w wymianie³². W ujęciu neoklasycznym prawo to zastosowano także do rynku kapitałowego. Zgodnie z nim przy pełnym zatrudnieniu nagromadzone oszczędności zostają szybko zwrócone procesowi produkcyjnemu w postaci inwestycji przedsiębiorców. Czynnikiem zrównującym automatycznie oszczędności z inwestycjami jest stopa procentowa. Inwestycje poprzez mechanizm stopy procentowej dostosowują się do wielkości nagromadzonych oszczędności. W konsekwencji oszczędności stanowią według neoklasyków jeden z głównych czynników

³² Domańska E., *Z zagadnień wzrostu gospodarczego: Na tle teorii wzrostu E.D. Domara*, PWE, Warszawa 1968, s.18

wzrostu gospodarczego, a stopa wzrostu określona jest przez czynniki podaży związane z tempem wzrostu siły roboczej oraz tempem postępu technicznego³³.

Krytykę myśli neoklasycznej podjął John. M. Keynes w swej pracy *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza* (1936). Zwrócił on uwagę, że wielkości makroekonomiczne nie są prostą sumą zachowań pojedynczych typowych agentów gospodarczych. Punktem wyjścia w analizie keynesowskiej jest bezpośrednia analiza danych makroekonomicznych (dochód, wydatki, produkcja globalna) postrzeganych zgodnie z logiką sprzężenia zwrotnego. W odróżnieniu od teorii neoklasycznej Keynes analizował przyczyny powstawania bezrobocia przez pryzmat efektywnego popytu. Wychodząc z założenia, że przedsiębiorstwa produkują dobra tylko wtedy, gdy mogą je sprzedać. Dlatego popyt oczekiwany przez wszystkie przedsiębiorstwa określa poziom produkcji i zatrudnienia. Wobec tego neoklasyczny warunek konkurencji doskonałej nie musi prowadzić do pełnego zatrudnienia, a niedostateczność popytu może prowadzić wręcz do trwałego i przymusowego bezrobocia. Państwo powinno zatem podtrzymywać popyt w celu utrzymania pełnego zatrudnienia. Jest to możliwe poprzez ożywianie konsumpcji lub inwestycji przy pomocy polityki budżetowej lub monetarnej, poprzez politykę dewaluacji, a także protekcjonizm³⁴.

Keynes oparł swoją krytykę na obserwacji, że zgodnie z postulatami podażowego modelu neoklasycznego gospodarka powinna zmierzać w kierunku optymalnego wykorzystania wszystkich czynników produkcji. Natomiast w realnym świecie lat trzydziestych XX wieku występowało chroniczne niewykorzystywanie potencjału produkcyjnego oraz masowe bezrobocie³⁵. Swoją „popytową teorię dochodu narodowego” rozwinął Keynes na podstawie krytyki prawa Saya, korzystając też z wcześniejszych prac Malthusa i Sismondiego. Zakwestionował on tezę, że wielkość rocznej produkcji wyznaczana jest przez ogólną ilość rozporządzalnych czynników naturalnych, pracy i kapitału. Dowodził, że w rzeczywistości jest to maksimum, od którego faktyczny dochód jest zawsze niższy, ponieważ jest zdeterminowany rozmiarami globalnego efektywnego popytu. Innymi słowy to nie podaż określa popyt, lecz popyt określa produkcję a w konsekwencji zatrudnienie i dochody. W danym okresie poziom zatrudnienia i stopień wykorzystania zdolności produkcyjnej gospodarki zależy od strumienia wydatków dokonywanych w gospodarce, które można sprowadzić do wydatków konsumpcyjnych i inwestycyjnych³⁶. To właśnie w inwestycjach widzi Keynes główną drogę do osiągnięcia takiego dochodu narodowego,

³³ Tamże, s. 36-37

³⁴ Bremont J., Couet J.-F., Salort M.-M., *Kompendium wiedzy o ekonomii*, PWN, Warszawa 2006, s. 35-42

³⁵ Tamże s.32

³⁶ Tamże, s.42

który gwarantowałby pełne zatrudnienie. Przy czym przez inwestycje rozumie on przyrost kapitału rzeczowego łącznie z zapasami. Wychodząc w swych rozważaniach z tzw. równania dochodów i wydatków:

$$Y = C + I \quad (30)$$

gdzie: Y – dochód narodowy,

C – konsumpcja,

I – inwestycje,

inwestycje wyliczymy jako:

$$I = Y - C, \quad (31)$$

a ponieważ oszczędności (S) możemy zapisać jako:

$$S = Y - C, \quad (32)$$

to dochodzimy do równości:

$$I = S. \quad (33)$$

Równanie to Keynes uważał za jedną z podstawowych zasad swojej teorii, według której w warunkach równowagi inwestycje równają się oszczędnościom. Innymi słowy równowaga ekonomiczna polega na całkowitym zainwestowaniu sum zaoszczędzonych³⁷.

Z drugiej strony Keynes wykazał, że w praktyce oszczędności najczęściej nie są w pełni zainwestowane. Jest to efekt zasadniczych różnic pomiędzy bodźcami do oszczędzania a bodźcami do inwestowania, a także skutek nadmiernej skłonności do oszczędzania ($c=P_s=S/Y$) oraz niedostatecznej skłonności do inwestowania ($P_i=I/Y$), które powodują, że inwestycje pozostają w tyle za oszczędnościami. Keynes odrzuca założenia neoklasyków o istnieniu „stopy procentowej równowagi”, która w sposób automatyczny wyrównuje podaż oszczędności z popytem na kapitał. Uzasadnia to analizując motywy przedsiębiorców, którzy kreując popyt na dobra inwestycyjne kierują się zyskiem z inwestycji. Zysk ten z kolei uzależniony jest od wydatków na konsumpcję przeznaczanych przez klientów produkowanych dóbr. Ich skłonność do oszczędzania, a zatem zmniejszenie wydatków na konsumpcję, powoduje, że osłabieniu ulegają bodźce inwestycyjne. Keynes zauważa, że wraz ze wzrostem dochodu rosną wydatki na konsumpcję, ale ich wzrost jest wolniejszy niż wzrost dochodu, zwiększa się za to udział oszczędności. Jego zdaniem stopa procentowa nie określa stosunku wolumenu oszczędności do wolumenu popytu inwestycyjnego. Jej wysokość uzależniona jest od dwóch innych czynników: ilości pieniądza w obiegu oraz popytu na

³⁷ Tomala J., *Relacje kapitałowe w teorii wzrostu gospodarczego*, PWN, Warszawa 1963, s. 28

pieniądz. W tym ujęciu stopa procentowa jest ceną zrównującą popyt na gotówkę z rozporządzalną ilością gotówki. Rynek pieniężny nie może więc równoważyć funduszu oszczędności z popytem na ten fundusz dla celów inwestycyjnych. Reasumując Keynes uważa, że inwestycje nie zależą od jakiegoś z góry określonego funduszu oszczędności, lecz same go tworzą ("wydatki tworzą dochód"). Dzieje się tak na skutek zmienionego poziomu dochodu. Mechanizm zrównania oszczędności i inwestycji wyjaśnia zasada mnożnika inwestycyjnego. Zasada ta wskazuje, w jakim stopniu zmiany wydatków inwestycyjnych spowodować mogą, poprzez wydatki konsumpcyjne, kumulatywne zmiany w dochodzie narodowym i zatrudnieniu. Definiując mnożnik inwestycyjny (k_i) jako stosunek globalnego przyrostu dochodu, spowodowanego przez dany wzrost wydatków inwestycyjnych do przyrostu tychże wydatków inwestycyjnych dochodzimy do następujących zależności:

$$k_i = \frac{\Delta Y}{\Delta I} = \frac{\Delta Y}{\Delta Y - \Delta C} = \frac{1}{1 - \frac{\Delta C}{\Delta Y}} = \frac{1}{1 - c} = \frac{1}{\alpha} \quad (34)$$

gdzie:

$c = \frac{\Delta C}{\Delta Y} < 1$ oznacza krańcową skłonność do konsumpcji,

$\alpha = 1 - c$ oznacza krańcową skłonność do oszczędzania.

Mnożnik inwestycyjny (k_i) jest tym wyższy im wyższa jest krańcowa skłonność do konsumpcji c . Będąc odwrotnością krańcowej skłonności do oszczędzania jest tym większy im ta skłonność jest mniejsza. Mnożnik jest ilościowym ujęciem zjawiska pobudzania wydatków konsumpcyjnych za pomocą wydatku inwestycyjnego.

Konkluzja analizy keynesowskiej sprowadza się do tego, że głównym czynnikiem determinującym rozmiary efektywnego popytu, a zatem dochodu, są inwestycje. Tylko one są źródłem zmian produkcji i zatrudnienia. Wysoka stopa oszczędności zmniejsza efektywny popyt. Dlatego pobudzanie inwestycji prywatnych może nastąpić poprzez politykę obniżania stopy procentowej oraz inwestycje państwowe finansowane z deficytu budżetowego. Keynes wskazuje te dwa ostatnie mechanizmy jako środki korygowania przez państwo niedoskonałego mechanizmu rynkowego³⁸.

³⁸Domańska E., *Z zagadnień wzrostu gospodarczego*, PWE, Warszawa 1968, s.47-51

4. Zasada przyspieszenia

Zaobserwowano, że w dłuższym okresie czasu zrealizowane nakłady inwestycyjne powodują wzrost zdolności wytwórczych. Wzrost zasobu rzeczowego kapitału wytwórczego oznacza wzrost wolumenu trwałego majątku produkcyjnego i stanowi tzw. efekt produkcyjny inwestycji, który wiąże się z zasadą przyspieszenia zwaną też teorią akceleratora. Zasada ta bazuje na fakcie, że zmiany popytu na dobra konsumpcyjne oddziałują na wyższe szczeble produkcji z rosnącą intensywnością. Stosunkowo niewielkie zmiany popytu konsumpcyjnego prowadzą do stosunkowo znacznych zmian rozmiarów inwestycji, czyli wzrost produkcji dóbr inwestycyjnych jest więcej niż proporcjonalny w stosunku do wzrostu popytu na dobra konsumpcyjne³⁹. Inwestycje wywoływane zmianą wielkości produkcji nazwane zostały inwestycjami indukowanymi, w odróżnieniu od inwestycji autonomicznych. Te ostatnie, wprowadzone przez Hicksa i Samuelsona, określane są jako inwestycje podejmowane przez przedsiębiorców lub państwo przede wszystkim w związku z innowacjami, a także wzrostem ludności lub polityką inwestycyjną państwa. Inwestycje autonomiczne są dokonywane niezależnie od popytu⁴⁰. Zasadę przyspieszenia można ująć w postaci dwóch reguł. Pierwsza z nich mówi, że rozmiary indukowanych inwestycji netto określane są przez wzrost popytu konsumpcyjnego. Druga reguła wskazuje, że indukowane inwestycje netto rosną dopóty, dopóki rośnie tempo wzrostu popytu. Samo występowanie wzrostu popytu konsumpcyjnego nie jest warunkiem wystarczającym, aby mogła zadziałać zasada akceleracji. Jeśli tempo wzrostu popytu spada, powoduje to spadek indukowanych inwestycji netto.

Dopiero uwzględnienie w analizie obu efektów inwestycji: dochodowego i produkcyjnego, czyli zastosowanie mnożnika inwestycyjnego i zasady przyspieszenia pozwoliło keynesistom na pełniejsze zrozumienie procesu wzrostu dochodu. Na bazie tego podejścia powstał model wzrostu typu Haroda-Domara. Model ten uzależnia wzrost gospodarki (g) od wielkości współczynnika kapitałowego (v), rozumianego jako stosunek kapitału do produkcji, oraz od stopy oszczędności (s). Równanie modelu:

$$g = \frac{s}{v} \quad (35)$$

po uwzględnieniu stopy wzrostu ludności (n) oraz stopy zużycia kapitału (δ) przyjmuje postać:

³⁹ Tomala J., *Relacje kapitałowe w teorii wzrostu gospodarczego*, PWN, Warszawa 1963, s. 48

⁴⁰ Domańska E., *Z zagadnień wzrostu gospodarczego*, PWE, Warszawa 1968, s.53

$$g^* = \frac{s}{v} - (n + \delta) \quad (36)$$

Powyższe wyrażenie określa wzrost gospodarczy na głowę ludności.

Model ten osiąga tylko chwilową stabilność, gdy niezbędna (gwarantowana) stopa wzrostu zrówna się ze stopą naturalną. Realizacja gwarantowanej stopy wzrostu oznacza, że gospodarka znajduje się w stanie równowagi keynesowskiej, czyli zamierzone oszczędności zostały przekazane na zamierzone inwestycje, które z kolei zostaną przełożone na produkcję zaspokajającą popyt konsumpcyjny wynikający z dodatkowego dochodu konsumentów. Innymi słowy jest to stopa wymagana dla pełnego wykorzystania kapitału. Osiągnięcie jej może być niemożliwe z powodu braków siły roboczej. Wówczas potencjalny wzrost będzie niższy i ustali się na poziomie stopy naturalnej, która jest osiągalna przy pełnym wykorzystaniu wszystkich zasobów pracy żywej i uprzedmiotowionej łącznie z postępem wynikającym z rozwoju wiedzy. Z powodu rozbieżności pomiędzy stopą gwarantowaną (niezbędną) a naturalną, równowaga uzyskiwana w modelu ma charakter permanentnie niestabilny, określanej mianem „równowagi na ostrzu noża”, balansującej pomiędzy sekularną inflacją i sekularną stagnacją. Ta cecha modelu poddawana była krytyce, która znalazła swoje odbicie w modelach neoklasycznych⁴¹.

W tabeli I.4.1. zestawiono cechy charakterystyczne modeli neoklasycznych i keynesowskich uwydatniające zasadnicze różnice pomiędzy nimi. Modele neoklasyczne określane są jako podażowe bazujące na wzroście zależnym od czynników produkcji, podczas gdy modele keynesowskie uzależniają wzrost od popytu. Odmienne są w obu grupach modeli także założenia dotyczące konkurencji. U neoklasyków panuje konkurencja doskonała, keynesiści dokonują analizy w warunkach konkurencji niedoskonałej. W modelach popytowych podkreśla się niepełne wykorzystanie czynników produkcji, szczególnie krytykując założenie pełnego zatrudnienia przyjmowane w modelach podażowych. Odmienne jest również podejście do sił napędowych wzrostu. W modelach neoklasycznych stanowią je akumulacja kapitału i zasobów ludzkich, podczas gdy w modelach keynesowskich taką siłą jest praca. Modele podażowe analizowane są w warunkach równowagi, a popytowe wskazują na jej niestabilność. Odmienne jest w obu podejściach znaczenie oszczędności. Neoklasycy widzą w nich źródło wydatków inwestycyjnych, keynesiści dowodzą, że to wydatki inwestycyjne określają wielkość oszczędności. Ostatnia z najistotniejszych różnic to rola władz w procesie wzrostu. W modelach neoklasycznych z zasady zakłada się brak

⁴¹ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogenny*, Biuletyn KPZK PAN, 2005 nr 219, s. 176

jakiegokolwiek ingerencji władz. Natomiast w modelach keynesowskich dostrzega się ważną rolę interwencjonizmu państwa w oddziaływaniu na popyt.

Tab.I.4.1. Zestawienie podstawowych cech modeli neoklasycznych i keynesowskich

Cechy	Modele neoklasyczne	Modele keynesowskie
<i>Typ</i>	Podażowe – wzrost zależy od zasobu i wydajności podstawowych czynników produkcji	Popytowe – wzrost zależy od efektywnego popytu
<i>Konkurencja</i>	Analiza w warunkach konkurencji doskonałej	Analiza w warunkach konkurencji niedoskonałej
<i>Czynniki wytwórcze</i>	Pełne wykorzystanie czynników wytwórczych	Pełne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza stan pełnego zatrudnienia, jest tylko hipotetyczne
<i>Siły napędowe wzrostu</i>	Akumulacja kapitału i siły roboczej jako siły napędowe wzrostu	Praca jako realny czynnik wzrostu
<i>Równowaga</i>	Zrównoważony wzrost	Niestabilność równowagi
<i>Rola władz</i>	Brak interwencji państwa	Państwo odgrywa zasadniczą rolę w procesach dostosowawczych oddziałując na globalny popyt
<i>Oszczędności</i>	Oszczędności określają rozmiary wydatków inwestycyjnych (inwestuje się tyle ile zaoszczędzi)	Wydatki inwestycyjne określają rozmiary realizowanych oszczędności (oszczędności są skutkiem podjętych inwestycji)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Nowak W., Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego, Kolonia Limited, Wrocław, 2007

Pojawiające się w ostatnich dziesięcioleciach nowe koncepcje wzrostu odchodzą od czystych założeń neoklasycznych i w coraz większym stopniu nawiązują do doktryny Keynesa. Coraz wyraźniej dostrzega się znaczącą rolę takich czynników wzrostu jak: działalność instytucji otoczenia biznesu, ośrodków naukowych czy występowanie określonych zjawisk społecznych i norm kulturowych. Zakłada się też konieczność interwencjonizmu władz publicznych obejmującego różnorodne działania administracyjne dotyczące podnoszenia kwalifikacji osób zatrudnionych oraz potencjalnych pracowników, inwestycje w infrastrukturę, promowanie eksportu, upowszechnianie nowatorskich metod zarządzania oraz popularyzacji innowacji i nowych technologii⁴²

⁴² Grosse T. G. *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, Studia Regionalne i Lokalne 2002, nr 1(8)

5. Wzrost endogeniczny.

Jednym z najbardziej obiecujących nowych nurtów w teorii wzrostu jest koncepcja wzrostu endogenicznego. Zainteresowano się nią w literaturze ekonomicznej ponownie w latach 90-tych XX wieku. Teoria wzrostu endogenicznego jest próbą korekty niedostatków modeli neoklasycznych. Wcześniej wskazywano na ich dwa podstawowe mankamenty. Pierwszy stanowiło ograniczenie do jedynie zewnętrznych zmian techniki jako czynników wywołujących efekty wzrostowe oraz stwierdzenie, że wzrost kapitału ludzkiego, wewnętrznego kapitału technicznego czy ludności, może prowadzić do malejących lub co najwyżej stałych przychodów względem skali. Po wtóre dowody empiryczne nie potwierdziły, wynikającej z modeli neoklasycznych konwergencji, czyli zbiegania się w czasie stóp wzrostu krajów czy regionów.

Dokładniejszej analizie poddano wydajność pracy (A), jedyny wyznacznik dochodu poza kapitałem, którego znaczenie nie zostało ściśle sprecyzowane. Efektem przeprowadzonych badań było zakwestionowanie założenia, że postęp techniczny pojawia się „jak manna z nieba, jak wynikałoby z traktowania go w neoklasyce jako wielkości egzogenicznej względem modelu, ale jest wywoływany systematycznie przy wysokich nakładach finansowych ze strony przedsiębiorstw i państwa, i dlatego należy go traktować jako endogeniczną wielkość modelu wzrostu”⁴³. Nowa teoria wzrostu wprowadza zewnętrzne zmiany technologiczne do wewnętrznego mechanizmu wzrostu. Dzięki temu uzyskano pełniejszy obraz wzrostu uwzględniający istniejące zależności i sprzężenia zwrotne. Przypisano większe znaczenie kapitałowi ludzkiemu a później także kapitałowi wiedzy i wreszcie dostrzeżono możliwości szerszego stosowania przez władze krajowe czy regionalne pełniejszego zestawu instrumentów polityki wzrostu.⁴⁴

Nowe podejście do modelowania uwzględniające endogenizację zmian technologicznych wymagało zrewidowania pewnych założeń, przyjętych w modelach neoklasycznych i dotyczących teorii równowagi ogólnej. Trzeba było wyjść poza ograniczenia takie jak konkurencja doskonała, stałe przychody względem skali, tendencja do eliminowania zysków nadzwyczajnych. W konsekwencji dopuszczono występowanie efektów aglomeracji, niedoskonałości rynku, występowanie korzyści skali i efektów zewnętrznych oraz zysków nadzwyczajnych przedsiębiorstw tworzących postęp techniczny.

⁴³ Grossman G. M., Helman E. *Innovation and Growth*, s. 166

⁴⁴ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s. 181

W celu endogenizacji zmian technologicznych przyjmowano różne założenia, które stopniowo rozszerzano i pogłębiano. Najważniejsze z nich to:

1. Przyjęcie założenia, że innowacja i osiągnięta dzięki niej akumulacja zasobów jest efektem doświadczenia podmiotów nabywanego w procesie produkcji dóbr kapitałowych, czyli w drodze uczenia się przez działanie.
2. Włączenie do modelu efektów zewnętrznych, czyli efektów oddziaływania otoczenia przyrodniczego i społeczno-gospodarczego.
3. Uwzględnienie wpływu handlu zagranicznego i innowacji produktowych,
4. Dzięki dyfuzji postępu technicznego pomiędzy przedsiębiorstwami, także „naśladowcy” innowatora, czyli firmy które przejmują innowacje bez ponoszenia nakładów na ich wykreowanie, mogą uzyskiwać wzrastające przychody od swych czynników produkcji.
5. Odstąpienie od zasady konkurencji doskonałej w sektorach dóbr pośrednich, w tym w dziale badań i rozwoju. Wprowadzając z sukcesem nową technologię lub produkt przedsiębiorstwo uzyskuje zyski nadzwyczajne w postaci renty monopolisty, która z nadwyżką rekompensuje wcześniej poniesione nakłady na badania i rozwój. Dzieje się tak do czasu, gdy konkurencja nie będzie w stanie naśladować innowatora.
6. Opieranie wzrostu na wewnętrznej akumulacji tzw. szerokiego kapitału obejmującego kapitał fizyczny, ludzki, a także kapitał wiedzy i kapitał społeczny⁴⁵.

Prace nad teorią wzrostu endogenicznego doprowadziły do stworzenia nowych modeli opisujących ten wzrost. W modelach wzrostu endogenicznego szeroko rozumiany postęp techniczny jest przede wszystkim wynikiem celowych decyzji inwestycyjnych typowych, zachowujących się racjonalnie konsumentów i producentów oraz skutkiem określonej długookresowej polityki makroekonomicznej państwa⁴⁶, regionu i miasta. Różnorodność modeli wzrostu endogenicznego spotykanych w literaturze przedmiotu spowodowała, że podjęto próbę ich uporządkowania. Spotykane klasyfikacje dzielą je na modele kapitału ludzkiego i modele akumulacji wiedzy odbywającej się dzięki uczeniu przez działanie lub działalności badawczo-rozwojowej. Inni autorzy wyróżniają modele, których źródłem wzrostu są innowacje technologiczne oraz tzw. modele inwestycji (investment-based growth

⁴⁵ Domański R., *Samowzmacnianie rozwoju miast i regionów w gospodarce intensyfikującej wykorzystanie wiedzy. Wnioski z nowej teorii wzrostu endogenicznego*, Przegląd Geograficzny 2005, 77,2, s. 132-133

⁴⁶ Woźniak M. G., *Wzrost gospodarczy: podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków, 2004, s.

models), przy czym inwestycje te dokonywane są w kapitał rzeczowy lub ludzki. Nowak⁴⁷, przyjmując za kryterium sposób eliminacji egzogenicznego postępu technicznego z modelu Solowa, dzieli modele endogeniczne na dwie grupy: modele z rozszerzonym kapitałem, w których źródłem wzrostu jest akumulacja kapitału, oraz modele działalności badawczo-

Tab. I.5.1. Podział modeli wzrostu endogenicznego

Modele wzrostu endogenicznego		
Modele z rozszerzonym kapitałem	Modele działalności badawczo-rozwojowej	Modele samowzmacniania wzrostu
- modele AK	- modele B+R z efektami skali (<i>model Romera 1990</i>)	(<i>model Raya, Lakshmanana, Andersona</i>)
- modele nabywania wiedzy przez działanie (<i>model Romera</i>)	- modele B+R bez efektów skali (<i>model Turnovsky'iego</i>)	
- modele kapitału ludzkiego (<i>model Lucasa</i>)		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Nowak W., Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego, Kolonia Limited, Wrocław, 2007, s. 30

rozwojowej, opierające swój wzrost na akumulacji wiedzy naukowo-technicznej. Do pierwszej z wymienionych grup należą modele, w których trwały wzrost zapewnia kapitał rzeczowy wraz z innymi rodzajami kapitału. Wyróżnia się tu trzy najważniejsze typy modeli: modele AK, modele nabywania wiedzy przez działanie (*learning by doing*) oraz modele kapitału ludzkiego. Modele działalności badawczo-rozwojowej opierające wzrost na równaniach akumulacji wiedzy autorka dzieli na modele B+R z efektami skali (*scale models*) i bez efektów skali (*non scale models*). W niniejszej pracy proponuje się dodanie do wymienionej klasyfikacji trzeciej grupy modeli, które nazwano w skrócie modelami samowzmacniania wzrostu, a w których endogenizacja odbywa się poprzez zastępowanie kapitału fizycznego przez kapitał wiedzy oraz mechanizm dodatnich sprzężeń zwrotnych komplementarnych elementów kapitału łącznego dokonujący się na skutek akumulacji kapitału wiedzy, kapitału ludzkiego i społecznego.

⁴⁷ Nowak W., *Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego*, Kolonia Limited, Wrocław, 2007, s. 30

Ostateczną propozycję podziału modeli wzrostu endogenicznego przedstawia tabela I.5.1. W dalszej części pracy scharakteryzowano wymienione powyżej trzy grupy na przykładzie wybranych modeli wzrostu endogenicznego.

5.1. Modele z rozszerzonym kapitałem

W grupie modeli z rozszerzonym kapitałem źródłem wzrostu jest akumulacja kapitału rzeczowego wraz z innymi rodzajami kapitału. Wyróżnia się tu trzy najważniejsze typy modeli: modele AK, modele nabywania wiedzy przez działanie (*learning by doing*) omówione na przykładzie modelu Romera oraz modele kapitału ludzkiego reprezentowane przez model Lucasa.

5.1.1. Model AK

Ten najprostszy jednosektorowy model endogeniczny, nazywany też modelem AK-Lucasa, przyjmuje, że jedynym zasobem tworzącym produkcję jest szeroko rozumiany kapitał obejmujący oprócz kapitału rzeczowego także nakłady na kapitał ludzki definiowany jako ogólny poziom umiejętności pracowników. Poziom technologii A jest dodatni, a zasób siły roboczej jest stały. W modelu tym znana jest siła sprawcza technologii, której źródłem są inwestycje w człowieka określane jako nakład kapitału ludzkiego. Technologia jako przedmiot świadomych decyzji staje się czynnikiem endogenicznym o rozpoznanej funkcji. Rezultatem nakładów kapitału ludzkiego jest określona produktywność wydatkowanego kapitału.

Produkcja Y jest definiowana jako iloczyn kapitału ludzkiego A i rzeczowego K :

$$Y = AK \quad (37)$$

Kiedy wszystkie oszczędności są zainwestowane, czyli w warunkach równowagi, proces akumulacji kapitału można opisać jako:

$$\Delta K = sY - \delta K \quad (38)$$

gdzie:

s – stopa oszczędzania,

δ – stopa amortyzacji kapitału.

Uwzględniając równanie produkcji:

$$\Delta K = sAK - \delta K \quad (39)$$

czyli

$$\Delta K/K = sA - \delta \quad (40)$$

Pamiętając, że produkcja jest proporcjonalna do kapitału, stopę wzrostu można zapisać jako:

$$g = \Delta Y/Y = sA - \delta \quad (41)$$

Analizując powyższe wyrażenie łatwo zauważyć, że jeśli $sA > \delta$, to będzie następował wzrost dochodu, nawet bez egzogenicznego postępu technicznego, a wzrost stopy oszczędności spowoduje przyspieszenie tempa wzrostu produkcji. Skoro A w modelu jest stałe, podstawowe znaczenie dla wzrostu ma stopa oszczędności. Polityka rządu prowadząca do podniesienia stopy inwestycji a także podnosząca poziom wyjściowy technologii (A) może oddziaływać na długookresową stopę wzrostu per capita⁴⁸.

5.1.2. Model Romera

Za pierwszy, przełomowy opis w literaturze dotyczącej wzrostu endogenicznego uważana jest praca Romera z 1986 roku. W modelu Romera rolę, jaką odgrywał w modelach neoklasycznych kapitał, spełnia wiedza. Ma ona bezpośredni wkład do produkcji w pojedynczym przedsiębiorstwie oraz powiększa łączną wiedzę, z której korzystają w procesie produkcji wszystkie podmioty gospodarcze. Akumulacja wiedzy odbywa się według odrębnej funkcji produkcji, a nie kosztem straty produktu. W produkcji dóbr przychody z wiedzy są rosnące, a w procesie akumulacji wiedzy (asymptotycznie) stałe. W efekcie gospodarka zmierza do stałej stopy wzrostu⁴⁹.

W tym dwuokresowym modelu „produkcja dóbr konsumpcyjnych w okresie drugim jest funkcją stanu wiedzy i zbioru czynników dodatkowych” tworzonych w okresie pierwszym z odłożonej konsumpcji, czyli oszczędności. Oszczędności te określone są przez właściciela, reprezentatywnego przedsiębiorcę dążącego do maksymalizacji użyteczności w czasie⁵⁰. Funkcja produkcji przyjmuje postać:

$$Y = \bar{A} K^\alpha L^\beta \quad (42)$$

gdzie:

K – kapitał,

L – praca,

\bar{A} – zewnętrzny, społeczny postęp techniczny,

α, β – stopy elastyczności substytucji kapitału i pracy⁵¹.

⁴⁸ Woźniak M. G., *Wzrost gospodarczy: podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków, 2004, s. 182-183

⁴⁹ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 140

⁵⁰ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s. 183

⁵¹ Aghion P., Hewitt P., *Endogenous Growth Theory*. Cambridge, Mass., The MIT Press, 1998, s.26

Analiza modelu wyjściowego doprowadziła Romera do konkluzji, że gospodarka wykazuje trwałą dodatnią, choć skończoną stopę wzrostu, jeśli są stałe przychody społeczne od kapitału. Wówczas malejące przychody prywatne od kapitału są równoważone przez zewnętrzny (społeczny) postęp techniczny \bar{A} wytwarzany na poziomie zagregowanym obejmującym działalność zbioru przedsiębiorstw prywatnych. Dzieje się tak, ponieważ kapitał ma wpływ nie tylko na produkcję danej firmy, w sposób pośredni oddziałuje on na działalność produkcyjną innych podmiotów. Wzrost zasobów wiedzy i kwalifikacji w jednym przedsiębiorstwie przyczynia się do wzrostu produkcji w innych. Taka interpretacja oddziaływania kapitału tłumaczy ingerencję państwa w postaci polityki inwestycyjnej promującej inwestycje o silnych efektach zewnętrznych.

Stopę wzrostu gospodarki przedstawiono w postaci równania:

$$g = \frac{\alpha A - \rho}{\varepsilon} \quad (43)$$

gdzie:

α – prywatne przychody od kapitału,

A – parametr techniczny (wpływ inwestycyjnych decyzji reprezentatywnego przedsiębiorstwa na społeczny zasób kapitału; wielkość znikoma),

ρ – stopa dyskontowa,

ε – elastyczność substytucji czynników produkcji.

Z równania wynika, że stopa wzrostu zrównoważonego (g) jest tym niższa, im wyższa jest stopa dyskontowa ρ oddziałująca na skłonność do oszczędzania, im niższa jest międzyokresowa elastyczność substytucji mierzona przez $1/\varepsilon$ oraz im niższe są przychody prywatne od kapitału α .

Model Romera, jak większość późniejszych modeli endogenicznych, uwzględnia efekt skali. Stopa wzrostu jest dodatnio skorelowana ze skalą gospodarki mierzoną liczbą przedsiębiorstw. Więcej podmiotów gospodarczych powoduje większy wzrost efektów zewnętrznych (społecznych) tworzących nową wiedzę techniczną.

Analiza modelu Romera pozwoliła wyciągnąć następujące wnioski:

1. Przy stałych przychodach społecznych od kapitału długookresowy wzrost zależny jest od stopy dyskontowej i skłonności do oszczędzania oraz liczby przedsiębiorstw,
2. Stopa zrównoważonego wzrostu zbioru indywidualnych przedsiębiorstw jest niższa niż stopa optymalna na poziomie społecznym,
3. W zmodyfikowanej wersji swojego modelu Romer wprowadził go w środowisko niedoskonałej konkurencji z wielkimi przedsiębiorstwami. W pierwotnym modelu

akumulacja wiedzy w poszczególnych przedsiębiorstwach nie była wynagradzana, czyli mimo endogenizacji zewnętrzna,

4. Jeśli suma stóp elastyczności substytucji kapitału i pracy równa jest jedności, to o trwałych różnicach stóp wzrostu gospodarczego pomiędzy poszczególnymi regionami decydują stopa przychodów prywatnych od kapitału oraz stopa dyskontowa. Nie musi zatem dochodzić do choćby warunkowej konwergencji, co więcej może ujawniać się bezwzględna lub warunkowa dywergencja. Przy czym przez konwergencję bezwzględną należy rozumieć sytuację, w której kraje lub regiony biedniejsze rozwijają się szybciej niż bogatsze, bez względu na ich cechy. Konwergencja warunkowa zachodzi wówczas, gdy kraj lub region rozwija się tym szybciej, im jego poziom jest niższy od własnego stanu wzrostu zrównoważonego. Konwergencja warunkowa jest słabszą formą wyrównywania różnic międzyregionalnych i w pewnych warunkach dopuszcza, że regiony bogate wykazują szybszy wzrost niż biedne.
5. W modelu Romera produkt krańcowy jest stały, bez względu na zasób kapitału⁵².

5.1.3. Model Lucasa

Kolejny model wzrostu endogenicznego, opracowany przez Lucasa, jest modelem dwusektorowym, który rozpatruje sektor produkcyjny i sektor edukacyjny. Występują w nim dwa dobra kapitałowe: kapitał fizyczny i kapitał ludzki. Ten ostatni definiuje się jako ogólny poziom umiejętności, przez co rozumie się zdolności, doświadczenie zawodowe i wiedzę poszczególnych pracowników. W modelu jeden pracownik z kapitałem ludzkim $h(t)$ jest tak samo wydajny jak dwóch pracowników z kapitałem $h(t)/2$ i dwa razy mniej produktywny jak pracownik o kapitale $2h(t)$. Kapitał fizyczny wytwarzany jest z dobrami konsumpcyjnymi w sektorze produkcyjnym. Kapitał ludzki tworzony jest w sektorze edukacyjnym. Oba wymienione dobra kapitałowe tworzone są z wykorzystaniem kapitału fizycznego i ludzkiego. Model pozwala analizować oddziałujące na wzrost zmienne podlegające decyzji podmiotów: rozmiary konsumpcji w czasie, podział kapitału fizycznego i ludzkiego pomiędzy dwa wymienione sektory oraz tempo wzrostu akumulacji kapitału fizycznego i ludzkiego.

Agregatowa funkcja produkcji przyjmuje w modelu następującą postać:

⁵² Aghion P, Hewitt P., *Endogenous Growth Theory*. Cambridge, Mass., The MIT Press, 1998, s.28-31

$$Y(t) = AK(t)^\alpha (u(t)h(t)L(t))^{1-\alpha} h_a^\psi(t) \quad (44)$$

$$0 < \alpha < 1, \psi > 0$$

gdzie:

$A > 0$ – stała bez interpretacji ekonomicznej,

$u(t) \in (0, 1)$ – czas, który jednostki przeznaczają na pracę przy produkcji Y ; $1-u(t)$ – zasób czasu przeznaczony na akumulację kapitału ludzkiego,

$L(t)$ – liczba pracowników w gospodarce rosnąca według stałej stopy n ,

$h(t)L(t)$ – zasób pracy w jednostkach efektywności,

$\alpha, 1-\alpha$ – elastyczności produktu względem nakładu kapitału rzeczowego $K(t)$ i odpowiednio ludzkiego,

ψ – miara oddziaływania efektów zewnętrznych przeciętnego kapitału ludzkiego $h_a(t)$.

Z równania (44) wynika, że procentowy wzrost bądź spadek argumentów funkcji: kapitału rzeczowego $K(t)$, zasobu pracy w jednostkach efektywności $h(t)L(t)$, czasu przeznaczanego na pracę produkcyjną $u(t)$ i kapitału ludzkiego $h_a(t)$ powoduje odpowiedni wzrost lub spadek wielkości strumienia produktu odpowiednio o $\alpha\%$, $(1-\alpha)\%$ i $\psi\%$. Analiza funkcji produkcji wskazuje też na występowanie wewnętrznych i zewnętrznych efektów akumulacji kapitału ludzkiego. Te pierwsze realizowane są przez zmianę wydajności pracy każdego pracownika (nakładów pracy w jednostkach efektywności), te drugie odnoszą się do zmian produktywności kapitału rzeczowego i pracy.

Akumulacja kapitału rzeczowego na pracownika opisana jest równaniem:

$$\dot{k}(t) = Ak(t)^\alpha (u(t)h(t))^{1-\alpha} h_a^\psi(t) - c(t) - (n + \delta)k(t) \quad (45)$$

Natomiast akumulacja kapitału ludzkiego przedstawia się następująco:

$$\dot{h}(t) = \phi h(t)(1-u(t)) \quad (46)$$

Parametr $\phi > 0$ jest interpretowany jako współczynnik efektywności inwestycji w kapitał ludzki; maksymalna, możliwa do uzyskania stopa wzrostu zasobu kapitału ludzkiego⁵³.

W uproszczonej wersji modelu wielkość produktu końcowego określona jest przez liniową jednorodną, funkcję produkcji:

$$X = aK_x^\alpha H_x^{1-\alpha} \quad 0 < \alpha < 1 \quad (47)$$

⁵³ Nowak W., Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego, Kolonia Limited, Wrocław, 2007, s. 38-

gdzie

$a > 0$ – stała bez interpretacji ekonomicznej,

K_x - alokacja kapitału fizycznego dla wytworzenia produktu końcowego,

H_x – alokacja kapitału ludzkiego dla wytworzenia produktu końcowego.

Każde z wytworzonych dóbr może być konsumowane lub akumulowane.

Stopa konsumpcji, podział kapitałów i stopa akumulacji kapitałów uzależnione są od decyzji podmiotu, który uwzględniając ograniczenia kapitałowe zmierza do maksymalizacji międzyokresowej funkcji produkcji o jednakowej elastyczności względem obu kapitałów.

Stopa konsumpcji ma następującą postać: (48)

$$\frac{\dot{C}}{C} = \frac{r_K(q) - \rho}{1 - \gamma} \equiv \psi$$

gdzie

q – stosunek ceny kapitału ludzkiego do ceny kapitału fizycznego,

r_K – przychody względem kapitału,

ψ – stopa wzrostu.

Z powyższego równania (48) wynika, że model osiąga stan wzrostu zrównoważonego wówczas, gdy konsumpcja i oba rodzaje kapitału będą rosły według stopy konsumpcji (równowagi), przy stałych względnych cenach obu kapitałów (q).

Dalsza analiza dowodzi, że stopy wzrostu kapitału fizycznego i kapitału ludzkiego przesuwają się ku wspólnej stopie wzrostu zrównoważonego z przeciwnych stron. Stopa wzrostu kapitału fizycznego, gdy jest wyższa i powstają oszczędności. Stopa wzrostu kapitału ludzkiego, gdy jest niższa i rośnie wydajność pracy⁵⁴.

Na podstawie modelu Lucasa można dojść do następujących wniosków:

- gospodarka będzie wykazywać tym wyższą stopę wzrostu, im bardziej uczestnicy rynku będą przedkładać konsumpcję przyszłą nad bieżącą (im niższe będzie γ),
- na skutek występowania efektów zewnętrznych akumulacji kapitału ludzkiego możliwe jest trwałe podniesienie stopy wzrostu gospodarczego,
- gospodarki w krajach biednych z niskim zasobem kapitału rzeczowego per capita i kapitału ludzkiego chcąc dorównać gospodarce krajów bogatych muszą dokonać zmiany realizacji konsumpcji w czasie⁵⁵.

⁵⁴ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogenny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s.186-187.

⁵⁵ Woźniak M. G., *Wzrost gospodarczy: podstawy teoretyczne*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków, 2004, s. 186

5.2. Modele działalności badawczo-rozwojowej (B+R)

Cechą charakterystyczną modeli działalności badawczo-rozwojowej jest występowanie odrębnego sektora B+R i modelowanie wytwarzania nowych technologii a nie przyjmowanie ich jako wielkości danych. Zasoby alokowane są między tradycyjną produkcję dóbr oraz działalność badawczo-rozwojową. W modelu stosuje się dwa uproszczenia. Po pierwsze funkcja produkcji B+R oraz produkcji dóbr są uogólnieniem funkcji Cobba-Douglasa. Po drugie zakłada się, że zaoszczędzona część produktu, siły roboczej i zasobu kapitału używane w sektorze B+R są egzogeniczne i stałe, jak w modelu Solowa⁵⁶.

5.2.1. Model P.M. Romera (1990)

Za pierwszy model działalności badawczo-rozwojowej uważa się Model Romera z 1990 roku. W swej analizie uwzględnia cztery czynniki: kapitał K , siłę roboczą L , kapitał ludzki H i postęp technologiczny A . Ten ostatni rozumiany jest jako liczba różnych w danym czasie projektów umożliwiających produkcję dóbr trwałego użytku. Kapitał ludzki i technologia są wynikiem świadomego działania. Twórca modelu przyjmuje, że kapitał ludzki jest ustalony, a jego podaż jest nieelastyczna. W modelu występują trzy sektory:

- sektor badań wykorzystujący kapitał ludzki i istniejący zasób wiedzy do produkcji nowej wiedzy,
- sektor dóbr pośrednich korzystający z wiedzy wytworzonej w sektorze badań oraz kapitału do produkcji dóbr pośrednich,
- sektor dóbr finalnych, w którym przy pomocy pracy, kapitału ludzkiego i dóbr pośrednich produkuje się dobra finalne.

Zasób kapitału ludzkiego dzieli się na część zatrudnioną w sektorze produkcji H_y oraz część pracującą w sektorze badań H_A .

$$H = H_y + H_A \quad (49)$$

Funkcja produkcji przyjmuje w modelu postać:

$$Y = (AH_y)^\alpha (AL)^\beta K^{(1-\alpha-\beta)} \eta^{(\alpha+\beta-1)} \quad (50)$$

gdzie:

η – jednostka kapitału potrzebna do produkcji jakiegokolwiek typu projektu.

⁵⁶ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 118

W powyższym równaniu technologia jest czynnikiem zasilającym kapitał ludzki i siłę roboczą, ale nie ma wpływu na kapitał.

Stopa wzrostu jest określona równaniem:

$$g_y = \frac{\delta H - \Lambda \rho}{\Lambda \gamma + 1} \quad (51)$$

gdzie:

$$\Lambda = \frac{\alpha}{(1 - \alpha - \beta)(\alpha + \beta)},$$

δ – współczynnik efektywności nakładów kapitału ludzkiego sferze badawczo-rozwojowej.

Obniżenie parametrów γ lub ρ , a w konsekwencji substytucji konsumpcji teraźniejszej przyszłą powoduje szybszy wzrost gospodarczy. Stopa wzrostu rośnie wraz ze wzrostem kapitału ludzkiego, który może być wywołany wzrostem L . W modelu zasób kapitału ludzkiego rozumiany jest jako liczba naukowców i inżynierów zatrudnionych w sektorze badań i rozwoju. Dlatego wzrost liczby ludności i/lub wzrost poziomu wydatków na B+R powoduje proporcjonalne zwiększenie stopy wzrostu produktu na pracownika w danej gospodarce. Większa populacja oznacza większą podaż potencjalnych pracowników sektora działalności badawczo-rozwojowej i większe zapotrzebowanie na produkty tego sektora. Oznacza to, że większe gospodarki (z większą liczbą ludności) będą odnotowywać wyższą stopę wzrostu produktu na pracownika. Dzieje się tak, bo mogą przeznaczyć więcej zasobów na akumulację wiedzy oraz z uwagi na to, że zastosowanie innowacji na szerszą skalę zwiększa zwroty z innowacyjności. Jeśli zatem stopa wzrostu produktu rośnie wraz ze wzrostem poziomu nakładów na B+R to mamy do czynienia z efektem skali.

Z czasem ten aspekt modelu został poddany krytyce. Pomimo zastosowania odmiennych mierników skali (liczba naukowców i inżynierów, poziom edukacji, wydatki na sektor B+R) na ogół nie uzyskano potwierdzenia empirycznego zależności wzrostu od skali⁵⁷.

5.2.2. Modele działalności badawczo-rozwojowej bez efektu skali - Model Turnovsky'ego

W odpowiedzi na krytykę modeli endogenicznych uzależnionych od wielkości skali powstały nowe eliminujące wpływ wielkości krajów czy regionów i umożliwiające wzrost, gdy liczba ludności nie wzrasta. W modelowaniu przyjmuje się założenie, że proporcja produkcja – kapitał jest stała, ponieważ produkcja i kapitał rosną według tej samej stałej

⁵⁷ Nowak W., *Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego*, Kolonia Limited, Wrocław, 2007, s.45-50.

stopy. Zagregowana funkcja produkcji z nieelastyczną podażą pracy, będąca sumą funkcji produkcji indywidualnych N podmiotów, przyjmuje następującą postać:

(52)

$$\psi \equiv AK^{\sigma_K} N^{\sigma_N}$$

gdzie

A – współczynnik postępu technicznego,

σ_K – udział kapitału w zagregowanej produkcji,

σ_N – udział pracy w zagregowanej produkcji,

Suma $\sigma_K + \sigma_N$ mierzy całkowite przychody względem skali w społecznej (zagregowanej) funkcji produkcji.

Z przekształcenia powyższej funkcji produkcji otrzymano matematyczne wyrażenie stopy długookresowego zrównoważonego wzrostu:

$$g \equiv \frac{\sigma_N}{1 - \sigma_K} n > 0 \quad (53)$$

Równanie to obrazuje podstawową cechę modelu wzrostu bez efektu skali polegającą na tym, że długookresowa stopa wzrostu zrównoważonego (g) jest proporcjonalna do stopy wzrostu ludności (n) pomnożonej przez czynnik wyrażający w zagregowanej funkcji produkcji wydajność pracy i kapitału. Jeśli przychody są stałe względem skali, to $g = n$, czyli stopa wzrostu równa się stopie wzrostu ludności. Mamy więc do czynienia z sytuacją typową dla modeli neoklasycznych. Gdy przychody względem skali są rosnące lub malejące, wzrost na głowę ludności staje się odpowiednio dodatni lub ujemny. Wskazana proporcjonalność stopy wzrostu zrównoważonego do stopy wzrostu ludności pomnożonej przez czynnik wydajności oznacza, że stopa wzrostu zrównoważonego nie zależy od bezwzględnej liczby ludności, a zatem wielkości kraju lub regionu, lecz od wzrostu względnego liczby ludności, rozumianego jako jej dynamika. Z kolei wzrost liczby ludności jest mało podatny na politykę państwa. W tej sytuacji stopa zrównoważonego rozwoju (g) nie będzie reagowała na zmiany polityki makroekonomicznej, w tym polityki podatkowej, będzie od niej niezależna. W modelu bez efektu skali wzrost produkcji reaguje na stopę podatkową poprzez stopniowe dostosowywanie wielkości kapitału⁵⁸.

⁵⁸ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s.189-190.

5.3. Modele samowzmacniania wzrostu

W modelach samowzmacniania wzrostu siłą napędową gospodarki opartej na wiedzy jest substytucja kapitału fizycznego kapitałem wiedzy połączona z mechanizmem samowzmacniania bazującym na komplementarnej akumulacji kapitału wiedzy, kapitału ludzkiego i społecznego. Proces ten powoduje wzrastające przychody od kapitału wiedzy, ludzkiego i społecznego, które przewyższają malejące przychody od kapitału fizycznego⁵⁹. Przykładem modelu samowzmacniania wzrostu jest Model Raya, Lakshmanana i Andersona. Opracowany i opublikowany przez wymienionych autorów w 2001 roku model wzrostu dąży do pełniejszego ujęcia dynamiki przejścia do gospodarki opartej na wiedzy. W modelowaniu oparto się na trzech głównych przesłankach. Pierwszą z nich stanowi akumulacja kapitału wiedzy, kapitału ludzkiego i kapitału społecznego. Po drugie wykorzystano mechanizm samowzmacniania wzrostu będący efektem sprzężeń zwrotnych zachodzących pomiędzy wymienionymi rodzajami kapitałów. Po trzecie zaobserwowano zjawisko substytucji kapitału fizycznego przez kapitał wiedzy.

Punktem wyjścia do analizy było zastąpienie dotychczas przyjmowanej funkcji produkcji, w postaci funkcji Cobba-Douglasa, uogólnioną funkcją produkcji. Takie podejście uzasadniała krytyka zbyt sztywnego ujmowania wzrostu w poprzednich modelach, nieadekwatnego do szybkich zmian zachodzących we współczesnej gospodarce. Postać uogólnionej funkcji produkcji, jednorodnej podwójnie różniczkowalnej, dla gospodarki zamkniętej jest następująca:

$$Q=F(K,H,L,A) \quad (54)$$

W powyższym wyrażeniu kapitał (K) rozumiany jest jako kapitał całkowity, na który składają się:

- wiedza niematerializowana (K_e), której przykładem może być tradycyjna wiedza o uprawie roślin w danej strefie, o oprogramowaniu komputerowym itp,
- podstawowy kapitał materialny (K_p^b), rozumiany jako stare maszyny czy standardowe techniki uprawy roli,
- część całkowitego kapitału fizycznego przeznaczonego do tworzenia wiedzy (K_p^e) oznaczającą grunty, budynki, aparaturę przeznaczoną do działalności badawczej.

⁵⁹ Domański R., *Samowzmacnianie rozwoju miast i regionów w gospodarce intensyfikującej wykorzystanie wiedzy. Wnioski z nowej teorii wzrostu endogenicznego*, Przegląd Geograficzny 2005, 77,2, s. 137

Poprzez kapitał ludzki (H) rozumie się nie tylko kapitał intelektualny i zdrowie, ale także wiedzę techniczną i uzupełniającą wiedzę doświadczalną. Ostatni z rodzajów kapitału ujęty w równaniu, to kapitał społeczny (A) będący efektem pewnych uwarunkowań historycznych i geograficznych. Obejmuje on wiele zróżnicowanych czynników. Są to instytucje czy formy organizacyjne w dziedzinie edukacji, organizacje pozarządowe, wolne media, niezależne sądownictwo, skuteczny wymiar sprawiedliwości, polityka publiczna wspierająca badania podstawowe. Zaliczyć tu należy inwestycje w zakresie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej ułatwiającej tworzenie powiązań sieciowych, ale także ochronę zdrowia, środowiska, promowanie konkurencji i kooperacji między przedsiębiorstwami czy politykę makroekonomiczną. Ponadto uwzględnia się normy moralne i etykę pracy, skłonność do oszczędzania, jakość środowiska przyrodniczego zmodyfikowanego przez człowieka, aktywność obywatelską mieszkańców itp⁶⁰.

W opisywanym modelu gospodarkę traktuje się jako zbiór pojedynczych, identycznych przedsiębiorstw, które podlegają tym samym czynnikom rynkowym i odnoszą korzyści z takiej samej lokalizacji i jej środowiska. Kapitał wiedzy tworzony jest przez poszczególne firmy z części kapitału fizycznego, który jest celowo nań przeznaczany. Kapitał ludzki wzrasta w procesie uczenia się przez działanie, opisanym już wcześniej w modelu Arrowa. Wzrost kapitału powoduje większe rozprzestrzenienie i upowszechnienie wiedzy, poprzez istniejące lub nowopowstałe sieci, które stanowią o kapitale społecznym w modelu. Następuje przez to automatyczne wzmocnienie gospodarki sieciowej. Kapitał społeczny może być tworzony w gospodarce celowo przez skoordynowaną aktywność jednostek działających dla dobra wspólnego albo może powstawać w sposób niezależny jako sieć wiedzy. Wdrażanie i rozprzestrzenianie innowacji powoduje wzrost potrzeby wymiany informacji poprzez sieci. Zjawisko to pobudza inwestycje w kapitał społeczny służący promowaniu koordynacji, działań grupowych i interakcji pomiędzy różnymi uczestnikami rynku. Zapisując omawiany model w postaci równania, które w wyniku różniczkowania przyjmuje postać:

$$y' = f_k(k) + f_h(h)h'(k) + f_a(a)a'(k) \quad (55)$$

można wyprowadzić wniosek, że narastający stopniowo kapitał zwiększa produkcję dzięki trzem efektom: bezpośredniemu efektowi zasobu kapitałowego, pośrednim efektom zasobu kapitałowego przez kapitał ludzki i pośrednim efektom zasobu kapitałowego przez kapitał społeczny.

⁶⁰ Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s.190-191.

Wysoki udział wiedzy w gospodarce, charakterystyczny dla omawianego modelu, powoduje, że gospodarka staje się mniej materiałochłonna a bardziej wiedzochłonna. Szybki rozwój niektórych nowych dziedzin gospodarki takich jak technologie informatyczne, biotechnologia, inżynieria materiałowa itp., spowodował znaczny wzrost zastosowań wiedzy w gospodarce. W nowoczesnej gospodarce popyt na wiedzę i jej akumulację spowodowany jest też jej elastycznością dochodową popytu. Znaczna akumulacja kapitału ludzkiego i społecznego w gospodarkach rozwiniętych ułatwia tworzenie i dyfuzję nowego kapitału wiedzy. Mamy więc do czynienia z mechanizmem samowzmacniania tych trzech różnych kapitałów. Zależność tę opisuje równanie:

$$f_k(k) = f_k[k_p^b \cdot k_e(k_p^e \cdot h, a)] \quad (56)$$

oraz warunki: (57)

$$\frac{\partial k_e}{\partial k_p^e} > 0 \quad \frac{\partial k_e}{\partial h} > 0 \quad \frac{\partial k_e}{\partial a} > 0 \quad \frac{\partial f_k}{\partial k_e} > 0$$

$$\frac{\partial f_k}{\partial k_p^b} < 0, \quad \forall k, t$$

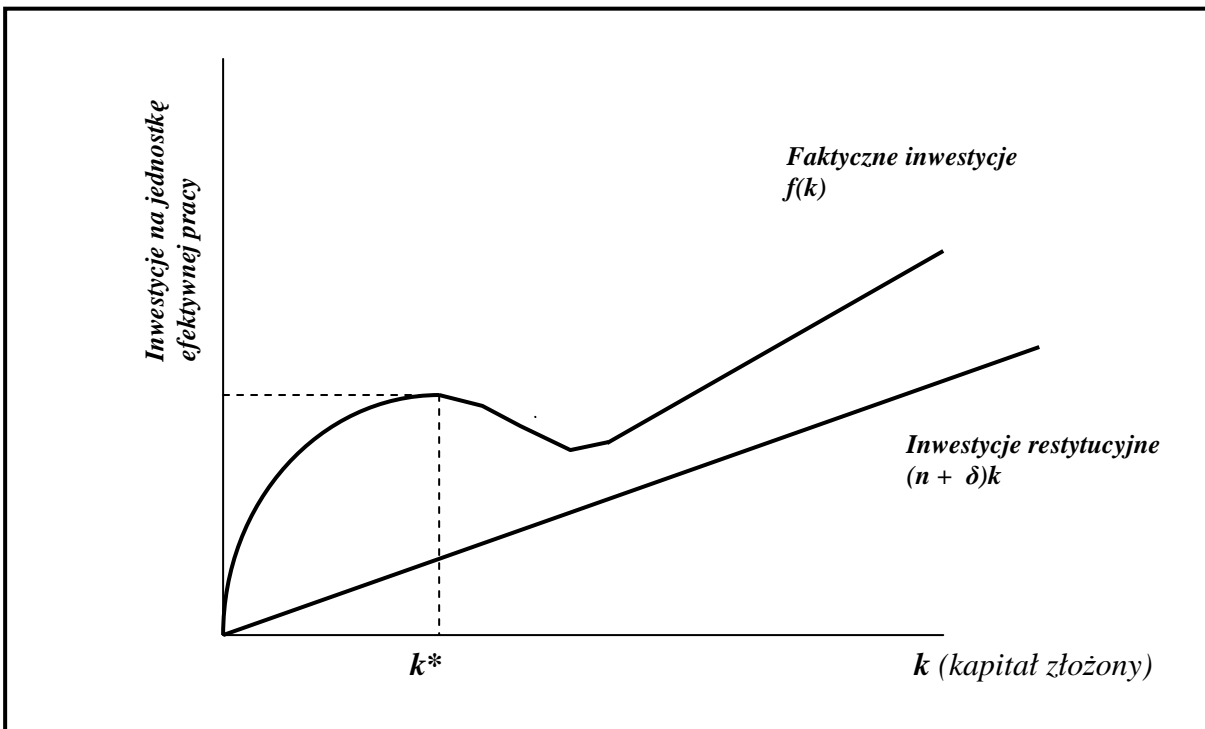
Z pierwszych trzech warunków wynika, że produkty krańcowe od części kapitału fizycznego przeznaczonego do tworzenia wiedzy (k_p^e), kapitału ludzkiego (h) i kapitału społecznego (a) są dodatnie. Są to główne nakłady na celowo tworzony sektor kapitału wiedzy. Pozostałe nierówności wskazują, że produkt krańcowy kapitału całkowitego wzrasta w części dotyczącej wiedzy (k_e), mimo, że maleje w części (k_p^b) podstawowego kapitału materialnego.

Dzieje się tak z trzech powodów:

1. kapitał wiedzy wzrastający na skutek działania każdego podmiotu powiększa zasób wiedzy tkwiącej w sieciach, która dzięki dyfuzji wywiera dodatni zewnętrzny wpływ na wszystkie przedsiębiorstwa działające w gospodarce,
2. wzrost kapitału wiedzy pobudza do uczenia się przez działanie, które powoduje w konsekwencji samowzmacnianie kapitału ludzkiego i społecznego,
3. w gospodarce wysoko rozwiniętej i zasobnej dochodowa elastyczność popytu na dobra wiedzy jest wyższa niż dochodowa elastyczność popytu na kapitał fizyczny o podobnej wartości.

Każdy z wymienionych powodów może stanowić warunek wystarczający dla zaistnienia wzrastających przychodów od kapitału wiedzy.

W gospodarce wysoko rozwiniętej z rozbudowanym kapitałem ludzkim i kapitałem społecznym, które ulegają samowzmocnieniu dzięki dalszym inwestycjom, przychody względem skali będą dynamicznie wzrastać i pobudzać ciągłą akumulację kapitału. Wraz ze wzrostem akumulacji kapitału efekty mnożnikowe kapitału wiedzy, kapitału ludzkiego i społecznego oddziałujące na krańcowy produkt kapitału poprzez dodatnie sprzężenia zwrotne, dodatnie efekty zewnętrzne i ich relacje komplementarne stają się coraz silniejsze. Natomiast w gospodarkach biednych przy niewielkim rynku w sektorze wiedzy, niskim poziomie akumulacji kapitału ludzkiego i społecznego, wytworzony efekt zewnętrzny może nie być w stanie zrównoważyć malejących przychodów od kapitału fizycznego. Innymi słowy gospodarki ubogie pozostają ubogimi z powodów, które je czynią biednymi⁶¹.

Ryc.I.5.3.1. Dynamika wzrostu gospodarki zasobnej w wiedzę

Źródło: Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogenny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219, s. 196.

Graficzną interpretację dynamiki wzrostu gospodarki opartej na wiedzy przedstawia Ryc.I.5.3.1., który jest odpowiednikiem Ryc.I.3.1.1. omawianego przy modelu Solowa. W przeciwieństwie do modeli neoklasycznych gospodarka oparta na wiedzy nie zatrzymuje się w stanie wzrostu zrównoważonego, kontynuuje wzrost endogeniczny. Dzieje się tak,

⁶¹ Tamże s.191-194.

ponieważ kapitał wiedzy generuje dynamicznie rosnące przychody wskutek dodatnich sprzężeń zwrotnych z akumulacją kapitału ludzkiego i społecznego, realizowanych w procesie uczenia się przez działanie oraz w gospodarce sieciowej. Następuje też zwolnienie tempa spadku przychodów od akumulacji kapitału fizycznego poprzez przesuwanie zasobów kapitałowych do sektora wiedzy.

Kontynuacja wzrostu poza stanem wzrostu zrównoważonego przy wzrastającej stopie wzrostu (jak na Ryc.I.5.3.1.) wymaga spełnienia trzech warunków:

1. gospodarka musi tworzyć ciągle nowy kapitał wiedzy poprzez tworzenie innowacji,
2. zasoby kapitału fizycznego z różnych sektorów muszą być nadal przesuwane do sektora wiedzy,
3. nowy kapitał wiedzy powinien podnosić ogólny kapitał ludzki i społeczny⁶².

5.4. Miejski i regionalny poziom wzrostu endogenicznego

Koncepcja wzrostu endogenicznego uczyniła siłą napędową wzrostu akumulację wiedzy i pozwoliła na szersze rozumienie kapitału⁶³, a także dostrzegła fakt, że inwestycje dokonywane w pojedynczym przedsiębiorstwie (np. w zakresie telekomunikacji, kapitału ludzkiego itp.) stymulują wzrost wydajności w innych podmiotach gospodarczych⁶⁴. Dlatego uważa się (Samuelson), że główną zasługą teorii wzrostu endogenicznego jest zmiana sposobu myślenia o procesie wzrostu i polityce państwa, regionu czy miasta. Jeśli zmiany technologiczne nie są dane z zewnątrz, a czynnikiem który wytwarzamy, to polityka wzrostu gospodarczego musi koncentrować się na sposobach usprawnienia i zwiększenia efektywności prowadzonych w kraju i regionie prac technologicznych.

Wzrost endogeniczny może zachodzić na wielu poziomach: od wielonarodowych ugrupowań poprzez poziom krajowy i regionalny do lokalnego włącznie stwarzając nowe możliwości dla polityki państwa i samorządów terytorialnych. Do najważniejszych instrumentów, za pomocą których władze różnych szczebli mogą oddziaływać na wzrost gospodarczy zalicza się:

- tworzenie infrastruktury twardej i miękkiej, ze szczególnym uwzględnieniem kapitału ludzkiego,
- rozwijanie transferu technologii i zdolności przyswajania innowacji,

⁶² Tamże s. 196-197

⁶³ Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000, s. 117

⁶⁴ Begg D., Fischer S., Dornbusch R., *Ekonomia. Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2003, s. 331

- państwową ochronę patentową,
- bezpośrednie finansowanie badań i rozwoju,
- tworzenie instytucji i organizacji sprzyjających wzrostowi miast i regionów⁶⁵.

Władze regionalne i lokalne mogą inspirować rozwój gospodarki opartej na wiedzy i pozyskiwać partnerów dla samowzmacniania wzrostu endogenicznego oraz do większego otwarcia na otoczenie krajowe, europejskie i globalne wykorzystując katalog zróżnicowanych działań. Do najczęściej wymienianych akcji należą:

1. zastępowanie przestarzałego i mało wydajnego kapitału fizycznego miasta, zarówno w sektorze publicznym jak i prywatnym, kapitałem nowoczesnym i wydajnym,
2. kształtowanie edukacji na rzecz wzrostu kapitału ludzkiego spójnej z już istniejącą wiedzą, ale też służącą przyswajaniu nowej wiedzy i podnoszeniu innowacyjności,
3. rozbudowa kapitału społecznego rozumianego jako rozwój społeczeństwa obywatelskiego, stymulowanie instytucji pozarządowych, przestrzeganie reguł gry, zaufanie parterów, itp.,
4. przyciąganie inwestorów wytwarzających produkty i usługi we wcześniejszych fazach cyklu życiowego stwarzające większe szanse na unowocześnienie gospodarki,
5. stwarzanie warunków do tworzenia sieci współpracy, w tym powstawanie klastrów,
6. wspieranie instytucji zajmujących się transferem technologii,
7. pobudzanie innowacyjności w tradycyjnych dziedzinach gospodarki,
8. wspomaganie prawno-organizacyjne i finansowe (np. poprzez poręczenia kredytowe) małych i średnich przedsiębiorstw na drodze do ich unowocześnienia,
9. wsparcie informacyjne ułatwiające przedsiębiorcom ich otwarcie na kraj i przestrzeń międzynarodową,
10. ułatwianie tworzenia wysoce innowacyjnych małych przedsiębiorstw powstających przez pączkowanie na bazie najprężniejszych instytutów i jednostek naukowo-badawczych,
11. kadrowe i organizacyjne przygotowanie się do absorpcji środków z funduszy pomocowych Unii Europejskiej,
12. stymulowanie powiązań wiedzy powstającej w jednostkach naukowo-badawczych z potrzebami nowoczesnego przemysłu, rolnictwa i usług wyższego rzędu.

⁶⁵ Domański R., *Samowzmacnianie rozwoju miast i regionów w gospodarce intensyfikującej wykorzystanie wiedzy. Wnioski z nowej teorii wzrostu endogenicznego*, Przegląd Geograficzny 2005, 77,2, s

Każde z wymienionych działań zastosowane pojedynczo przyniesie tylko efekty częściowe. Uzyskanie efektu samowzmacniania wzrostu endogenicznego wymaga kompleksowości i komplementarności akcji podejmowanych przez wielu uczestników lokalnej sceny. Rola miasta polega na mobilizowaniu zbiorowego wysiłku, inspirowaniu indywidualnych inicjatyw i stwarzaniu zasobów niezbędnych do określenia tożsamości miasta⁶⁶.

⁶⁶ Domański R., *Warunki wzbudzania samowzmacniającego rozwoju gospodarki miasta. Studium metropolii poznańskiej*, Biuletyn KPZK 2005, nr 216, s. 15-16

II. Ogólna charakterystyka miasta Leszna

Celem tej części pracy jest opisanie cech charakterystycznych miasta Leszna, które w sposób bezpośredni lub pośredni oddziaływały w przeszłości i obecnie na rozwój miasta. Dlatego analizie poddano położenie i dostępność komunikacyjną Leszna, pewne elementy historii miasta, które wpłynęły na transformację jego gospodarki po roku 1989 i jej efekty, stan i zmiany środowiska przyrodniczego oraz kształtowanie się strategii rozwoju miasta. Mając świadomość, że nawet najlepszy opis charakterystycznych parametrów miasta będzie niepełny bez rozpatrzenia jego osiągnięć w kontekście dokonań innych miast, ostatnią część rozdziału poświęcono porównaniu Leszna z grupą wybranych miast, które w przeszłości i obecnie pełnią zbliżone funkcje administracyjne.

1. Położenie i dostępność komunikacyjna

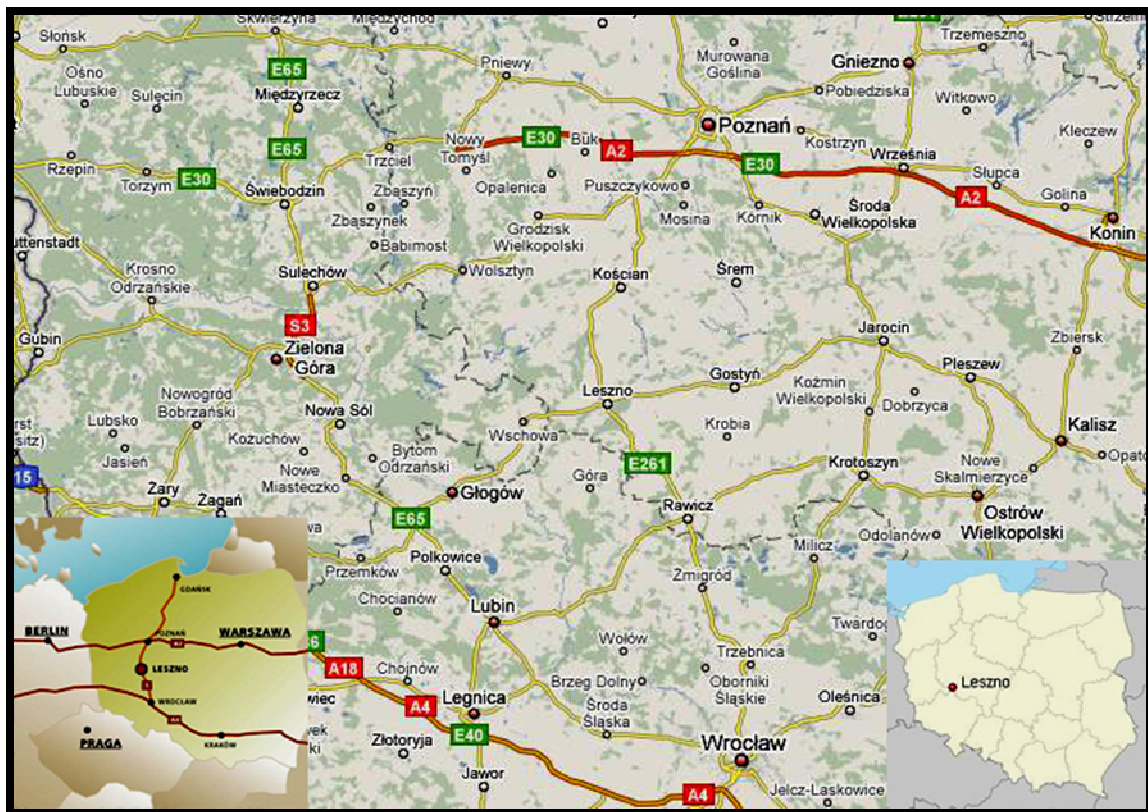
Leszno jest miastem na prawach powiatu położonym w zachodniej części Polski, w południowo-zachodniej części województwa wielkopolskiego. Współrzędne geograficzne miasta to 51° 51' N i 16° 34' E. Miasto graniczy z powiatem leszczyńskim, który obejmuje swym zasięgiem gminy: Rydzyna, Osieczna, Krzemieniewo, Lipno, Świąciechowa, Wijewo i Włoszakowice. Południowa granica powiatu leszczyńskiego jest częścią granicy pomiędzy województwem wielkopolskim a województwem dolnośląskim.

W dość bliskiej odległości od Leszna położone są dwie największe aglomeracje zachodniej Polski, stolice dwóch województw: Poznań i Wrocław. Dystans 75 km dzielący Leszno od stolicy Wielkopolski i 100 km od stolicy Dolnego Śląska jest niewątpliwym atutem miasta rozpatrywanym w kategoriach biznesu oraz atrakcyjności dla mieszkańców. Podmioty gospodarcze zlokalizowane w Lesznie mogą korzystać z bliskości dwóch dużych rynków klientów czy kontrahentów oddalonych zaledwie o półtorej godziny drogi samochodem bądź godzinę jazdy pociągiem. Nie do przecenienia wydaje się też być łatwy i szybki dostęp do jednych z najprężniejszych polskich ośrodków akademickich. Mieszkańcy natomiast korzystając z udogodnień życia w mieście średniej wielkości mają nieskrępowany dostęp do oferty usługowej i handlowej dwóch dynamicznie rozwijających się aglomeracji. Z drugiej strony to dogodne położenie Leszna powoduje odpływ ludzi młodych i wykształconych do dużych ośrodków. Młodzi Leszczynianie wyjeżdżają do Poznania czy

Wrocławia na studia, a po ich ukończeniu znajdują tam atrakcyjniejszą pracę i najczęściej nie wracają do Leszna.

Inną cechą wyróżniającą położenie miasta jest niemal równa odległość (ok. 350 km) Leszna od trzech europejskich stolic: Warszawy, Berlina i Pragi.

Dogodne położenie Leszna przekłada się na jego bardzo dobrą dostępność komunikacyjną. Miasto leży na skrzyżowaniu drogi krajowej nr 5 (północ – południe), która jest częścią międzynarodowej drogi E 261, z drogą krajową nr 12 (wschód-zachód). Planowana budowa drogi ekspresowej S5, której termin realizacji przewidziany jest do roku 2012 w związku z organizacją Piłkarskich Mistrzostw Europy EURO 2012, znacznie poprawi komfort i skróci czas dojazdu do Poznania i Wrocławia oraz dalej do sieci autostrad A2 i A4. Miasto jest także dobrze skomunikowane pod względem kolejowym, posiada połączenia pięciu kierunkach. Najważniejsze znaczenie ma jednak linia kolejowa Poznań-Wrocław. Do stolicy Wielkopolski pociągi kursują średnio co godzinę, a czas przejazdu waha się pomiędzy 50 a 75 minut. Leszno ma też trzy na dobę bezpośrednie połączenia kolejowe (Intercity) z Warszawą.

Ryc. II.1.1. Położenie Leszna

Źródło: Urząd Miasta Leszna – Wydział Promocji i Rozwoju

Wspomniana już bliskość Poznania i Wrocławia umożliwia Leszczynianom korzystanie z międzynarodowych lotnisk tam zlokalizowanych. Miasto posiada lotnisko szybowcowe, które może obsługiwać samoloty sportowe, lądujące na nawierzchni trawiastej. W planach jest wybudowanie pasa startowego, umożliwiającego obsługę większych statków powietrznych.

2. Rozwój miasta do 1939 roku

Leszno nie jest zaliczane do miast najstarszych w Polsce ani nawet w Wielkopolsce. W jego bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się miasta, które mogą poszczycić się znacznie dłuższą historią, a jednak to Leszno zyskało wyższą od nich pozycję w subregionie. Poszukując odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki i uwarunkowania do tego doprowadziły, dokonano krótkiego przeglądu historii miasta.

Pierwsze informacje na temat Leszna znajdują się w materiałach historycznych, datowanych na rok 1393. Występuje w nich jako osada Leszczno. Nie była to typowa wieś rolnicza. Jeszcze przed uzyskaniem praw miejskich potwierdzonych przywilejem lokacyjnym w 1547 roku, z całą pewnością handlowano tu suknem, a być może zajmowano się już jego produkcją. Jako miasto prywatne Leszno miało poprzez rozwój handlu i rzemiosła wygenerować nowe, większe przychody na rzecz swoich właścicieli, rodziny Leszczyńskich. Dzięki równowadze rozwoju gospodarczego, urbanistycznego i kulturowego lokacja Leszna jest uznawana za najbardziej udaną z nowożytnych lokacji miejskich w Wielkopolsce i całej dawnej Rzeczypospolitej⁶⁷.

Szybki rozwój miasta był wynikiem opieki Leszczyńskich i ich tolerancyjności religijno-kulturowej. Zgoda kolejnych właścicieli na osiedlenie się tu ludzi fachowych i pracowitych oraz różnych wyznań w krótkim czasie przyczyniła się do sukcesu gospodarczego miasta. Za „złote ćwierćwiecze” Leszna uznawane są lata 1630-1656. Nowi mieszkańcy miasta: uchodźcy z Czech i Śląska oraz Żydzi byli wyznawcami różnych religii, dzięki czemu przez stulecia w Lesznie współżyły cztery wyznania: bracia czescy, luteranie, katolicy i Żydzi. Przybysze byli też, co ważne z punktu widzenia rozwoju miasta, wysoko wykwalifikowanymi rzemieślnikami, którzy przybywali tu z całym dobytkiem. W krótkim czasie, dzięki nim, Leszno stało się jednym z głównych ośrodków produkcji sukienniczej w Polsce. Dynamicznie rozwijały się także inne rzemiosła i handel. Funkcjonowały tu dwie

⁶⁷ Topolski J., *Historia Leszna*, Urząd Miasta Leszna, Leszno 1997, s.10

drukarnie. Istotnym wyróżnikiem miasta na mapie ówczesnej Wielkopolski i Polski był fakt, że było ono także ośrodkiem życia naukowego. Leszno miało nie tylko gimnazjum i drukarnie, ale także swoje aktywne środowisko naukowe, co w miastach tej wielkości było zjawiskiem unikatowym. Niestety ten dynamiczny proces rozwojowy został przerwany przez pożar miasta w roku 1656, po którym miasto wprawdzie szybko odbudowano, jednak kolejne pożary w latach 1707, 1767 i obejmujący prawie całe miasto w roku 1790 powoli, ale skutecznie zahamowały dotychczasowy mechanizm rozwojowy. Nowy właściciel Leszna, Aleksander Józef Sułkowski, który odkupił miasto od przebywającego na wygnaniu króla Stanisława Leszczyńskiego, przy pomocy zwolnień podatkowych starał się o zasiedlanie miasta nowymi osadnikami. Szczególne preferencje uzyskiwali od niego „ludzie uczeni” a w drugiej kolejności sukiennicy. Na efekty nie trzeba było długo czekać. Leszno słynęło już wkrótce z wyrobów sukienniczych w kraju i za granicą. Intensywnie rozwijało się rzemiosło, a najbardziej ekspansywną dziedziną produkcji, obok włókiennictwa było młynarstwo. W Lesznie stale działało 70-100 wiatraków. Zatrudnienie dawała też produkcja odzieży, żywności, branża metalowa i budownictwo. Wiek XVIII to także szybki rozwój handlu leszczyńskiego, którego dynamika była wówczas porównywalna z Poznaniem, znacznie większym od Leszna. Miasto było też jednym z najważniejszych ośrodków myśli medycznej w kraju. Tu ukazało się pierwsze w Polsce czasopismo medyczne⁶⁸.

W wyniku rozbiorów od roku 1793 Leszno stało się częścią Prus. W początkach XIX wieku liczba sukienników zaczyna spadać. Pojawiają się nowe działalności: produkcja powozów i piwa. Leszno ma swoją kawiarnię, co jest ewenementem dla tej wielkości miasta i świadczy o jego ówczesnej europejskości. W spisie profesjonalistów pojawia się nowa kategoria „bankier”. Leszczyńskie gimnazjum było wówczas jedyną protestancką szkołą w Wielkopolsce, która zachowała status „uczonej”. Władze pruskie podejmowały próby jej zdegradowania, początkowo nieudane, ostatecznie jednak skuteczne. Po upadku powstania listopadowego na skutek zmian ustawodawstwa Leszno przestało być od roku 1835 miastem prywatnym. Dwa lata później miasto stało się siedzibą władz powiatu i ośrodkiem władzy regionalnej. Wiek XIX i początek XX wieku był dla Leszna okresem budowy nowoczesnej infrastruktury. W latach trzydziestych XIX wieku utwardzono główne trakty komunikacyjne prowadzące przez Leszno z Poznania do Wschowy i Głogowa a następnie do Rawicza i dalej do Wrocławia, a także do Gostynia i Ostrowa. W 1856 wybudowaną przebiegającą przez Leszno trasę kolejową Poznań-Wrocław, a w kolejnych latach z Leszna można było dojechać

⁶⁸ Tamże, s. 66-115

koleją do Głogowa, Jarocina, Ostrowa i Zbąszynia. W 1865 roku Leszno, jako jedno z pierwszych miast w Polsce, otrzymało oświetlenie gazowe. W 1908 wybudowano elektrownię, a w 4 lata później rozpoczęto budowę kanalizacji. W tym samym roku, w którym uruchomiono pierwsze połączenie kolejowe dla Leszna rozpoczęła działać stacja telegraficzna, a w roku 1888 uruchomiono pierwszą linię telefoniczną. W roku 1912 zainstalowano w mieście pierwsze budki telefoniczne.

W wieku XIX zmianie uległa dotychczas wykształcona struktura gospodarcza Leszna. Po 1815 roku nastąpił upadek tradycyjnych filarów leszczyńskiej gospodarki: sukiennictwa i młynarstwa. Przyczyną tego stanu rzeczy, w przypadku sukiennictwa, była utrata chłonnego rynku na wschodzie. Z kolei brak środków na modernizację produkcji w młynarstwie spowodował, że leszczyńska mąka nie wytrzymywała konkurencji młynów parowych. Około roku 1870 w Lesznie zaczął rozwijać się nowoczesny przemysł. W krótkim czasie powstały: fabryka maszyn i pomp studziennych oraz zakłady młynarskie, które prowadziły jeden z najnowocześniejszych młynów w Wielkopolsce. Rozwijający się przemysł był dość mocno związany z rolnictwem i obejmował przede wszystkim przetwórstwo rolno-spożywcze i zaopatrzenie rolnictwa w narzędzia i maszyny. W mieście funkcjonowały też 3 cegielnie i 3 tartaki oraz po 2 fabryki obuwia i pantofli. W 1918 roku działało w Lesznie 16 zakładów przemysłowych.

Przełom wieków XIX i XX to okres obfitujący w powoływanie wielu organizacji społecznych. Począwszy od organizacji cechowych broniących interesów poszczególnych grup rzemieślniczych, przez Towarzystwo Przemysłowców a skończywszy na licznych organizacjach kupieckich⁶⁹.

Wyzwolenie Leszna z długoletniej pruskiej niewoli miało miejsce 17 stycznia 1920 roku. Ówczesna zła sytuacja gospodarcza kraju miała swoje bezpośrednie przełożenie na gospodarkę miasta. Z drugiej strony po odzyskaniu niepodległości powstało wiele nowych podmiotów gospodarczych założonych przez mieszkańców w Lesznie i okolicy Polaków, którzy odkupili zakłady i warsztaty od wyjeżdżających Niemców. W okresie międzywojennym nastąpił znaczny wzrost liczby zakładów rzemieślniczych z 431 w 1934 roku do 605 w 1937. Najwięcej było zakładów związanych z produkcją odzieży oraz przetwórstwem żywności.

W 1937 roku w Lesznie tylko 14 firm zatrudniało powyżej 20 osób. W latach kryzysu 1929-1935 mniejsze i słabsze firmy zbankrutowały, czego konsekwencją był ponad

⁶⁹ Tamże s. 144-203

100%-owy wzrost bezrobocia, któremu władze miasta próbowały zaradzić organizując roboty publiczne.

Do największych zakładów przed wybuchem II wojny światowej należały:

- Fabryka Papy i Sortowania Szmata Rudolfa Łaskiego, (230 osób),
- Spółka Akcyjna „Linum” zajmująca się przetwórstwem słomy lnianej i konopnej,
- „Kanold” – fabryka cukierków (180 pracowników),
- 4 inne fabryki cukierków (Sternal, Thomas, Pelc) zatrudniające razem 200 osób.
- Spółka Akcyjna Schneider–Zimmer - jeden z najnowocześniejszych i największych młynów w Polsce,
- S.A. „Akwawit” Rektyfikacja Okowity i Fabryka Chemiczna z Poznania (od roku 1922), która po modernizacji w 1923 roku stała się największym przedsiębiorstwem tej branży w Polsce. W roku 1925 przedsiębiorstwo zostało przejęte przez Państwowy Monopol Spirytusowy.
- Fabryka Pomp i Maszyn inż. W. Kraupe.

Wśród innych większych zakładów wymieniano: fabrykę szpilek F. Całki, wytwórnię swetrów F. Olejniczaka, fabrykę octu J. Góreckiego, fabrykę fortepianów T. Bettinga, garbiarnię białoskórniczą „A. Hermann i Syn”. W leszczyńskim przemyśle dominowała branża spożywcza, odzieżowa, metalowa i maszynowa. Stosunkowo dużymi pracodawcami, określanymi jako przedsiębiorstwa średniej wielkości, były zakłady miejskie odpowiedzialne za infrastrukturę techniczną. Dobrze rozwijały się handel i usługi, w których dominowały firmy małe, rodzinne.

Okres międzywojenny charakteryzował się w całej Polsce szybkim przyrostem liczby różnych organizacji o charakterze społeczno-zawodowym. W Lesznie w połowie lat dwudziestych działało ponad 100 rozmaitych towarzystw i związków. Niemal moralnym obowiązkiem ludzi wykształconych i zamożnych była działalność w stowarzyszeniach⁷⁰.

W tabeli II.2.1. zestawiono liczbę mieszkańców Leszna w wybranych latach od XVII wieku do roku wybuchu drugiej wojny światowej. W ciągu trzech omawianych stuleci liczba ta potroiła się. W tym czasie miasto doświadczyło intensywnego rozwoju i trudnych upadków. Kontynuacja wzrostu liczby mieszkańców pokazuje, że nawet w niekorzystnych warunkach Leszno zdołało nieprzerwanie się rozwijać i zwiększać swój potencjał. Rozumiano wagę inwestowania w infrastrukturę techniczną dla powstającego przemysłu, który stanowił podstawę gospodarki w latach międzywojennych oraz bazę przedsiębiorstw utworzonych

⁷⁰ Tamże s.203-265

Tab. II.2. 1. Liczba mieszkańców Leszna w wybranych latach

Rok	Liczba mieszkańców
1628-1631	6- 7 000
1793	6 820
1817	7 689
1849	9 211
1880	11 758
1905	16 021
1910	17 156
1920	17 333
1939	21 328

Źródło: Zestawienie własne na podstawie: Topolski J., Historia Leszna, Urząd miasta Leszna, Leszno 1997

w Lesznie po II wojnie. Tworzenie się kapitału społecznego w okresie międzywojennym, bez wątplenia miało wpływ na utrzymanie tożsamości Leszczynian w okresie II wojny światowej i po niej, a zwłaszcza po przemianach w Polsce w roku 1990, kiedy następowała prywatyzacja państwowych przedsiębiorstw i odrodzenie samorządów oraz działalności organizacji pozarządowych.

3. Od drugiej wojny światowej do 1989 roku.

3.1. Ludność i zmiany administracyjne

W wyniku działań wojennych Leszno nie odniosło poważniejszych strat materialnych. Zmiana granic państwowych spowodowała, że Leszno przestało być miastem przygranicznym, co ostatecznie stanowiło pozytywny impuls rozwojowy. Jednak w pierwszych latach powojennych bliskość Ziemi Odzyskanych i oferowane korzystne warunki dla ich potencjalnych mieszkańców spowodowały odpływ części mieszkańców Leszna. W 1948 roku Leszno zostało wydzielone z powiatu.

W pierwszych latach powojennych liczba ludności wzrastała dzięki przyrostowi naturalnemu oraz napływowi ludności głównie ze wsi. Ujemne saldo migracji do roku 1950 było wynikiem wspomnianej migracji dotychczasowych mieszkańców na Ziemię Odzyskaną.

W roku 1955 w wyniku zmiany podziału administracyjnego powierzchnia miasta wrosła do 19 km², co znalazło swoje odbicie w zwiększonej liczbie ludności⁷¹.

Ważnym impulsem rozwojowym dla miasta było utworzenie 1 czerwca 1975 roku województwa leszczyńskiego, którego Leszno, dotąd miasto powiatowe, stało się stolicą. Województwo leszczyńskie ze swym obszarem stanowiącym 1,33% powierzchni kraju i mieszkańcami, których udział w całkowitej liczbie Polaków zamieszkałych w kraju wynosił dokładnie 1%, było jednym z najmniejszych z 49 nowo wyznaczonych województw. Miało ono charakter rolniczo-przemysłowy o ścisłym powiązaniu przemysłu z rolnictwem⁷².

Tab.II.3.1. Stan ludności, przyrost naturalny, małżeństwa i salda migracji w Lesznie

Lata	Ludność ogółem	Przyrost naturalny		Małżeństwa		Salda migracji
		ogółem	Na 1000 mieszkańców	ogółem	Na 1000 mieszkańców	
1945	20 780	42	2,1	-	-	+ 539
1950	22 572	410	18,6	-	-	- 831
1955	26 915	478	17,7	-	-	+ 349
1960	29 763	318	10,9	195	6,7	+ 120
1965	31 458	191	6,1	199	6,4	+ 59
1970	33 966	211	6,2	319	9,4	+ 76
1975	37 529	296	8,0	393	10,6	+ 896
1979	47 528	620	13,0	406	8,5	+ 980
1985	54 737	429	7,9	371	6,8	+ 480
1988	56 696	343	6,0	239	4,2	+ 632
1989	57 673	235	4,1	351	6,1	b.d.

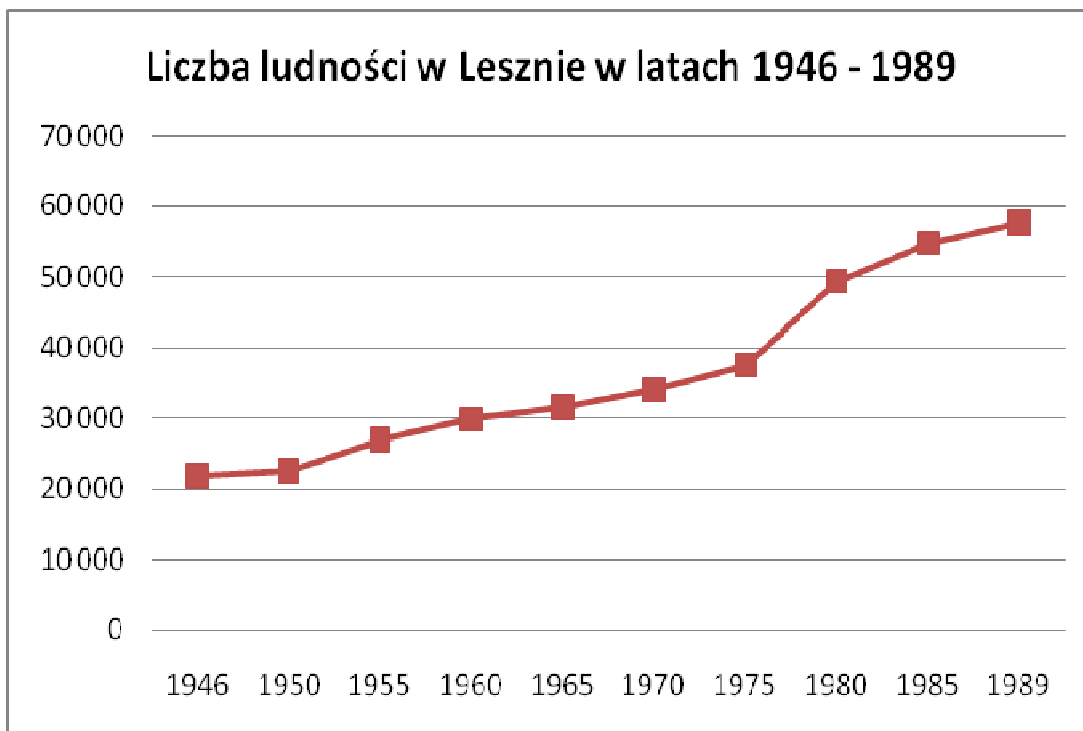
Źródło: Opracowano na podstawie Danych WUS w Lesznie i Patrzykąt Roman, *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980*, Rocznik Leszczyński tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.38

⁷¹ Patrzykąt R., *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980*, Rocznik Leszczyński, tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s. 42

⁷² Dobrzański K., *Miejsce województwa leszczyńskiego w gospodarce kraju*, Rocznik Leszczyński, tom 1, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979, s.15-34

W roku 1978 powierzchnia miasta wzrosła do 31,9 km² w wyniku włączenia w granice miasta przyległych wsi: Strzyżewice, Gronowo i Zaborowo⁷³. Od tego czasu obszar miasta do dnia dzisiejszego nie uległ zmianie.

Liczba ludności w pierwszym roku powojennym była nieco niższa (-548) niż w roku 1939. W latach 1945-89 liczba mieszkańców powiększyła się o prawie 37 tysięcy i była niemal trzykrotnie większa niż bezpośrednio po zakończeniu wojny. Największy wzrost ludności zamieszkującej Leszno nastąpił w związku z utworzeniem województwa leszczyńskiego i towarzyszącym mu zwiększeniem powierzchni miasta rok później. Liczba ludności w latach 1975-1980 wzrosła o 11,7 tysięcy mieszkańców, co stanowiło 31% liczby Leszczynian z roku 1975. Dane z roku 1979 pokazują bardzo wysoki przyrost naturalny oraz dodatnie wysokie saldo migracji.

Ryc. II.3.1. Zmiana liczby mieszkańców Leszna w latach 1946-1989

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Lesznie

W latach siedemdziesiątych ważnym wydarzeniem dla miasta była organizacja w 1977 roku Centralnych Dożynek. Dzięki temu przebudowano Stadion im. Alfreda Smoczyka i otoczenie wokół niego: park 1000-lecia, amfiteatr, basen kąpielowy i pobudowano mini-zoo.

⁷³ Patrzykat R., *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980*, Rocznik Leszczyński, tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s. 42

Powierzchnowej renowacji poddano stare miasto, zwiększono liczbę placówek handlowo-gastronomicznych. Rozpoczęto budowę trasy wschód-zachód⁷⁴. Leszno odwiedziło wówczas wielu gości, a uroczystości były transmitowane przez radio i telewizję na cały kraj. Centralne Dożynki utrwaliły wizerunek miasta ściśle związanego z rolnictwem.

3.2. Gospodarka socjalistyczna

3.2.1. Zatrudnienie

Do określenia profilu gospodarczego miasta w badanym okresie posłużyła analiza dostępnych danych dotyczących zatrudnienia w Lesznie w gospodarce uspołecznionej w wybranych działach sfery produkcji materialnej (Tab.II.3.2.1.1.). Liczba zatrudnionych ogółem w gospodarce uspołecznionej od roku 1950 do 1988 systematycznie rosła, osiągając w roku ostatnim wartość ponad trzykrotnie wyższą niż w pierwszym roku badanego okresu. W tym samym czasie liczba mieszkańców miasta wzrosła do poziomu 250% wartości początkowej. Ten wzrost zatrudnienia nie zawsze wynikał z rozwoju gospodarki, był w znacznym stopniu podyktowany realizacją ówczesnego konstytucyjnego prawa do pracy, które nie liczyło się z ekonomiczną opłacalnością.

Tab.II.3.2.1.1 Zatrudnienie w wybranych działach w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem w Lesznie

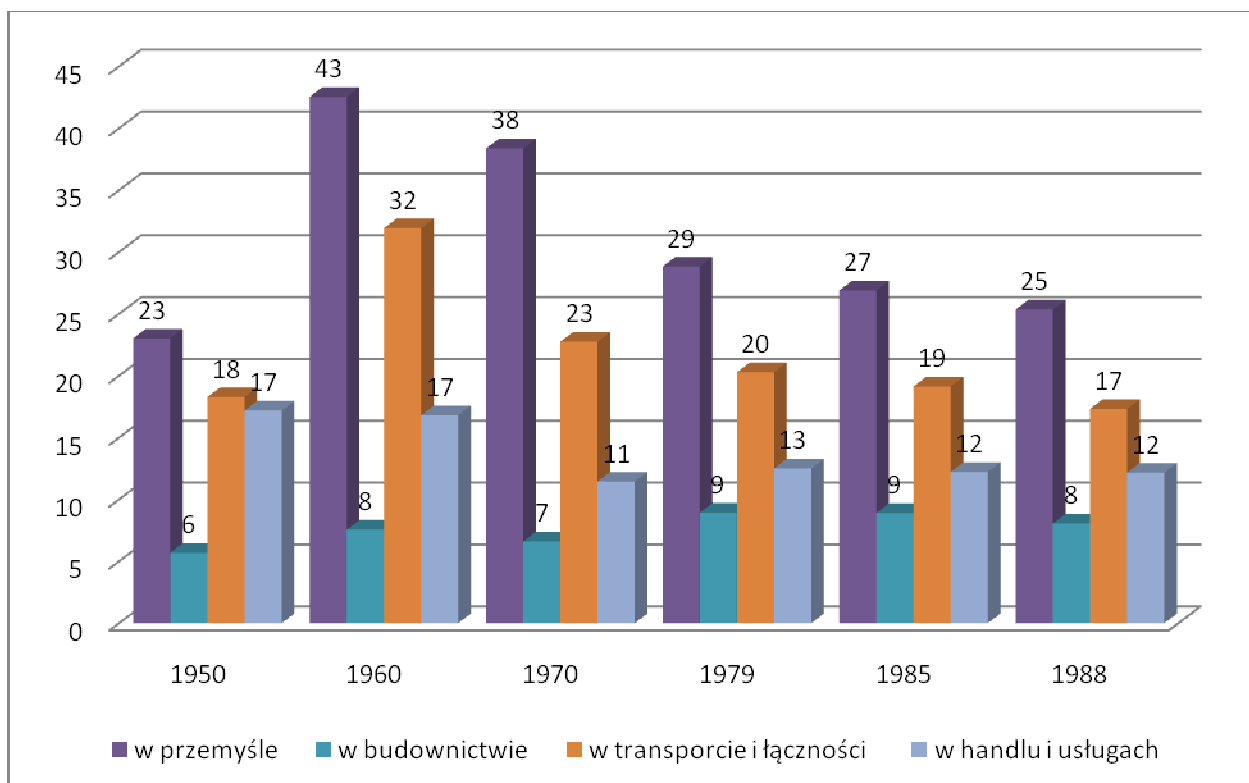
Wyszczególnienie	Lata					
	1950	1960	1970	1979	1985	1988
Zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem ogółem:	8 265	10 055	16 218	24 108	26 094	26 317
w przemyśle	1 902	4 278	6 223	6 948	7 015	6 675
w budownictwie	470	760	1 071	2 152	2 324	2 118
w transporcie i łączności	1 510	3 210	3 691	4 890	4 992	4 560
w handlu i usługach	1 420	1 690	1 858	3 017	3 191	3 201*

*dane tylko dla handlu

Źródło: Opracowano na podstawie Danych WUS w Lesznie i Patrzykąt Roman, *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980, Rocznik Leszczyński tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.38*

⁷⁴ Tamże , s.43

Najliczniejszą grupę stanowili zatrudnieni w przemyśle, następnie pracownicy transportu i łączności, a trzecią najliczniejszą grupę stanowili zatrudnieni w handlu i usługach. Najmniej osób było zatrudnionych w budownictwie. W wartościach bezwzględnych wzrost liczby zatrudnionych w przemyśle trwał do roku 1985, podobnie było w transporcie i łączności oraz budownictwie. Dane dla roku 1988 w tych dziedzinach są już niższe. Jedynie w handlu i usługach wzrost zatrudnienia trwał do roku 1988. Największy udział zatrudnionych w przemyśle w stosunku do zatrudnionych ogółem odnotowano w roku 1960 (43%), od którego rozpoczął się spadek udziału zatrudnionych w przemyśle (do 25% w 1988 roku). Nastąpił także spadek udziału pracujących w transporcie i łączności, handlu i usługach oraz budownictwie, choć w tych dwóch ostatnich działach w roku 1979 ich udział w stosunku do ogółu zatrudnienia w gospodarce społecznej poza rolnictwem nieznacznie wzrósł, a w dalszych latach utrzymywał się na zbliżonym poziomie (Ryc.II.3.2.1). Z pewnością zjawisko to wiąże się z przejściem przez Leszno funkcji administracyjnych stolicy województwa i wzrostem zatrudnienia w sferze poza produkcją materialną, co jeszcze bardziej uwypukliło usługowo-przemysłowe funkcje miasta.

Ryc. II.3.2.1. Udział zatrudnienia w wybranych działach gospodarki społecznej do zatrudnienia ogółem w gospodarce społecznej poza rolnictwem w Lesznie

Źródło: opracowanie własne na podstawie Danych WUS w Lesznie i Patrzyką R., *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980, Rocznik Leszczyński tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.38*

Wykształcenie zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej Leszna w roku 1968 należy ocenić jako niskie. Prawie 50% zatrudnionych zakończyło swoją edukację na szkole podstawowej, a dalsze 10 % nie ukończyło nawet tego poziomu. Wykształcenie wyższe posiadało niespełna 3% zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Najwięcej osób z wykształceniem wyższym pracowało w oświacie, nauce i kulturze. W przemyśle odsetek osób z wykształceniem wyższym wynosił zaledwie 0,8 %. W dziale tym ponad 65% pracujących posiadało co najwyżej wykształcenie podstawowe. Zaledwie 25% miało ukończoną zasadniczą szkołę zawodową.

Tab. II. 3.2.1.3. Struktura zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej wg działów gospodarki narodowej i poziomu wykształcenia w Lesznie w 1968 roku.

Działy GN	Ogółem	Z wykształceniem					
		Wyższym	Średnim zawodowym	Średnim ogólnokształcącym	Zasadniczym Zawodowym	Podstawowym ukończonym	Podstawowym nie ukończonym
Ogółem	100	2,8	9,1	7,4	23,2	47,9	9,6
Przemysł	100	0,8	5,2	4,4	25,2	55,4	9,0
Budownictwo	100	2,8	9,8	6,8	23,3	41,9	15,4
Rolnictwo	100	7,0	19,7	11,1	17,3	31,3	13,6
Transport i łączność	100	0,8	5,0	5,6	27,2	52,5	8,9
Obrót towar.	100	1,5	11,9	16,1	30,1	36,2	4,2
Oświata, nauka i kultura	100	18,2	45,4	5,2	5,0	17,5	8,7
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	100	12,5	9,4	7,7	15,8	43,4	11,2
Administracja publiczna, instytucje wymiaru sprawiedliwości, instyt. finans. i ubez.	100	12,8	22,4	37,0	8,8	16,7	2,3
Pozostałe	100	0,4	5,7	5,7	8,6	59,0	20,6

Źródło: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy miasta Leszna w latach 1945-1970, Rocznik Leszczyński tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.103*

Struktura zatrudnienia w Lesznie w latach 1945-1989 wskazywała na duże znaczenie przemysłu, choć w ostatnich latach badanego okresu nastąpił spadek liczby pracujących w tej dziedzinie a odnotowano wzrost zatrudnienia w handlu i usługach. Niedostatek miejsc pracy w przemyśle, w których też wynagrodzenie było najwyższe, powodował odpływ najlepiej wykształconych pracowników do innych lepiej rozwiniętych pod tym względem ośrodków.

W efekcie struktura wykształcenia pracujących Leszczynian charakteryzowała się niskim poziomem.

3.2.2. Przemysł i rzemiosło

Na rozwój przemysłowy Leszna po drugiej wojnie światowej wpłynął stan majątku produkcyjnego i polityka inwestycyjna państwa. Przedwojenne inwestycje w infrastrukturę komunalną stanowiły atut rozwojowy miasta także po uzyskaniu wolności w 1945 roku, który jednak nie został efektywnie wykorzystany. Dobra dostępność komunikacyjna miasta dzięki rozwiniętej sieci połączeń kolejowych pozwoliła na dalszy rozwój branż, które w Lesznie funkcjonowały jeszcze przed II wojną światową: przemysłu młynarskiego, spirytusowego, cukierniczego oraz metalowego i maszynowego. Ta struktura branżowa w przemyśle leszczyńskim, bazującym na przedwojennym wyposażeniu technicznym, zachowała się przez kolejne dziesięciolecia powojenne. Na podstawie spisu przemysłowego przeprowadzonego

Tab. II.3.2.2.1. Wartość brutto środków trwałych w przemyśle uspołecznionym Leszna według gałęzi w 1965 r.

Gałęzie przemysłu	Środki trwałe	
	W tys. zł	W %
Przemysł spożywczy	206 494	35,2
Wytwarzanie energii elektrycznej i ciepłej	190 249	32,4
Przemysł metalowy	46 925	8,0
Przemysł paliw	39 981	6,8
Przemysł maszynowy i konstrukcji metalowych	34 454	5,8
Przemysł chemiczny	27 249	4,6
Przemysł włókienniczy	16 205	2,8
Przemysł drzewny	13 759	2,4
Inne gałęzie przemysłu		
Razem	586 181	100,0

Źródło: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, *Rocznik Leszczyński*, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s. 75, na podstawie spisu przemysłowego 1965

w 1965 roku można stwierdzić, że ponad 35% wartości brutto środków trwałych zlokalizowana była w przemyśle spożywczym. Przemysł metalowy znajdował się na trzecim miejscu (8%) po wytwarzaniu energii elektrycznej i ciepłej (Tab.II.3.2.2.1).

W latach 1945-46 produkcja przemysłowa miasta w 70% pochodziła z zakładów prywatnych, które zatrudniały 78% wszystkich pracujących w przemyśle. W roku 1946 w ogólnej liczbie 344 zakładów przemysłowych i rzemieślniczych były tylko 4 przedsiębiorstwa państwowe. W nowym ustroju Polski od 1947 roku nastąpiło pogłębienie gospodarki planowej. Przeważała wówczas opinia, że tzw. przemysł drobny jest tylko okresem przejściowym i należy go likwidować poprzez brak środków na inwestycje i limity w zatrudnieniu. Takie podejście dla Leszna oznaczało zahamowanie rozwoju przemysłu w ogóle⁷⁵.

W latach 1950-55 na bazie znacjonalizowanych zakładów prywatnych, skomasowanych w większe jednostki, organizowano spółdzielnie i jednostki nieprodukcyjne. W ten sposób powstało 37 jednostek przemysłu uspołecznionego. W roku 1951 do największych zakładów przemysłowych w Lesznie należały Zakłady Młynarskie (włączone do Poznańskich Okręgowych Zakładów Młynarskich), Fabryka Pomp, Akwawit – Leszczyńskie Zakłady Przemysłu Spirytusowego, Leszczyńskie Przedsiębiorstwo Odzieżowe, Zakłady Roszarnicze, Fabryka Cukrów „Rywal” (dawny „Kanold”), Tartak Przemysłu Drzewnego i Leszczyńskie Zakłady Galanterii Metalowej (późniejsza Leszczyńska Fabryka Okuć Budowlanych). W Polsce tamtych lat trwał okres intensywnego inwestowania, z którego Wielkopolska, jako region o wyższym stopniu zainwestowania niż pozostałe regiony w kraju, została wyłączona. Większe środki na inwestycje region pozyskał w następnych pięciu latach 1956-1960. Były one skierowane przede wszystkim do przemysłu ciężkiego maszynowo-metalowego, energetycznego, górnictwa potasowego i solnego zlokalizowanego w Poznaniu i innych miastach Wielkopolski poza Lesznom, przewidzianych jako ośrodki przemysłowe. W tej trudnej sytuacji inwestycyjnej rozwój przedsiębiorstw pogarszały ich ciągle zmiany organizacyjne. Do roku 1960 istniejące zakłady przemieszczano kilkakrotnie pomiędzy zajmowanymi przez nie lokalizacjami i zmieniano ich nazwy. Miało to służyć lepszemu wykorzystaniu możliwości produkcyjnych oraz obniżce kosztów, niestety w praktyce te nieustanne przekształcenia trwające, choć w mniejszej skali, do roku 1970, nie

⁷⁵ Patrzykąt R. *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.76

przynosiły spodziewanych rezultatów⁷⁶. Pewne ożywienie inwestycyjne w Lesznie nastąpiło latach 1961-1970, co pokazuje wyraźny wzrost nakładów inwestycyjnych. Leszczyńskie Zakłady Galanterii Metalowej, późniejszy Metalplast LOB SA, zakończyły w 1961 roku budowę działu okuć budowlanych. Rozbudowano Fabrykę Cukrów „Rywal”, późniejszą Goplanę. Leszczyńskie Zakłady Spirytusowe (Akwawit) wybudowały fabrykę kwasu mlekowego. W 1967 roku oddano do użytku odlewnię Leszczyńskiej Fabryki Pomp, a dwa lata później oddział ościeżnic w Metalplacie. Rozbudowę tego ostatniego kontynuowano w latach 1973-1977, czego rezultatem było powstanie nowych obiektów Zakładów Elementów Wyposażenia Budownictwa Metalplast⁷⁷. Inwestycje poczynione w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych były koniecznością wynikającą z wysokiego stopnia zużycia majątku trwałego i pozwalały jedynie na odtworzenie i modernizację istniejącego przemysłu, nie zmieniały jego charakteru. Obrazuje to także porównanie wartości nakładów inwestycyjnych w Wielkopolsce i wybranych miastach województwa (Tab.II.3.2.2.2.).

Tab.II.3.2.2.2. Nakłady inwestycyjne w przemyśle uspołecznionym w województwie poznańskim i miastach wydzielonych w tys. zł.

Wyszczególnienie	1961-1965		1966-1970	
	W wartościach bezwzględnych	W %	W wartościach bezwzględnych	W %
Woj. Poznańskie	16 499 545	100,0	20 302 984	100
Leszno	50 246	0,3	120 258	0,6
Gniezno	111 309	0,7	437 349	2,1
Kalisz	552 605	3,3	870 478	4,3
Ostrów Wlkp	439 296	2,7	626 868	3,1
Piła	336 753	2,0	465 986	2,3

Źródło: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy miasta Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.105

W Lesznie w latach 1961-65 zainwestowano zaledwie 0,3% ogólnej wartości nakładów inwestycyjnych poniesionych w Wielkopolsce, najmniej z prezentowanych miast wydzielonych. W porównywalnym Gnieźnie wartość nakładów inwestycyjnych była ponad dwukrotnie większa, a w Pile prawie siedmiokrotnie. W latach 1966-1970 wielkość nakładów oraz udział w inwestycjach całego województwa wzrósł dwukrotnie (0,6%), ale Leszno nadal

⁷⁶ Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.37-106

⁷⁷ Patrzykąt R., *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980*, Rocznik Leszczyński, tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s. 43

było miastem o najmniejszym zainwestowaniu. Udział inwestycji Gniezna w nakładach województwa wyniósł w tym samym czasie 2,1%, a Piły 2,3%.

Tab.II.3.2.2.3. Techniczne uzbrojenie pracy w przemyśle Leszna w wybranych latach

lata	Techniczne uzbrojenie pracy w tys. zł		Dynamika TUP 1950=100	
	TUP wg wartości brutto śr trwałych	TUP wg wartości netto śr trwałych	TUP	TUP
1950	257	77	100	100
1955	169	59	66	77
1960	128	58	50	75
1965	117	58	46	75
1970	126	66	49	86

Źródło: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy miasta Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.95

Niedoinwestowanie przemysłu leszczyńskiego, a co za tym idzie dekapitalizacja jego majątku trwałego miały bezpośredni wpływ na postępujący spadek wskaźnika technicznego uzbrojenia pracy, który dopiero w wyniku pierwszych większych inwestycji dokonanych po 1965 roku nieznacznie wzrósł (Tab.II.3.2.2.3). Mimo to w roku 1970 wskaźnik technicznego uzbrojenia pracy według wartości brutto środków trwałych nie stanowił nawet 50% swej wartości w 1950 roku.

Ówczesne władze dostrzegały problem niedoinwestowania przemysłu w Lesznie. W roku 1960 wyznaczono tereny przemysłowe w obecnej północno-zachodniej części miasta, a na początku lat sześćdziesiątych zatwierdzono budowę zakładów aparatury oświetleniowej, które miały wykorzystać nadwyżki siły roboczej, istniejącą infrastrukturę i podkreślić znaczenie miasta dla otoczenia. W roku 1961 rozpoczęto kształcenie uczniów w Zespole Szkół Zawodowych, jednak inwestycji nie zrealizowano. W latach 1966-1970 powstał z kolei projekt budowy Zakładów Przewodów Nawojowych, który miał powiązać przemysł Leszna z Lubińsko-Głogowskim Zagłębem Miedziowym. Także ta inwestycja nie doszła do skutku⁷⁸. W drugiej połowie lat siedemdziesiątych postulowano wybudowanie w Lesznie dużego zakładu przemysłowego należącego do przemysłu elektromaszynowego. Szczególnie wskazywano na przemysł precyzyjny np. przemysł środków automatyzacji, techniki obliczeniowej lub biurowej, aparatury pomiarowej i urządzeń laboratoryjnych, sprzętu medycznego lub weterynaryjnego, zakład remontowy i usługowy przemysłu precyzyjnego. W wymienionych gałęziach upatrywano nośnik postępu, który miał zmienić słabo rozwinięty,

⁷⁸ Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s 52

przestarzały i rozdrobniony przemysł Leszna. Jednak także ten postulat nie został zrealizowany⁷⁹. Pod koniec lat siedemdziesiątych dość daleko zaawansowany był projekt lokalizacji w Lesznie Fabryki Łożysk Tocznych. W leszczyńskich szkołach rozpoczęto już kształcenie przyszłych pracowników. Ostatecznie także i tego projektu nie udało się doprowadzić do końca. Ta niekorzystna dla Leszna polityka inwestycyjna utrzymywała się do końca istnienia PRL-u.

Analizując liczbę zatrudnionych w Lesznie w przemyśle ogółem na tle danych dla innych tzw. miast wydzielonych w Wielkopolsce trzeba jednoznacznie stwierdzić, że było ono najslabiej uprzemysłowione i miało najmniejszą dynamikę wzrostu zatrudnienia w przemyśle w latach 1960-1970 (Tab. II.3.2.2.4). Nawet Piła i Gniezno, miasta o podobnej wielkości, mogły wykazać się znacznie większym zatrudnieniem w przemyśle. Było to z pewnością związane z omówioną powyżej polityką inwestycyjną państwa omijającą Leszno.

Tab. II.3.2.2.4. Zatrudnienie w przemyśle uspołecznionym w miastach wydzielonych z powiatów w wybranych latach

Wyszczególnienie	lata			1960=100
	1960	1967	1970	
Woj. Poznańskie	130 133	166 073	217 151	167
Leszno	4 248	5 457	6 223	146
Gniezno	6 281	6 663	9 228	147
Kalisz	18 021	21 932	29 770	143
Ostrów Wlkp	10 419	13 545	17 336	166
Piła	5 651	7 477	9 061	160

Źródło: Patrzykat R., *Rozwój przemysłowy miasta Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.103

Poddając analizie dostępne dane dotyczące struktury zatrudnienia w przemyśle Leszna według branż w latach 1946-1970 (Tab.II.3.2.2.5.) można zaobserwować istotne zmiany, odzwierciedlające zmiany profilu gospodarczego miasta. Do połowy lat sześćdziesiątych zdecydowanie dominowało zatrudnienie w przemyśle spożywczym, którego udział od roku 1946 spadał, by w roku 1965 zrównać się z liczbą pracujących w przemyśle metalowym, dominującym w następnych latach w gospodarce miasta. Był to efekt poczynionych inwestycji w tej branży pod koniec lat sześćdziesiątych i w latach siedemdziesiątych.

⁷⁹ Dobrzański Kazimierz, Pietrzak Stanisława, Zimmiewicz Kazimierz, *Kierunki modernizacji i rozwoju przemysłu województwa leszczyńskiego*, Rocznik Leszczyński, tom 3, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979, s.24-30

Tab. II.3.2.2.5. Struktura gałęziowa zatrudnienia [w%] w przemyśle uspołecznionym i prywatnym bez rzemiosła przemysłowego Leszna według najważniejszych gałęzi

Gałęzie przemysłu/ lata	1946	1960	1965	1970
p. maszynowy i konstrukcji metalowych	10	6	9	11
p. metalowy	5	19	26	28
p. drzewny	6	6	6	6
p. włókienniczy	9	4	3	4
p. odzieżowy	12	17	16	12
p. spożywczy	36	35	26	25

Źródło: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.82

Zgodnie z prowadzoną polityką państwa w latach 1956-1970 systematycznie rosła liczba uspołecznionych zakładów przemysłowych oraz ich wielkość pod względem zatrudnienia. Mimo to w Lesznie nadal przeważały przedsiębiorstwa małe i średnie (Tab.II.3.2.2.6). Nie było w mieście zakładów bardzo dużych, które wielkością zatrudnienia dominowałyby gospodarke miasta .

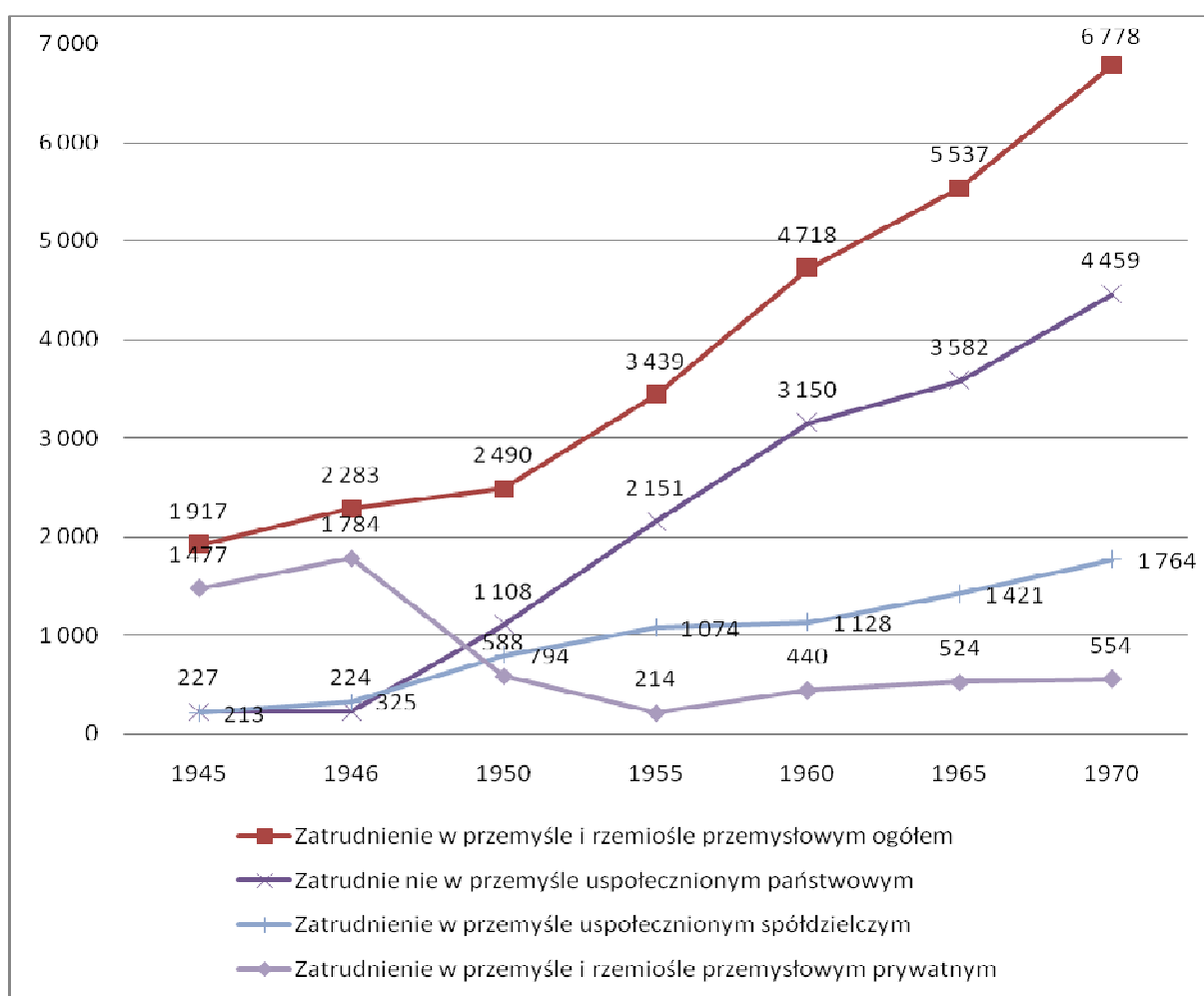
Tab. II.3.2.2.6. Liczba uspołecznionych zakładów przemysłowych według wielkości zatrudnienia w Lesznie

Zatrudnienie	Liczba zakładów w latach			
	1956	1960	1965	1970
Ogółem	71	81	111	138
Do 4	27	25	26	20
5-10	13	16	30	33
11-15	12	14	13	46
16-50	8	4	19	22
51-100	4	10	9	4
101-200	3	8	10	4
201-500	3	2	2	5
Powyżej 500	1	2	2	4

Źródło: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.79

Wzrost liczby pracujących w przedsiębiorstwach państwowych powodował od roku 1946 drastyczny spadek zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle przemysłowym prywatnym.

W Lesznie bazującym na silnych tradycjach drobnego przemysłu i handlu z okresu międzywojennego, także w latach powojennych dobrze rozwijało się rzemiosło. Lata 1946-1950 nie były dla leszczyńskiego rzemiosła łatwe, na skutek świadomej polityki państwa liczba osób zatrudnionych w przemyśle prywatnym i rzemiośle spadła o 67%, a w następnych pięciu latach spadła o dalsze 64% osiągając najniższy poziom zatrudnionych w tej grupie zawodowej w badanym okresie – niespełna 300 osób. Od roku 1955 liczba zatrudnionych w przemyśle i rzemiośle prywatnym wzrastała, choć do roku 1970 nie przekroczyła poziomu z roku 1950⁸⁰. Za to w kolejnych latach odnotowano wyraźny rozwój rzemiosła (Ryc.II.3.2.2.2) W okresie pomiędzy rokiem 1975 a 1988 liczba prywatnych zakładów

Ryc. II.3.2.2.1. Zatrudnienie w przemyśle Leszna według form własności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s.108

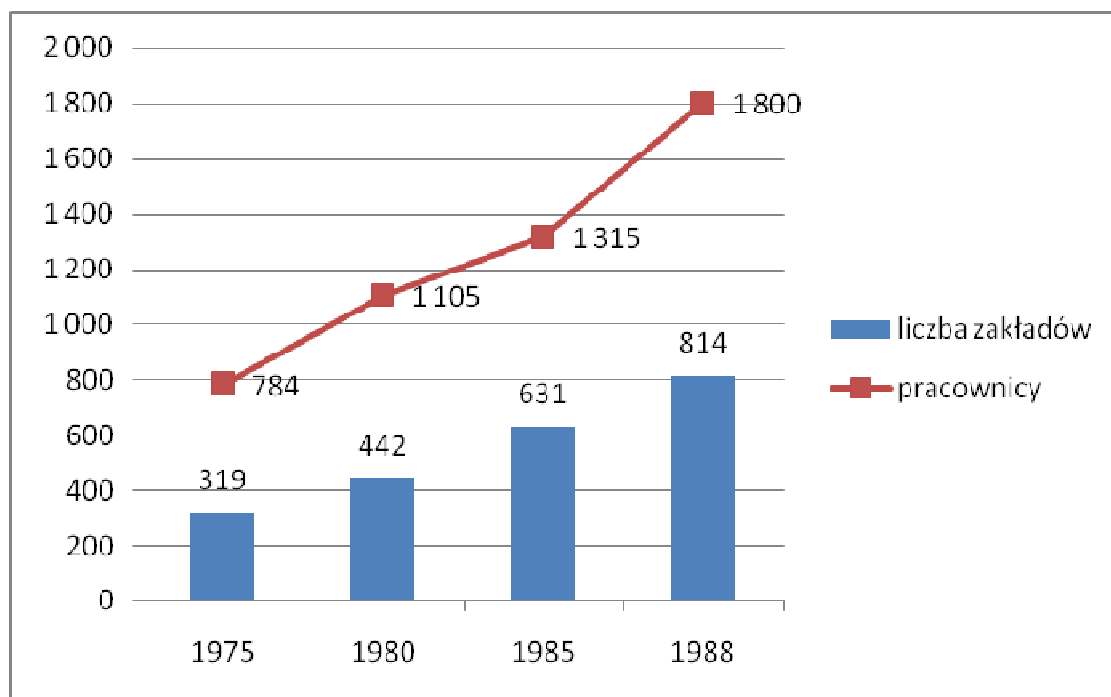
⁸⁰ Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981, s71-108

rzemieślniczych wzrosła dwu i półkrotnie, a liczba pracujących w nich 1800 osób stanowiła prawie 230% zatrudnienia w rzemiośle w roku 1975 i osiągnęła poziom z roku 1946.

Tab. II.3.2.2.7. Zakłady i pracujący w rzemiośle prywatnym w Lesznie 1975-1988

	1975		1980		1985		1988	
	Liczba zakładów	Pracownicy	Liczba zakładów	Pracownicy	Liczba zakładów	Pracownicy	Liczba zakładów	Pracownicy
Ogółem:	319	784	442	1 105	631	1 315	814	1 800
Rzemiosło przemysłowe	243	559	313	837	406	887	480	1 126
Rzemiosło budowlane	52	175	90	231	193	382	285	609
Obsługa rolnictwa	-	-	-	-	3	3	3	3
Gospodarka komunalna	5	5	4	5	12	14	16	21
Pozostałe	19	45	15	32	17	29	30	41

Źródło: WUS

Ryc. II.3.2.2.2. Liczba zakładów i pracujących w rzemiośle prywatnym w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUS

Podsumowując ten okres w rozwoju miasta trzeba odnotować, że po wojnie nie wykorzystano potencjału istniejącej infrastruktury miasta oraz bazy produkcyjnej. Centralnie sterowana polityka inwestycyjna nie przewidywała rozwoju gospodarczego Leszna. Pozytywnym impulsem rozwojowym było utworzenie województwa leszczyńskiego, którego

Leszno było stolicą. Nastąpił wzrost powierzchni miasta i ludności. Przejęcie nowych funkcji administracyjnych wpłynęło na rozwój handlu i usług. Przemysł leszczyński, upaństwowiony i wielokrotnie przekształcany z negatywnym skutkiem dla poszczególnych zakładów był mocno niedoinwestowany. Struktura branżowa uległa przesunięciom: dominujący do roku 1965 przemysł spożywczy, po tym roku ustąpił pod względem zatrudnienia i nakładów inwestycyjnych przemysłowi metalowemu i maszynowemu. Miasto nie doczekało się, obiecanej przez władze, dużej inwestycji przemysłowej, która miała wzmocnić jego potencjał gospodarczy i dać nowe dobrze płatne miejsca pracy. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych odrodziły się w Lesznie tradycje rzemiosła prywatnego, co z pewnością znacznie ułatwiło proces transformacji gospodarki miasta od socjalistycznej do rynkowej w latach dziewięćdziesiątych.

4. Transformacja i jej następstwa

Zmiany ustrojowe po 1989 roku otworzyły nowy rozdział w rozwoju wielu miast Polski. Odtworzenie rzeczywistego samorządu lokalnego wyzwoliło w miastach nowe impulsy dla wzrostu gospodarki lokalnej, choć dla wielu z nich przejście z gospodarki planowej do wolnorynkowej okazało się dramatyczne w skutkach, zwłaszcza w pierwszym okresie.

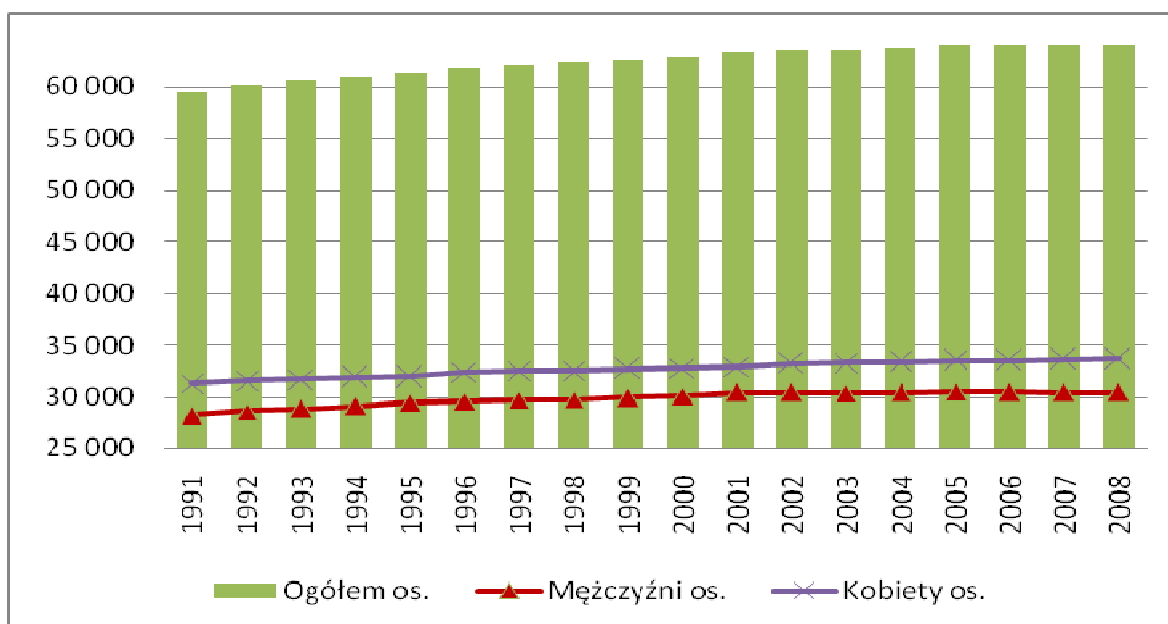
Leszno weszło w ten okres jako stolica województwa leszczyńskiego i pełniło tę funkcję do końca roku 1998. Pamiętając jak silnym czynnikiem rozwojowym było dla Leszna utworzenie województwa leszczyńskiego, odebranie miastu tego statusu, rodziło wiele niepokoi o jego przyszłość. Rekompensatą miało być przyjęcie statusu miasta na prawach powiatu oraz utworzenie w mieście Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, która istotnie swoich pierwszych studentów przyjęła jeszcze w 1999 roku.

Celem tego rozdziału jest przebadanie sytuacji miasta od roku 1990 do dnia dzisiejszego i odpowiedź na pytanie jak Leszno poradziło sobie z transformacją i jakie są jej następstwa dla miasta. Analizie poddano sytuację demograficzną miasta, rynek pracy, podmioty gospodarcze oraz instytucje otoczenia biznesu.

4.1. Sytuacja demograficzna

W końcu roku 2008 Leszno miało 64 142 mieszkańców. Jak pokazuje tabela i wykres II.4.1.1., liczba ludności systematycznie rosła, z niewielką korektą w roku 2006. W porównaniu z rokiem 1991 w Lesznie w roku 2008 mieszkało o 4 619 osób więcej. Struktura ludności wg płci w badanym okresie nie podlegała większym zmianom. Cały czas przeważały kobiety, których w roku 2008 było o 3 236 więcej niż mężczyzn.

Wzrost liczby ludności przy nieziennej powierzchni miasta spowodował, że gęstość zaludnienia wzrosła o 145 osób w porównaniu z rokiem 1991 i w 2008 roku wyniosła 2 011 osób na km².

Ryc. II.4.1.1. Liczba mieszkańców Leszna ogółem i według płci w latach 1991-2008

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Prognoza liczby ludności Leszna przygotowana przez Główny Urząd Statystyczny w roku 2002 przewiduje, że liczba ta będzie wzrastać do roku 2010, a po osiągnięciu wartości 64,4 tys. mieszkańców, zacznie spadać. Ta sama prognoza zakładała znacznie wcześniejszy, bo od roku 2002, spadek ludności w całym kraju, a w Wielkopolsce począwszy od roku 2020 (Tab. II.4.1.2.).

Tab. II.4.1.1. Liczba ludności Leszna w latach 1991-2008

Ludność	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ogółem	59 523	60 168	60 490	61 007	61 336	61 945	62 187	62 274	62 597	62 837	63 310	63 634	63 663	63 787	63 970	63 955	64 057	64 142
Mężczyźni	28 241	28 614	28 806	29 104	29 411	29 571	29 690	29 777	29 917	30 094	30 391	30 407	30 382	30 416	30 490	30 453	30 443	30 425
Kobiety	31 282	31 554	31 684	31 903	31 925	32 374	32 497	32 497	32 680	32 743	32 919	33 227	33 281	33 371	33 480	33 502	33 614	33 661
Ludność na km ²	1 866	1 886	1 896	1 912	1 923	1 942	1 949	1 952	1 962	1 970	1 985	1 995	1 996	2 000	2 005	2 005	2 008	2 011

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tab.II.4.1.2. Prognoza liczby ludności Leszna, Wielkopolski i Polski

Prognoza ludności	J.m.	2002	2005	2010	2015	2020	2025	2030
Leszno	tys. os.	63,6	64,1	64,4	64,2	63,2	61,6	59,1
Wielkopolska	tys. os.	3355,3	3368,5	3388,3	3406,2	3412,5	3394,3	3346,3
Polska	tys. os.	38219	38123	37899	37626	37229	36598	35693

Źródło: GUS

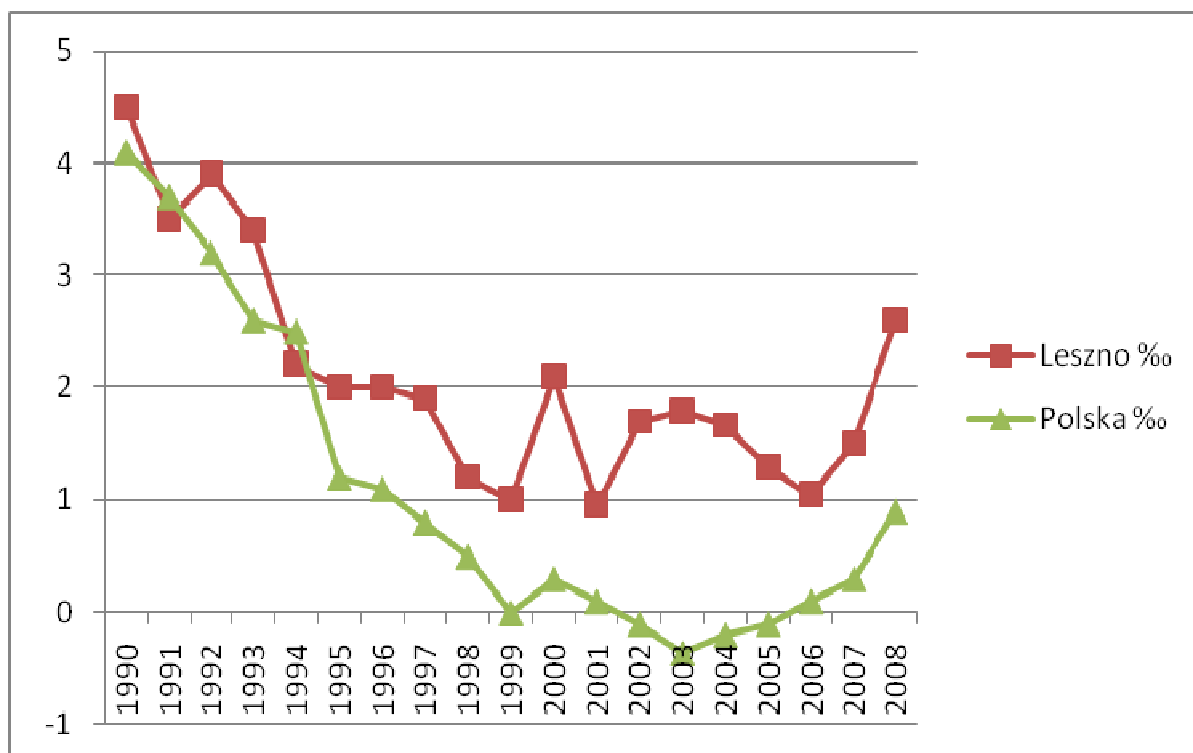
W tabeli II.4.1.3. zestawiono dane dotyczące ruchu naturalnego ludności. Ich analiza pozwala zaobserwować, że po znacznym spadku przyrostu naturalnego w latach 1998-1999, w roku 2001 oraz w latach 2005-2007, ostatecznie zanotowano znaczny wzrost w roku 2008. Na taki stan rzeczy wpływ miała liczba urodzeń dość zróżnicowana w poszczególnych latach, jak i zmienna liczba zgonów. Ilość zgonów niemowląt utrzymywała się na stosunkowo niskim poziomie, wyjątkiem były w badanym okresie lata: 1995, 1999 i 2001, kiedy liczba zgonów wyniosła od 8-10 w ciągu roku. Godnym odnotowania jest jednak fakt, że w całym badanym okresie wartość przyrostu naturalnego jest dodatnia i daleka od zera.

Tab. II.4.1.3. Ruch naturalny ludności Leszna w latach 1995-2008

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Urodzenia żywe ogółem	676	664	649	666	594	672	583	574	635	601	652	634	633	733
Zgony ogółem	554	539	506	594	534	538	523	467	522	496	570	568	538	566
Zgony niemowląt	10	3	5	3	8	2	9	5	4	4	5	5	5	6
Przyrost naturalny ogółem	122	125	143	72	60	134	60	107	113	105	82	66	95	167

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców Leszna na tle przyrostu naturalnego w całym kraju przedstawiono na wykresie II.4.1.2. Tak liczony przyrost naturalny w całym badanym okresie wykazywał tendencję spadkową, choć dla Leszna był zawsze dodatni, mimo że w niektórych okresach liczony dla kraju uzyskiwał wartości ujemne. Przyrost naturalny Leszna uzyskiwał w badanym okresie wartości wyższe niż dla kraju, z wyjątkiem dwóch lat: roku 1991 i 1994. W ostatnich dwóch latach można zaobserwować tendencję wzrostową o dynamice zbliżonej do krajowej, jednak na wyższym poziomie. Wartość 2,6‰ w roku 2008 jest najwyższą od 15 lat.

Ryc. II.4.1.2. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w Lesznie i Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Innym parametrem wpływającym na liczbę ludności miasta jest zjawisko migracji.

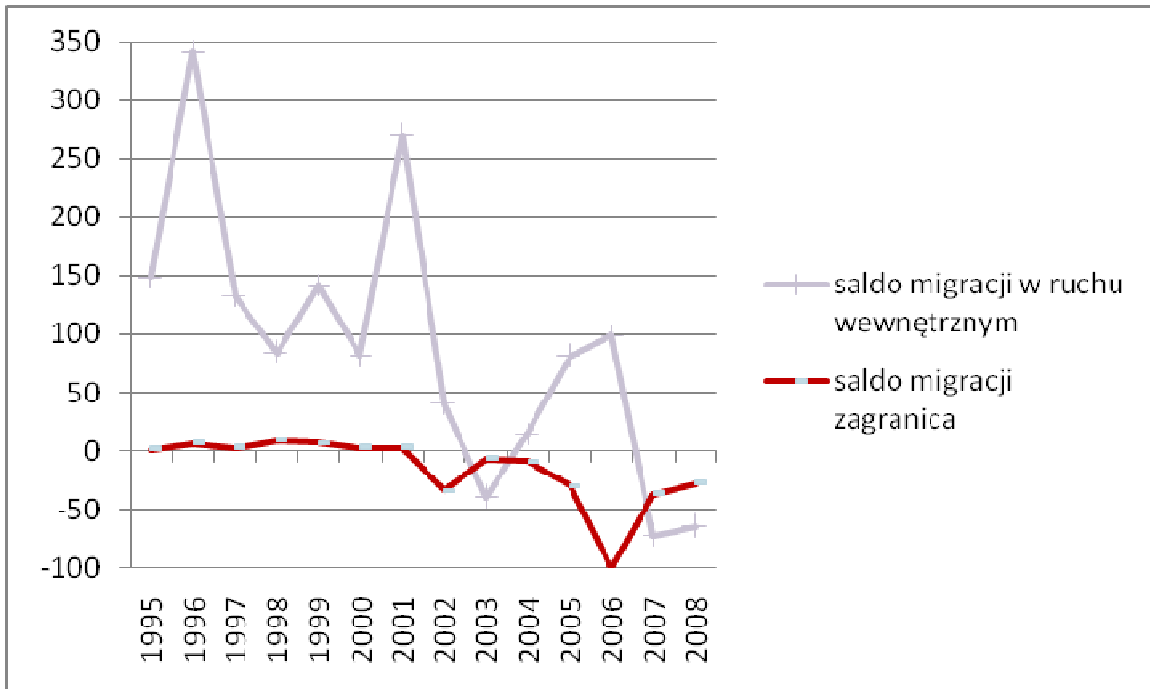
W Tab. II.4.1.4. zestawiono dane dotyczące migracji w Lesznie w latach 1995-2008.

Tab. II.4.1.4. Migracje na pobyt stały według typu i kierunku w Lesznie

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
zameldowania w ruchu wewnętrznym	575	906	619	597	757	672	817	601	682	703	722	783	732	680
zameldowania zagranica	3	6	2	9	7	2	2	0	12	3	4	10	22	14
wymeldowania w ruchu wewnętrznym	426	564	487	513	615	590	547	561	722	688	641	684	805	745
wymeldowania zagranica	2	0	0	0	0	0	0	34	19	12	34	111	59	42
saldo migracji w ruchu wewnętrznym	149	342	132	84	142	82	270	40	-40	15	81	99	-73	-65
saldo migracji zagranica	1	6	2	9	7	2	2	-34	-7	-9	-30	-101	-37	-28

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Liczba zameldowań w ruchu wewnętrznym w latach 1995-2008 utrzymywała się w granicach od 575-906, podczas gdy liczba wymeldowań oscylowała pomiędzy 426 a 805. Najwięcej zameldowań w ruchu wewnętrznym odnotowano w roku 1996 i 2001, a wymeldowań w roku 2007 i 2003. Z kolei rok 2006 był rekordowym pod względem wymeldowań zagranicą (111), podczas gdy największą liczbę (22) zameldowań z zagranicy odnotowano w roku 2007. Zmienność migracji w Lesznie pokazuje wykres jej sald w ruchu wewnętrznym i z zagranicą (Ryc. II.4.1.3). Najwyższy poziom salda w ruchu wewnętrznym odnotowano w roku 1996, najniższy w 2007. W badanym okresie miało ono najczęściej wartość dodatnią. Saldo ujemne odnotowano w latach 2003 oraz 2007-8. Saldo migracji zagranicznych swoje maksimum osiągnęło w roku 1998, a od roku 2002 ma w Lesznie niezmiennie wartość ujemną, z najniższym saldem w roku 2006. Nie jest to zjawisko występujące tylko w Lesznie. Otwarcie niektórych europejskich rynków pracy, po wejściu Polski do Unii Europejskiej, spowodowało znaczną emigrację, zwłaszcza młodych ludzi, do tych krajów. Lata 2007 i 2008 pokazują, że saldo to, choć nadal ujemne, to jednak ulega poprawie. Bardziej niepokojące jest znaczne ujemne saldo migracji wewnętrznej odnotowane w ostatnich dwóch latach.

Ryc. II.4.1.3. Saldo migracji w Lesznie w ruchu wewnętrznym i zagranicznym

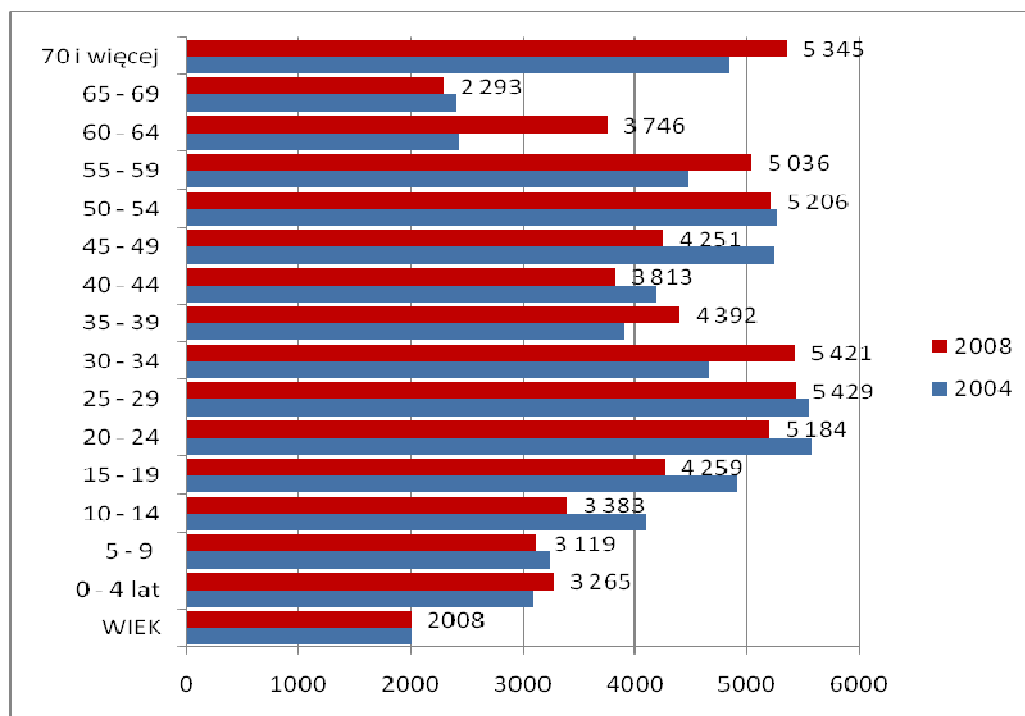
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Strukturę ludności według wieku w latach 2004-2007 zestawiono w tabeli II.4.1.5., a różnice pomiędzy latami skrajnymi przedstawiono graficznie na wykresie Ryc. II.4.1.3. Struktura demograficzna z podziałem na grupy wiekowe wykazuje typowe dla naszego kraju

Tab. II.4.1.5. Struktura ludności Leszna według wieku w latach 2004-2007

WIEK	2004	2005	2006	2007	2008
0 - 4 lat	3 095	3 093	3 152	3 183	3 265
5 - 9	3 235	3 285	3 237	3 159	3 119
10 - 14	4 087	3 835	3 587	3 476	3 383
15 - 19	4 899	4 737	4 571	4 421	4 259
20 - 24	5 575	5 552	5 559	5 418	5 184
25 - 29	5 544	5 634	5 517	5 495	5 429
30 - 34	4 652	4 879	5 014	5 204	5 421
35 - 39	3 898	3 901	4 079	4 257	4 392
40 - 44	4 184	4 045	3 915	3 834	3 813
45 - 49	5 242	5 007	4 725	4 471	4 251
50 - 54	5 259	5 274	5 302	5 340	5 206
55 - 59	4 469	4 981	4 943	4 927	5 036
60 - 64	2 417	2 405	2 864	3 261	3 746
65 - 69	2 400	2 432	2 430	2 390	2 293
70 i więcej	4 831	4 910	5 060	5 221	5 345

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Ryc. II.4.1.4. Struktura ludności Leszna według wieku w latach 2004 i 2008.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

cechy. Małe udziały najmłodszych grup (wcięcie podstawy piramidy) stanowią cechę społeczeństwa starzejącego się. W roku 2008 bardzo widoczne są w strukturze echa demograficzne. Duże udziały procentowe grup wiekowych 20-24, 25-29 oraz 30-34 to efekt wyżu demograficznego z końca lat 70-tych i początku lat 80-tych. Później zauważa się spadek populacji grup dzisiejszych czterdziestolatków, a następnie kolejny gwałtowny wzrost udziału grup 50-54 i 55-59, który jest efektem naturalnego powojennego wyżu demograficznego.

Porównanie struktury ludności pomiędzy rokiem 2004 i 2007 potwierdza zjawisko starzenia się mieszkańców Leszna. Znacznie wzrosła grupa osób w wieku 60-64, 55-59 i powyżej 70 lat. Istotnie zmniejszył się natomiast udział młodzieży w wieku 10-19 lat w ogólnej liczbie ludności.

4.2. Rynek pracy i bezrobocie

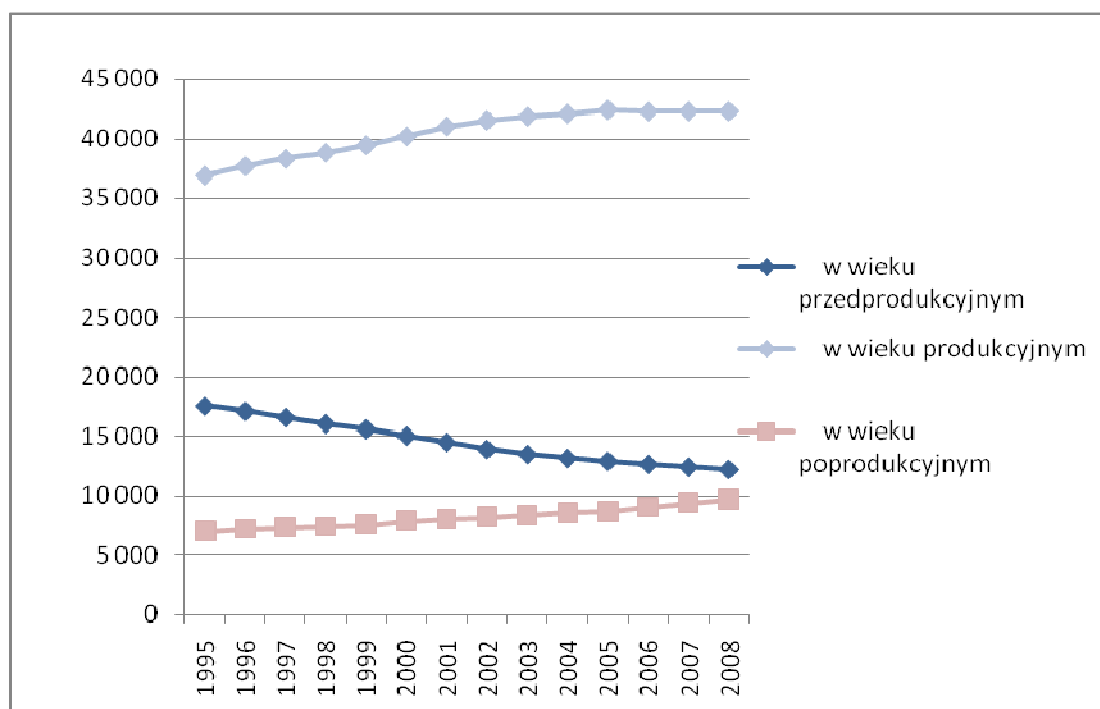
W wyniku transformacji gospodarczej nastąpiły znaczne zmiany na rynku pracy Leszna. Jak w całym kraju, pojawiło się zjawisko bezrobocia. Sytuację na rynku pracy po roku 1990 analizowano w kilku aspektach: potencjału wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego mieszkańców, liczby i struktury pracujących oraz liczby bezrobotnych i stopy bezrobocia

Rozpatrując sytuację na rynku pracy Leszna na przestrzeni lat 1995 – 2008, zauważa się raczej niekorzystne tendencje. Liczba osób w wieku produkcyjnym rosła do roku 2005, w którym osiągnęła swoje maksimum w wysokości 42 372 osób. Od tego momentu nieznacznie spada. Systematycznie w badanym okresie zmniejsza się liczba osób w wieku przedprodukcyjnym (do 17 lat) i jest to spadek bardzo wyraźny. W roku 1995 grupa ta liczyła 17 546 osób, natomiast w 2008 r. już tylko 12 203, czyli spadek wyniósł ponad 30 %. Drugim niekorzystnym zjawiskiem jest wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym. Jest on obserwowany przez wszystkie rozpatrywane lata i wynosi ponad 38%. Zjawiska te są efektem o wiele szerszego, ogólnokrajowego procesu starzenia się społeczeństwa i jego wpływu na demografię kraju. Sytuacja, w której spada liczba osób najmłodszych i już pracujących a wzrasta liczba osób starszych, niepracujących, jest od wielu lat wielkim problemem lepiej rozwiniętych społeczeństw Europy Zachodniej. Zjawisko to zaczyna coraz wyraźniej być obserwowane także w Polsce, a Leszno reprezentuje tendencję obecną w całym województwie wielkopolskim.

Tab. II.4.2.1. Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w Lesznie

Rok	Ludność							
	ogółem		w wieku przedprodukcyjnym		w wieku produkcyjnym		w wieku poprodukcyjnym	
	osób	%	osób	%	osób	%	osób	%
1995	61 450	100	17 546	28,6	39 909	60,1	6 995	11,4
1996	61 945	100	17 103	27,6	37 680	60,8	7 162	11,6
1997	62 187	100	16 584	26,7	38 283	61,6	7 320	11,8
1998	62 274	100	16 066	25,8	38 806	62,3	7 402	11,9
1999	62 597	100	15 616	25,0	39 429	63,0	7 552	12,0
2000	63 084	100	15 041	23,8	40 166	63,7	7 877	12,5
2001	63 557	100	14 520	22,8	41 006	64,5	8 031	12,6
2002	63 634	100	13 921	21,9	41 488	65,2	8 225	12,9
2003	63 663	100	13 493	21,2	41 810	65,7	8 360	13,1
2004	63 787	100	13 160	20,6	42 047	65,9	8 580	13,5
2005	63 970	100	12 911	20,2	42 372	66,2	8 687	13,6
2006	63 955	100	12 652	19,8	42 235	66,0	9 068	14,2
2007	64 057	100	12 416	19,4	42 256	66,0	9 385	15,0
2008	64 142	100	12 203	19,0	42 254	65,9	9 685	15,1

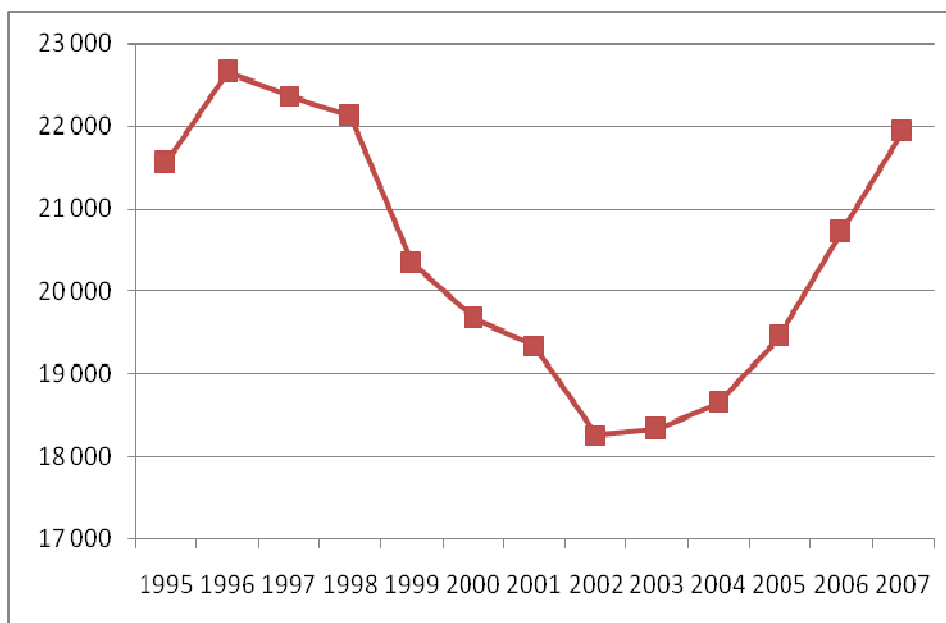
Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Ryc. II.4.2.1. Ludność w wieku produkcyjnym, przed- i poprodukcyjnym w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Liczba pracujących (Tab. II.4.2.2) w Lesznie w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób i jednostkach sfery budżetowej osiągnęła w roku 2007 wartość 21 939 osób. W latach

1995-2007 największą liczbę pracujących odnotowano w roku 1996 (22 655), w kolejnych latach liczby zatrudnionych była coraz niższa. Dopiero od roku 2003 tendencja spadkowa odwróciła się i w latach następnych liczba pracujących wzrastała osiągając swoje drugie maksimum w roku 2007 (21 939).

Ryc. II.4.2.2. Liczba pracujących* w Lesznie w latach 1995-2008

*W jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób i jednostkach sfery budżetowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

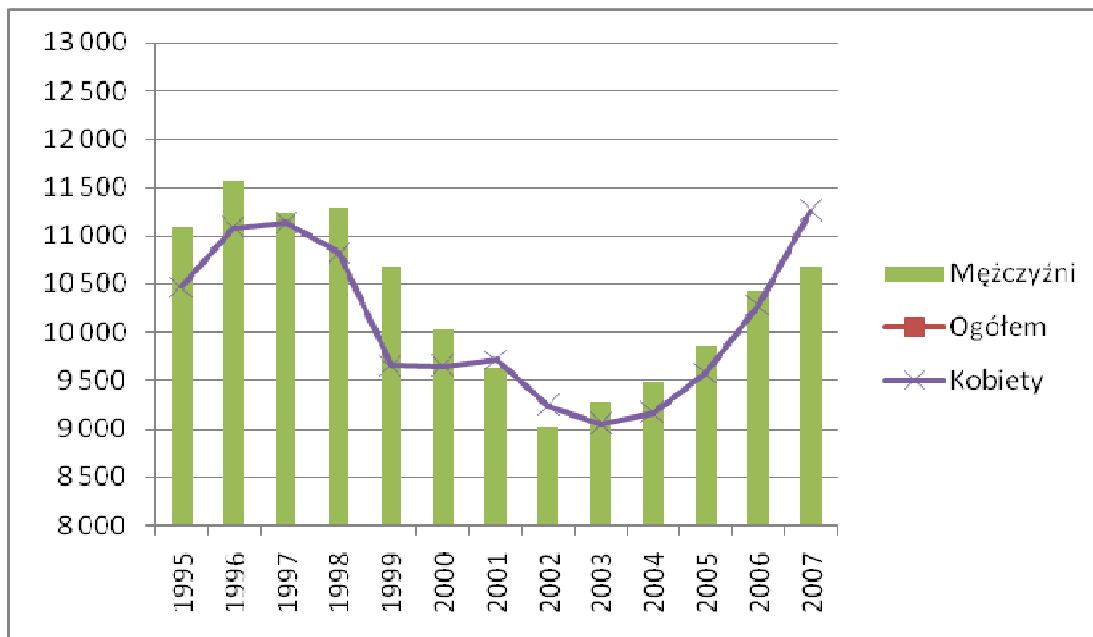
Tab. II.4.2.2. Pracujący* w Lesznie ogółem i według płci.

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	21 554	22 655	22 363	22 122	20 339	19 670	19 343	18 254	18 329	18 649	19 450	20 716	21 939
Mężczyźni	11 082	11 576	11 237	11 298	10 685	10 025	9 633	9 019	9 281	9 481	9 867	10 436	10 683
Kobiety	10 472	11 079	11 126	10 824	9 654	9 645	9 710	9 235	9 048	9 168	9 583	10 280	11 256

*W jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób i jednostkach sfery budżetowej

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

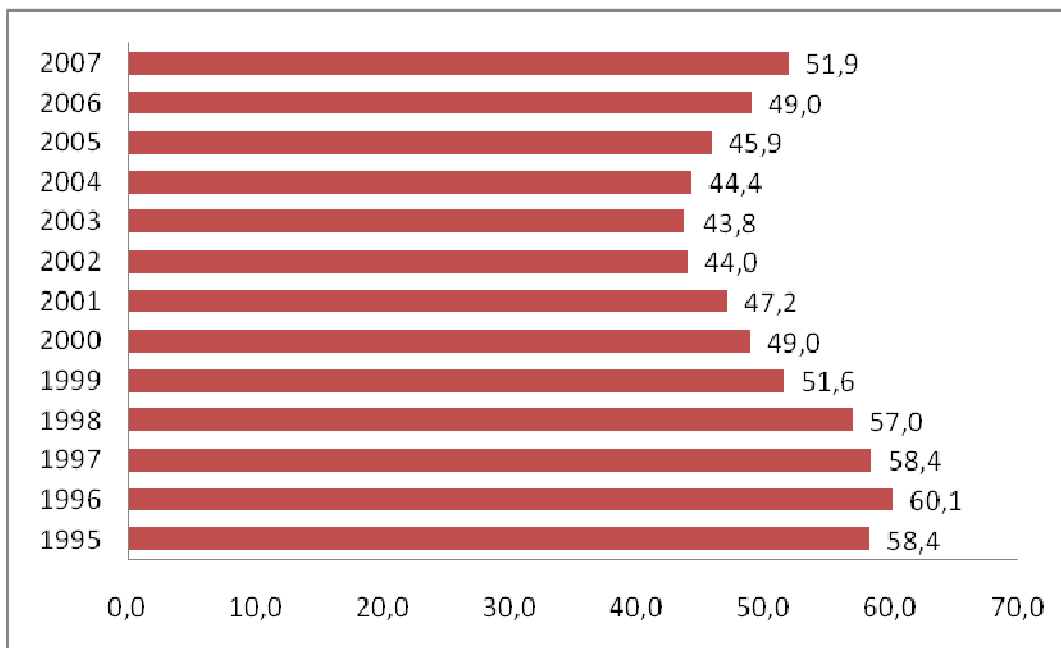
Struktura pracujących według płci została zaprezentowana na Ryc. II.4.2.3. W latach 1995-2000 oraz 2003-2006 większe zatrudnienie panowało wśród mężczyzn niż kobiet. Przewaga pracujących kobiet wystąpiła w latach 2001-2002, dwóch ostatnich latach spadku zatrudnienia ogółem oraz w roku 2007, w którym zatrudnienie utrzymywało się na wysokim poziomie.

Ryc. II.4.2.3. Pracujący* wg płci w Lesznie w latach 1995-2007.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Bardzo pozytywnym zjawiskiem na rynku pracy Leszna jest rosnący od 2004 roku udział ludności pracującej w grupie ludności wieku produkcyjnego (Ryc. II.4.2.4). W sytuacji miasta, w której z roku na rok liczebność grupy w wieku produkcyjnym od kilku lat regularnie wzrasta, proces ten wyraźnie wskazuje na spadek bezrobocia

Ryc. II.4.2.4. Udział procentowy ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

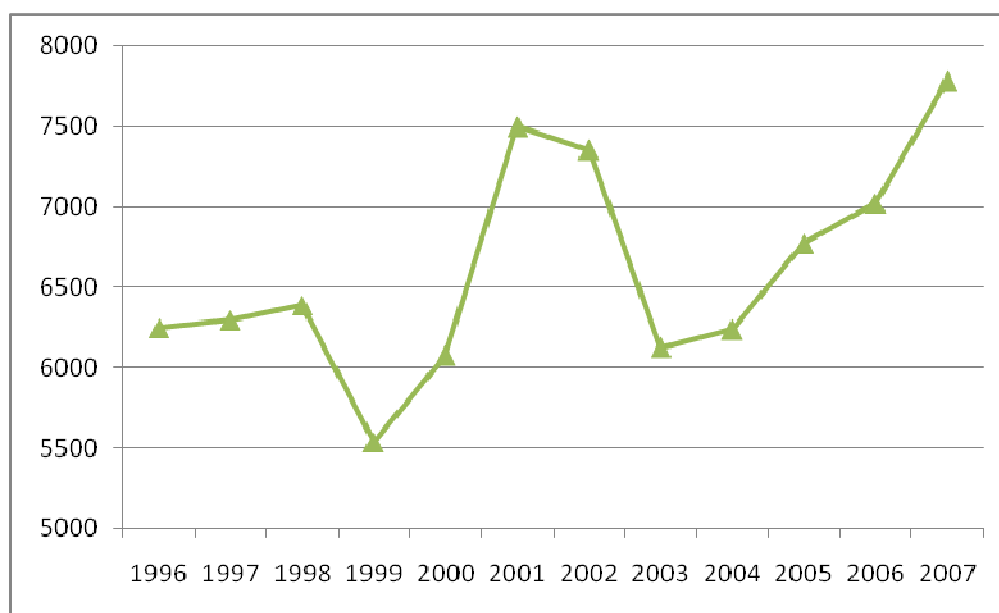
W roku 1995, pracowało ponad 58 %, a rok później nawet 60%, osób będących w wieku produkcyjnym, natomiast w roku 2007 blisko 52%. Pomimo tego spadku, należy zauważyć, że od roku 2003, kiedy sytuacja na rynku pracy była najgorsza (zaledwie niespełna 44% osób w wieku produkcyjnym było zatrudnionych w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób), następuje systematyczny wzrost wartości tego wskaźnika. Tendencja jest zatem korzystna i świadczy o rozwoju gospodarczym miasta.

Tab. II.4.2.3. Liczba pracujących wg sekcji PKD wg faktycznego miejsca pracy w podmiotach zatrudniających więcej niż 9 osób, Leszno

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Rolnictwo	186	171	176	165	251	96	69	116	159	164	157	162
Przemysł	6247	6297	6386	5534	6075	7496	7353	6124	6235	6 772	7021	7777
Zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	549	522	461	439	412	288	290	413	407	389	378	354
Budownictwo	1 483	1 452	1 204	1 246	1251	1440	1081	934	996	1138	1265	1596
Handel i naprawy	3 044	3 182	3 145	2 617	2287	1893	1733	2200	2286	2 407	2621	2979
Hotele i restauracje	213	312	279	209	185	140	104	235	231	206	276	278
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	2 888	2 840	2 900	2 841	2369	685	1875	1971	1832	1 673	1858	1852
Pośrednictwo finansowe	931	976	1 050	1 161	792	565	579	612	645	655	663	732
Obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem interesów	678	677	648	744	852	591	554	1013	1224	1193	1429	1094
Administracja publiczna i obrona narodowa; gwarantowana prawnie opieka socjalna	1 392	1 460	1 474	1 076	1224	779	757	1348	1409	1401	1381	1462
Edukacja	1 627	1 676	1 611	1 568	1638	1631	1672	1926	1883	1 999	2084	2077
Ochrona zdrowia i opieka socjalna	2 314	2 312	2 319	2 217	1847	1548	1420	1104	1042	1026	1082	1142
Pozostała działalność usługowa, komunalna, socjalna i indywidualna	1 103	483	469	518	487	275	294	333	300	427	501	432

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

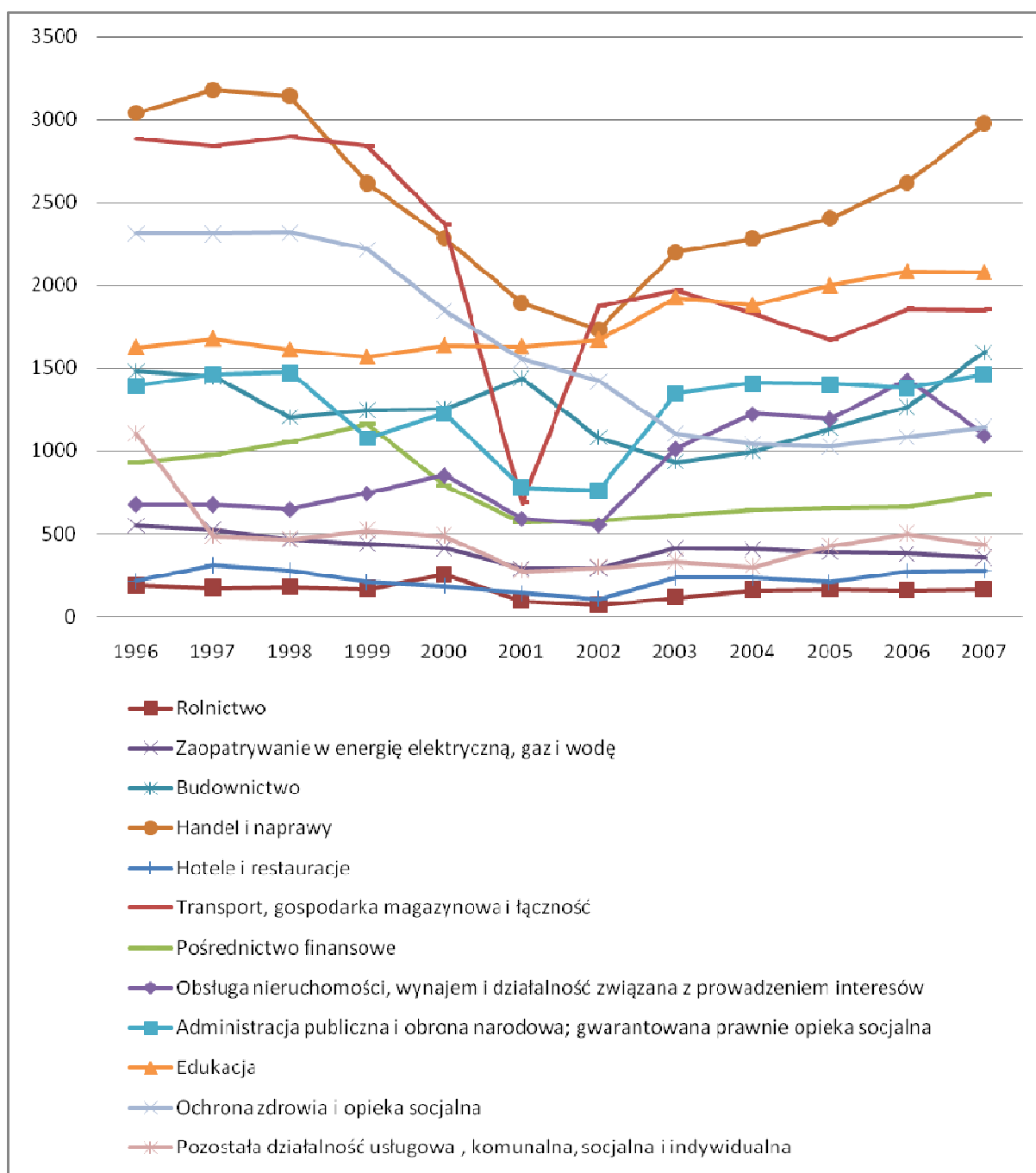
W tabeli II.4.2.3. zestawiono dane o zatrudnieniu według sekcji PKD w celu oceny rozkładu zatrudnienia w różnych działach gospodarki. W badanym okresie najwięcej osób zatrudnionych było w przemyśle. Ich liczba wahała się w latach 1996-2007 od 5 534 osób w roku 1999 do maksymalnej liczby 7 777 osób zatrudnionych w przemyśle w roku 2007 (Ryc. II.4.2.5.). Ten znaczny wzrost zatrudnienia w przemyśle wskazuje na istotny jego rozwój, widoczny zwłaszcza w latach 2001-2002 oraz 2005-2007.

Ryc. II.4.2.5. Zatrudnienie w przemyśle w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

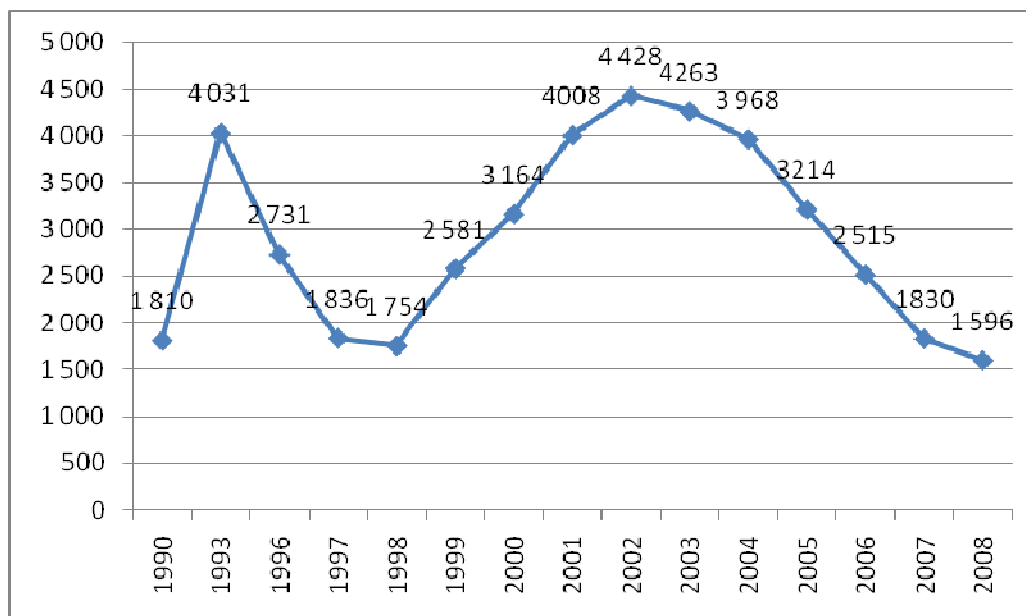
Zatrudnienie w pozostałych sekcjach PKD przedstawiono na wykresie II.4.2.6. Podlegało ono latach 1996-2007 w niektórych dziedzinach dość dużym zmianom. W latach 2001-2 większość sekcji odnotowała znaczny spadek zatrudnienia. Wyjątkiem była edukacja i w pierwszym roku budownictwo. Od roku 2003 obserwuje się względną stabilizację zatrudnienia w poszczególnych sekcjach, co może oznaczać ukształtowanie się pewnej nowej struktury gospodarki miasta. Od połowy lat dziewięćdziesiątych największe zatrudnienie po przemyśle występowało w handlu i naprawach. Pomimo znacznego spadku zatrudnienia w tym sektorze spowodowanego kryzysem gospodarczym z przełomu wieków, od roku 2003 liczba pracujących w handlu i naprawach systematycznie rośnie i stanowi ponownie największą po przemyśle grupę zatrudnionych. Od roku 2004 trzecią największą grupę stanowią zatrudnieni w edukacji, co należy uznać za zjawisko pozytywne w dobie konieczności podnoszenia jakości kapitału ludzkiego i wzrostu znaczenia gospodarki opartej na wiedzy. Czwartą co do wielkości grupą zatrudnienia jest sekcja transport, gospodarka magazynowa i łączność. Liczba pracujących w tej sekcji ulegała znacznym zmianom na przestrzeni ostatnich 12 lat. Spory jej spadek w roku 2001 prawdopodobnie miał miejsce w związku z istotnym ograniczeniem zatrudnienia w leszczyńskim oddziale Telekomunikacji Polskiej SA. Znaczny spadek zatrudnienia nastąpił w sekcji ochrona zdrowia i opieka socjalna. Wydaje się, że ta zmiana związana jest z przekształceniami w służbie zdrowia i tworzeniem mniejszych jednostek zatrudniających poniżej 9 osób, czyli nie ujętych

Ryc. II.4.2.6. Zatrudnienie w Lesznie według sekcji PKD z wyjątkiem przemysłu
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

w przedstawionej tu liczbie pracujących. Znacząco wzrosło też zatrudnienie w sekcji obsługa nieruchomości, wynajem i działalność związana z prowadzeniem działalności gospodarczej. Zjawisko to jest związane z outsourcingiem wielu dotychczas wewnętrznych procesów przedsiębiorstw takich jak obsługa finansowo-księgowo, prawna, informatyczna, inżynierska itp.

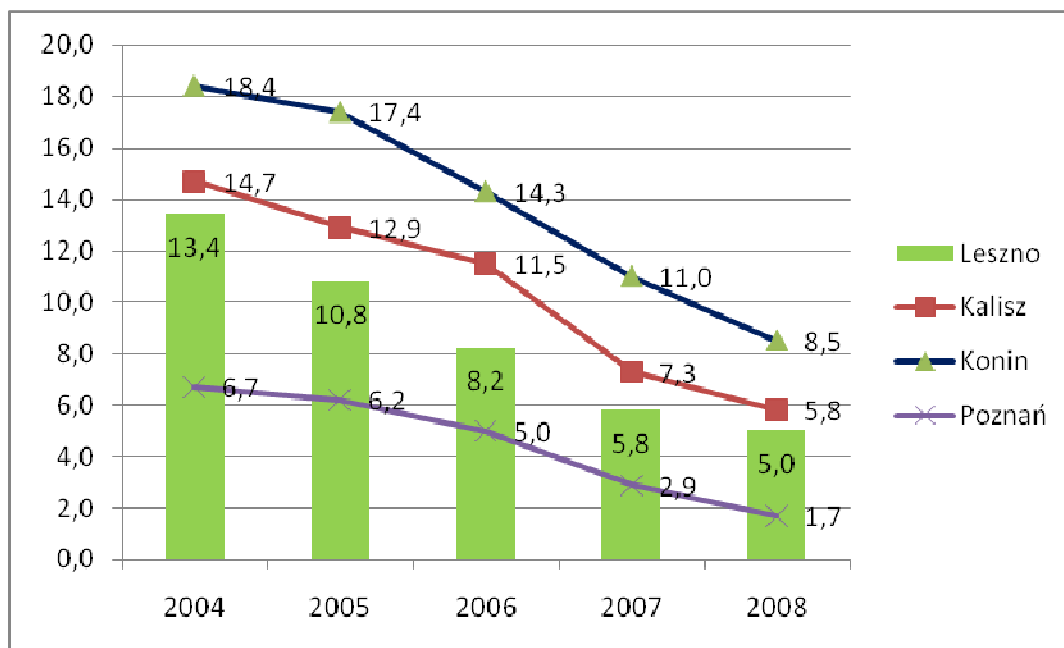
Zestawione powyżej dane o zatrudnieniu w jednostkach zatrudniających powyżej 9 pracowników i jednostkach budżetowych pokazują wzrost gospodarki Leszna w ostatnich latach. Potwierdzają to także dane o bezrobociu w latach 1990-2008.

Ryc.II.4.2.7. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Lesznie w wybranych latach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na początku lat dziewięćdziesiątych liczba bezrobotnych najpierw gwałtownie rosła, a następnie systematycznie spadała by w drugiej połowie tej dekady w roku 1998 uzyskać najniższy poziom (1754). Od tego momentu sytuacja na rynku pracy w mieście systematycznie się pogarszała do 2002 r., kiedy odnotowano największą liczbę osób bezrobotnych (4428) po roku 1990. Od roku 2003 sytuacja zaczęła się poprawiać i w roku 2008 w Lesznie było zarejestrowanych 1596 osób bez pracy, co oznacza spadek z stosunku do roku 2002 o 64% i najniższą liczbę zarejestrowanych bezrobotnych od roku 1990. W efekcie stopa bezrobocia zarejestrowanego w mieście na koniec roku 2008 wyniosła 5% (w roku 2002 uzyskała wartość maksymalną: 13,4%). Jest to odbicie ogólnej sytuacji w kraju i województwie wielkopolskim, w którym też odnotowuje się w ostatnich latach stałe spadki stopy bezrobocia.

Ryc.II.4.2.8. Zmiany stopy bezrobocia rejestrowanego w wybranych miastach województwa wielkopolskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle innych miast Wielkopolski o statusie miast na prawach powiatu stopa bezrobocia w Lesznie wypada bardzo pozytywnie. Jedynie w Poznaniu odnotowano niższy wskaźnik bezrobocia w badanym okresie. W pozostałych miastach wskaźnik ten był zdecydowanie wyższy (Rys. II.4.2.8.).

Na podstawie przedstawionych danych można stwierdzić, że sytuacja na rynku pracy w Lesznie po roku 1990 była trudna, choć i tak lepsza niż w innych porównywalnych miastach. Dokonana restrukturyzacja rynku pracy zaczęła przynosić pozytywne efekty w ostatnich latach w postaci spadku bezrobocia i wzrostu liczby zatrudnionych. Miejsca pracy w dużych jednostkach nadal były generowane w głównej mierze przez przemysł oraz handel i naprawy, a w ostatnich latach także przez edukację. Spadła rola w tym zakresie sekcji transport, gospodarka magazynowa i łączność oraz ochrony zdrowia i opieki socjalnej.

4.3. Podmioty gospodarcze

Transformacja gospodarki miasta, mimo swych ubocznych skutków w postaci wzrostu bezrobocia, przebiegała w sposób dość szybki i mimo wszystko łagodny w porównaniu z innymi podobnymi miastami Wielkopolski. Tradycje rzemiosła i brak wielkich zakładów

przemysłowych pozwoliły na stosunkowo szybkie i efektywne przejście od gospodarki socjalistycznej do rynkowej. Już w 1995 roku wśród 5 347 zarejestrowanych podmiotów

Tab. II.4.3.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON ogółem i z podziałem na sektor prywatny i publiczny w Lesznie

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ogółem	5 347	6 249	6 726	7 244	7 634	7 713	8 245	8 284	8 484	8 555	8 525	8 509	8 583	8 733
sektor prywatny	5 227	6 128	6 601	7 119	7 515	7 599	8 119	8 134	8 313	8 321	8 285	8 274	8 349	8 518
w %	97,8	98,0	98,1	98,3	98,4	98,5	98,5	98,2	98,0	97,2	97,1	97,2	97,2	97,5
sektor publiczny	120	121	125	125	119	114	126	150	171	234	240	235	234	215
w%	2,3	2,0	1,9	1,7	1,6	1,5	1,5	1,8	2,0	2,8	2,9	2,8	2,8	2,5

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

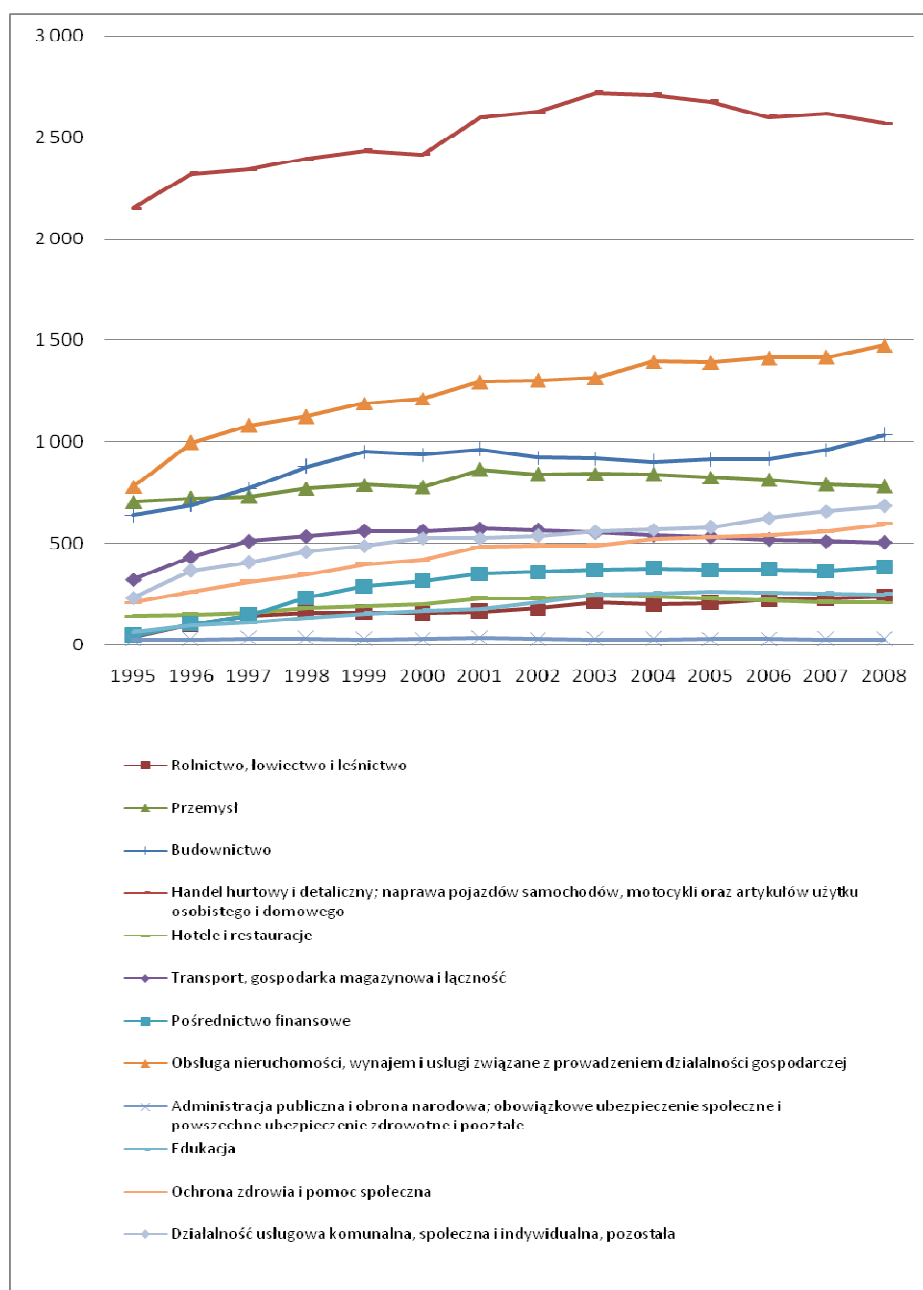
gospodarczych 97,8 % stanowiły jednostki sektora prywatnego. W kolejnych latach ich liczba systematycznie wzrastała i osiągnęła swoje maksimum w latach 2000-2001 (98,5%). W roku 2008 w Lesznie zarejestrowano w systemie REGON 8 733 podmioty gospodarcze, z czego 97,5 % stanowiły jednostki sektora prywatnego. Ich udział po roku 2001 nieco zmalał, ale od roku 2005 zaczął ponownie wzrastać.

Tabela II.4.3.2. oraz towarzyszący jej wykres ilustrują zmiany w strukturze podmiotów gospodarczych zarejestrowanych według sekcji PKD w Lesznie na przestrzeni ostatnich 14 lat. Ich analiza pozwala stwierdzić, że w badanym okresie znacznie wzrosła liczba podmiotów aktywnych w sferze szeroko rozumianych usług i handlu.

Tab. II.4.3.2. Jednostki gospodarcze zarejestrowane w Lesznie wg sekcji PKD

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	41	100	143	158	159	156	162	180	209	197	204	221	226	234
Przetwórstwo przemysłowe	702	718	727	765	784	771	861	838	839	836	819	806	783	773
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	4
Górnictwo	0	0	0	1	1	2	2	2	2	3	3	4	4	3
Budownictwo	637	686	769	878	951	936	963	922	919	901	913	915	961	1032
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	2 153	2 320	2 339	2 396	2 436	2 416	2 597	2 625	2 716	2 707	2 674	2 600	2 616	2 569
Hotele i restauracje	141	149	158	178	189	198	227	228	241	236	228	218	209	208
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	320	432	510	534	561	561	571	564	554	539	531	518	511	505
Pośrednictwo finansowe	46	103	143	231	287	313	347	357	366	373	367	368	361	379
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	777	995	1 079	1 123	1 190	1 212	1 296	1 303	1 316	1 396	1 390	1 413	1 415	1 474
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenie społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	23	23	29	31	28	29	33	29	26	27	29	29	28	27
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	2	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Rybacktwa	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Edukacja	65	95	110	133	154	167	175	207	248	251	258	253	252	248
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	208	259	308	345	397	418	484	491	489	520	529	538	557	592
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	230	364	407	460	488	526	525	536	557	567	578	623	657	681

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Ryc. II.4.3.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w najważniejszych sekcjach PKD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Trzy najliczniejsze grupy to: handel i naprawy, obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz budownictwo, które od roku 1997 wyprzedziło przemysł. Szczegółową analizę zmian struktury podmiotów gospodarczych Leszna przeprowadzono w rozdziale IV.

Leszno w badanym okresie odnotowało znaczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych. Szczególnie szybko rozwijał się sektor prywatny. W strukturze podmiotów od połowy lat dziewięćdziesiątych dominowały handel i usługi, których liczba systematycznie się powiększała.

4.4. Instytucje otoczenia biznesu

Jednym z przejawów transformacji życia społeczno-gospodarczego w Lesznie po roku 1989 była odbudowa organizacji lobbujących i wspierających przedsiębiorców. W Lesznie działał od roku 1956 Cech Rzemiosł Różnych, który za swe główne zadania przyjmował: dbanie o prawidłowy rozwój rzemiosła, utrzymywanie i podnoszenie godności zawodowej członków, prowadzenie wśród nich pracy społeczno-wychowawczej, reprezentowanie interesów członków wobec władz, udzielanie porad i informacji, propagowanie, koordynowanie i nadzorowanie przygotowania zawodowego. Obecnie Cech Rzemiosł Różnych w Lesznie zrzesza 215 rzemieślników¹³⁷. Swego pełnomocnika miała w Lesznie także Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu. Jednak w nowej sytuacji gospodarczej początku lat dziewięćdziesiątych, kiedy liczba firm sektora prywatnego gwałtownie rosła, przedsiębiorcy uznali za konieczne stworzenie nowej organizacji reprezentującej ich interesy. W ten sposób powstał jeden z pierwszych samorządów gospodarczych w Polsce po 1989 roku, którego celem nadrzędnym było reprezentowanie przedsiębiorców i ich promowanie, a także wspieranie przemian własnościowych w gospodarce krajowej oraz popieranie wprowadzania mechanizmów rynkowych. Zebranie założycielskie Leszczyńskiej Izby Gospodarczej odbyło się 30 października 1991 roku. Wzięli w nim udział przedstawiciele 86 podmiotów gospodarczych z ówczesnego województwa leszczyńskiego¹³⁸. Z całą pewnością Izba odegrała dużą rolę w transformacji leszczyńskiej gospodarki, szczególnie na początku lat 90-tych oferując liczne szkolenia i doradztwo dla działających już przedsiębiorców i osób dopiero rozpoczynających działalność gospodarczą.

W niedługim czasie powstały kolejne nowe organizacje reprezentujące lokalnych przedsiębiorców. 15 grudnia 1993 roku w Sądzie Wojewódzkim w Poznaniu zarejestrowano Stowarzyszenie Kupców Leszczyńskich. Celem organizacji było reprezentowanie i ochrona członków, kultywowanie tradycji wielkopolskiej gospodarności, udzielanie członkom stowarzyszenia pomocy w zakresie rozwiązywania problemów ekonomicznych, organizacyjnych i prawnych związanych z prowadzeniem działalności kupieckiej, współdziałanie z władzami samorządowymi i administracją rządową, propagowanie dobrych obyczajów kupieckich i integracja środowiska kupieckiego. W roku 2003 powstało

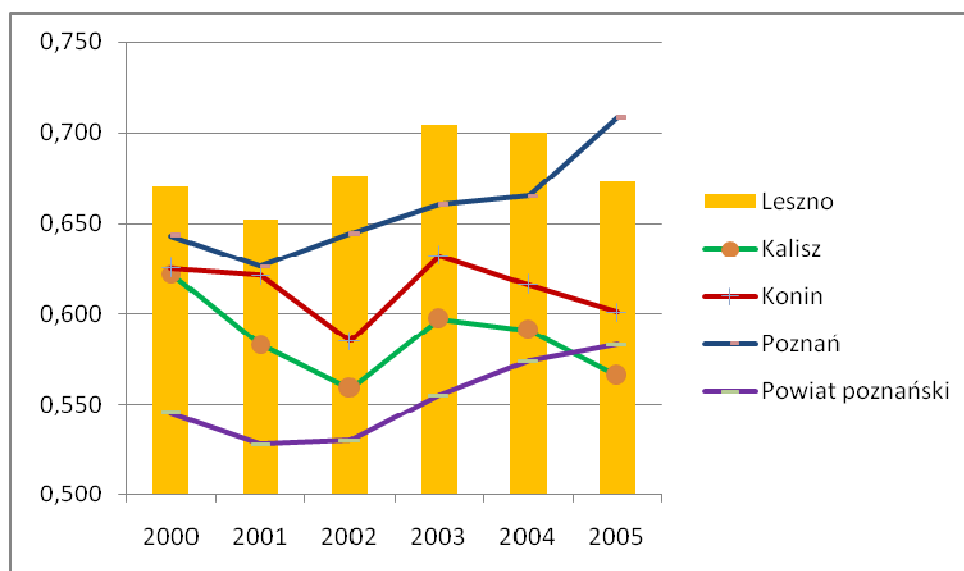
¹³⁷ www.crrleszno.bip.icech.pl, dane z dnia 20.09.2009

¹³⁸ Neczyński A., Woźny L., *15 lat wspierania lokalnego biznesu*, Leszczyńska Oficyna Wydawnicza, Leszno 2006, s.29

Leszczyńskie Stowarzyszenie Handlowców „Starówka”. Zrzesza ono obecnie 56 reprezentantów podmiotów handlowych i za cel nadrzędny stawia sobie reprezentowanie oraz ochronę interesów członków Stowarzyszenia poprzez pomoc w rozwiązywaniu problemów związanych z działalnością kupiecką, współdziałanie, propagowanie dobrych obyczajów kupieckich, kultywowanie tradycji wielkopolskiej gospodarności, upowszechnianie wiedzy związanej z działalnością handlową, integrowanie środowiska kupieckiego oraz współdziałanie z władzami samorządowymi i państwowymi¹³⁹.

4.5. Podsumowanie

Biorąc pod uwagę omówione wcześniej parametry rozwoju Leszna po 1989 roku uprawnione wydaje się być twierdzenie, że miasto pomyślnie przeszło trudny okres transformacji gospodarczej. Mimo znacznego niedoinwestowania gospodarki leszczyńskiej w latach powojennych, dzięki dynamicznej prywatyzacji majątku oraz dużej przedsiębiorczość mieszkańców, miasto szybko uporało się z brakiem pracy i rosnącym bezrobociem. Leszno rozwijało się i to efektywniej niż inne porównywalne miasta w Wielkopolsce. Wskazuje na to analiza porównawcza przeprowadzona przez Urząd Statystyczny w Poznaniu, przy pomocy syntetycznego miernika poziomu (jakości) życia.

Ryc. II.4.5. Wartości syntetycznych wskaźników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych powiatów województwa wielkopolskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUS

¹³⁹ www.starowka.org/index.html z dnia 20.09.2009

Miernik ten uwzględnia wartość wybranych cech charakteryzujących: demografię, środowisko, infrastrukturę i mieszkania, rynek pracy, podmioty gospodarki narodowej, usługi oraz budżety powiatów¹⁴⁰. Wartość obliczonych przez Urząd Statystyczny w Poznaniu wskaźników syntetycznych poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego dla wybranych powiatów województwa wielkopolskiego przedstawiono na Ryc.II.4.5. W latach 2000 – 2004 Leszno charakteryzowało się najwyższym wskaźnikiem wśród miast na prawach powiatu w Wielkopolsce, wyprzedzało nawet Poznań. W roku 2005, ostatnim, dla którego znana jest wartość syntetycznego wskaźnika, jedynie Poznań zdołał wyprzedzić Leszno. Powyższe zestawienie potwierdza, że Leszno przeszło przez okres transformacji z lepszym skutkiem niż inne porównywalne miasta w Wielkopolsce.

5. Zmiany środowiska przyrodniczego

Jednym z aspektów wzrostu gospodarczego jest możliwość jego negatywnego oddziaływania na środowisko naturalne. Z uwagi na często nieodwracalne skutki takich interakcji konieczne jest zwrócenie szczególnej uwagi na ochronę środowiska naturalnego w każdej jednostce terytorialnej, zwłaszcza, że do roku 1990 niewiele było w tym zakresie pozytywnych przykładów.

Próbując ocenić stan i zmiany w środowisku naturalnym Leszna scharakteryzowano rzeźbę terenu, warunki klimatyczne i glebowe oraz budowę geologiczną, wody powierzchniowe i podziemne, gospodarkę wodno-ściekową i gospodarkę odpadami, strukturę użytkowania gruntów oraz jakość powietrza.

5.1. Rzeźba terenu

Południowy obszar miasta stanowi część Wysoczyzny Leszczyńskiej o płaskiej powierzchni. Część północna zaliczana jest do Pojezierza Leszczyńskiego, ukształtowanego podczas ostatniego zlodowacenia w fazie jego najdalszego zasięgu, i ma rzeźbę bardziej urozmaiconą. Obie formy geomorfologiczne oddzielone są od siebie moreną czołową

¹⁴⁰ Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2000-2005, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2007, s. 56-60

o wysokości ok. 40 m. Ukształtowanie terenu miasta jest korzystne i stwarza dobre warunki rozwoju przestrzennego Leszna¹⁴¹.

5.2. Warunki klimatyczne

Leszno należy do wielkopolsko-śląskiej dzielnicy rolniczo-klimatycznej, w której przeważają wiatry zachodnie. Średnia roczna temperatura wynosi dla całej dzielnicy ok. 8,2°C, opady wahają się od 500 do 550 mm, a okres wegetacyjny jest jednym z najdłuższych w całym kraju i wynosi ok. 228 dni. Cechy klimatu w Lesznie (Tab.II.5.2.) nie odbiegają w sposób znaczący od średnich dla całej dzielnicy klimatycznej.

Tab. II.5.2. Średnie wieloletnie cechy klimatu w Lesznie

Średnie temperatury powietrza	Względna wilgotność powietrza	Zachmurzenie nieba	Suma opadów rocznie	Średnia prędkość wiatru
°C	%	%	mm	m/s
8,1	81	67	539	3,4

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu

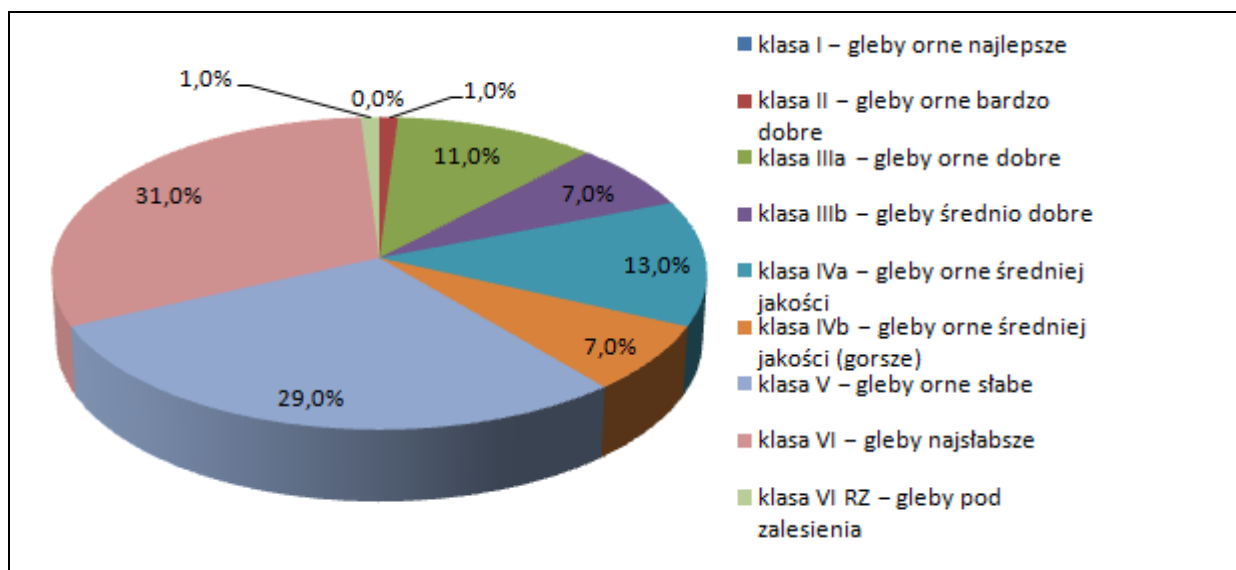
Słabo urozmaicona rzeźba powierzchni miasta wywołuje niewielkie zróżnicowanie klimatu lokalnego, na który wpływają także różnej głębokości wody gruntowe oraz zróżnicowanie pokrycia roślinnością. W efekcie północna część miasta ma korzystne warunki termiczne i wilgotnościowe oraz lepsze warunki hydro-geologiczne zabudowy na piaszczystych glebach. Z kolei część miasta położona na zachód i południowy-zachód od Zaborowa ma mniej korzystne cechy mikroklimatu. Występuje tu wyższa wilgotność, zastoiska chłodnego powietrza oraz częste mgły. W części wschodniej Leszna, dzięki sąsiedztwu kompleksu leśnego, warunki mikroklimatu są bardzo korzystne dla budownictwa mieszkaniowego i celów rekreacyjnych¹⁴².

¹⁴¹ Gaczek W.M., Budner W., *Strategia rozwoju Leszna. Lokalna gospodarka przestrzenna. Diagnoza stanu istniejącego-wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta*, Poznań, 1997, s.14.

¹⁴² Tamże, s.14.

5.3. Warunki glebowe

Warunki glebowe na obszarze miasta Leszna określa się jako dobre z punktu widzenia gospodarki rolnej. W mieście przeważają gleby V (gleby orne słabe) i VI klasy (gleby najslabsze). Jednak gleby przydatne do rolniczego wykorzystania, zajmują ok. 39% powierzchni Leszna. Gleby najlepszej I klasy bonitacyjnej w mieście nie występują.

Ryc. II.5.3. Struktura klas glebowych miasta stan na 2004 rok

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu

5.4. Budowa geologiczna

Na obszarze miasta przeważa podłoże trzeciorzędowe o głębokości od 7,0 do 50 m., w skład którego wchodzi gliny zwałowe, osady zastoiskowe oraz piaski i żwiry. Osady czwartorzędowe to głównie namuły organiczne oraz bardzo cienkie warstwy torfów i sztuczne nasypy mineralne sięgające od 2-3 m. Budowa geologiczna nie stanowi bariery w zagospodarowaniu terenów miasta, choć na pewnych obszarach występuje nadmierna plastyczność glin oraz grunty pyłowe skłonne do pęcznienia.

Miasto na swym terenie posiada złoża kruszywa naturalnego o wysokiej jakości i znaczeniu ponadregionalnym. W okolicach Leszna występują złoża gazu ziemnego, o znacznym zaazotowaniu i zasiarczeniu, których eksploatacja na dzień dzisiejszy nie jest opłacalna¹⁴³.

¹⁴³ Tamże, s. 17.

5.5. Wody powierzchniowe i podziemne

Zasoby wód powierzchniowych są ubogie. Wynika to z podłoża geologicznego miasta, składającego się z warstw łatwo przepuszczalnych. Wody znajdujące się na powierzchni, nie dokonują spływu powierzchniowego, lecz przesiąkają do podłoża. Oznacza to także, że wody gruntowe na znacznych obszarach miasta zalegają bardzo wysoko, tzn. tuż pod powierzchnią gruntu (1-2 m). Na dużym obszarze miasta warunki hydro-geologiczne stanowią poważne ograniczenie rozwoju przestrzennego miasta i wymagają stosowania odpowiednich zabiegów technicznych.

Zasoby wód podziemnych na potrzeby komunalne i gospodarcze miasta są wystarczające. Woda pobierana jest głównie z poziomów wodonośnych czwartorzędu. Zaopatrzenie w wodę odbywa się z trzech Stacji Uzdatniania Wody: Strzyżewice – Przybyszewo (49%), Zaborowo, (27%) i Karczma Borowa (24%). Jakość wód podziemnych na ujęciach ulega stosunkowo dużym zmianom w czasie i w poszczególnych studniach. Najbardziej stabilnym składem fizyko-chemicznym i najlepszą jakością wody charakteryzuje się ujęcie Karczma Borowa, które jest jednak ujęciem uzupełniającym. Jakość wody w Lesznie oceniana jest jako średnia (ze względu na płytkie zaleganie i zanieczyszczenia pochodzenia antropogenicznego) i wymaga uzdatniania.

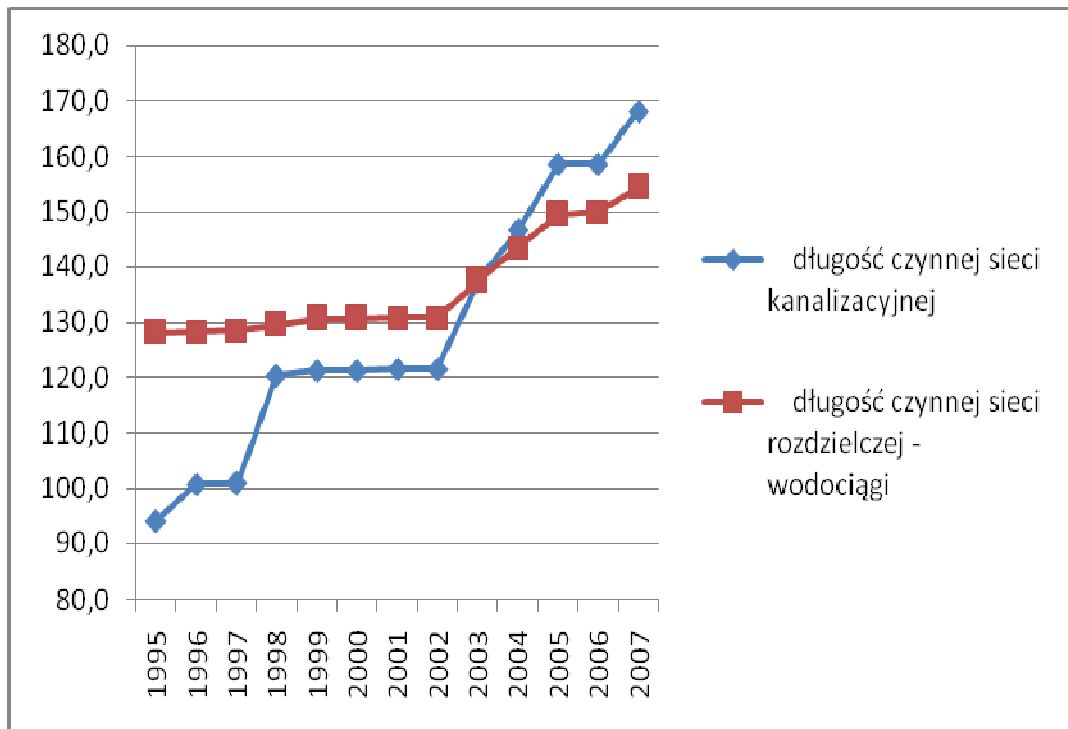
5.6. Gospodarka wodno-ściekowa i odpady

Gospodarka wodno-ściekowa realizowana jest w Lesznie za pośrednictwem Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. Podstawowe dane dotyczące sieci wodociągowej przedstawiono w tabeli II.5.6.1.

Do roku 2002 rozbudowa czynnej sieci rozdzielczej postępowała bardzo powoli. W ciągu siedmiu lat wybudowano 2,7 km wodociągu. Od roku 2003 nastąpił dynamiczny rozwój sieci wodociągowej. W ciągu kolejnych pięciu lat wybudowano 23,5 km czynnej sieci rozdzielczej. Rozbudowa sieci przełożyła się na wzrost liczby mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej. Wskaźnik ten wzrastał w całym badanym okresie. Największy wzrost wartości nastąpił w roku 2002.

W ostatnich 12 latach (1995-2007) nieomal podwoiła się długość sieci kanalizacyjnej w Lesznie (Tab.II.5.6.2). Znaczne inwestycje poczyniono w roku 1998, a następnie w latach 2003-2005. W roku 2003 długość sieci kanalizacyjnej zrównała się z długością sieci

wodociągowej (Ryc. II.5.6.1.), a po tym roku przewyższyła długość sieci rozdzielczej (w roku 2007 kanalizacja była o prawie 14 km dłuższa niż sieć wodociągowa). Poczynione inwestycje podniosły liczbę osób korzystających z sieci kanalizacyjnej (Ryc.II.5.6.2.). W badanym okresie liczba ta była zawsze niższa od liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej, jednak różnica pomiędzy nimi zmniejszała się systematycznie. Znaczący wzrost liczby ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej nastąpił w roku 2002, podobnie jak w przypadku sieci wodociągowej.

Ryc. II.5.6.1. Leszno: wodociągi i kanalizacja - długość czynnej sieci kanalizacyjnej i rozdzielczej w km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab. II.5.6.1. Dane dotyczące wodociągów w Lesznie

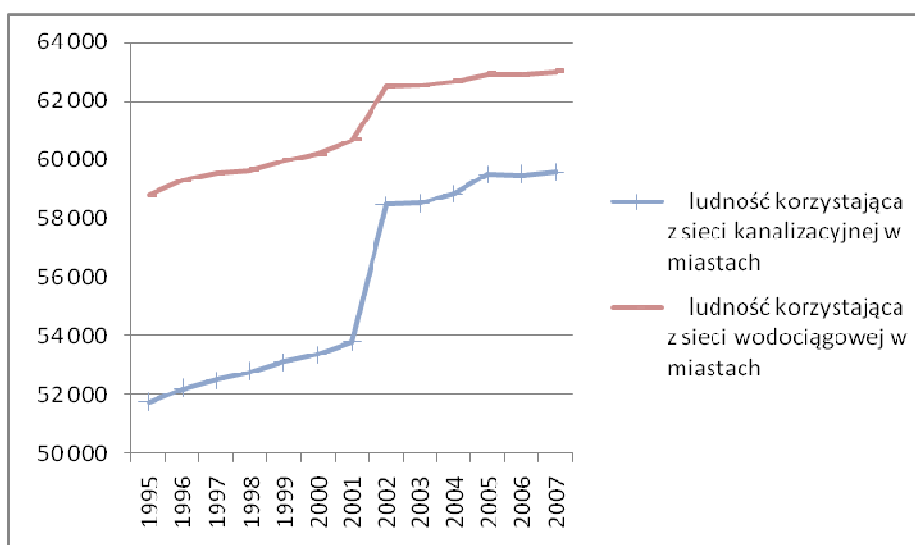
	J. m.	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	128,1	128,3	128,6	129,6	130,8	130,8	130,9	130,9	137,5	143,5	149,5	149,9	154,4
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt	4 805	4 856	4 937	5 031	5 156	5 252	5 325	5 325	5 454	5 554	5 706	5 706	5 612
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam ³	2 570,4	2 317,3	2 412,0	2 161,0	2 103,0	2 079,0	2 018,8	2 023,7	2 060,4	1 999,6	2 164,4	2 223,4	2 330,1
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach	osoba	58 811	59 293	59 536	59 632	59 958	60 201	60 664	62 489	62 517	62 659	62 907	62 892	62 992

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Tab. II.5.6.2. Dane dotyczące kanalizacji w Lesznie

	J. m.	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	94,1	100,8	101,0	120,4	121,3	121,3	121,6	121,6	137,5	146,5	158,6	158,6	168,0
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	Szt.	2 897	2 961	3 178	3 572	3 682	3 761	3 820	3 820	4 120	4 320	4 762	4 762	4 646
ścieki odprowadzone	dam ³	-	3 322,4	3 371,0	3 095,0	2 962,7	2 851,1	2 740,0	2 752,7	2 767,3	2 826,9	2 926,3	2 936,0	2 907,2
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach	os.	51 745	52 195	52 510	52 780	53 124	53 366	53 797	58 480	58 507	58 848	59 497	59 483	59 578

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Ryc. II.5.6.2. Leszno: ludność korzystająca z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gęstość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w Lesznie była w roku 2005 oceniana jako największa wśród powiatów grodzkich województwa wielkopolskiego. Dla sieci wodociągowej było to 468,7 km na 100 km², przy średniej dla województwa 92,3 km/100km². W przypadku sieci kanalizacyjnej (rozdzielczej i kolektorów) gęstość sieci wynosiła 497,2 km, przy 25,4 km na 100km² jako średniej dla województwa¹⁴⁴.

Analiza danych dotyczących gospodarki wodno-ściekowej w przemyśle (Tab.II.5.6.3) wskazuje na znaczny spadek zarówno zużycia wody (prawie o połowę) jak i odprowadzenia ścieków (o 86%) w ciągu ostatnich 10 lat. Taki stan rzeczy jest rezultatem wprowadzania

Tab. II.5.6.3. Gospodarka wodno-ściekowa w przemyśle Leszna w latach 1998-2007

	J. m.	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
zużycie wody na potrzeby przemysłu	dam ³	422	356	346	336	341	357	392	307	222	226
pobór wód podziemnych	dam ³	422	353	343	337	341	345	376	303	274	289
ścieki odprowadzone ogółem	dam ³	406	340	329	325	310	309	344	171	105	56
ścieki odprowadzone do sieci kanalizacyjnej	dam ³	406	340	329	325	310	309	344	171	105	56

Źródło: Dane GUS

w zakładach przemysłowych Leszna nowszych, mniej wodochłonnych technologii oraz korzystania z własnych ujęć wody, a także z precyzyjniejszego opomiarowania zużycia wody.

¹⁴⁴ Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2000-2005, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2007, s. 22-23

Leszno posiada oczyszczalnię ścieków. W roku 1995 oddano do użytku jej część mechaniczną. W roku 2000 uruchomiono część biologiczną oczyszczalni ścieków, dzięki czemu możliwe stało się oczyszczanie z podwyższonym usuwaniem biogenów. W tabeli II.5.6.4. zestawiono dane dotyczące objętości odprowadzanych i oczyszczanych ścieków.

Analiza danych zestawionych w badanym okresie wskazuje na początkowy spadek objętości odprowadzanych i oczyszczanych ścieków, a od roku 2003 następował powolny wzrost, z pewnością spowodowany oddaniem do użytku nowych odcinków sieci oraz przyłączeniem nowych odbiorców. W roku 2007 ponownie nastąpił niewielki spadek.

Tab.II.5.6.4. Komunalne oczyszczanie ścieków w Lesznie w latach 1995-2007

Ścieki w dam ³ /rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
odprowadzane ogółem	-	-	-	3 095,0	2 962,7	2 851,1	2 740,0	2 752,7	2 767,3	2 826,9	2 926,3	2 936,0	2 907,2
oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowiezionymi	-	-	-	3 991	3 949	4 280	5 737	5 964	4 740	4 680	5 024	4 925	5 557
oczyszczane razem	-	-	-	3 095	2 957	2 844	2 733	2 600	2 761	2 820	2 919	2 936	2 907
oczyszczane mechanicznie	0	784	4 245	3 095	2 957	0	0	0	0	0	0	0	-
oczyszczane biologicznie	4 692	3 534	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów	0	0	0	0	0	2 844	2 733	2 600	2 761	2 820	2 919	2 936	2 907

Źródło: Dane GUS

Od roku 1995 systematycznie rosła liczba ludności obsługiwanej przez leszczyńską oczyszczalnię ścieków i w roku 2007 korzystały z niej 64 tys. osób. Projektowana wielkość oczyszczalni o podwyższonym usuwaniu biogenów zakłada wydajność 25 526 m³/dobę dla równoważnej liczby mieszkańców wynoszącej 122 753. Oznacza to duże możliwości technologiczne zwiększenia ilości dopływających ścieków.

Tab.II.5.6.5. Ładunki zanieczyszczeń w kg/rok w ściekach po oczyszczeniu w Lesznie

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
BZT5	482 820	654 524	192 600	22 374	31 311	28 440	37 440	31 651	38 904	28 897
ChZT	962 545	1 177 345	425 432	188 174	209 336	154 998	187 200	181 867	179 255	203 387
zawiesina	290 930	391 118	159 644	64 828	106 517	72 048	46 800	46 220	29 548	31 675
azot ogólny	92 076	117 335	74 044	16 637	17 772	45 504	40 622	52 852	63 527	83 355
fosfor ogólny	17 084	25 143	17 120	4 934	3 578	6 920	4 446	7 234	7 830	5 557

Źródło: Dane GUS

W ciągu ostatnich 10 lat nastąpił znaczący spadek zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu. Najlepsze parametry osiągnięto w zakresie zawartości BZT5 i zawiesiny, a także ChZT. Nieco mniejsze spadki zanotowano odnośnie zawartości fosforu i azotu ogólnego.

Tab.II.5.6.6. Osady pościekowe (w t) wytworzone w ciągu roku w latach 2003-2007

	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	3 113	2 700	3 226	4 086	3 302
stosowane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu	3 081	2 700	3 226	4 086	3 302

Źródło: Dane GUS

W tabeli II.5.6.6. zestawiono dane dotyczące produkcji osadów pościelowych, które od roku 2004 wykorzystywane są w całości do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu. Ich masa w latach 2003-2007 podlegała dość znacznym wahaniom.

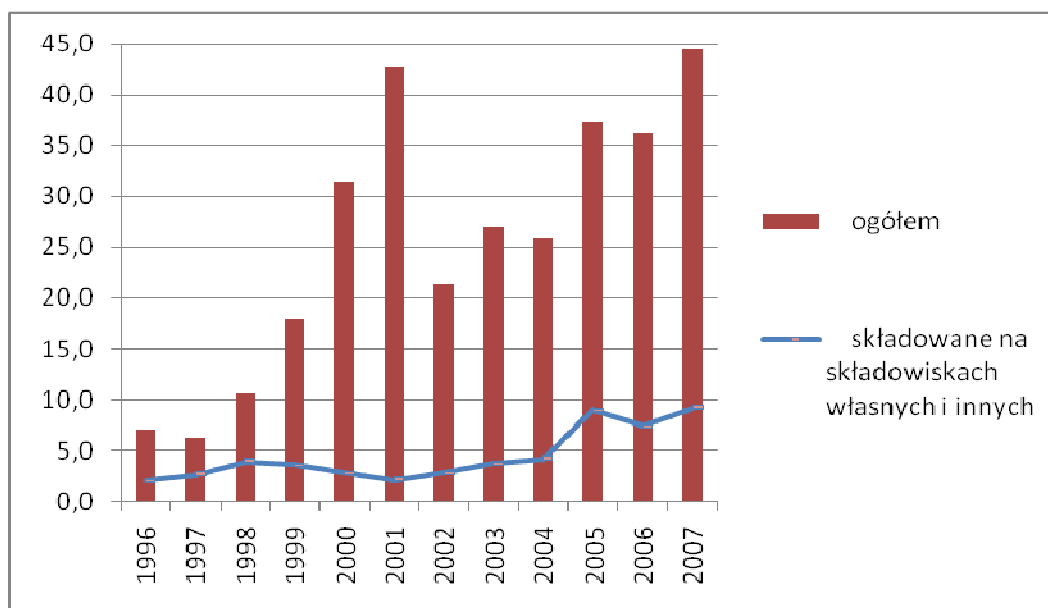
Na stan środowiska naturalnego wpływa także bezpośrednio gospodarka odpadami. Jak we wszystkich miastach w Polsce, masa odpadów komunalnych wytworzonych w Lesznie w ciągu roku systematycznie wzrasta. Rozwiązaniem tego problemu w Lesznie zajmuje się Miejski Zakład Oczyszczania Sp. z o.o., który od 2006 roku jest realizatorem dużego projektu dofinansowanego przez Unię Europejską z Funduszu Spójności.

W okresie od 1996-2007 roku masa odpadów znacznie wzrosła, choć jej wartości w poszczególnych latach podlegały dość sporym wahaniom (Tab.II.5.6.7.). Porównując jednak masę odpadów wytworzoną w roku 1996 z masą odpadów wytworzonych w roku 2007 trzeba stwierdzić, że wzrost jest ponad sześciokrotny. Rosła też masa odpadów składowanych na składowiskach, choć nie z tak dużą dynamiką, jak odpady ogółem. Jest to

Tab. II.5.6.7. Odpady wytworzone w Lesznie ciągu roku

	J. m.	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	tys.t/r	7,0	6,3	10,6	17,9	31,5	42,8	21,3	27,0	25,8	37,4	36,2	44,5
wykorzystane razem	tys.t/r	5,0	3,7	6,7	13,0	28,7	40,7	-	-	-	-	-	-
wykorzystane w celach przemysłowych	tys.t/r	-	-	-	5,8	6,4	5,8	-	-	-	-	-	-
poddane odzyskowi	tys.t/r	-	-	-	-	-	-	18,5	23,3	21,6	23,4	28,8	35,2
unieszkodliwione razem	tys.t/r	0	0	3,9	3,6	2,8	2,1	2,8	3,7	4,2	9,0	7,4	9,3
unieszkodliwione termicznie	tys.t/r	-	-	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,1
składowane na składowiskach własnych i innych	tys.t/r	2,0	2,6	3,9	3,6	2,8	2,1	2,8	3,7	4,2	9,0	7,4	9,2
magazynowane czasowo	tys.t/r	-	-	0	1,3	0	0	0	0	0	5,0	0	0

Źródło: Dane GUS

Ryc. II.5.6.3. Odpady wytworzone w Lesznie w ciągu roku oraz składowane na składowiskach w tys. t.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUS

proces pozytywny, bo komplementarny z wielkością masy odpadów poddanych odzyskowi, która od roku 2002 wzrastała, z jednym niewielkim odstępstwem w roku 2004. Niestety na skutek wzrostu masy odpadów ogółem udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku nie był zadowalający i w roku 2007 był mniejszy od udziału osiągniętego w roku 2002 o 7,8 punktu procentowego (Tab.II.5.6.8.).

Tab. II.5.6.8. Odpady wytworzone w Lesznie – wskaźniki

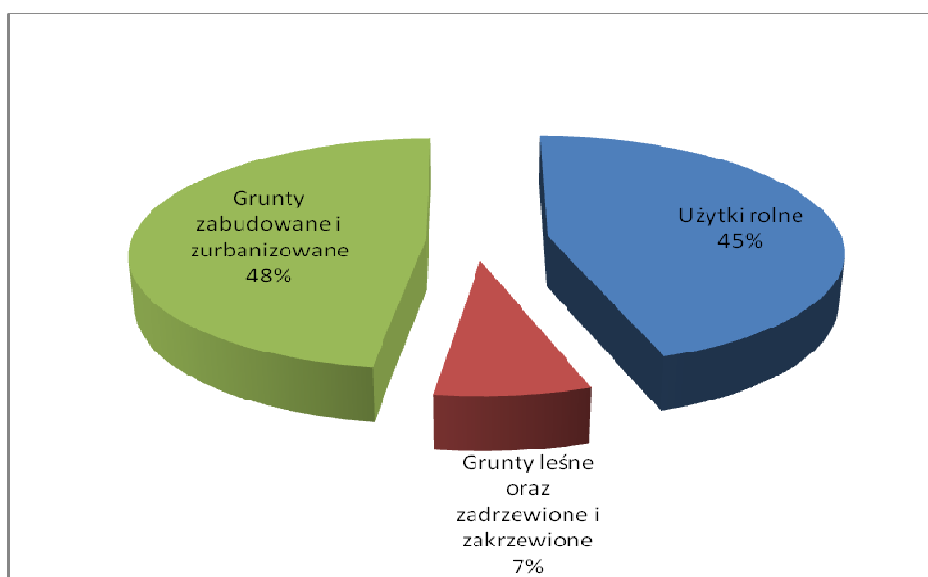
	J. m.	2002	2003	2004	2005	2006	2007
odpady wytworzone na 1 km ²	t	665,6	843,8	806,3	1 168,8	1 131,3	1 390,6
udział odpadów składowanych w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	13,1	13,7	16,3	24,1	20,4	20,7
udział odpadów poddanych odzyskowi w ilości odpadów wytworzonych w ciągu roku	%	86,9	86,3	83,7	62,6	79,6	79,1

Źródło: Dane GUS

Ta niekorzystna sytuacja z pewnością ulegnie w najbliższym czasie poprawie w wyniku zakończenia projektu dotyczącego realizacji gospodarki odpadami w Lesznie.

5.7. Użytkowanie gruntów

W roku 2009 w Lesznie największą powierzchnię zajmowały grunty zabudowane i zurbanizowane (48%), drugą grupę stanowiły użytki rolne (45%), a trzecią grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione (7%).

Ryc. II.5.7.1. Powierzchnia geodezyjna w ha w Lesznie według kierunków wykorzystania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego

Powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych w roku 2009 wynosiła 1 514 ha i była niemal identyczna jak w roku 2001, choć pomiędzy tymi latami podlegała pewnym wahaniom osiągając najniższy poziom w roku 2005 (1 460 ha). Na grunty te składały się przede wszystkim tereny mieszkalne (524 ha), drogi (343 ha), inne tereny zabudowane (205

Tab.II.5.7.1. Powierzchnia geodezyjna w ha w Lesznie według kierunków wykorzystania

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Powierzchnia ogółem	3190	3190	3190	3190	3190	3190	3190	3190	3190
Użytki rolne	1 411	1464	1465	1473	1478	1452	1443	1432	1418
grunty orne	1 137	1127	1124	1134	1155	1137	1127	1120	1126
sady	38	37	36	36	35	35	35	36	35
łąki trwałe	223	223	223	224	224	225	226	223	204
pastwiska trwałe	13	12	12	13	13	15	15	14	15
grunty rolne zabudowane	X	57	62	58	43	24	23	22	22
grunty pod stawami	X	0	0	0	0	9	9	9	9
rowy	X	8	8	8	8	7	8	8	7
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione	233	232	232	232	233	234	234	236	236
lasy	229	228	228	228	229	228	229	230	230
grunty zadrzewione i zakrzewione	4	4	4	4	4	6	5	6	6
Grunty zabudowane i zurbanizowane	1 515	1471	1470	1464	1460	1482	1490	1500	1514
tereny mieszkalne	586	526	510	516	536	491	498	507	524
tereny przemysłowe	104	110	112	107	116	121	122	123	128
inne tereny zabudowane	75	76	81	82	103	195	200	204	205
zurbanizowane tereny niezabudowane	216	222	222	207	148	129	124	120	111
tereny rekreacyjno-wypoczynkowe	98	99	99	95	96	80	80	81	81
<i>tereny komunikacyjne w tym</i>									
drogi	314	318	326	336	340	344	344	342	343
tereny kolejowe	99	97	97	97	98	98	98	98	98
inne	23	23	23	24	23	24	24	25	24
użytki kopalne	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Grunty pod wodami	X	1	1	0	0	0	0	0	1
Użytki ekologiczne	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nieuzytki	15	15	15	15	13	13	14	14	13
Tereny różne	22	7	7	6	6	5	5	4	4

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

ha) i tereny przemysłowe (128 ha). Powierzchnia terenów mieszkalnych podlegała ciągłym wahaniom na przestrzeni ostatnich dziewięciu lat, ostatecznie jednak w porównaniu z rokiem 2001 spadła o 62 ha. Powierzchnia dróg wzrosła o 29 ha, co jest efektem poczynionych inwestycji w tym zakresie. O 24 ha zwiększyła się powierzchnia terenów przemysłowych, natomiast niestety zmalała o 17 ha powierzchnia terenów rekreacyjno-wypoczynkowy. Minimalnie wzrosła powierzchnia gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych (o 3 ha). W porównaniu z rokiem 2001 wzrosła także powierzchnia użytków rolnych (o 7 ha), choć w stosunku do roku 2005 spadła i to o 60 ha.

5.8. Jakość powietrza

Instytucją zajmującą się oceną jakości powietrza na terenie województwa wielkopolskiego jest Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu. Do roku 2005 możliwe było pozyskanie danych dotyczących wyników pomiarów emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych dla Leszna. Dane te zestawione w tabelach II.5.8.1.-2. pozwalają zaobserwować pozytywne zmiany w tym zakresie w Lesznie. Zarówno emisja pyłów, jak i gazów zanieczyszczających atmosferę spadła w badanym okresie. W przypadku pyłów ze spalania paliw ich masa spadła prawie o połowę. Pozytywne tendencje odnotowano też w przypadku zanieczyszczeń dwutlenkiem siarki, tlenków azotu, tlenku i dwutlenku

Tab. II.5.8.1. Emisja zanieczyszczeń pyłowych w Lesznie w tonach na rok

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ogółem	291	279	177	213	279	205	170	175
ze spalania paliw	278	268	168	204	270	195	164	153
cementowo-wapiennicze i materiały ogniotrwałe	0	0	0	0	0	0	0	0
krzemowe	0	0	1	1	1	1	0	0
nawozów sztucznych	0	0	0	0	0	0	0	0
środków powierzchniowo czynnych	0	0	0	0	0	0	0	0
węglowo-grafitowe, sadza	2	1	2	2	2	2	1	1

Źródło: Dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Poznaniu

Tab. II.5.8.2. Emisja zanieczyszczeń gazowych w Lesznie w tonach na rok

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
ogółem	105 163	106 253	90 253	98 660	98 509	94 611	86 713	88 351
dwutlenek siarki	364	259	224	218	221	167	122	153
tlenki azotu	179	175	156	166	166	159	145	148
tlenek węgla	321	276	232	250	269	265	251	275
dwutlenek węgla	104 218	105 457	89 557	97 963	97 777	93 948	86 127	87 714
metan	0	0	0	0	0	0	0	0
podtlenek azotu	0	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: Dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Poznaniu

węgla, choć w przypadku zanieczyszczeń gazowych odnotowano niewielki wzrost masy zanieczyszczeń w roku 2005 w stosunku do roku poprzedniego.

Brak danych od roku 2006 uniemożliwia kontynuowanie analizy dla lat następnych. Z danych porównawczych dla lat 2007-2008 wynika, że Leszno na tle innych powiatów grodzkich w Wielkopolsce charakteryzuje się wysoką jakością powietrza. Dla parametrów służących ocenie zanieczyszczenia powietrza uzyskane wskaźniki pozwalały na

zakwalifikowanie ich do najwyższej klasy A, jedynie przekroczenia dopuszczalnej zawartości ozonu w powietrzu spowodowały ocenę tego parametru według klasy C (podobnie jak Konin)¹⁴⁵.

Podsumowując przedstawioną charakterystykę środowiska przyrodniczego Leszna i jego zmian w ostatnich latach można stwierdzić, że ocena przedstawionych parametrów wypada pozytywnie. Korzystne warunki klimatyczne, glebowe, rzeźba terenu i budowa geologiczna nie stanowią ograniczeń dla rozwoju przestrzennego miasta. Wystarczające są zasoby wody o przeciętnie średniej jakości. Pewnym utrudnieniem na dość dużym obszarze miasta jest stosunkowo płytkie występowanie wód podziemnych, nie jest to jednak bariera, która byłaby w stanie zahamować dotychczasowy rozwój Leszna.

Władze samorządowe bardzo poważnie traktują problemy ekologiczne miasta. Dzięki temu w ostatnich latach udało się znacznie rozbudować infrastrukturę wodno-kanalizacyjną. Leszno od 1995 roku posiada, sfinansowaną z własnych środków, oczyszczalnię ścieków, w której w roku 2000 uruchomiono część biologiczną. Oczyszczalnia posiada spore rezerwy mocy pozwalające obsłużyć równoważną liczbę mieszkańców wynoszącą 122 tys. osób. Miasto prowadzi też od lat selektywną zbiórkę odpadów i realizuje projekt, którego celem jest uporządkowanie gospodarki odpadami w subregionie.

Analiza dostępnych danych dotyczących jakości powietrza wskazała poprawę i w tym zakresie. Postępująca urbanizacja na obecnym etapie wydaje się nie stanowić zagrożenia dla środowiska naturalnego. Zmiany w użytkowaniu gruntów odnotowane w ostatnich 9 latach nie wykazały tendencji budzących niepokój.

¹⁴⁵ *Roczna ocena jakości powietrza w Wielkopolsce za rok 2008*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu, Poznań 2009

6. *Strategia rozwoju Leszna*

Społecznie akceptowana strategia rozwoju miasta jest ważnym czynnikiem służącym podniesieniu jego efektywności a w konsekwencji jego konkurencyjności wobec innych ośrodków miejskich. Strategia rozwoju służy identyfikacji najważniejszego celu do osiągnięcia a następnie mobilizacji zasobów lokalnych, poprzez wytworzenie pewnej struktury dla ich interakcji, i rozdzieleniu zadań pomiędzy kompetentne podmioty. Rezultaty strategii rozwoju lokalnego można określić poprzez jej podstawowe funkcje określane jako: aktywizacja, koncentracja, orientacja, redukcja niepewności decyzyjnej, spójność i elastyczność. Funkcja aktywizacji rozumiana jest jako pobudzanie zbiorowego myślenia o przyszłości miasta, zmusza uczestników procesu do oderwania się od bieżących problemów miasta i spojrzenia na jego rozwój z szerszej perspektywy dając możliwość oddziaływania na czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, a nie przyjmowania ich w sposób pasywny. Funkcja koncentracji pozwala na wybranie priorytetów rozwojowych i skupienie na nich alokacji zawsze ograniczonych zasobów zapewniając tym samym ich większą efektywność. Kolejna funkcja orientacji umożliwia uzgodnienie i przyjęcie jednolitego i konsekwentnie realizowanego kierunku rozwoju. Redukowanie niepewności decyzyjnej oznacza zdolność do eliminowania projektów oferujących doraźne rezultaty niezgodne ze strategiczną wizją rozwoju miasta. W takim ujęciu strategia jest instrumentem zabezpieczającym przed koniunkturalizmem władz decyzyjnych. Funkcja spójności polega na stworzeniu spójnej wizji rozwoju dla różnych podmiotów funkcjonujących w mieście. Dzięki niej możliwe jest lepsze zharmonizowanie działań prorozwojowych i unikanie konfliktów. Wreszcie funkcja elastyczności polega na rozpoznawaniu warunków w przyszłości i dostosowaniu działań do antycypowanych scenariuszy rozwojowych¹⁴⁶.

Miasto Leszno było jednym z pierwszych miast średniej wielkości w Polsce, które opracowało swoją strategię rozwoju. W ramach programu pilotażowego dofinansowanego przez Brytyjski Program Wspierania Samorządów Lokalnych z Funduszu Know How, miasto przy współpracy z Wielkopolską Szkołą Biznesu w Poznaniu zrealizowało w latach 1996-1997 projekt „Strategia rozwoju Leszna”. Prace nad strategią uwzględniały jej znaczne uspołecznienie, które przebiegało na kilku poziomach. Po pierwsze powołano Radę Strategii, której członkowie – osoby o wysokim autorytecie w mieście, miały za zadanie ocenić trafność

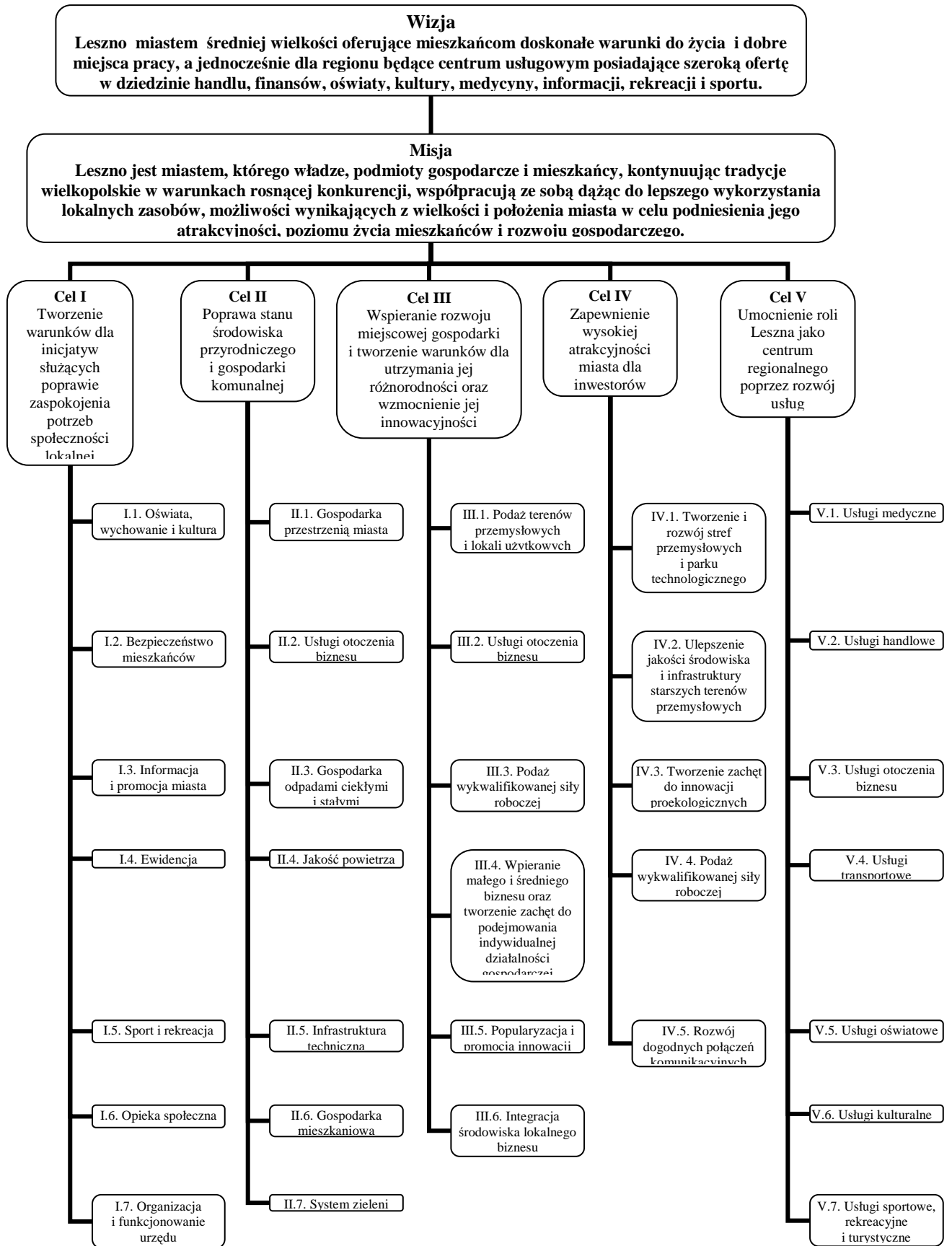
¹⁴⁶ Biniecki J., Szczupak B., *Strategia rozwoju lokalnego w Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym i regionalnym*, red. Klasik A., Kuźnik F., Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach, Katowice 2001, s.65-66

dokonanych analiz i zaproponowanych kierunków rozwoju oraz, z racji zajmowanych stanowisk, współuczestniczyć we wdrażaniu strategii. Wykorzystano dwa badania ankietowe: badanie lokalnej opinii publicznej "Jakiego Leszna pragniemy?" przeprowadzone na próbie 595 losowo wybranych dorosłych mieszkańców Leszna oraz badanie 140 leszczyńskich podmiotów gospodarczych. Wreszcie powołano cztery zespoły robocze: usług miejskich; zarządzania, organizacji i rozwoju kadr; gospodarki przestrzennej oraz gospodarki lokalnej, w których pracowali przedstawiciele wymienionych dziedzin także spoza Urzędu Miasta Leszna. Prace nad strategią doprowadziły do przygotowania diagnozy stanu istniejącego miasta oraz analizy SWOT. Na tej podstawie zaproponowano wizję, misję, cele rozwojowe i poszczególne zadania służące ich realizacji, które w roku 1997 Rada Miejska Leszna przyjęła w formie uchwały nr XLI/308/97 z dnia 6.11.1997 roku. Schemat przyjętej wówczas strategii przedstawia Ryc.II.6.1.

Wizja miasta, która stanowiła obraz docelowy jego rozwoju, wskazywała na Leszno jako miasto średniej wielkości, w którym dobrze się mieszka i pracuje oraz które stanowi centrum usługowe dla otoczenia. Z kolei misja strategii, jej cel nadrzędny, koncentrowała się na podniesieniu atrakcyjności miasta, jakości życia mieszkańców i rozwoju gospodarki dzięki współpracy i wykorzystaniu lokalnych zasobów, wielkości oraz położenia miasta. Podkreśla się także utrzymanie tradycji wielkopolskich rozumianych jako pracowitość i solidność, gospodarność i dobra organizacja oraz współpraca. Realizacji misji służyło pięć przyjętych celów strategicznych. Dwa pierwsze nakierowane były na poprawę jakości życia poprzez zaspokajanie potrzeb lokalnej społeczności oraz poprawę środowiska przyrodniczego i gospodarki komunalnej. Kolejne dwa dotyczyły rozwoju lokalnej gospodarki poprzez wspieranie istniejących przedsiębiorstw oraz przyciąganie inwestorów zewnętrznych. Ostatni, piąty cel podkreślał rolę Leszna jako centrum usług o zasięgu ponadlokalnym.

Realizacji przedstawionej wizji, misji i celów strategicznych służyły zadania realizowane nie tylko przez Urząd miasta Leszna i podległe mu jednostki, ale także podmioty zewnętrzne. Część operacyjna strategii zawierała grupy przedsięwzięć, na które składały się poszczególne zadania z opisem ich zakresu, przypisaniem odpowiedzialności za realizację, źródeł finansowania oraz zakładanych terminów wykonania. Określono łącznie 69 takich zadań¹⁴⁷. W ramach monitoringu strategii co roku sporządzano sprawozdanie z realizacji poszczególnych zadań i oceniano realizację postawionych celów, a także dokonywano

¹⁴⁷ Budner W., Gaczek W.M., Nowak J., Bratkowska-Nowak D., Gulczyński W., *Strategia rozwoju Leszna. Projekt pilotażowy – Leszno*, Brytyjski Fundusz Know How, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 1998, s. 7-19.

Ryc. II.6.1. Schemat strategii rozwoju Leszna – wersja z 1997 roku

Źródło: Urząd Miasta Leszna – Wydział Promocji i Rozwoju

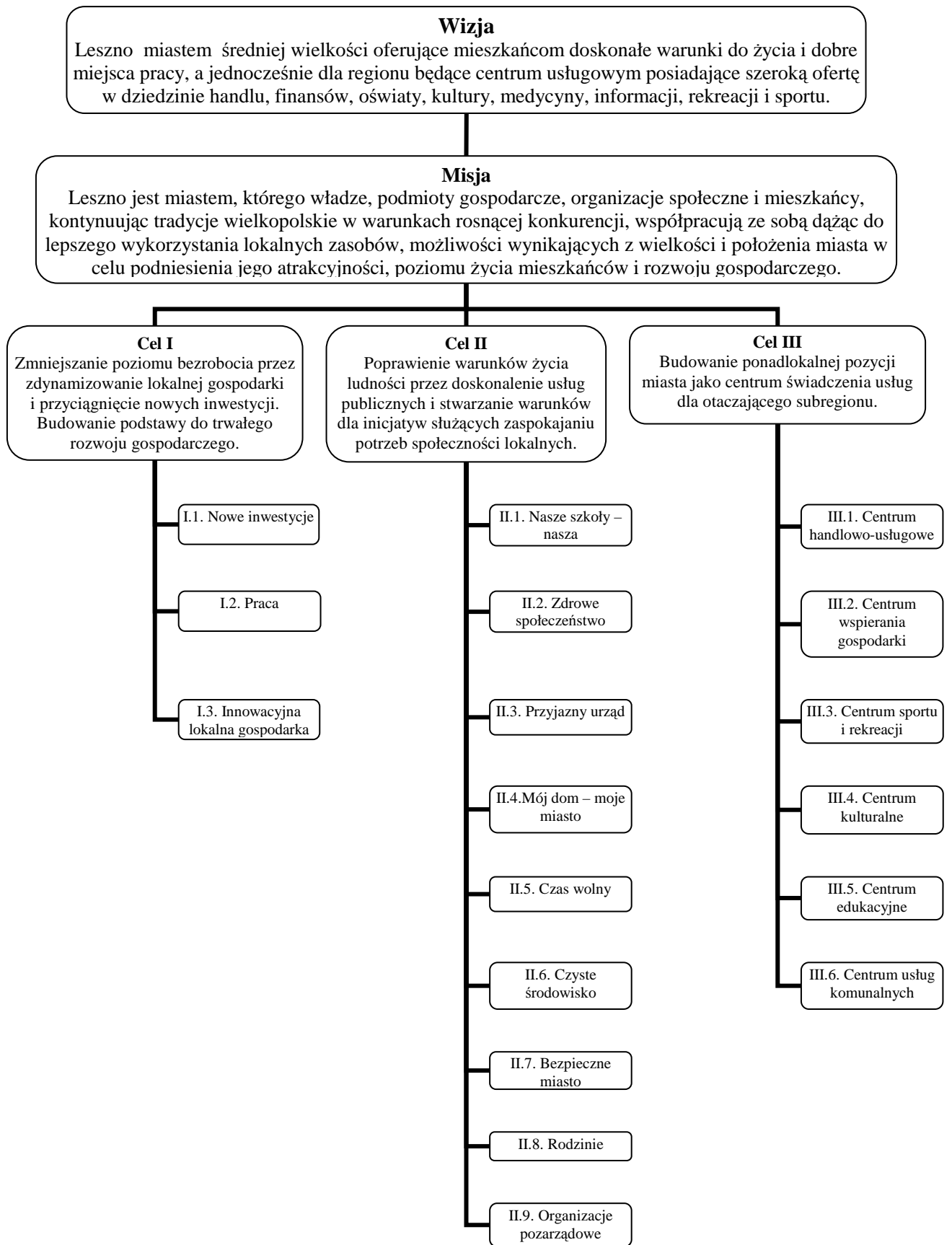
weryfikacji części operacyjnej. Przedsięwzięcia zrealizowane były eliminowane, a z drugiej strony dopisywano nowe zadania wpisujące się w realizację strategii. W latach 1999-2001 trzykrotnie aktualizowano część operacyjną strategii. W roku 2003 biorąc pod uwagę zmiany, które zaszły w mieście i jego otoczeniu, a szczególnie bliską perspektywę przystąpienia Polski do Unii Europejskiej oraz planowane zmiany w ustawie o finansach publicznych, przystąpiono do całościowej weryfikacji strategii rozwoju Leszna. Ponownie sporządzono diagnozę stanu miasta i przeprowadzono analizy strategiczne zachowując możliwie maksymalne uspołecznienie prac nad strategią, podobnie jak w roku 1997. Zweryfikowaną wizję i misję oraz cele strategiczne przyjęto uchwałą Rady Miejskiej Leszna nr XXII/224/2004 z dnia 26 sierpnia 2004, a programy operacyjne uchwalono w dniu 27 października 2005. Zmiany dokonane na poziomie wizji i misji były bardzo niewielkie i nie dotyczyły ich istoty.

W nowej wersji strategii (Ryc.II.6.2) zmniejszono liczbę celów. W miejsce pięciu dotychczasowych wprowadzono jedynie trzy: pierwszy poświęcony był gospodarce, drugi odnosił się do zaspokajania potrzeb mieszkańców, a trzeci dotyczył pozycji Leszna jako centrum usług dla subregionu. Nowością było przyporządkowanie każdemu celowi spójnych programów operacyjnych, na które składały się zestawy zadań i projektów (łącznie 122). Dla usprawnienia procesu monitorowania strategii na poziomie celów, programów i zadań wprowadzono osoby odpowiedzialne za ich realizację. Każdemu poziomowi przypisano stosowne mierniki, których wartości wskazywały postępy w realizacji strategii. Na tej podstawie sporządzano sprawozdania.

Ostatniej weryfikacji strategii rozwoju Leszna dokonano w roku 2008. U podstaw tej decyzji leżały trzy zasadnicze przesłanki:

- rosnące znaczenie dla rozwoju miasta szkół wyższych oraz gospodarki opartej na wiedzy,
- niewystarczająca współpraca miasta z jednostkami zewnętrznymi,
- wskaźnik bezrobocia z poziomu 13,4% w 2004 roku zmniejszył się do 5% na koniec sierpnia 2008 roku. Bezrobocie nie było już przeszkodą w rozwoju leszczyńskiej gospodarki. Znaczenia nabierała jakość nowych miejsc pracy zwłaszcza w dziedzinach innowacyjnych, wykorzystujących nowe technologie, dających szanse na trwałe powiązania z międzynarodowymi rynkami.

Proces weryfikacji, podobnie jak poprzednio, przebiegał przy znacznym jego uspołecznieniu. Korzystano z badań opinii publicznej i uczestnictwa przedstawicieli różnych

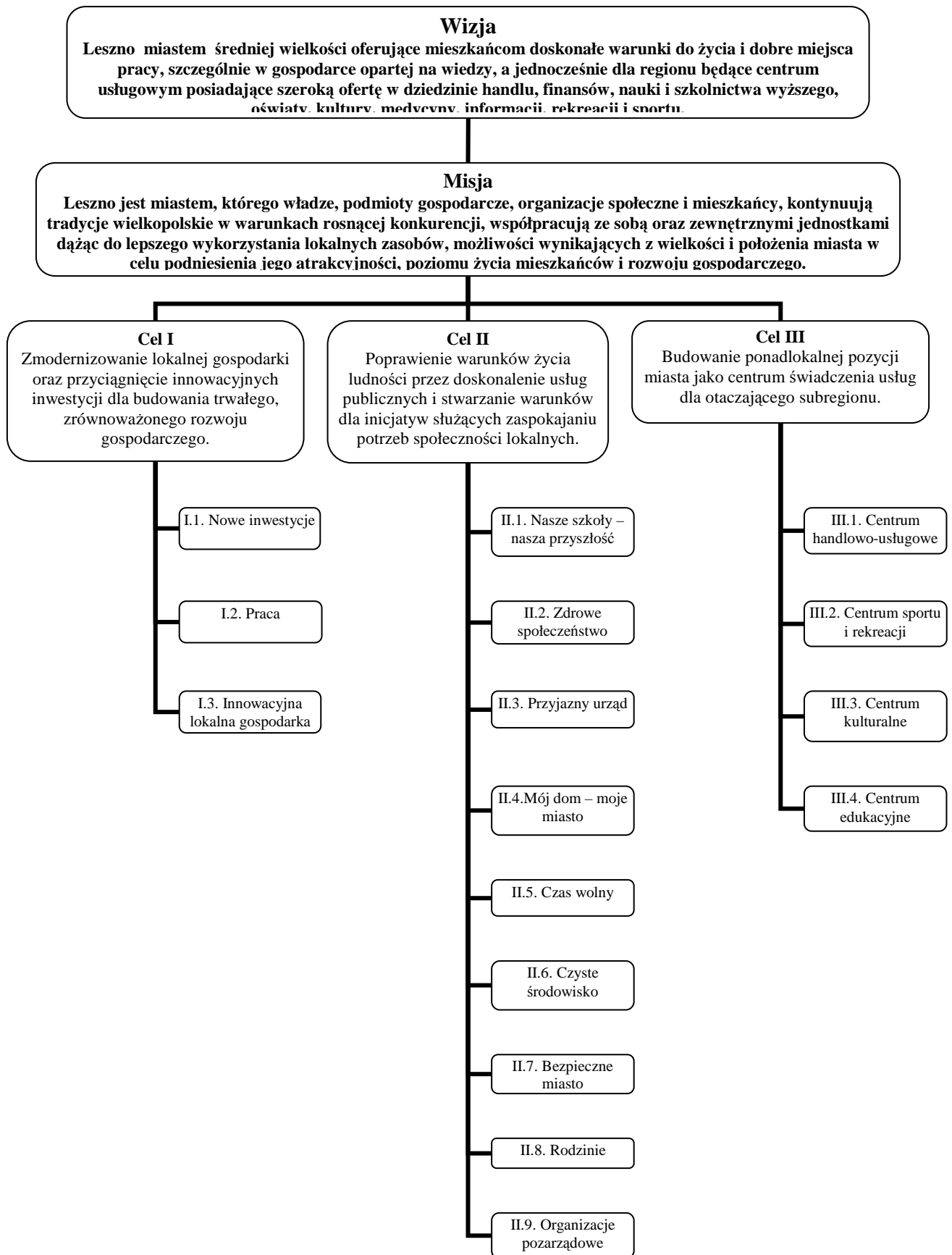

Ryc.II.6.2. Schemat strategii rozwoju Leszna po weryfikacji w latach 2004-2005

Źródło: Urząd Miasta Leszna – Wydział Promocji i Rozwoju

grup mieszkańców w zespołach roboczych i opiniotwórczych. Uchwałą Rady Miejskiej Leszna nr XXV/291/2008 i XXV/292/2008 z dnia 23 października 2008 przyjęto poprawioną wersję misji, wizji, celów strategicznych oraz programów operacyjnych dla Miasta Leszna. Po weryfikacji główne elementy strategii: wizja, misja i cele strategiczne z przyporządkowanymi im programami i zadaniami przybrały nową formę zestawioną na schemacie .II.6.3. W wizji podkreślono wagę tworzenia miejsc pracy w gospodarce opartej na wiedzy, a w misji zwrócono uwagę na potrzebę współpracy Leszna z jednostkami zewnętrznymi. Cel pierwszy, poświęcony rozwojowi gospodarczemu miasta, uzyskał nowe brzmienie, które bardziej niż poprzednio podkreślało potrzebę podniesienia innowacyjności leszczyńskich podmiotów gospodarczych. Wprowadzono także korektę zadań realizowanych w ramach programów zarówno pod względem merytorycznym, jak i stopnia ich zakresu oraz szczegółowości. Spowodowało to zmniejszenie ich liczby do 79.

To kompleksowe uporządkowanie strategii w roku 2008 pozwoliło rzeczywiście skorelować z nią Wieloletni Plan Inwestycyjny, w którym można znaleźć odnośniki do celów, programów i konkretnych zadań strategicznych. Wprowadzone zmiany pozwalają w sposób bardziej przejrzysty informować o zamierzeniach rozwojowych miasta, w tym inwestycyjnych. Korzystają z tego zarówno władze miasta, jak i podmioty zewnętrzne, które swoje działania coraz częściej umiejscawiają w kontekście realizacji strategii rozwoju Leszna. Takie podejście pozwala na lepsze skoordynowanie inicjatyw podejmowanych przez różnych aktorów sceny rozwojowej Leszna oraz efektywniejsze wykorzystanie ich zasobów.

Ryc.II.6.3. Schemat strategii rozwoju Leszna po zmianach w roku 2008

Źródło: Urząd Miasta Leszna – Wydział Promocji i Rozwoju

7. *Gospodarka miasta Leszna na tle wybranych miast średniej wielkości.*

Opis wybranych parametrów miasta bez porównania ich wartości z osiąganymi w innych podobnych ośrodkach miejskich, choć wartościowy, dałby niepełny obraz potencjału Leszna. Dlatego w ostatniej części rozdziału dokonano porównania wybranych cech miasta z innymi ośrodkami. Ważnym impulsem w rozwoju Leszna było nadanie miastu w roku 1975 statusu stolicy województwa. Dlatego odebranie tej funkcji jawiło się jako początek schyłku dotychczasowego wzrostu. Leszno od 1999, w wyniku reformy administracyjnej stało się miastem na prawach powiatu. Oznacza to, że oprócz zadań gminy realizuje też zadania powiatu. Miasto jest też siedzibą administracji powiatu leszczyńskiego – ziemskiego. Biorąc pod uwagę te funkcje administracyjne, a także niewielką liczbę mieszkańców zaproponowano do grupy porównawczej były miasta wojewódzkie o liczbie mieszkańców poniżej 125 tys.¹⁴⁸, które w wyniku reformy administracyjnej otrzymały status powiatu grodzkiego. Taki dobór pozwala uwzględnić podobne czynniki rozwojowe związane z poprzednią i obecną funkcją administracyjną oraz wyeliminować wielkie miasta, które korzystając z efektu swej wielkości są nieosiągalną konkurencją dla obecnie 64-tysięcznego Leszna. Wybór miast na prawach powiatu jest też uzasadniony ze względów praktycznych, ponieważ ten status miast pozwala na porównanie znacznie większej liczby danych niż dostępnych na poziomie gmin. W grupie 21 wybranych miast znalazła się Zielona Góra, która jest siedzibą administracji wojewódzkiej, co może być przyczyną jej przewagi nad pozostałymi miastami. Z drugiej strony bliskość miasta i wielość powiązań (szkoły wyższe, żużel) skłania do porównań z Lesznem stanowi dla niego dobre odniesienie. Rozkład przestrzenny miast z grupy porównawczej przedstawiono na Ryc. II.7.1.

Porównanie oparto na wybranych dostępnych danych statystycznych dla miast na prawach powiatu. Dobór analiz miał na względzie ujęcie aspektów: zasobów ludzkich, gospodarki lokalnej oraz kapitału społecznego. Kapitał ludzki porównywano za pomocą liczby ludności, wykształcenia mieszkańców, wydatków z budżetu miasta na oświatę i wychowanie, liczby pracujących i stopy bezrobocia. Stan gospodarki analizowano poprzez liczbę podmiotów gospodarczych, liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach, nakłady inwestycyjne oraz wartość produkcji sprzedanej w przemyśle na jednego mieszkańca, a także dochody budżetowe miasta, w tym jego udziały w podatku dochodowym od osób fizycznych

¹⁴⁸ Według Bazy Danych Regionalnych GUS z roku 1998

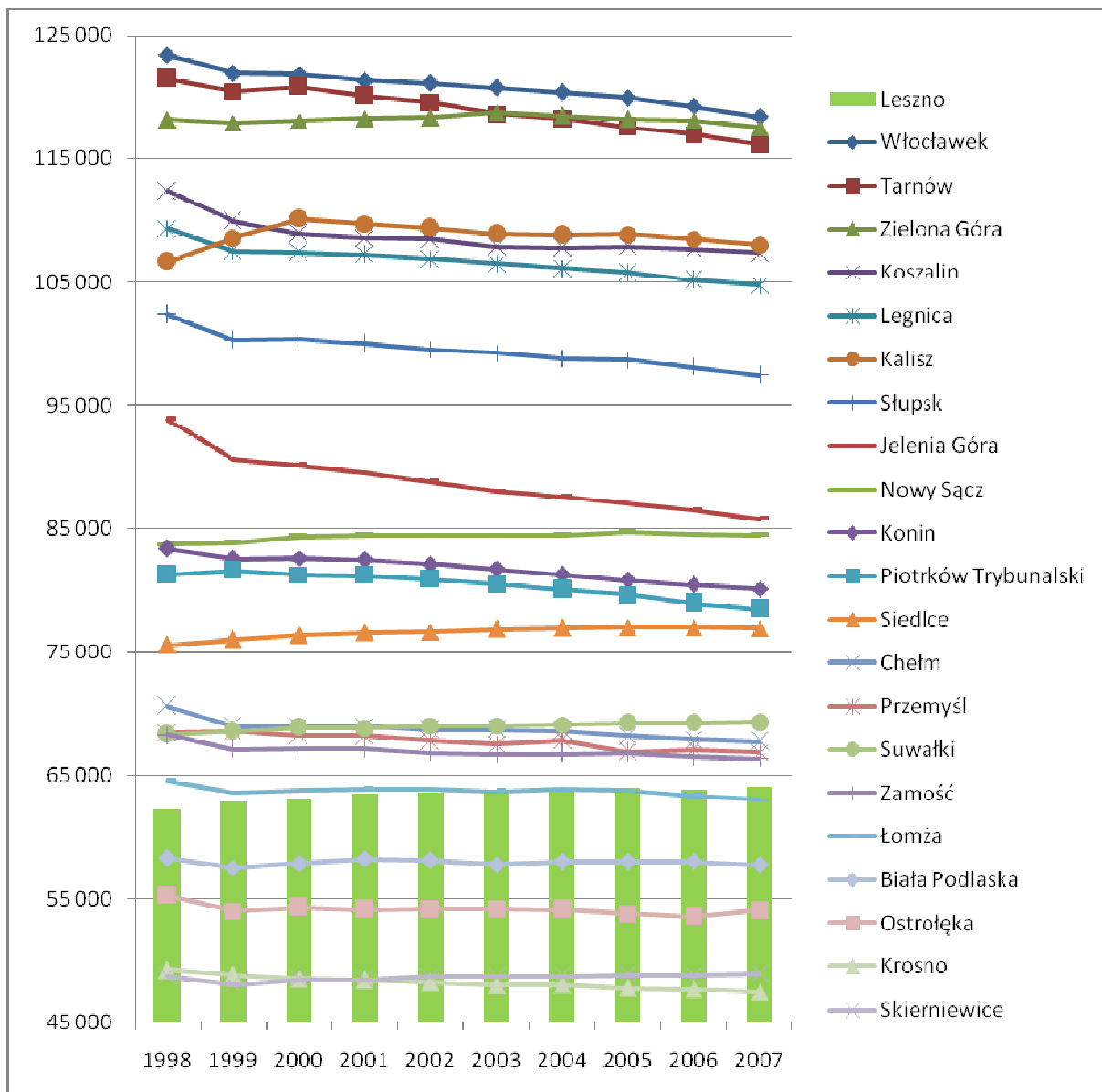
Ryc.II.7.1. Lokalizacja Leszna i miast z grupy porównawczej na mapie Polski

Źródło: opracowanie własne

i prawnych. Za miernik kapitału społecznego przyjęto liczbę zarejestrowanych stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji.

7.1. Ludność

W tabeli II.7.1.1. zestawiono liczbę mieszkańców w wybranej grupie porównawczej miast, które uszeregowano według wielkości w roku 1998. Miasto Leszno było jednym z najmniejszych badanych miast. Znajdowało się ono na 18 miejscu w grupie wybranych 22 miast. Mniejsze od Leszna były tylko Skierniewice, Krosno, Ostrołęka i Biała Podlaska. Na koniec 2007 Leszno znalazło się na 17 pozycji, wyprzedzając Łomżę, której liczba mieszkańców spadła o ponad 1,5 tysiąca osób, przy jednoczesnym wzroście ludności Leszna o prawie 2 tysiące mieszkańców.

Ryc. II.7.1.1. Liczba mieszkańców wybranych byłych miast wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Warto też zauważyć, że Leszno jest liderem w niewielkiej grupie sześciu miast, w których liczba mieszkańców w badanym okresie wzrosła. W porównaniu z rokiem 1998 w mieście po 9 latach mieszkało prawie 1 800 osób więcej, nie udało się to żadnemu miastu z badanej grupy. Poza Leszno liczba mieszkańców wzrosła istotnie w Kaliszu (+1 390) i Siedlcach (+1 326). Suwałki, Nowy Sącz i Skierniewice odnotowały wzrost poniżej tysiąca mieszkańców. Pozostałe miasta, czyli zdecydowana większość, odnotowała spadek liczby mieszkańców. Najtrudniejsza pod tym względem sytuacja wystąpiła w Jeleniej Górze, gdzie spadek w badanym okresie wyniósł ponad 8 tys. osób. W granicach 5 tys. osób spadła liczba

Tab. II.7.1. Liczba ludności ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich

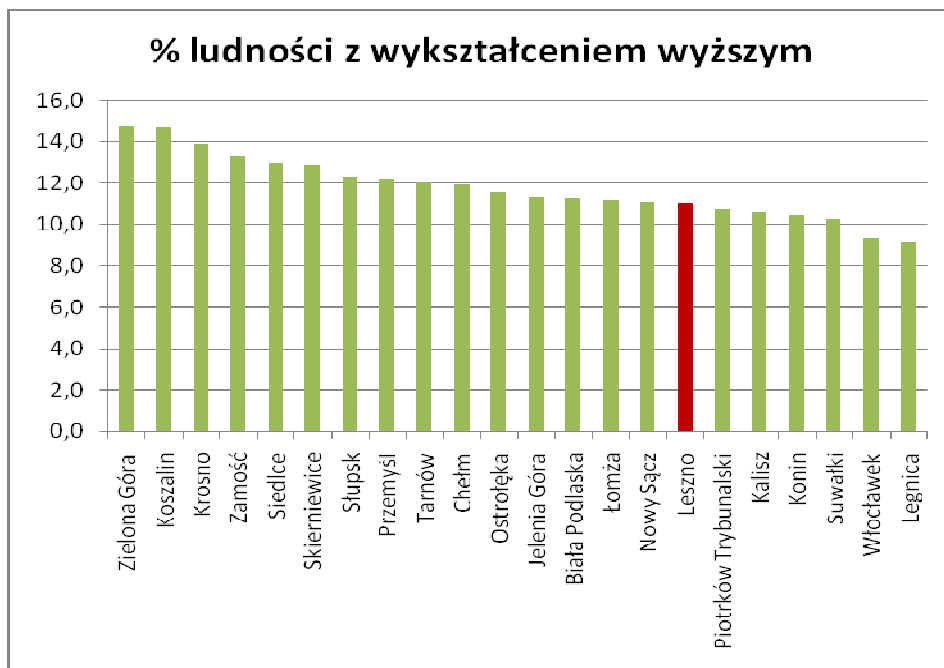
Ludność ogółem	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Włocławek	123 373	121 923	121 833	121 370	121 107	120 728	120 369	119 939	119 256	118 432
Tarnów	121 494	120 433	120 822	120 085	119 564	118 668	118 267	117 560	116 967	116 118
Zielona Góra	118 182	117 902	118 103	118 268	118 362	118 730	118 516	118 221	118 115	117 523
Koszalin	112 375	109 941	108 899	108 582	108 480	107 877	107 773	107 886	107 693	107 376
Legnica	109 335	107 507	107 416	107 203	106 895	106 525	106 143	105 750	105 186	104 754
Kalisz	106 641	108 583	110 104	109 680	109 385	108 920	108 792	108 841	108 477	108 031
Słupsk	102 370	100 318	100 386	100 036	99 526	99 247	98 757	98 695	98 092	97 419
Jelenia Góra	93 901	90 573	90 130	89 560	88 866	88 034	87 643	87 017	86 503	85 782
Nowy Sącz	83 754	83 899	84 370	84 453	84 421	84 399	84 463	84 729	84 487	84 468
Konin	83 426	82 585	82 640	82 500	82 177	81 774	81 266	80 838	80 471	80 140
Piotrków Trybunalski	81 284	81 639	81 238	81 177	80 923	80 510	80 085	79 670	78 954	78 475
Siedlce	75 613	76 056	76 454	76 607	76 686	76 913	77 017	77 056	77 051	76 939
Chełm	70 654	68 963	69 012	69 016	68 672	68 688	68 611	68 160	67 887	67 782
Przemyśl	68 455	68 558	68 220	68 168	67 787	67 547	67 847	66 909	67 127	66 867
Suwałki	68 331	68 612	68 889	68 851	69 031	69 014	69 113	69 268	69 246	69 281
Zamość	68 288	67 099	67 134	67 166	66 820	66 675	66 747	66 802	66 507	66 375
Łomża	64 605	63 608	63 805	63 958	63 902	63 757	63 880	63 819	63 387	63 036
Leszno	62 274	62 844	63 084	63 557	63 634	63 663	63 787	63 970	63 955	64 057
Biała Podlaska	58 351	57 542	57 901	58 268	58 142	57 825	58 047	58 082	58 075	57 783
Ostrołęka	55 271	54 008	54 315	54 156	54 207	54 194	54 129	53 831	53 605	54 109
Krosno	49 227	48 836	48 531	48 432	48 249	48 025	48 060	47 817	47 723	47 479
Skierniewice	48 740	48 077	48 434	48 474	48 688	48 667	48 733	48 807	48 772	48 932

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

mieszkańców Tarnowa, Koszalina, Słupska, Włocławka i Legnicy. Takie niekorzystne zmiany generują negatywne konsekwencje dla dalszego rozwoju miasta. Na dzień dzisiejszy nie stanowią one problemu Leszna.

7.2. Wykształcenie

Ważnym aspektem kapitału ludzkiego miasta jest wykształcenie jego mieszkańców. Województwo leszczyńskie charakteryzowało się niskim udziałem ludności z wyższym wykształceniem (jednym z najniższych w kraju). Dlatego ważne wydaje się porównanie udziału ludności z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie mieszkańców. Ostatnie dostępne dane z Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002 zestawiono w Tab. II.7.2. i przedstawiono graficznie na ryc. II.7.2. Leszno znalazło się na dalekim 16 miejscu. Pewnym zaskoczeniem jest to, że na jeszcze gorszych pozycjach znalazły się dwa pozostałe miasta Wielkopolski: Konin i Kalisz. Pierwsze miejsce Zielonej Góry jest z pewnością efektem

Ryc. II.7.2. Udział ludności z wykształceniem wyższym w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab. II.7.2. Udział ludności z wykształceniem wyższym w liczbie ludności ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich w roku 2002

Miasto	Udział ludności z wykształceniem wyższym w %
Zielona Góra	14,8
Koszalin	14,7
Krosno	13,9
Zamość	13,4
Siedlce	12,9
Skierniewice	12,9
Słupsk	12,3
Przemyśl	12,2
Tarnów	12,0
Chełm	12,0
Ostrołęka	11,6
Jelenia Góra	11,4
Biała Podlaska	11,3
Łomża	11,2
Nowy Sącz	11,1
Leszno	11,0
Piotrków Trybunalski	10,7
Kalisz	10,6
Konin	10,4
Suwałki	10,3
Włocławek	9,4
Legnica	9,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Narodowego Spisu Powszechnego 2002

funkcjonowania od dłuższego czasu szkół wyższych w tym mieście. Być może jest to też rezultat zachowanych wojewódzkich funkcji administracyjnych. Na miejscu drugim znalazł się Koszalin, a na trzecim Krosno. Najgorzej w zestawieniu wypadła Legnica, Włocławek i Suwałki. Uzyskane wyniki nie pozwalają na dokonanie uogólnień sugerujących zależność wykształcenia mieszkańców od położenia miasta czy jego wielkości.

7.3. Wydatki z budżetu na oświatę i wychowanie

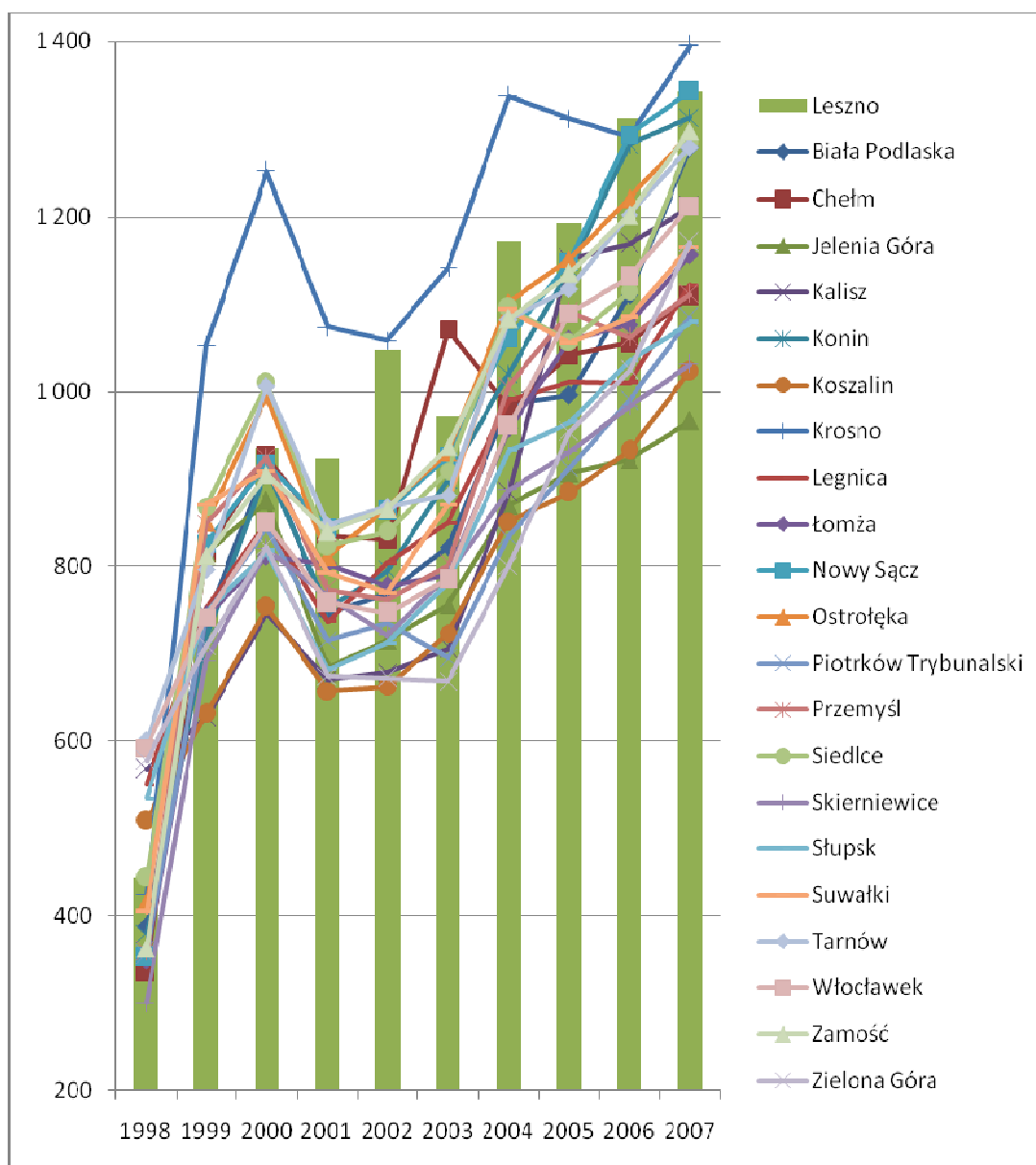
Jednym z czynników wpływających na jakość kapitału ludzkiego miasta są wydatki ponoszone z budżetu danej jednostki terytorialnej na oświatę i wychowanie. Wybór miast na prawach powiatu umożliwia porównanie finansowania tego samego poziomu szkolnictwa. Wydatki przeliczono na jednego mieszkańca w każdej jednostce terytorialnej. W roku 1998 można było wyróżnić wyraźny podział miast na dwie grupy (Ryc.II.7.3.1): o wyższych wydatkach na oświatę i wychowanie (600-509 zł/mieszkańca) i niższych (443-300).

Tab. II.7.3.1. Wydatki z budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca

Wybrane miasta	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	388	738	917	746	769	822	985	996	1 111	1 278
Chełm	335	815	926	835	831	1 072	982	1 042	1 056	1 109
Jelenia Góra	356	816	875	685	715	756	870	906	922	967
Kalisz	568	627	747	670	678	705	885	1 153	1 169	1 212
Konin	379	719	913	752	795	900	1 021	1 141	1 282	1 313
Koszalin	509	631	753	657	662	723	852	885	933	1 023
Krosno	425	1 053	1 251	1 074	1 059	1 142	1 337	1 311	1 291	1 395
Legnica	550	751	852	737	803	850	990	1 011	1 010	1 122
Leszno	443	747	935	923	1 048	972	1 172	1 194	1 311	1 342
Łomża	349	744	811	803	777	790	958	1 060	1 077	1 157
Nowy Sącz	352	826	918	844	863	926	1 062	1 149	1 293	1 343
Ostrołęka	414	850	996	811	867	930	1 103	1 152	1 221	1 292
Piotrków Trybunalski	355	745	845	715	735	695	834	913	989	1 085
Przemyśl	359	849	925	773	762	801	1 007	1 091	1 062	1 112
Siedlce	443	869	1 010	824	840	910	1 096	1 058	1 114	1 284
Skierniewice	300	693	820	766	721	789	888	931	984	1 031
Słupsk	535	748	817	682	712	781	933	965	1 036	1 079
Suwałki	404	871	909	792	770	871	1 093	1 056	1 085	1 166
Tarnów	600	796	1 007	847	868	881	1 083	1 118	1 203	1 279
Włocławek	592	742	850	758	746	785	960	1 090	1 131	1 213
Zamość	363	812	905	840	866	937	1 084	1 135	1 202	1 297
Zielona Góra	577	709	822	674	672	669	801	953	1 024	1 171

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Leszno otwierało tę drugą grupę. Od roku 1999, kiedy porównywane miasta stały się powiatami grodzkimi, sytuacja zmieniła się. Z jednej strony wydatki w poszczególnych jednostkach samorządowych bardziej zbliżyły się do siebie, z drugiej pojawili się liderzy, w których wydatki te były znacznie wyższe. Miastem, które od 1999 roku ponosiło najwięcej wydatków na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na mieszkańca było Krosno. Tylko w roku 2006 wyprzedziło je Leszno, które najczęściej znajdowało się na drugim miejscu. W roku 2007 z kwotą 1 342 zł na mieszkańca miasto było na trzeciej pozycji pod względem wydatków na oświatę. Dane te dowodzą o ważnej roli wykształcenia w polityce rozwojowej miasta.

Ryc. II.7.3.1. Wydatki z budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

7.4. Pracujący

Stan gospodarki miasta obrazuje liczba pracujących¹⁴⁹ ogółem. Pod względem liczby zatrudnionych ogółem w mieście, Leszno znalazło się na 14 miejscu. Na wykresie II.7.4.1.

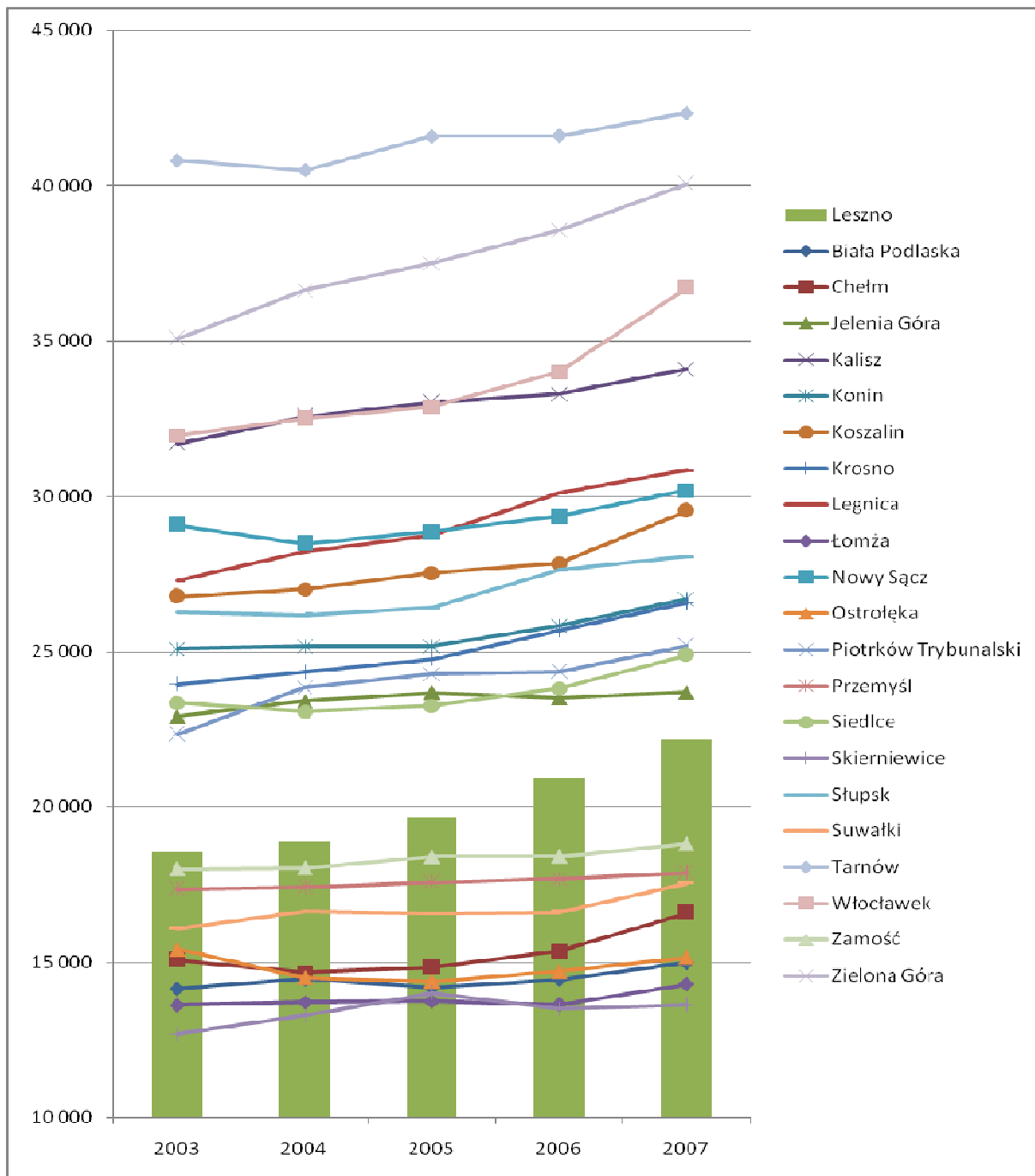
Tab. II.7.4.1. Liczba pracujących ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	14 148	14 451	14 184	14 435	14 987
Chełm	15 063	14 672	14 843	15 354	16 572
Jelenia Góra	22 915	23 408	23 664	23 497	23 687
Kalisz	31 701	32 564	33 028	33 290	34 100
Konin	25 086	25 181	25 174	25 821	26 698
Koszalin	26 765	26 999	27 525	27 835	29 525
Krosno	23 958	24 330	24 763	25 691	26 561
Legnica	27 274	28 219	28 747	30 091	30 839
Leszno	18 561	18 881	19 682	20 948	22 171
Łomża	13 626	13 714	13 741	13 633	14 294
Nowy Sącz	29 055	28 475	28 855	29 348	30 193
Ostrołęka	15 425	14 501	14 381	14 699	15 155
Piotrków Trybunalski	22 337	23 840	24 276	24 353	25 196
Przemyśl	17 353	17 409	17 567	17 683	17 878
Siedlce	23 344	23 068	23 249	23 815	24 878
Skierniewice	12 687	13 282	14 016	13 499	13 637
Słupsk	26 254	26 178	26 419	27 627	28 062
Suwałki	16 087	16 633	16 570	16 606	17 540
Tarnów	40 821	40 487	41 591	41 601	42 335
Włocławek	31 957	32 505	32 891	34 001	36 717
Zamość	17 998	18 041	18 393	18 404	18 809
Zielona Góra	35 064	36 634	37 500	38 547	40 054

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

widać wyraźnie, że liczba zatrudnionych w Lesznie w latach 2003-2007 systematycznie rosła. Podobną dynamikę wzrostu, choć na znacznie wyższym poziomie wykazywały jeszcze tylko Zielona Góra i Włocławek, miasta znacznie od Leszna większe. Największą liczbę zatrudnionych miały trzy największe miasta w badanej grupie: Tarnów, Zielona Góra i Włocławek.

¹⁴⁹ Dotyczy jednostek zatrudniających powyżej 9 osób i jednostek sfery budżetowej

Ryc. II.7.4.1. Liczba pracujących ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich w latach 2003-2007

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

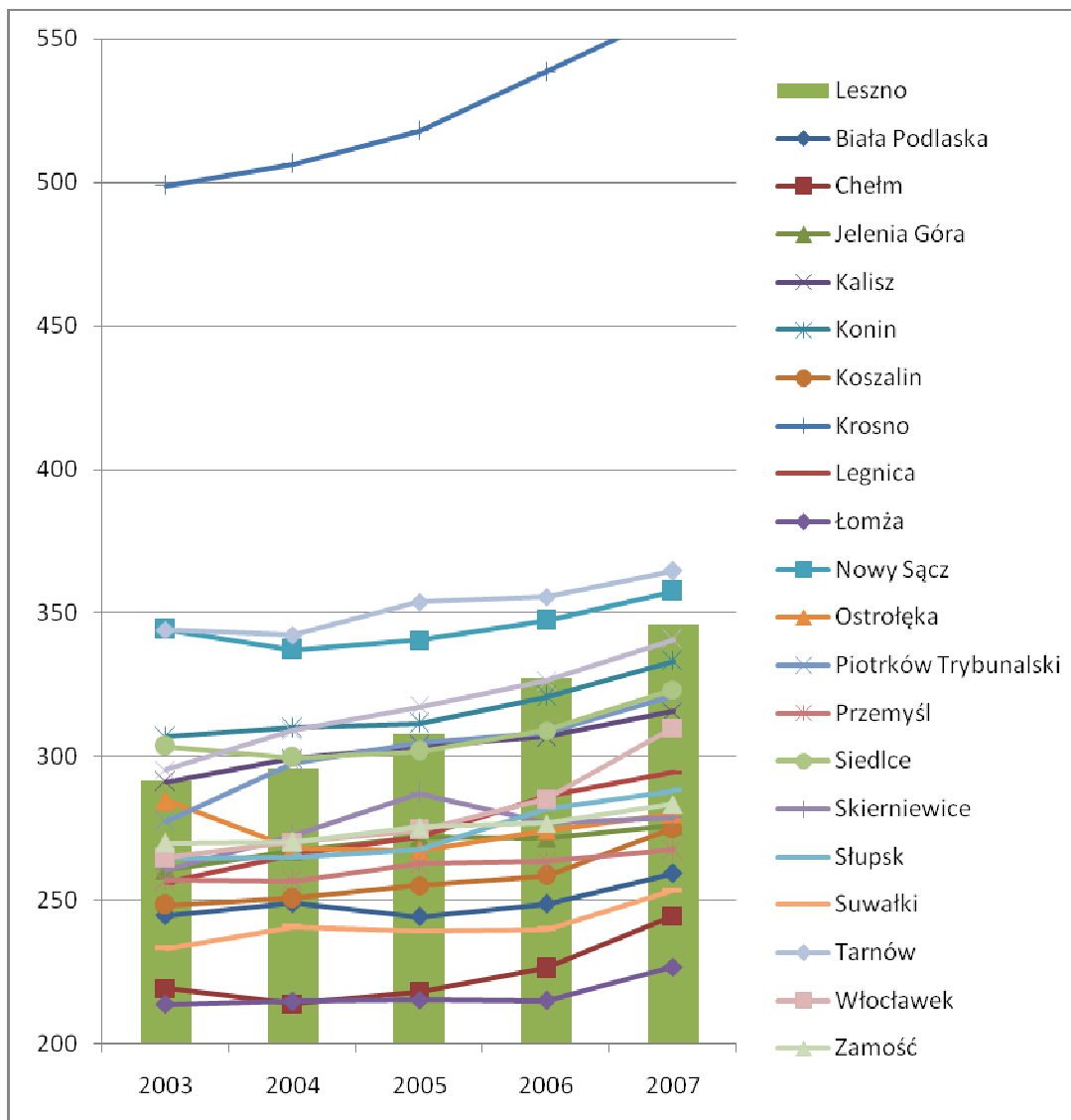
Z powyższych danych wynika, że przede wszystkim wielkość miasta determinuje liczbę pracujących w nim osób. Aby wyeliminować ten aspekt przeliczono liczbę pracujących na 1000 mieszkańców. Otrzymane wyniki zestawiono w Tab. II.7.4.2. i zobrazowano na Ryc. II.7.4.2. Wykres pokazuje, że w takim ujęciu liczby pracujących poza wszelką konkurencją jest Krosno, w którym na 1000 mieszkańców w roku 2007 zatrudnionych było 559. Leszno w roku 2003 było na 7 pozycji (292), a w roku 2007 już na 4 (346). Wyprzedzały je poza

Krosnem, tylko Tarnów i Nowy Sącz. Najtrudniejsza sytuacja panowała w Łomży, Chełmie i Suwałkach (227-353). W ten sposób opisany rynek pracy w Lesznie na tle pozostałych miast z badanej grupy wypadł znacznie lepiej.

Tab. II.7.4.2. Liczba pracujących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	245	249	244	249	259
Chełm	219	214	218	226	244
Jelenia Góra	260	267	272	272	276
Kalisz	291	299	303	307	316
Konin	307	310	311	321	333
Koszalin	248	251	255	258	275
Krosno	499	506	518	538	559
Legnica	256	266	272	286	294
Leszno	292	296	308	328	346
Łomża	214	215	215	215	227
Nowy Sącz	344	337	341	347	357
Ostrołęka	285	268	267	274	280
Piotrków Trybunalski	277	298	305	308	321
Przemyśl	257	257	263	263	267
Siedlce	304	300	302	309	323
Skieriewice	261	273	287	277	279
Słupsk	265	265	268	282	288
Suwałki	233	241	239	240	253
Tarnów	344	342	354	356	365
Włocławek	265	270	274	285	310
Zamość	270	270	275	277	283
Zielona Góra	295	309	317	326	341

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.4.2. Liczba pracujących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

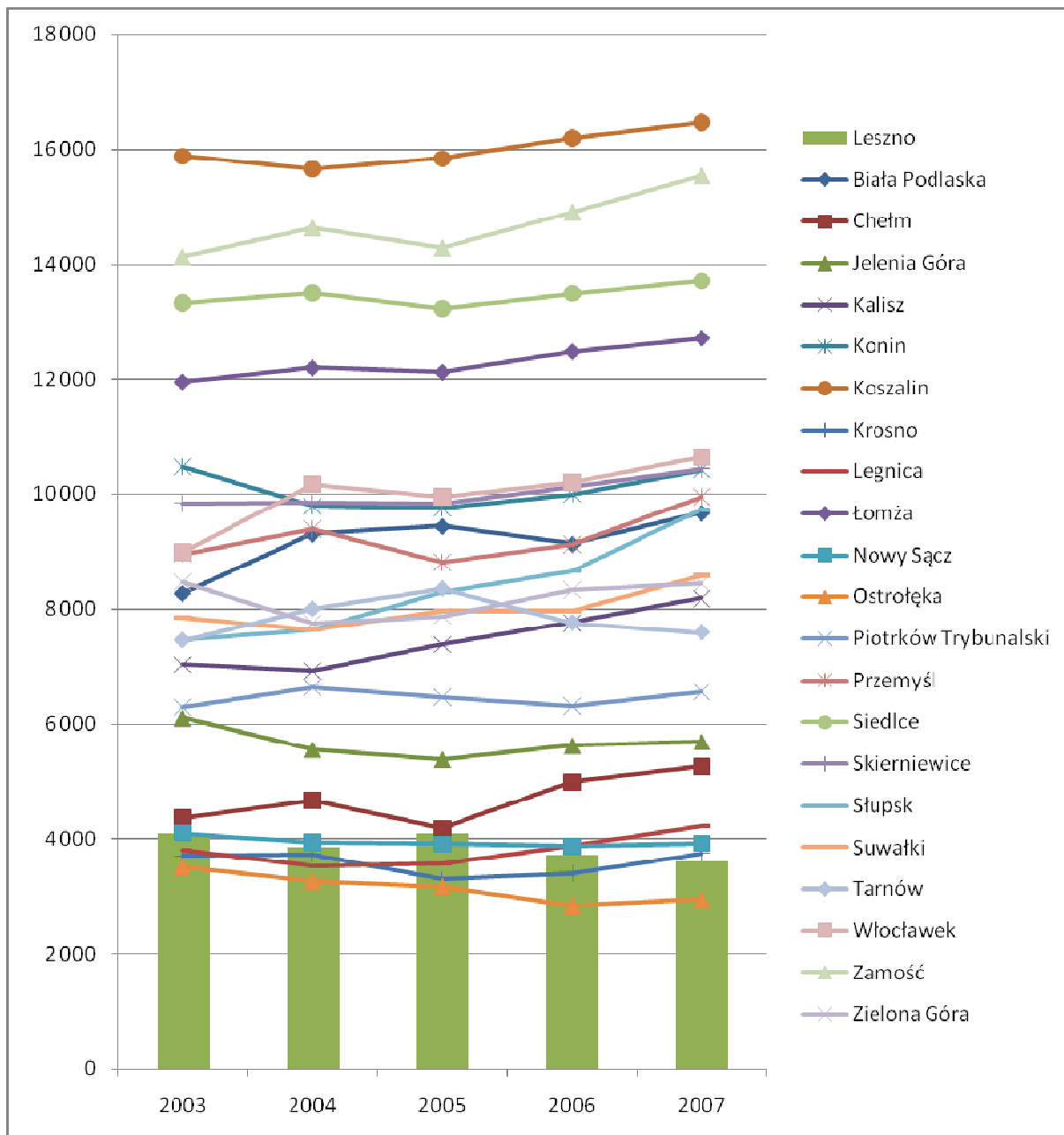
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Dalszej analizie poddano zatrudnienie w wybranych miastach w przemyśle i usługach. W tabeli II.7.4.3. zestawiono dane dotyczące liczby pracujących w przemyśle. Najwięcej zatrudnionych w tym sektorze jest w Koszalinie, Zamościu, Siedlcach i Łomży. W miastach tych nastąpił też w ostatnich latach wzrost zatrudnienia w przemyśle. Leszno znajduje się w grupie miast o najmniejszej liczbie pracujących w przemyśle. W roku 2007 jedynie Ostrołęka miała mniejsze zatrudnienie w przemyśle niż Leszno. W stosunku do roku 2003 liczba pracujących w przemyśle leszczyńskim spadła, przy wzroście w znakomitej większości miast (16).

Tab. II.7.4.3. Liczba pracujących w przemyśle w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Pracujący w przemyśle	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	8 276	9 306	9 441	9 129	9 673
Chełm	4 360	4 671	4 183	4 989	5 259
Jelenia Góra	6 105	5 548	5 374	5 619	5 689
Kalisz	7 033	6 918	7 375	7 759	8 186
Konin	10 472	9 788	9 758	9 998	10 421
Koszalin	15 877	15 650	15 835	16 187	16 464
Krosno	3 706	3 735	3 294	3 398	3 750
Legnica	3 811	3 537	3 569	3 887	4 219
Leszno	4 082	3 861	4 083	3 711	3 603
Łomża	11 945	12 187	12 114	12 467	12 699
Nowy Sącz	4 097	3 935	3 911	3 874	3 924
Ostrołęka	3 510	3 259	3 169	2 843	2 954
Piotrków Trybunalski	6 293	6 635	6 468	6 315	6 560
Przemyśl	8 961	9 390	8 817	9 126	9 956
Siedlce	13 327	13 496	13 223	13 482	13 709
Skierniewice	9 842	9 859	9 833	10 128	10 434
Słupsk	7 471	7 638	8 299	8 664	9 727
Suwałki	7 847	7 630	7 962	7 957	8 585
Tarnów	7 450	7 996	8 346	7 756	7 587
Włocławek	8 980	10 164	9 941	10 198	10 640
Zamość	14 130	14 633	14 285	14 907	15 538
Zielona Góra	8 472	7 752	7 878	8 333	8 454

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.4.3. Liczba pracujących w przemyśle w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

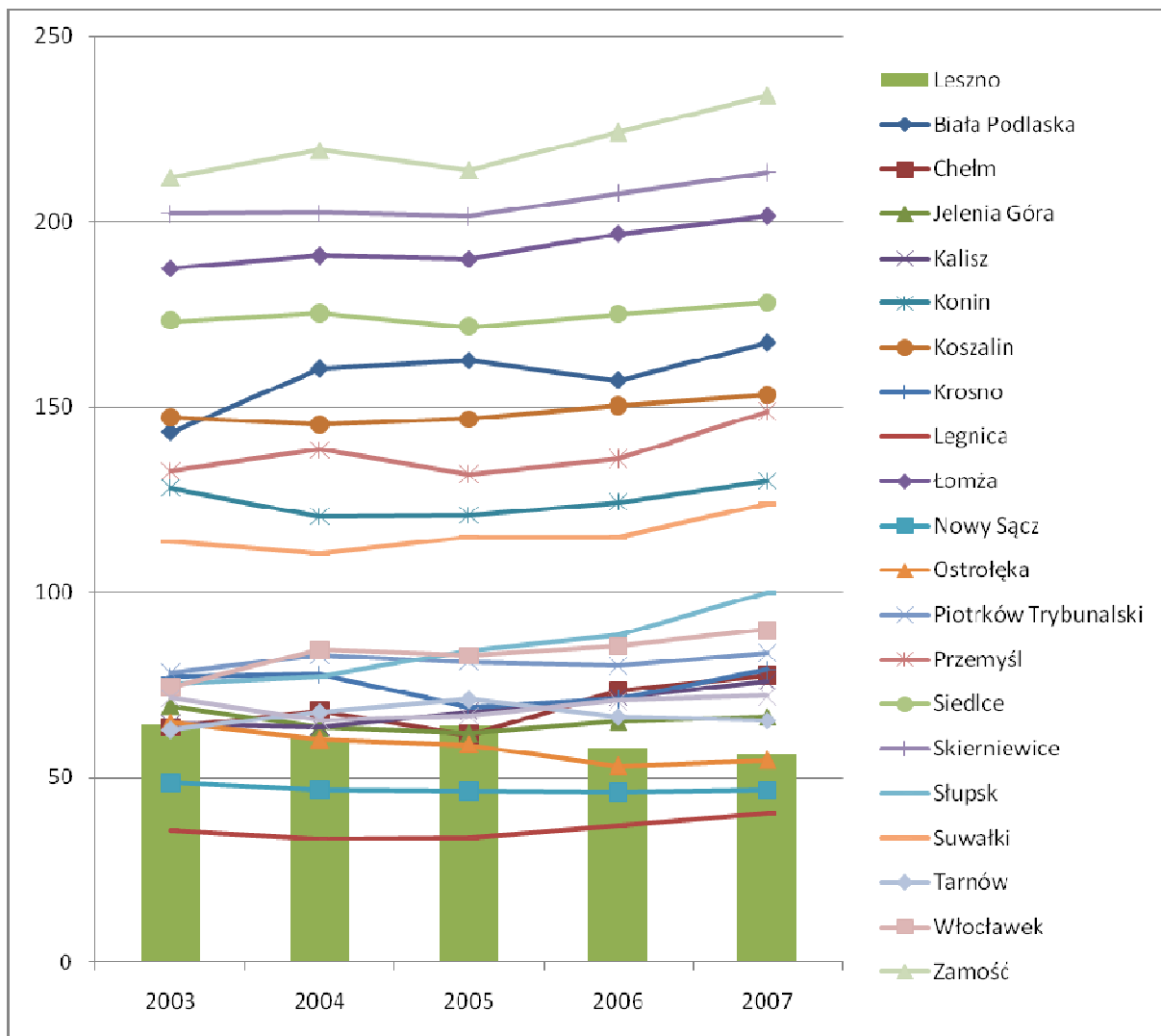
Mimo iż uzyskane wyniki nie wskazują jednoznacznie na bezpośrednią zależność pomiędzy wielkością miasta a liczbą zatrudnionych w przemyśle, to dokonano przeliczenia liczby zatrudnionych w przemyśle na 1000 mieszkańców. Wyniki zestawiono w Tab. II.7.4.4. i na wykresie II.7.4.4. Przy takim podejściu najwięcej osób zatrudnionych w przemyśle przypada w miastach: Zamość, Skierniewice, Łomża i Siedlce. Leszno nadal zajmuje dalekie miejsce wśród badanych miast. Gorszą pozycję w 2007 roku zajmowały tylko Ostrołęka,

Nowy Sącz i Legnica. Stąd wniosek, że przemysł nie jest podstawą zatrudnienia w gospodarce Leszna.

Tab. II.7.4.4. Liczba pracujących w przemyśle na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	143	160	163	157	167
Chełm	63	68	61	73	78
Jelenia Góra	69	63	62	65	66
Kalisz	65	64	68	72	76
Konin	128	120	121	124	130
Koszalin	147	145	147	150	153
Krosno	77	78	69	71	79
Legnica	36	33	34	37	40
Leszno	64	61	64	58	56
Łomża	187	191	190	197	201
Nowy Sącz	49	47	46	46	46
Ostrołęka	65	60	59	53	55
Piotrków Trybunalski	78	83	81	80	84
Przemysł	133	138	132	136	149
Siedlce	173	175	172	175	178
Skierniewice	202	202	201	208	213
Słupsk	75	77	84	88	100
Suwałki	114	110	115	115	124
Tarnów	63	68	71	66	65
Włocławek	74	84	83	86	90
Zamość	212	219	214	224	234
Zielona Góra	71	65	67	71	72

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.4.4. Liczba pracujących w przemyśle na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

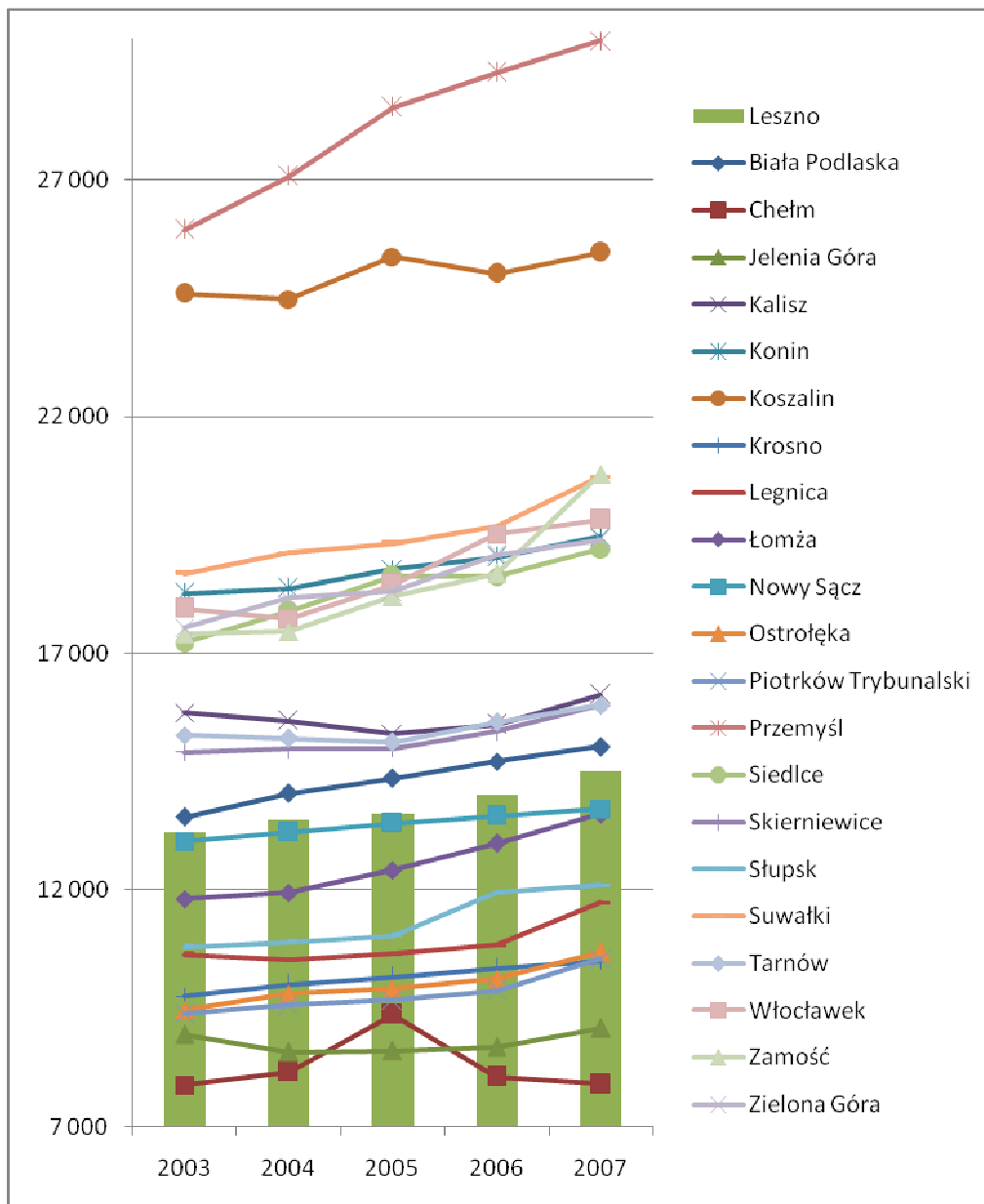
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Dalszej analizie poddano kolejny parametr opisujący rynek pracy i w konsekwencji stan gospodarki miasta, liczbę pracujących w usługach. Dane dla badanej grupy miast zestawiono w tabeli II.7.4.5. i przedstawiono na wykresie Ryc. II.7.4.5. Wykres wyraźnie pokazuje, że najwięcej osób zatrudnionych w usługach ogółem jest w Przemyślu i Koszalinie. To ostatnie miasto było na pierwszym miejscu w zatrudnieniu w przemyśle. Natomiast najmniej było pracujących w usługach w Chełmie i Jeleniej Górze. We wszystkich miastach zanotowano wzrost zatrudnienia w usługach w latach 2003-2007, największy w Przemyślu. Leszno znalazło się na 13 pozycji w roku 2003 i pomimo dość dynamicznego wzrostu, pozostało na tej pozycji do roku 2007.

Tab. II.7.4.5. Liczba pracujących w usługach w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	13 552	14 051	14 360	14 726	15 032
Chełm	7 883	8 166	9 383	8 056	7 908
Jelenia Góra	8 959	8 580	8 610	8 694	9 080
Kalisz	15 750	15 572	15 305	15 498	16 132
Konin	18 275	18 371	18 785	19 040	19 474
Koszalin	24 607	24 483	25 381	25 023	25 475
Krosno	9 757	10 005	10 171	10 355	10 509
Legnica	10 642	10 521	10 659	10 847	11 734
Leszno	13 232	13 483	13 619	14 005	14 517
Łomża	11 821	11 948	12 424	12 992	13 613
Nowy Sącz	13 028	13 234	13 419	13 567	13 721
Ostrołęka	9 475	9 808	9 921	10 132	10 691
Piotrków Trybunalski	9 385	9 579	9 683	9 874	10 555
Przemyśl	25 943	27 077	28 533	29 276	29 944
Siedlce	17 233	17 898	18 638	18 624	19 209
Skierniewice	14 918	14 988	14 991	15 352	15 912
Słupsk	10 796	10 906	11 041	11 949	12 104
Suwałki	18 694	19 128	19 328	19 676	20 740
Tarnów	15 271	15 203	15 130	15 554	15 908
Włocławek	17 946	17 724	18 450	19 527	19 819
Zamość	17 407	17 470	18 202	18 696	20 786
Zielona Góra	17 548	18 181	18 302	19 092	19 409

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.4.5. Liczba pracujących w usługach w wybranych byłych miastach wojewódzkich

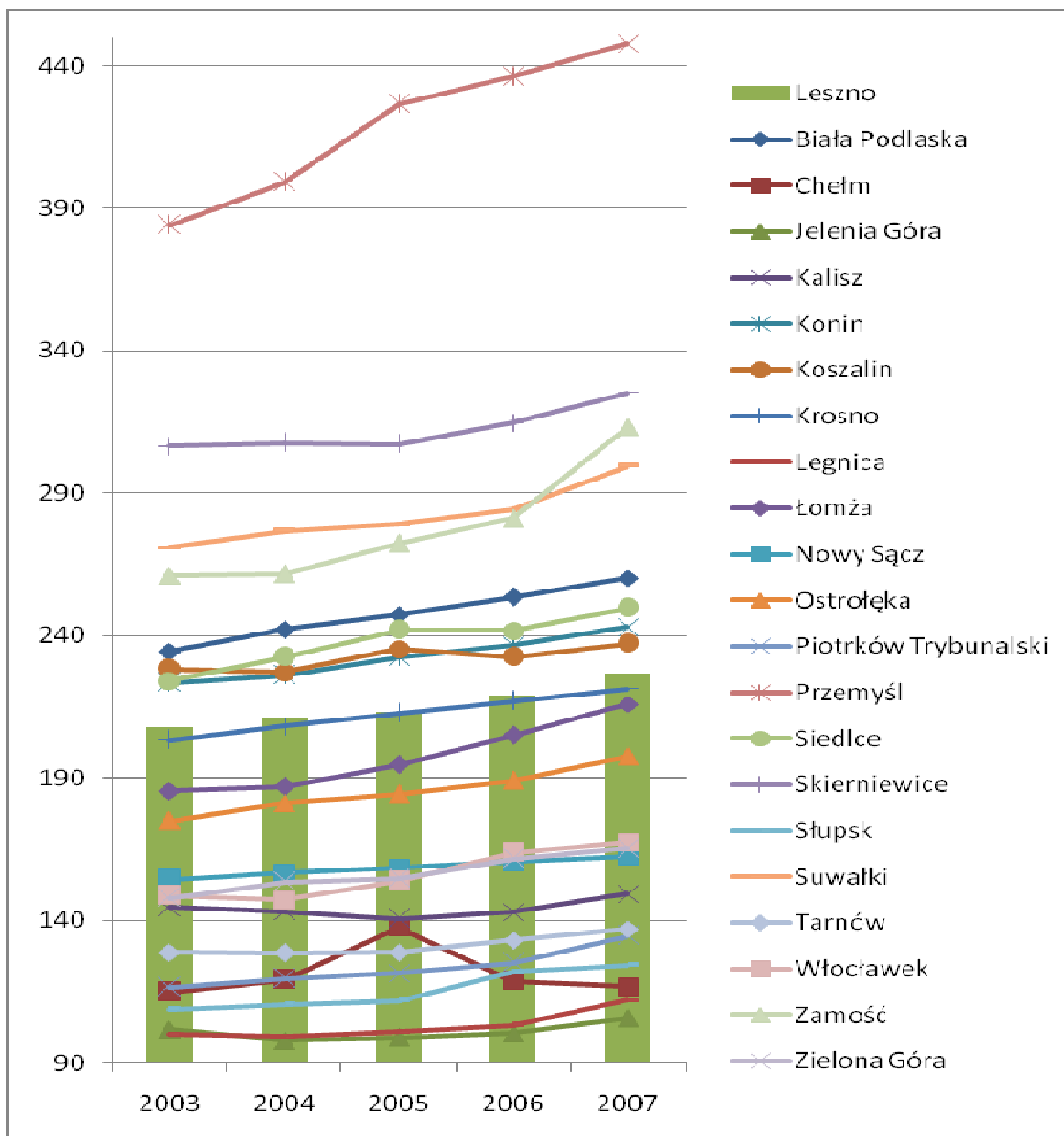
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Jak poprzednio dokonano przeliczenia liczby zatrudnionych w usługach na 1000 mieszkańców. Dane zestawiono w tabeli II.7.4.6. i przedstawiono graficznie na wykresie II.7.4.6. Przy takim zestawieniu danych nadal na pierwszym miejscu znajduje się Przemysł, a na drugim miejscu, w dość znacznym dystansie, Skierniewice. Najśłabsze pozycje uzyskały: Jelenia Góra, Legnica i Chełm. Leszno znalazło się na miejscu 9, co oznacza, że biorąc pod uwagę wielkość miasta zatrudnienie w usługach jest na dobrym średnim poziomie. Także w stosunku do liczby mieszkańców liczba pracujących w usługach w latach 2003-2007 systematycznie rosła.

Tab. II.7.4.6. Liczba pracujących w usługach na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Pracujący w usługach na 1000 mieszkańców	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	234	242	247	254	260
Chełm	115	119	138	119	117
Jelenia Góra	102	98	99	101	106
Kalisz	145	143	141	143	149
Konin	223	226	232	237	243
Koszalin	228	227	235	232	237
Krosno	203	208	213	217	221
Legnica	100	99	101	103	112
Leszno	208	211	213	219	227
Łomża	185	187	195	205	216
Nowy Sącz	154	157	158	161	162
Ostrołęka	175	181	184	189	198
Piotrków Trybunalski	117	120	122	125	135
Przemyśl	384	399	426	436	448
Siedlce	224	232	242	242	250
Skierniewice	307	308	307	315	325
Słupsk	109	110	112	122	124
Suwałki	271	277	279	284	299
Tarnów	129	129	129	133	137
Włocławek	149	147	154	164	167
Zamość	261	262	272	281	313
Zielona Góra	148	153	155	162	165

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.4.6. Liczba pracujących w usługach na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Porównanie rynku pracy Leszna z innymi miastami pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

1. W stosunku do wielkości miasta zatrudnienie w nim rośnie i jest na całkiem dobrym poziomie (4 miejsce w 2007 roku),
2. Źródłem tych miejsc pracy nie jest przemysł. Pod względem zatrudnienia w przemyśle Leszno zajmuje daleką pozycję w grupie porównawczej.
3. Więcej miejsc pracy generują w Lesznie usługi, szczególnie gdy uwzględni się wielkość miasta (9 miejsce).

Trzeba jednak pamiętać, że przedstawione dane dotyczą jedynie podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób i jednostek sfery budżetowej.

7.5. Bezrobocie

Parametrem opisującym lokalny rynek pracy i stan gospodarki miasta jest też stopa rejestrowanego bezrobocia. Jak wynika z danych zestawionych w tabeli II.7.5.1 oraz z ich obrazu graficznego na wykresie II.7.5.1. wszystkie porównywane miasta w latach 2004-2007

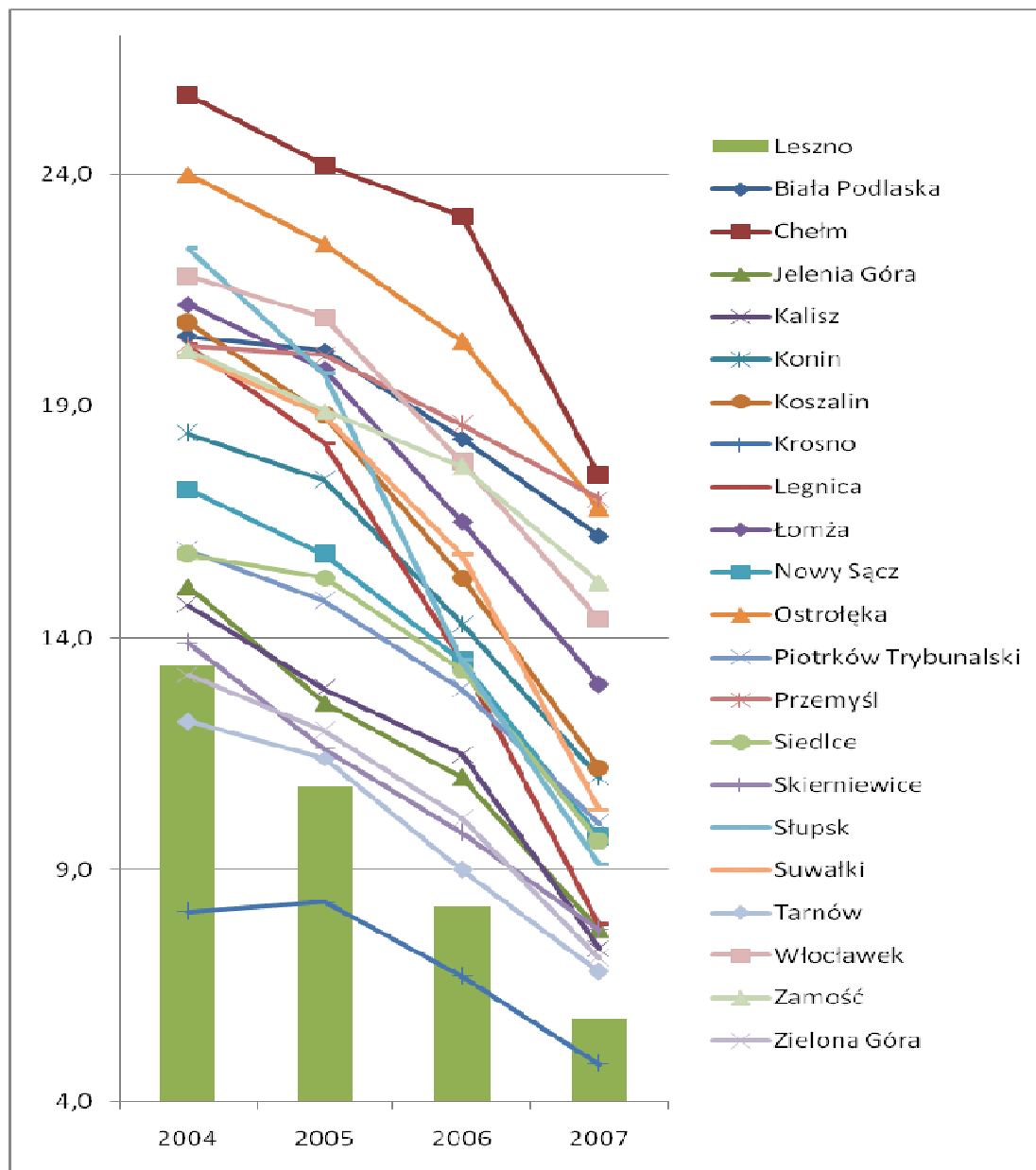
Tab. II.7.5.1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	20,5	20,2	18,3	16,2
Chełm	25,7	24,2	23,1	17,5
Jelenia Góra	15,1	12,6	11,0	7,7
Kalisz	14,7	12,9	11,5	7,3
Konin	18,4	17,4	14,3	11,0
Koszalin	20,8	18,8	15,3	11,2
Krosno	8,1	8,3	6,7	4,8
Legnica	20,3	18,2	13,5	7,8
Leszno	13,4	10,8	8,2	5,8
Łomża	21,2	19,8	16,5	13,0
Nowy Sącz	17,2	15,8	13,5	9,7
Ostrołęka	24,0	22,5	20,4	16,8
Piotrków Trybunalski	15,9	14,8	12,9	10,0
Przemyśl	20,3	20,1	18,6	17,0
Siedlce	15,8	15,3	13,3	9,6
Skieriewice	13,9	11,6	9,8	7,7
Słupsk	22,4	19,7	13,5	9,1
Suwałki	20,1	18,8	15,8	10,3
Tarnów	12,2	11,4	9,0	6,8
Włocławek	21,8	20,9	17,8	14,4
Zamość	20,2	18,9	17,7	15,2
Zielona Góra	13,2	12,0	10,1	7,1

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

odnotowały znaczny spadek stopy bezrobocia, który miał miejsce w całym kraju. Warto zwrócić uwagę, że w roku 2004 Polska stała się członkiem Unii Europejskiej i weszła w okres intensywnego wzrostu gospodarczego, który trwał do roku 2008.

W badanej grupie miast najniższą stopę bezrobocia rejestrowanego miało Krosno. Na dobrą sytuację na rynku pracy wskazywały już poprzednio analizowane dane. Krosno było tym miastem, w którym liczba pracujących na 1000 mieszkańców była największa. Na drugim miejscu znajduje się Leszno, mimo iż liczba pracujących na 1000 mieszkańców nie predestynowała miasta do czołówki. Trzeba jednak pamiętać, że liczba pracujących obejmuje jedynie zatrudnienie w jednostkach o liczbie powyżej 9 pracowników i jednostkach sfery

Ryc. II.7.5.1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

budżetowej. Niska stopa bezrobocia jest zatem w Lesznie efektem prowadzenia własnej działalności gospodarczej lub zatrudnienia w firmach typu mikro. Miasta o najwyższej stopie bezrobocia w roku 2003 to Chełm, Ostrołęka i Słupsk. Pomimo znacznego spadku wskaźnika bezrobocia najwyższe jego wartości nadal utrzymywały się w Chełmie i Ostrołęce. Sytuacja znacznie poprawiła się w Słupsku, do najgorszej trójki dołączył za to Przemyśl.

7.6. Podmioty gospodarcze

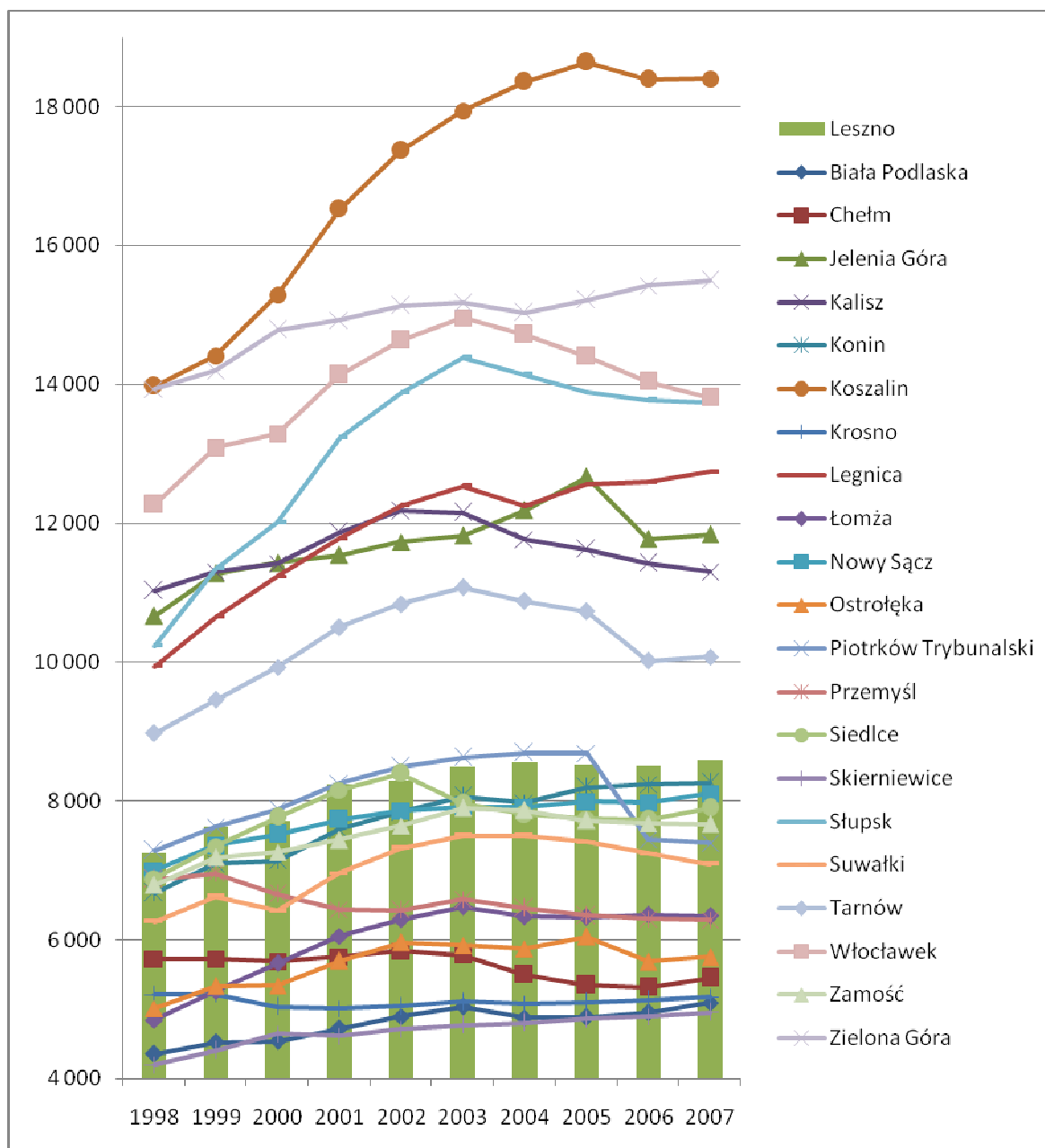
Ważną informacją o stanie gospodarki lokalnej jest liczba zarejestrowanych w niej podmiotów gospodarczych ogółem. Jak w rozdziałach poprzednich porównaniu poddano liczbę bezwzględną zarejestrowanych firm oraz ich liczbę w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.

Tab. II.7.6.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	4 357	4 517	4 537	4 721	4 893	5 031	4 876	4 885	4 955	5 094
Chełm	5 721	5 719	5 691	5 756	5 840	5 776	5 497	5 350	5 318	5 447
Jelenia Góra	10 663	11 278	11 429	11 542	11 732	11 825	12 189	12 666	11 775	11 842
Kalisz	11 025	11 299	11 417	11 868	12 174	12 153	11 762	11 620	11 421	11 303
Konin	6 674	7 096	7 139	7 590	7 843	8 067	7 972	8 192	8 237	8 259
Koszalin	13 973	14 416	15 289	16 524	17 368	17 936	18 358	18 639	18 392	18 400
Krosno	5 204	5 216	5 031	5 009	5 039	5 105	5 073	5 097	5 134	5 174
Legnica	9 931	10 649	11 233	11 781	12 253	12 532	12 251	12 561	12 589	12 737
Leszno	7 244	7 634	7 713	8 245	8 284	8 484	8 555	8 525	8 509	8 583
Łomża	4 842	5 255	5 664	6 054	6 292	6 478	6 332	6 329	6 357	6 340
Nowy Sącz	6 994	7 363	7 520	7 735	7 855	7 913	7 906	7 989	7 974	8 108
Ostrołęka	5 007	5 334	5 342	5 698	5 965	5 920	5 869	6 045	5 684	5 751
Piotrków Trybunalski	7 289	7 628	7 869	8 256	8 490	8 625	8 691	8 686	7 441	7 393
Przemyśl	6 875	6 955	6 654	6 433	6 428	6 581	6 459	6 347	6 301	6 287
Siedlce	6 883	7 347	7 764	8 153	8 394	7 964	7 803	7 740	7 734	7 895
Skierniewice	4 196	4 406	4 646	4 611	4 713	4 772	4 803	4 861	4 897	4 955
Słupsk	10 233	11 340	12 008	13 232	13 877	14 384	14 138	13 885	13 778	13 730
Suwałki	6 259	6 627	6 413	6 964	7 316	7 497	7 501	7 409	7 243	7 087
Tarnów	8 974	9 458	9 927	10 502	10 833	11 075	10 879	10 731	10 016	10 079
Włocławek	12 267	13 090	13 289	14 137	14 633	14 959	14 721	14 405	14 042	13 809
Zamość	6 791	7 186	7 263	7 439	7 644	7 896	7 861	7 716	7 674	7 664
Zielona Góra	13 934	14 201	14 782	14 928	15 136	15 170	15 036	15 219	15 425	15 497

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

Dane zestawione w tabeli II.7.6.1. oraz zaprezentowane graficznie na wykresie Ryc. II.7.6.1. wskazują, że największa liczba podmiotów gospodarczych występowała w Koszalinie, Zielonej Górze i Włocławku, czyli w 3 z 4 największych miast w badanej grupie.

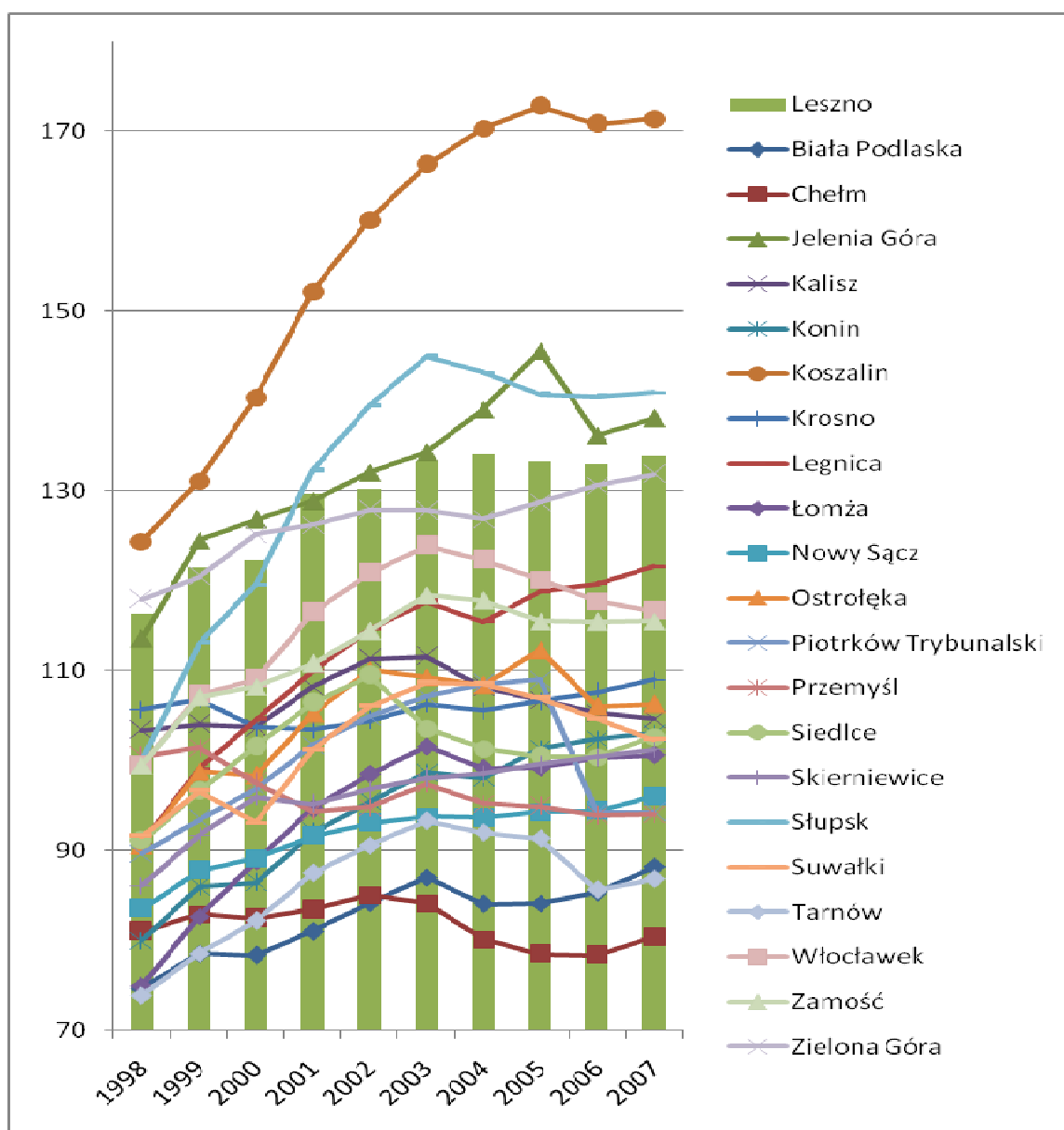

Ryc. II.7.6.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Leszno zajmowało, wysoką jak na wielkość miasta, 9 pozycję. Warto zauważyć, że w ciągu badanych 10 lat liczba podmiotów w Lesznie przeważnie rosła, podczas gdy wiele miast w grupie porównawczej odnotowało dość znaczne spadki. Znacznie korzystniej wypada

Leszno po przeliczeniu liczby zarejestrowanych podmiotów na 1000 mieszkańców (Tab. i Ryc. II.7.6.2).

Ryc. II.7.6.2. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

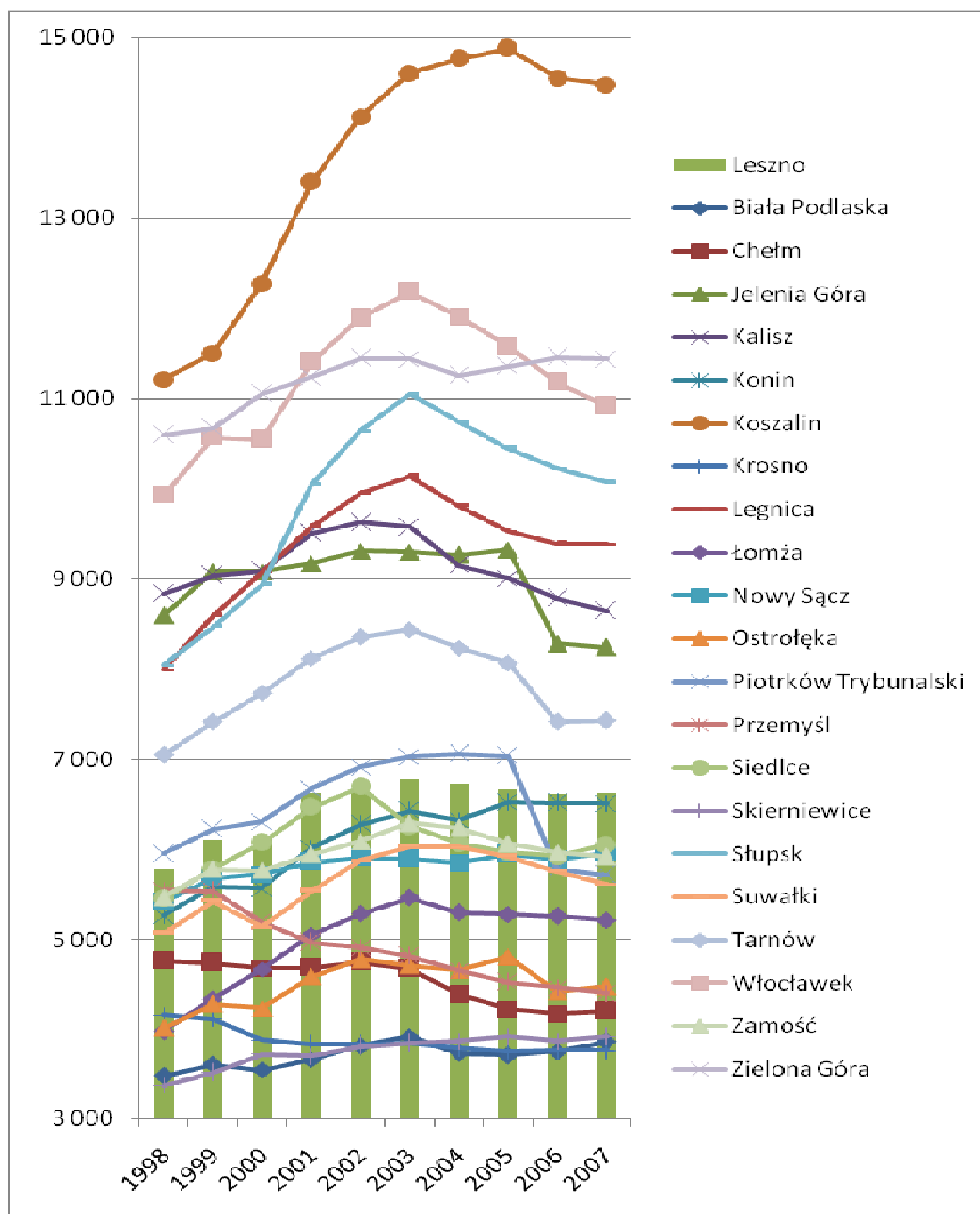
Po uwzględnieniu liczby mieszkańców badanych miast, w grupie o najwyższym wskaźniku liczby podmiotów gospodarczym nadal na czele znajduje się Koszalin, na kolejnych miejscach pozycjonują się Słupsk i Jelenia Góra, a na czwartym miejscu znajduje się Leszno, które od 2003 roku utrzymuje się na stabilnym poziomie. Ta wysoka pozycja miasta wydaje się świadczyć o dobrym stanie gospodarki i wysokim stopniu jej przedsiębiorczości.

Tab. II.7.6.2. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	75	78	78	81	84	87	84	84	85	88
Chełm	81	83	82	83	85	84	80	78	78	80
Jelenia Góra	114	125	127	129	132	134	139	146	136	138
Kalisz	103	104	104	108	111	112	108	107	105	105
Konin	80	86	86	92	95	99	98	101	102	103
Koszalin	124	131	140	152	160	166	170	173	171	171
Krosno	106	107	104	103	104	106	106	107	108	109
Legnica	91	99	105	110	115	118	115	119	120	122
Leszno	116	121	122	130	130	133	134	133	133	134
Łomża	75	83	89	95	98	102	99	99	100	101
Nowy Sącz	84	88	89	92	93	94	94	94	94	96
Ostrołęka	91	99	98	105	110	109	108	112	106	106
Piotrków Trybunalski	90	93	97	102	105	107	109	109	94	94
Przemyśl	100	101	98	94	95	97	95	95	94	94
Siedlce	91	97	102	106	109	104	101	100	100	103
Skierzwice	86	92	96	95	97	98	99	100	100	101
Słupsk	100	113	120	132	139	145	143	141	140	141
Suwałki	92	97	93	101	106	109	109	107	105	102
Tarnów	74	79	82	87	91	93	92	91	86	87
Włocławek	99	107	109	116	121	124	122	120	118	117
Zamość	99	107	108	111	114	118	118	116	115	115
Zielona Góra	118	120	125	126	128	128	127	129	131	132

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Poprzednio poczynione obserwacje dotyczące niskiego poziomu bezrobocia w Lesznie oraz stosunkowo niskiego zatrudnienia w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób i w jednostkach sfery budżetowej wskazują na możliwość funkcjonowania w Lesznie stosunkowo dużej liczby firm mikro, prowadzonych bezpośrednio przez osoby fizyczne. Porównaniu poddano zatem również ten parametr. Dla lepszego zobrazowania sytuacji wybranych miast w tym zakresie wzięto pod uwagę dane z lat 1998-2007. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że w statystyce publicznej od roku 2001 kategorię „zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą” zastąpiono terminem „osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą”. Zmiana ta dotyczyła wszystkich porównywanych miast, dlatego dane zostały zestawione w jednej tabeli ze stosowną adnotacją (Tab. II.7.6.3.) Także w zakresie liczby firm prowadzonych przez osoby fizyczne w czołówce znalazły się 3 z 4 największych miast w badanej grupie: Koszalin, Zielona Góra i Włocławek. Leszno uplasowało się ponownie na 9 pozycji.

Ryc. II.7.6.3. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Tab. II.7.6.3. Liczba osób fizycznych* prowadzących działalność gospodarczą w wybranych byłych miastach wojewódzkich w latach 1998-2007

Wybrane miasta	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	3 486	3 616	3 551	3 674	3 822	3 927	3 741	3 720	3 763	3 867
Chełm	4 767	4 745	4 684	4 690	4 754	4 679	4 392	4 228	4 179	4 209
Jelenia Góra	8 597	9 083	9 082	9 172	9 308	9 300	9 267	9 323	8 286	8 240
Kalisz	8 835	9 040	9 086	9 504	9 624	9 573	9 152	9 007	8 782	8 646
Konin	5 268	5 583	5 571	6 018	6 279	6 425	6 321	6 520	6 514	6 513
Koszalin	11 211	11 504	12 277	13 398	14 125	14 606	14 762	14 881	14 557	14 480
Krosno	4 167	4 124	3 889	3 844	3 846	3 858	3 798	3 769	3 775	3 776
Legnica	7 993	8 592	9 076	9 584	9 948	10 142	9 811	9 527	9 392	9 384
Leszno	5 780	6 103	6 136	6 623	6 635	6 784	6 735	6 667	6 614	6 630
Łomża	3 986	4 341	4 676	5 053	5 286	5 462	5 302	5 282	5 265	5 221
Nowy Sącz	5 418	5 679	5 724	5 860	5 911	5 897	5 852	5 946	5 887	5 962
Ostrołęka	4 018	4 285	4 244	4 588	4 785	4 715	4 661	4 813	4 424	4 481
Piotrków Trybunalski	5 950	6 224	6 308	6 676	6 914	7 028	7 063	7 038	5 780	5 716
Przemyśl	5 548	5 544	5 196	4 969	4 914	4 816	4 660	4 530	4 470	4 407
Siedlce	5 454	5 788	6 076	6 467	6 695	6 260	6 064	5 971	5 929	6 056
Skierniewice	3 379	3 526	3 731	3 710	3 816	3 853	3 875	3 927	3 873	3 923
Słupsk	8 043	8 466	8 934	10 042	10 643	11 043	10 744	10 442	10 223	10 068
Suwałki	5 075	5 426	5 140	5 538	5 875	6 038	6 030	5 924	5 755	5 613
Tarnów	7 051	7 417	7 731	8 119	8 351	8 434	8 234	8 071	7 413	7 431
Włocławek	9 927	10 572	10 544	11 409	11 892	12 178	11 908	11 575	11 177	10 913
Zamość	5 469	5 782	5 770	5 947	6 092	6 292	6 237	6 064	5 965	5 922
Zielona Góra	10 595	10 674	11 054	11 233	11 447	11 441	11 252	11 354	11 457	11 438

*od 2001 roku

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

Ponownie jak w poprzednich analizach badany wskaźnik przeliczono na 1000 mieszkańców.

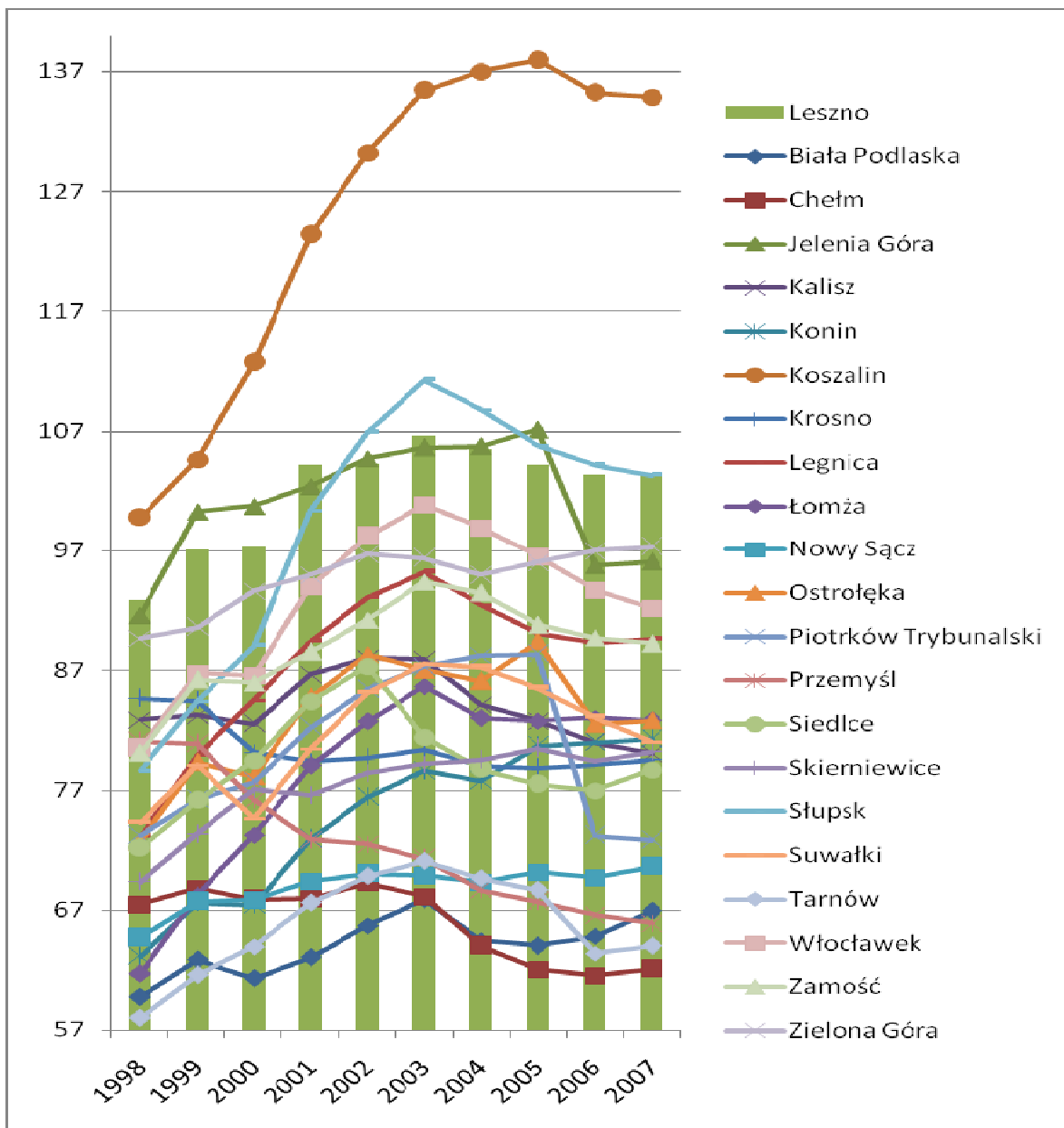
Wyniki zestawiono w tabeli II.7.6.4. i na wykresie II.7.6.4.

Tab. II.7.6.4. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Miasta	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	60	63	61	63	66	68	64	64	65	67
Chełm	67	69	68	68	69	68	64	62	62	62
Jelenia Góra	92	100	101	102	105	106	106	107	96	96
Kalisz	83	83	83	87	88	88	84	83	81	80
Konin	63	68	67	73	76	79	78	81	81	81
Koszalin	100	105	113	123	130	135	137	138	135	135
Krosno	85	84	80	79	80	80	79	79	79	80
Legnica	73	80	84	89	93	95	92	90	89	90
Leszno	93	97	97	104	104	107	106	104	103	104
Łomża	62	68	73	79	83	86	83	83	83	83
Nowy Sącz	65	68	68	69	70	70	69	70	70	71
Ostrołęka	73	79	78	85	88	87	86	89	83	83
Piotrków Trybunalski	73	76	78	82	85	87	88	88	73	73
Przemysł	81	81	76	73	72	71	69	68	67	66
Siedlce	72	76	79	84	87	81	79	77	77	79
Skieriewice	69	73	77	77	78	79	80	80	79	80
Słupsk	79	84	89	100	107	111	109	106	104	103
Suwałki	74	79	75	80	85	87	87	86	83	81
Tarnów	58	62	64	68	70	71	70	69	63	64
Włocławek	80	87	87	94	98	101	99	97	94	92
Zamość	80	86	86	89	91	94	93	91	90	89
Zielona Góra	90	91	94	95	97	96	95	96	97	97

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Przy takim przeliczeniu liczby podmiotów Koszalin nadal zajmuje pierwsze miejsce, jednak Zielona Góra i Włocławek zajęły dalsze pozycje. Znacznie lepiej w takim ujęciu wypadło Leszno, które w roku 2007, 2001 i 1998, znajdowało się na drugim miejscu. W pozostałych latach w badanym okresie nigdy nie zeszło poniżej czwartej pozycji. Bez wątpienia wskazuje to na wysoką przedsiębiorczość mieszkańców Leszna i dominację w strukturze gospodarki lokalnej firm typu mikro.

Ryc. II.7.6.4. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

7.7. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach

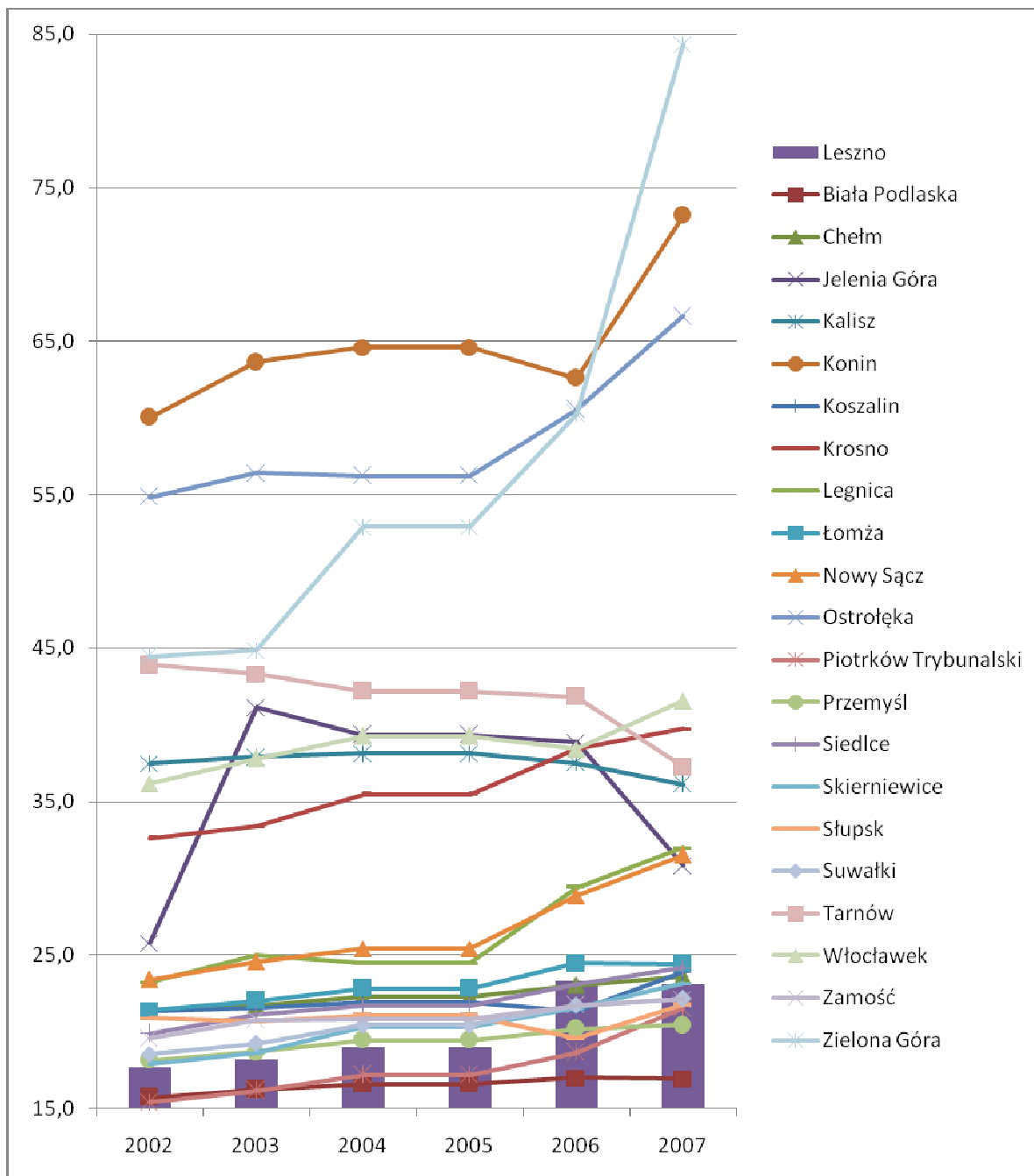
Do porównania kapitału fizycznego w wybranych miastach wykorzystano dane dotyczące wartości brutto środków trwałych ogółem w przedsiębiorstwach, które przeliczono na jednego mieszkańca. Już pobieżna analiza danych dla grupy porównawczej wskazuje na stosunkowo niską akumulację kapitału fizycznego w przedsiębiorstwach Leszna na tle innych miast. Leszno w roku 2002 było trzecim miastem o najniższej wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W roku 2007 pozycja miasta nieco się polepszyła i Leszno awansowało na 7 miejsce wśród miast o najniższym

kapitale fizycznym. Najlepsze wartości uzyskała Zielona Góra, która w badanym okresie odnotowała bardzo znaczący wzrost i awansowała z trzeciego miejsca na pierwsze, na drugim miejscu był Konin, a na trzecim Ostrołęka. Wszystkie trzy miasta w badanym okresie stanowiły trójkę najlepiej wyposażoną w środki trwałe.

Tab. II.7.7.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	15,7	16,2	16,6	16,6	17,0	16,9
Chełm	21,4	21,7	22,3	22,3	23,0	23,6
Jelenia Góra	25,8	41,1	39,3	39,3	38,9	30,8
Kalisz	37,5	37,9	38,1	38,1	37,5	36,1
Konin	60,0	63,6	64,6	64,6	62,6	73,2
Koszalin	21,3	21,5	21,9	21,9	21,3	23,9
Krosno	32,6	33,4	35,5	35,5	38,4	39,8
Legnica	23,2	25,0	24,5	24,5	29,4	32,0
Leszno	17,7	18,2	19,0	19,0	23,3	23,1
Łomża	21,4	22,0	22,8	22,8	24,5	24,4
Nowy Sącz	23,4	24,6	25,4	25,4	28,9	31,5
Ostrołęka	54,8	56,4	56,2	56,2	60,5	66,6
Piotrków Trybunalski	15,4	16,2	17,2	17,2	18,7	21,6
Przemysł	18,2	18,7	19,4	19,4	20,2	20,4
Siedlce	19,9	21,1	21,7	21,7	23,1	24,2
Skierniewice	17,9	18,6	20,3	20,3	21,6	23,2
Słupsk	20,9	20,7	21,1	21,1	19,6	21,8
Suwałki	18,6	19,2	20,5	20,5	21,7	22,2
Tarnów	43,9	43,3	42,2	42,2	41,8	37,2
Włocławek	36,2	37,8	39,3	39,3	38,4	41,6
Zamość	19,6	20,8	20,8	20,8	21,7	22,1
Zielona Góra	44,4	44,9	52,9	52,9	60,3	84,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.7.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Dalszej analizie poddano rozkład wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach zajmujących się przemysłem i budownictwem, usługami rynkowymi i nierynkowymi.

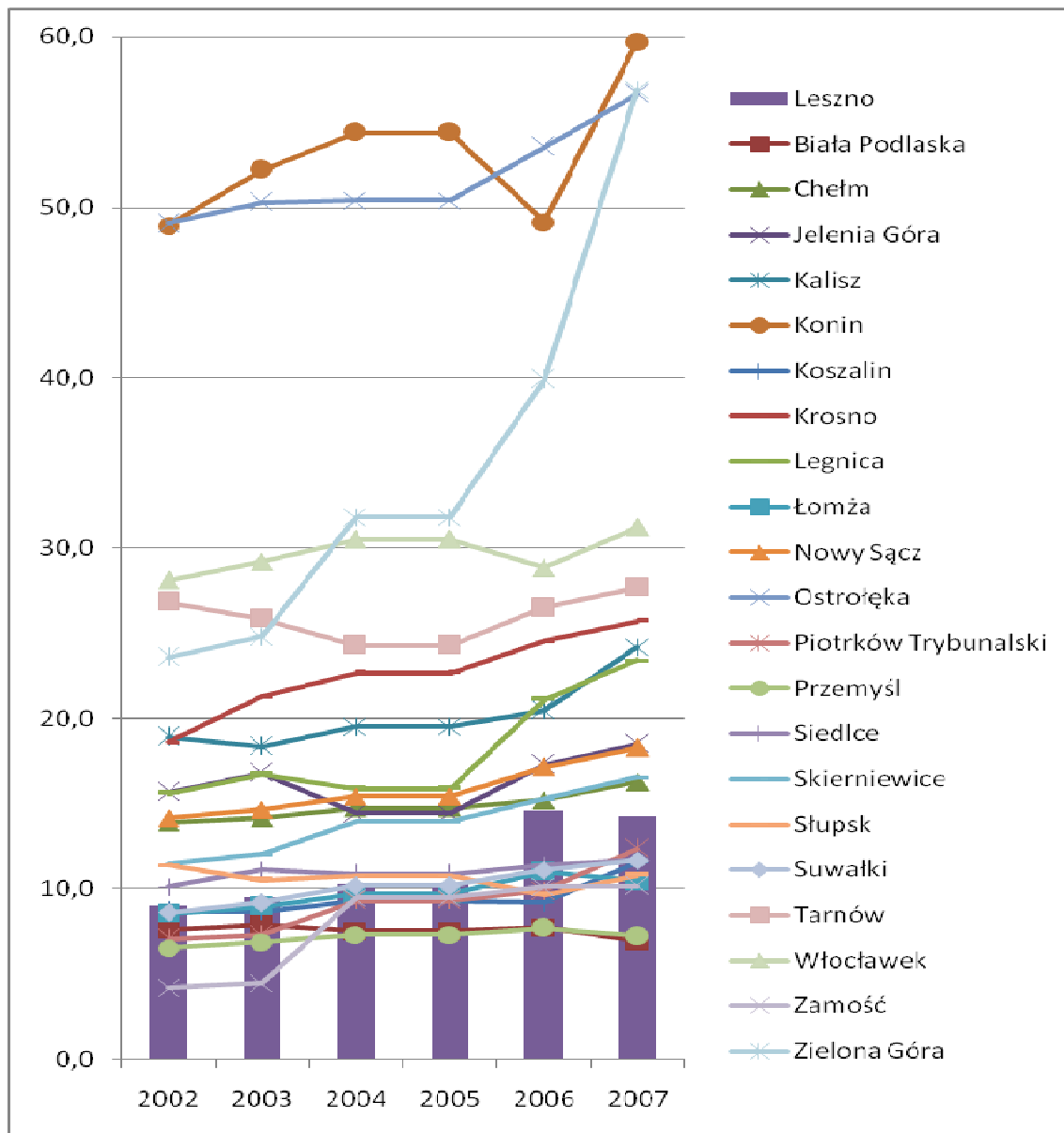
W przypadku wartości brutto środków trwałych w przemyśle i budownictwie Leszno należy do grupy miast o najniższej wartości w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Tab. II.7.7.2. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – przemysł i budownictwo

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	7,6	7,9	7,5	7,5	7,7	7,0
Chełm	13,9	14,2	14,8	14,8	15,2	16,3
Jelenia Góra	15,7	16,8	14,5	14,5	17,3	18,5
Kalisz	18,9	18,4	19,5	19,5	20,5	24,2
Konin	48,9	52,2	54,4	54,4	49,1	59,7
Koszalin	8,7	8,7	9,3	9,3	9,2	11,6
Krosno	18,6	21,3	22,7	22,7	24,5	25,7
Legnica	15,6	16,8	15,9	15,9	21,1	23,4
Leszno	9,1	9,5	10,3	10,3	14,6	14,2
Łomża	8,6	9,0	9,7	9,7	11,0	10,5
Nowy Sącz	14,2	14,7	15,4	15,4	17,2	18,3
Ostrołęka	49,0	50,3	50,4	50,4	53,5	56,6
Piotrków Trybunalski	7,1	7,3	9,3	9,3	9,9	12,4
Przemysł	6,6	6,9	7,3	7,3	7,7	7,2
Siedlce	10,2	11,1	10,9	10,9	11,4	11,7
Skiernewice	11,5	12,0	14,0	14,0	15,3	16,6
Słupsk	11,4	10,5	10,8	10,8	9,7	10,8
Suwałki	8,6	9,2	10,2	10,2	11,1	11,7
Tarnów	26,8	25,9	24,3	24,3	26,5	27,7
Włocławek	28,1	29,2	30,5	30,5	28,8	31,2
Zamość	4,2	4,5	9,5	9,5	10,2	10,2
Zielona Góra	23,6	24,8	31,8	31,8	39,9	56,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Z wartością brutto środków trwałych na mieszkańca wynoszącą 9,1 tys. zł w roku 2002 znacznie odbiegało od lidera – Ostrołęki (49 tys. zł/ mieszkańca). Leszno było na siódmym miejscu wśród miast o najniższym kapitale fizycznym w przemyśle i budownictwie. W roku 2007 miasto uzyskało pozycję lepszą o dwa miejsca, jednak przy wartości brutto środków trwałych wynoszącej 14,2 tys. zł od trójki liderów: Konina (59,7), Zielonej Góry (56,9) i Ostrołęki (56,6) dzieliła je znaczna różnica.

Ryc. II.7.7.2. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – przemysł i budownictwo

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

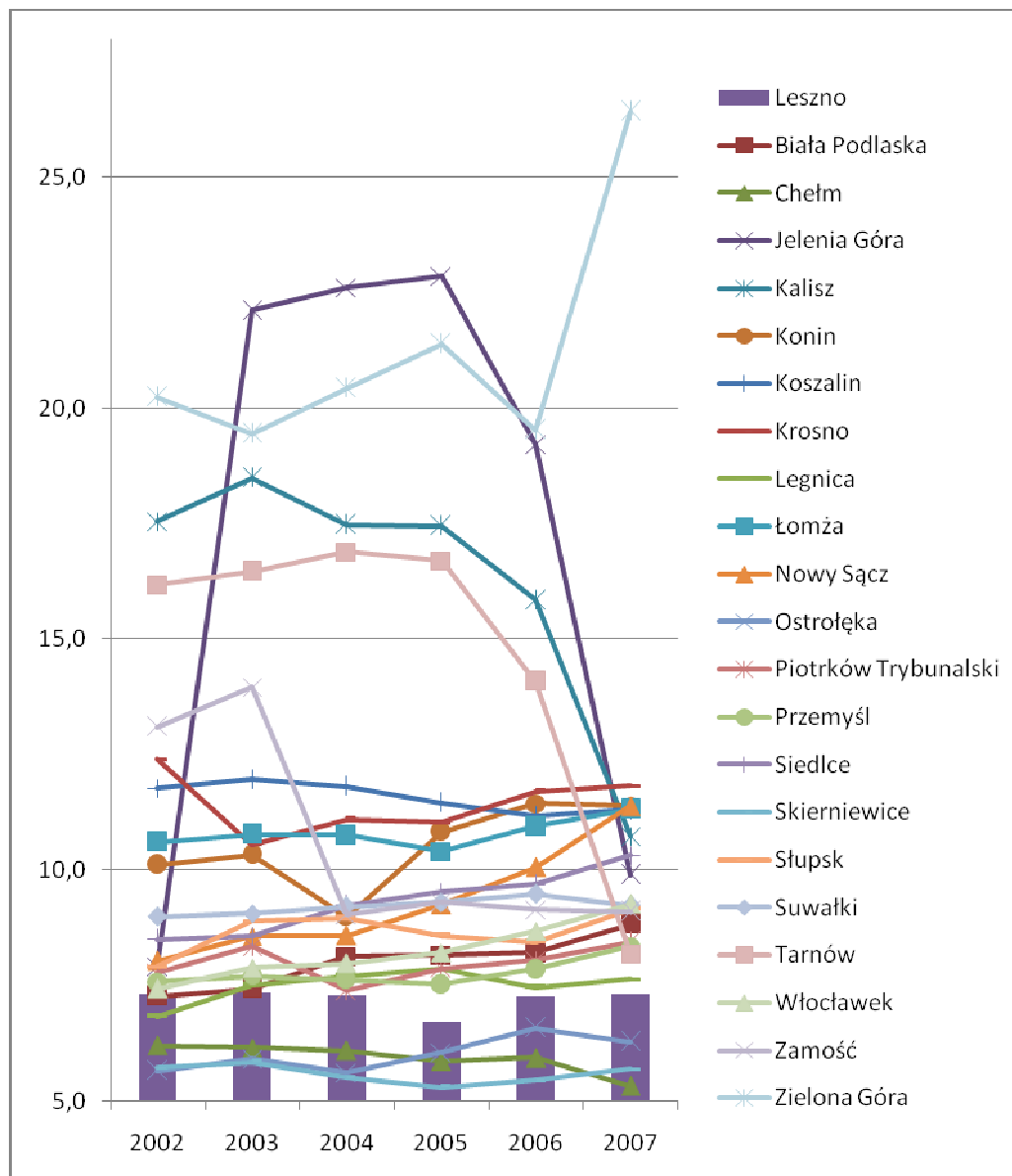
Z jeszcze gorszą pozycją miasta mamy do czynienia w przypadku usług rynkowych (Tab. i Ryc. II.7.7.3.). W badanym okresie wartość brutto środków trwałych w przeliczeniu na jednego mieszkańca nie wzrosła. Jej wartości w roku 2002 i 2007 są identyczne. Większość z miast badanej grupy nie odnotowała spektakularnych wzrostów w tej dziedzinie. Wyjątkiem jest Zielona Góra, która była liderem w roku 2002 i stała się nim ponownie w roku 2007 ze znacznym wzrostem wartości (z 20,2 do 26,4), która jest ponad dwukrotnie większa niż w Krośnie, drugim mieście w badanej dziedzinie. Dwa inne miasta, które zajmowały w roku 2002 drugie i trzecie miejsce: Kalisz i Tarnów odnotowały drastyczny spadek odpowiednio z

17,5 do 10,7 i z 16,2 do 8,2. Sytuacja Leszna nie wyglądałaby zatem tak źle (utrzymanie tej samej wartości), gdyby nie fakt, że w wartościach bezwzględnych miasto na tle grupy porównawczej wypada bardzo słabo. Wydaje się, że jedną z przyczyn takiej sytuacji jest skuteczna blokada przez lokalnych kupców budowy w Lesznie wielkopowierzchniowego obiektu handlowego o wysokim standardzie obsługi klienta.

Tab. II.7.7.3. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi rynkowe

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	7,3	7,4	8,1	8,2	8,2	8,8
Chełm	6,2	6,2	6,1	5,9	5,9	5,3
Jelenia Góra	7,9	22,1	22,6	22,9	19,2	9,9
Kalisz	17,5	18,5	17,5	17,5	15,8	10,7
Konin	10,1	10,3	9,0	10,8	11,4	11,4
Koszalin	11,8	12,0	11,8	11,5	11,2	11,3
Krosno	12,4	10,6	11,1	11,0	11,7	11,8
Legnica	6,8	7,5	7,7	7,9	7,5	7,6
Leszno	7,3	7,3	7,3	6,7	7,3	7,3
Łomża	10,6	10,8	10,8	10,4	10,9	11,3
Nowy Sącz	8,0	8,6	8,6	9,3	10,1	11,4
Ostrołęka	5,7	5,9	5,6	6,0	6,6	6,3
Piotrków Trybunalski	7,8	8,4	7,4	7,9	8,0	8,4
Przemyśl	7,6	7,7	7,6	7,5	7,8	8,3
Siedlce	8,5	8,6	9,2	9,5	9,7	10,3
Skierniewice	5,7	5,8	5,5	5,3	5,4	5,7
Słupsk	7,9	8,9	9,0	8,6	8,4	9,2
Suwałki	9,0	9,1	9,2	9,3	9,5	9,2
Tarnów	16,2	16,5	16,9	16,7	14,1	8,2
Włocławek	7,4	7,9	8,0	8,2	8,7	9,3
Zamość	13,1	14,0	9,0	9,3	9,1	9,1
Zielona Góra	20,2	19,4	20,4	21,4	19,5	26,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.7.3. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi rynkowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

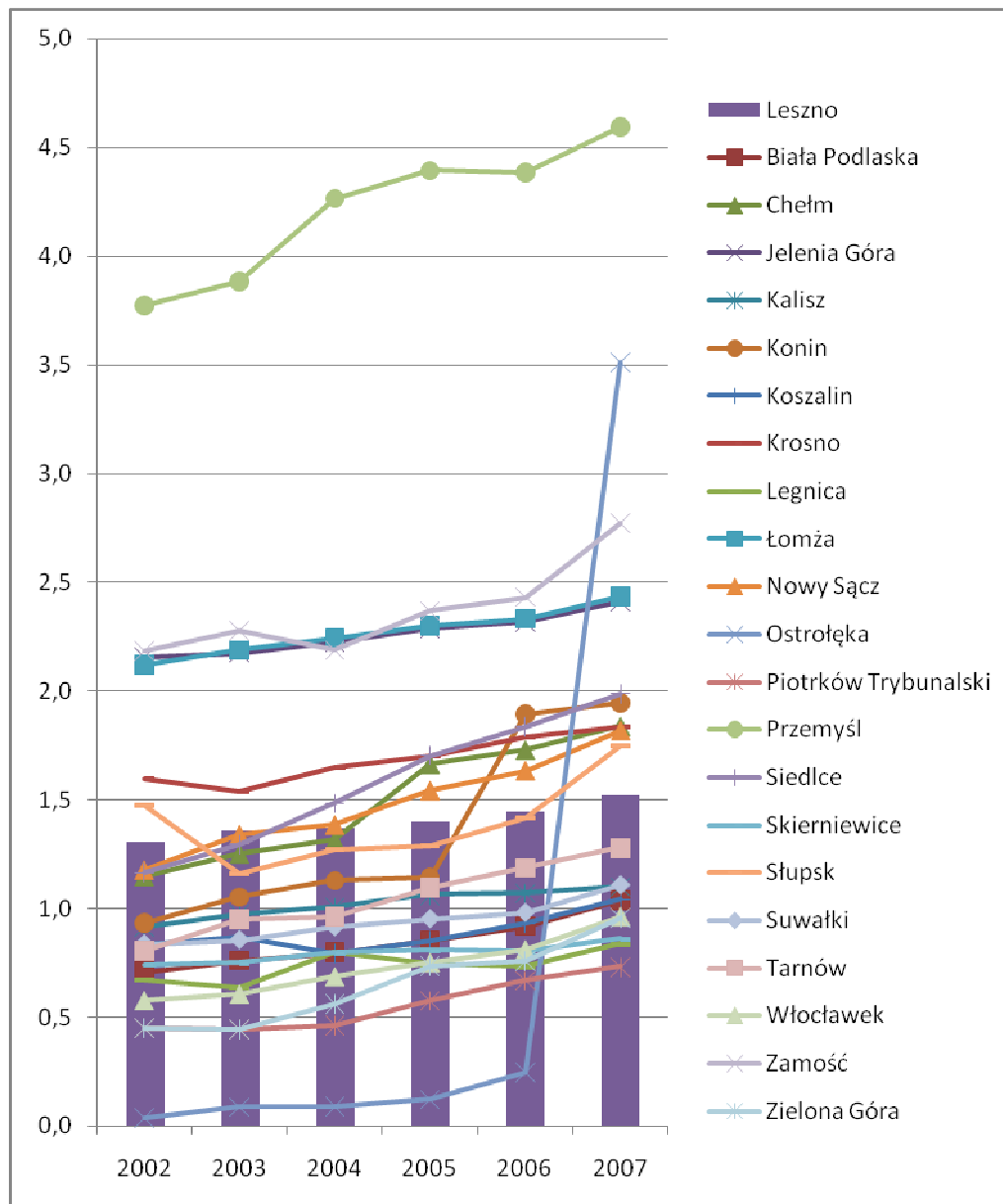
Znacznie lepiej kształtuje się sytuacja Leszna w przypadku wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w zakresie usług nierynkowych po przeliczeniu na jednego mieszkańca. Miasto w roku 2002 zajmowało siódmą pozycję wśród miast o największych wartościach, a w roku 2007 było na 9 miejscu. Niekwestionowanym liderem w badanej grupie był w całym okresie Przemyśl, w którym wartość brutto środków trwałych była trzykrotnie większa niż w Lesznie i większości miast w badanej grupie. Na drugim miejscu w roku 2007

znalazła się Ostrołęka, choć taki gwałtowny wzrost wartości w ostatnim roku (z 0,2 na 3,5) jest co najmniej zastanawiający.

Tab.II.7.7.4. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi nierynkowe

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0
Chełm	1,1	1,3	1,3	1,7	1,7	1,8
Jelenia Góra	2,2	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4
Kalisz	0,9	1,0	1,0	1,1	1,1	1,1
Konin	0,9	1,1	1,1	1,1	1,9	1,9
Koszalin	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0
Krosno	1,6	1,5	1,7	1,7	1,8	1,8
Legnica	0,7	0,6	0,8	0,7	0,7	0,8
Leszno	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5
Łomża	2,1	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4
Nowy Sącz	1,2	1,3	1,4	1,5	1,6	1,8
Ostrołęka	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	3,5
Piotrków Trybunalski	0,5	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7
Przemyśl	3,8	3,9	4,3	4,4	4,4	4,6
Siedlce	1,2	1,3	1,5	1,7	1,8	2,0
Skierniewice	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	0,9
Słupsk	1,5	1,2	1,3	1,3	1,4	1,7
Suwałki	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	1,1
Tarnów	0,8	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3
Włocławek	0,6	0,6	0,7	0,8	0,8	1,0
Zamość	2,2	2,3	2,2	2,4	2,4	2,8
Zielona Góra	0,5	0,4	0,6	0,7	0,8	1,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Ryc.II.7.7.4. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi nierynkowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Leszno pod względem wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na jednego mieszkańca na tle grupy porównawczej zalicza się do miast o najslabszym wyposażeniu w kapitał fizyczny. Wprawdzie w badanym okresie miasto powiększyło zauważalnie swój potencjał szczególnie dzięki przemysłowi i budownictwu, jednak dzięki temu zdołało wyprzedzić zaledwie 4 miasta, pozostając w znacznym dystansie do liderów grupy. Słabe wyniki Leszno osiągało w zakresie usług rynkowych, a nieco lepsza pozycja miasta w zakresie usług nierynkowych z uwagi na ich niski udział w kapitale ogółem nie miała większego wpływu na całościowe wyniki.

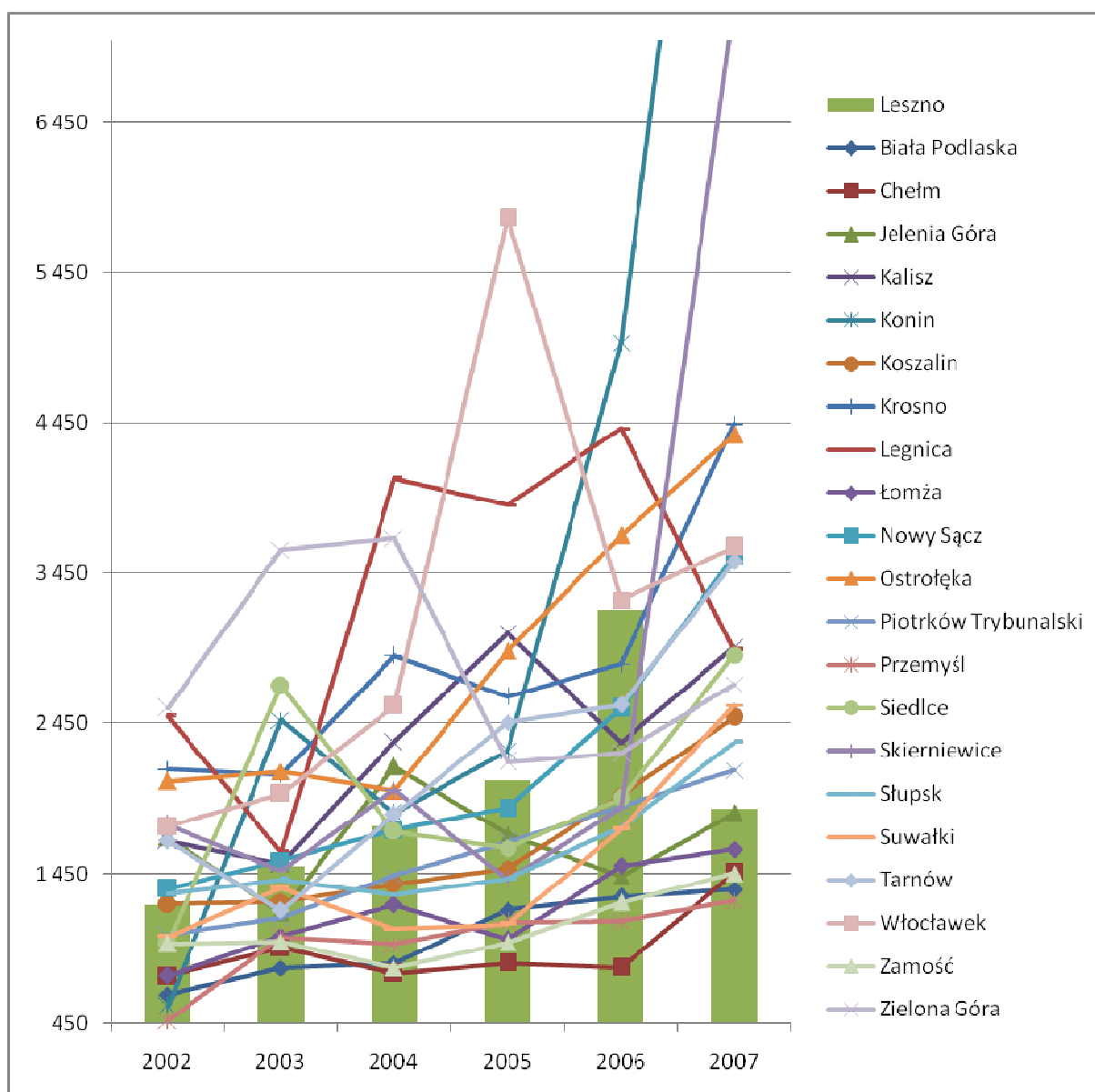
7.8. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca

Sposobem na zwiększenie wartości brutto środków trwałych są inwestycje w przedsiębiorstwach. Ich porównanie (Tab. i Ryc. II.7.8.1) w badanej grupie miast stawia Leszno na 10 pozycji od końca w roku 2002, a na jeszcze gorszym, siódmym od końca, w roku 2007. Rokiem wyjątkowym dla miasta był 2006, kiedy wartość nakładów na mieszkańca wyniosła 3 202 zł, co dało miastu piątą pozycję wśród miast o najwyższych nakładach. Tez znaczny wzrost był wynikiem inwestycji dokonanych przy udziale dotacji unijnych, przede wszystkim przez Leszczyńską Fabrykę Pomp. Liderem w grupie w roku 2007 był Konin z zainwestowaną wartością 10 794 zł na mieszkańca ponad trzykrotnie przewyższającą wartość inwestycji dokonanych w Lesznie w tym samym roku. Drugie miejsce zajmowały Skierniewice (7 235 zł), a trzecie Krosno (4 443 zł).

Tab. II.7.8.1. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca

Jednostka terytorialna	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	645	821	851	1 207	1 295	1 345
Chełm	765	958	786	855	823	1 456
Jelenia Góra	1 690	1 189	2 163	1 709	1 429	1 851
Kalisz	1 668	1 513	2 325	3 050	2 322	2 958
Konin	566	2 473	1 853	2 265	4 983	10 794
Koszalin	1 245	1 263	1 381	1 481	1 971	2 490
Krosno	2 146	2 110	2 903	2 627	2 845	4 443
Legnica	2 498	1 592	4 082	3 902	4 412	2 940
Leszno	1 239	1 496	1 767	2 069	3 203	1 880
Łomża	770	1 032	1 241	1 016	1 500	1 610
Nowy Sącz	1 348	1 537	1 740	1 884	2 550	3 561
Ostrołęka	2 063	2 128	2 001	2 932	3 702	4 369
Piotrków Trybunalski	1 042	1 157	1 437	1 662	1 894	2 137
Przemyśl	470	1 028	980	1 129	1 131	1 269
Siedlce	986	2 698	1 728	1 619	1 950	2 906
Skierniewice	1 774	1 471	2 008	1 410	1 885	7 235
Słupsk	1 313	1 410	1 308	1 413	1 760	2 323
Suwałki	1 029	1 358	1 079	1 112	1 744	2 572
Tarnów	1 670	1 205	1 844	2 457	2 574	3 526
Włocławek	1 762	1 980	2 566	5 820	3 272	3 626
Zamość	982	996	820	993	1 256	1 453
Zielona Góra	2 553	3 606	3 682	2 193	2 249	2 708

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.8.1. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Rok 2006 pokazał, że umiejętne wykorzystanie funduszy unijnych może w krótkim czasie znacznie polepszyć sytuację miasta. Większy dostęp do tych środków w latach 2008-13 z pewnością spowoduje dalsze przegrupowania w tym zakresie i wzmocni konkurencję pomiędzy miastami.

7.9. Produkcja sprzedana w przemyśle na 1 mieszkańca

Analiza liczby osób pracujących w przemyśle wykazała, że Leszno w grupie porównawczej znajduje się na przedostatniej pozycji (niższą liczbę pracujących w przemyśle ogółem miała tylko Ostrołęka). Także po przeliczeniu tej liczby na 1000 mieszkańców

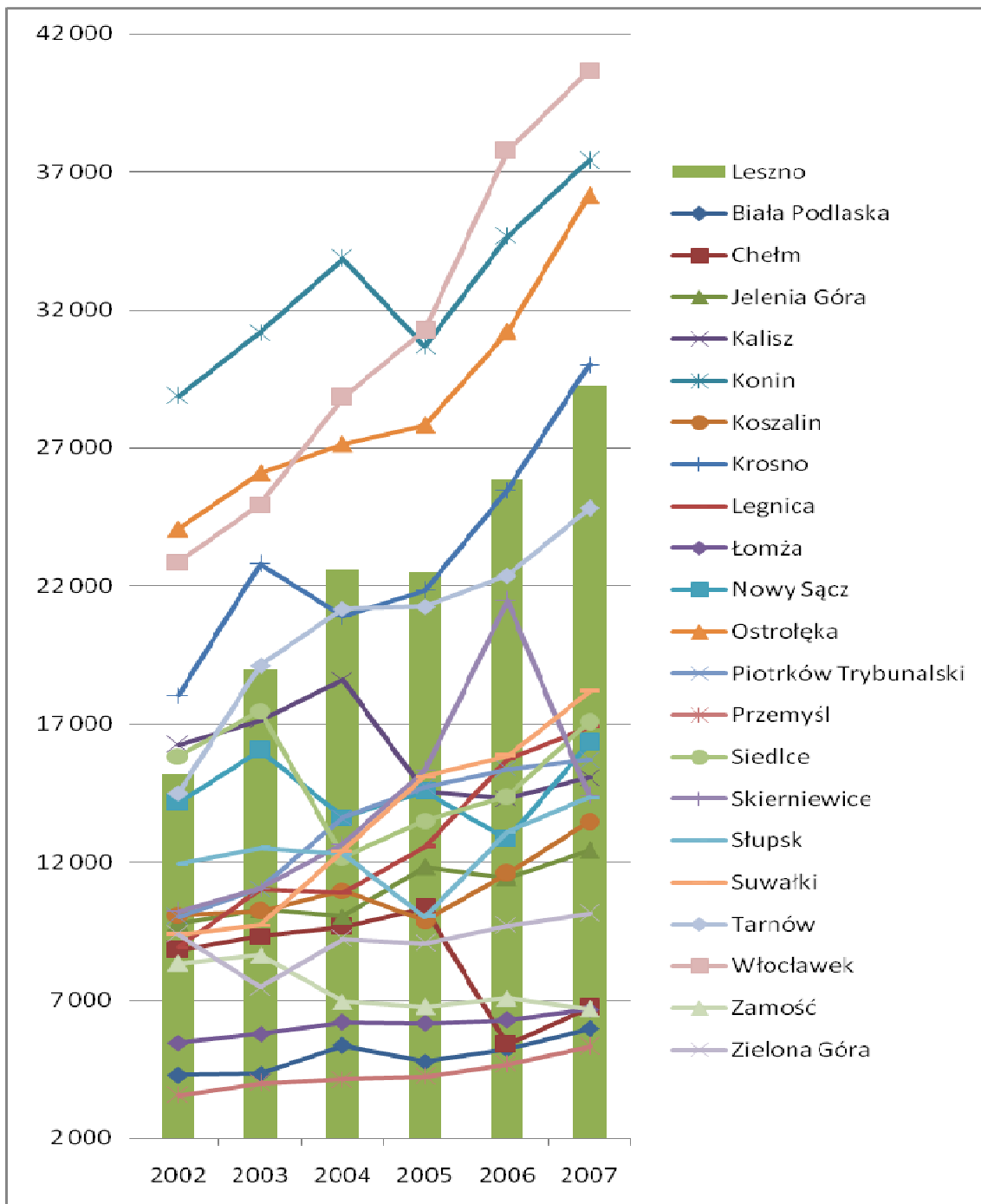
pozycja Leszna przesunęła się zaledwie o 2 pozycje w górę wyprzedzając: Ostrołkę, Nowy Sącz i Legnicę. Na podstawie tych danych można by sądzić, że przemysł nie jest silną stroną gospodarki Leszna. Jednak porównanie produkcji sprzedanej w przemyśle daje zupełnie inny obraz gospodarki miasta.

Wśród badanych miast największy wzrost produkcji sprzedanej na 1 mieszkańca odnotował Włocławek, który w roku 2002 zajmował pozycję trzecią, a od roku 2005 uzyskiwał największą wartość omawianego wskaźnika. Kolejne pozycje w roku 2007 zajmowały Konin i Ostrołka. Leszno w roku 2002 zajmowało 7 pozycję, a w roku 2007 było już na piątym miejscu.

Tab. II.7.9.1. Produkcja sprzedana w przemyśle na 1 mieszkańca w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	4 284	4 335	5 358	4 772	5 246	5 963
Chełm	8 817	9 320	9 650	10 342	5 390	6 717
Jelenia Góra	9 777	10 289	10 040	11 830	11 419	12 422
Kalisz	16 250	17 134	18 607	14 561	14 307	15 066
Konin	28 865	31 183	33 851	30 674	34 659	37 406
Koszalin	10 089	10 228	10 959	9 887	11 578	13 447
Krosno	18 033	22 795	20 893	21 833	25 483	30 018
Legnica	8 915	10 999	10 886	12 544	15 725	16 889
Leszno	15 183	18 963	22 596	22 491	25 839	29 247
Łomża	5 454	5 789	6 202	6 158	6 290	6 673
Nowy Sącz	14 163	16 050	13 626	14 555	12 833	16 333
Ostrołka	24 061	26 089	27 145	27 822	31 207	36 159
Piotrków Trybunalski	10 013	11 046	13 627	14 715	15 366	15 710
Przemysł	3 545	3 983	4 127	4 237	4 664	5 310
Siedlce	15 828	17 477	12 164	13 490	14 390	17 065
Skiernewice	10 217	11 052	12 651	15 318	21 481	14 410
Słupsk	11 926	12 503	12 296	10 029	13 103	14 345
Suwałki	9 378	9 716	12 418	15 109	15 855	18 185
Tarnów	14 505	19 133	21 182	21 264	22 385	24 808
Włocławek	22 858	24 956	28 823	31 253	37 749	40 669
Zamość	8 325	8 634	6 950	6 764	7 064	6 688
Zielona Góra	9 385	7 464	9 207	9 063	9 701	10 138

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

Ryc. II.7.9.1. Produkcja sprzedana w przemyśle na 1 mieszkańca w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Wysoka pozycja Leszna pod względem produkcji sprzedanej w przemyśle na 1 mieszkańca na tle grupy porównawczej przy niskim poziomie zatrudnienia w przemyśle wskazuje na wysoką wydajność leszczyńskiego przemysłu, która może być rezultatem wysokiego poziomu zasobów ludzkich, wysokiego poziomu technicznego produkcji lub innych czynników.

7.10. Dochody budżetowe na mieszkańca

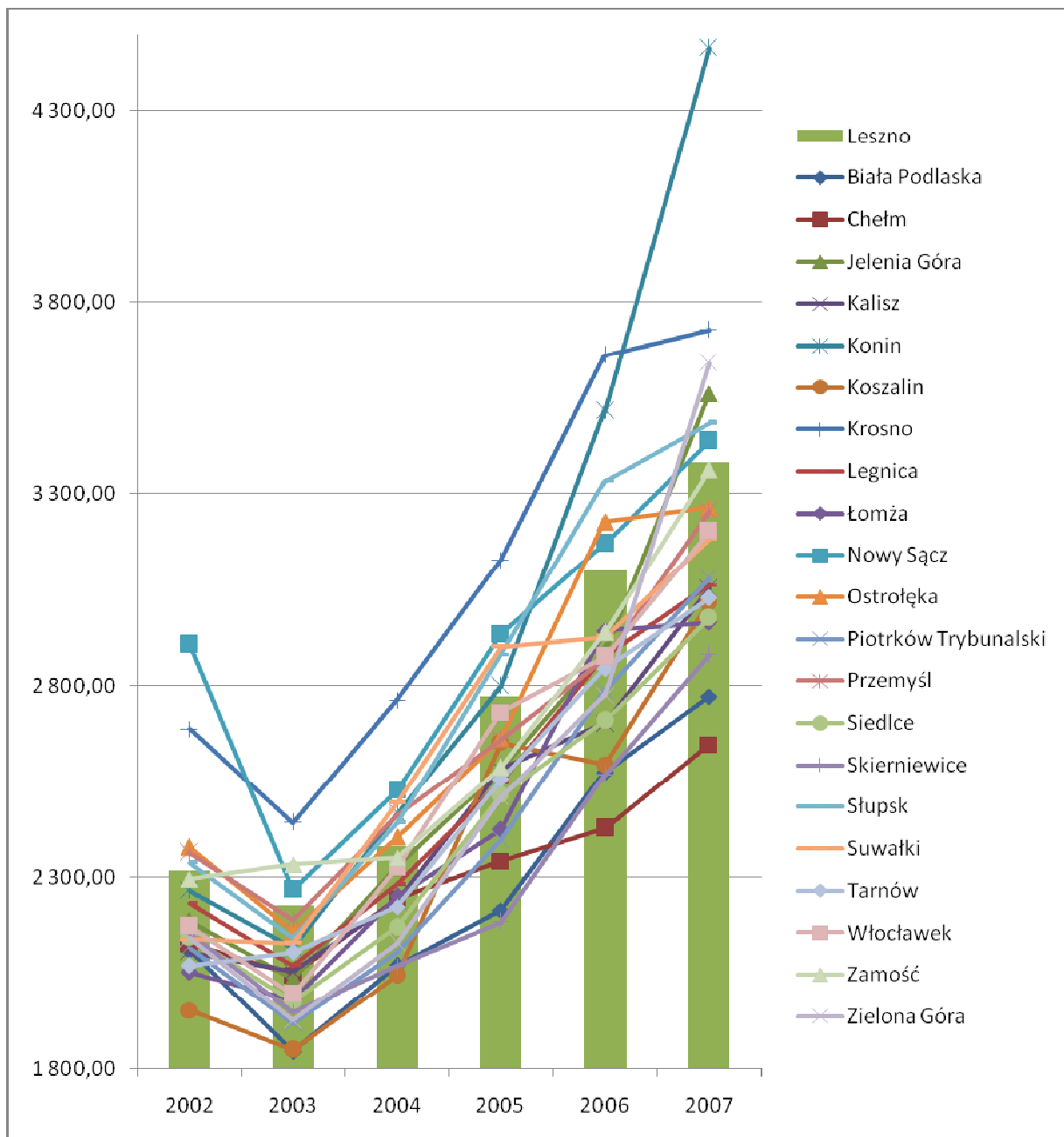
Kolejnym parametrem ważnym z punktu widzenia polityki rozwojowej miasta są dochody budżetu jednostek samorządowych, które dla badanej grupy przeliczono na jednego mieszkańca.

Tab. II.7.10.1. Dochody budżetowe na mieszkańca

Jednostka terytorialna	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	2 108,57	1 844,40	2 070,05	2 214,33	2 573,37	2 770,97
Chełm	2 126,50	2 045,79	2 242,56	2 341,44	2 427,61	2 646,16
Jelenia Góra	2 185,97	2 034,57	2 326,24	2 581,61	2 889,53	3 561,37
Kalisz	2 104,52	2 054,37	2 238,95	2 583,00	2 701,52	3 052,48
Konin	2 264,63	2 115,41	2 464,69	2 799,00	3 516,02	4 464,01
Koszalin	1 951,86	1 849,06	2 044,00	2 651,34	2 594,05	3 018,16
Krosno	2 687,66	2 441,95	2 762,42	3 128,60	3 661,02	3 728,86
Legnica	2 230,50	2 069,24	2 279,94	2 547,04	2 877,12	3 061,93
Leszno	2 316,32	2 226,40	2 379,82	2 773,29	3 101,18	3 381,90
Łomża	2 052,09	1 980,45	2 249,37	2 423,73	2 942,31	2 964,48
Nowy Sącz	2 906,95	2 267,67	2 526,17	2 933,45	3 170,02	3 438,18
Ostrołęka	2 377,11	2 159,19	2 404,10	2 661,88	3 226,69	3 265,72
Piotrków Trybunalski	2 115,64	1 918,80	2 104,03	2 398,05	2 785,26	3 080,80
Przemysł	2 363,89	2 189,44	2 460,10	2 659,48	2 868,80	3 254,58
Siedlce	2 143,68	1 975,22	2 169,56	2 514,68	2 709,25	2 975,63
Skieriewice	2 154,44	1 945,69	2 068,77	2 182,49	2 566,08	2 879,57
Słupsk	2 337,30	2 142,33	2 442,23	2 881,55	3 333,01	3 484,17
Suwałki	2 138,82	2 127,87	2 493,42	2 900,32	2 926,47	3 182,84
Tarnów	2 069,83	2 105,14	2 222,72	2 554,38	2 844,15	3 029,11
Włocławek	2 171,71	1 994,23	2 325,58	2 730,56	2 874,37	3 202,25
Zamość	2 294,76	2 332,57	2 350,61	2 586,77	2 938,43	3 362,02
Zielona Góra	2 141,15	1 926,09	2 127,88	2 508,76	2 774,19	3 640,77

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

W badanym okresie wszystkie miasta w grupie porównawczej odnotowały znaczny wzrost dochodów w budżecie. Dla większości z nich tylko rok 2003 był okresem, w którym dochody te były mniejsze w porównaniu z rokiem poprzednim. Miasta o największych dochodach w przeliczeniu na mieszkańca w roku 2007 to Konin (4 464 zł), Krosno (3 729 zł) i Zielona Góra (3 641 zł). Leszno z dochodem na mieszkańca 3382 zł znalazło się na miejscu siódmym, startując w roku 2002 z miejsca szóstego. Interesujący jest fakt, że w roku 2003, kiedy w większości miast nastąpił spadek dochodów, dotyczący także Leszna, miasto zajmowało wysoką czwartą pozycję, co może świadczyć o dużej stabilności lokalnej gospodarki i jej odporności na kryzys gospodarczy.

Ryc. II.7.10.1. Dochody budżetowe na mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

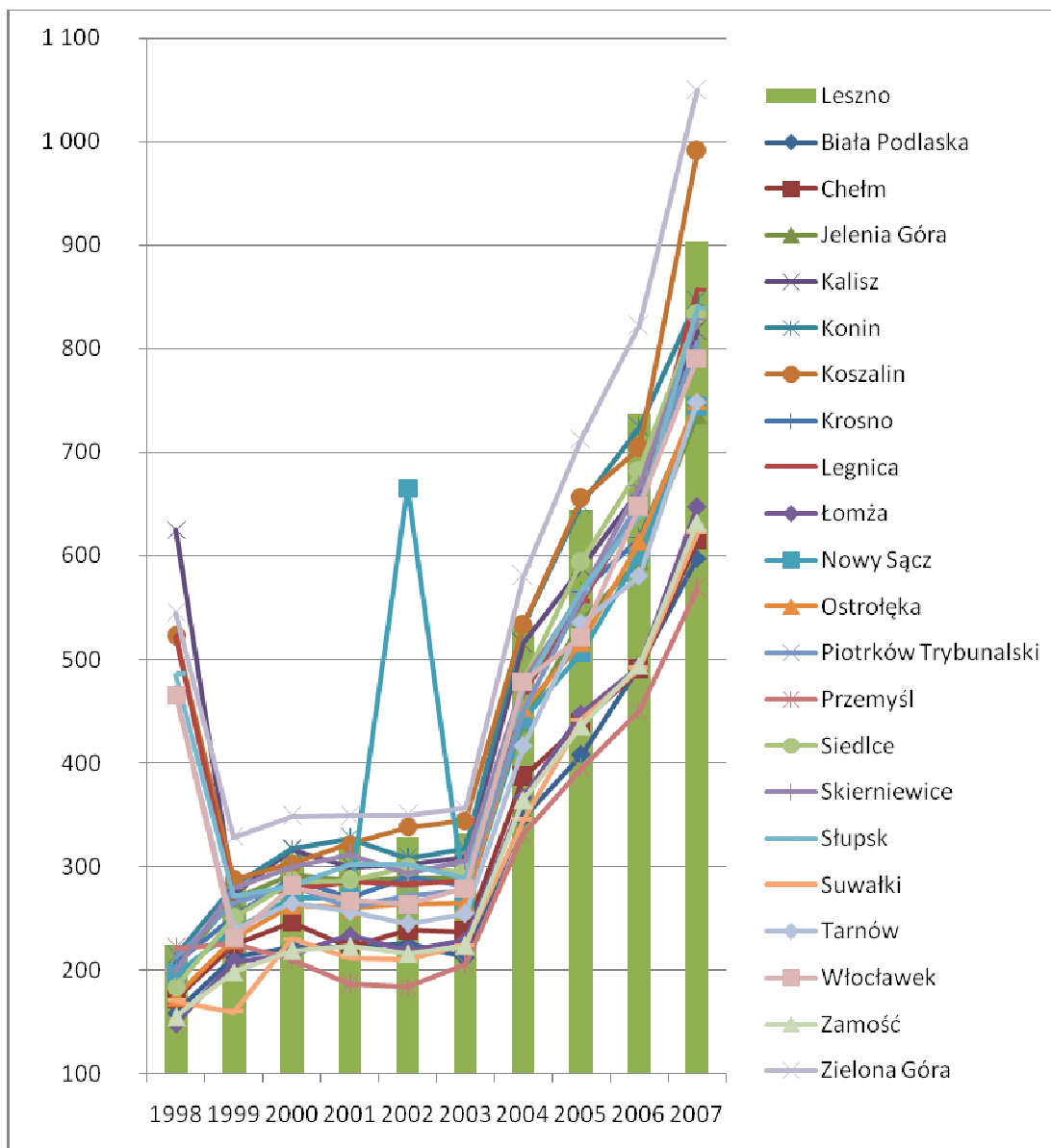
Dalszej analizie poddano dochody budżetów wybranych jednostek terytorialnych, które stanowią udziały w podatkach budżetu państwa, czyli sumę wartości udziału w podatku dochodowych od osób fizycznych i prawnych. Dochody te stanowią pośrednio o potencjale gospodarczym miasta. Im więcej osób zatrudnionych i dobrze zarabiających oraz im więcej podmiotów gospodarczych wypracowujących zyski, tym większe wpływu do budżetu miasta. W roku 1998 wyraźnie można było wskazać dwie grupy miast o wyższych dochodach (625-466 zł/ mieszkańca) oraz o niższych dochodach (224-155 zł). Miasto Leszno otwierało tę

Tab. II.7.10.2. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem (podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych) na 1 mieszkańca

Jednostka terytorialna	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	159	212	223	222	225	212	347	408	494	598
Chełm	172	225	246	222	238	237	387	438	490	615
Jelenia Góra	203	268	292	286	289	289	439	537	596	736
Kalisz	625	274	316	300	302	308	515	589	664	817
Konin	214	281	317	327	308	317	533	650	725	848
Koszalin	523	287	303	322	338	345	533	655	704	991
Krosno	207	252	288	270	290	282	470	565	617	747
Legnica	522	270	278	285	283	286	468	556	649	857
Leszno	224	285	312	321	329	331	533	645	738	904
Łomża	148	208	215	234	219	229	367	448	493	647
Nowy Sącz	195	239	269	270	666	267	442	506	600	743
Ostrołęka	174	230	263	260	264	265	453	516	614	750
Piotrków Trybunalski	212	265	281	260	272	277	450	558	653	806
Przemyśl	221	225	210	186	184	205	332	395	450	569
Siedlce	184	250	285	287	299	295	479	594	684	833
Skieriewice	199	279	299	311	294	306	480	563	668	828
Słupsk	485	271	281	302	302	289	471	567	639	839
Suwałki	170	159	230	212	210	224	345	442	491	622
Tarnów	468	239	265	256	245	254	416	535	580	749
Włocławek	466	231	280	267	263	279	479	522	647	791
Zamość	155	198	219	223	216	224	365	436	494	632
Zielona Góra	545	328	348	349	349	356	581	713	822	1 050

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

drugą grupę. Uzyskanie w roku 1999 przez porównywane jednostki terytorialne statusu miast na prawach powiatu zniósło istniejące rozwarstwienie i wyrównało dochody budżetu związane pośrednio z sytuacją gospodarczą miasta. Od roku 2003 dochody te dla wszystkich miast istotnie wzrastały. W roku 2007 największe przychody z tego tytułu uzyskały: Zielona Góra (1 050 zł/ mieszkańca), Koszalin (991 zł) oraz Leszno (904 zł). Pozycja Leszna od roku 1999 była cały czas wysoka. Miasto nie zajmowało niższej pozycji niż czwarta, a w latach 2004 i 2006 było nawet na drugim miejscu po znacznie większej Zielonej Górze.

Ryc. II.7.10.2. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem (podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych) na 1 mieszkańca

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

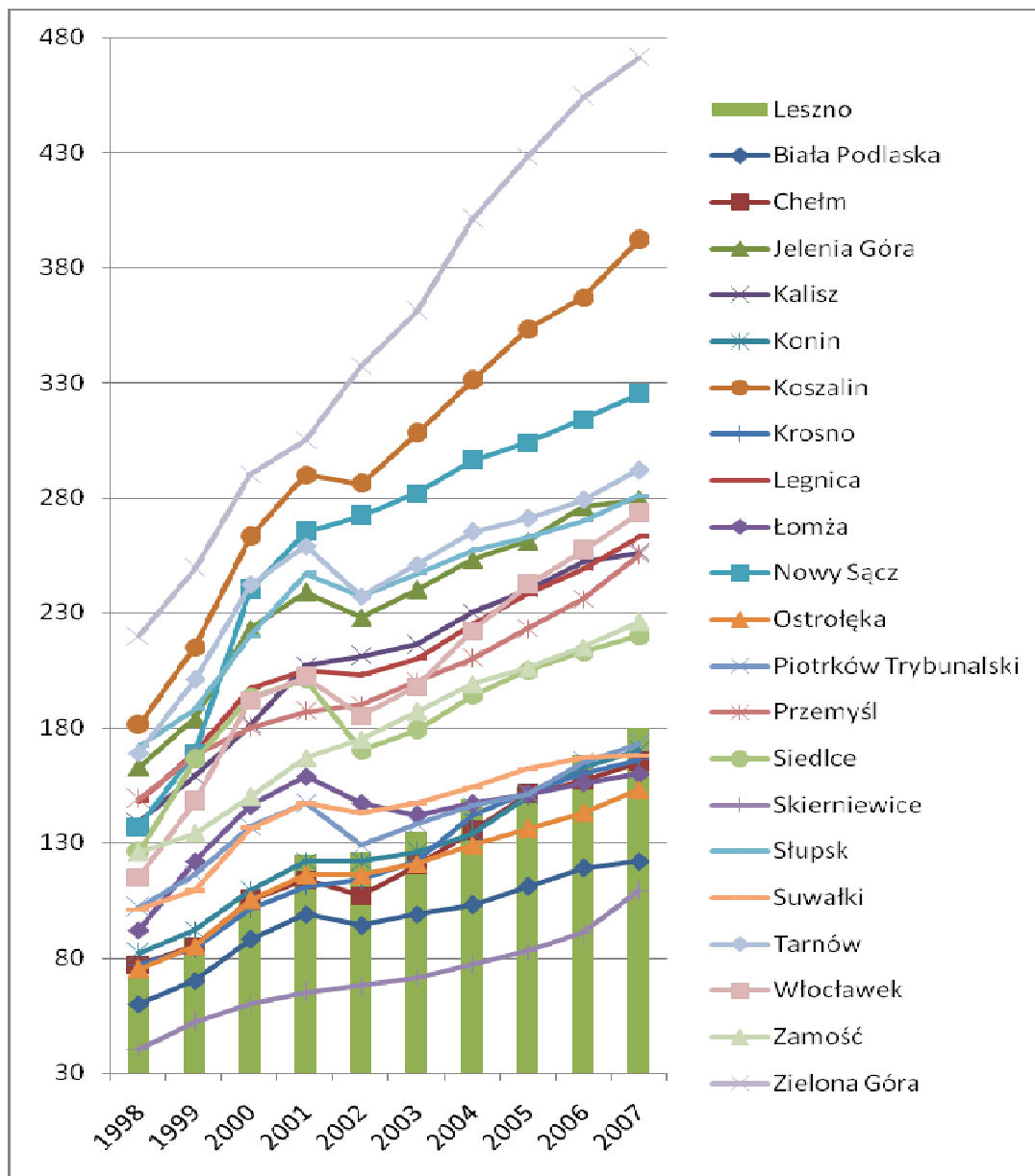
7.11. Organizacje pozarządowe

Jako ostatnią cechę porównawczą wybrano liczbę zarejestrowanych stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz fundacji. Parametr ten stosowany jest często jako miernik kapitału społecznego. Stosowne dane zestawiono w tabeli II.7.11.1. i zaprezentowano na wykresie II.7.11.1. Porównując dane dla wszystkich wybranych miast z roku 1998 i 2007 trzeba stwierdzić, że liczba organizacji pozarządowych w każdym z nich wzrosła. Największa ich liczba zarejestrowana jest w Zielonej Górze i Koszalinie, a od roku 2001 także w Nowym Sączu. Leszno zajmuje pod względem liczby organizacji pozarządowych miejsce 13, choć trzeba przyznać, że w ciągu ostatnich 10 lat nastąpiła duża poprawa w tym zakresie. W roku 1998 Leszno było na 20 pozycji, i znajdowało się w grupie trzech miast o najniższej liczbie organizacji pozarządowych.

Tab. II.7.11.1. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji w wybranych byłych miastach wojewódzkich

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	60	70	88	99	94	99	103	111	119	122
Chełm	77	85	105	114	107	120	135	151	157	165
Jelenia Góra	163	184	223	239	228	240	253	261	276	279
Kalisz	139	159	181	207	211	216	230	240	252	256
Konin	82	92	109	122	122	126	134	150	163	170
Koszalin	181	215	263	290	286	308	331	353	367	392
Krosno	77	84	101	111	114	122	142	152	160	166
Legnica	148	169	197	205	203	210	225	238	249	263
Leszno	72	89	107	125	126	135	149	154	168	180
Łomża	92	122	146	159	147	142	147	151	156	160
Nowy Sącz	137	169	240	265	272	282	296	304	314	325
Ostrołęka	75	85	105	116	116	121	129	136	143	153
Piotrków Trybunalski	102	116	137	147	129	138	146	151	165	173
Przemyśl	149	168	180	187	190	200	210	223	236	255
Siedlce	126	166	193	201	170	179	194	205	213	220
Skierniewice	40	52	60	65	68	71	77	83	91	109
Słupsk	172	188	220	247	237	247	257	263	270	281
Suwałki	101	109	136	147	143	147	154	162	167	168
Tarnów	169	201	242	259	237	251	265	271	279	292
Włocławek	115	148	192	202	185	198	222	242	257	273
Zamość	126	134	150	167	175	187	199	206	215	226
Zielona Góra	220	249	290	305	337	361	401	428	454	471

Źródło: Baza Danych Regionalnych GUS

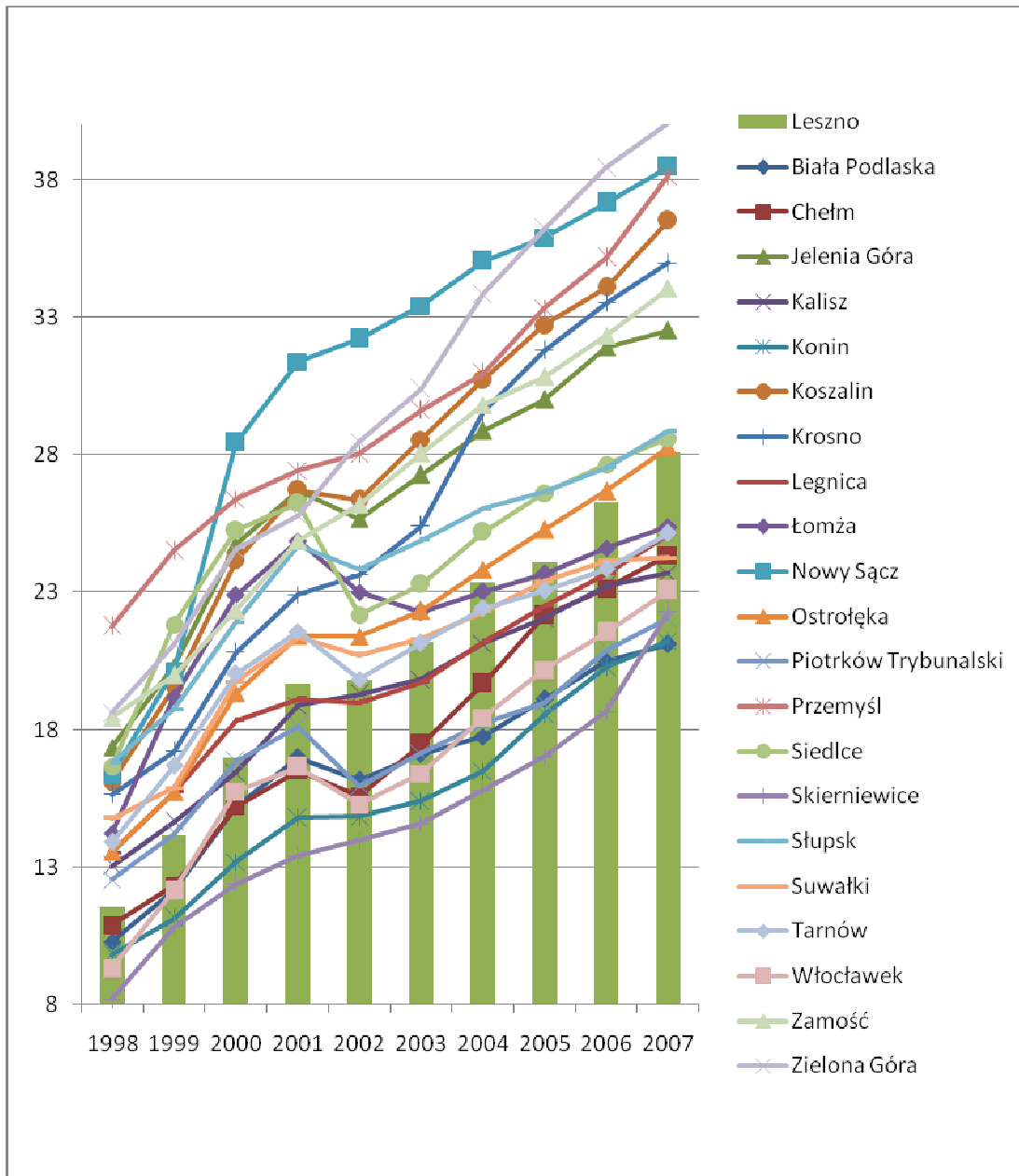

Ryc. II.7.11.1. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Liczbę organizacji pozarządowych przeliczono na 10 tys. mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich (Tab. i Ryc. II.7.11.2). Uzyskane wyniki wykazują dość istotne różnice. Wprawdzie w ostatnich trzech latach największą liczbą organizacji pozarządowych w stosunku do liczby mieszkańców może wykazać się Zielona Góra, ale poprzednie 5 lat było zdominowane przez Nowy Sącz. Na trzecim miejscu od trzech lat znajduje się Przemyśl, który w poprzednim porównaniu zajmował pozycję bliższą środka rankingu. Leszno, w takim ujęciu liczby organizacji pozarządowych, znalazło się w roku 2007 na 10. miejscu, wspólnie z Ostrołęką. Znacznie polepszyło swoją pozycję w stosunku do roku 1998, kiedy to zajmowało 16. miejsce. Dane te pokazują, że w ostatnich 10 latach uczyniono duży krok na

drodze do budowania społeczeństwa obywatelskiego. Leszno nie jest jednak w grupie porównawczej miastem wiodącym w tym zakresie.

Ryc. II.7.11.2. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji na 10 tys. mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

Tab. II.7.11.2. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji na 10 tys. mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Wybrane miasta	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Biała Podlaska	10	12	15	17	16	17	18	19	20	21
Chełm	11	12	15	17	16	17	20	22	23	24
Jelenia Góra	17	20	25	27	26	27	29	30	32	33
Kalisz	13	15	16	19	19	20	21	22	23	24
Konin	10	11	13	15	15	15	16	19	20	21
Koszalin	16	20	24	27	26	29	31	33	34	37
Krosno	16	17	21	23	24	25	30	32	34	35
Legnica	14	16	18	19	19	20	21	23	24	25
Leszno	12	14	17	20	20	21	23	24	26	28
Łomża	14	19	23	25	23	22	23	24	25	25
Nowy Sącz	16	20	28	31	32	33	35	36	37	38
Ostrołęka	14	16	19	21	21	22	24	25	27	28
Piotrków Trybunalski	13	14	17	18	16	17	18	19	21	22
Przemyśl	22	25	26	27	28	30	31	33	35	38
Siedlce	17	22	25	26	22	23	25	27	28	29
Skiernewice	8	11	12	13	14	15	16	17	19	22
Słupsk	17	19	22	25	24	25	26	27	28	29
Suwałki	15	16	20	21	21	21	22	23	24	24
Tarnów	14	17	20	22	20	21	22	23	24	25
Włocławek	9	12	16	17	15	16	18	20	22	23
Zamość	18	20	22	25	26	28	30	31	32	34
Zielona Góra	19	21	25	26	28	30	34	36	38	40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Bazy Danych Regionalnych GUS

7.12. Podsumowanie

Opisane powyżej porównania miasta Leszna z wybraną grupą porównawczą byłych miast wojewódzkich, o statusie powiatów grodzkich i liczbie mieszkańców poniżej 125 tys., pozwala na dokonanie następujących obserwacji:

1. Pod względem liczby ludności miasto Leszno jest nadal jednym z najmniejszych w dobranej grupie: w roku 1998 zajmowało 18 pozycję, w 2007 było 17-tym miastem wśród wybranych ośrodków od największych do najmniejszych.
2. Leszno jest miastem, w którym w badanej grupie najbardziej wzrosła liczba mieszkańców w latach 1998-2007 (+ 1 783).
3. Leszno wyróżnia się niskim bezrobociem; w roku 2007 było drugim miastem o najniższym bezrobociu w wybranej grupie.

4. Miasto charakteryzuje się stosunkowo dużą liczbą osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą (w wybranej grupie porównawczej Leszno było na drugim miejscu pod względem liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 mieszkańców).
5. Także liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych oraz liczba pracujących w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób oraz w jednostkach sfery budżetowej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wypadają pozytywnie i sytuują Leszno na 4 pozycji w grupie 22 badanych miast.
6. Leszno zajmuje wysoką pozycję wśród badanych miast pod względem dochodów budżetowych uzyskiwanych jako udziały w podatkach dochodowych od osób fizycznych i prawnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Od roku 1999 było to miejsce od 2-4 świadczące o dobrym stanie lokalnej gospodarki.
7. Także dochody budżetowe ogółem w przeliczeniu na jednego mieszkańca dają miastu dobrą siódmą pozycję.
8. Na uwagę zasługuje też wysoka piąta pozycja miasta pod względem wielkości produkcji sprzedanej w przemyśle na jednego mieszkańca, mimo że zatrudnienie w przemyśle w liczbach bezwzględnych sytuuje miasto na przedostatnim miejscu, a w przeliczeniu na 1000 mieszkańców na 19 miejscu, a wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach należy do najniższych w badanej grupie (patrz pkt 13).
9. Do pozytywnych cech zaliczyć należy stosunkowo wysokie zatrudnienie w usługach, szczególnie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców - 9 pozycja.
10. Liczba organizacji pozarządowych zarejestrowanych w Lesznie jest przeciętna na tle grupy porównawczej. Zauważyć trzeba jednak, że w ostatnich 10 latach nastąpił znaczny wzrost liczby stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji, który spowodował, że Leszno z 20-tego miejsca w roku 1998 awansowało na 13-te w roku 2007, a w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców było to miejsce 10.
11. Wykształcenie mierzone udziałem mieszkańców z wyższym wykształceniem w liczbie mieszkańców ogółem wg danych z Narodowego Spisu Powszechnego w roku 2002 nie wyróżnia Leszna na tle badanych miast. Leszno zajęło 16 pozycję (o jedno miejsce lepiej niż wskazywałaby na to liczba mieszkańców).
12. Pozytywnym zjawiskiem jest przeznaczanie w budżecie miasta sporych kwot na oświatę i wychowanie. W przeliczeniu na jednego mieszkańca miasto pod tym względem od 2001 roku nie schodziło poniżej trzeciej pozycji, uzyskując w roku 2006 pierwsze miejsce.

13. Badanie kapitału fizycznego zlokalizowanego w przedsiębiorstwach wybranych miast wypadło dla Leszna niekorzystnie. Wartość brutto środków trwałych na mieszkańca sytuuje miasto w siódemce najgorszych miast pod tym względem. I choć nastąpił pewien postęp w tym względzie, bo w roku 2002 Leszno było w trójce najgorszych miast, to wydaje się on być ciągle niewystarczający. Szczegółowa analiza danych z podziałem na przemysł i budownictwo oraz usługi rynkowe i nierynkowe, wskazuje na pewną poprawę w przemyśle i budownictwie oraz usługach nierynkowych, choć udział tych ostatnich jest niewielki.
14. Trochę bardziej optymistycznie przedstawia się sytuacja w zakresie nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach, które przeliczono na jednego mieszkańca. Rekordowy dla Leszna był rok 2006, w którym miasto zajęło piąte miejsce w badanej grupie. Był to efekt zainwestowania znacznych środków pozyskanych z funduszy unijnych przede wszystkim przez Leszczyńską Fabrykę Pomp. W kolejnym roku 2007 pozycja miasta znacznie spadła i pozostaje tylko żywić nadzieję, że był to efekt oczekiwania przedsiębiorców na uruchomienie programów operacyjnych pozwalających na inwestycje z udziałem środków unijnych, które rozpoczęło się w roku 2008. Łatwo jednak zauważyć, że nastąpił znaczny wzrost konkurencji w tym zakresie.

III. Czynniki warunkujące efektywny wzrost miasta Leszna

Omówione w rozdziale I modele samowzmacniania wzrostu endogenicznego bazowały na substytucji kapitału fizycznego kapitałem wiedzy połączonej z mechanizmem samowzmacniania polegającym na komplementarnej akumulacji kapitału wiedzy, kapitału ludzkiego i społecznego. Dlatego w tej części pracy podjęto próbę opisanie wymienionych kapitałów w Lesznie. Celem rozdziału jest odpowiedź na pytanie jakie miary wymienionych czynników najlepiej oddają ich wpływ na efektywny wzrost miasta i jak kształtowały się ich wartości w przeszłości. Analiza została przeprowadzona na podstawie dostępnych danych statystycznych oraz raportów z badań opinii mieszkańców i przedsiębiorców leszczyńskich.

1. Kapitał fizyczny

Akumulacja kapitału, jako podstawowy czynnik funkcji produkcji, jest elementem wszystkich modeli wzrostu. Kapitał fizyczny określany też mianem kapitału rzeczowego oznacza trwałe dobra służące produkcji innych dóbr. Zalicza się tu takie elementy jak drogi, budowle, sprzęt oraz zapasy wyrobów gotowych i produkcji w toku.

W niniejszym rozdziale podjęto próbę zestawienia wartości kapitału fizycznego dla Leszna na przestrzeni ostatnich lat. Wykorzystano przy tym dostępne dane statystyczne dotyczące wartości brutto środków trwałych i nakładów w przedsiębiorstwach oraz wydatki na inwestycje majątkowe z budżetu miasta Leszna.

1.1. Kapitał fizyczny zlokalizowany w przedsiębiorstwach

W roku 2007 wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób zlokalizowanych w Lesznie wynosiła ogółem 1,48 mld zł. W tej kwocie 61,7% środków trwałych było zlokalizowanych w przemyśle (911,4 mln zł), 31,7% w usługach rynkowych (468,5 mln zł), a 6,6% w usługach nierynkowych. Analiza danych zestawionych w tabeli III.1.1.1. wskazuje na utrzymywanie się w latach 1999-2007 tendencji wzrostowej wartości środków trwałych ogółem oraz ogółem na jednego mieszkańca. Dane dla roku 2007 wskazują wprawdzie na nieznaczny spadek w stosunku do roku 2006, w którym wzrost był znacznie większy niż w latach poprzedzających (Ryc. III.1.1.1.), jednak są nadal znacznie wyższe od danych dla lat wcześniejszych. Wartość brutto środków trwałych

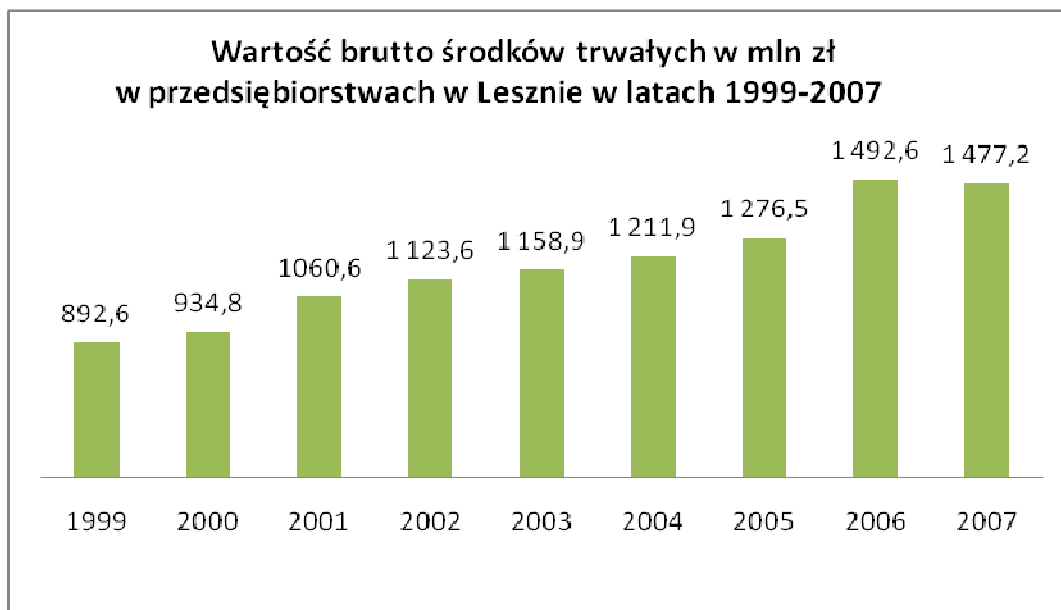
w przedsiębiorstwach w latach w okresie od roku 1999 do 2007 wzrosła o 584,6 mln, co stanowi 65,5 % wartości z roku 1999.

Tab. III.1.1.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach* Leszna

	J. m.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem:	mln zł	892,6	934,8	1060,6	1 123,6	1 158,9	1 211,9	1 276,5	1 492,6	1 477,2
przemysł i budownictwo	mln zł	522,4	512,0	530,1	576,0	605,4	659,1	757,7	936,5	911,4
usługi rynkowe	mln zł	331,7	353,7	458,6	464,8	467,0	465,5	429,5	463,8	468,5
usługi nierynkowe	mln zł	38,4	69,0	71,8	82,8	86,4	87,2	89,2	92,3	97,2
przemysł i budownictwo	%	58,5	54,8	50,0	51,2	52,2	54,4	59,4	62,7	61,7
usługi rynkowe	%	37,2	37,8	43,2	41,4	40,3	38,4	33,6	31,1	31,7
usługi nierynkowe	%	4,3	7,4	6,8	7,4	7,5	7,2	7,0	6,2	6,6
Ogółem na 1 mieszkańca	zł	14 260	14 887	16 753	17 656	18 203	18 999	19 954	23 339	23 058

*Dane dla przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób

Źródło: Dane GUS

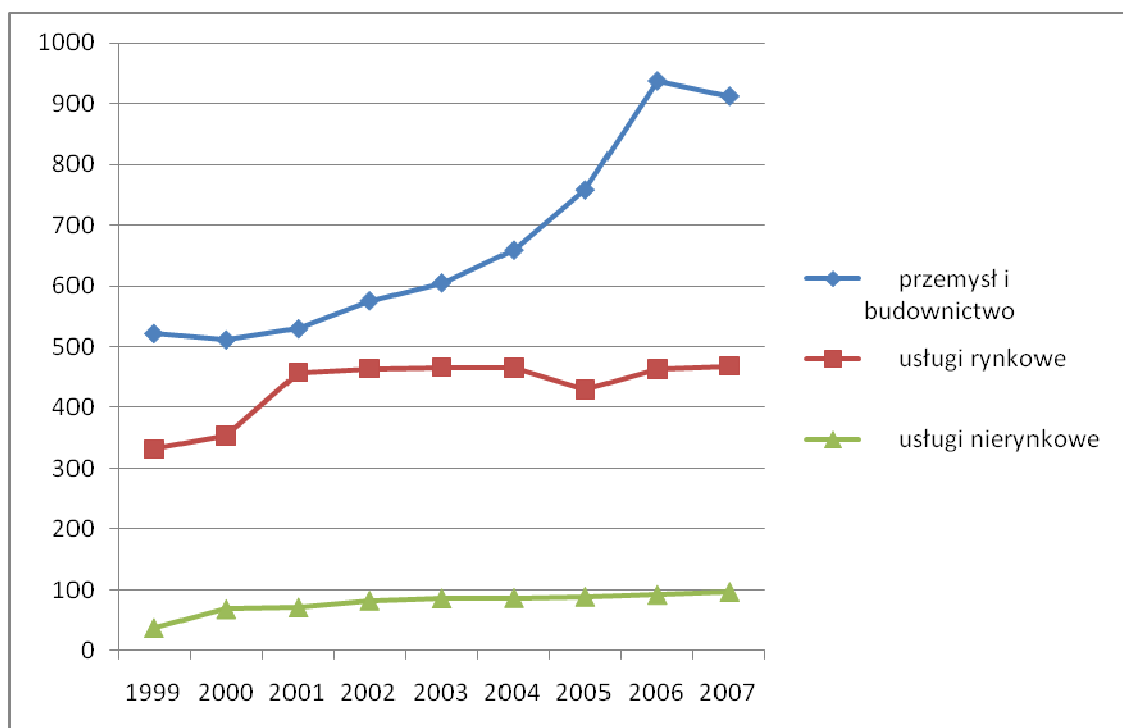

Ryc. III. 1.1.1. Wartość brutto środków trwałych w mln zł w przedsiębiorstwach w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rozkład wartości środków trwałych w poszczególnych sektorach gospodarki Leszna na przestrzeni ostatnich lat można prześledzić na Ryc.III.1.2. Na podstawie danych zestawionych w Tab. III.1.1.1. można stwierdzić, że w strukturze środków trwałych dominujący udział i największe znaczenie dla wzrostu ogółem ma przemysł i budownictwo, następnie usługi rynkowe. Ze znacznie mniejszym udziałem, na trzecim miejscu znajdują się usługi

nierynkowe. Szczegółowa analiza każdego z wymienionych sektorów wskazuje, że wartość brutto środków trwałych w przemyśle i budownictwie pomiędzy rokiem 1999 a 2007 wzrosła, choć w okresie tym w latach 1999-2000 zanotowano nieznaczny spadek, zrekompensowany wzrostem w latach następnych, szczególnie dynamicznym w latach 2005-2006. Rachunek środków trwałych w usługach rynkowych w badanym okresie też jest dodatni. Większą dynamikę wzrostu wartości zanotowano pomiędzy latami 2000 i 2001. W kolejnych latach utrzymywała się na dość stabilnym poziomie z minimalną tendencją rosnącą. Nieznaczny spadek nastąpił w latach 2004-5, który w latach kolejnych został skompensowany i osiągnął wartości wyższe niż w latach przed spadkiem. Z uwagi na znacznie większą dynamikę wzrostu wartości środków trwałych w przemyśle i budownictwie udział procentowy majątku rzeczowego usług rynkowych (31,7% w 2007 r.) w wartości środków trwałych ogółem w badanym okresie spadł. Analiza wartości środków trwałych w sektorze usług nierynkowych wskazuje na systematyczny wzrost, z większą dynamiką w latach początkowych badanego okresu (w roku 2000 wartość wzrosła o prawie 80% w stosunku do roku poprzedniego). Udział procentowy wartości środków trwałych w usługach nierynkowych w strukturze majątku rzeczowego był niewielki, ale w roku 2007 był wyższy (6,6%) niż w roku 1999 (4,3).

Ryc. III.1.1.2. Wartość środków trwałych brutto dla wybranych rodzajów działalności w sektorze przedsiębiorstw w mieście Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dla pełnego obrazu wartości brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach leszczyńskich trzeba przywołać obserwacje dokonane w rozdziale II. Na tle grupy porównawczej Leszno należy do grupy miast o najniższej wartości brutto środków trwałych zlokalizowanych w przedsiębiorstwach ogółem, a także w przemyśle i usługach rynkowych. Taki stan rzeczy jest rezultatem niedoinwestowania przemysłu Leszna w dwudziestolecie powojennym i niedostatecznym rozwoju przemysłu w latach następnych. Jedynym sposobem zmiany tego stanu jest ponoszenie nakładów inwestycyjnych. Dlatego dalszej analizie poddano nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach leszczyńskich na podstawie dostępnych danych zestawionych w Tab.III.1.1.2. W roku 2007 nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach leszczyńskich zatrudniających powyżej 9 osób wyniosły ogółem 120,3 mln zł., z czego 83,4 mln wydano w przemyśle i budownictwie.

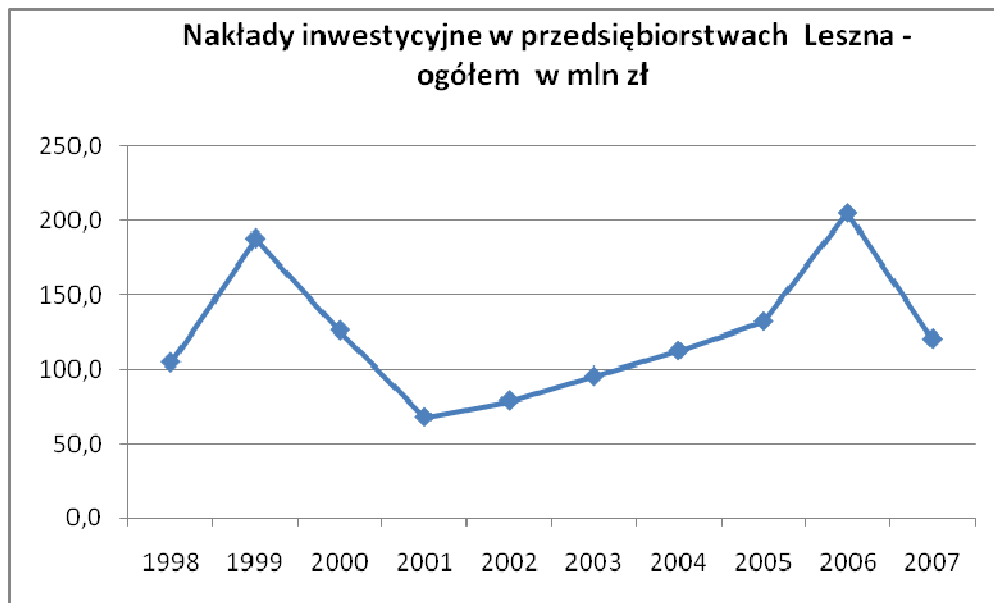
Tab.III.1.1.2. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach* w Lesznie

	J. m.	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	mln zł	104,7	187,8	126,2	67,8	78,9	95,2	112,4	132,1	205,2	120,3
rolnictwo, łowiectwo; leśnictwo i rybactwo	mln zł	-	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	1,2	0,1	0,1
przemysł i budownictwo	mln zł	-	95,8	49,9	31,0	41,3	62,2	76,5	98,0	158,1	83,4
usługi rynkowe	mln zł	-	66,4	71,7	33,5	28,3	28,4	34,0	27,4	41,4	31,4
usługi nierynkowe	mln zł	-	25,1	4,5	3,1	9,2	4,5	1,6	5,5	5,6	5,4
w %											
rolnictwo, łowiectwo; leśnictwo i rybactwo	%	-	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,9	0,1	0,1
przemysł i budownictwo	%	-	51,0	39,6	45,6	52,3	65,4	68,1	74,2	77,0	69,3
usługi rynkowe	%	-	35,3	56,9	49,3	35,9	29,8	30,2	20,8	20,2	26,1
usługi nierynkowe	%	-	13,4	3,6	4,6	11,7	4,7	1,4	4,1	2,7	4,5

*Dane dla przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób

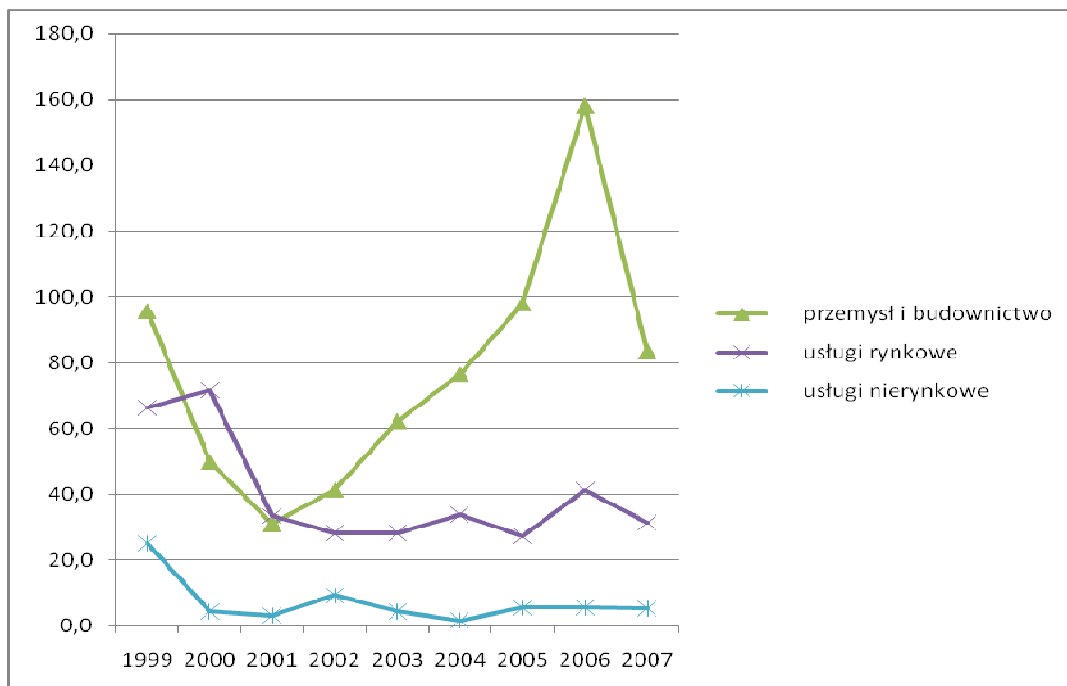
Źródło: Dane WUS

Analiza wydatków inwestycyjnych w okresie od roku 1998 do 2007 wskazuje na dwa wyraźne boomy inwestycyjne, które miały miejsce w roku 1999 i 2006, i które pokrywają się z okresem wzrostu gospodarczego w całym kraju. Po intensywnym wzroście w roku 1999 nastąpił w kolejnych dwóch latach znaczny spadek. Od roku 2002 zanotowano systematyczny wzrost nakładów, który swoje apogeum osiągnął w roku 2006. Wówczas wartość nakładów inwestycyjnych ogółem wyniosła 205,2 mln zł, z czego 158,1 mln wydano w przemyśle i budownictwie (77% wydatków ogółem). Od roku następnego zaznaczył się spadek, który w latach kolejnych może będzie kontynuowany, zwłaszcza w dobie światowego kryzysu gospodarczego, dla którego rok 2008 był początkiem.

Ryc. III.1.1.3. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach Leszna ogółem w mln zł
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza sektorowa wydatków inwestycyjnych wskazuje na znaczną dominację przemysłu i budownictwa. Tylko w roku 2000 nakłady inwestycyjne w sektorze usług rynkowych były znacząco wyższe niż w przemyśle i budownictwie, w roku 2001 ta przewaga znacznie zmalała, a w latach kolejnych nakłady w przemyśle i budownictwie wzrastały z taką dynamiką, że zdominowały całkowicie strukturę nakładów inwestycyjnych. W szczytowym

Ryc. III.1.1.4. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w Lesznie w wybranych sektorach gospodarki w mln zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

dla nakładów inwestycyjnych roku 2006 wydatki na inwestycje w przemyśle i budownictwie stanowiły 77% ogółu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach zlokalizowanych w Lesznie. W roku tym Leszno zajęło w grupie porównawczej (patrz rozdz. II.7.8) piątą pozycję wśród 22 wybranych miast po przeliczeniu wartości nakładów na mieszkańca. W pozostałych latach w okresie od 2002-2007 znajdowało się poniżej średniej.

Zestawione powyżej dane obrazują sytuację inwestycyjną w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób. Nie jest to obraz pełny dla miasta, w którym 94% zarejestrowanych podmiotów gospodarczych stanowią mikroprzedsiębiorstwa. W roku 2006 Urząd Miasta Leszna przeprowadził badanie ankietowe wybranych losowo firm leszczyńskich. W grupie 163 przebadanych firm 47% stanowiły przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników. Wyniki odpowiedzi na pytanie dotyczące wzrostu nakładów inwestycyjnych, w tej zróżnicowanej co do wielkości zatrudnienia grupie, potwierdziły, że ponad połowa (53,4%) badanych firm zanotowała wzrost nakładów inwestycyjnych w roku 2005 w stosunku do roku 2004. W podobnym badaniu przeprowadzonym przez Urząd Miasta Leszna trzy lata wcześniej, wzrost nakładów w stosunku do roku poprzedzającego zadeklarowało 45% badanych podmiotów gospodarczych.

Badanie przeprowadzone wśród leszczyńskich firm wskazywało, że wzrost nakładów nastąpił przede wszystkim w firmach dużych zatrudniających powyżej 250 osób oraz w przedsiębiorstwach o zatrudnieniu od 10 do 49 pracowników. Najczęściej były to firmy, które jako główny rodzaj działalności wskazały produkcję. Wyniki badań potwierdziły wnioski wynikające z zestawionych powyżej danych statystycznych¹⁵⁰.

1.2. Kapitał rzeczowy sektora samorządowego Leszna

Na kapitał rzeczowy miasta składają się też środki trwałe jego jednostek i zakładów budżetowych oraz inwestycje generowane przez samorząd terytorialny miasta Leszna.

Od 2005 roku dostępne są dane statystyczne dotyczące wartości brutto środków trwałych oraz stopnia ich zużycia w jednostkach i zakładach budżetowych miasta Leszna. Analiza Tab.III.1.2.1. wskazuje na wzrost wartości brutto środków trwałych. W roku 2007 wartość brutto środków trwałych jednostek i zakładów budżetowych miasta Leszna wynosiła 409,9 mln zł. Ponad 93% majątku stanowiły budynki i budowle. Stopień zużycia ogółem na przestrzeni lat 2005-7 wzrósł nieznacznie (o 1,4 punktu procentowego).

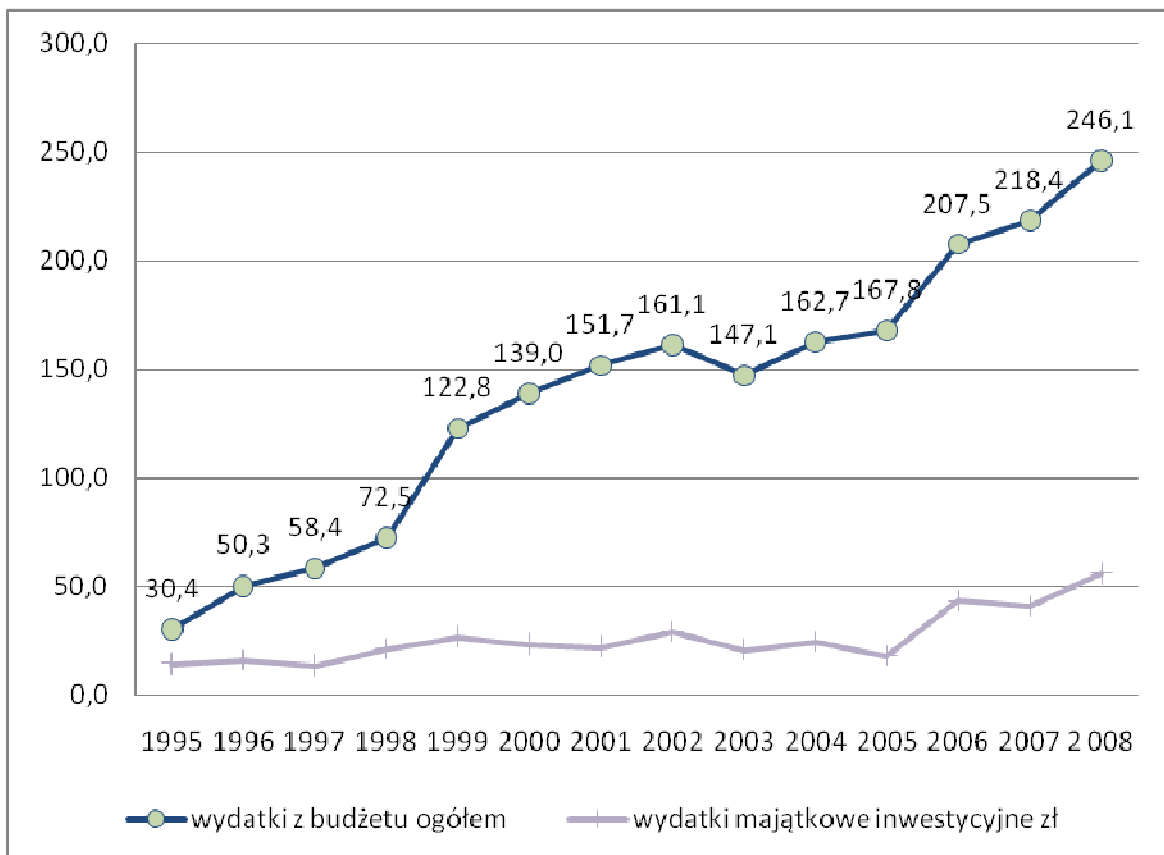
¹⁵⁰ Raport z badania firm leszczyńskich 2006, Urząd Miasta Leszna

Tab.III.1.2.1. Wartość brutto środków i trwałych i stopień ich zużycia w jednostkach i zakładach budżetowych miasta Leszna

	J. m.	2005	2007
wartość brutto			
ogółem	mln zł	350,3	409,9
budynki i budowle	mln zł	328,6	382,9
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	mln zł	15,9	19,2
środki transportu	mln zł	5,8	7,8
stopień zużycia			
ogółem	%	31,3	32,7
budynki i budowle	%	28,6	30,0
maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia	%	72,5	75,5
środki transportu	%	70,3	59,4

Źródło: Dane GUS

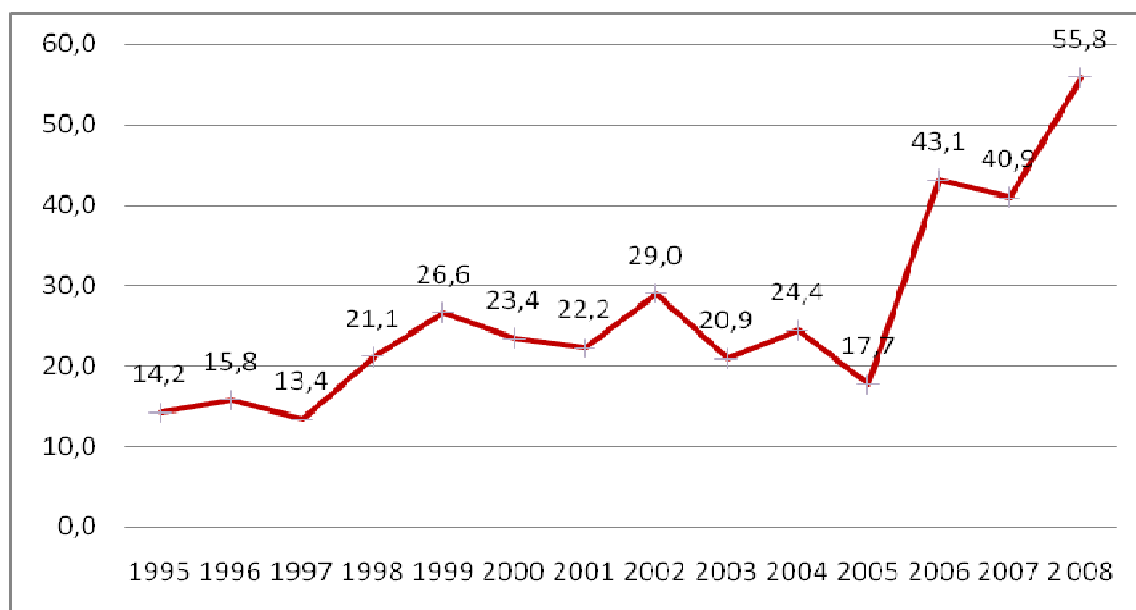
Wydatki z budżetu miasta Leszna na inwestycje w roku 2007 wyniosły prawie 41 mln zł. Wartość ta stanowi 1/3 nakładów inwestycyjnych poniesionych w tym samym roku przez przedsiębiorstwa leszczyńskie, jest więc wielkością istotną dla wzrostu miasta. Wydatki ogółem z budżetu miasta Leszna w latach 1995-2008 wzrosły (Ryc.III.1.2.1) ponad

Ryc.III.1.2.1. Wydatki budżetu miasta Leszna ogółem i majątkowo inwestycyjne w mln zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Leszna

ośmiokrotnie z 30 mln do 246 mln. Uzyskanie przez Leszno w 1999 roku statusu miasta na prawach powiatu, zwiększyło zadania samorządu miasta, ale także spowodowało znaczny wzrost wartości bezwzględnej jego budżetu. W konsekwencji możliwe było też zwiększenie wydatków na inwestycje (Ryc.III.1.2.2.). Kolejny skokowy wzrost wydatków budżetowych, który przełożył się na wzrost inwestycji nastąpił w roku 2006 i był kontynuowany przez kolejne dwa lata wzrostu gospodarczego w Polsce osiągając swoje maksimum w roku 2008. Ta rekordowa kwota wydatków inwestycyjnych (56 mln zł) była prawie czterokrotnie wyższa niż w roku 1995.

Ryc.III.1.2.2. Wydatki majątkowe inwestycyjne z budżetu miasta Leszna w mln zł

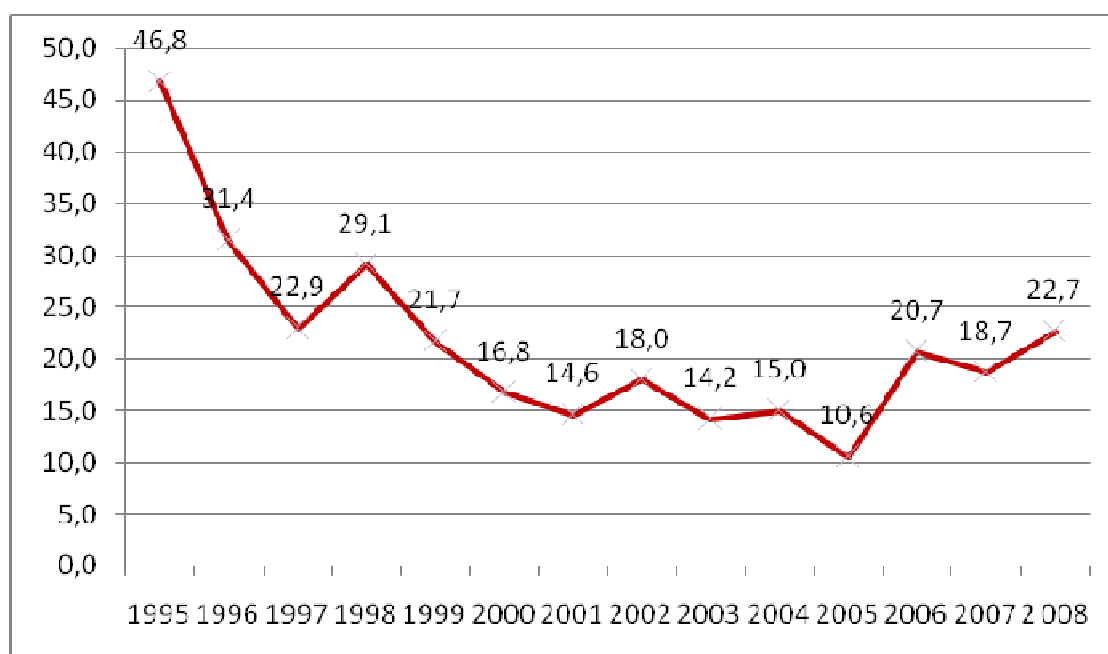
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Leszna

Nakłady inwestycyjne realizowane z budżetu miasta Leszna służyły poprawie infrastruktury miasta. Wydatki inwestycyjne w przedstawionym okresie związane były z realizacją zadań służących poprawie stanu środowiska naturalnego: budowa oczyszczalni ścieków, kanalizacji, stacji odsiarczania spalin dla kotłowni miejskiej Zatorze, stacji uzdatniania wody, a od roku 2006 realizacja grupy projektów pod wspólną nazwą Gospodarka odpadami i osadami ściekowymi w Lesznie i subregionie leszczyńskim, która w znacznym stopniu jest finansowana ze środków europejskich Funduszu Spójności.

Drugą ważną grupę wydatków inwestycyjnych w budżecie miasta stanowią inwestycje drogowe, na które składała się budowa i modernizacja dróg krajowych, w tym znaczna inwestycja w modernizację drogi krajowej nr 12 z przebudową wiaduktu włącznie, oraz budowa dróg lokalnych, w które właściwie nie inwestowano przed rokiem 1989. Pozostałe

inwestycje to znaczne nakłady poniesione na oświatę, w tym budowa dwóch nowych szkół (Szkoła Podstawowa nr 13 i Gimnazjum nr 5) oraz budowa Środowiskowej Pływalni Edukacyjnej. Wydatki poniesione na budowę dwóch budynków mieszkalnych z mieszkaniami socjalnymi oraz inwestycje w infrastrukturę sportową: modernizacja Stadionu im. Alfreda Smoczyka oraz Stadionu Lekkoatletycznego.

Na Ryc.III.1.2.3. przedstawiono udział wydatków inwestycyjnych w stosunku do ogółu wydatków budżetowych. Do roku 2005 przy niewielkich wahaniami mamy do czynienia z tendencją spadkową. Od roku 2006 nastąpił znaczny wzrost spowodowany dofinansowaniem projektów z funduszy unijnych oraz zwiększeniem dochodów własnych budżetu, będących konsekwencją znacznego wzrostu gospodarczego kraju i miasta Leszna.

Ryc.III.1.2.3. Wydatki majątkowe inwestycyjne jako udział %-owy w wydatkach ogółem budżetu miasta Leszna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Leszna

Podsumowując część poświęconą kapitałowi rzeczowemu w Lesznie trzeba jeszcze raz podkreślić niedoskonałość dostępnych danych. Pozwalają one stwierdzić, że wartość brutto środków trwałych znacznie wzrosła w badanych 9 latach. Niestety dane dotyczące stopnia zużycia majątku w przedsiębiorstwach nie są znane. Wydaje się jednak, że znaczny wzrost nakładów inwestycyjnych i wartości majątku trwałego brutto były w stanie zrekompensować zużycie środków trwałych, a nawet je przewyższyć, co oznaczałoby wzrost wartości kapitału fizycznego w badanym okresie. Tym bardziej, że z analiz przeprowadzonych w rozdziale II wynika, że zasoby kapitału fizycznego są znacznie mniejsze

w Lesznie niż w innych porównywalnych miastach, co jest efektem polityki gospodarczej państwa prowadzonej do roku 1989. Spory udział w powiększaniu majątku miasta ma samorząd lokalny. Wydatki z budżetu miasta wzrosły w ostatnich 13 latach siedmiokrotnie, a wydatki majątkowe inwestycyjne prawie trzykrotnie.

2. Kapitał ludzki

Czynnik pracy jest obecny już pierwszych modelach wzrostu. Z czasem zaczęto dostrzegać złożoność tej części funkcji produkcji i wprowadzono termin kapitału ludzkiego. Zdefiniowanie tego pojęcia w kontekście czynników wzrostu nie jest wcale zadaniem łatwym. Podejście ekonomiczne narzuca korelację wyrażenia kapitał z wartościami i aktywami możliwymi do zastosowania w procesie rozwoju. W przypadku kapitału ludzkiego mają one charakter niematerialny, są wartościami kulturowymi danej społeczności, których wykorzystanie wraz z innymi zasobami może przynieść konkretne korzyści gospodarcze¹⁵¹. Domański konkretyzuje pojęcie kapitału ludzkiego jako „zasób wiedzy, umiejętności, zdrowia, energii witalnej zawarty w społeczeństwie”. Wskazuje przy tym na jego specyficzne cechy: niejednorodność wewnętrzną oraz możliwość powiększania potencjału populacji przekazanego genetycznie poprzez inwestycje w człowieka. Autor wyróżnia pięć głównych kategorii tych inwestycji:

1. rozwój usług i udogodnień związanych z ochroną zdrowia wpływających na jakość i długość życia,
2. kształcenie na różnych poziomach młodzieży i dorosłych oraz szkolenia w czasie pracy,
3. migracje ludności w celu znalezienia lepszej pracy lub dostosowania się do zmieniających się warunków,
4. poszukiwanie informacji o sytuacji ekonomicznej firm i perspektywach zawodowych,
5. badania naukowe¹⁵².

W literaturze spotyka się rozszerzenie tej listy o kolejne czynniki takie jak: wysiłek rodziny związany z wychowaniem młodego pokolenia, opieką nad osobami niepełnosprawnymi, znaczenie czasu wolnego dla regeneracji, koszt utraconych możliwości ponoszony przez jednostkę w trakcie podnoszenia własnych kwalifikacji, rola systemów wartości itp., a nawet w szerszym ujęciu inwestycje w ochronę środowiska i kulturę¹⁵³.

¹⁵¹ Gaczek W. M., Komorowski J. W., Kapitał ludzki i społeczny regionu jako element rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w: *Innowacje w rozwoju regionu*, red. W.M. Gaczek, Zeszyty Naukowe 57, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005, s.52

¹⁵² Domański S. R., *Kapitał ludzki i wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993, s.20

¹⁵³ Mięka E., *Znaczenie nierówności społecznych dla akumulacji kapitału ludzkiego i wzrostu gospodarczego w: Kapitał ludzki w gospodarce opartej na wiedzy*, red. D. Kopycińska, Katedra Mikroekonomii. Uniwersytet Szczeciński, 2006, s. 110

Wraz ze zmieniającą się gospodarką na przestrzeni lat cechy kapitału również podlegają przeobrażeniom. Obecnie za najbardziej pożądane uważane są posiadanie specyficznych kwalifikacji i umiejętność dostosowania się do potencjalnych możliwości na rynku pracy, a także wiedza i kreatywność. Atrybuty kapitału ludzkiego, które wykorzystuje się w jego analizie to:

- struktura wieku ludności i wskaźnik obciążenia ludności w wieku produkcyjnym w wieku przed- i poprodukcyjnym,
- aktywność zawodowa ludności,
- wskaźnik zatrudnienia,
- poziom wykształcenia i kwalifikacje zawodowe, struktura zawodowa,
- zamożność ludności,
- poziom zdrowotności¹⁵⁴.

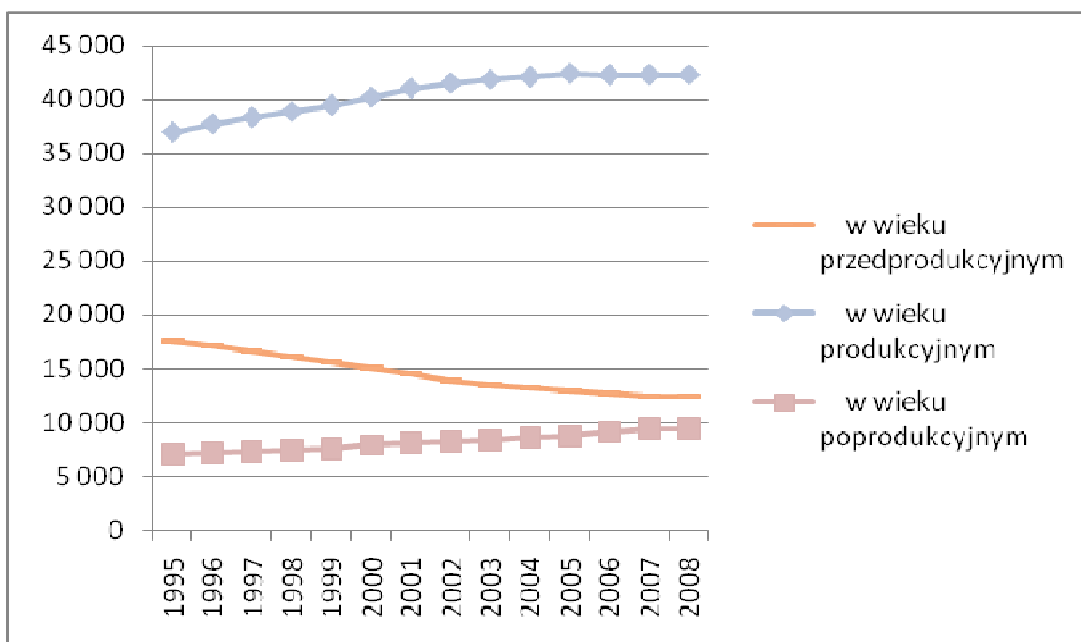
Przełożenie większości z wymienionych powyżej cech na konkretne mierniki na poziomie miasta na prawach powiatu wcale nie jest zadaniem łatwym, nie wspominając już o stworzeniu wystarczająco długich szeregów czasowych. W tej części pracy zestawiono potencjalne mierniki kapitału ludzkiego w Lesznie, dla których pozyskanie danych było możliwe. Przeanalizowano strukturę wieku mieszkańców, liczbę pracujących, wykształcenie, przedsiębiorczość i jakość kapitału ludzkiego oraz edukację.

2.1. Struktura wieku ludności Leszna

Z zestawu dostępnych danych dotyczących struktury mieszkańców miasta według ich wieku wybrano te, które odnoszą się do ludności w wieku produkcyjnym oraz przed- i poprodukcyjnym. Struktura ta w Lesznie (Ryc.III.2.1.1), podobnie jak w całym kraju, pokazuje spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym przy wzroście liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym. Liczba osób w wieku produkcyjnym po zauważalnym wzroście do roku 2005 utrzymuje się na dość stabilnym poziomie. Wartości wskaźników udziału wymienionych grup wykazują w Lesznie pewną pozytywną przewagę na tle danych dla całego kraju. Grupa osób w wieku produkcyjnym wśród mieszkańców miasta stanowi 66% i jest większa niż średnio w kraju. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym (19%) jest tylko

¹⁵⁴ Gaczek W. M., Komorowski J. W. , *Kapitał ludzki i społeczny regionu jako element rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w: Innowacje w rozwoju regionu*, red. W.M. Gaczek, Zeszyty Naukowe 57, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005, s.53

niewielki, natomiast wyraźnie niższy jest udział osób w wieku poprodukcyjnym (15%). Z danych przedstawionych w Tab. III.2.1. wynika, że udział mieszkańców w wieku

Ryc. III.2.1.1. Liczba mieszkańców Leszna w wieku produkcyjnym oraz przed- i poprodukcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

produkcyjnym z upływem czasu zwiększał się do roku 2005 i ustabilizował się na poziomie 66%. Systematycznie spadała w badanym okresie liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, a wzrastała liczba osób w wieku poprodukcyjnym (Ryc. III.2.1.1).

Tab. III.2.1.1. Udział %-owy ludności w wieku produkcyjnym, przed- i poprodukcyjnym w Lesznie

Leszno	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
wiek przedprodukcyjny	28,6	27,6	26,7	25,8	24,9	23,8	22,8	21,9	21,2	20,6	20,2	19,8	19,4	19,0
wiek produkcyjny	60,1	60,8	61,6	62,3	63,0	63,7	64,5	65,2	65,7	65,9	66,2	66,0	66,0	65,9
wiek poprodukcyjny	11,4	11,6	11,8	11,9	12,1	12,5	12,6	12,9	13,1	13,5	13,6	14,2	15,0	15,1

Źródło: Dane GUS

Tę niepokojącą tendencję potwierdzają dane dotyczące wskaźnika obciążenia demograficznego zestawione w Tab.III.2.1.2. Największą wartość przyjmuje wskaźnik liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Wzrost jego wartości jest też najszybszy. Podobnie rosnącą tendencję wykazuje wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Zaobserwowane zmiany potwierdzają ogólnokrajową tendencję starzenia się społeczeństwa. Z kolei wskaźnik ludności

w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w ostatnich latach nieznacznie wzrósł i mógłby satnowić powód do nieśmiałego optymizmu, gdyby był

Tab. III. 2.1.2. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla Leszna

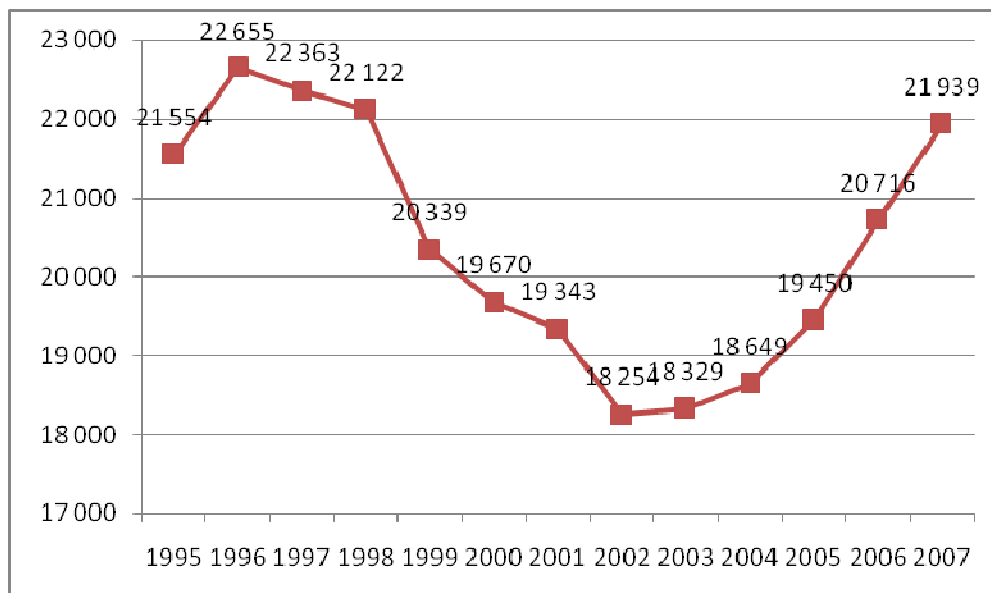
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	53,4	52,3	51,7	51,0	51,4	51,6	51,8
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	59,1	62,0	65,2	67,3	71,7	75,6	79,4
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	19,8	20,0	20,4	20,5	21,5	22,2	22,9

Źródło: Dane GUS

skutkiem wzrostu liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Niestety jest on efektem spadku liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym (patrz Tab.II.4.2.1.).

2.2. Pracujący

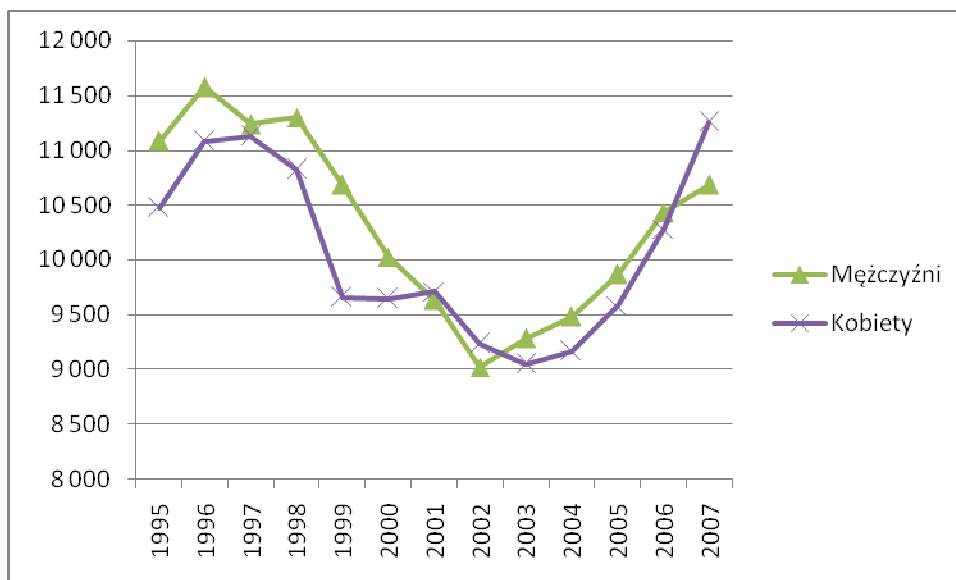
Za miernik aktywności zawodowej przyjmuje się liczbę osób pracujących. W roku 2007 w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób pracowało w mieście 21 939 osób (Ryc.III.2.2.1.).

Ryc. III.2.2.1. Pracujący ogółem w Lesznie w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba osób zatrudnionych zmieniała się zgodnie z cyklem koniunkturalnym obserwowanym w kraju. Znaczny spadek pracujących związany był także ze zmianami strukturalnymi w gospodarce miasta. Świadczy o tym liczba zatrudnionych w 2007 roku. Pomimo szczytu rozwoju gospodarki kraju i znacznego spadku bezrobocia w mieście, liczba pracujących nie przekroczyła stanu z lat 1996-1998.

Ryc. III.2.2.1. Pracujące kobiety i mężczyźni w Lesznie w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W badanym okresie liczba pracujących kobiet zwykle była niższa niż zatrudnionych mężczyzn. Wyjątkiem były lata 2001 i 2002 oraz rok 2007. Szczególnie w tym ostatnim liczba pracujących kobiet znacznie przekroczyła zatrudnienie wśród mężczyzn.

Także na tle innych wybranych miast omówionych w rozdziale II (patrz II.7.4) wielkość zatrudnienia w przeliczeniu na 1000 mieszkańców stawia Leszno na jednej z czołowych pozycji (4 miejsce w 2007 roku).

2.3. Wykształcenie

Dostępność danych dotyczących wykształcenia ludności ogranicza się do wyników Narodowych Spisów Powszechnych przeprowadzonych w 1988 i 2002 roku. Zestawienie tych danych w Tab. III. 2.3.1. wskazuje na znaczny wzrost wykształcenia mieszkańców Leszna, przy zmniejszeniu udziału osób z wykształceniem zawodowym oraz podstawowym i bez wykształcenia. Jest to tendencja ogólnokrajowa. Leszno nie wyróżnia się pod tym

względem także na tle grupy miast porównawczych zanalizowanych w rozdziale II.7.2. W grupie 22 miast zajmowało 16 miejsce pod względem udziału osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie dorosłych mieszkańców miasta.

Tab. III. 2.3.1. Struktura ludności w Lesznie wg wykształcenia w % na podstawie NSP i badań opinii mieszkańców w wybranych latach

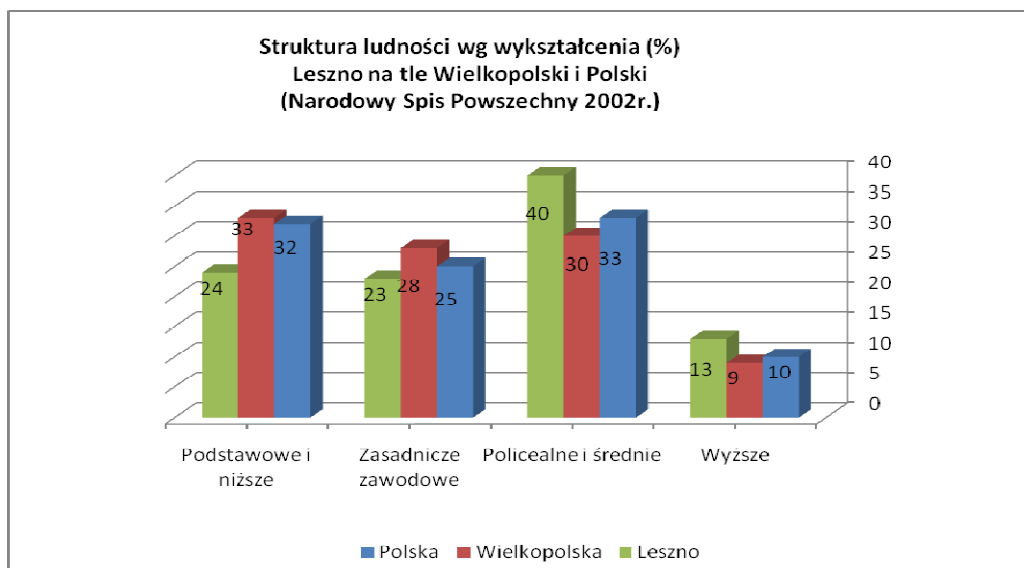
Struktura ludności w Lesznie wg wykształcenia w % według:								
Narodowego Spisu Powszechnego					Badań opinii mieszkańców			
Lata	Wyższe	Średnie	Zasadnicze zawodowe	Podstawowe i bez wykształcenia szkolnego	Wyższe	Średnie	Zasadnicze zawodowe	Podstawowe
1988	9	31	27	33	-----	-----	-----	-----
1995	-----	-----	-----	-----	13	44	30	13
1999	-----	-----	-----	-----	13	44	31	12
2002	13	39	23	24	17	44	29	10
2005	-----	-----	-----	-----	19	48	23	10
2009	-----	-----	-----	-----	26	44	24	7

Źródło: Dane GUS i dane Urzędu Miasta Leszna

Leszno prezentowało się pozytywnie w roku 2002 na tle wskaźników dla Wielkopolski i Polski. Jest to fakt godny podkreślenia pamiętając, że odsetek osób z wyższym wykształceniem w województwie leszczyńskim w roku 1976 był jednym z najniższych w kraju (3,3%). Gorzej było tylko w województwach: jeleniogórskim, wałbrzyskim i pilskim¹⁵⁵. Leszno uzyskało też lepsze wyniki pod tym względem w porównaniu z Kaliszem i Koninem (patrz II.7.2).

W tabeli III.2.3.1. przedstawiono także dane pozyskane z badań opinii publicznej zleczanych przez Urząd Miasta Leszna cyklicznie od 1995 roku. Respondenci dobierani są metodą losową przy użyciu generatora liczb losowych o rozkładzie normalnym, a ich liczebność stanowi reprezentatywną próbę mieszkańców Leszna. Z porównania danych dla roku 2002 wynika, że w badaniu zaniżona jest próba dotycząca osób z wykształceniem podstawowym i niższym, co wydaje się być oczywistym przy badaniu ankietowym metodą kwestionariuszową. Z drugiej strony pomijając ten fakt, rozkład pozostałych poziomów wykształcenia wydaje się być adekwatny do rzeczywistego i może stanowić wskazówkę co do dalszej dynamiki zmian.

¹⁵⁵Dobrzański Kazimierz, Pietrzak Stanisława, Zimniewicz Kazimierz, *Kierunki modernizacji i rozwoju przemysłu województwa leszczyńskiego*, Rocznik Leszczyński, tom 3, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979, s. 18

Ryc. III.2.3.1. Struktura ludności według wykształcenia w %. Leszno na tle Wielkopolski i Polski

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zagadnienie poziomu wykształcenia pracowników było też przedmiotem badania ankietowego leszczyńskich firm przeprowadzonego w 2006 roku, wspomnianego już wcześniej. Uzyskane dane mają charakter deklaracyjny i nie obejmują wszystkich podmiotów gospodarczych działających w Lesznie, dają jednak pewien szacunkowy pogląd na strukturę wykształcenia pracujących. Na ich podstawie można stwierdzić, że największą grupę (38,6%) wśród pracujących stanowią osoby z wykształceniem wyższym, 30,6% ma wykształcenie średnie, 26,5 % zawodowe, a zaledwie 4,3% podstawowe. Szczegółowy rozkład procentowy wykształcenia w podziale na kierownictwo, pracowników produkcji, usług lub handlu, administrację i innych przedstawia Tab.III.2.3.2.

Tab. III.2.3.2. Ogólna struktura zatrudnionych pracowników – wg rozkładu procentowego

	Podstawowe	Zawodowe	Średnie	Wyższe
Kierownictwo	0,0	0,4	3,1	13,2
Pracownicy związani z produkcją / usługami / handlem	3,4	21,7	19,2	18,5
Administracja	0,0	0,5	5,0	6,6
Inni pracownicy	0,9	3,8	3,3	0,3

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Badania potwierdziły też pewne intuicyjne przypuszczenia, że najwięcej osób z wyższym wykształceniem jest w kierownictwie (79%) i administracji (55%). Pracownicy związani z produkcją, usługami czy handlem (w zależności od rodzaju działalności firmy)

w 35% posiadają wykształcenie zawodowe, 31% ma wykształcenie średnie, a 30% wyższe (Tab. III.2.3.3.), co daje raczej pozytywny obraz struktury pracujących w Lesznie.

Tab. III.2.3.3. Struktura wykształcenia pracowników – wg rozkładu procentowego

	Podstawowe	Zawodowe	Średnie	Wyższe
Kierownictwo	0,0	2,4	18,8	78,8
Pracownicy związani z produkcją / usługami / handlem	5,4	34,6	30,6	29,4
Administracja	0,0	4,4	41,0	54,6
Inni pracownicy	10,9	46,0	39,1	4,0

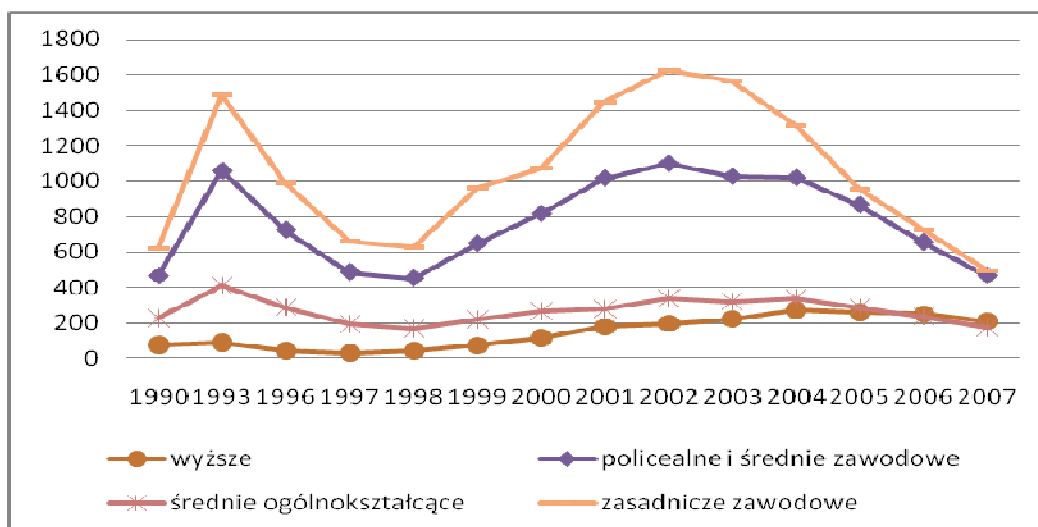
Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Na koniec jeszcze analizie poddano strukturę wykształcenia osób bezrobotnych, jako potencjalnego kapitału ludzkiego, który może przyczynić się do dalszego rozwoju miasta. W tabeli III.2.3.4. zestawiono dane opisujące liczbę bezrobotnych zarejestrowanych w Lesznie ogółem oraz z podziałem na wybrane grupy wykształcenia.

Tab. III. 2.3.4. Bezrobotni zarejestrowani w Lesznie wg poziomu wykształcenia

	1990	1993	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ogółem	1 810	4 031	2 731	1 827	1 754	2 581	3 164	4 008	4 428	4 263	3 968	3 214	2 515	1 830	1 596
wyższe	78	90	47	31	46	74	118	180	198	225	275	259	252	212	227
policealne i średnie zawodowe	465	1 060	725	488	453	649	818	1 020	1 102	1 029	1 022	869	656	467	409
średnie ogólnokształcące	229	411	288	194	167	219	268	280	338	321	338	289	236	176	166
zasadnicze zawodowe	618	1 484	987	660	623	957	1 069	1 444	1 621	1 561	1 311	954	725	493	410

Źródło: Dane WUS

Ryc. III.2.3.2. Bezrobotni zarejestrowani w Lesznie z podziałem na wybrane grupy wykształcenia

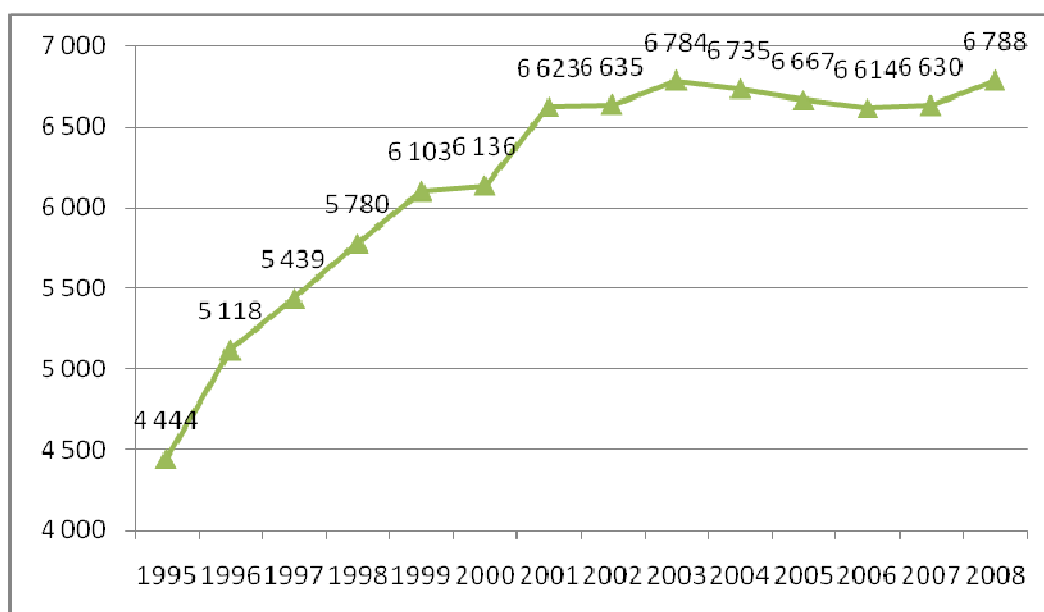
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2008 zanotowano najniższy poziom bezrobocia od roku 1990. W liczbie 1596 bezrobotnych największą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (410 osób) oraz z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (409 osób). Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 14,2 % ogółu bezrobotnych.

Analiza wykresu III.2.3.2. wskazuje na zmianę struktury wykształcenia bezrobotnych zarejestrowanych w Lesznie w latach 1990-2007. Znacznie spadła liczba osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym, minimalnie wzrosła natomiast z wykształceniem wyższym. Oznacza to, że potencjalny dostępny kapitał ludzki w Lesznie jest obecnie znacznie lepiej wykształcony niż w latach poprzednich. Może też wskazywać na niedostosowanie kierunków kształcenia na poziomie wyższym do potrzeb lokalnej gospodarki. W liczbach bezwzględnych oznacza to 227 osób z wyższym wykształceniem pozostających bez pracy, choć w roku 2004 było takich osób 275.

2.4. Przedsiębiorczość i jakość kapitału ludzkiego

Za miarę przedsiębiorczości mieszkańców przyjmuje się udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. W roku 2008 na 64 tysiące mieszkańców Leszna, 6,8 tysięcy prowadziło działalność gospodarczą zarejestrowaną przez osoby fizyczne.

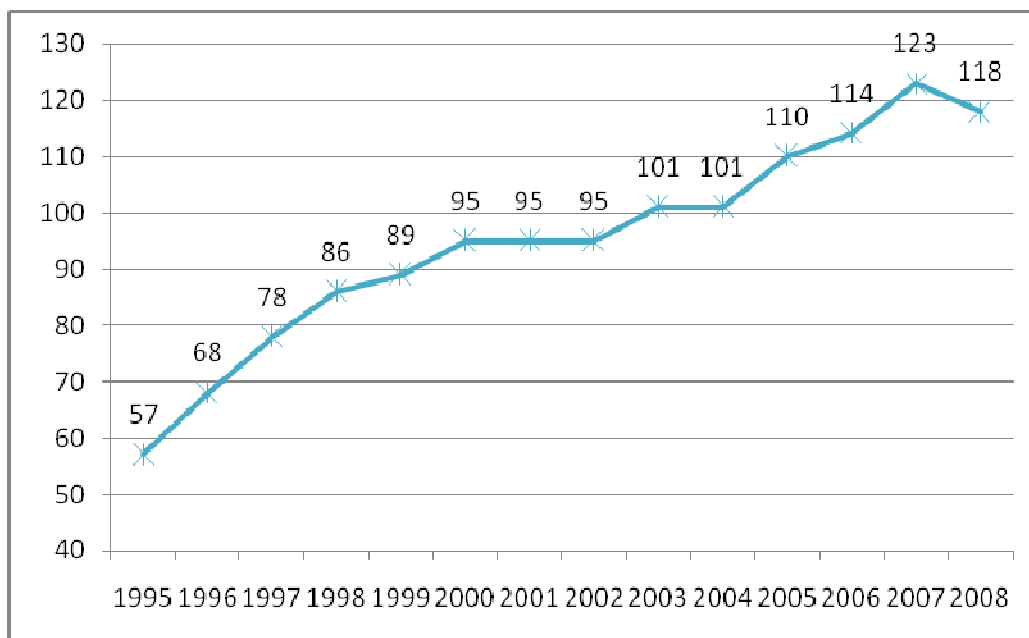
Ryc.III.2.4.1. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w Lesznie

**do roku 2000 zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza Ryc.III.2.4.1. wykazuje, że do roku 2003 liczba osób prowadzących działalność gospodarczą systematycznie rosła. Od roku 2004 nastąpił niewielki spadek, choć wahania były minimalne. W ostatnich dwóch latach liczba osób prowadzących działalność gospodarczą ponownie zaczęła rosnąć.

Za miernik świadczący o jakości kapitału ludzkiego przyjmuje się często liczbę firm z kapitałem zagranicznym. W Lesznie liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego wykazywała do roku 2007 niezmienną tendencję wzrostową i od roku 1995 zwiększyła się ponad dwukrotnie, by w roku 2007 osiągnąć maksymalną wartość 123. W roku 2008 liczba spółek z kapitałem zagranicznym nadal była na wysokim poziomie, ale spadła do 118. Warto odnotować, że w przeliczeniu na 10 000 mieszkańców liczba ta jest wyższa niż średnia dla Wielkopolski i Polski.

Ryc.III.2.4.2. Liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego zarejestrowanych w Lesznie w bazie REGON

Źródło: Dane GUS

Oceny kapitału ludzkiego miasta Leszna próbowano także dokonać we wspomnianym już badaniu leszczyńskich firm w 2006 roku. Przedsiębiorców pytano o ocenę wpływu środowiska lokalnego na obecną sytuację firmy. Przedsiębiorcy najwyżej ocenili stosunki pracodawca-pracownik oraz lokalną przedsiębiorczość. Udział ocen bardzo pozytywnych i pozytywnych dla obu cech był bardzo wysoki i wyniósł odpowiednio 86,7% i 72,5%. Odsetek ocen negatywnych i bardzo negatywnych był bardzo niewielki (Tab.III.2.4.1.).

Tab.III.2.4.1. Środowisko lokalne – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie

	Bardzo pozytywny	Pozytywny	Średni	Negatywny	Bardzo negatywny	Średnia
	Rozkład procentowy					
Siła robocza	8,2	23,4	32,9	21,5	13,9	2,91
Dostępność kadry kierowniczej	5,6	24,3	38,3	16,8	15,0	2,89
Postawa pracowników	15,1	50,0	30,9	2,6	1,3	3,75
Stosunki pracodawca-pracownik	20,7	66,0	12,0	0,7	0,7	4,05
Lokalna przedsiębiorczość	12,5	60,0	24,4	3,1	0,0	3,82
Kultywowanie tradycji	14,6	55,0	21,9	6,6	2,0	3,74

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Wysoko oceniono też postawę pracowników oraz kultywowanie tradycji wielkopolskich, które bardzo pozytywnie i pozytywnie oceniło odpowiednio 65,1% i 69,6% respondentów. Oceny negatywne nie przekroczyły 4% dla postawy pracowników i 9% dla kultywowania tradycji. Za przeciętną uznano jakość siły roboczej oraz dostępność kadry kierowniczej. W obu przypadkach dominowały oceny średnie, jednak suma ocen negatywnych była nieznacznie większa niż pozytywnych, co może skłaniać do refleksji nad jakością tych cech zasobów ludzkich w Lesznie.

2.5. Edukacja

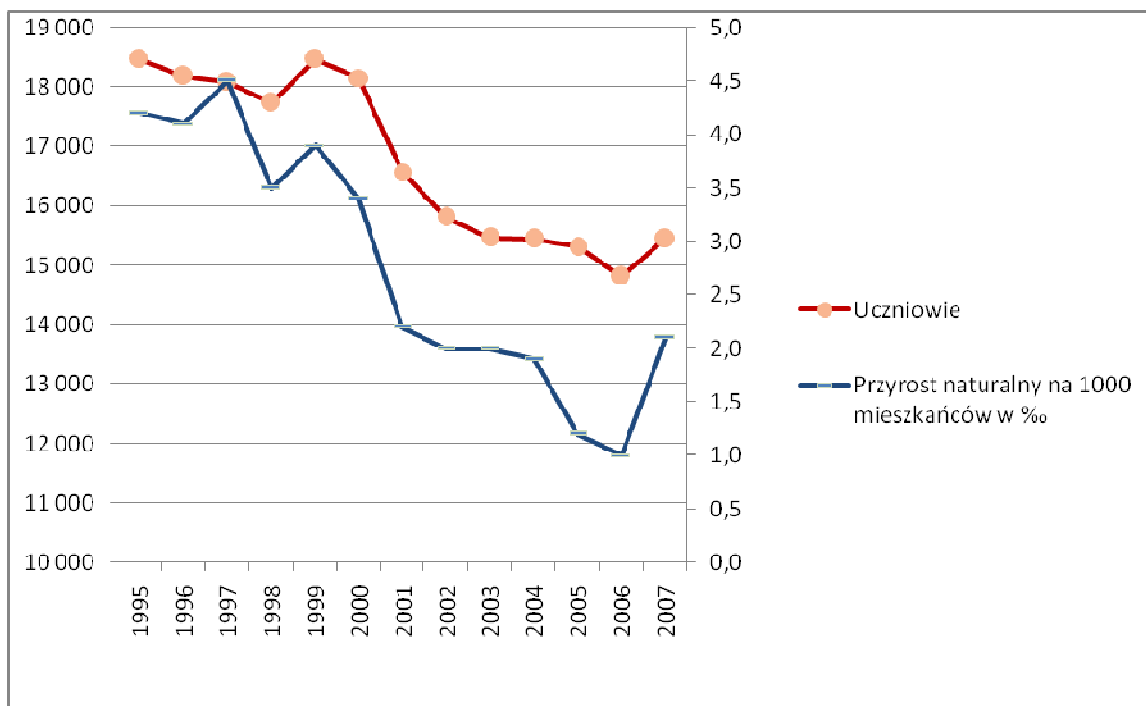
Zestawienie danych dotyczących edukacji w dłuższych szeregach czasowych jest utrudnione ze względu na reformę edukacji w 1999 roku, kiedy czas trwania nauki w szkołach podstawowych skrócono do sześciu lat, wprowadzono trzyletnie gimnazjum, a naukę w szkołach średnich zredukowano do trzech lat. W tej sytuacji przyjęto liczbę wszystkich uczniów i absolwentów w szkołach od podstawowych do pomaturalnych i policealnych włącznie z wyłączeniem szkół specjalnych, i zestawiono z danymi dotyczącymi przyrostu naturalnego. W Tab.III.2.5.1. liczbę uczniów i absolwentów w danym roku zestawiono z wartością przyrostu naturalnego w Lesznie wcześniejszą o 7 lat uwzględniając wiek uczniów rozpoczynających szkołę podstawową. Interpretacja uzyskanych wyników (Ryc.III.2.5.1.) wskazuje, że w większości przypadków zachodzi prosta zależność, że wzrost lub spadek przyrostu naturalnego w roku poprzedzającym dany rok o 7 lat, wywołuje odpowiednio wzrost lub spadek uczniów w szkołach. Wyjątkiem jest zestawienie liczby uczniów, która w roku 1997 nieznacznie spadła, podczas gdy przyrost naturalny w roku 1990 wzrósł.

Tab.III.2.5.1. Zestawienie liczby uczniów i absolwentów szkół* leszczyńskich ogółem w latach 1995-2007 oraz przyrostu naturalnego w Lesznie w latach 1963-1975.

Lata	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Uczniowie	18 472	18 182	18 083	17 741	18 468	18 154	16 574	15 814	15 459	15 440	15 307	14 814	15 450
Absolwenci	3 502	3 507	3 770	3 670	4 101	4 869	3 800	4 716	4 287	4 173	7 134	4 200	4 310
Lata	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w %	4,2	4,1	4,5	3,5	3,9	3,4	2,2	2,0	2,0	1,9	1,2	1,0	2,1

* szkoły podstawowe, gimnazja (bez specjalnych), licea ogólnokształcące dla młodzieży, szkoły ponadpodstawowe, ponadgimnazjalne, artystyczne, policealne i pomaturalne

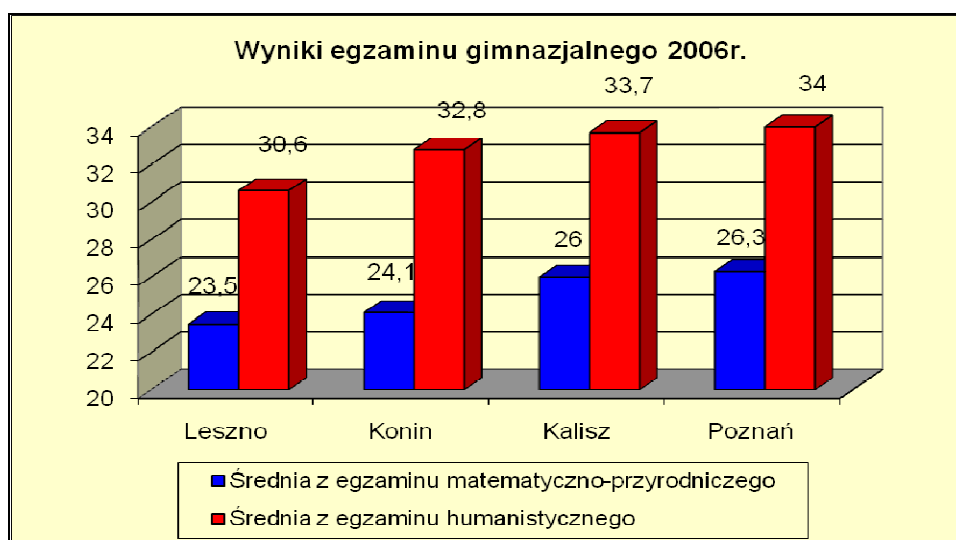
Źródło: Dane GUS

Ryc. III.2.5.1. Liczba uczniów w szkołach* leszczyńskich w latach 1995-2007 i przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w % o 7 lat wcześniej.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Oprócz ilości kształconych osób, ważna jest też jakość kształcenia. Ryc.III.2.5.2. przedstawia porównanie wyników egzaminów gimnazjalnych w Lesznie z wynikami uzyskanymi w tym samym roku w innych wybranych miastach Wielkopolski. Niestety porównanie to jest dla Leszna niekorzystne. Zarówno w części matematyczno-przyrodniczej jak i w części humanistycznej uzyskane wyniki są najgorsze z prezentowanych dla pozostałych zestawionych miast.

Ryc.III.2.5.2. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w Lesznie w roku 2006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WUS

Dla Leszna tradycyjnie już Poznań i Wrocław były tymi ośrodkami akademickimi, w których mieszkańcy zdobywali wyższe wykształcenie. Dzieje się tak do dzisiaj z uwagi na prestiż zlokalizowanych tam uczelni i wartość na rynku pracy dyplomu uzyskiwanego po zakończeniu studiów. Od 1993 roku istnieje w Lesznie możliwość zdobycia licencjatu, a dziś także tytułu inżyniera czy magistra. Szkolnictwo wyższe opisano szerzej w następnym rozdziale, tu zestawiono tylko liczbę absolwentów działających w Lesznie szkół wyższych dla ostatnich trzech lat (Tab.III.2.5.2).

Tab. III.2.5.2. Absolwenci leszczyńskich uczelni wyższych ogółem w latach 2005-2007.

Absolwenci wyższych szkół w Lesznie w latach:		
2004/2005	2005/2006	2006/2007
1 488	1 585	2 193

Źródło: Dane Urzędu Miasta Leszna

W szybko zmieniającej się gospodarce, ważna jest gotowość pracodawców do podnoszenia kwalifikacji swoich pracowników. Zagadnienie to było też częścią przeprowadzonego badania ankietowego wśród przedsiębiorców leszczyńskich w 2006 roku oraz wcześniejszego w 2003 roku. Ze 163 przebadanych firm w roku 2006, ponad 66% przedsiębiorstw delegowało swoich pracowników na szkolenia dodatkowe, poza obowiązkowymi, wynikającymi z przepisów. Dla porównania w badaniu w roku 2003 odsetek ten stanowił 59%.

Obraz kapitału ludzkiego Leszna opisany przy pomocy wyżej opisanych mierników jest dość zróżnicowany. Leszno odzwierciedla tendencję większości miast w Polsce polegającą na starzeniu się ludności i rosnących wskaźnikach obciążenia demograficznego. Jest jednak jednym z miast będących w mniejszości, w którym liczba mieszkańców rośnie. Miasto ma niską stopę bezrobocia, która jest wynikiem rosnącego zatrudnienia od roku 2002 spowodowanego wzrostem gospodarczym ostatnich lat, a także ponad przeciętną przedsiębiorczością mieszkańców udokumentowana liczbą osób fizycznych prowadzących własną działalność gospodarczą. Wykształcenie mieszkańców wzrasta i jest wyższe niż średnio w Wielkopolsce a także w Kaliszu i Koninie, ale w porównaniu z podobnymi miastami w Polsce (patrz rozdział II) jest bardzo przeciętne. Wzrasta też wykształcenie osób bezrobotnych, których można traktować jako potencjalnych pracowników nowych firm. Przedsiębiorcy pozytywnie oceniają jakość kapitału ludzkiego, a zwłaszcza stosunki pracownik-pracodawca. Wykształcenie pracowników wzrasta, mimo to przedsiębiorcy poszukują fachowców, głównie inżynierów i techników. Z uwagi na zmiany demograficzne społeczeństwa w całym kraju, także w Lesznie liczba uczniów spada w ostatnich latach. Niepokojące są wyniki nauczania, pokazane na przykładzie gimnazjalistów, reprezentujące jakość kształcenia, przy ponad przeciętnych wydatkach budżetowych na oświatę i wychowanie stwierdzonych w poprzednim rozdziale (II.7.3).

3. Elementy gospodarki opartej na wiedzy

Wiedza, w opinii wielu ekonomistów, staje się współcześnie najważniejszym czynnikiem rozwoju. Trzeba jednak podkreślić, że sama wiedza nie jest w stanie zagwarantować sukcesu ekonomicznego. Dlatego występowanie tradycyjnych czynników rozwoju nadal jest istotne, a ich powiązanie z wiedzą może dawać gwarancję uzyskiwania przewagi efektywnościowej. W zestawieniu z innymi czynnikami wzrostu wiedza pełni dodatkowo rolę osnowy i spoiwa, które łączy i koordynuje te czynniki ze sobą stwarzając jeszcze lepsze warunki rozwoju¹⁵⁶. Początkowo Gospodarkę Opartą na Wiedzy (GOW) kojarzono z sektorami wykorzystującymi wysokie technologie, a szczególnie teleinformatyczne. W miarę upływu czasu określenie to zaczęto stosować w odniesieniu do sektora technik informacyjnych i komunikacyjnych oraz działów wymagających wysoko wykwalifikowanych pracowników takich jak przemysł samochodowy, chemiczny i maszynowy, usługi edukacyjne, finansowe i medyczne¹⁵⁷. Według raportu opracowanego przez OECD i Bank Światowy i opublikowanego w 2000 roku gospodarka oparta na wiedzy to gospodarka, „w której wiedza jest tworzona, przyswajana, przekazywana i wykorzystywana bardziej efektywnie przez przedsiębiorstwa, organizacje, osoby fizyczne i społeczności, sprzyjając szybszemu rozwojowi gospodarczemu i społecznemu”¹⁵⁸. Przy czym wiedza jest tu rozumiana nie tylko jako umiejętność wytwarzania konkurencyjnego produktu, ale także jako organizacja pracy, zarządzanie, marketing itp. Nie tylko jako postęp naukowy i technologiczny, który stymuluje innowacje, ale także jako proces uczenia się. Dlatego kapitał ludzki i społeczny uważa się za zasadnicze składniki gospodarki opartej na wiedzy, które umożliwiają zaistnienie pożądanych relacji pomiędzy wiedzą i gospodarką.

Instytut Banku Światowego wymienia cztery istotne warunki wstępne, które muszą być spełnione na poziomie kraju, aby mógł on uczestniczyć w gospodarce opartej na wiedzy. Po pierwsze to środowisko instytucjonalne i gospodarcze, które umożliwi swobodny przepływ wiedzy, będzie inwestować w technologię informatyczną i komunikacyjną (ICT) oraz zachęcające do rozwijania przedsiębiorczości. Po drugie to wykształceni ludzie posiadający umiejętność tworzenia, ale i wykorzystywania wiedzy. Kolejnym warunkiem jest

¹⁵⁶ Chojnicki Z., Czyż T., *Polska na ścieżce rozwoju gospodarki opartej na wiedzy*, w: Kukliński A., *Gospodarka oparta na wiedzy: perspektywy Banku Światowego*, Biuro Banku Światowego w Polsce, Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2003, s. 203

¹⁵⁷ Galar R., *Gospodarka oparta na wiedzy i innowacje przełomowe*, w: Kukliński A. – red., *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku*, Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2001, s.139

¹⁵⁸ *Korea and Knowledge-based Economy. Information society*, OECD, World Bank Institut, C. Dahlman and T. Anderson, 2000, s.11.

stale rozbudowywana infrastruktura komunikacyjna od radia po Internet umożliwiającą efektywny przepływ i wykorzystanie informacji. Po czwarte wreszcie sieć ośrodków badawczych, uniwersytetów, doradców, przedsiębiorców i grup społecznych, którzy współpracując wykorzystują rosnące zasoby wiedzy globalnej, dokonują jej adaptacji do lokalnych potrzeb i tworzenia nowej wiedzy¹⁵⁹. Wydaje się, że te warunki mają też swoje zastosowanie dla regionów i miast chcących uczestniczyć w gospodarce opartej na wiedzy. Z racji korzyści aglomeracyjnych warunki te spełniają duże miasta, które uważane są za bieguny wzrostu GOW. Rola miast średnich sprowadzana jest do węzłów przepływu wiedzy płynącej z ośrodków metropolitalnych do lokalnych aktorów życia gospodarczego i społecznego. Rozpatrując w tym kontekście funkcję Leszna skupiono się na ocenie roli istniejących tu szkół wyższych oraz poziomu nauki i techniki w przemyśle.

3.1. Szkolnictwo wyższe

W Lesznie w roku akademickim 2007/2008 funkcjonowały trzy szkoły wyższe: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, Wyższa Szkoła Humanistyczna oraz Wyższa Szkoła Marketingu i Zarządzania, a także Ośrodek Zamiejscowy Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu (dawniej Akademii Ekonomicznej w Poznaniu). W szkołach tych kształciło się łącznie ponad 7 tysięcy studentów, z czego ponad 2,6 tysięcy na studiach stacjonarnych.

Tab.III.3.1.1. Liczba studentów w Lesznie

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	4 059	5 304	6 187	7 256	7 807	7 641	7 032
Dzienne	1 521	2 151	2 500	3 038	2 864	2 941	2 633
Zaoczne	2 538	3 153	3 687	4 218	4 943	4700	4 399

Źródło: Dane GUS

Jako pierwsza powstała w Lesznie w 1993 roku niepubliczna Wyższa Szkoła Marketingu i Zarządzania, która odpowiadała na potrzeby lokalnego rynku kształcąc specjalistów ze wskazanych w nazwie dziedzin. W roku 1999 powołano w Lesznie Państwową Wyższą Szkołę Zawodową. Jak w wielu miastach, które w wyniku reformy administracyjnej w 1999 roku utraciły status stolicy województwa, ulokowanie szkoły wyższej było swoistą rekompensatą. W roku akademickim 2007/8 w szkole tej uczyło się najwięcej studentów (Tab.III.3.1.2.), a kierunki kształcenia z punktu widzenia potrzeb

¹⁵⁹ Cleaver K., *Wstępna strategia tworzenia gospodarki opartej na wiedzy w krajach przystępujących do Unii Europejskiej*, w: Kukliński A.- red., *Gospodarka oparta na wiedzy : perspektywy banku światowego*, Biuro Banku Światowego w Polsce, Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2003, s. 54-55

Tab. III.3.1.2. Liczba studentów na poszczególnych uczelniach i kierunkach z podziałem na stacjonarnych i zaocznych w roku akademickim 2007/2008

Uczelnia	Kierunek	Studenci		
		2007/2008		
		Stacjonarne	Niestacjonarne	Razem
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	Ekonomia	443	259	702
	Rolnictwo	292	189	481
	Mechanika i budowa maszyn	140	211	351
	Elektrotechnika	179	177	356
	Pedagogika	641	260	901
	Wychowanie fizyczne	252	151	403
	Turystyka i rekreacja	400	217	617
	Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej	50	0	50
	Ogółem	2 397	1 464	3 861
Wyższa Szkoła Marketingu i Zarządzania	Zarządzanie w administracji	6	80	86
	Marketing i zarządzanie	3	93	96
	Samorząd terytorialny i polityka społeczna	7	101	108
	Zarządzanie ośrodkami hodowli i rekreacji konnej	3	6	9
	Zarządzanie finansami przedsiębiorstw	9	117	126
	Informatyka w zarządzaniu	8	68	76
	Hotelarstwo i gastronomia	3	16	19
	Zarządzanie w służbie zdrowia i instytucjach nieochodowych	0	3	3
	Zarządzanie miastem i środowiskiem	3	24	27
	Zarządzanie w hotelarstwie i rekreacji konnej	0	12	12
	Ogółem	42	520	562
Wyższa Szkoła Humanistyczna	Pedagogika I stopień	159	982	1 141
	Pedagogika II stopień	0	1 250	1 250
	Socjologia I stopień	35	183	218
	Ogółem	194	2 415	2 609
RAZEM		2 633	4 399	7 032

Źródło: Dane Urzędu Miasta Leszna

lokalnej gospodarki są najlepiej dostosowane, choć znaczny udział studentów na kierunkach pedagogika i wychowanie fizyczne nie napawają optymizmem. Na drugim miejscu pod względem liczby studentów znajduje się obecnie Wyższa Szkoła Humanistyczna, także niepubliczna szkoła wyższa, założona w 2001 roku. Niepokój budzi liczba kształconych tu pedagogów, która z całą pewnością przekracza możliwości lokalnego rynku pracy. Znacznie korzystniej byłoby dla Leszna i subregionu, gdyby szkoła mogła, przy zachowaniu swojego profilu, lepiej dostosować kierunki do potrzeb lokalnej gospodarki. Wyższa Szkoła

Marketingu i Zarządzania nie była w stanie skutecznie konkurować ze szkołą państwową, czyli bezpłatną dla studentów, od czasu, gdy ta ostatnia uruchomiła kierunek ekonomia. W efekcie liczba studentów znacznie spadła, a szkoła zmieniła nieco portfel oferowanych kierunków kształcenia.

Istniejące w Lesznie szkoły wyższe koncentrują się na kształceniu studentów. Prace badawcze prowadzone są w nich w bardzo ograniczonym zakresie. Poniżej zestawiono dane dotyczące opisu prac badawczych, które udało się pozyskać z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej oraz w Wyższej Szkole Humanistycznej w Lesznie.

W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej działa 7 instytutów, które prowadzą prace badawcze w następującym zakresie:

Instytut Politechniczny

Problematyka elektroenergetyczna:

Opracowania i ekspertyzy w zakresie:

- Pracy sieci i urządzeń elektroenergetycznych
- Automatyki i zabezpieczeń sieci elektroenergetycznych
- Współpraca i konsultacje w zakresie projektowania sieci zasilających i odbiorczych SN oraz nn
- Współpraca i konsultacje w zakresie projektowania stacji transformatorowo-rozdzielczych SN/nn
- Współpraca i konsultacje w zakresie projektowania instalacji elektrycznych w obiektach przemysłowych, budynkach mieszkalnych i gospodarstwach rolniczych
- Opracowania dotyczące metod kompensacji mocy biernej indukcyjnej
- Modernizacja układów zabezpieczeń i automatyki elektroenergetycznej
- Ergonomiczne projektowanie/modernizacja stanowisk komputerowych w szkołach, biurach, bankach
- Opracowanie ekspertyz i prognoz oddziaływania hałasów przemysłowych lub komunikacyjnych na strefy chronione/zamieszkałe/,opracowanie projektów zabezpieczeń akustycznych

Pomiary i badania:

- Skuteczność ochrony przeciwporażeniowej w sieciach SN i nn
- Instalacji odgromowych

- Odbiorcze i eksploatacyjne transformatorów, linii kablowych, kondensatorów, silników
- Poprawności nastaw i regulacji zabezpieczeń elektroenergetycznych
- Badania wytrzymałości cieplnej urządzeń elektroenergetycznych
- Badania materiałów elektrotechnicznych

Problematyka mechaniki i eksploatacji maszyn i urządzeń mechanicznych

Opracowania i ekspertyzy w zakresie:

- Obliczenia wytrzymałościowe i projektowe konstrukcji mechanicznych
- Obliczenia stateczności konstrukcji cienkościennych typy płyty, powłoki
- Optymalizacja konstrukcji mechanicznych
- Ekspertyzy i opinie w zakresie projektowania urządzeń mechanicznych
- Zastosowanie techniki komputerowej do opracowania wyników badań kinetyki przemian austenitu w stalach łożyskowych
- Zastosowanie wspomagania komputerowego AUTO-CAD do technologii budowy maszyn i urządzeń .
- Badania nad wpływem środków audiowizualnych oraz technologii komputerowej na jakość studiów
- Przygotowanie kompleksowej oceny ergonomicznej i opracowanie projektów modernizacji rozwiązań technicznych i organizacyjnych mających na celu poprawę warunków pracy i zmniejszenie ryzyka zawodowego w różnych gałęziach przemysłu administracji i usługach

Pomiary i badania

- Analiza metod pomiarowych toksycznych gazowych składników spalin z pojazdów samochodowych/metody i warunki pomiarów gazowych składników toksycznych spalin/
- Metodyka pomiaru cząstek stałych/aparatura, tunele rozcieńczające, pomiary masy i rozkładu wymiarowego/
- Wykorzystanie badań indykatorowych procesów szybkozmiennych silników spalinowych do oceny przebiegu procesu spalania
- System diagnostyki pokładowej we współczesnych pojazdach samochodowych/zasady działania , monitory ,kody błędów/

- Badanie emisyjności silników spalinowych na podstawie sygnałów diagnostycznych system OBD
- Możliwość bezinwazyjnej/bezdemontażowej/ oceny stanu technicznego silnika/komory spalania , powierzchni tulei cylindrowych , stanu zaworów przekładów mechanicznych/ przy wykorzystaniu dostępu optycznego /światłowodowego/.
- Badania diagnostyczne nowoczesnych urządzeń elektrycznych i elektronicznych dodatkowego wyposażenia pojazdów mechanicznych
- Badania nad kinetyką przemian austenitu podczas chłodzenia ciągłego wybranej stali podetektoidalnej, wpływ gradientu temperatury
- Badania diagnostyczne nowoczesnych urządzeń elektrycznych i elektronicznych dodatkowego wyposażenia pojazdów mechanicznych.

Institut Ekonomii i Zarządzania

- Kierunki rozwoju MSP w Regionie Leszczyńskim a podaż usług edukacyjnych szkolnictwa zawodowego
- Popyt Regionu Leszczyńskiego w zakresie usług instytucjonalnych
- Ekonomiczne podstawy rozwoju Regionu Leszczyńskiego
- Ekonomiczne podstawy rozwoju gospodarstw domowych Regionu Leszczyńskiego
- Popyt na udział MSP w rozwoju infrastruktury Regionu Leszczyńskiego
- Badanie form zarządzania przedsiębiorstwem ze szczególnym uwzględnieniem zarządzania zasobami ludzkimi
- Zarządzanie inwestycjami kapitałowymi
- Gospodarka przestrzenna Regionu Leszczyńskiego
- Polityka społeczno-gospodarcza w Regionie Leszczyńskim

Institut Rolnictwa

- Badania form zarządzania przedsiębiorstwem oraz organizacja zarządzania zasobami ludzkimi, a także ekologia środowiska
- Badania nad integracją poziomo-pionową gospodarstw indywidualnych i jej wpływ na zmiany organizacyjne i ekonomiczne w nim zachodzące
- Przyrodniczo- agrotechniczne aspekty rekultywacji pól irygacyjnych w Lesznie
- Obszar gospodarstwa rolniczego a poziom nakładów i kosztów bezpośrednich

- Zastosowanie metody programowania liniowego do optymalizacji produkcji
- Analiza cen na rynkach rolnych regionu leszczyńskiego
- Zarządzanie jakością w agrobiznesie
- Kwestie sporne stanowiska Komisji Europejskiej w sprawie negocjacji rolnych na forum WTO
- Proces globalnej liberalizacji handlu a kraje rozwijające się
- Wpływ bilansowania dawek pokarmowych syntetyczną metioniną na wyniki oceny pokroju i skór lisów pospolitych
- Wpływ niektórych zabiegów zootechnicznych na użytkowość produkcyjną lisów pospolitych płomienistych

Instytut Wychowania Fizycznego

- Postawa ciała kobiet po rekonstrukcji jednoczesnej i wtórnej
- Zmiany w postawie ciała kobiet po mastektomii
- Rehabilitacja ruchowa kobiet po operacyjnym leczeniu raka piersi
- Trening zdrowotny a poziom wydolności fizycznej kobiet po mastektomii
- Miejsce fizjoterapii w opiece paliatywnej
- Rola fizjoterapeuty w zwalczaniu bólu nowotworowego u pacjentów w okresie terminalnym choroby
- Rozwój fizyczny dzieci leszczyńskich w wieku 14-16 lat na tle populacji polskiej w świetle badań testem Eurofit
- Prasa lokalna jako propagator, organizator sportu w różnych regionach Polski
- Bractwo kurkowe w Polsce w terażniejszości
- Wpływ wysiłku fizycznego na poziom utrzymania równowagi u osób w wieku starszym
- Charakterystyka wychwiań u kobiet w wieku starszym
- Efektywność i uwarunkowania uczenia się pływania na etapie podstawowym u dzieci 10-letnich
- Określenie zróżnicowania rozwoju fizycznego i sprawności fizycznej oraz aktywności fizycznej studiujących różne kierunki studiów w PWSZ w Lesznie
- Zmiany poziomu koordynacji ruchowej pod wpływem długotrwałych wysiłków fizycznych kobiet powyżej 60 roku życia

Instytut Turystyki

- Metoda analizy porównawczej potencjałów turystycznych miast
- Społeczno-ekonomiczne i przestrzenne aspekty turystyki
- Koncepcje i scenariusze rozwojowe turystyki na wybranych obszarach (ze szczególnym uwzględnieniem agro i ekoturystyki)
- Precyzowanie oferty turystycznej miejscowości, gmin i powiatów
- Opracowywanie dokumentacji i inwentaryzacji walorów turystycznych
- Wyznaczanie, ocena i weryfikacja szlaków turystycznych
- Dystrybucja produktu turystycznego
- Metodyka i technika obsługi ruchu turystycznego
- Turystyka i rekreacja osób niepełnosprawnych

Instytut Nauk Edukacyjnych

- Badania nad problematyką opieki i wychowania w szkołach gimnazjalnych z uwzględnieniem edukacji regionalnej
- Kompetencje nauczyciela w realizacji zadań edukacyjnych. Stan postulowany i obecny
- Wczesne dzieciństwo młodocianych przestępców agresywnych
- Refleksyjny nauczyciel
- Kształcenie nauczycieli wczesnej edukacji
- Spór o katalog cech dobrego nauczyciela
- Analiza zadań pisemnych z przyrody w aspekcie teorii konstruktywizmu
- Uwarunkowania lęku u dzieci i bajki terapeutyczne jako metoda redukcji niepokoju
- Wartość awansu zawodowego nauczycieli w cyklu ich życia
- Tendencje wychowawcze w polskiej prasie dla dzieci 1824-1914
- Wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna

Instytut Muzyki

- Edukacja artystyczna w zakresie sztuki muzycznej
- Edukacja muzyczna z pedagogiką opiekuńczo – wychowawczą
- Metody i sposoby nauczania gry na fortepianie dzieci w wieku wczesnoszkolnym
- Flety proste w edukacji muzycznej studentów
- Analiza i ocena nauczania przedmiotu muzyka w szkołach podstawowych, społecznych i prywatnych na terenie województwa wielkopolskiego

W Wyższej Szkole Humanistycznej prowadzono następujące prace badawcze:

- Opracowanie zintegrowanych strategii rozwiązywania problemów społecznych dla ośmiu powiatów województwa wielkopolskiego w tym leszczyńskiego,
- Pomoc społeczna wobec ludzi starych w opinii pracowników socjalnych w środowisku średniego miasta,
- Analiza porównawcza interakcji emocjonalnych i społecznych w rodzinach z problemem alkoholowym i bez problemu alkoholowego,
- Młodzież i dorośli wobec wyzwania i szansy pracy nad sobą – monografia,
- Efektywność przedsięwzięć edukacyjnych w kształtowaniu predyspozycji pedagogicznych przyszłych nauczycieli,
- Diagnoza wybranych problemów społecznych na obszarze Wielkopolski.

O potencjalne szkół wyższych świadczy poziom ich kadry dydaktycznej. Dane dla PWSZ w Lesznie zestawione w tabeli III.3.1.3. wskazują na wzrost zatrudnionych z tytułem profesora, doktora habilitowanego i doktora. Szczególnie ważna wydaje się ta ostatnia liczba. O ile bowiem profesorowie to kadra dojeżdżająca do Leszna z Poznania lub Wrocławia, o tyle osoby z tytułem doktora to w znacznej części mieszkańcy Leszna tworzący rzeczywisty potencjał lokalny uczelni.

Tab. III.3.1.3. Zestawienie kadry dydaktycznej w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. J.A.Komeńskiego w Lesznie w latach 1999 – 2009

Rok akademicki:	Kadra dydaktyczna z tyt. naukowym, st. naukowym:		
	tytuł profesora	dr hab.	dr
1999/2000	9	6	12
2000/2001	17	16	13
2001/2002	19	23	20
2002/2003	21	25	25
2003/2004	26	22	36
2004/2005	31	26	44
2005/2006	30	26	47
2006/2007	32	23	58
2007/2008	33	20	62
2008/2009	32	22	66
2009/2010	29	22	70

Źródło: dane PWSZ w Lesznie

Optylizmem nie napawa zestawienie wydatków na działalność badawczo-rozwojową Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej (Tab.III.3.1.4.). Od roku 2004 te i tak niewielkie kwoty przeznaczane na badania systematycznie maleją, a w ostatnich dwóch latach pozbawione dotacji z zewnątrz osiągnęły poziom wręcz symboliczny. Nie jest to sytuacja, która sprzyjałaby budowie gospodarki opartej na wiedzy. Do tego status państwowej wyższej szkoły zawodowej, pomyślanej przez ustawodawcę jako przede wszystkim prowadzącej działalność edukacyjną na potrzeby lokalnej gospodarki a nie naukową, ogranicza jej pracownikom dostęp do innych grantów przeznaczonych na badania.

Tab. III.3.1.4. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Lesznie

Rok	Środki w tys. zł		
	Ogółem	W tym dotacje	W tym środki własne
2004	42,3	30,0	12,3
2005	38,1	30,0	8,1
2006	29,1	20,0	9,1
2007	27,9	0,0	27,9
2008	15,3	0,0	15,3

Źródło: dane PWSZ w Lesznie

Poza uczelniami wyższymi w Lesznie nie ma zlokalizowanych jednostek naukowo-badawczych. W badaniu leszczyńskich przedsiębiorców przeprowadzonym w 2006 zapytano o to, czy firma posiada w swojej strukturze dział badań i rozwoju. Zaledwie niespełna 7% odpowiedziało na zadane pytanie twierdząco. W podobnym badaniu w roku 2003 taki dział posiadało 8% przebadanych firm.

3.1. Nauka i technika w przemyśle Leszna

Główny Urząd Statystyczny na podstawie klasyfikacji PKD wyróżnia kategorie działalności gospodarczej grupowane jako podmioty wysokiej, średnio-wysokiej, średnio-niskiej i niskiej techniki (technologii). Na podstawie bazy REGON stworzono dla Leszna

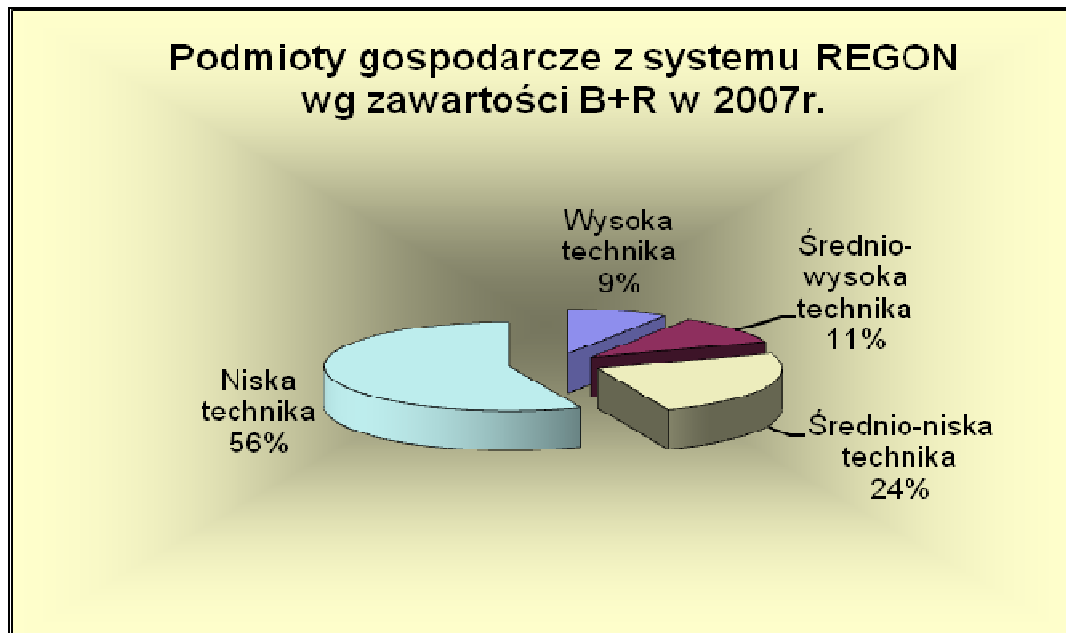
Tab. III.3.2.1. Liczba firm zarejestrowanych w systemie REGON wg PKD z podziałem na wysoką, średnio-wysoką, średnio-niską i niską technikę.

FIRMY PRODUKCYJNE WEDŁUG ZAWARTOŚCI B+R	2005	2006	2007
Wysoka technika (High technology)	68	55	58
Produkcja statków powietrznych i kosmicznych	2	2	2
Produkcja wyrobów farmaceutycznych	1	0	0
Produkcja maszyn biurowych i komputerów	5	4	4
Produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i komunikacyjnych	17	15	17
Produkcja instrumentów medycznych, precyzyjnych i optycznych, zegarów i zegarków	43	34	35
Średnio-wysoka technika (Medium-high technology)	69	63	69
Produkcja maszyn i aparatury elektrycznej, gdzie indziej nie sklasyfikowana	19	17	21
Produkcja pojazdów mechanicznych, przyczep i naczep	1	1	1
Produkcja wyrobów chemicznych, bez produkcji wyrobów farmaceutycznych (bez 24.4)	1	1	1
Produkcja lokomotyw kolejowych i tramwajowych oraz taboru kolejowego i tramwajowego; Produkcja motocykli i rowerów; Produkcja pozostałego sprzętu transportowego, gdzie indziej nie sklasyfikowana	4	4	4
Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej nie sklasyfikowana	44	40	42
Średnio-niska technika (Medium-low technology)	149	142	160
Produkcja i naprawa statków i łodzi	0	0	0
Wytwarzanie koksu, produktów rafinacji ropy naftowej i paliw jądrowych	0	0	0
Produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych	38	37	43
Produkcja wyrobów z surowców niemetalicznych pozostałych	24	21	22
Produkcja metali	0	0	0
Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyjątkiem maszyn i urządzeń	87	84	95
Niska technika (Low technology)	394	347	369
Produkcja artykułów spożywczych i napojów; Produkcja wyrobów tytoniowych	76	63	69
Włókiennictwo; Produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich; Produkcja skór wyprawionych i wyrobów ze skór wyprawionych	124	102	109
Produkcja drewna i wyrobów z drewna	39	34	35
Produkcja masy celulozowej, papieru oraz wyrobów z papieru	4	4	4
Działalność wydawnicza; poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	47	49	50
Produkcja mebli, działalność produkcyjna gdzie indziej nie sklasyfikowana; Zagospodarowanie odpadów	104	95	102
SUMA:	680	607	656

Źródło: Opracowanie Urzędu Miasta Leszna na podstawie bazy REGON

zestawienie liczby firm dla każdej kategorii w układzie lat 2005-2007. Suma tych przedsiębiorstw stanowi zaledwie 10% wszystkich zarejestrowanych firm w Lesznie. Dane zaprezentowane w Tab.III.3.2.1. pokazują, że ponad połowa z nich firm zaliczana jest do

grupy niskiej techniki. Liczba podmiotów wysokiej techniki nie dość, że i tak jest niska (9%), to jeszcze w porównaniu z rokiem 2005 znacznie spadła. W ciągu badanych trzech lat nieznacznie wzrosła liczba firm średnio-niskiej techniki

Ryc. III. 3.2.1. Podmioty gospodarcze według zawartości badań i rozwoju w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta Leszna

W badaniu leszczyńskich przedsiębiorców przeprowadzonym w 2006 roku wśród 163 przedsiębiorców reprezentujących firmy różnej wielkości i różne branże na pytanie czy przedsiębiorstwo prowadzi działalność badawczo-rozwojową, tylko 14 firm (8,5%) odpowiedziało pozytywnie. Natomiast 11 podmiotów (6,7%) posiadało dział badań i rozwoju.

Trudno jest na podstawie dostępnych danych zidentyfikować elementy gospodarki opartej na wiedzy w mieście takim jak Leszno. Działające od niedawna szkoły wyższe koncentrują się przede wszystkim na kształceniu studentów i to na kierunkach znacznie odbiegających od potrzeb lokalnej gospodarki. Przedsiębiorstwa leszczyńskie wykazują bardzo mały udział badań i rozwoju w swojej działalności. Trudno zatem mówić o zastępowaniu kapitału fizycznego kapitałem wiedzy.

4. *Kapitał społeczny*

Kapitał społeczny stanowi kolejny czynnik o dużym znaczeniu dla rozwoju regionalnego i lokalnego. Jest uznawany za nowe, ważne narzędzie stymulujące wzrost gospodarczy. Jest zjawiskiem złożonym, wielowymiarowym i niejednorodnym, a w konsekwencji trudnym do zdefiniowania. Ma on charakter interdyscyplinarny i znajduje się w orbicie zainteresowań ekonomii, polityki, socjologii, antropologii społecznej i psychologii społecznej. Dlatego nie ma jednej uznanej definicji kapitału społecznego. Ograniczając się do literatury dotyczącej mechanizmów rozwoju regionalnego można wyróżnić trzy nurty istniejących definicji:

1. podejście funkcjonalne,
2. paradygmat działania zbiorowego, kooperacji i sieci powiązań oraz
3. podejście strukturalne¹⁶⁰.

W podejściu funkcjonalnym (Coleman) kapitał społeczny definiowany jest poprzez funkcje szeregu zjawisk społecznych, które są aspektami kultury społecznej oraz umożliwiają i ułatwiają jednostkom osiąganie ich celów życiowych.

Drugie podejście koncentrujące się na działaniach zbiorowych, kooperacji i sieciach (Putnam) określa kapitał społeczny jako moralno-społeczną infrastrukturę współdziałania i kooperacji zachowań ludzkich. Wykorzystuje współzależność dwóch podstawowych mechanizmów życia społecznego i gospodarczego – procesów wymiany i współpracy. Składają się na niego trzy główne elementy:

- a) wzory i normy współdziałania oraz wymiany, a także wartości uznające zachowania prospołeczne jako dobro wspólne,
- b) sieci powiązań pomiędzy jednostkami i grupami,
- c) aktywne relacje między ludźmi obejmujące zaufanie, zrozumienie, wspólne wartości i wzory zachowania.

W ujęciu tym rozpatruje się też możliwe negatywne skutki kapitału społecznego występujące w postaci mafii, grup klanowych czy grup przestępczych. Portes jako elementy negatywne wymienia też różnicowanie społeczności lokalnej według schematu swój – obcy i wykluczanie tych ostatnich, ograniczanie wyborów jednostki pod presją otoczenia oraz represjonowanie indywidualizmu.

¹⁶⁰ Bartkowski J., *Kapitał społeczny i jego oddziaływanie na rozwój w ujęciu socjologicznym*, w: *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, red. Herbst M., Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 2007, s. 67-74

Ostatnie podejście, strukturalne (Bourdieu) jest ściśle powiązane ze strukturą społeczną. Kapitał społeczny definiuje się jako zamknięty w relacjach społecznych, a jego kapitalizacja i akumulacja są silnie związane ze strukturami hierarchicznymi i sieciami społecznymi. Jego zasoby opierają się na relacjach grupowych, sieciach wpływu i poparcia oraz pochodnych statusu społecznego. To podejście jest ujęciem najszerszym kapitału społecznego, ale też bardziej metaforycznym i niedosłownym.

Działanie kapitału społecznego rozpatrywane jest na trzech poziomach:

1. jednostkowym,
2. grupowo-warstwowym i
3. zbiorowym (całości grupy)¹⁶¹.

Poziom pierwszy uważany jest za formę przejściową pomiędzy kapitałem ludzkim a społecznym. Cechuje go indywidualizacja rozumiana jako zdobycie przez jednostkę zasobów dzięki relacjom z innymi ludźmi, które nabyła z urodzenia lub świadomie czy nieświadomie je później wypracowała. Tę formę kapitału społecznego wyróżnia też ścisły związek z mikrowięziami społecznymi, czyli z rodziną i kręgami towarzysko-przyjacielskimi jednostki. Środowisko społeczne determinuje wykształcenie i umiejętności oraz cechy indywidualne przydatne do osiągnięcia sukcesu ekonomicznego np. przedsiębiorczość, planowość, uczciwość, umiejętność kalkulacji itp. Sieć powiązań będąca w dyspozycji jednostki pomaga jej w gospodarowaniu i wyrabianiu jej pozycji rynkowej. Daje dostęp do cennych informacji, służy wywieraniu wpływu na inne jednostki, a także pomaga w propagowaniu reputacji społecznej jednostki.

Poziom grupowo-warstwowy wskazuje na zróżnicowanie kapitału społecznego wewnątrz zbiorowości i jest konsekwencją struktury społecznej grupy lub jej składu etniczno-kulturowego. Oznacza to, że ludzie o zbliżonej pozycji społecznej dysponują podobnym poziomem kapitału społecznego wynikającym z zakorzenionego warstwowo stylu życia i związanych z tym wartości takich jak: stosunek do wykształcenia, zainteresowania czy kompetencje językowe. Na tym poziomie kapitał społeczny służy redukcji kosztów transakcji i realizacji zobowiązań, choć może występować w formie ujemnej prowadząc do tworzenia gangów i hierarchicznych sieci patronatu.

Trzeci z wymienionych poziomów kapitału społecznego podnosi aspekt zbiorowy i odnosi się do życia całości grupy. Definiuje się go jako zdolność łączenia się jednostek do realizacji założonych celów (Matysiak). Kapitał społeczny na tym poziomie ułatwia procesy

¹⁶¹ Tamże, s.75

wymiany i współpracy, kreuje i podtrzymuje sieci powiązań oraz stanowi społeczne, pozaekonomiczne spoiwo łączące poszczególnych aktorów. Utworzone sieci powiązań obniżają koszty uzyskiwania informacji i rozszerzają ich zasięg, pozwalają wpływać na pozostałych jej członków, służą powstawaniu solidarności, a poprzez wpływ na osoby trzecie tworzą efekty zewnętrzne. Poprzez tworzenie pozaekonomicznej spójni aktorów rozumie się przyjęcie wspólnych wartości, wzorów zachowań, wspólnej kultury obywatelskiej i społecznej. Kapitał społeczny oznacza na tym poziomie poczucie wspólnoty, obustronne zrozumienie i zaufanie, lojalność, uczciwość i chęć współpracy, utożsamianie się jednostki ze zbiorowością, wspólne wartości i wzory zachowań oraz gotowość poświęcania się dla grupy. Podkreślana przez Fukuyamę rola zaufania skutkuje dla społeczności niższymi kosztami transakcyjnymi, zabezpieczania się, monitorowania i kontroli, egzekucji zobowiązań, budowy własnej reputacji. W klimacie zaufania wzrasta innowacyjność oraz skłonność do ryzyka, które zwiększają efektywność innych form kapitału.

Niemożność wyznaczenia jednej definicji kapitału społecznego ma swoje konsekwencje

w jego pomiarze. Jego wielowymiarowość rodzi pytanie czy składniki kapitału społecznego działają oddzielnie czy też dopiero ich wspólne działanie przynosi oczekiwane rezultaty? Czy badać jeden z możliwych wariantów kombinacji czy kilka? Czy zatem stosować węższe czy szersze rozumienie kapitału społecznego¹⁶²?

Theiss¹⁶³ opisuje trzy poziomy badań kapitału społecznego:

1. gospodarstwa domowe, na poziomie których badano intensywność i formy udzielania sobie wzajemnego wsparcia w przeszłości i z myślą o przyszłości np. poprzez inwestowanie w edukację dzieci,
2. regionu lub środowiska lokalnego obejmujące: liczbę stowarzyszeń, obecność prasy lokalnej i czytelnictwo gazet, udział samorządu gminnego w dobrowolnych stowarzyszeniach lub związkach międzygminnych, frekwencja podczas referendów, intensywność kontaktów międzynarodowych samorządu i historyczna spójność regionu,
3. kraju, na który to składa się np. analiza rozszerzonych danych dotyczących stowarzyszeń, zaufania, partycypacji obywatelskiej i wolontariatu.

¹⁶² Tamże, s. 90-91

¹⁶³ Theiss M. *Operacjonalizacja kapitału społecznego w badaniach empirycznych*, w *Kapitał społeczny we wspólnotach*, red. Januszek H., Wydawnictwo AE, Poznań, 2005, s. 62-67

Na poziomie gospodarstw domowych, gdzie badane są przepływy wewnątrzrodzinne, stosuje się badania kwestionariuszowe. Bazując na doświadczeniach Banku Światowego sformułowano sześć składników kapitału społecznego w następujący sposób:

1. organizacje i sieci społeczne, w których uczestniczy rodzina: skala członkostwa w organizacjach, ich różnorodność, demokratyczność, wielkość sieci,
2. zaufanie i solidarność: zgeneralizowane i do wybranych grup,
3. współdziałanie: skala, rodzaj działań, gotowość, sankcje społeczne,
4. informacja i komunikacja: zakres, wiedza o czynnikach, które mogą pomóc w wychodzeniu z biedy,
5. integracja i inkluzja społeczna: mechanizmy wykluczenia, natężenie napięć społecznych,
6. poczucie podmiotowości – wpływ na otaczający świat: poziom partycypacji wyborczej, głosowanie na partie populistyczne.

Łobocki¹⁶⁴ za najistotniejsze przejawy wpływu kapitału społecznego na poziomie regionu, które można poddać operacjonalizacji, uznaje:

- rozwój małych i średnich przedsiębiorstw,
- dystrybucję dóbr publicznych, która w mniejszych środowiskach poddana jest większej kontroli społecznej,
- partnerstwo publiczno-prywatne,
- ekonomię społeczną obejmującą organizacje pozarządowe, działające na pograniczu sektora publicznego i prywatnego, tzw. trzeci sektor. Organizacje te w niektórych krajach europejskich pełnią rolę znacznego pracodawcy. W roku 1999 w krajach Unii Europejskiej zatrudnienie w trzecim sektorze było wyższe niż w rolnictwie, a w najbardziej zaawansowanych krajach: w Holandii znajdowało w nich pracę 12% ogółu zatrudnionych, w Irlandii – 11%.

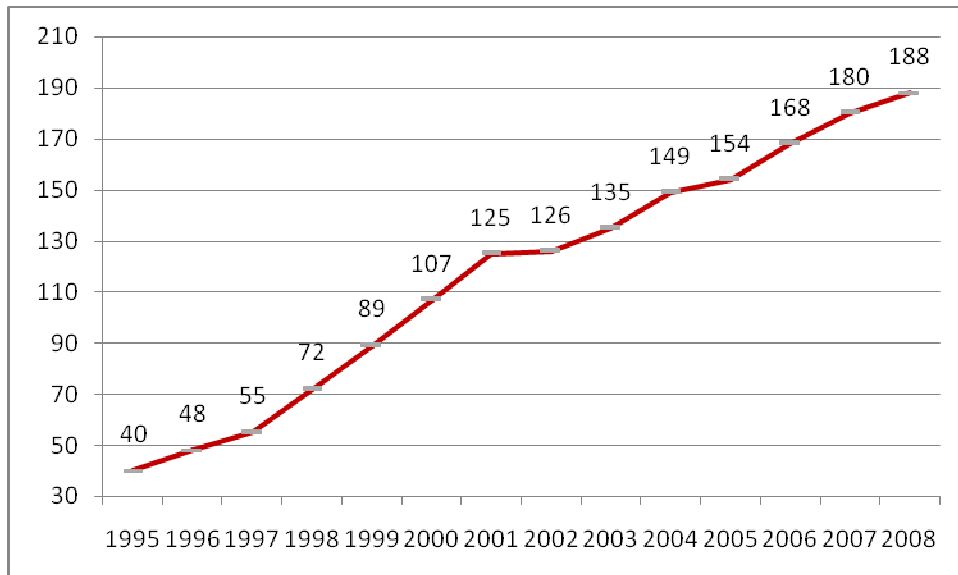
W literaturze spotyka się też próby oceny wydatków społecznych w budżetach gmin jako podstawy do budowy kapitału społecznego. W badaniach brano pod uwagę wydatki budżetowe dotyczące: oświaty i wychowania, edukacyjnej opieki wychowawczej, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ochrony zdrowia, opieki społecznej, kultury fizycznej i sportu oraz turystyki.

¹⁶⁴ Łobocki J., *Znaczenie kapitału społecznego w budowie konkurencyjności regionu*, w: Zarządzanie rozwojem lokalnym i regionalnym w kontekście integracji europejskiej, red. Klasik A., Biuletyn KPZK PAN nr 208, s.31-43

Badając kapitał społeczny Leszna wykorzystano dane dotyczące organizacji pozarządowych, frekwencji wyborczej, funkcjonowania lokalnej prasy, radia i telewizji, uczestnictwa samorządu miasta Leszna w dobrowolnych stowarzyszeniach, wyniki z badań opinii publicznej prowadzonych cyklicznie wśród losowo wybranych dorosłych mieszkańców miasta oraz wydatki z budżetu miasta na cele publiczne.

4.1. Organizacje pozarządowe

Miernikiem stosowanym do określania wartości kapitału społecznego jest liczba stowarzyszeń i organizacji społecznych działających w mieście czy regionie. W Lesznie ich liczba cały czas rośnie (Ryc.III.4.1.1.) i w 2008 roku zarejestrowanych było 188 jednostek.

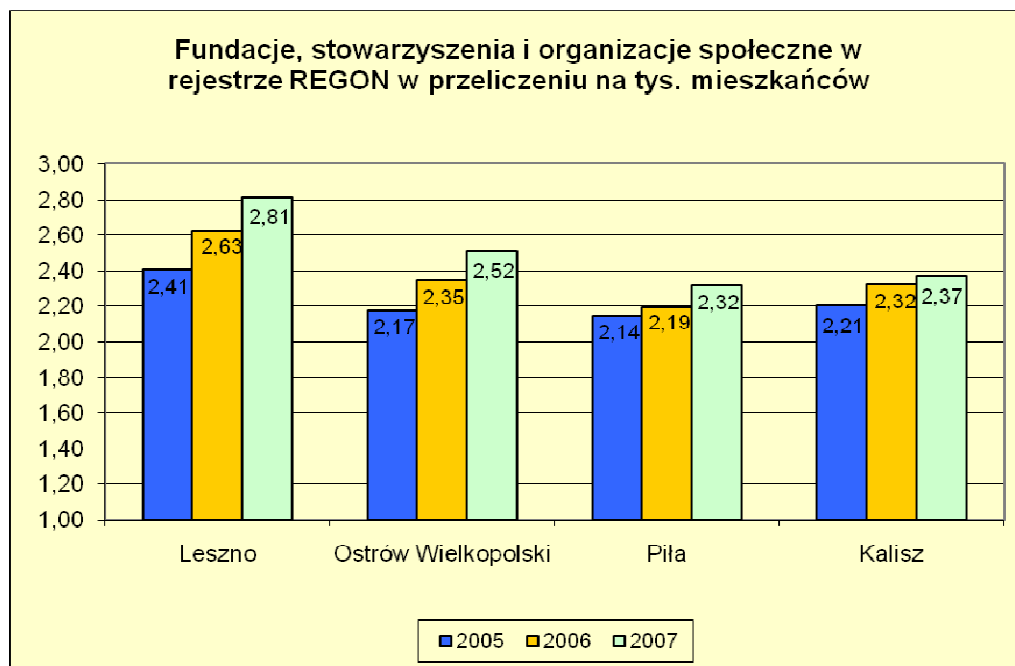

Ryc. III.4.1.1. Stowarzyszenia, organizacje społeczne i fundacje zarejestrowane w systemie REGON w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W porównaniu z rokiem 1995 ilość stowarzyszeń i organizacji społecznych wzrosła prawie pięciokrotnie.

Przeliczenie liczby zarejestrowanych w Lesznie fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na tysiąc mieszkańców na tle Ostrowa Wielkopolskiego, Piły i Kalisza wykazuje przewagę konkurencyjną Leszna.

Ryc.III.4.1.2. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w rejestrze REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Lesznie i wybranych miastach Wielkopolski w 2007 roku.

Źródło: Dane GUS

Porównanie dokonane w rozdziale II z grupą byłych miast wojewódzkich o liczbie do 125 tys. mieszkańców o obecnym statusie miast grodzkich, wskazuje przeciętną liczbę organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Wyróżnia je jedynie większa dynamika wzrostu liczby organizacji pozarządowych. W przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców Leszno w roku 1998 pod względem liczby zarejestrowanych organizacji pozarządowych znajdowało się na 16 miejscu, a w roku 2007 zajmowało miejsce 10.

4.2. Frekwencja wyborcza

Miernikiem stosowanym do pomiaru kapitału społecznego jednostek terytorialnych jest procentowy udział mieszkańców w wyborach. Leszno pod względem frekwencji wyborczej na tle innych wielkopolskich miast na prawach powiatu czy średniej dla kraju wykazuje pozytywną przewagę.

Według danych Państwowej Komisji Wyborczej dotyczących udziału w ważnym referendum w 2003 roku w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, zarówno na tle kraju (59%), jak i na tle Wielkopolski (61%), frekwencja w Lesznie (66%) była znacznie wyższa odpowiednio o ok. 6 i 5 punktów procentowych.

Tab. III.4.2.1. Wybory samorządowe w dniu 26.11.2006 – wybrane dane o frekwencji wyborczej

Jednostka terytorialna	Frekwencja wyborcza w %
Województwo wielkopolskie	47,00
Kalisz	42,26
Konin	42,80
Leszno	43,87
Poznań	42,82

Źródło: Państwowa Komisja Wyborcza – <http://wybory2006.pkw.gov.pl>

Także ostatnie wybory samorządowe w 2006 roku (Tab. III.2.1.) potwierdziły, że mieszkańcy Leszna w większym stopniu wykazują cechy społeczeństwa obywatelskiego niż mieszkańcy pozostałych miast Wielkopolski na prawach powiatu. Z frekwencją wyborczą wynoszącą 43,82% Leszno wyprzedziło te miasta o co najmniej jeden punkt procentowy, choć w porównaniu ze średnią dla całej Wielkopolski procentowy udział Leszczynian w wyborach okazał się niższy.

4.3. Jakościowe cechy społeczności lokalnej

Jakościowe cechy społeczności lokalnej wyznaczono przy pomocy badań ankietowych. W tej części pracy skorzystano z wyników badań opinii publicznej wykonanych na zlecenie Urzędu Miasta Leszna w roku 1999, 2002, 2005 i 2009. Badania przeprowadzono na wybranej losowo reprezentatywnej grupie Leszczynian metodą wywiadu kwestionariuszowego z zastosowaniem standaryzowanego kwestionariusza. Ponadto wykorzystano wyniki badań przedsiębiorstw leszczyńskich z roku 1997, 2003 i 2006 przeprowadzone tą samą metodą na reprezentatywnej grupie firm.

Miernikiem stosowanym często do oceny kapitału społecznego jest ocena zaufania do osób publicznych. W badaniach opinii publicznej przeprowadzonych w Lesznie na reprezentatywnej próbie w latach: 1999, 2002, 2005 i 2009 poproszono respondentów o ocenę wybranych osób publicznych w skali 1-5 (1- zdecydowanie nie, 2-raczej nie, 3-trudno powiedzieć, 4- raczej tak, 5- zdecydowanie tak). Z wyników zestawionych w Tab. III.4.3.1 można odczytać, że osoby publiczne cieszą się w Lesznie zaufaniem. We wszystkich badaniach najwyższą ocenę uzyskał prezydent. Na drugim miejscu w roku 1999 znalazł się komendant policji, a na trzecim radni. Od roku 2005 w badaniach ograniczono kafeletkę osób publicznych. W dwóch ostatnich badaniach nadal największym zaufaniem publicznym obdarzano prezydenta miasta. Spadło zaufanie do radnych rady miejskiej, wzrosło natomiast do urzędników w urzędzie miasta.

Tab. III. 4.3.1. Zaufanie do osób publicznych w Lesznie – zestawienie średniej oceny z czterech badań opinii publicznej

Wyniki z badań prowadzonych w latach:	Średnia			
	1999	2002	2005	2009
Prezydent Miasta	3,86	3,79	3,72	4,04
Komendant Policji	3,68	3,64	-	-
Przewodniczący Rady Miejskiej	3,47	3,50	3,34	3,45
Proboszcz Parafii	3,47	3,43	-	-
Urzędnicy w Urzędzie Miasta	3,66	3,31	3,26	3,57
Radni	3,67	3,26	3,11	3,28
Prywatni przedsiębiorcy	3,26	3,16	-	-
Dyrektorzy firm	3,27	3,12	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów z badań opinii publicznej: *Życie w Lesznie 1999*, *Życie w Lesznie 2002*, *Życie w Lesznie 2005*, *Życie w Lesznie 2009*.

Porównując wyniki badań z czterech badań trzeba stwierdzić, że w latach 1999-2005 poziom zaufania do osób publicznych spadał. Badanie przeprowadzone w roku 2009 pokazało odwrócenie tej tendencji. Z całą pewnością nie była to tendencja zauważalna tylko w Lesznie, w całym kraju obserwowano pewien kryzys zaufania społecznego zwłaszcza do polityków. Ostatnie lata wzrostu gospodarczego i polepszenia jakości życia mieszkańców mogły przełożyć się na lepsze postrzeganie osób sprawujących władzę.

Inną zmienną, którą udało się trzykrotnie zbadać była ocena działalności prezydenta w wybranych dziedzinach. Ponownie poproszono respondentów o ocenę w skali 1-5. I tym razem wszystkie oceny były pozytywne. W każdym następnym badaniu mieszkańcy coraz wyżej oceniali działalność prezydenta. W ostatnim badaniu najlepsze oceny zyskała dbałość prezydenta o rozwój oraz kierowanie się interesem miasta w podejmowaniu decyzji. Najślabiej wypadła znajomość problemów mieszkańców i skuteczność rozwiązywania problemów miasta.

Tab. III.4.3.2. Ocena działalności Prezydenta – ranking według średniej oceny

Średnia ocena	2002	2005	2009
Prezydent dobrze dba o rozwój Leszna	3,72	3,73	4,02
Prezydent dobrze promuje Leszno w kraju i za granicą	3,72	3,61	3,89
Prezydent podejmując decyzje kieruje się interesem miasta	3,53	3,56	4,00
Prezydent dobrze rozwiązuje najważniejsze problemy miasta	3,22	3,38	3,75
Prezydent dobrze zna problemy mieszkańców	3,13	3,23	3,70

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów z badań opinii publicznej: *Życie w Lesznie 2000*, *Życie w Lesznie 2005* i *Życie w Lesznie 2009*

Z punktu widzenia oceny kapitału społecznego ważny jest też sposób postrzegania urzędu miasta. Zarówno w roku 2002, 2005 jak i 2009 ocena ta była pozytywna, przy czym

wszystkie oceny w każdym kolejnym badaniu były wyższe niż w poprzednim, co może świadczyć o wzroście zaufania społecznego do urzędników (Tab.III.4.3.3). W ostatnim

Tab.III.4.3.3. Ocena działania Urzędu Miejskiego – średniej oceny

Średnia ocena w latach:	2002	2005	2009
Dostępności, łatwości kontaktu z urzędnikami	3,56	3,62	4,01
Skuteczności załatwiania spraw	3,53	3,54	3,92
Uprzejmość urzędników	3,52	3,56	4,09
Przygotowania i kompetencji urzędników	3,45	3,62	3,91
Szybkości załatwiania spraw	3,13	3,21	3,66

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów z badań opinii publicznej: *Życie w Lesznie 2000*, *Życie w Lesznie 2005* i *Życie w Lesznie 2009*

badaniu najwyżej oceniono uprzejmość urzędników oraz dostępność i łatwość kontaktu z urzędnikami. Najniżej oceniono szybkość załatwiania spraw.

W badaniach proszono też respondentów o ocenę działalności różnych instytucji działających w różnych sferach funkcjonowania miasta. Pytanie to pojawiło się w badaniu z 2002 roku i 2005, ale zastosowano różne skale odpowiedzi, dlatego porównanie uzyskanych wyników nie jest do końca możliwe. W Tab.III.4.3.4 przedstawione zostały wyniki z badania *Życie w Lesznie 2005* uszeregowane od najwyższej średniej oceny do najniższej.

Tab.III.4.3.4. Ocena sytuacji miasta – ranking według średniej

	Średnia
Szkoły podstawowe	4,08
Szkoły średnie	4,04
Wywóz śmieci	3,98
Gimnazja	3,95
Czystość miasta	3,92
Biblioteki	3,90
Szkoły wyższe	3,80
Działalność wodociągów	3,71
Bezpieczeństwo w domu i na ulicy	3,67
Stan parków i trawników	3,66
Komunikacja miejska	3,61
Promocja w kraju i za granicą	3,45
Warunki dla sportu i rekreacji	3,44
Instytucje kulturalne	3,27
Zarząd budynkami komunalnymi	3,16
Instytucje pomocy społecznej	3,10

Źródło: Raport z badania opinii publicznej: *Życie w Lesznie 2005*

Mieszkańcy najlepiej ocenili działalność szkół podstawowych i średnich w Lesznie. Natomiast najslabiej instytucje pomocy społecznej i zarząd budynkami komunalnymi.

Ranking najlepiej i najgorzej ocenionych dziedzin był bardzo podobny po badaniach z 2002 roku, z tym tylko wyjątkiem, że wówczas najlepiej oceniono działalność bibliotek.

Rozpatrując kapitał społeczny jako czynnik wzrostu gospodarczego, ważna wydaje się jego ocena przez przedsiębiorców prowadzących w mieście swój biznes. W trzech badaniach przeprowadzonych wśród leszczyńskich przedsiębiorców w roku 1997, 2003 i 2006 zapytano o ogólną ocenę warunków prowadzenia działalności gospodarczej w Lesznie.

W badaniach przeprowadzonych w roku 1997 i 2006 ankietowane firmy pozytywnie oceniły warunki prowadzenia działalności gospodarczej w Lesznie. W roku 2006 ponad 80% badanych podmiotów było zadowolonych z warunków działania firmy w Lesznie.

W porównaniu z rokiem 1997 odsetek ocen negatywnych spadł z ok. 20% do około 9%. Oceny uzyskane w 2006 roku są znacznie lepsze niż uzyskane w badaniu z 2003 roku. Wówczas tylko 35% badanych przedsiębiorstw była zadowolonych (zdecydowanie tak i raczej tak), aż 54% była niezadowolona, a 10% nie miało zdania. Ta negatywna ocena była spowodowana trudną sytuacją gospodarczą całego kraju. Potwierdziły to odpowiedzi na kolejne pytania dotyczące konkretnych czynników i warunków lokalnych, które były oceniane pozytywnie i bardzo pozytywnie przy bardzo niewielkim odsetku ocen negatywnych. We wszystkich badaniach można było stwierdzić, że firmy mniejsze zatrudniające poniżej 50 osób, gorzej oceniają Leszno jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej.

Tab.III.4.3.5. Środowisko biznesu – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie

	Bardzo pozytywny	Pozytywny	Średni	Negatywny	Bardzo negatywny	Średnia
	Rozkład procentowy					
Usł. bankowe	23,3	54,6	19,6	1,8	0,6	3,98
Usł. ubezpieczeniowe	28,8	59,5	10,4	1,2	0,0	4,16
Serwis maszyn, urządzeń	14,2	45,9	26,4	10,1	3,4	3,57
Usł. transportowe i logistyczne	20,3	58,5	16,3	3,3	1,6	3,93
Usł. firm konsultingowych	5,4	32,4	41,9	16,2	4,1	3,19
Usł. szkoleniowe	11,1	37,6	29,1	17,1	5,1	3,32
Usł. reklamowe	21,0	54,3	20,3	2,9	1,4	3,91
Ocena ogólna						3,72

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Przedsiębiorstwa poproszono o bardziej szczegółową ocenę czynników wpływających na funkcjonowanie firmy w Lesznie, które zebrane zostały w cztery grupy tematyczne: infrastruktura, środowisko biznesu, środowisko lokalne i jakość życia. Wszystkie grupy

uzyskały ocenę pozytywną. Najwyżej przedsiębiorcy cenią sobie w Lesznie środowisko biznesu i infrastrukturę.

W ramach badania środowiska dla biznesu bardzo pozytywnie oceniono usługi ubezpieczeniowe, bankowe, transportowe i logistyczne oraz reklamowe (Tab.III.4.3.5). Ocenę pozytywną uzyskał serwis maszyn i urządzeń oraz usługi szkoleniowe. Za przeciętne uznano usługi firm konsultingowych.

Ocena poszczególnych cech kapitału ludzkiego zestawionych w Tab.III.4.3.6 dokonano w części poświęconej kapitałowi ludzkiemu (III.2). W tym miejscu, z punktu widzenia kapitału społecznego warto podkreślić wysokie oceny przedsiębiorców przyznane za stosunki pracownik-pracodawca, lokalna przedsiębiorczość, postawę pracowników i kultywowanie tradycji. Z pozostałych atrybutów środowiska lokalnego najwyżej oceniono stan lokalnej gospodarki (3,61) oraz władze miasta (3,6). Oceny te wskazują na wysoki stopień zaufania społecznego zarówno do władz lokalnych, jak i pomiędzy pracownikami i pracodawcami. Najniższą ocenę (przeciętną) w tej grupie przedsiębiorcy przydzielili za działalność organizacji i stowarzyszeń gospodarczych, aż 20,4% respondentów oceniło ją jako bardzo negatywną.

Tab.III.4.3.6. Środowisko lokalne – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie

	Bardzo pozytywny	Pozytywny	Średni	Negatywny	Bardzo negatywny	Średnia
	Rozkład procentowy					
Gospodarka lokalna	5,1	54,1	37,6	2,5	0,6	3,61
Siła robocza	8,2	23,4	32,9	21,5	13,9	2,91
Dostępność kadry kierowniczej	5,6	24,3	38,3	16,8	15,0	2,89
Postawa pracowników	15,1	50,0	30,9	2,6	1,3	3,75
Stosunki pracodawca-pracownik	20,7	66,0	12,0	0,7	0,7	4,05
Lokalna przedsiębiorczość	12,5	60,0	24,4	3,1	0,0	3,82
Kultywowanie tradycji	14,6	55,0	21,9	6,6	2,0	3,74
Organizacje i stowarzyszenia gospodarcze	4,2	27,5	32,4	15,5	20,4	2,80
Władze Miasta	15,8	45,6	26,6	7,0	5,1	3,60
Ocena ogólna						3,46

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Z porównania oceny poszczególnych warunków prowadzenia działalności gospodarczej z wynikami uzyskanymi w roku 2003 wynika, że przedsiębiorcy znacznie lepiej oceniają stan lokalnej gospodarki (liczba ocen pozytywnych wzrosła prawie o 100%) oraz jakość usług: ubezpieczeniowych, bankowych, reklamowych, gastronomicznych, usług

transportowych

i logistycznych, telekomunikacji, dostępność do składowisk odpadów i urządzeń utylizacji oraz jakość kształcenia (wzrost o co najmniej 10 punktów procentowych). Największy spadek ocen pozytywnych zanotowano w ocenie dostępności siły roboczej (o połowę), a także w przypadku dostępności kadry kierowniczej (o 20 punktów procentowych).

W porównaniu z rokiem 2003 znacznie spadł odsetek ocen pozytywnych za działalność organizacji i stowarzyszeń gospodarczych: w poprzednim badaniu 51% przedsiębiorców miało opinię pozytywną, w ostatnim 32%. Wydaje się, że ten niski rezultat związany był ze spadkiem zaufania wobec Regionalnej Izby Przemysłowo-Handlowej spowodowanym negatywnymi wydarzeniami medialnymi wokół osoby prezydenta izby, które zbiegły się w czasie z terminem badania.

4.4. Lokalne media

W praktyce badawczej kapitału społecznego stosuje się analizę danych dotyczących lokalnej prasy, radia i telewizji. Ich obecność w społeczności lokalnej uważa się za pozytywny czynnik służący wzmocnieniu kapitału społecznego. Media ułatwiają przepływ informacji lokalnych, stoją na straży praworządności i przejrzystości działań władz, opisują tzw. dobre praktyki z zakresu budowania kapitału społecznego na gruncie lokalnym.

W tabeli III.4.4.1. zestawiono informacje o lokalnej prasie, radiu i telewizji. Stosunkowo duża liczba i różnorodność mediów lokalnych w 64-tysięcznym Lesznie powodują nieustanną konkurencję pomiędzy poszczególnymi podmiotami działającymi na tym rynku. To z kolei chroni lokalną opinię publiczną przed możliwym tendencyjnym opisem rzeczywistości przez potencjalnego monopolistę. Z drugiej strony zabiegając o klientów media lokalne są w stanie tropić i ujawniać wszelkie nieprawidłowości w życiu społeczno-gospodarczym miasta.

Tab. III.4.4.1. Zestawienie mediów leszczyńskich – stan na marzec 2009

L.p.	Nazwa	Rodzaj	Częstotliwość nakładu/ czas emisji	Rok powstania	Uwagi
1.	Panorama Leszczyńska	prasa	tygodnik (czwartek)	1979	nakład ok. 34 000
2.	Gazeta ABC	prasa	wtorek i piątek	1990	nakład ok. 28 000
3.	Dodatek Elki	prasa	wtorek/środa	2008	nakład ok. 13 000, gazeta bezpłatna

4.	Dzień dobry!	prasa	miesięcznik	2003	nakład ok. 30 000
5.	Kalejdoskop Leszczyński	prasa	miesięcznik	2006	nakład ok. 12 000
6.	Radio Elka	radio	-	1993	zasięg zbliżony do obszaru dawnego województwa leszczyńskiego
7.	Radio Eska	radio	-	2001	zasięg zbliżony do obszaru dawnego województwa leszczyńskiego
8.	Telewizja kablowa Leszno	tv	-	1990	Leszno i Rawicz w sieci UPC.
9.	Telewizja internetowa www.lesznotv.pl	tv	-	2007	miesięcznie ok. 45 000 wejść na stronę
10.	Portal Elki www.elka.fm	Portal internetowy	-	2005	Miesięcznie ok. 4 500 000 wejść na stronę i 280 000 użytkowników
11.	Portal Panoramy Leszczyńskiej www.panorama.media.pl	Portal internetowy	-	2005	b.d.

Źródło: Opracowanie własne

4.5. Samorząd lokalny w dobrowolnych stowarzyszeniach i związkach gmin

Miasto Leszno jest obecne w dobrowolnych organizacjach o charakterze międzynarodowym, ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym. Praca w tych organizacjach nie tylko pozwala na efektywniejsze dochodzenie do zamierzonych celów, uczestnictwo w sieci służy także wymianie doświadczeń, uczeniu się od siebie nawzajem i pozyskiwaniu informacji o najlepszych praktykach. Leszno jest aktywnym członkiem następujących organizacji o zasięgu krajowym: Związek Miast Polskich, Stowarzyszenie Zdrowych Miast Polski oraz regionalnym: Stowarzyszenie Miast i Powiatów Wielkopolski, Wielkopolski Ośrodek Kształcenia i Studiów Samorządowych, Stowarzyszenie „5”, a także inicjatorem i animatorem stowarzyszenia o charakterze subregionalnym - Organizacja Turystyczna Leszno-Region. Miasto także jest członkiem Kooperacyjnej sieci europejskich miast średniej wielkości oraz sieci miast pracujących nad wspólnym projektem w ramach programu URBACT II. Obie inicjatywy omówiono w kolejnym rozdziale IV.5. Kontakty zagraniczne.

Tab.III.4.5.1. Zestawienie wybranych informacji o członkostwie samorządu miasta Leszna w stowarzyszeniach

L.p.	Nazwa organizacji	Cel	Członkostwo od roku	Liczba członków w 2008 r.
1.	Związek Miast Polskich	Wspieranie idei samorządu terytorialnego oraz dążenie do gospodarczego i kulturalnego rozwoju miast polskich	1990	309
2.	Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Wielkopolski	Integracja poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego, forum wymiany doświadczeń i inicjatyw skierowanych na rozwój Wielkopolski	1991	126
3.	Stowarzyszenie Zdrowych Miast Polskich	Poprawa stanu środowiska naturalnego, stanu zdrowia, wdrażanie zasad i strategii polityki zdrowia w kraju, regionach i gminach, rozwiązywanie problemów ochrony środowiska i zdrowia, nawiązywanie współpracy.	1994	42
4.	Wojewódzki Ośrodek Kształcenia Studiów Samorządowych	Wspieranie idei samorządu terytorialnego, modernizacja struktur samorządowych, podnoszenie kwalifikacji ich pracowników, prowadzenie działalności informacyjno-doradczej oraz wdrażanie programów wspierających procesy zarządzania.	1995	277
5.	Organizacja Turystyczna Leszno-Region	Rozwój i promocja turystyki na obszarze regionu leszczyńskiego (jednostek samorządu terytorialnego - członków stowarzyszenia)	Inicjator w roku 2003	18
6.	Stowarzyszenie „5”	Budowa drogi szybkiego ruchu S5 pomiędzy Poznaniem i Wrocławiem	Inicjator w 2001	10
7.	Kooperacyjna sieć europejskich miast średniej wielkości	Wymiana doświadczeń pomiędzy europejskimi miastami średniej wielkości w różnych dziedzinach funkcjonowania samorządu lokalnego	2004	22

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Biura Rady Miejskiej oraz Wydziału Promocji i Rozwoju Urzędu Miasta Leszna

Miasto Leszno uczestnicząc w różnych inicjatywach o charakterze sieciowym nie tylko korzysta z przepływu wiedzy, ale też jest inicjatorem tworzenia sieci z udziałem aktorów lokalnej sceny gospodarczej i społecznej.

4.6. Wydatki budżetu Leszna służące budowie kapitału społecznego

W literaturze wskazuje się na potencjał wydatków budżetowych samorządu lokalnego przeznaczanych na szeroko rozumianą budowę kapitału społecznego. Zalicza się tu ponoszone przez budżet koszty oświaty i wychowania, edukacyjnej opieki wychowawczej, kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, ochrony zdrowia, opieki społecznej, kultury fizycznej i sportu oraz turystyki. Analizie poddano wymienione wydatki w Lesznie na przestrzeni lat 1995 – 2008 (Tab.III.4.6.1).

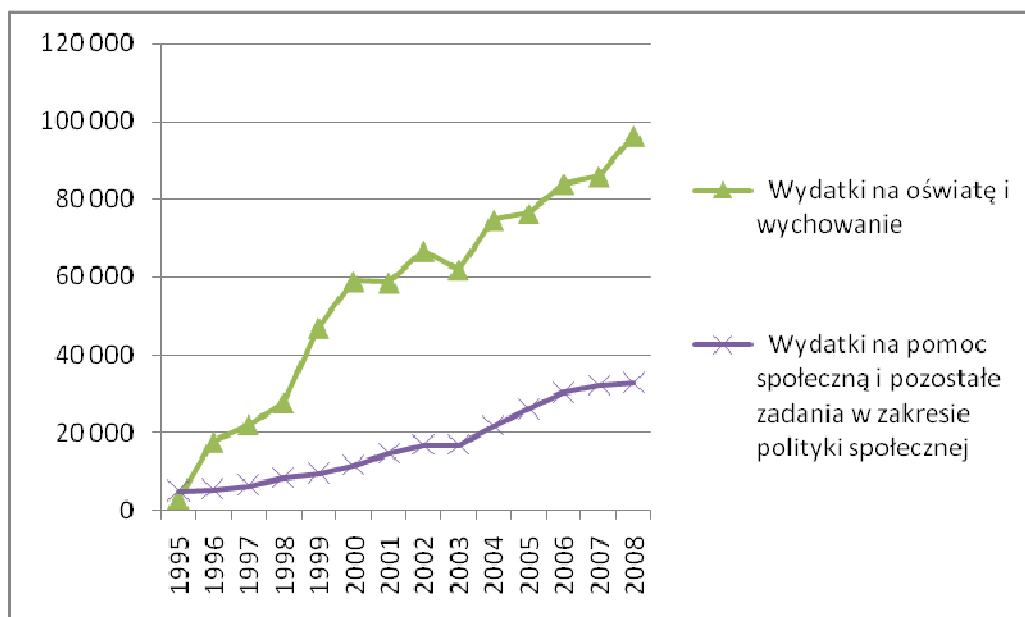
Tab. III.4.6.1. Wybrane wydatki z budżetu miasta Leszna w tys. zł

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Wydatki na kulturę fizyczną i sport	752	1 247	1 651	1 587	2 102	1 533	1 907	1 707	2 549	2 940	2 688	6 922	5 278	6 791
Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	528	872	1 634	1 299	2 278	2 714	2 888	3 016	3 101	3 215	3 146	3 434	4 152	4 238
Wydatki na oświatę i wychowanie	3 032	17 569	22 021	27 577	46 946	58 980	58 677	66 663	61 898	74 789	76 358	83 876	85 978	96 441
Wydatki na pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	4 865	5 362	6 309	8 305	9 496	11 412	14 574	16 651	16 684	21 569	25 965	30 304	32 101	32 756
Wydatki na ochronę zdrowia	161	171	372	533	1 523	2 130	4 465	1 728	1 660	1 475	2 165	1 956	2 777	2 680

Źródło: Dane GUS

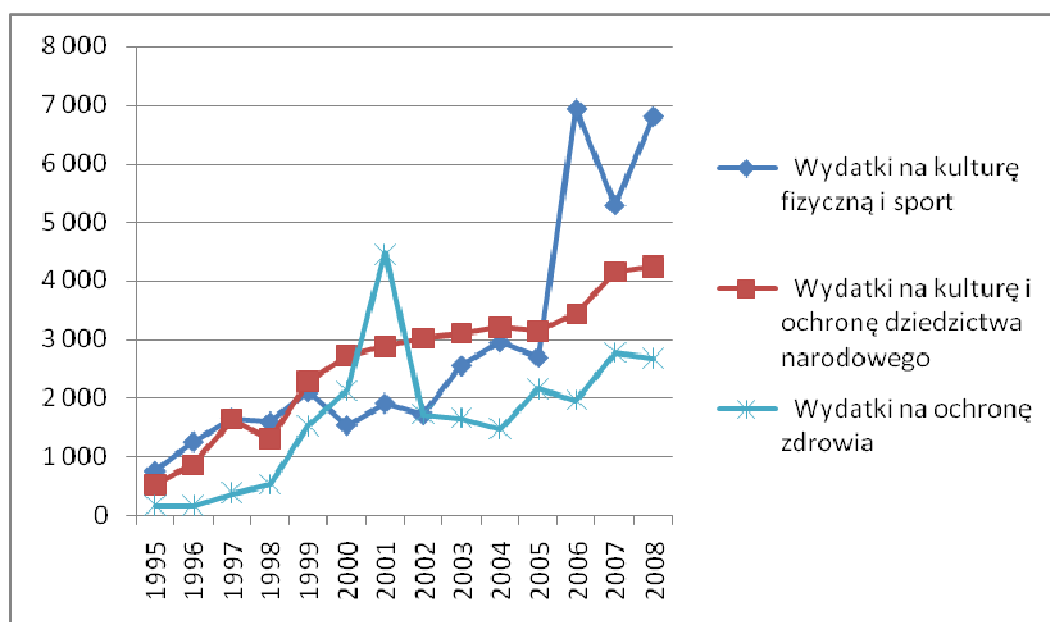
Wydatki na edukację istotnie wzrosły w roku 1996, kiedy samorząd miasta przejął jako zadanie własne gmin prowadzenie szkół podstawowych i jedno liceum ogólnokształcące, z uwagi na jego lokalizację w jednym budynku ze szkołą podstawową. Natomiast w roku 1999 przejęto jako zadanie własne powiatu prowadzenie szkół ponadpodstawowych (zawodowych, średnich, policealnych i pomaturalne), czego efektem był ponownie znaczny

wzrost wydatków na oświatę i wychowanie. Na tle innych wybranych miast w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wydatki te w Lesznie należą do najwyższych (patrz rozdział II.7.3).

Ryc.III.4.6.1. Wydatki w tys. zł z budżetu miasta Leszna w latach 1995-2007 na oświatę i wychowanie oraz pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Systematycznie rosły też wydatki na kulturę fizyczną i sport. Szczególnie w ostatnich trzech latach zdecydowanie zdominowały pozostałe przedstawione na wykresie Ryc. III.4.6.2. Jest to związane z modernizacją stadionu żużlowego im. Alfreda Smoczyka i organizacją międzynarodowych imprez żużlowych. Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego z wyjątkiem roku 1998 także rosły, choć nie tak spektakularnie w ostatnich latach jak na sport. Podobnie rzecz ma się z wydatkami na ochronę zdrowia. Wyjątkiem był rok 2001, w którym z budżetu miasta wydatkowano znaczne kwoty na składki na ubezpieczenie zdrowotne oraz świadczenia dla osób nie objętych obowiązkowym ubezpieczeniem zdrowotnym oraz inspekcję sanitarną.

Ryc. III.4.6.2. Wydatki w tys. zł z budżetu miasta Leszna w latach 1995-2008 na kulturę fizyczną i sport, kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego oraz ochronę zdrowia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Spośród dostępnych danych dla Leszna wybrano i analizowano te, które opisując kapitał społeczny na różnych jego poziomach mogły oddać jego najpełniejszy obraz. Wszystkie wybrane wskaźniki opisujące kapitał społeczny Leszna wykazywały wartości dodatnie i często rosnące, co potwierdza tezę, że kapitał społeczny Leszna jest ważnym potencjalnym czynnikiem wzrostu gospodarki miasta. Świadczy o tym zaangażowanie mieszkańców w prace stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji, których liczba wzrastała w ostatnich dziesięciu latach szybciej niż w wielu podobnych miastach Polski i Wielkopolski. Pozytywne cechy lokalnej społeczności potwierdza wysoka frekwencja wyborcza, zaufanie do osób publicznych, wysoka ocena działalności władz miasta i funkcjonowania usług miejskich oraz środowiska biznesu. Z drugiej strony kapitał społeczny wspierany jest przez szeroki wachlarz mediów lokalnych, stojących na straży jego przejrzystości i praworządności. Ważne jest też to, że samorząd lokalny sam uczestniczy w dobrowolnych stowarzyszeniach i sieciach współpracy wspierając kooperację różnych jednostek, w tym w ramach potrójnej spirali. Pracując w sieciach Leszno nie tylko zdobywa nowe doświadczenia i rozwiązania, ale też daje przykład innym jednostkom działającym na terenie miasta. Wsparciu budowy kapitału społecznego Leszna służą też systematycznie rosnące w ostatnich 14 latach wydatki z budżetu miasta na oświatę i wychowanie, pomoc społeczną, kulturę i sport oraz ochronę zdrowia.

IV. Warunki osiągnięcia przewagi efektywnościowej

W poprzednim rozdziale omówiono cztery główne czynniki wzrostu: kapitał fizyczny, kapitał ludzki, kapitał społeczny i elementy gospodarki opartej na wiedzy, podkreślane w teorii wzrostu endogenicznego. W modelach samowzmacniania wzrostu zwraca się uwagę nie tylko na akumulację wymienionych kapitałów, ale także na ich komplementarność umożliwiającą powstawanie sprzężeń zwrotnych. Zachodzi zatem pytanie w jakich warunkach proces ten będzie zachodził sprzyjając jednocześnie zastępowaniu kapitału fizycznego przez kapitał wiedzy? W literaturze rozwoju regionalnego opisywana jest cała gama warunków służących osiągnięciu przewagi konkurencyjnej. Parysek¹⁶⁵ klasyfikuje czynniki rozwoju miast jako egzogeniczne i endogeniczne. Do zewnętrznych uwarunkowań zalicza przemiany poindustrialne, globalizację i będącą jej konsekwencją – metropolizację oraz integrację europejską. Czynniki wewnętrzne autor dzieli na ponadlokalne i lokalne. W tej pierwszej podgrupie wymienia stabilność rozwoju społeczno-gospodarczego, stan transformacji i kondycję ekonomiczną państwa. Do uwarunkowań o charakterze lokalnym zalicza: wielkość i położenie miast, rozwój demograficzny i społeczny, lokalny klimat i warunki rozwoju oraz funkcje i strukturę gospodarczą. Z kolei Jałowiecki¹⁶⁶ przytacza klasyfikację czynników konkurencyjności zaproponowaną przez Kresl'a. Dzieli on determinanty rozwoju miast na ekonomiczne i strategiczne. Do uwarunkowań ekonomicznych zalicza:

1. Czynniki produkcji rozumiane jako dostępność siły roboczej, kapitału i terenów pod działalność gospodarczą, w tym przestrzeni biurowej,
2. Infrastrukturę transportową i telekomunikacyjną oraz inną odpowiednią do roli, jaką miasto chce pełnić,
3. Strukturę ekonomiczną, czyli zróżnicowanie wielkości miejscowych firm, obecność firm z kapitałem zagranicznym, liczebność podmiotów wspierających i finansujących działalność gospodarczą.
4. „Funkcje miejskie” oznaczające ofertę kulturalną, rozrywkową i handlową, zabytkowe centra, możliwości rekreacyjne itp.

¹⁶⁵ Parysek Jerzy J., *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania transformacji przestrzenno-strukturalnej i rozwoju miast polskich w końcu XX wieku*, w: *Przemiany bazy ekonomicznej i struktury przestrzennej miast*, red. Słodczyk J., Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2002, s. 22

¹⁶⁶ Jałowiecki B., *Zarządzanie rozwojem aglomeracji miejskich*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2002, s. 117-118

Jako determinanty strategiczne wymieniane są:

1. Efektywność władz lokalnych,
2. Strategia miasta, czyli wizja mobilizacji zasobów lokalnych, wytworzenie struktury sprzyjającej interakcjom i zdolność do rozdzielania zadań do wykonania,
3. Partnerstwo publiczno-prywatne,
4. Elastyczność instytucjonalna oznaczająca minimalizację biurokracji, jasne i przejrzyste ramy regulacyjne i odpolitycznienie procesu decyzyjnego.

Uwzględniając specyfikę Leszna w niniejszej pracy skupiono się na uwarunkowaniach osiągania przewagi efektywnościowej, które uznano za kluczowe dla rozwoju miasta w ostatnich latach. Za takie przyjęto zmiany w strukturze gospodarki Leszna, uwarunkowania dla procesu zbiorowego uczenia się, efekty zewnętrzne, innowacje i kontakty zagraniczne.

1. Przesunięcia strukturalne

W krajach zaawansowanych gospodarczo można zaobserwować przekształcenia sektorowe polegające na deindustrializacji, czyli spadku produkcji przemysłowej a wzroście tercjaryzacji oznaczającej wzrost działalności usługowej. Jest to efekt wzrostu dochodów przedsiębiorstw, a co za tym idzie i ludności, powodujący, że po zaspokojeniu podstawowych potrzeb materialnych, wzrasta popyt na dobra wyższego rzędu oraz usługi edukacyjne, zdrowotne, rekreacyjne i kulturalne. W skali międzynarodowej następuje przenoszenie przemysłów pracochłonnych i zanieczyszczających środowisko z krajów rozwiniętych do mniej zaawansowanych gospodarczo. W przemyśle następuje wzrost wydajności pracy, co oznacza, że zatrudnienie w tym sektorze spada przy utrzymaniu wielkości produkcji. W skali kraju natomiast deindustrializacji, zwłaszcza w zakresie przemysłów tradycyjnych, dużych miast towarzyszy reindustrializacja miast średnich i małych, szczególnie położonych w sąsiedztwie aglomeracji lub przy ważnych traktach komunikacyjnych. Także w zakresie tercjaryzacji występuje zróżnicowanie w zależności od wielkości miast. W aglomeracjach rozwijają się usługi wyższego rzędu – wymagające wysokich kwalifikacji pracowników, takie jak bankowość, finanse, ubezpieczenia, konsulting, telekomunikacja, nauka i technika. Podczas gdy w miastach małych i średnich obserwujemy wzrost usług niższego rzędu, nie wymagających wysokich kwalifikacji zatrudnionych. W sektorze usług wzrost wydajności pracy nie następuje kosztem zmniejszenia zatrudnienia, ale przez wzrost produkcji¹⁶⁷.

¹⁶⁷ Domański R., *Miasto innowacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2000, s. 27-29

W celu zidentyfikowania zmian strukturalnych w gospodarce Leszna analizie poddano liczbę firm w poszczególnych sektorach oraz wybranych działach i grupach działalności gospodarczej zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON według PKD. Ponadto badano wielkości zatrudnienia w poszczególnych sektorach oraz przychody z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej.

1.1. Liczba firm

Na koniec 2008 roku w Lesznie w systemie REGON zarejestrowanych było 8 733 jednostek gospodarczych. Liczba podmiotów na przestrzeni ostatnich 13 lat wzrosła o ponad 3,5 tys., co stanowi 65,9% w stosunku do roku 1995. W roku 2005 Leszno pod względem liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (1 332,7) znajdowało się na drugim miejscu w Wielkopolsce, po Poznaniu. Średnia dla województwa wynosiła 1 011,9. Z porównania dokonanego w rozdziale II.7.6. wiadomo, że w grupie 22 wybranych byłych miast wojewódzkich Leszno pod względem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców zajmowało w 2007 roku czwartą pozycję.

Dane dotyczące wielkości firm w mieście Lesznie publikowane są przez Wojewódzki Urząd Statystyczny od 2002 roku (Tab.IV.1.1.1. Na koniec roku 2008 wśród firm tu zarejestrowanych 93,5 % stanowiły jednostki mikro, zatrudniające do 9 osób. Firmy małe stanowiły 5,2% wszystkich firm, a średnie 1,2%. Przedsiębiorstwa duże, zatrudniające powyżej 250 osób, miały niespełna 0,2% udziału w ogólnej liczbie zarejestrowanych w Lesznie firm. Wśród tych 13 dużych firm, zatrudnienie w większości z nich nie przekraczało 500 pracowników. Najwięcej osób pracowało w firmach przemysłowych EUROCOMFORT (2 500) i SEWS (1 300).

Tab.IV.1.1.1. Liczba jednostek gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON według klas wielkości

Zatrudnienie	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ogółem	8 284	8 484	8 555	8 525	8 509	8 583	8 733
0 - 9	7 758	7 949	8 015	7 976	7 934	8 003	8 162
10 - 49	403	414	419	425	447	455	451
50 - 249	106	107	106	110	114	110	107
250 i więcej	17	14	15	14	14	14	13

Źródło: GUS

Liczba firm dużych w porównaniu z rokiem 2002 zmalała, nieznacznie wzrosła liczba firm średnich. Pozytywnie wyróżnia się dynamika zmian w zakresie jednostek małych. Ich liczba przez ostatnie 6 lat wzrosła o 48 podmiotów (12%), co wskazuje zapewne na rozwój dotychczasowych firm z klasy mikro.

Przesunięcia strukturalne, jakie dokonały się w gospodarce Leszna w ostatnich latach można zaobserwować dokonując analizy liczby podmiotów zarejestrowanych w mieście w systemie REGON według sekcji PKD. W Tab. IV.1.1.2. zestawiono dane o liczbie firm leszczyńskich w latach 1995-2008 z podziałem na sekcje PKD.

Porównując liczbę firm zarejestrowanych w poszczególnych sekcjach w roku 2008 i roku 1995 (Ryc.IV.1.1.1.) można zaobserwować, że już w roku 1995 najwięcej podmiotów gospodarczych zarejestrowanych było w sekcji handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów, samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego (40%). Na drugim miejscu znajdowała się obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (15%). Trzecie miejsce zajął przemysł (13%), a czwarte budownictwo (12%). Liczba firm wzrosła w liczbach bezwzględnych w każdej sekcji. Najwięcej nowych firm zarejestrowano w obsłudze nieruchomości, wynajmie i usługach związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Procentowo największy wzrost liczby firm odnotowano w pośrednictwie finansowym, ale znaczny wzrost nastąpił we wszystkich sekcjach reprezentujących szeroko rozumiane usługi: edukacja, usługi komunalne, społeczne, ochrona zdrowia. Wyraźnie wskazuje to na przesunięcie gospodarki leszczyńskiej w kierunku rozwoju usług. Odnotować też trzeba znaczny wzrost liczby firm w sekcji rolnictwo, leśnictwo i łowiectwo, choć ich udział w całkowitej liczbie zarejestrowanych jednostek gospodarczych jest niewielki.

Po 13 latach nadal w strukturze dominują dwie pierwsze sekcje, czyli handel i naprawy (29%) oraz obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej (17%). Jednak na trzecim miejscu znajduje się teraz budownictwo (12%), a na czwartym przemysł (9%). Porównanie danych potwierdza wzrost udziału usług kosztem znacznego spadku udziału handlu i napraw (11 punktów procentowych) oraz przemysłu i budownictwa, choć te dwie ostatnie sekcje zanotowały znacznie niższe spadki niż handel i naprawy.

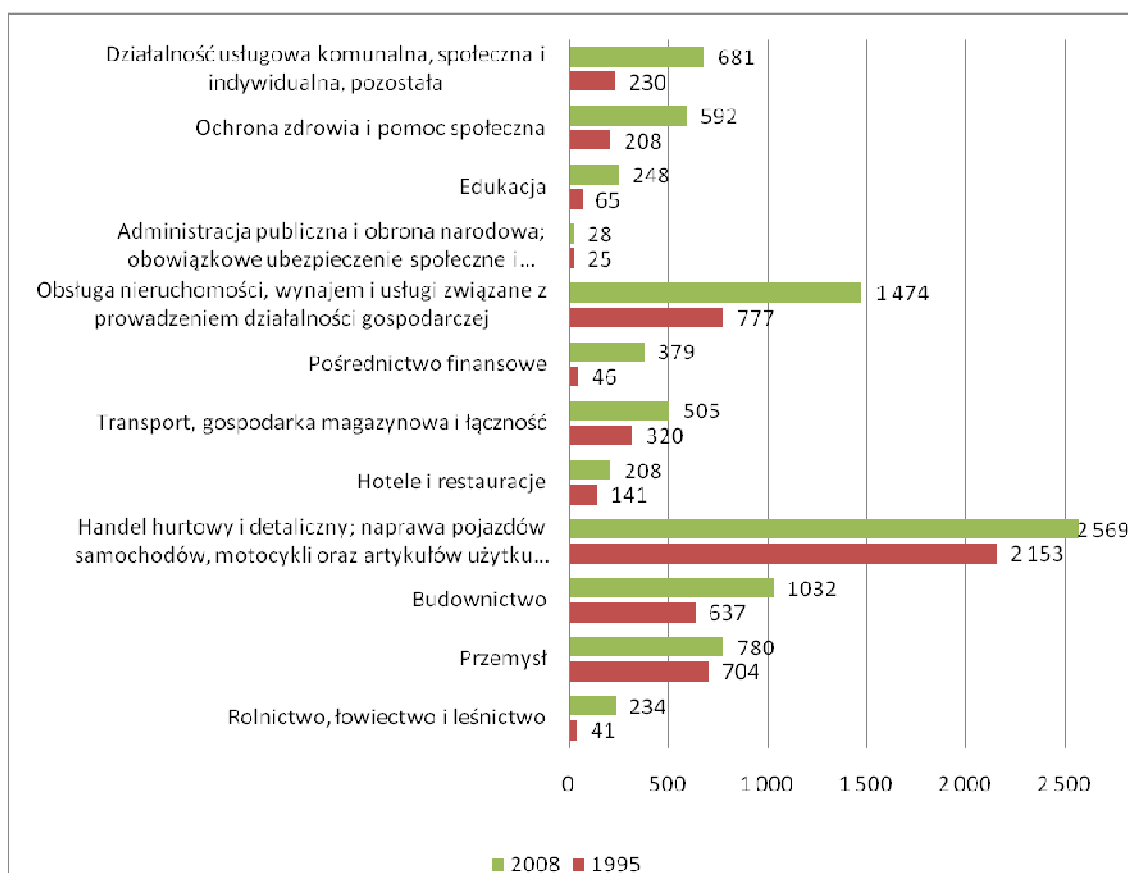
W usługach największy wzrost nastąpił w sekcji działalność usługowa komunalna, społeczna i pozostała (o 4 pkt %-owe), o 3 punkty wzrósł udział pośrednictwa finansowego oraz ochrony zdrowia i pomocy społecznej, natomiast obsługa nieruchomości, wynajem

Tab.IV.1.1.2. Jednostki gospodarcze zarejestrowane w Lesznie wg sekcji PKD

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	41	100	143	158	159	156	162	180	209	197	204	221	226	234
Przemysł	704	720	729	769	788	776	865	842	843	841	824	812	789	780
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	2	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	4
Górnictwo	0	0	0	1	1	2	2	2	2	3	3	4	4	3
Budownictwo	637	686	769	878	951	936	963	922	919	901	913	915	961	1032
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodów, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	2 153	2 320	2 339	2 396	2 436	2 416	2 597	2 625	2 716	2 707	2 674	2 600	2 616	2 569
Hotele i restauracje	141	149	158	178	189	198	227	228	241	236	228	218	209	208
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	320	432	510	534	561	561	571	564	554	539	531	518	511	505
Pośrednictwo finansowe	46	103	143	231	287	313	347	357	366	373	367	368	361	379
Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	777	995	1 079	1 123	1 190	1 212	1 296	1 303	1 316	1 396	1 390	1 413	1 415	1 474
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenie społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne i pozostałe	25	26	31	31	28	29	33	29	26	27	29	29	28	28
Rybacktvo	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Edukacja	65	95	110	133	154	167	175	207	248	251	258	253	252	248
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	208	259	308	345	397	418	484	491	489	520	529	538	557	592
Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	230	364	407	460	488	526	525	536	557	567	578	623	657	681

Źródło: Dane GUS

i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz edukacja, zwiększyły swój udział każda o 2 punkty procentowe.

Ryc.IV.1.1.1. Porównanie liczby jednostek gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w latach 1995 i 2008 według sekcji PKD

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Głębszej analizie poddano sekcję PKD, w której znacznemu zwiększeniu uległa liczba bezwzględna podmiotów oraz udział w liczbie jednostek ogółem. Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej, bo o tej sekcji mowa, z racji swej pomocniczej roli w stosunku do innych podmiotów wydaje się być sekcją interesującą z punktu widzenia rozwoju miasta. W tabeli IV.1.1.3. zestawiono dane o liczbie firm zarejestrowanych w tej sekcji w latach 2001-2008 według działów. Analiza zestawionych danych pokazuje, że w dziale tym dominuje działalność gospodarcza pozostała, którą omówiono szerzej poniżej. Na drugim miejscu znajduje się obsługa nieruchomości. W dziale tym obserwujemy znaczny wzrost liczby jednostek (ponad dwukrotny w latach 2001-8). Trzeci największy dział stanowią usługi sklasyfikowane pod nazwą informatyka. Tu także odnotowano znaczny wzrost liczby podmiotów (1,5 raza więcej w badanym okresie), co

Tab.IV.1.1.3. Jednostki gospodarcze zarejestrowane w Lesznie w sekcji obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej według działów

Dział	OBSŁUGA NIERUCHOMOŚCI	WYNAJEM MASZYN I URZĄDZEŃ BEZ OBSŁUGI ORAZ WYPOŻYCZANIE ARTYKUŁÓW UŻYTKU OSOBISTEGO I DOMOWEGO	INFORMACYKA	DZIAŁALNOŚĆ BADAWCZO-ROZWOJOWA	DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA POZOSTAŁA
Nr/rok	70	71	72	73	74
2001	107	21	86	x	1025
2002	122	24	88	x	1048
2003	134	25	90	x	1066
2004	223	24	95	x	1052
2005	242	23	97	x	1027
2006	251	24	105	x	1036
2007	261	26	111	x	1016
2008	289	24	124	x	1033

Źródło: Dane GUS

jest pochodną wzrostu wyposażenia w sprzęt informatyczny innych jednostek. Niestety liczba firm zajmujących się w Lesznie działalnością badawczo-rozwojową nie napawa optymizmem, jest objęta tajemnicą statystyczną, czyli jest niższa niż 3. W tabeli IV.1.1.4. zestawiono grupy składające się na dział „działalność gospodarcza pozostała”.

Tab.IV.1.1.4. Liczba firm zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON w dziale działalność gospodarcza pozostała według grup

Leszno	Działalność prawnicza, rachunkowo-księgową; doradztwo; zarządzanie holdingami	Działalność w zakresie architektury i inżynierii	Badania i analizy techniczne	Reklama	Rekrutacja i udostępnianie pracowników	Działalność detektywistyczna i ochroniarska	Sprzątanie i czyszczenie obiektów	Działalność komercyjna gdzie indziej niesklasyfikowana
2004	284	268	9	58	55	10	43	325
2005	281	268	9	59	61	15	45	289
2006	300	265	11	63	61	13	48	275
2007	296	271	11	65	47	12	49	265
2008	308	274	10	64	46	11	55	265

Źródło: GUS

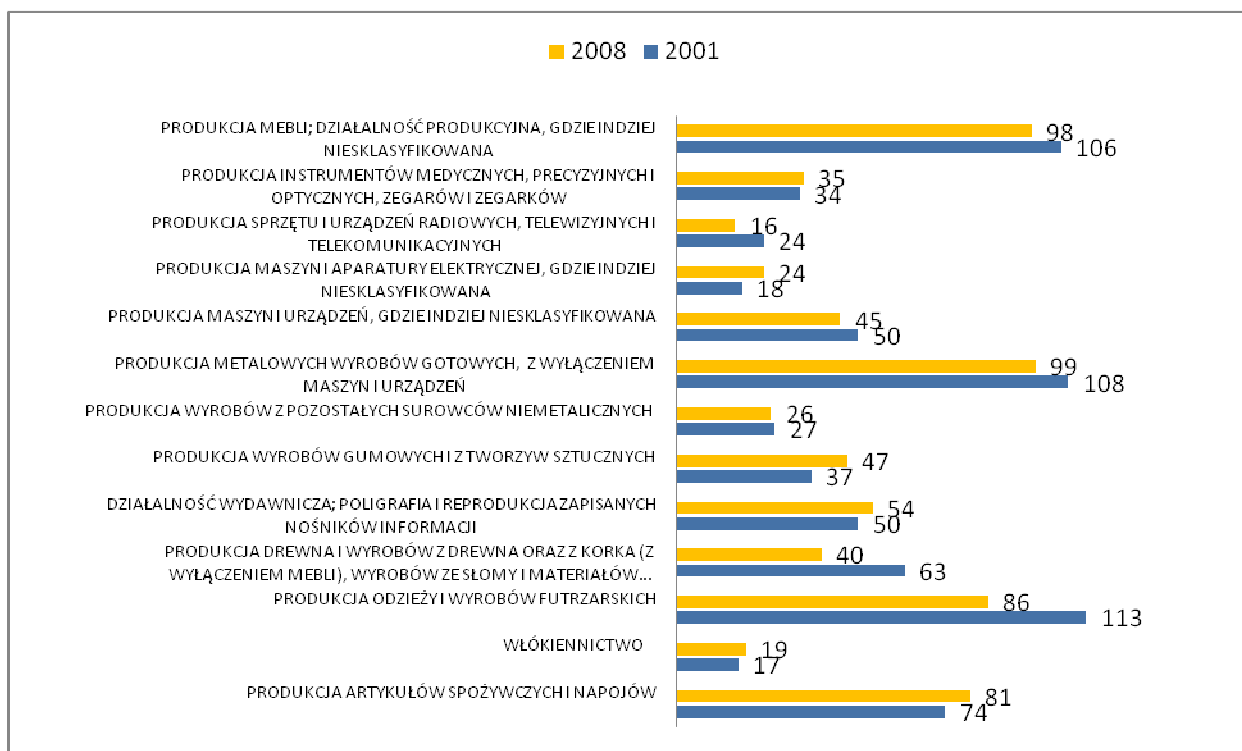
W dziale tym największą grupę stanowią firmy zarejestrowane jako działalność prawnicza, rachunkowo-księgowa, doradztwo i zarządzanie holdingami. Ich liczba na przestrzeni ostatnich 5 lat najbardziej wzrosła (+24). Drugą dużą grupę tworzą jednostki sklasyfikowane jako działalność w zakresie architektury i inżynierii. W grupie tej zanotowano w stosunku do roku 2004 niewielki wzrost (+6). Podobna zmiana nastąpiła w grupie reklama, choć przy znacznie mniejszym udziale tej grupy w ogóle firm przypisanych do działu. Nieco większy wzrost (+ 12) nastąpił w grupie firm zajmujących się sprzątniem i czyszczeniem obiektów. Dane te wskazują na rozwój poziomu gospodarki Leszna, w której wzrastająca liczba jednostek gospodarczych korzysta w coraz większym stopniu z usług firm zewnętrznych. Ponadto usługi przez nie oferowane coraz częściej wymagają wyższego wykształcenia.

Tab.IV.1.1.5. Liczba firm w Lesznie zarejestrowanych w systemie REGON w sekcji przemysł z podziałem na działy zawierające największą ilość przedsiębiorstw

Dział	15	17	18	19	20	22	25	26	28	29	31	32	33	36
PRODUKCJA ARTYKUŁÓW SPOŻYWCZYCH I NAPOJÓW														
WŁÓKIENICTWO														
PRODUKCJA ODBIEŻY I WYROBÓW FUTRZARSKICH														
PRODUKCJA SKÓR WYPRAWIONYCH I WYROBÓW ZE SKÓR WYPRAWIONYCH														
PRODUKCJA DREWNA I WYROBÓW Z DREWNA ORAZ Z KORKA (Z WYLĄCZENIEM MEBLI), WYROBÓW ZE SŁOMY I MATERIAŁÓW UŻYWANYCH DO WYPLATANIA														
DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA; POLIGRAFIA I REPRODUKCJA ZAPISANYCH NOŚNIKÓW INFORMACJI														
PRODUKCJA WYROBÓW GUMOWYCH I Z TWORZYW SZTUCZNYCH														
PRODUKCJA WYROBÓW Z POZOSTAŁYCH SUROWCÓW NIEMETALICZNYCH														
PRODUKCJA METALOWYCH WYROBÓW GOTOWYCH, Z WYLĄCZENIEM MASZYN I URZĄDZEŃ														
PRODUKCJA MASZYN I URZĄDZEŃ, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA														
PRODUKCJA MASZYN I APARATURY ELEKTRYCZNEJ, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA														
PRODUKCJA SPRZĘTU I URZĄDZEŃ RADIOWYCH, TELEWIZYJNYCH I TELEKOMUNIKACYJNYCH														
PRODUKCJA INSTRUMENTÓW MEDYCZNYCH, PRECYZYJNYCH I OPTYCZNYCH, ZEGARÓW I ZEGARKÓW														
PRODUKCJA MEBLI; DZIAŁALNOŚĆ PRODUKCYJNA, GDZIE INDZIEJ NIESKLASYFIKOWANA														
2001	74	17	113	17	63	50	37	27	108	50	18	24	34	106
2002	87	14	118	16	70	56	42	36	112	57	20	17	35	123
2003	94	14	125	15	64	56	42	35	113	57	20	18	38	119
2004	96	16	119	14	65	55	48	37	107	55	19	17	44	116
2005	79	18	104	11	49	49	39	27	99	51	20	17	41	105
2006	77	18	102	10	48	52	43	27	93	49	23	18	37	104
2007	71	20	92	9	42	52	45	26	96	48	22	18	34	100
2008	81	19	86	x	40	54	47	26	99	45	24	16	35	98

Źródło: GUS

Bardziej szczegółowej analizie poddano strukturę przemysłu w Lesznie. W poprzednim rozdziale wskazywano na aktywność inwestycyjną tego sektora i jego znaczenie dla zatrudnienia w mieście. W tabeli IV.1.1.5. zestawiono dane dotyczące liczby firm w wybranych (najliczniejszych) działach przemysłu w Lesznie. Niestety dostępne dane umożliwiają porównania jedynie dla lat 2001-2008, w których struktura przemysłu była dość ustabilizowana i nie podlegała większym zmianom. W grudniu 2008 roku najwięcej firm przemysłowych było zarejestrowanych w działach: produkcja metalowych wyrobów gotowych, produkcja mebli, produkcja odzieży i wyrobów futrzarskich oraz produkcja artykułów spożywczych i napojów. W każdym z tych działów zarejestrowanych było od 99-81 firm. W dalszej kolejności najliczniejsze działy to: działalność wydawnicza, poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji, produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych, produkcja maszyn i urządzeń gdzie indziej nie sklasyfikowanych oraz produkcja drewna i wyrobów z drewna oraz korka (w każdym dziale od 54-40 firm). W pozostałych działach liczba zarejestrowanych podmiotów nie wynosiła więcej niż 35.

Ryc. IV.1.1.2. Liczba firm zarejestrowanych w Lesznie w sekcji przemysł według ważniejszych działów w latach 2001 i 2008.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na Ryc. IV.1.1.2. przedstawiono zmiany jakie zaszły w liczbie zarejestrowanych podmiotów w wybranych sekcjach przemysłu w latach 2001-2008. Najbardziej spadła liczba

firm zajmujących się produkcją odzieży i wyrobów futrzarskich (-27) oraz produkcją drewna i wyrobów drewna (-23). Największy wzrost nastąpił w sekcji produkcja wyrobów gumowych i z tworzyw sztucznych (+10) oraz produkcja artykułów spożywczych i napojów (+7).

Podsumowując można powiedzieć, że w Lesznie występuje dość duża dywersyfikacja działów produkcji. Z 22 działów w przemyśle tylko w trzech nie ma zarejestrowanej ani jednej firmy. Są to działy dość specyficzne, silnie powiązane z bazą surowcową: produkcja wyrobów tytoniowych, wytwarzanie koksu, produktów rafinacji ropy naftowej i paliw jądrowych oraz produkcja metali. Dominujące w Lesznie działy produkcji zaliczane są do tradycyjnej działalności produkcyjnej o niskim poziomie technologicznym.

Tab. IV.1.1.6. Zestawienie ważniejszych przedsiębiorstw według działów przemysłu

L.p.	Dział przemysłu	Ważniejsze przedsiębiorstwa w roku:	
		1995	2008
1.	Metalowy, maszynowy, samochodowy	- Metalplast LOB S.A.	- Metalplast LOB S.A.
		- Leszczyńska Fabryka Pomp Sp. z o.o.	- Leszczyńska Fabryka Pomp Sp. z o.o.
		- Zakłady Elektromechaniczne „Spinko”	- „Spinko” Sp. z o.o.
		-	- SEWS – Components Europe Sp.z o.o.
2.	Rolno-spożywczy	- Przedsiębiorstwo Przemysłu Fermentacyjnego „Akwawit”,	- „Akwawit”- BRASCO S.A.
		- Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Goplana”,	-
		- Zakłady Zbożowo- Młynarskie „PZZ” Sp. z.o.o.	-
3.	Odzieżowy	- Zakłady Przemysłu Odzieżowego „Intermoda”	- „Andante” Sp. z o.o.
		- Spółdzielnia Pracy Leszczynianka,	-
		- Spółdzielnia Pracy „Lespin”	- „Lespin” Sp. z o.o.
		-	- „Leithauser Polska” Sp. z o.o.
		-	- Euro-Comfort Sp. z o.o.
4.	Meblowy	- Zakład Mechaniczny Spółdzielnia Pracy	- Zakłady Mechaniczno-Meblowe „Meblomech” Sp. z o.o.
		- Przedsiębiorstwo Pol-Leim-Holz	- Przedsiębiorstwo z udziałem kapitału zagranicznego Pol-Leim-Holz Sp. z o.o.
		-	- Euroline Sp. z o.o.

Na szarym tle – firmy z kapitałem zagranicznym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Promocji i Rozwoju Urzędu Miasta Leszna

Liczba firm zarejestrowanych nie do końca oddaje faktyczny stan przemysłu Leszna. Dokonując pewnych uproszczeń w tabeli IV.1.1.6. zestawiono największe i najbardziej znane w Lesznie firmy w poszczególnych działach przemysłu w roku 1995 i 2007. Tabela ta potwierdza wcześniejsze obserwacje, że przemysł w Lesznie w znacznym stopniu bazuje na tradycyjnych branżach utrwalonych w latach powojennych. Ważne, że trzy największe leszczyńskie firmy z końca lat 80-tych po przekształceniach nadal funkcjonują i inwestują. Na szczególną uwagę zasługuje Leszczyńska Fabryka Pomp Sp. z o.o., która w ostatnich latach pozyskała znaczne środki na inwestycje z funduszy unijnych i bardzo podniosła poziom technologiczny zakładu oraz podwoiła zatrudnienie. Napływ inwestorów zagranicznych, głównie wykorzystujących tanią siłę roboczą nie spowodował większych przesunięć w strukturze przemysłu.

Zaobserwowane zmiany strukturalne w gospodarce Leszna potwierdzają zjawisko tercjaryzacji oraz przenoszenia produkcji przemysłowej nie wymagającej wyjątkowych kwalifikacji do miast średniej wielkości, których Leszno jest przykładem.

1.2. Zatrudnienie

Mając świadomość, że liczba firm nie może być jedynym dowodem zaświadcującym o zmianach strukturalnych lokalnej gospodarki, analizie poddano stan zatrudnienia w firmach leszczyńskich. Niestety ocenę taką można przeprowadzić jedynie w oparciu o dane dotyczące zatrudnienia w jednostkach małych, średnich i dużych oraz jednostkach sfery budżetowej. Brak jest danych dla podmiotów, w których pracuje mniej niż 9 osób, a tych jest w Lesznie najwięcej. W Tab.IV.1.2.1. zestawiono dostępne dane dotyczące liczby pracujących ogółem i z podziałem według płci. Dane te były już analizowane w rozdziale II.2.2. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na fakt, że od roku 1996 zatrudnienie w Lesznie malało. Swój najniższy poziom osiągnęło w roku 2002 i zaczęło rosnać wraz ze wzrostem gospodarczym. Jednak

Tab.IV.1.2.1. Liczba zatrudnionych w Lesznie w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ogółem	21 554	22 655	22 363	22 122	20 339	19 670	19 343	18 254	18 329	18 649	19 450	20 716	21 939
Mężczyźni	11 082	11 576	11 237	11 298	10 685	10 025	9 633	9 019	9 281	9 481	9 867	10 436	10 683
Kobiety	10 472	11 079	11 126	10 824	9 654	9 645	9 710	9 235	9 048	9 168	9 583	10 280	11 256

Źródło: GUS

nawet w roku 2007 uznawanym za okres największej prosperity zatrudnienie nie osiągnęło poziomu z lat 1996-1998, co wskazuje na dokonane zmiany strukturalne w leszczyńskiej gospodarce.

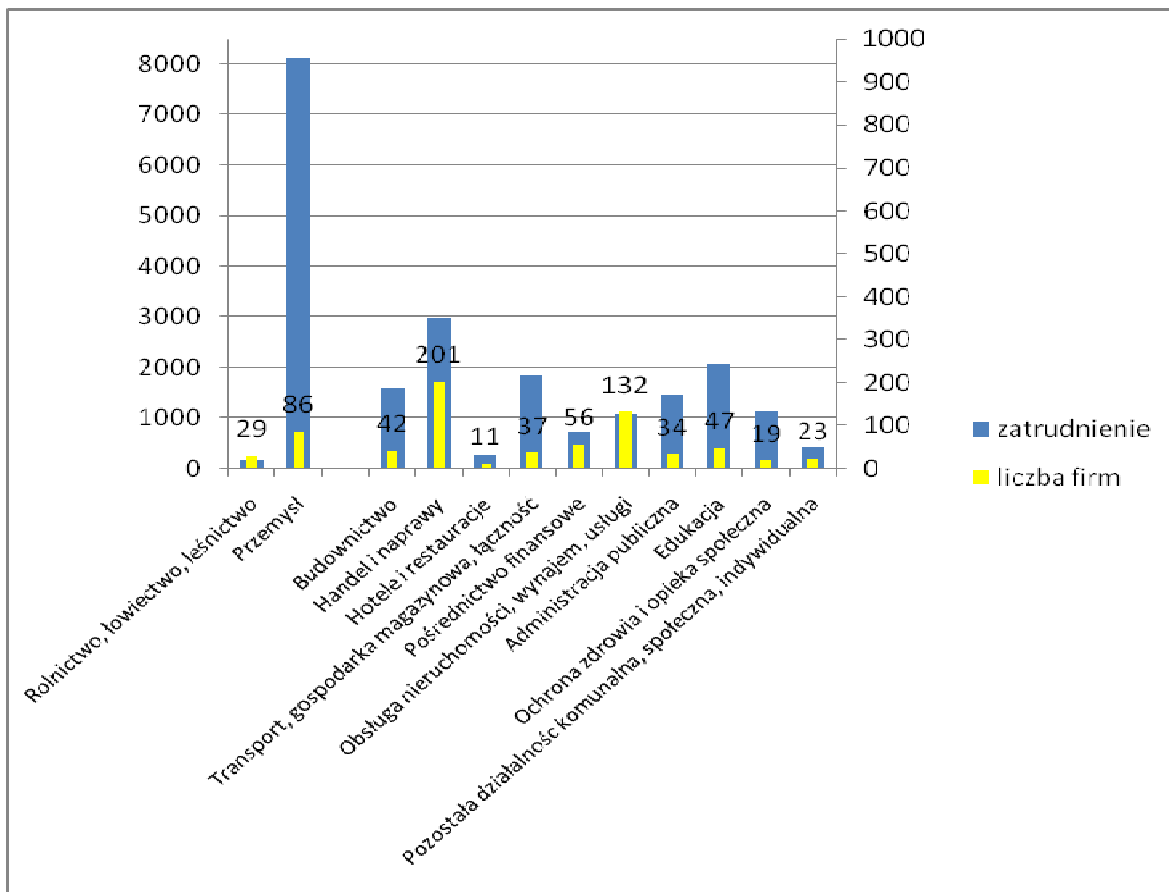
W roku 2007 w Lesznie zarejestrowanych było 717 (8,4% wszystkich podmiotów) jednostek zatrudniających powyżej 9 osób i jednostek sfery budżetowej. Były one miejscem pracy dla 21 939 osób. W tabeli IV.1.2.2. zestawiono liczbę jednostek gospodarczych, z pominięciem podmiotów mikro, wraz z zatrudnieniem przyporządkowane do poszczególnych sekcji PKD. Dane te przedstawiono graficznie na rysunku IV.1.2.1. Oś po lewej stronie dotyczy zatrudnienia, oś prawa odnosi się do liczby firm. Z wykresu widać jasno, że w tej grupie jednostek sekcją o największym zatrudnieniu jest przemysł. Ponad 1/3 pracujących (7777 osób) ma miejsce pracy w przemyśle. Na drugim miejscu znajduje się handel i naprawy (14 %), a na trzecim edukacja (9%). Z obserwacji tej wynika też, że duży udział firm w danej sekcji PKD nie przekłada się w sposób bezpośredni na wysoki udział pracujących w danej dziedzinie.

Dalsza analiza struktury gospodarki Leszna pod kątem zatrudnienia potwierdza dominację usług. W szeroko rozumianych usługach i handlu zatrudnionych jest 55% ogółu pracujących w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób oraz jednostkach budżetowych.

Tab. IV.1.2.2. Liczba podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób jednostek sfery budżetowej oraz pracujący w nich pracownicy według sekcji PKD w 2007 roku

	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	Górnictwo i przetwórstwo przemysłowe	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	Budownictwo	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	Hotele i restauracje	Transport, gospodarka magazynowa i łączność	Pośrednictwo finansowe	Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	Administracja publiczna i obrona narodowa; gwarantowana prawnie opieka socjalna	Edukacja	Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	Działalność usługowa komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała; Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; Organizacje i zespoły eksterytorialne
Pracujący ogółem	21 939	162	7 777	354	1 596	2 979	278	1 852	732	1 094	1 462	2 077	1 142	434
Liczba jednostek	717	29	81	5	42	201	11	37	56	132	34	47	19	23

Źródło: GUS

Ryc.IV.1.2.1. Pracujący i liczba jednostek gospodarczych w Lesznie zatrudniających powyżej 9 osób w roku 2007

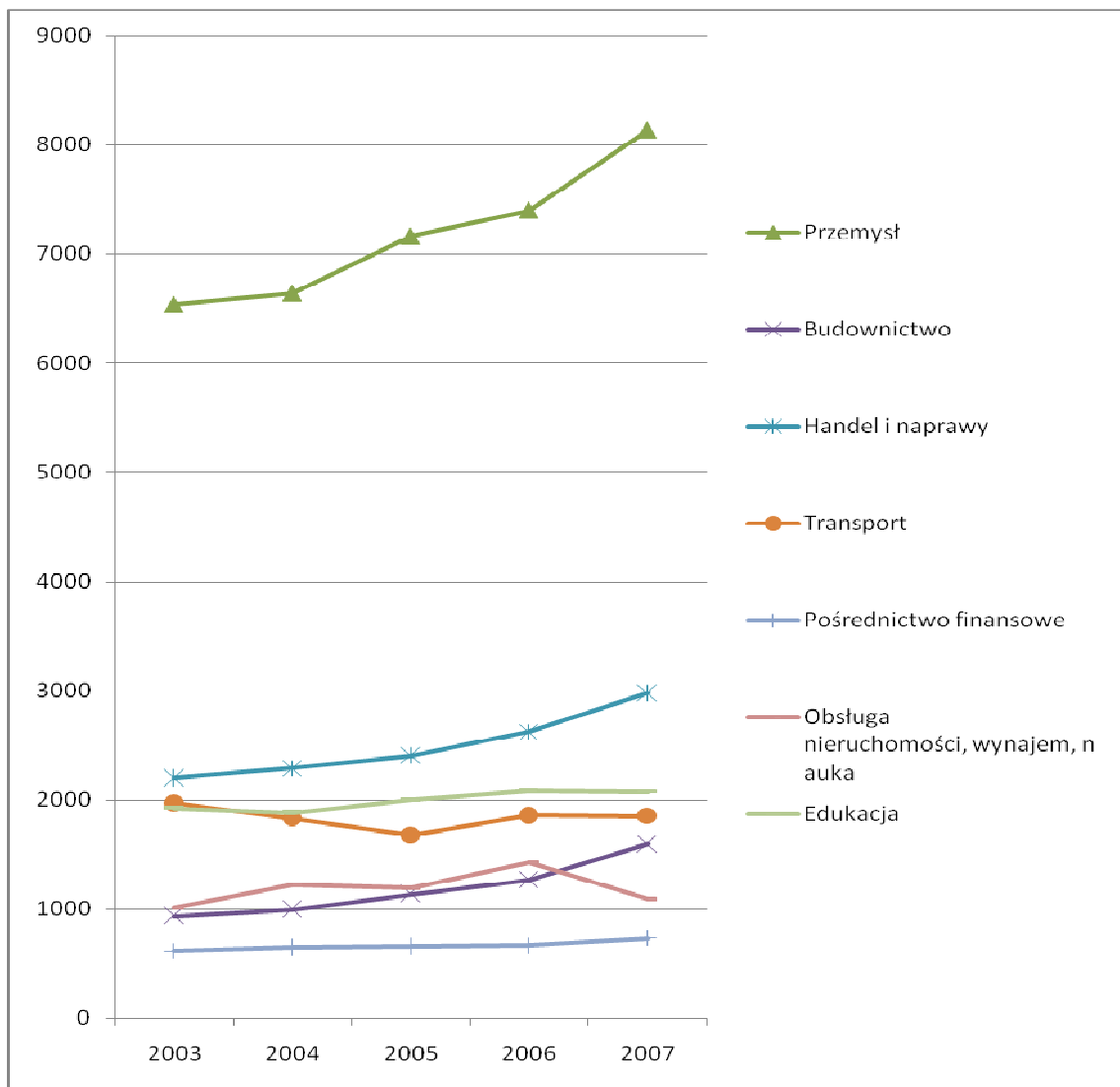
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane zestawione w Tab. IV.1.2.3., przedstawione na Ryc.IV.1.2.2. można prześledzić dynamikę zmian występujących w zatrudnieniu w poszczególnych sekcjach PKD. Największy wzrost zatrudnienia w latach 2003-2007 nastąpił w przemyśle – o 1594 osoby, co stanowi 24,4 %. Wyraźny wzrost zanotowano też w sekcji handel i naprawy oraz budownictwo. Natomiast po latach stabilnego wzrostu w roku 2007 spadek odnotowano w obsłudze nieruchomości, wynajmie, nauce i obsłudze działalności gospodarczej.

Tab.IV.1.2.3. Pracujący w Lesznie wg faktycznego miejsca pracy w podmiotach zatrudniających więcej niż 9 osób według sekcji PKD

	Ogółem	Przemysł	Budo- wnictwo	Handel i naprawy	Transport	Pośre- dnictwo finanso- we	Obsługa nieruchomo- ści, wynajem, nauka	Edukacja
2003	18 329	6 537	934	2 200	1 971	612	1 013	1 926
2004	18 649	6 642	996	2 286	1 832	645	1 224	1 883
2005	19 450	7 161	1 138	2 407	1 673	655	1 193	1 999
2006	20 716	7 399	1 265	2 621	1 858	663	1 429	2 084
2007	21 939	8 131	1 596	2 979	1 852	732	1 094	2 077

Źródło: GUS

Ryc. IV.1.2.2. Dynamika zmian w zatrudnieniu w Lesznie w podmiotach zatrudniających powyżej 9 osób i jednostkach sfery budżetowej bez względu na liczbę zatrudnionych według faktycznego miejsca pracy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Bazując na danych dotyczących jednostek dużych, średnich i małych oraz jednostek sfery budżetowej bez względu na wielkość zatrudnienia, czyli z pominięciem struktury pracujących w mikroprzedsiębiorstwach, których w Lesznie jest najwięcej, trzeba stwierdzić, że największą liczbę miejsc pracy generuje przemysł, na drugim miejscu jest sekcja handel i naprawy, a na trzecim edukacja. Z porównania z innymi miastami (Ryc. II.7.4.4) wynika, że Leszno nawet po przeliczeniu liczby pracujących w przemyśle na 1000 mieszkańców, zajmuje w grupie porównawczej jedno z ostatnich miejsc. Warto jednak zauważyć, że liczba pracujących w przemyśle Leszna w latach 2003-2007 rosła najszybciej, wyprzedzając pod

względem dynamiki handel i naprawy. Były to zatem sekcje, które w obszarze tej wielkości firm rozwijały się najszybciej.

1.3. Przychody

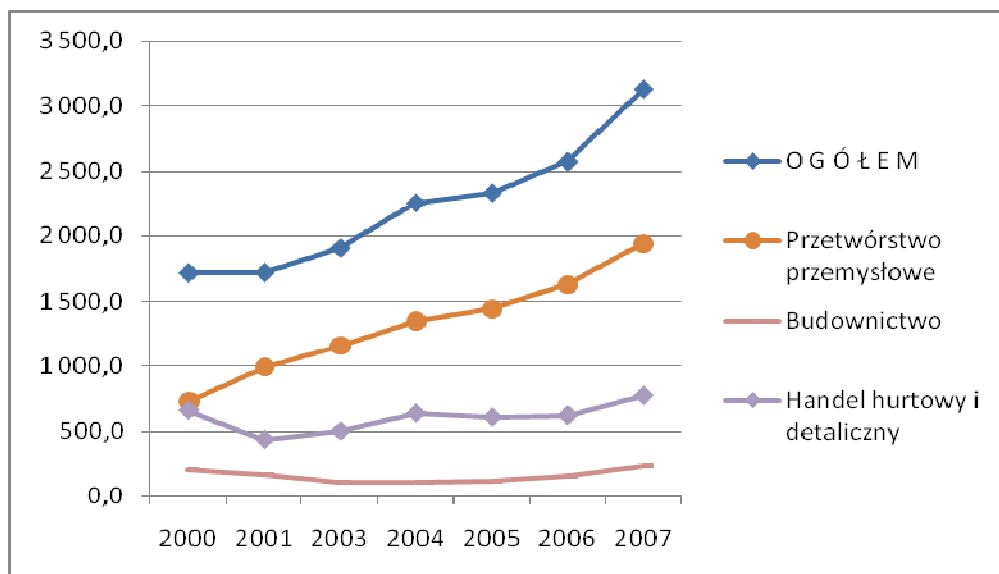
Przychody przedsiębiorstw Leszna zatrudniających powyżej 9 osób zestawiono w Tab. IV.1.3.1. W stosunku do roku 2000 przychody ogółem uzyskane w roku 2007 wzrosły o prawie 82% . W wypracowanych w roku 2007 przychodach ogółem największy udział miał przemysł (62%). Dalej w strukturze przychodów znajdował się handel hurtowy i detaliczny, następnie budownictwo. Porównanie struktury przychodów przedsiębiorstw w roku 2000 i 2007 wykazuje znaczne przesunięcie na korzyść przemysłu (Ryc.IV1.3.1.). W roku 2000 przychody z handlu i przemysłu były bardzo zbliżone i stanowiły odpowiednio 38% i 44% w przychodach ogółem. W roku 2007 przychody w przetwórstwie przemysłowym dwu i półkrotnie przewyższały przychody z handlu. Udział pozostałych sektorów pozostał na zbliżonym poziomie. Zauważalny wzrost przychodu odnotowano w dziale transport, gospodarka magazynowa i łączność (Ryc.IV.1.3.2.), choć w przychodach ogółem stanowił on w roku 2007 zaledwie ok. 2 %.

Tab. IV.1.3.1. Przychody ogółem w mln zł według sekcji PKD dla jednostek gospodarczych* zarejestrowanych w Lesznie w latach 2000-2007

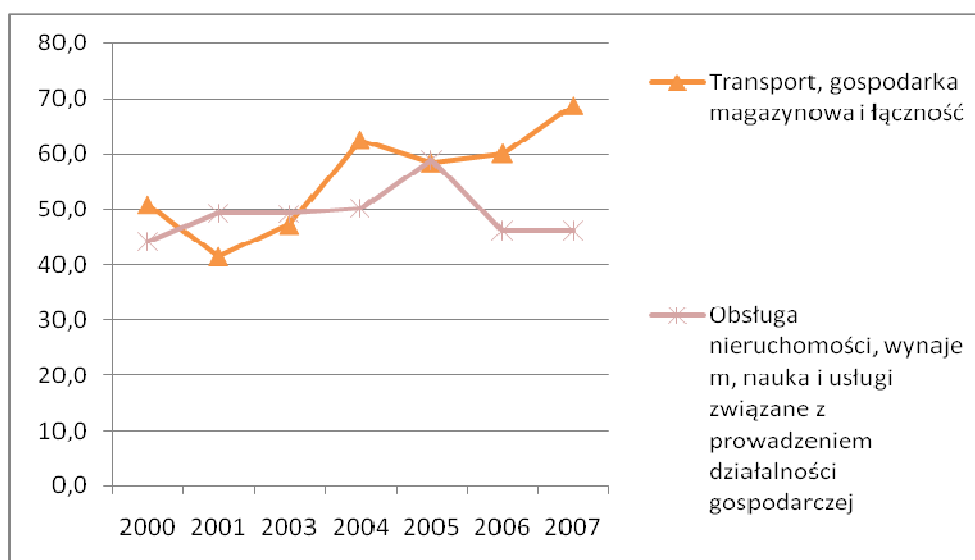
	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007
O G Ó Ł E M	1 720,3	1 722,9	1 908,6	2 256,6	2 335,1	2 573,3	3 123,7
"P r z e m y s ł"	755,6	1 024,9	1 191,8	1 385,6	1 479,5	1 667,1	1 976,3
Przetwórstwo przemysłowe	727,4	991,4	1 155,3	1 348,0	1 442,1	1 628,5	1 937,8
Budownictwo	205,2	163,7	109,0	110,4	116,0	157,3	233,3
Handel hurtowy i detaliczny	659,0	435,6	499,0	636,5	606,0	621,2	772,3
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	50,8	41,5	47,2	62,5	58,4	60,1	68,6
Obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	44,2	49,4	49,3	50,2	58,9	46,2	46,3

*zatrudniających powyżej 9 osób

Źródło: GUS

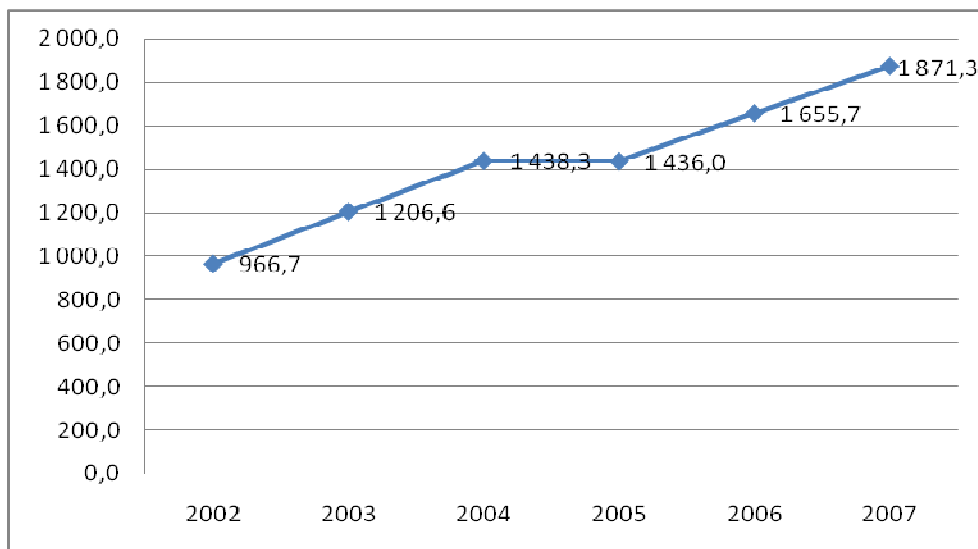

Ryc. IV.1.3.1. Przychody ogółem oraz dla ważniejszych sekcji: przetwórstwo przemysłowe, handel hurtowy i detaliczny oraz budownictwo w Lesznie w mln zł
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. IV.1.3.2. Przychody ogółem oraz dla ważniejszych sekcji: transport, gospodarka magazynowa i łączność oraz obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej w Lesznie w mln zł
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wzrost znaczenia przemysłu w gospodarce Leszna potwierdza także analiza produkcji sprzedanej w przemyśle (Ryc. IV.1.3.3) oraz jej wartość w przeliczeniu na jednego mieszkańca omówiona w rozdziale II (Ryc. II.7.9.1.). W obu przypadkach w latach 2002-2007 zanotowano prawie dwukrotny wzrost wartości wskaźnika. Warto też przypomnieć, że na tle grupy porównawczej w przeliczeniu produkcji sprzedanej na 1000 mieszkańców Leszno było w grupie liderów, zajmując w roku 2007 czwartą pozycję.

Ryc. IV.1.3.3. Produkcja sprzedana w przemyśle ogółem w mln zł., Leszno

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podsumowując przesunięcia strukturalne, jakie nastąpiły w gospodarce Leszna w ostatnich latach należy zauważyć, że zarówno pod względem liczby firm, jak i zatrudnienia w gospodarce Leszna dominują szeroko rozumiane usługi i handel. Z drugiej strony znaczenie przemysłu nie słabnie. Przy stosunkowo niewielkiej liczbie podmiotów zarejestrowanej w tej sekcji, dają one zatrudnienie 35% pracujących w grupie firm od małych do dużych włącznie. Ponadto znaczne przychody i istotny wzrost produkcji sprzedanej w przemyśle, a także omówione w poprzednim rozdziale znaczne nakłady inwestycyjne uzyskiwane i ponoszone w przemyśle są z całą pewnością motorem rozwoju usług i handlu w mieście.

Analiza gospodarki Leszna potwierdziła wymienione we wstępie do tego podrozdziału tendencje zmian typowych dla gospodarek rozwijających się. W Lesznie w ostatnich latach nastąpił znaczny wzrost sektora usług. Potwierdza to zarówno liczba zarejestrowanych firm i ich udział w ogólnej liczbie zarejestrowanych jednostek gospodarczych oraz wzrost liczby zatrudnionych. Dominują usługi niższego rzędu, ale zauważalny jest także wzrost usług wymagających wysokich kwalifikacji (usługi informatyczne, księgowe, prawnicze itp.)

Z drugiej strony nastąpiła w Lesznie znaczna reindustrializacja typowa dla miast średniej wielkości. Niewielki wzrost liczby pomiotów gospodarczych, w tym nowych firm z kapitałem zagranicznym, zarejestrowanych w sektorze przemysłu, generuje znaczną liczbę miejsc pracy i znaczne przychody. Niestety jest to działalność produkcyjna w większości pracochłonna w tradycyjnych gałęziach przemysłu, będąca wynikiem przesunięć tego rodzaju działalności z krajów wyżej rozwiniętych.

2. Miasto uczące się

Pojęcie uczenia się w zastosowaniu do otoczenia miejskiego i regionalnego przedsiębiorstw jest pochodną pojęcia innowacyjności, rozumianego jako upowszechnienie nowych wynalazków, nowych technologii, produktów, procesów, organizacji gospodarczych i finansowych, a także nowych instytucji i struktur społecznych. Tak jak uczenie się oznacza rozwój intelektualny i podwyższanie kwalifikacji u ludzi, tak w przypadku jednostek przestrzennych oznacza ono wzrost jakościowy powstający w procesie zbiorowym, w którym uczestniczą przedsiębiorstwa wszystkich wielkości, administracja samorządowa i rządowa, szkoły wyższe i instytuty badawcze, organizacje samorządu gospodarczego, organizacje zawodowe i instytucje społeczne. Dzieje się to poprzez współpracę tych podmiotów i wzajemne oddziaływanie. Warunki szczególnie sprzyjające procesowi uczenia się to rozwój sieci gospodarczych i naukowo-gospodarczych, które z kolei łatwiej zawiązują się w środowisku aglomeracji¹¹².

W tej części pracy analizie poddano wybrane aspekty, których występowanie może pomóc w ocenie Leszna, jako miejsca stwarzającego dogodne warunki do zbiorowego uczenia się. Uwzględniono przy tym elementy występowania wiedzy nieartykułowanej i skodyfikowanej poprzez penetrację tradycji rzemiosła i drobnej wytwórczości oraz przedsiębiorczości. Ponadto analizowano sieci społeczno-gospodarcze oraz przepływy pracowników.

2.1. Tradycje rzemiosła i drobnej wytwórczości

Jedną z postaci wiedzy występujących w praktyce jest tzw. wiedza nieartykułowana, którą określa się jako tradycję utrwaloną w zachowaniach i nawykach pracy ludzi i organizacji. Jest ona przekazywana z pokolenia na pokolenie¹¹³. Zmiana ustroju po drugiej wojnie światowej spowodowała upadek rozwijającego się w latach międzywojennych drobnego przemysłu. Dawne prężnie działające przedsiębiorstwa ograniczały zatrudnienie, aby uniknąć upaństwowienia. W Lesznie funkcjonowało więc bardzo wielu zakładów rzemieślniczych i drobnej wytwórczości. Pod koniec lat czterdziestych działalność także i tych zakładów, jako niezgodna z polityką państwa, była przez władze ograniczana. Dopiero od połowy lat pięćdziesiątych zanotowano niewielki wzrost zakładów rzemieślniczych. Ich liczba zaczęła wyraźnie rosnąć w latach osiemdziesiątych. W końcu 1988 roku w Lesznie

¹¹² Tamże, s. 64

¹¹³ Tamże, s. 65

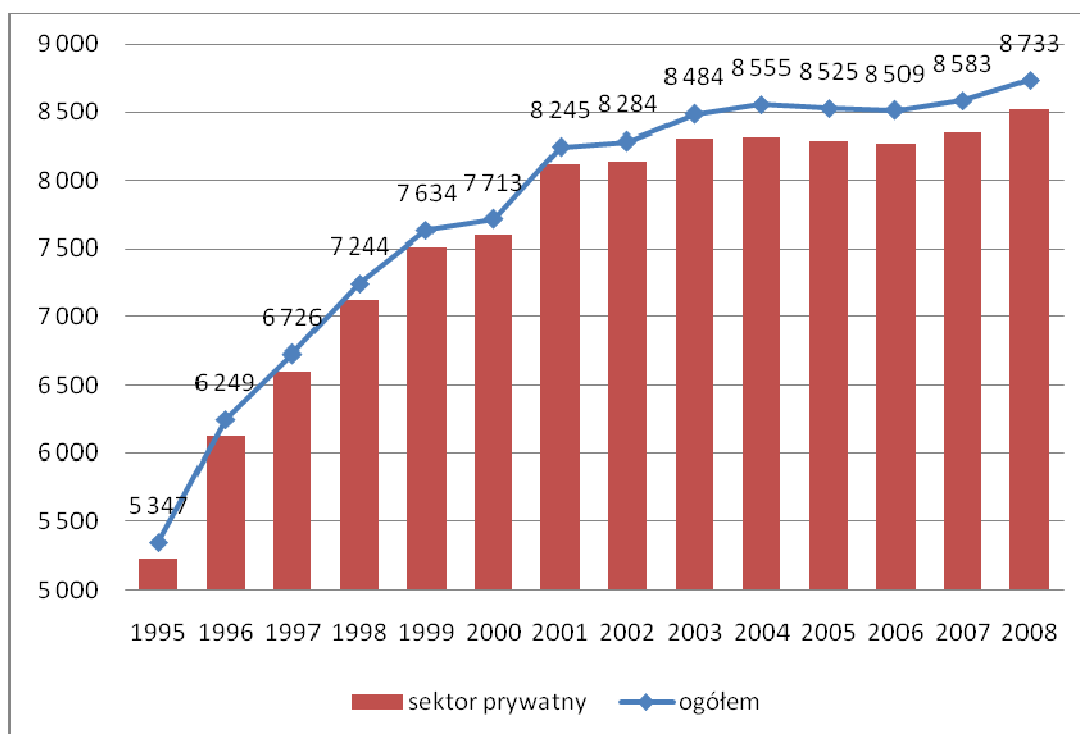
działało 814 zakładów rzemieślniczych, które zatrudniały 1800 pracowników. Z tego 480 zakładów zaliczono do rzemiosła przemysłowego, a 285 do budownictwa z zatrudnieniem odpowiednio 1126 i 609 pracujących. W całym województwie zarejestrowano w 1985 roku 4219 zakładów zatrudniających ogółem 6919 osób. Oznacza to, że przeciętny zakład rzemieślniczy w Lesznie zatrudniał 2 pracowników, podczas, gdy na jeden zakład w województwie leszczyńskim przypadało 1,6 etatu. Można zatem domniemywać, że rzemiosło w mieście było bardziej zaawansowane i w okresie transformacji, zakłady te szybciej dostosowały się do reguł gospodarki rynkowej niż zakłady państwowe.

Ważną rolę w przepływie wiedzy odgrywały tradycyjne zrzeszenia rzemieślnicze takie jak cechy i izby. Wielu leszczyńskich rzemieślników należało jeszcze przed wojną do powołanej w 1919 roku Izby Rzemieślniczej w Poznaniu. Od roku 1977 Izba miała swój oddział i pełnomocnika w Lesznie. Do roku 1981 przynależność do Izby była dla rzemieślników obowiązkowa. Mogli być oni członkami działającego w Lesznie od 1956 roku Cechu Rzemiosł Różnych, który z kolei był zrzeszony w Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu. Obecnie przynależność do obu organizacji jest dobrowolna. Oprócz reprezentowania rzemieślników Cech Rzemiosł Różnych pełni ważną funkcję organizowania i koordynowania praktycznej nauki zawodu. Zakład, który chce zatrudnić i szkolić młodocianych pracowników staje się członkiem cechu i podlega jego nadzorowi pedagogicznemu. Cech weryfikuje kwalifikacje zawodowe i uprawnienia pedagogiczne właściciela zakładu. Z kolei Izba organizuje egzaminy dla czeladników i mistrzów. W Lesznie egzaminy te są obecnie prowadzone w 7 zawodach, w całej Wielkopolsce w 48 zawodach. Ponadto Izba organizuje szkolenia dla cechów, umożliwia członkom udział w targach i wystawach, a także prowadzi współpracę z zagranicą. Leszczyński oddział Izby Rzemieślniczej w Poznaniu od wielu lat współpracuje z Izbą Rzemieślniczą w niemieckim Suhl. Dzięki tym kontaktom wielu rzemieślników leszczyńskich, szczególnie w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych, odbyło szkolenie w Niemczech w zakresie mechaniki pojazdów samochodowych i elektromechaniki samochodowej oraz nowych technik murarskich, klimatyzacyjnych i instalacji centralnego ogrzewania. Od końca lat dziewięćdziesiątych do dziś trwa obustronna wymiana uczniów. Do Leszna przyjeżdżają grupy zainteresowane malarstwem w obiektach zabytkowych i pozłotnictwem, kowalstwem artystycznym, piekarstwem, rzeźnictwem i wędliniarstwem. Obecnie Cech Rzemiosł Różnych w Lesznie zrzesza 215 zakładów, a Izba Rzemieślnicza – Pełnomocnik w Lesznie obejmująca teren dawnego województwa leszczyńskiego ma ok. 990 członków. Nie są to organizacje szczególnie liczne, ale ważne

z punktu widzenia przepływu wiedzy zarówno jeśli chodzi o szkolenie uczniów, jak i podnoszenie kwalifikacji wśród czeladników i mistrzów.

2.2. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych

Po roku 1989 roku Leszno efektywnie wykorzystało swój potencjał zakumulowany w istniejących w latach poprzedzających zakładach rzemieślniczych i drobnej wytwórczości. Liczba zarejestrowanych w systemie REGON podmiotów gospodarczych szybko rosła. W latach 1995-2001 wzrost wyniósł niespełna 3 tysiące jednostek. W kolejnych latach liczba podmiotów przeważnie rosła, ale już nie tak dynamicznie. W ostatnich siedmiu latach liczba zarejestrowanych jednostek wzrosła prawie o 500. W roku 2005 i 2006 nastąpił niewielki spadek liczby zarejestrowanych podmiotów w stosunku do lat poprzednich, ale ostatnie dwa lata pokazują wzrost (Ryc.IV.2.2.1). Leszno na tle grupy porównawczej omówionej w rozdziale II dzięki liczbie podmiotów gospodarczych szczególnie w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, jest jednym z liderów (drugie miejsce po Koszalinie) wśród 22 byłych miast wojewódzkich o podobnych wybranych cechach.

Ryc. IV.2.2.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON ogółem i w sektorze prywatnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Leszno stało na czele prywatyzacji nie tylko w skali województwa, ale i w kraju, co omówiono szerzej w rozdziale II.4.3. Już w 1995 roku 97,8 % zarejestrowanych w mieście przedsiębiorstw stanowiło własność prywatną (Tab.II.4.3.1.). Wzrost liczby podmiotów gospodarczych z upływem lat powodował też wzrost udziałów sektora prywatnego, który w latach 2000-1 osiągnął najwyższy poziom (98,5%). W kolejnych latach nastąpił niewielki spadek, który spowodował, że w roku 2008 w sektorze prywatnym w Lesznie zarejestrowanych było 97,5 % wszystkich firm.

Tab.IV.2.2.1. Sektor prywatny w Lesznie

Sektor prywatny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
podmioty ogółem	5 227	6 128	6 601	7 119	7 515	7 599	8 119	8 134	8 313	8 321	8 285	8 274	8 349	8 518
zakłady osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą/ osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą*	4 444	5 118	5 439	5 780	6 103	6 136	6 623	6 635	6 784	6 735	6 667	6 614	6 630	6 788
spółki prawa handlowego/ spółki handlowe*	244	270	297	311	331	357	398	457	483	505	536	557	588	591
spółki prawa handlowego z udziałem kapitału zagranicznego / spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego *	57	68	78	86	89	95	95	95	101	101	110	114	123	118
spółdzielnie	79	78	76	76	74	72	72	71	70	69	67	64	64	63
fundacje	7	8	8	9	10	11	12	14	15	16	17	17	18	18
stowarzyszenia i organizacje społeczne	33	40	47	63	79	96	113	112	120	133	137	151	162	170

*Zmiana nazwy od roku 2001

Źródło: GUS

W sektorze prywatnym najczęściej było zarejestrowanych osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Ich liczba w ostatnich 14 latach prawie cały czas rosła, wyjątkiem były lata 2005 i 2006. Wysoki poziom liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą jest cechą wyróżniającą leszczyńską gospodarkę także na tle grupy porównawczej omówionej w rozdziale II. W roku 1995 ta grupa firm stanowiła 85% podmiotów zarejestrowanych w sektorze prywatnym, w roku 2008 jej udział spadł do niespełna 80%. W tym samym okresie udział spółek handlowych wzrósł z 4,6% do 6,9%, natomiast o połowę zmniejszył się udział spółdzielni, który i tak był niewielki (Tab. IV.2.2.1).

Szczegółowa analiza Tab.IV.2.2.2. pozwala odpowiedzieć na pytanie dlaczego wzrósł udział sektora publicznego pomimo niemal ciągłego wzrostu liczby podmiotów zarejestrowanych w sektorze prywatnym. Jest to skutek wzrostu liczby jednostek gospodarczych określanych jako państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego. Są one definiowane jako jednostki organizacyjne sektora finansów publicznych, które swoje wydatki pokrywają bezpośrednio z budżetu. Prawdopodobnie wzrost liczby i zakresu zadań przekazywanych przez państwo samorządom lokalnym powodował poszukiwanie efektywnych form organizacyjnych służących ich realizacji.

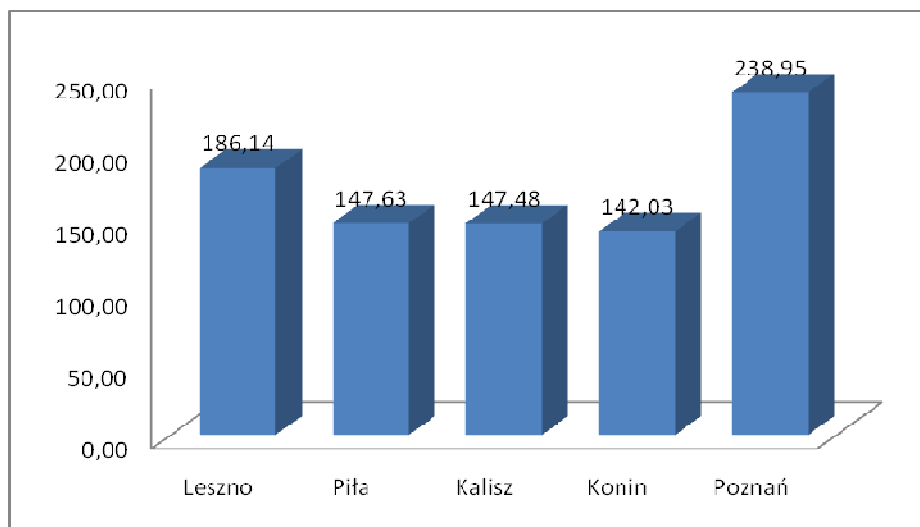
Tab. IV.2.2.2. Sektor publiczny w Lesznie

Sektor publiczny	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
podmioty ogółem	120	121	125	125	119	114	126	150	171	234	240	235	234	215
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego ogółem	95	97	102	91	80	81	87	116	139	137	141	136	135	132
przedsiębiorstwa państwowe	8	7	7	6	6	5	5	5	4	3	3	4	1	-
spółki prawa handlowego	16	16	15	13	13	14	-	-	-	-	-	-	-	-
spółki handlowe	-	-	-	-	-	-	15	15	14	13	13	14	13	12
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	-	-	-	8	6	5	5	5	4	4	1	1	1	1

Źródło: GUS

Począwszy od połowy lat dziewięćdziesiątych spadała liczba przedsiębiorstw państwowych oraz gospodarstw pomocniczych. Liczba spółek handlowych nieznacznie zmniejszyła się w ostatnich latach.

Ryc. IV.2.2.2. przedstawia porównanie liczby podmiotów prywatnych na 1 000 mieszkańców Leszna i innych większych ośrodków Wielkopolski. Na tle innych miast podobnej wielkości, Leszno wykazuje znaczną przewagę. Tylko Poznań uzyskuje lepszą wartość wskaźnika w Wielkopolsce.

Ryc.IV.2.2.2. Liczba podmiotów w sektorze prywatnym na 1000 mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski w 2007 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US w Poznaniu

Ważnym wskaźnikiem obrazującym stan przedsiębiorczości w mieście jest liczba nowo zarejestrowanych podmiotów. Na podstawie dostępnych danych dla lat 2003-2007 można stwierdzić, że w Lesznie liczba nowych podmiotów rosła (Tab. IV.2.2.3.), mimo, że ich liczba ogółem w latach 2005-6 spadła.

Tab. IV.2.2.3. Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej w Lesznie według sektorów własnościowych

	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	558	625	638	652	643
podmioty gospodarki narodowej w sektorze publicznym	26	69	12	0	3
podmioty gospodarki narodowej w sektorze prywatnym	532	556	626	652	640

Źródło: GUS

Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w ostatnich 14 latach znacznie wzrosła. Liczba ta w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyróżnia Leszno na tle innych porównywalnych miast. Wysoki udział sektora prywatnego oraz stale rosnąca liczba podmiotów nowo rejestrowanych świadczy o stosunkowo wysokim poziomie przedsiębiorczości w mieście.

2.3. Sieci społeczno-gospodarcze

Problematyka sieci była już poruszana w rozdziale III opisującym kapitał społeczny. W tym miejscu traktowane są jako nowa forma organizacji i kooperacji w gospodarce. Są one odpowiedzią na potrzebę wzrostu różnorodności przy jednoczesnym wzroście efektywności gospodarowania¹¹⁴.

Leszno na tle innych miast Wielkopolski wyróżnia się nieco większą liczbą organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. Jednak na tle grupy porównawczej wybranych byłych miast wojewódzkich cecha ta wypada raczej przeciętnie, choć miasto dokonało w tym względzie w ostatnich latach znacznej poprawy. Zarejestrowana w 2008 roku liczba 188 stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji jest rezultatem nieprzerwanego wzrostu tej liczby od 1995 roku (porównaj II.7.11.).

Analiza liczby firm w Lesznie zarejestrowanych w systemie REGON w sekcji przemysł z podziałem na działy w ramach sekcji przemysł według PKD wskazała na dość znaczną ich reprezentację w działalności poligraficznej. Branża ta zasługuje na wyróżnienie także z uwagi na podejmowane w jej obrębie inicjatywy o charakterze sieciowym, przez co rozumie się utworzenie w Lesznie na początku roku 2007 klastra poligraficzno-reklamowego. Formalnie stowarzyszenie o nazwie Klaster Poligraficzno-Reklamowy w Lesznie zarejestrowano we wrześniu 2007 roku. Za główne cele przyjęto: konsolidację branży i współpracę pomiędzy poszczególnymi podmiotami, wymianę doświadczeń i dobrych praktyk w zakresie technologii i rozwoju kapitału ludzkiego, a także pozyskiwania funduszy europejskich na rozwój firm z branży oraz nawiązanie współpracy ze środowiskiem naukowym. Na początku roku 2009 klaster tworzyło 21 firm z branży poligraficzno-reklamowej zlokalizowanych w Lesznie, powiecie leszczyńskim, Górze i Wschowie. Wszyscy uczestnicy klastra to firmy zatrudniające mniej niż 9 osób, z wyjątkiem jednej z firm, która jest jednostką zaliczaną do grupy podmiotów małych. Współpraca w ramach

¹¹⁴ Tamże, s. 60

klastra pozwala na stworzenie kompleksowej oferty dla klienta zewnętrznego i podniesienia konkurencyjności poszczególnych firm.

Inicjatywą o charakterze sieciowym jest realizacja przez miasto Leszno od listopada 2008 roku projektu RUnUP – Rola szkół wyższych w rozwoju gospodarczym miast. W przedsięwzięciu bierze udział sieć 9 miast europejskich średniej wielkości. Poza Lesznom są to Gateshead (Wielka Brytania), Solna (Szwecja), Dunkierka (Francja), Poczdam (Niemcy), Barakaldo (Hiszpania), Agueda (Portugalia), Campobasso (Włochy) i Patras (Grecja). Celem tego przedsięwzięcia jest znalezienie praktycznych rozwiązań na rozwój miast średniej wielkości w oparciu o partnerstwo w ramach tzw. „potrójnej spirali”, czyli współpracy biznesu, nauki i władz lokalnych. Głównym produktem projektu jest stworzenie Lokalnego Programu Działań, który uwzględniając lokalne warunki i potrzeby będzie stymulował rozwój gospodarczy w miastach uczestniczących w projekcie. W tym celu każdy partner sieci powołał Lokalną Grupę Wsparcia, w skład której wchodzi reprezentanci lokalnej gospodarki, instytucji otoczenia biznesu, uniwersytetów lub szkół wyższych oraz władz lokalnych i regionalnych. W leszczyńskiej Lokalnej Grupie Wsparcia pracują przedstawiciele Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Wyższej Szkoły Humanistycznej, Regionalnej Izby Przemysłowo-Handlowej, Centrum Innowacji i Transferu Technologii, firm Skanska i Viacon Polska Sp. z o.o., Poznańskiego Parku Naukowo-Technologicznego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego oraz Rady Miejskiej i Urzędu Miasta Leszna. Realizacja przedsięwzięcia obejmuje cztery fazy. Po pierwsze dokonanie diagnozy stanu lokalnej gospodarki. Zrozumienie, jaki jest stan jej transformacji, jakie sektory są lub mogą być dla miasta najważniejsze i jakie są ich potrzeby. Z drugiej strony jaka jest oferta lokalnych szkół wyższych i instytucji otoczenia biznesu. Czy te potrzeby i oferty są zgodne i co można zrobić, aby je ze sobą zsynchronizować? Realizacja tego pierwszego etapu stanowi podstawę do dalszej pracy w projekcie. Wnioski z diagnozy posłużyły do przygotowania strategii rozwoju gospodarczego miasta bazującej na współpracy w ramach „potrójnej spirali”. Strategia ta opierając się na celach poszczególnych partnerów i możliwej współpracy między nimi, a także wykorzystując powstający wówczas efekt synergii, ma stworzyć spójną wizję rozwoju gospodarczego Leszna oraz jasną drogę dojścia do niej. Ważnym etapem realizacji projektu jest wymiana doświadczeń pomiędzy uczestnikami projektu zarówno wewnątrz miasta, jak i pomiędzy miastami – uczestnikami projektu. W projekcie przewidziano wzajemne staże w instytucjach reprezentujących „potrójną spiralę”, wymianę najlepszych praktyk, wizyty studyjne a także szkolenia i seminaria. Ostatnim etapem projektu będzie wypracowanie strategii unikalnej marki miasta,

w kontekście promocji Leszna jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej i atrakcyjnego miejsca do zamieszkania dla wykwalifikowanych pracowników. Strategia ta będzie służyć przyciągnięciu i utrzymaniu nowych inwestorów oraz „wymagającego” kapitału ludzkiego. Zakończenie realizacji projektu przewidziane jest na marzec 2011 roku, choć nie oznacza to zakończenia pracy w stworzonej sieci.

Przytoczone przykłady działania sieci współpracy w ramach organizacji pozarządowych, kooperacja na poziomie mikroprzedsiębiorstw w postaci klastra poligraficzno-reklamowego oraz współpraca w ramach „potrójnej spirali” pokazują wysiłki różnych leszczyńskich podmiotów zmierzające do tworzenia powiązań sieciowych na zróżnicowanych poziomach. Jest to jednak dość wczesny etap podejmowanych działań i trudno już dziś zidentyfikować konkretne produkty przepływu wiedzy w ramach utworzonych powiązań.

2.4. Przepływy pracowników między przedsiębiorstwami (instytucjami)

Jedną z ważnych form przepływu wiedzy pomiędzy jednostkami gospodarczymi jest korzystanie z doświadczenia pracowników zatrudnionych uprzednio w innej firmie. Na pewno znacznie dogodniejsze warunki do przepływu wiedzy w taki sposób stwarzają aglomeracje. We wspomnianym już badaniu leszczyńskich przedsiębiorców zrealizowanym w 2006 roku podjęto próbę sprawdzenia czy w mieście wielkości Leszna takie procesy również można zidentyfikować. Respondentów zapytano czy w ostatnim roku zatrudniali pracowników z wyższym wykształceniem i z jakich zasobów korzystali. W odpowiedzi w 62% firm wskazano absolwentów szkół wyższych bez doświadczenia zawodowego, 53% korzystało z pracowników innych leszczyńskich firm a 38% firm zatrudniło pracowników spoza regionu.

Tab.IV.2.4.1. Z jakich zasobów skorzystała firma zatrudniając wykwalifikowanych pracowników (specjalistów z wyższym wykształceniem)

	Liczebność	Procent wskazań
Absolwenci uczelni wyższych	34	61,8
Pracownicy innych leszczyńskich firm	29	52,7
Pracownicy spoza regionu	21	38,2

Źródło: *Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.*

Dane te pozwalają stwierdzić dość znaczny przepływ kapitału ludzkiego, a co za tym idzie i wiedzy pomiędzy leszczyńskimi firmami, a także przedsiębiorstwami spoza regionu.

Na podstawie informacji zestawionych w tej części rozdziału uprawnione wydaje się stwierdzenie, że miasto Leszno wykazuje cechy miasta uczącego się. Tradycje rzemiosła i drobnej wytwórczości rozwinięte szczególnie w latach osiemdziesiątych przełożyły się na szybkie dostosowanie do warunków gospodarki rynkowej w latach dziewięćdziesiątych i następnych, których rezultatem była duża i rosnąca liczba podmiotów gospodarczych zwłaszcza w odniesieniu do liczby ludności, wyróżniająca miasto na tle innych podobnych ośrodków. W Lesznie w ostatnich latach powstały sieci społeczno-gospodarcze inicjowane przez samych przedsiębiorców oraz władze lokalne w ramach tzw. „potrójnej spirali”. Źródłem przepływu wiedzy jest też zatrudnianie pracowników z innych leszczyńskich przedsiębiorstw, a także z podmiotów zlokalizowanych poza miastem.

3. Korzyści zewnętrzne kapitału

Pojęcie korzyści wewnętrznych i zewnętrznych przedsiębiorstwa wprowadzono w trzeciej dekadzie XX wieku (Marshall). W definiowaniu tych pierwszych wskazywano na ich zależność od wielkości firmy, jej zasobów, organizacji i sprawności działania. Opisując korzyści zewnętrzne podkreślano ich zależność od otoczenia, w którym przedsiębiorstwo funkcjonuje, rozmiary gałęzi, a także stadium rozwoju gospodarczego¹¹⁵.

Efekty zewnętrzne definiowane są jako materialne i niematerialne produkty, jakie otrzymuje podmiot ze swego otoczenia, bez konieczności rekompensowania ich kosztów wytwarzania oraz przy założeniu, że podmiot ten nie jest w stanie kontrolować ani oddziaływać na rozmiary działalności jednostek to otoczenie tworzących. Efekty zewnętrzne powstają w wyniku:

1. powstawania produktów ubocznych w podstawowych procesach produkcji i konsumpcji,
2. odchylania się cen od społecznych kosztów produkcji w wyniku działania praw rynkowych,
3. celowego działania władz i instytucji publicznych,

¹¹⁵ Bury P., Markowski T., Regulski J., *Podstawy ekonomii miasta*, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź, 1993, s.47

4. świadomego zastępowania mechanizmu rynkowego metodami administracyjnymi ustalania cen dóbr i czynników produkcji oraz ich dystrybucji w celu stworzenia określonym podmiotom sprzyjających lub nie warunków działania.

Wraz ze wzrostem wielkości przedsiębiorstwa, spada jego wrażliwość na efekty zewnętrzne. Duże jednostki są w stanie kreować swoje otoczenie w znacznym stopniu samodzielnie. Firmy małe i średnie oczekują, że otoczenie dopasuje się do ich potrzeb dając im przewagę nad konkurentami zlokalizowanymi w innym miejscu. Dlatego władze państwowe, regionalne i lokalne realizując określoną politykę stwarzania korzystnych warunków dla MŚP zmagają się do pobudzania rozwoju gospodarczego. Najczęściej stosowanymi instrumentami w tym zakresie są inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury technicznej i społecznej, działalność promocyjna miasta, różnorodne formy pomocy w prowadzeniu działalności gospodarczej¹¹⁶.

W niniejszej pracy do korzyści zewnętrznych, które mogą wpływać na osiągnięcie przewagi efektywnościowej Leszna zaliczono: wielkość i położenie miasta oraz jego dostępność komunikacyjną, wizerunek miasta i jego atrakcyjność inwestycyjną, stan infrastruktury miejskiej, udogodnienia ekonomiczne dla przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów, instytucje otoczenia biznesu, umiejętność pozyskiwania środków zewnętrznych oraz jakość życia w Lesznie.

3.1. Wielkość miasta, położenie i dostępność komunikacyjna

Dogodne położenie Leszna i jego dostępność komunikacyjna zostały omówione w rozdziale II.1. W tym miejscu jeszcze raz wypada podkreślić korzystne położenie Leszna pomiędzy dwoma dynamicznie rozwijającymi się metropoliami Poznania i Wrocławia. Te dwie aglomeracje oddalone od siebie zaledwie o 180 km z Lesznom usytuowanym w połowie drogi, wydają się mieć szansę na wykształcenie bipolarnego pasma rozwoju, czyli punktowo-liniowego układu przestrzennego utworzonego wzdłuż ciągu komunikacyjnego łączącego dwa obszary metropolitalne. Obszar ten charakteryzuje się wysoką dynamiką działalności społeczno-gospodarczej i intensywnymi procesami integracyjnymi stymulowanymi współpracą sieciową funkcjonujących na danym obszarze podmiotów¹¹⁷. Możliwy jest jednak także przeciwny scenariusz, w którym przepływy następują bezpośrednio między metropoliami, a przestrzenie wokół nich stają się „martwe” z tendencją do stagnacji lub nawet

¹¹⁶ Tamże s. 56-64

¹¹⁷ Szyndarowski W., *Modele pasm rozwoju społeczno-gospodarczego i ich weryfikacja w rzeczywistości Europy bałtyckiej*, s. 53

recesji. Mając to na uwadze miasta takie jak Leszno powinny starać się ustanowić jak najwięcej powiązań z otaczającymi je aglomeracjami.

Leszno z uwagi na swą średnią wielkość oferuje korzystne warunki o mieszkania, pozbawione niedogodności wielkich aglomeracji, takich jak np. utrudnienia w komunikacji miejskiej, hałas, zanieczyszczona atmosfera, oddalenie terenów rekreacyjnych, wysokie koszty utrzymania. Z drugiej strony bliskość aglomeracji pozwala na korzystanie z rozszerzonej oferty miejskiej: kultura wyższego rzędu, ośrodki naukowo-badawcze, centra handlowe, itp. Niestety jak każde miasto średniej wielkości jest narażone na drenaż wysoko wykwalifikowanych kadr przez duże ośrodki. Najlepsi młodzi Leszczynianie, którzy uzyskali dobre wykształcenie na poziomie średnim, podejmują studia w dużych ośrodkach akademickich, a po ich skończeniu najczęściej nie wracają do Leszna z powodu braku atrakcyjnej i dobrze płatnej pracy oraz chęci mieszkania w aglomeracji stwarzającej większe szanse rozwoju osobistego.

Wydaje się, że dużą szansą rozwojową Leszna byłaby budowa drogi ekspresowej S5 łączącej Poznań z Wrocławiem, która znacznie skróciłaby podróż do obu tych miast i ułatwiła powiązania Leszna z nimi.

3.2. Wizerunek miasta

Czynnikiem, który nabiera znaczenia w uzyskiwaniu przewagi konkurencyjnej w ostatnich latach jest kreowanie właściwego, pożądanego wizerunku miasta. Leszno jako stolica, w latach 1975-1998, najmniejszego województwa o charakterze rolniczym, kojarzone było z rolnictwem. Ten wizerunek został jeszcze utrwalony w roku 1977, kiedy w mieście zorganizowano centralne dożynki. Taki obraz miasta z pewnością nie zachęca do inwestowania czy nawiązywania kontaktów gospodarczych w innych dziedzinach pozarolniczych, a tym bardziej innowacyjnych.

Urząd Miasta Leszna przystępując w grudniu 2007 roku do opracowania Strategii promocji miasta Leszna do roku 2020 zlecił przeprowadzenie badania wizerunku miasta. Badanie przeprowadzono metodą wywiadu z zastosowaniem standaryzowanego kwestionariusza na próbie 512 osób. Miejscem badania było Leszno, gdzie przebadano 252 respondentów, Wrocław – 90, Poznań i Zielona Góra – po 85 osób ankietowanych. W tabeli IV.3.2.1. zestawiono wyniki oceny Leszna według średnich wskaźników zintegrowanych oceny atrybutów marki z podziałem na mieszkańców Leszna i pozostałych miast, w których przeprowadzono badanie. Wyróżniono przy tym grupy osób, które Leszno odwiedziły oraz takie, którzy nigdy w mieście nie byli. Średnia ocena zintegrowana dla aspektów

merytorycznych, emocjonalnych i wolicjonalnych jest najwyższa wśród mieszkańców Leszna. Pozostali respondenci oceniają miasto niżej, przy czym nieco wyższe oceny przyznają te osoby z zewnątrz, które już w Lesznie były.

Tab. IV.3.2.1. Ocena Leszna według średnich wskaźników zintegrowanych oceny atrybutów marki w grupach respondentów z Leszna i pozostałych miast z podziałem na tych, którzy odwiedzili miasto i nie

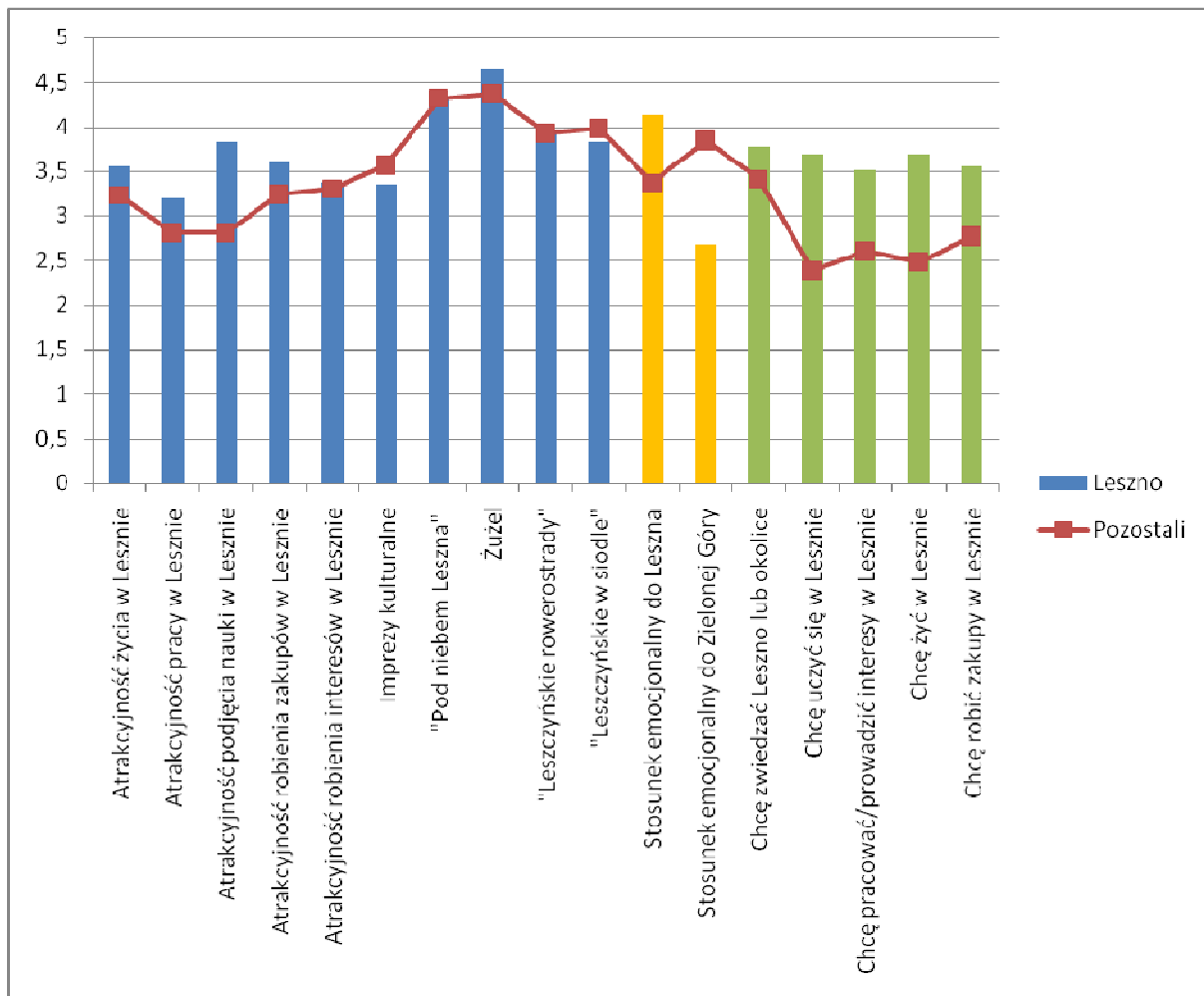
Ocena	Leszno	Pozostali	Odwiedzili	Nie odwiedzili
Ocena merytoryczna				
Atrakcyjność życia w Lesznie	3,55	3,23	3,36	3,13
Atrakcyjność pracy w Lesznie	3,20	2,81	2,80	2,81
Atrakcyjność podjęcia nauki w Lesznie	3,83	2,81	2,74	2,86
Atrakcyjność robienia zakupów w Lesznie	3,59	3,24	3,47	3,07
Atrakcyjność robienia interesów w Lesznie	3,38	3,30	3,41	3,22
Imprezy kulturalne	3,35	3,57	3,39	3,83
"Pod niebem Leszna"	4,33	4,32	4,39	4,26
Żużel	4,64	4,37	4,56	4,22
"Leszczyńskie rowerostrady"	3,92	3,93	4,05	3,83
"Leszczyńskie w siodle"	3,83	3,98	4,16	3,72
Aspekty emocjonalne				
Stosunek emocjonalny do Leszna	4,13	3,37	3,51	3,32
Stosunek emocjonalny do Zielonej Góry	2,67	3,84	3,57	3,94
Aspekty wolicjonalne				
Chcę zwiedzać Leszno lub okolice	3,77	3,41	3,82	3,26
Chcę uczyć się w Lesznie	3,69	2,38	2,21	2,44
Chcę pracować/prowadzić interesy w Lesznie	3,51	2,60	2,66	2,58
Chcę żyć w Lesznie	3,69	2,48	2,51	2,47
Chcę robić zakupy w Lesznie	3,56	2,77	2,87	2,74
Średnia ocena zintegrowana	3,70	3,41	3,47	3,36

Źródło: Raport z badania wizerunku miasta Leszna 2007- Urząd Miasta Leszna

Atrakcyjność poszczególnych atrybutów marki jest zwykle lepiej postrzegana przez Leszczynian. Szczególnie wyróżnia się tu atrakcyjność podjęcia nauki w Lesznie, która u osób z zewnątrz uzyskała stosunkowo niską ocenę. Na podobnym poziomie oceniono atrakcyjność robienia interesów w Lesznie. Natomiast mieszkańcy Wrocławia, Poznania i Zielonej Góry mają wyższą ocenę imprez kulturalnych i wybranych produktów turystycznych niż mieszkańcy Leszna (tylko żużel oceniany jest niżej niż u Leszczynian).

Aspekty emocjonalne (oznaczone kolorem żółtym na wykresie Ryc.IV.3.2.1.) badano stosunkiem emocjonalnym do Leszna i Zielonej Góry, jako miasta porównawczego. Postrzeganie Leszna przez mieszkańców oceniane jest wysoko, co znajduje też potwierdzenie w innych badaniach. Stosunek emocjonalny Leszczynian do Zielonej Góry ukształtował się na dość niskim poziomie, czego powodem mogą być antagonizmy pomiędzy kibicami żużla

w obu miastach. W porównaniu z oceną Zielonej Góry, Leszno wypada w ocenie zewnętrznej zaskakująco nisko. Być może wielkość miasta (niemal dwa razy więcej mieszkańców) i utrzymanie przez Zieloną Górę statusu miasta wojewódzkiego są odpowiedzią na tę różnicę wizerunku.

Ryc. IV.3.2.1. Ocena Leszna według średnich wskaźników zintegrowanych oceny atrybutów marki w grupach respondentów z Leszna i pozostałych miast (Wrocław, Poznań, Zielona Góra)
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu z badania wizerunku miasta Leszna 2007- Urząd Miasta Leszna

Porównanie wyników oceny aspektów wolicjonalnych (kolor zielony na wykresie IV.3.2.1.) dokonanej przez mieszkańców Leszna i pozostałych respondentów wykazuje duże związanie Leszczynian z miastem. Oceny zewnętrzne są znacznie słabsze. Najbardziej zbliżona do oceny mieszkańców Leszna jest chęć odwiedzenia Leszna i okolic w celach turystycznych. Troszkę lepiej, choć nadal poniżej ocen uzyskanych w Lesznie, została zaopiniowana chęć robienia zakupów i interesów w Lesznie, co może wskazywać na

postrzeganie miasta jako ośrodka bardziej prężnego pod względem handlowo-gospodarczym niż jako miejsca do nauki czy życia.

W badaniu pytano też o największe atrakcje Leszna. Wymieniane spontanicznie obejmowały przede wszystkim park wodny (kompleks basenowy Akwawitu) i żużel. W znacznie mniejszym stopniu – Rynek, ratusz i zabytki. Za główne zalety uznano: czystość, wielkość miasta, ciszę i spokój - cechy charakterystyczne dla mniejszych miast. Wśród najczęściej wymienianych wad znalazły się: słabo rozwinięta infrastruktura drogowa, brak kina oraz małe możliwości rekreacji i aktywnego wypoczynku¹¹⁸, choć to ostatnie jest dość zaskakujące chociażby w zestawieniu z największymi atrakcjami oraz stosunkowo wysoką oceną produktów turystycznych.

Wizerunek Leszna i jego okolic wydaje się szczególnie atrakcyjny pod względem turystycznym. Miasto postrzegane jest też jako wygodne do zamieszkania, robienia interesów i zakupów. Jednak mieszkańcy Wrocławia, Poznania i Zielonej Góry w znacznie mniejszym stopniu oceniają Leszno jako dobre miejsce do mieszkania, pracy i nauki niż Leszczynianie. Dlatego przyjęta w połowie 2008 roku Strategia promocji miasta Leszna do roku 2020 zawiera misję sformułowaną następująco: Wypromowanie miasta Leszna jako otwartego na rozwój, światowego ośrodka sportów lotniczych i sportu żużlowego, miasta króla Leszczyńskiego, o bogatej historii i walorach turystycznych, o ambicjach kulturalnych, biznesowych i naukowych. W związku z tym dotychczasowe logo i hasło promocyjne „tu chce się żyć!” uznane za zbyt mało specyficzne i nie oddające wyjątkowości Leszna, a co za

Ryc. IV.3.2.2. Nowe logo Leszna wprowadzone 6.12.2008.

Źródło: Urząd Miasta Leszna –Wydział Promocji i Rozwoju

¹¹⁸ Na podstawie: *Raportu z badań. Badanie wizerunku miasta Leszna 2007*, Eksa Sp. z o.o. Wrocław dla Urzędu Miasta Leszna

tym idzie przejmowane przez inne miasta (Gdańsk: tu się żyje!, Poznań: tu warto żyć!), zmieniono na nowe, oddające lepiej specyfikę i ambicje miasta (Ryc. IV.3.2.2).

3.3. Atrakcyjność inwestycyjna

Najlepszym potwierdzeniem atrakcyjności inwestycyjnej Leszna jest liczba firm z kapitałem zagranicznym, które po roku 90-tym zainwestowały w mieście. Wysoką pozycję miasta potwierdzały rankingi atrakcyjności inwestycyjnej miast polskich prowadzone przez Swianiewicza i Dziemianowicza w latach 1997, 1999, 2001, 2003¹¹⁹. Były one efektem analizy 70 zmiennych opisujących sytuację miast polskich z punktu widzenia oczekiwań inwestorów zagranicznych. Odpowiednia agregacja zebranych danych służyła wyróżnieniu 10 tzw. klimatów inwestycyjnych charakteryzujących miasta. Pod tym terminem sklasyfikowano następujące cechy badanych ośrodków miejskich: chłonność rynku lokalnego, jakość rynku pracy, klimat społeczny, koszty prowadzenia działalności gospodarczej, infrastruktura techniczna, infrastruktura otoczenia biznesu, dostępność komunikacyjna, transformacja gospodarcza, możliwości wypoczynkowe oraz aktywność marketingowa władz lokalnych. Na ocenę końcową miasta w postaci wskaźnika syntetycznego atrakcyjności inwestycyjnej, składały się oceny poszczególnych klimatów inwestycyjnych. Od roku 1999 wszystkie miasta w Polsce zostały podzielone na 4 grupy: wojewódzkie (18), powiaty grodzkie (48), powiatowe (260) i pozostałe (501). W ramach każdej grupy dokonywano oceny klasy atrakcyjności stosując klasyfikację od A - najatrakcyjniejsze, B - bardzo atrakcyjne, C - atrakcyjne, D - przeciętne, po EFG o atrakcyjności poniżej przeciętnej.

W tabeli IV.3.3.1. zestawiono wyniki 10 najatrakcyjniejszych miast grodzkich uzyskane w 2003 roku. Miasto Leszno uzyskało ocenę B – bardzo atrakcyjne i znalazło się na trzecim miejscu za Sopotem i Bielsko-Białą, wyprzedzając takie miasta jak: Gdynia, Kalisz czy Legnica. Najwyższą ocenę przyznano Lesznu za chłonność rynku. Za bardzo atrakcyjne uznano jakość rynku pracy, klimat społeczny, infrastrukturę otoczenia biznesu, dostępność komunikacyjną. Niższe oceny przyznano za koszty prowadzenia działalności gospodarczej, infrastrukturę techniczną i możliwości wypoczynkowe. Najślabiej (ocena przeciętna) wypadły skuteczność transformacji gospodarczej i aktywność marketingowa miasta.

¹¹⁹ Dziemianowicz W., *Ranking atrakcyjności inwestycyjnej Miast Polski – refleksje po czterech latach badań*, Prace i Studia Geograficzne, Tom 35, Warszawa 2005, s. 109

Tab.IV.3.3.1. Atrakcyjność inwestycyjna miast – powiatów wydzielonych, klasy A-D, Ranking z roku 2003

L.p.	Miasto	Wskaźnik syntetyczny	Chłonność rynku lokalnego	Jakość rynku pracy	Klimat społeczny	Koszty działalności gospodarczej	Infrastruktura techniczna	Infrastruktura otoczenia biznesu	Dostępność komunikacyjna	Skuteczność transformacji gospodarczej	Możliwości wypoczynkowe	Aktywność marketingowa
1.	Sopot	A	A	A	A		A	A	B	A	A	
2.	Bielsko-Biała	A	B	C	A	D	B	B	D	A	D	C
3.	Leszno	B	A	B	B	C	C	B	B	D	C	D
4.	Gdynia	B	B	B	B		B	B	B	C	B	D
5.	Kalisz	B	C	C	C	C	B	C	B	C	B	D
6.	Legnica	B	D	C	D		C	C	B	A	C	D
7.	Konin	B	D	C	C	D	D	B	A	B	C	B
8.	Płock	B	A	C			A	C	C	C	C	
9.	Koszalin	C	B	B		D	B	B	C	D	D	D
10.	Skieriewice	C	B	C	A	B	C	C	B		D	

Źródło: Na podstawie: Dziemianowicz W., *Ranking atrakcyjności inwestycyjnej Miast Polski – refleksje po czterech latach badań, Prace i Studia Geograficzne, Tom 35, Warszawa 2005, s.122*

Od roku 2008 dostępne są dane dla subregionu leszczyńskiego. Wcześniej miasto wchodziło w skład subregionu poznańskiego, obecnie na subregion leszczyński poza miastem Lesznom i powiatem leszczyńskim składają się powiaty: gostyński, kościański, rawicki, grodziski, wolsztyński, międzychodzki i nowotomyski.

Na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego przeprowadzono badanie atrakcyjności inwestycyjnej województw i podregionów Polski¹²⁰. W rankingu najatrakcyjniejszych województw Wielkopolska znalazła się na czwartym miejscu. Wyprzedziły ją województwa: śląskie, mazowieckie i dolnośląskie. W badaniu zastosowano następujące kryteria: dostępność transportowa, wielkość i jakość zasobów pracy oraz ich koszty, chłonność rynku zbytu, poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej i społecznej, poziom rozwoju gospodarczego oraz poziom bezpieczeństwa powszechnego¹²¹. Badanie przeprowadzone dla subregionów zostało podzielone na trzy aspekty atrakcyjności: dla

¹²⁰ Kalinowski T (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, 2008

¹²¹ Tamże s.5

działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie. Subregion leszczyński w żadnej z kategorii nie znalazł się w pierwszej dziesiątce najlepszych subregionów. Jego atrakcyjność inwestycyjną dla działalności przemysłowej oraz dla działalności zaawansowanej technologicznie sklasyfikowano jako przeciętną, a dla usługowej jako niską. Najwyższe oceny w województwie wielkopolskim uzyskał subregion poznański wykorzystujący atrakcyjność Poznania. W porównaniu z innymi subregionami Wielkopolski atrakcyjność podregionu leszczyńskiego w zakresie prowadzenia działalności przemysłowej i zaawansowanej technologicznie ma taki sam poziom jak w subregionie konińskim i jest wyższa od subregionu pilskiego i kaliskiego, których poziom atrakcyjności oceniono jako niski. W przypadku usług subregion leszczyński ustępuje poznańskiemu, ale wyprzedza podregion kaliski, na tym samym poziomie oceniono koniński, a o klasę niżej znalazł się pilski.

Na podstawie przytoczonych rankingów atrakcyjności inwestycyjnej miast i subregionów można stwierdzić, że Leszno i jego otoczenie postrzegane jest jako ośrodek stosunkowo atrakcyjny. Miasto nie jest w stanie nawiązać konkurencji z Poznaniem, ale wypada lepiej niż pozostałe ośrodki subregionalne w Wielkopolsce.

3.4. Infrastruktura miejska

Infrastruktura techniczna poddana ocenie w badaniu atrakcyjności inwestycyjnej miast polskich w roku 2003, omówionym powyżej, została uznana za atrakcyjną (C). O ocenę wpływu infrastruktury miejskiej na sytuację firmy poproszono też przedsiębiorców, w cytowanym już wielokrotnie, badaniu przeprowadzonym w 2006 roku. Ocenę bardzo pozytywną otrzymały następujące elementy infrastruktury: dostęp do energii elektrycznej, Internetu, kanalizacji i telekomunikacji (Tab.IV.3.4.1.). Pozytywnie oceniono dostęp do wody oraz składowisk odpadów i urządzeń utylizacji. Najniższe oceny - przeciętne – uzyskały drogi i dostępność terenów przemysłowych. Identyczne pytanie zadano respondentom w badaniu przeprowadzonym wśród leszczyńskich firm w 2003 roku. Dość zaskakujący wydaje się znaczny wzrost negatywnych ocen lokalnych dróg (cztery razy więcej ocen negatywnych). W latach poprzedzających badanie z budżetu miasta przeznaczono znaczne kwoty na ich budowę i modernizację, czego efektem było wybudowanie wielu dróg na osiedlach peryferyjnych, ale także modernizacje na drogach krajowych nr 12 i 5. Być może znaczne utrudnienia komunikacyjne spowodowane robotami drogowymi, w tym kompleksowym remontem

wiaduktu na drodze nr 12, w czasie przeprowadzania badania, wpłynęły na tak niską ocenę tego elementu infrastruktury miasta.

Tab.IV.3.4.1. Infrastruktura – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie

	Bardzo pozytywny	Pozytywny	Średni	Negatywny	Bardzo negatywny	Średnia
	Rozkład procentowy					
Drogi	4,4	23,8	42,5	18,1	11,3	2,92
Tereny przemysłowe	7,3	30,3	45,9	11,0	5,5	3,23
Telekomunikacja	16,3	58,8	16,9	5,6	2,5	3,81
Internet	28,3	57,9	8,8	3,8	1,3	4,08
Energia elektryczna	35,0	49,7	9,2	3,1	3,1	4,10
Woda	14,7	47,4	26,9	9,6	1,3	3,65
Składowiska odpadów i urządzenia utylizacji	13,7	45,9	26,0	8,2	6,2	3,53
Kanalizacja	24,8	57,8	13,7	1,9	1,9	4,02
Ocena ogólna						3,67

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Jednym z mierników dbałości władz lokalnych o infrastrukturę techniczną miasta jest poziom wydatków przeznaczanych na jego budowę i modernizację. Na podstawie danych ankietowych o wydatkach samorządów lokalnych na infrastrukturę techniczną w latach 2006-2008, zebranych przez Swianiewicza, stworzono zestawienie (Tab.IV.3.4.2) dla miast z grupy porównawczej dla Leszna opisanej w rozdziale II. Uwzględniając brak danych dla dwóch miast oraz niekompletność wartości dla niektórych miast, stworzony ranking sytuuje Leszno w grupie miast najbardziej inwestujących w infrastrukturę techniczną i to wydając środki zarówno z budżetu miasta, jak i za pośrednictwem spółek komunalnych, zakładów budżetowych i funduszy celowych. Leszno znalazło się na piątym miejscu z kwotą wydatków przekraczającą 737 zł na osobę. Ten stosunkowo wysoki poziom wydatków na infrastrukturę dowodzi hierarchii tego typu inwestycji w świadomości władz lokalnych oraz o możliwościach finansowych miasta. Efekty tej polityki będą widoczne w pełni w najbliższych latach, jednak wiele wskaźników pokazuje już dziś znaczny postęp w tym zakresie.

W roku 2005 Leszno w porównaniu z pozostałymi miastami na prawach powiatu w Wielkopolsce wyróżniało się największym zagęszczeniem (141,4 km/ 100 km²) dróg powiatowych o ulepszonej nawierzchni. W przypadku zagęszczenia dróg gminnych Leszno zajmowało drugie miejsce w Wielkopolsce po Poznaniu.

Tab. IV.3.4.2. Inwestycje w infrastrukturę techniczną w latach 2006-2008 w zł na osobę w wybranych byłych miastach wojewódzkich

Miasto	Inwestycje w zł na osobę w infrastrukturę techniczną miasta ogółem (w tym pozabudżetowe)	Inwestycje w zł na osobę w infrastrukturę techniczną z budżetu miasta
Konin	1 400,99	1 233,79
Jelenia Góra	952,40	904,41
Krosno	858,84	679,24
Zielona Góra	758,51	368,91
Leszno	737,88	590,18
Białą Podlaska	602,29	385,90
Kalisz	572,25	528,16
Ostrołęka	565,50	339,00
Tarnów*	558,67	227,07
Skierniewice*	552,04	516,85
Koszalin	525,93	401,94
Przemyśl	498,90	228,80
Łomża	491,58	373,79
Włocławek*	487,76	238,76
Słupsk*	468,25	453,36
Piotrków Trybunalski	439,91	436,02
Suwałki*	405,47	309,58
Nowy Sącz	372,36	292,46
Zamość	354,87	319,28
Siedlce*	344,65	283,66
Chełm	-	-
Legnica	-	-

*brak informacji o wydatkach inwestycyjnych spółek komunalnych, zakładów budżetowych i lokalnych funduszy celowych w danym roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Swianiewicz P., Wydatki inwestycyjne samorządów na infrastrukturę techniczną, Wspólnota nr 43, 2009, s.42-52

Długość dróg w Lesznie w latach 1996-2007 według danych Miejskiego Zarządu Dróg i Inwestycji wzrosła o ponad połowę, przy niezmięniętej powierzchni miasta, co oznacza znaczny postęp. Dane te jednak nie pokazują, jak wiele z tych dróg ma utwardzoną nawierzchnię.

Leszno na tle innych miast w Wielkopolsce ma bardzo dobrze rozbudowaną sieć wodociągowa i kanalizacyjną. W roku 2005 miasto miało największą gęstość sieci wodociągowej i kanalizacyjnej wśród wszystkich powiatów województwa wielkopolskiego. Także w zakresie gęstości sieci gazowej Leszno znajdowało się na czele powiatów Wielkopolski¹²².

Tab. IV.3.4.3. Sieć rozdzielcza w Lesznie na 100 km²

	J. m.	2002	2003	2004	2005	2006	2007
sieć wodociągowa	km	410,3	431,0	449,8	468,7	470,5	484,6
sieć kanalizacyjna	km	381,2	431,0	459,2	497,2	497,8	527,3
sieć gazowa	km	491,2	500,0	540,1	557,1	571,6	587,9

Źródło: Dane Urzędu Statystycznego w Poznaniu

W rozdziale II.5. przedstawiono szczegółowe dane dotyczące rozwoju sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (Tab.II.5.6.1.-2.). W Tab.IV.3.4.4. zaprezentowano dane dotyczące sieci gazowej w Lesznie w latach 1995-2007. W badanym okresie systematycznie wzrastała długość czynnej sieci rozdzielczej i kanalizacyjnej oraz liczba ludności korzystająca z wodociągów i kanalizacji. Podobna tendencja była możliwa do zaobserwowania w przypadku sieci gazowej, choć dostępne dane dotyczą krótszego okresu.

Tab. IV.3.4.4. Sieć gazowa w Lesznie

	J. m.	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
długość czynnej sieci ogółem	km	-	-	-	160,0	172,8	178,2	182,6	187,3
długość czynnej sieci przesyłowej	km	-	-	-	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
długość czynnej sieci rozdzielczej w m	m	-	155 797	156 692	-	-	-	182 111	186 795
czynne połączenia do budynków mieszkalnych	szt.	5 499	5 928	6 061	6 179	6 418	6 583	6 745	6 400
odbiorcy gazu	gosp. dom.	16 701	16 368	16 395	19 537	19,6	19 845	20 003	20 435

Źródło: Dane Urzędu Statystycznego w Poznaniu

Do infrastruktury miejskiej w badaniu przedsiębiorców leszczyńskich w 2006 roku zaliczono także dostępność terenów przemysłowych. Przedsiębiorcy ocenili ten element stosunkowo nisko. W okresie prowadzenia badania dostępna była jedna z dwóch stref inwestycyjnych: Vasa, usytuowana w północno-zachodniej części miasta. Liczba

¹²² Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2000-2005, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2007, s. 22-23.

i powierzchnia terenów oferowanych inwestorom była już dość ograniczona. W roku 2006 kończono rekultywację dawnych pól irygacyjnych położonych w południowo-wschodniej części miasta stanowiących naturalne przedłużenie istniejącej strefy przemysłowej.

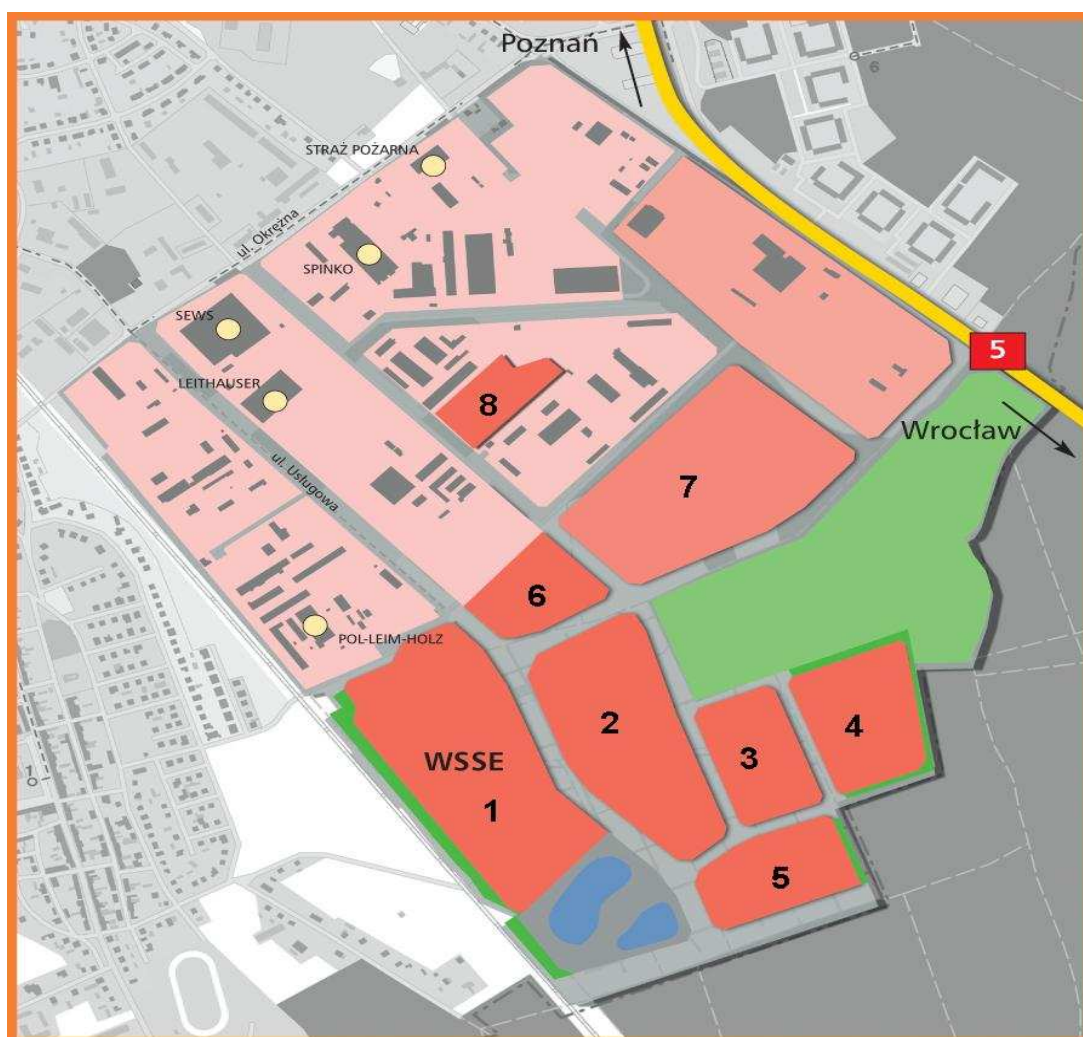
W tabeli IV.3.4.5. zestawiono powierzchnię terenów sprzedanych na rzecz wybranych nowych inwestorów w latach 1995-2008. Ogółem sprzedano ponad 36 ha terenów należących do miasta. Większość inwestorów reprezentowała kapitał zagraniczny, a inwestycje miały charakter produkcyjny stwarzające dużą ilość miejsc pracy dla osób o niższych kwalifikacjach.

Tab. IV.3.4.5. Zestawienie powierzchni terenów sprzedanych na rzecz wybranych ważniejszych inwestorów

L.p.	Nazwa firmy – kraj pochodzenia kapitału	Pow. w ha	Strefa
1.	Lucas / SEWS Polska Sp. z o.o. – Wielka Brytania/Japonia	2,5	I.D.E.A.
2.	Leithäuser Polska Sp.z o.o. - RFN	1,8	I.D.E.A.
2.	Mlekopol - Polska	0,5	I.D.E.A.
5.	Lespin Sp. z o.o. - Polska	1,8	I.D.E.A.
6.	Euroline Polska Sp. z o.o. - Szwecja	6,3	Vasa
7.	Euro-Comfort Sp. z o.o./ Overtrading - RFN	10,2	Vasa
8.	Wilka Sp. z o.o. – RFN	10,1	Vasa
9.	Mobelteam - RFN	2,0	Vasa
10.	Ruks - Polska	1,2	Vasa
	Razem	36,4	

Źródło: Wydział Promocji i Rozwoju –Urząd Miasta Leszna

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania w roku 2006 dla powierzchni ok. 40 ha wolnych terenów uruchomiło nowe możliwości w strefie inwestycyjnej I.D.E.A (Ryc. IV.3.4.1.). W celu zachęcenia inwestorów w roku 2007 na działce o powierzchni 10,6 ha wydzielono Podstrefę Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Mankamentem tej strefy jest niedostateczne jej uzbrojenie w infrastrukturę techniczną. Miasto przygotowało projekt na podniesienie standardu wyposażenia technicznego i złożyło do Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego projekt, którego celem jest wybudowanie części zaprojektowanych dróg, sieci wodno-kanalizacyjnej i oświetlenia. Realizacja tego projektu, przewidziana na rok 2011 jeszcze zwiększy atrakcyjność tej strefy.

Ryc. IV.3.4.1. Strefa I.D.E.A. z zaznaczeniem wolnych terenów pod inwestycje.
 Źródło: Wydział Promocji i Rozwoju –Urząd Miasta Leszna

W tabeli IV.3.4.6. zestawiono ważniejsze oferty inwestycyjne miasta Leszna przeznaczone pod działalność gospodarczą usytuowane w różnych częściach miasta. Na koniec roku 2008 Leszno oferowało łącznie ponad 48,6 ha powierzchni pod inwestycje o różnej wielkości, przeznaczeniu i o różnym stopniu uzbrojenia terenu.

Infrastruktura techniczna polskich miast przez dekady powojenne była niedoinwestowana. Z taką sytuacją mamy też do czynienia w Lesznie, choć inwestowanie w infrastrukturę techniczną jest jednym z priorytetów miasta. Dzięki temu na tle innych miast Wielkopolski gęstość sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej wypada w Lesznie najlepiej. Miasto dysponowało w latach dziewięćdziesiątych i obecnie terenami pod działalność gospodarczą, dzięki czemu udało się zlokalizować w Lesznie wielu nowych inwestorów, choć mankamentem tych ofert jest niski stopień ich uzbrojenia w infrastrukturę techniczną.

Tab. IV.3.4.6. Zestawienie ofert inwestycyjnych miasta Leszna – tereny przeznaczone pod produkcję, składy, magazyny, zabudowę usługową i handel; stan na grudzień 2008

L.p.	Ulica	Pow. w m ²	Obecna forma użytkowania	Przeznaczenie terenu	Lokalizacja na planie Leszna
1.	ul. Miernicza <i>Teren znajduje się w podstrefie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.</i>	106 327	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.	Strefa I.D.E.A.
2.	ul. Miernicza	75 988	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.	Strefa I.D.E.A.
3.	ul. Miernicza	31 520	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.	Strefa I.D.E.A.
4.	ul. Miernicza	40 689	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.	Strefa I.D.E.A.
5.	ul. Miernicza	32 799	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.	Strefa I.D.E.A.
6.	ul. Miernicza	23 907	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.	Strefa I.D.E.A.
7.	ul. Miernicza	88 800	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej, obiektów produkcyjnych, składów i magazynów z możliwością lokalizacji obiektów handlowych o pow. sprzedaży powyżej 2000m ²	Strefa I.D.E.A.
9.	ul. 17 Stycznia	3 501	Terren niezabudowany	Terreny zabudowy usługowej z dopuszczeniem lokalizacji stacji paliw.	Strefa I.D.E.A.
10.	ul. Henrykowska	18 635	Terren niezabudowany	Terren usług sportu i rekreacji, usług mieszkalnictwa zbiorowego oraz usług handlu i gastronomii.	Zaborowo (południowa część miasta)
11.	ul. Złotnicza	13 887	Terren niezabudowany	Usługi handlu i gastronomii.	Zaborowo (południowa część miasta)
12.	ul. Estkowskiego	3 910	Terren niezabudowany	Terren przeznaczony pod usługi sportu i rekreacji.	Wschodnia część miasta
13.	ul. Estkowskiego	5 792	Terren niezabudowany	Terren przeznaczony pod usługi: handel o powierzchni sprzedażowej nie przekraczającej 2000m ² , rzemiosło, gastronomię, administrację.	Wschodnia część miasta
14.	ul. Norwida	10 613	Terren niezabudowany	Terreny usług o charakterze ogólnomiejskim i centrowym, w szczególności	Centrum

				usługi handlu, gastronomii, kultury, rozrywki, sportu, rekreacji, turystyki, edukacji, nauki, administracji	
15.	ul. Gen. Grota - Roweckiego	5 938	Teren niezabudowany	Teren usług (biura, usługi komercyjne).	Centrum
16.	Al. Krasińskiego	7 090	Teren częściowo zabudowany	Usługi handlu, gastronomii, finansów, łączności i administracji. Możliwa lokalizacja parkingów jedno i wielopoziomowych, obiektów infrastruktury technicznej, zieleni towarzyszącej oraz budynków gospodarczo - garażowych.	Centrum
17.	ul. Kąkolewska	5 850	Teren niezabudowany	Teren przeznaczony pod lokalizację obiektów i urządzeń obsługi komunikacji samochodowej, w szczególności: parkingów, w tym dla samochodów ciężarowych, garaży, stacji obsługi pojazdów, stacji benzynowych z usługami towarzyszącymi, samodzielnych usług handlu, gastronomii, rozrywki.	wschodnia część miasta
18.	ul. Osiecka	10 304	Teren niezabudowany	Teren przeznaczony pod usługi z zielenią towarzyszącą o charakterze ogólnomiejskim i centrotwórczym, w szczególności usługi: handlu, gastronomii, kultury, rozrywki, sportu, rekreacji, turystyki, edukacji, nauki, zdrowia, administracji.	Grzybowo (wschodnia część miasta)

Źródło: Urząd Miasta Leszna

3.5. Udogodnienia ekonomiczne dla przedsiębiorców i inwestorów

W celu kreowania korzystnych efektów zewnętrznych dla przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów Leszno, w ramach dostępnych w tym zakresie możliwości, stosuje konkretne udogodnienia ekonomiczne. Należą do nich ułatwienia w pozyskiwaniu poręczeń kredytowych, wysokość podatków lokalnych i zwolnienia od nich, a także utworzenie podstrefy specjalnej strefy ekonomicznej, dającej możliwość zwolnień z podatku dochodowego.

Za jeden z najbardziej skutecznych instrumentów wspierania działalności gospodarczej uznawane jest zabezpieczenie poręczeń kredytowych, szczególnie dla firm mikro i małych. Miasto Leszno od 2006 roku jest udziałowcem Samorządowego Funduszu Poręczeń Kredytowych w Gostyniu. Jest to jeden z najlepszych w kraju lokalnych funduszy poręczeń kredytowych. Udział Leszna w funduszu we wrześniu 2009 roku wynosił 600 tys. zł. Dzięki temu przedsiębiorcy leszczyńscy mogą korzystać z poręczeń zaciąganych w bankach kredytów. Najczęściej są to kredyty obrotowe zaciągane przez przedsiębiorstwa handlowe i usługowe (Tab. IV.3.5.1).

Tab. IV.3.5.1. Dane o poręczeniach udzielonych przez SFPK w Gostyniu przedsiębiorcom leszczyńskim

Rok	Ilość poręczeń	Kwota zaciągniętego kredytu w zł	Kwota poręczenia w zł	Rodzaj kredytu		Branża		
				Inwestycyjny	Obrotowy	Handel	Usługi	Produkcja
2005	2	90 000	54 000	1	1	1	0	1
2006	5	840 000	462 000	1	4	2	2	1
2007	22	4 308 600	2 366 520	2	20	10	10	2
2008	19	7 431 000	2 694 000	4	15	9	8	2
Suma:	48	12 669 600	5 576 520	8	40	22	20	6

Źródło: Urząd Miasta Leszna

Kolejnym instrumentem, o którym mogą decydować władze lokalne jest wysokość podatków od nieruchomości i środków transportowych. Ich poziom w Lesznie jest zawsze niższy niż maksymalny wymiar ustalany przez Ministerstwo Finansów. W roku 2009 maksymalna wysokość podatku od jednego m² powierzchni gruntu i budynku przeznaczonego pod działalność gospodarczą wynosiła odpowiednio 0,74 zł i 19,87 zł, a w Lesznie przedsiębiorcy płacili 0,63 zł i 18,01 zł.

W porównaniu z miastami o podobnej wielkości w Wielkopolsce stawki podatku od nieruchomości w części związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej są niższe niż w Kaliszu, Koninie i Ostrowie Wlkp. Jedynie Piła ma nieco niższe podatki niż Leszno. W przypadku podatków od środków transportowych, dla samochodów najmniejszych Leszno ma najniższą stawkę podatku, w pozostałych dwóch kategoriach niższe stawki od Leszna ma Piła. Trzeba też zauważyć, że przedsiębiorcy Kalisza i Ostrowa płacą prawie dwukrotnie większe podatki od środków transportowych (Tab. IV.3.5.2.).

Tab. IV.3.5.2. Porównanie wysokości podatków lokalnych w wybranych miastach Wielkopolski

Dane za rok 2009	Leszno	Piła	Kalisz	Konin	Ostrów Wlkp.
Podatek od nieruchomości	zł/ m²	zł/ m²	zł/ m²	zł/ m²	zł/ m²
za grunty pod działalność gospodarczą	0,63	0,61	0,65	0,70	0,74
od budynków lub ich części związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz od budynków mieszkalnych lub ich części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej	18,01	17,00	18,22	18,60	19,33
Podatek od środków transportowych	zł	zł	zł	zł	zł
powyżej 3,5 ton do 5,5 ton włącznie	228-253	330	580	416	683
powyżej 5,5 ton do 9 ton włącznie	427-503	380	950	506	1 134
- powyżej 9 ton i poniżej niż 12 ton	513-604	480	1 140	654	1 365

Źródło: Urząd Miasta Leszna

Leszno oferuje inwestorom od 2004 roku pod pewnymi warunkami zwolnienie z podatku od nieruchomości. Od 2007 roku zwolnieniu podlegają nowo wybudowane lub nabyte budynki lub ich części, które stanowią własność przedsiębiorcy i są związane z faktycznym prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Okres zwolnienia wynosi 3 lata od dnia uzyskania zwolnienia i liczy się od dnia:

1) dla nowo wybudowanych budynków – od 1 stycznia roku następującego po roku, w którym spełniono łącznie następujące warunki:

- a) budowa została zakończona albo rozpoczęto użytkowanie budynku lub jego części przed ich ostatecznym wykończeniem
- b) rozpoczęto działalność gospodarczą w tym budynku lub jego części.

2) dla budynków lub ich części nowo nabytych przez przedsiębiorcę – od pierwszego dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym rozpoczęto działalność gospodarczą.

Zwolnienie nie ma zastosowania do: budynków związanych z działalnością handlową o powierzchni użytkowej powyżej 100 m², stanowiącej podstawę opodatkowania podatkiem od nieruchomości oraz budynków stacji paliw a także pomocy przyznawanej:

- 1) podmiotom gospodarczym działającym w sektorach rybołówstwa i akwakultury, objętych rozporządzeniem Rady (WE) nr 104/2000;
- 2) podmiotom gospodarczym działającym w dziedzinie produkcji podstawowej produktów rolnych wymienionych w załączniku I do Traktatu;
- 3) podmiotom gospodarczym działającym w dziedzinie przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych wymienionych w załączniku I do Traktatu w następujących przypadkach:
 - a) kiedy wysokość pomocy ustalana jest na podstawie ceny lub ilości takich produktów zakupionych od producentów surowców lub wprowadzonych na rynek przez podmioty gospodarcze objęte pomocą
 - b) kiedy przyznanie pomocy zależy od faktu jej przekazania w części lub w całości producentom surowców ;
- 4) na działalność związaną z wywozem do państw trzecich lub państw członkowskich, tzn. pomocy bezpośrednio związanej z ilością wywożonych produktów, tworzeniem i prowadzeniem sieci dystrybucyjnej lub innymi wydatkami bieżącymi związanymi z prowadzeniem działalności eksportowej;
- 5) z tytułu pierwszeństwa korzystania z towarów krajowych w stosunku do towarów sprowadzanych z zagranicy;
- 6) przedsiębiorstwom działającym w sektorze węglowym zgodnie z definicją zawartą w rozporządzeniu (WE) nr 1407/2002;
- 7) na nabycie pojazdów przeznaczonych do transportu drogowego przyznawanej podmiotom gospodarczym prowadzącym działalność zarobkową w zakresie drogowego transportu towarowego;
- 8) podmiotom gospodarczym znajdującym się w trudnej sytuacji.

Zwolnienie od podatku od nieruchomości ma charakter pomocy de minimis. Pomoc de minimis może być udzielana w przypadku, gdy wielkość planowanej pomocy dla danego przedsiębiorcy, łącznie z wielkością pomocy de minimis uzyskanej przez niego w różnych formach

i z różnych źródeł, w ciągu bieżącego roku budżetowego oraz dwóch poprzedzających go lat budżetowych, nie przekracza kwoty stanowiącej równowartość 200 000 EUR, a w przypadku podmiotu gospodarczego działającego w sektorze transportu – pomoc ta nie może przekroczyć 100 000 EUR.

Tab. IV.3.5.3. Informacje o zwolnieniach z podatku od nieruchomości w Lesznie

Rok	Liczba podmiotów, które skorzystały ze zwolnienia	Wartość zwolnienia w zł
2006	10	247 284,0
2007	15	517 431,0
2008	15	827 148,2

Źródło: Urząd Miasta Leszna

W tabeli IV.3.5.3. zestawiono dane o liczbie korzystających podmiotów oraz wartości zwolnienia z podatku od nieruchomości w latach 2006-8. W okresie tym stopniowo rosła zarówno liczba podmiotów korzystających, jak i kwota zwolnienia.

Leszno oferuje inwestorom pomoc publiczną w postaci ulgi w podatku dochodowym dzięki istnieniu od 30 listopada 2007r. podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Lesznie. Na podstawie Uchwały Rady Miejskiej Leszna nr IX/91/2007 z dnia 31 maja 2007r. miasto Leszno złożyło wniosek o włączenie 10,6 ha Strefy I.D.E.A. do podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Invest Park”.

Przedsiębiorcy inwestujący na terenie podstrefy WSSE w Lesznie mogą uzyskać pomoc publiczną w postaci ulgi w podatku dochodowych z tytułu:

1. kosztów nowej inwestycji – pomoc wynosi do:

40 % dla dużych przedsiębiorstw

50% dla średnich przedsiębiorstw

60% dla małych przedsiębiorstw

Przedsiębiorca musi prowadzić działalność gospodarczą przez okres nie krótszy niż 5 lat (w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw przez okres nie krótszy niż 3 lata) od momentu zakończenia inwestycji. Minimalna wysokość kosztów inwestycyjnych wynosi 100 000 Euro.

2. utworzenia nowych miejsc pracy – pomoc wynosi do:

40 % dla dużych przedsiębiorstw,

50% dla średnich przedsiębiorstw,

60% dla małych przedsiębiorstw.

Od przedsiębiorcy wymaga się utrzymania nowo utworzonych miejsc pracy przez okres co najmniej 5 lat (w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw przez okres co najmniej 3 lat).

Niestety do tej pory nie udało się zlokalizować inwestora w Podstrefie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, choć prowadzone są rozmowy z kilkoma potencjalnymi inwestorami. Jedną z przyczyn takiej sytuacji jest brak uzbrojenia w infrastrukturę techniczną wspomnianego terenu.

Korzyści zewnętrzne oferowane przez miasto Leszno w postaci konkretnych instrumentów finansowych mają dość szerokie spektrum. Obejmują one poręczenia

kredytowe, obniżone stawki podatków lokalnych, zwolnienia dla inwestorów od podatku od nieruchomości oraz ulgi w podatku dochodowym dla inwestorów specjalnej strefy ekonomicznej usytuowanej na terenie Leszna.

3.6. Pozyskiwanie środków unijnych na rozwój

Za ważny efekt zewnętrzny uznaje się umiejętność pozyskiwania środków zewnętrznych przez miasto za pośrednictwem urzędu lub jego jednostek organizacyjnych,

Tab. IV.3.6.1. Projekty unijne realizowane w Lesznie

Lp.	Tytuł projektu /beneficjent	Źródło dofinansowania ze środków unijnych	Kwota pozyskanych środków w euro	Okres realizacji
1.	„Gospodarka odpadami i osadami ściekowymi w Lesznie i subregionie leszczyńskim”/ Miasto Leszno i Miejski Zakład Oczyszczania Sp. z o.o	PO Infrastruktura i Środowisko	18.601.320,13	2006-2010
2.	„Profesjonalny pracownik samorządowy bliżej osób niepełnosprawnych” /Miasto Leszno	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	135.203,22	01.04.2006-31.12.2006
3.	„Wspieranie młodzieży wiejskiej w podnoszeniu poziomu wykształcenia”/Miasto Leszno	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	814.544,14	29.09.2004-31.08.2007
4.	„Opracowanie programów rozwoju i promocji turystyki z określeniem 10 regionalnych produktów turystycznych na obszarze działania Organizacji Turystycznej Leszno-Region oraz ich wdrażanie w latach 2006-2008” / Organizacja Turystyczna Leszno-Region	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	365.826,44	1.07.2006-30.05.2008
5.	„Utworzenie Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie” /Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. z o.o.	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	642.333,33	08.2005-31.03.2008
6.	„Akademia Innowacyjności” / Centrum Innowacji i Transferu	Zintegrowany Program	228.585,00	01.09.2006-30.11.2007

	Technologii Sp. z o.o.	Operacyjny Rozwoju Regionalnego		
7.	„Z Feliksem przez Europę” /Szkoła Podstawowa nr 13	Sokrates Comenius 1	12.564,00	01.08.2004- 31.07.2007
8.	„Ślady wspólnej przeszłości” /III Liceum Ogólnokształcące	Sokrates Comenius 1	12.834,00	01.08.2004- 31.07.2007
9.	„Ograniczenie zjawiska długotrwałego bezrobocia w Lesznie i powiecie leszczyńskim”/ Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	619.900,00	01.05.2004- 31.05.2005
10.	„Działania prozatrudnieniowe dla młodzieży na leszczyńskim rynku pracy” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	955.347,00	01.05.2004- 31.05.2005
11.	„Pierwsza szansa na rynku pracy” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	677.643,59	01.01.2005- 31.05.2006
12.	„Znów masz szansę” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	438.915,34	01.01.2005- 31.05.2006
13.	„Twoja firma - twoja szansa” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	674.100,00	01.01.2006- 31.05.2007
14.	„Do pracy czas” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	815.726,20	01.01.2006- 30.11.2007
15.	„Przedsiębiorca - to ja” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	601.000,00	01.01.2007- 30.11.2007
16.	„Kobiety na start” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	349.520,00	01.12.2006- 31.03.2008
17.	"Twój los – twój sukces” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	401.000,00	01.04.2007- 30.11.2007
18.	"Mój atut – młodość” / Powiatowy Urząd Pracy	SPO Rozwój Zasobów Ludzkich	467.000,00	01.04.2007- 30.11.2007
19.	"Aktywność kluczem do sukcesu”/ Powiatowy Urząd Pracy	PO Kapitał Ludzki	3.088.211,00	01.01.2008- 31.12.2008

Źródło: Urząd Miasta Leszna – dane Wydziału Promocji i Rozwoju

innych instytucji i organizacji czy wreszcie przedsiębiorców. Pozyskane fundusze służące poprawie infrastruktury technicznej, gospodarczej czy społecznej bezsprzecznie wpływają na rozwój miasta. W tabeli IV.3.6.1 zestawiono dane o projektach dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej w latach 2004-2008. Kwota pozyskana w ramach tych projektów przez

miasto Leszna, jego jednostki, spółki, stowarzyszenia i szkoły, według danych Urzędu Miasta Leszna, przekroczyła 26,7 mln euro, czyli ponad 100 mln zł. Jest to kwota znaczna, a przecież nie uwzględniono w niej środków zewnętrznych pozyskiwanych przez inne niezależne jednostki. Z pewnością doświadczenie zdobyte podczas aplikowania w latach 2004-2008 zaprocentuje jeszcze większą liczbą i wartością projektów w latach 2009-2013, kiedy dostępnych będzie znacznie więcej funduszy.

Tab. IV.3.6.2. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw – środki pozyskane przez przedsiębiorców z Leszna w ramach programów przedakcesyjnych w latach 2001-2006

Lp.	Źródło dofinansowania ze środków unijnych	Liczba przedsiębiorstw, którym przyznano dofinansowanie	Kwota przyznanego dofinansowania w PLN
1.	Program PHARE 2001 Fundusz Dotacji Inwestycyjnych	5	65.780,38
	Program Rozwoju Przedsiębiorstw Eksportowych	1	4.850,00
2.	Program PHARE 2002 BHP inwestycyjny	1	9.000,00
3.	Program PHARE 2003 Fundusz Dotacji Inwestycyjnych	2	36.138,00
RAZEM		9	115.768,38

Źródło: Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Koninie, www.arrkonin.org.pl, luty 2007 rok

Tab. IV.3.6.3. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw – środki pozyskane przez przedsiębiorców z Leszna w ramach programów strukturalnych w latach 2004-2006

Lp.	Źródło dofinansowania ze środków unijnych	Liczba przedsiębiorstw	Kwota przyznanego dofinansowania w PLN
1.	SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw Działanie 2.3 Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez inwestycje	4	2.416.094,36
2.	SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw Działanie 2.1. Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo	8	51.655,00
3.	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego Działanie 3.4. Mikroprzedsiębiorstwa	3	357.773,47
RAZEM		15	2.825.522,83

Źródło: Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Koninie, www.arrkonin.org.pl, luty 2007 rok

Aktywność w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych wykazywali leszczyńscy przedsiębiorcy. Z programów przedakcesyjnych realizowanych w latach 2001-2006 skorzystało 9 firm na łączną kwotę ponad 115 tys. zł, a z programów strukturalnych w latach 2004-6 skorzystało 15 pozyskując 2,8 mln zł. Jedno duże leszczyńskie przedsiębiorstwo, Leszczyńska Fabryka Pomp Sp. z o.o., pozyskało dofinansowanie z programu SPO Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw. Firma nie ujawniła wielkości dofinansowania, wiadomo jednak, że była ona wysoka.

Leszno w ostatnich latach zajmuje wysoką pozycję w rankingach miast najlepiej pozyskujących środki z funduszy unijnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. W roku 2006 miasto zajęło drugie miejsce w rankingu Europejska Gmina sporządzonym przez Gazetę Prawną¹²³, a w roku 2009 zostało sklasyfikowane na miejscu czwartym¹²⁴. W obu rankingach brano po uwagę wszystkie programy pomocowe, których beneficjentami były władze samorządowe, przedsiębiorcy, rolnicy i organizacje społeczne. W rankingu Wspólnoty z 2009 roku dotyczącym wykorzystania środków zagranicznych przez jednostki samorządu terytorialnego Leszno wśród miast na prawach powiatu zajmowało 18 pozycję i było to najlepsze miejsce miasta od roku 2005 w tym zestawieniu. Poprzednio zajmowane miejsca to 43, 45 i 23 w kolejności chronologicznej. Ta różnica w pozycjonowaniu miasta w obu rankingach wynika ze znacznej aktywności przedsiębiorców w pozyskiwaniu środków zewnętrznych.

W roku 2009 Leszno przygotowało kolejne projekty, które w znacznym stopniu będą finansowane ze środków unijnych. Podpisano już umowy na dofinansowanie modernizacji drogi wojewódzkiej 323 oraz zakup autobusów komunikacji miejskiej. Zaawansowany jest projekt modernizacji drogi krajowej nr 5, uzbrojenia strefy inwestycyjnej I.D.E.A. oraz budowy inkubatora przedsiębiorczości.

3.7. Instytucje otoczenia biznesu

Znacznym ułatwieniem w prowadzeniu działalności gospodarczej jest obecność aktywnych instytucji otoczenia biznesu. Pełnią one często rolę informacyjną, doradczą i szkoleniową, reprezentują stanowisko przedsiębiorców wobec władz lokalnych i regionalnych oraz innych instytucji i organizacji. Do najważniejszych instytucji otoczenia biznesu w Lesznie należą: Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa, Centrum Innowacji i

¹²³ *Ranking Europejska Gmina – Europejskie Miasto*, Gazeta Prawna nr 99 z 23.05.2007

¹²⁴ *Ranking Europejska Gmina – Europejskie Miasto 2009*, Gazeta Prawna nr 181 z 16.09.2009

Transferu Technologii, Punkt Konsultacyjny Wielkopolskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Stowarzyszenie Kupców Leszczyńskich, Leszczyńskie Stowarzyszenie Handlowców „Starówka”, Cech Rzemiosł Różnych oraz Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu – Pełnomocnik w Lesznie. Rolę informacyjno-doradczą pełni też Wydział Promocji i Rozwoju Urzędu Miasta Leszna oraz Punkt Informacyjny WRPO zlokalizowany w Starostwie Powiatu Leszczyńskiego. Ważną rolę zarówno dla istniejących firm, jak i dla osób, które jako bezrobotne chcą stać się przedsiębiorcami spełnia Powiatowy Urząd Pracy. Poniżej zestawiono informacje o usługach świadczonych przez najbardziej aktywne instytucje otoczenia biznesu działające w Lesznie:

1. Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Lesznie

Rodzaje usług:

Informacyjne:

- Informacje o dostępnej na rynku ofercie finansowania zewnętrznego (kredyty, pożyczki)
- Informacje na temat dostępnych programów pomocowych i sposobach korzystania z instrumentów wsparcia przez MSP
- Porady w dziedzinie podatków, finansów/księgowości, prawa pracy
- Udzielanie informacji o targach, wystawach, misjach
- Porady marketingowe
- Doradcze:
- Kojarzenie partnerów gospodarczych
- Doradztwo w zakresie prowadzenia przedsiębiorstwa na Jednolitym Rynku Europejskim
- Przygotowanie dokumentacji aplikacyjnej do funduszy strukturalnych
- Szkoleniowe:
- Prawo
- Finanse i rachunkowość
- Fundusze europejskie
- Handel zagraniczny
- Marketing
- Zarządzanie zasobami ludzkimi
- Informatyka
- Systemy zarządzania jakością

- Ochrona środowiska
- Transport

2. Centrum Innowacji i Transferu Technologii

Rodzaje usług:

Informacyjne:

- Informacje dotyczące nowych technologii i działań innowacyjnych w przedsiębiorstwie : odpowiedzi na zapytania Przedsiębiorców w sprawie Innowacji: produktowej, procesowej, usługowej czy też technologicznej, wskazywanie źródeł finansowania przedsięwzięć innowacyjnych wraz z opracowaniem diagnozy pod kątem kwalifikowalności planowanego projektu z programu WRPO a przede wszystkim PO IG oraz PO IiŚ
- Informacje dotyczące ochrony środowiska: alternatywne źródła energii, audit energetyczny, Fundusz Ochrony Środowiska – działania i programy, informacje dotyczące normy PN – EN ISO 14001
- Informacje dotyczące możliwości podnoszenia kwalifikacji przez przedsiębiorców i pracowników organizowanych przez różne Instytucje w Polsce (finansowane z EFS)
- Bieżąca aktualizacja strony www.citt.pl w zakresie umieszczania informacji związanych z innowacjami i transferem technologii
- Doradcze:
- Analizy inwestycyjne (Studium wykonalności, Biznes Plan przedsięwzięcia)
- Opracowywanie opinii o innowacyjności przedsięwzięcia dla potrzeb aplikacyjnych przedsiębiorców
- Przeprowadzanie auditu technologicznego
- Doradztwo związane z innowacjami i nowymi technologiami (udostępnianie naszych baz danych o technologiach i najnowszych urządzeniach oraz rozwiązaniach technologicznych, poszukiwanie partnerów technologicznych, współpraca z J B+R,)
- Doradztwo związane z procesem produkcyjnym, technologicznym, marketingiem oraz analizą kosztów wytwarzania
- Weryfikowanie dokumentacji opracowanej przez Przedsiębiorców dotyczącej Wniosków aplikacyjnych
- Szkoleniowe:

Będące odpowiedzią na zidentyfikowane potrzeby szkoleniowe wśród lokalnej gospodarki.

3. Cech Rzemiosł Różnych w Lesznie

Rodzaje usług:

- informacyjne i doradcze w zakresie prowadzenia działalności rzemieślniczej,
- nadzór nad szkoleniem młodocianych pracowników,
- weryfikacja zakładów szkolących uczniów,
- zawieranie umów o praktyczną naukę zawodu,
- wypłata premii z tytułu wyszkolenia uczniów
- pomoc w zakresie uruchamiania zakładów rzemieślniczych, szczególnie wyszkolonym uczniom,
- w zakresie bhp.

4. Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu – Pełnomocnik w Lesznie

Rodzaje usług:

- organizowanie egzaminów kwalifikacyjnych na tytuł czeladnika i mistrza,
- szkolenia organizowane dla cechów rzemieślniczych zrzeszonych w Izbie,
- organizacja i udział w targach i wystawach,
- wymiana szkoleniowa z zagranicą, głównie uczniów,
- dyżury Punktu Konsultacyjnego WIR oferującego bezpłatne usługi informacyjne w zakresie podejmowania, prowadzenia i rezygnowania z prowadzenia działalności gospodarczej.

5. Stowarzyszenie Kupców Leszczyńskich

Rodzaje usług:

Informacyjne:

W zakresie stanu i zmian prawa, prowadzenia działalności gospodarczej oraz spraw technicznych.

Doradcze:

Prawne, ekonomiczne i techniczne

6. Leszczyńskie Stowarzyszenie Handlowców „Starówka”

- pomoc dla członków w rozwiązywaniu problemów ekonomicznych, organizacyjnych i prawnych związanych z podejmowaniem i prowadzeniem działalności kupieckiej,

7. Punkt Konsultacyjny Wielkopolskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości Sp.

z o.o. zlokalizowany w Starostwie Powiatowym w Lesznie udziela bezpłatnych informacji w zakresie:

- administracyjno-prawnych aspektach prowadzenia działalności gospodarczej (w tym jej podejmowania, wykonywania, rezygnacji),

- zasadach i warunkach korzystania z programów pomocy publicznej i innych zewnętrznych źródeł finansowania działalności gospodarczej,
- możliwościach i zasadach korzystania z usług specjalistycznych systemu, np. szkoleń, doradztwa, transferu technologii, uzyskania pożyczek i poręczeń itp.,
- danych teleadresowych instytucji, przydatnych w rozwoju firmy.

8. Powiatowy Urząd Pracy

Powiatowy Urząd Pracy w ramach walki z bezrobociem oferuje następujące usługi dla firm:

- Refundacja kosztów subsydiowanego zatrudnienia (dot. prac interwencyjnych) finansowanych zarówno ze środków Funduszu Pracy jak i w ramach projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego. Pracodawca otrzyma zwrot, przez czas określony w umowie, części kosztów poniesionych na wynagrodzenia, nagrody oraz składki na ubezpieczenia społeczne skierowanych bezrobotnych w wysokości uprzednio uzgodnionej w umowie, jednakże w kwocie nie wyższej niż wysokość zasiłku, obowiązującego w ostatnim dniu każdego rozliczonego miesiąca, i składek na ubezpieczenia społeczne od refundowanego wynagrodzenia.
- Staż u pracodawcy organizowany w celu nabycia umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez osobę bezrobotną. Skierowanie do odbycia stażu u pracodawcy następuje w ramach posiadanych na ten cel środków z Funduszu Pracy bądź środków na realizację projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego.
- Refundacja kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowisk pracy dla skierowanych bezrobotnych. Wysokość przyznanych podmiotowi środków w ramach refundacji kosztów poniesionych na wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy dla skierowanego bezrobotnego nie może przekraczać 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia na każde stanowisko pracy. Maksymalna kwota refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia jednego stanowiska pracy w Powiatowym Urzędzie Pracy w Lesznie dla skierowanego jednego bezrobotnego w 2009 r. wynosiła 10.000,00 złotych.
- Udzielanie pracodawcom informacji o możliwościach zatrudnienia pracowników na zgłoszonych miejscach pracy.
- Pomoc finansowa dla osób bezrobotnych na podjęcie działalności gospodarczej.

Wysokość przyznanych bezrobotnemu środków na podjęcie działalności nie może przekraczać 6-krotnej wysokości przeciętnego wynagrodzenia. W roku 2009 PUP proponował wsparcie finansowe w wysokości 12.500,00 złotych.

- Szkolenia i przekwalifikowania bezrobotnych.
- Poradnictwo zawodowe dla osób bezrobotnych.

9. Wydział Promocji i Rozwoju Urzędu Miasta Leszna

Rodzaje usług:

Informacyjne:

- Informacje na temat oferty Samorządowego Funduszu Poręczeń Kredytowych Sp. z o. o. w Gostyniu dot. udzielania poręczeń spłaty kredytów/pożyczek dla sektora MSP związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej
- Informacje na temat dostępnych programów unijnych i sposobach korzystania z instrumentów wsparcia przez MSP
- Informacje dotyczące ofert inwestycyjnych Miasta Leszna

Doradcze:

- Pomoc w przygotowywaniu dokumentacji aplikacyjnej do programów unijnych
- Wyszukiwanie możliwych źródeł dofinansowania planowanych inwestycji
- Pomoc w procesie inwestycyjnym

Szkoleniowe:

- Spotkania informacyjne nt. dostępnych programów unijnych dla MSP

10. Punkt Informacyjny Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego zlokalizowany w Starostwie Powiatu Leszczyńskiego

Rodzaje usług

Informacyjne:

- udzielanie informacji, jak skorzystać ze wsparcia Funduszy Europejskich dostępnego w ramach WRPO oraz krajowych Programów Operacyjnych,
- udostępnienie i wyszukanie materiałów informacyjnych poświęconych WRPO 2007-2013, w wersji drukowanej i elektronicznej,
- udzielanie informacji na temat trybu i wymaganych terminach złożenia wniosku aplikacyjnego WRPO wraz z niezbędną dokumentacją,
- udzielanie informacji o możliwościach i zasadach dofinansowania projektów realizowanych w ramach WRPO.

Rola leszczyńskich instytucji otoczenia biznesu w okresie transformacji gospodarczej na początku lat dziewięćdziesiątych była nie do przecenienia. Z pewnością był to jeden z ważniejszych czynników szybkiej prywatyzacji i rozwoju lokalnej gospodarki (porównaj II.4.4.). Obecnie pomimo stosunkowo dużej liczby działających w Lesznie instytucji otoczenia biznesu i wydawałoby się znacznej różnorodności oferowanych przez nie usług, po głębszej analizie okazuje się, że usługi te są znacznie rozproszone i fragmentaryczne. Brakuje w Lesznie jednego silnego ośrodka wspierającego przedsiębiorczość i innowacyjność, w którym przedsiębiorca mógłby zostać kompleksowo obsłużony. W stosunku do rozbudowanej oferty wsparcia dla osób bezrobotnych niewystarczająca jest pomoc dla studentów czy absolwentów uczelni wyższych i osób pracujących, chcących otworzyć własny biznes. Nie ma też w Lesznie ośrodka inkubacji dla młodych firm, który na preferencyjnych zasadach pomagałby w ich tworzeniu i rozwoju. Dostrzegając te mankamenty miasto Leszno przygotowuje projekt mający na celu utworzenie inkubatora przedsiębiorczości, który stanie się silnym ośrodkiem wspierania biznesu w Lesznie i subregionie.

3.8. Jakość życia

Na konkurencyjność miast coraz większy wpływ mają czynniki nie związane bezpośrednio z prowadzeniem działalności gospodarczej. Jest to konsekwencja zależności: miasto atrakcyjne dla pracowników, szczególnie tych wysoko wykwalifikowanych staje się atrakcyjne dla ich pracodawców. Poziom usług kultury, sportu i rekreacji, warunki mieszkaniowe i komunikacyjne, edukacja, czyste środowisko i bezpieczeństwo składają się na odczucia mieszkańców określane potocznie jakością życia w mieście. Pojęcie jakości życia definiowane jest (Gillingham i Reece) jako poziom satysfakcji jednostki uzyskany w wyniku spożycia dóbr i usług rynkowych i publicznych, form spędzania wolnego czasu i pozostałych charakterystyk materialnych i społecznych środowiska, w którym się znajduje. Jakość życia jest kategorią relatywną, dynamiczną i subiektywną, zależną od poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego kraju lub społeczności lokalnej¹²⁵.

Przytoczona powyżej definicja jakości życia traktuje to pojęcie bardzo obszernie i obejmuje cały szereg parametrów omówionych już przy analizie innych czynników wzrostu. Dlatego do opisu jakości życia w Lesznie wykorzystano dotąd nieomówione wyniki badań badania opinii publicznej Życie w Lesznie 2005 i 2009 oraz badania przedsiębiorców Leszna

¹²⁵ Markowski T., *Zarządzanie rozwojem miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s.54-76

przeprowadzone w 2006 roku, jako wyraz pewnych subiektywnych odczuć. Posłużono się także danymi statystycznymi dotyczącymi instytucji kultury i czytelnictwa, mieszkalnictwa i ochrony zdrowia.

Ważnym elementem jakości życia w Lesznie jest ocena warunków życia w mieście. We wspomnianych badaniach mieszkańców zapytano: *Czy ogólnie rzecz biorąc w ostatnich 5 latach żyje się w naszym kraju (Polska) / w naszym mieście (Leszno) lepiej czy też gorzej niż poprzednio?* Rozkład odpowiedzi uzyskanych w roku 2005 i 2009 przedstawiono w Tab. IV.3.8.1. Porównując odczucia mieszkańców Leszna dotyczące poziomu życia w Polsce oraz poziomu życia w samym Lesznie wyraźnie zarysowała się w roku 2009 przewaga pozytywnych ocen dotyczących sytuacji w mieście, nad ocenami dotyczącymi sytuacji w kraju. Ponad połowa mieszkańców Leszna stwierdziła, że obecnie żyje się w Lesznie lepiej niż w przeszłości. Oceny pozytywne przeważały też w przypadku zmiany sytuacji w Polsce, jednak ich przewaga nie była aż tak wyraźna.

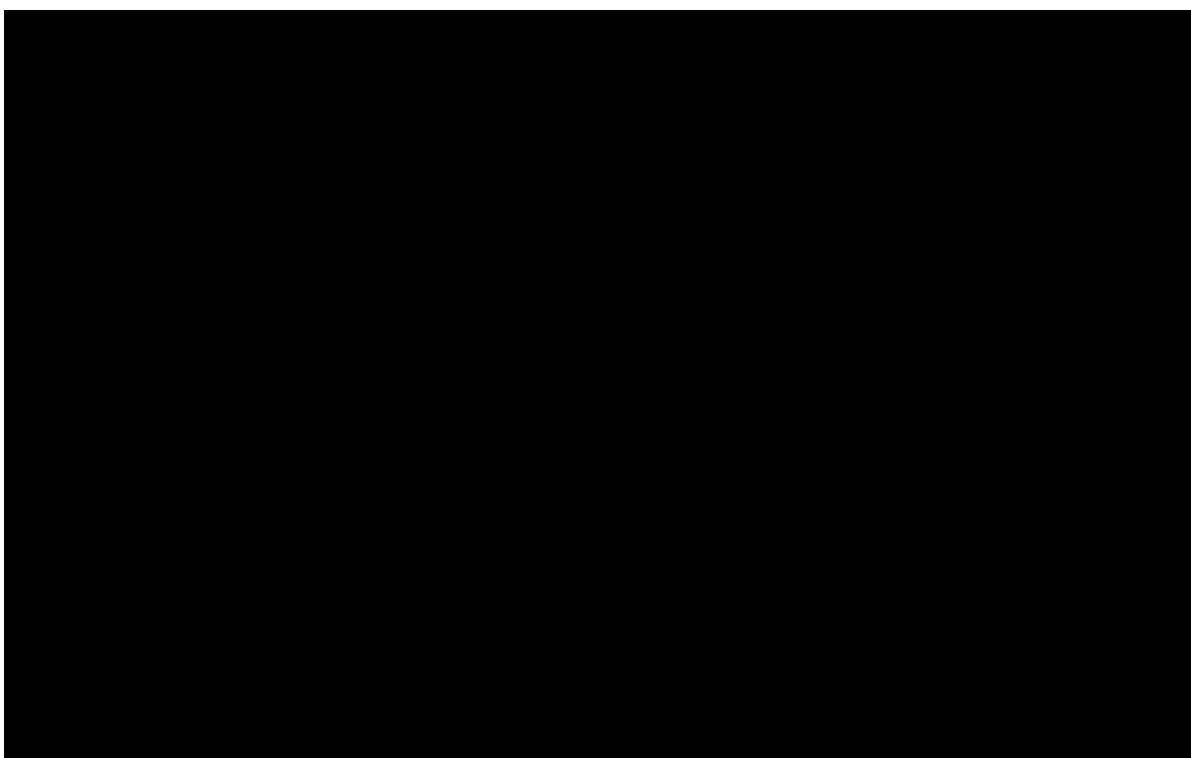
Tab. IV. 3.8.1. Porównanie poziomu życia w Lesznie i w Polsce

	2005		2009	
	Polska	Leszno	Polska	Leszno
1. Zdecydowanie lepiej teraz niż poprzednio	9,7	9,1	14,3	19,5
2. Raczej lepiej teraz niż poprzednio	18,3	28,4	28,1	36,5
3. Pod niektórymi względami lepiej teraz, pod niektórymi poprzednio	35,5	36,1	28,1	26,8
4. Raczej gorzej teraz niż poprzednio	23,0	12,3	18,2	9,2
5. Zdecydowanie gorzej teraz niż poprzednio	13,5	8,9	11,3	7,4
6. Nie dotyczy (nie mieszkałem w Lesznie 5 lat temu)	X	5,2	X	0,6

Źródło: Raport z badania *Życie w Lesznie 2009*

Jednocześnie patrząc na wyniki uzyskane w roku 2009 w kontekście badań z roku 2005 zauważyć należy, iż zarówno w przypadku oceny zmian zachodzących w Polsce, jak też tych dotyczących sytuacji życiowej w Lesznie, oceny obecne są zdecydowanie bardziej optymistyczne od tych, które zarejestrowano przed czterema laty. Nieznacznie spadły odsetki osób uważających, że obecnie żyje się gorzej niż niegdyś, natomiast istotnie zmniejszył się procent osób niezdecydowanych, co wpłynęło na wyraźny wzrost liczby osób oceniających pozytywnie zarówno sytuację w kraju, jak też sytuację w Lesznie.

Na Ryc.IV.3.8.1. zaprezentowano porównanie uzyskanych w latach 2005 i 2009 średnich ocen możliwości rozwoju stwarzanych przez miasto w opinii mieszkańców Leszna. Zadane w kwestionariuszu pytanie brzmiało: *Jak ocenia P. Leszno z punktu widzenia możliwości?* Ranking ocen poszczególnych aspektów życia okazał się stabilny w czasie. Niezmiennie najwyżej oceniane są możliwości wygodnego robienia zakupów, kształcenia, jak również życia w otoczeniu uważanym za czyste i bezpieczne. Jednocześnie zdecydowanie najniżej oceniane są możliwości znalezienia dobrej pracy i zarabiania pieniędzy oraz korzystania z usług służby zdrowia. Należy jednakże zauważyć, że w przypadku tych trzech najniżej ocenianych aspektów nastąpiła pewna poprawa rejestrowanych wskaźników.

**Ryc. IV.3.8.1. Ocena możliwości stwarzanych przez miasto
– porównanie w latach 2005 i 2009**

Źródło: Raport z badania Życie w Lesznie 2009

Przedsiębiorcy poproszeni o ocenę jakości życia w Lesznie w roku 2006 ocenili ją pozytywnie. Spośród przedstawionych cech opisujących jakość życia w mieście (Tab.IV.3.8.2.) badani przedsiębiorcy najwyżej (3,8) ocenili poziom kształcenia w leszczyńskich szkołach od szkół podstawowych do ponadgimnazjalnych włącznie oraz jakość środowiska naturalnego (3,75). Pozytywną ocenę respondenci przyznali też za jakość usług hotelowych i gastronomicznych, bezpieczeństwo publiczne, usługi sportowe i rekreacyjne, rynek mieszkaniowy i leszczyńskie szkolnictwo wyższe (oceny od 3,56 – 3,31).

Negatywnie oceniono usługi kulturalne (2,66). Wyniki uzyskane w badaniu przedsiębiorców są zbieżne z odczuciami mieszkańców, którzy wyrazili swoją opinię w badaniu w roku 2005 (Tab.III.4.3.4. omówiona w części dotyczącej kapitału społecznego). Najlepiej oceniono wówczas działalność szkół, natomiast instytucje kulturalne otrzymały jedną ze słabszych ocen.

Tab. IV.3.8.2. Jakość życia – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie

	Bardzo pozytywny	Pozytywny	Średni	Negatywny	Bardzo negatywny	Średnia
	Rozkład procentowy					
Kształcenie	10,2	62,6	24,5	2,7	0,0	3,80
Wyższe szkoły w Lesznie	4,4	43,8	34,3	13,9	3,6	3,31
Rynek mieszkaniowy	3,6	38,6	45,0	11,4	1,4	3,31
Usł. kulturalne	1,9	25,2	30,8	21,4	20,8	2,66
Usł. rekreacyjne i sportowe	9,4	40,0	36,3	10,0	4,4	3,40
Bezpieczeństwo publiczne	7,4	53,1	29,0	6,8	3,7	3,54
Instytucje badawcze	0,0	18,4	30,6	21,4	29,6	2,38
Hotele	8,3	48,6	34,0	9,0	0,0	3,56
Gastronomia	7,0	53,8	25,9	12,0	1,3	3,53
Środowisko naturalne	8,1	62,1	26,1	3,7	0,0	3,75
Ocena ogólna						3,32

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Zastrzeżenia zgłaszane przez przedsiębiorców i mieszkańców odnośnie życia kulturalnego w Lesznie, mają swoje uzasadnienie. Jednym z nich jest brak kina w mieście. Leszno jest jedynym miastem ma prawach powiatu i jednym z ośmiu powiatów (dane za 2005 rok) w Wielkopolsce, które nie mają kina. Fakt ten jest bardzo krytycznie oceniany przez mieszkańców i z pewnością wpływa na całościową ocenę działalności kulturalnej.

Tab.IV.3.8.2. Dane dotyczące domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w Lesznie

	J. m.	2003	2005	2007
instytucje	ob.	4	4	5
imprezy	szt.	485	394	675
uczestnicy imprez	osoba	120 130	94 481	113 879
zespoły artystyczne	szt.	14	18	26
członkowie zespołów artystycznych	osoba	353	580	822
koła (kluby)	szt.	11	16	24
członkowie kół (klubów)	osoba	276	291	563

Źródło: GUS

Z drugiej strony w Lesznie sporą aktywność wykazują instytucje kultury. W tabeli IV.3.8.2. zestawiono dane na temat ich działalności w latach 2003, 2005 i 2007. W ostatnich latach wzrastały wszystkie zaprezentowane parametry: liczba organizowanych imprez, liczba ich uczestników, liczba zespołów artystycznych i ich członków, liczba kół i klubów oraz ich uczestnicy. Zestawione dane wskazują na znaczny rozwój amatorskiej działalności kulturalnej.

Na mapie województwa wielkopolskiego Leszno wyróżnia się czytelnictwem. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba wypożyczeń jest w Lesznie największa w Wielkopolsce (2005 r.). W ostatnich dwóch latach zarówno liczba czytelników, jak i wypożyczeń nieco spadła, ale nadal utrzymuje się na wysokim poziomie (Tab. IV.3.8.3).

Tab. IV.3.8.3. Dane dotyczące działalności bibliotek w Lesznie

	J. m.	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
biblioteki i filie	ob.	8	8	8	8	8	8	8
księgozbiór	wol.	229 027	229 002	228 314	225 509	224 393	221 303	222 918
czytelnicy w ciągu roku	osoba	17 910	18 076	17 942	17 913	17 785	16 579	17 155
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	wol.	396 863	437 548	458 192	472 858	475 495	459 167	473 184
punkty biblioteczne w mieście	ob.	9	9	10	12	13	11	14

Źródło: GUS

Bardziej niepokoi fakt zmniejszenia księgozbioru. Porównanie danych z lat 2007 i 2001 wskazuje, że stan posiadania Miejskiej Biblioteki Publicznej zmniejszył się o ponad 6 tys. woluminów. Finansowanie MBP stanowi ważną pozycję w budżecie miasta Leszna przewidzianym na kulturę. Instytucja ta poza działalnością biblioteczną jest też organizatorem wystaw i wielu imprez aktywizujących działalność kulturalną miasta Leszna.

W rozdziale III.4.6. dotyczącym kapitału społecznego opisano wydatki budżetu miasta Leszna przeznaczone na kulturę, sport oraz edukację i pomoc społeczną. W ostatnich 14 latach miasto wydawało znaczne pieniądze na rozwój tych dziedzin życia i były to wydatki rosnące.

Miernikiem jakości życia są też dane dotyczące sytuacji mieszkaniowej. W ostatnich siedmiu latach nastąpił wzrost średniej powierzchni mieszkania o 2,1 m² oraz wzrost powierzchni mieszkania na jedną osobę – o 2,6 m². Zmiany te nie są szczególnie duże, jednak systematyczne.

Tab. IV.3.8.4. Powierzchnia mieszkania w m² w Lesznie

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1 mieszkania	69,0	69,2	69,4	69,8	70,2	70,5	71,1
na 1 osobę	22,1	23,3	23,6	23,8	24,0	24,2	24,7

Źródło: GUS

W latach 1998-2006 powierzchnia parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej wrosła z niespełna 79 ha do ponad 109 ha.

Ważnym elementem jakości życia jest stan środowiska naturalnego. Jego opis z wykorzystaniem danych statystycznych (porównaj rozdział II.5.) wskazuje na znaczną poprawę wielu jego aspektów. Złożyły się na to znaczne inwestycje miasta związane z budową wodociągów i kanalizacji, oczyszczalni ścieków i realizowanym projektem dotyczącym gospodarki odpadami.

Odczucia mieszkańców dotyczące stanu środowiska, wyrażone w badaniu Życie w Lesznie 2005, są także pozytywne. Najwyżej oceniono czystość i porządek oraz czystość powietrza w sąsiedztwie domu. Najniższą ocenę przyznano za czystość parków i lasów.

Tab. IV.3.8.5. Ocena stanu środowiska

	Bardzo dobrze	Raczej dobrze	Ani dobrze ani źle	Raczej źle	Bardzo źle	Średnia
1. Czystość powietrza w sąsiedztwie domu	17,5	58,5	13,5	8,5	2,0	3,81
2. Czystość powietrza w centrum miasta	4,0	51,8	32,3	10,5	1,4	3,46
3. Poziom hałasu w mieszkaniu	19,0	45,6	19,2	10,5	5,6	3,62
4. Poziom hałasu ulicznego w sąsiedztwie domu	12,9	40,7	19,8	19,2	7,3	3,33
5. Poziom hałasu ulicznego w centrum miasta	1,8	35,1	36,3	22,6	4,2	3,08
6. Czystość i porządek w sąsiedztwie domu	17,1	63,5	14,0	5,0	0,4	3,92
7. Czystość ulic, chodników i placów w mieście	8,9	60,7	20,4	8,7	1,2	3,67
8. Czystość parków i lasów w Lesznie	3,2	44,0	31,7	15,9	5,2	3,24
9. Stan i czystość miejsc rekreacji i wypoczynku	4,6	52,0	33,3	7,5	2,6	3,48

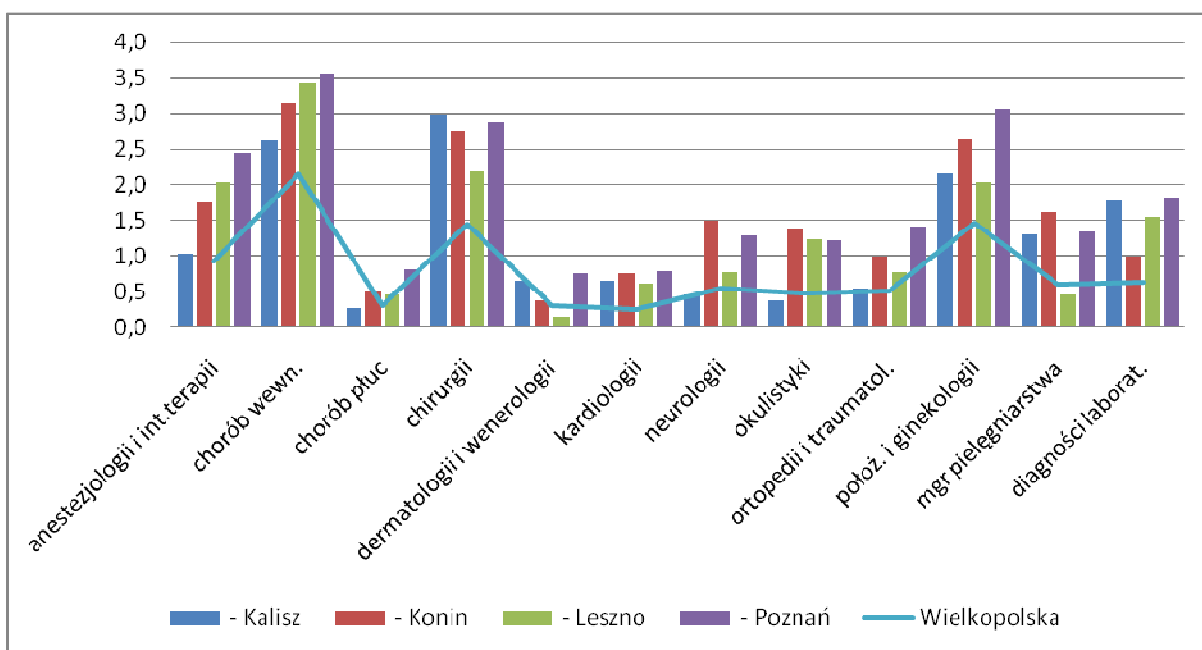
Źródło: Raport z badania Życie w Lesznie 2005

Innym ważnym czynnikiem służącym ocenie jakości życia w mieście jest ochrona zdrowia. W mieście funkcjonuje Wojewódzki Szpital Zespolony, który w rankingu Rzeczypospolitej ogłoszonym w październiku 2009 roku znalazł się na 64 miejscu w Polsce, a 7 w Wielkopolsce. Tworząc listę najlepszych szpitali w Polsce ocenie poddano przede wszystkim ich zarządzanie, jakość opieki i opiekę medyczną. W dalszej kolejności

przyznawano punkty za jakość usług dla pacjenta oraz certyfikaty jakości i skargi, wreszcie komfort pobytu i analizę zdarzeń niepożądanych. Z pewnością uzyskane miejsce w rankingu w skali kraju i Wielkopolski nie wskazuje na wysoki poziom opieki szpitalnej w Lesznie.

Do szerszego opisu ochrony zdrowia w Lesznie wykorzystano dane¹²⁶ dotyczące liczby lekarzy wybranych specjalności w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, liczby porad specjalistycznych udzielonych, chorobowości szpitalnej i zgonów na 1000 mieszkańców.

Leszno nie wyróżnia się pozytywnie liczbą lekarzy wybranych specjalności na 1000 mieszkańców w porównaniu z innymi miastami na prawach powiatu w Wielkopolsce. Poniżej średniej dla regionu sytuuje miasto liczba dermatologów i wenerologów oraz magistrów pielęgniarstwa. W stosunku do roku 2007 spadła liczba chirurgów w Lesznie, których było najwięcej w porównaniu z innymi miastami. W roku 2008 stosunkowo dużo było lekarzy chorób wewnętrznych, anestezyjologów i specjalistów od intensywnej terapii (drugie miejsce po Poznaniu), a także okulistów (drugie miejsce po Koninie).

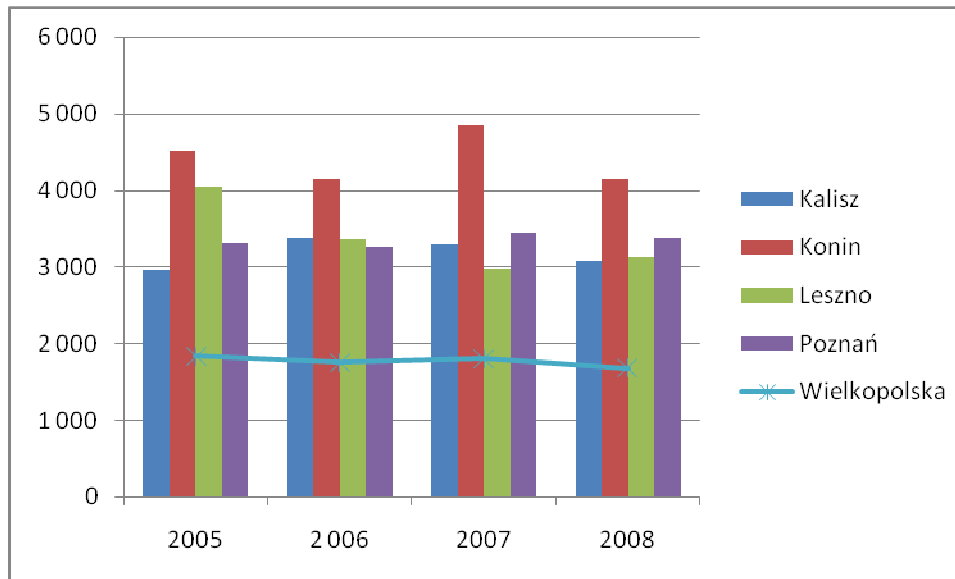

Ryc.IV.3.8.2. Lekarze wybranych specjalności i personel medyczny na 10 tysięcy mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski i średnio dla województwa w 2008 r.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Danych Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

Liczba porad specjalistycznych udzielonych w Lesznie na 1000 mieszkańców od roku 2005 do 2007 zauważalnie spadała i była najniższa wśród miast na prawach powiatu

¹²⁶ Dane Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

w Wielkopolsce. W roku 2008 nastąpił niewielki wzrost liczby porad specjalistycznych i nieznacznie Leszno wyprzedziło Kalisz (Ryc.IV.3.8.3.).

Ryc. IV.3.8.3. Porady specjalistyczne ogółem na 1000 mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski i średnio dla województwa

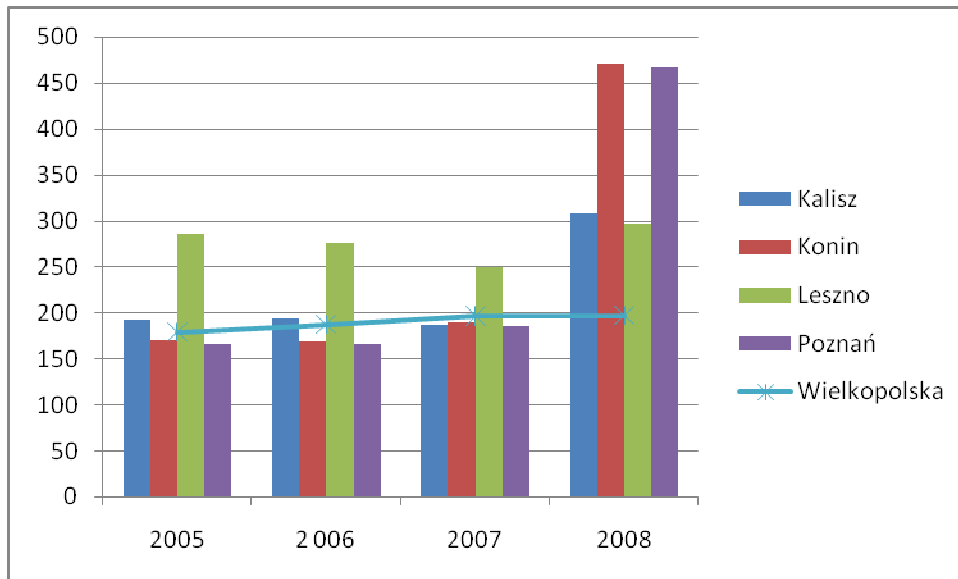
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Danych Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

Dane dotyczące chorobowości szpitalnej, w latach 2005-2007 wykazywały najwyższe wskaźniki dla Leszna, mimo, że w liczbach bezwzględnych następował niewielki spadek. Rok 2008 pokazał gwałtowny wzrost wskaźnika dla wszystkich miast na prawach powiatu w Wielkopolsce, choć najmniejszy dla Leszna, które tym razem znalazło się na ostatniej pozycji.

Tab.IV.3.8.6. Chorobowość szpitalna na 1000 mieszkańców

	Chorobowość szpitalna na 1000 mieszkańców			
	2005	2006	2007	2008
Kalisz	193	194	187	307
Konin	170	169	189	471
Leszno	285	276	249	296
Poznań	166	166	185	467
Wielkopolska	179	187	196	197

Źródło: Dane Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

Ryc.IV.3.8.4. Chorobowość szpitalna na 1000 mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski i średnio w województwie

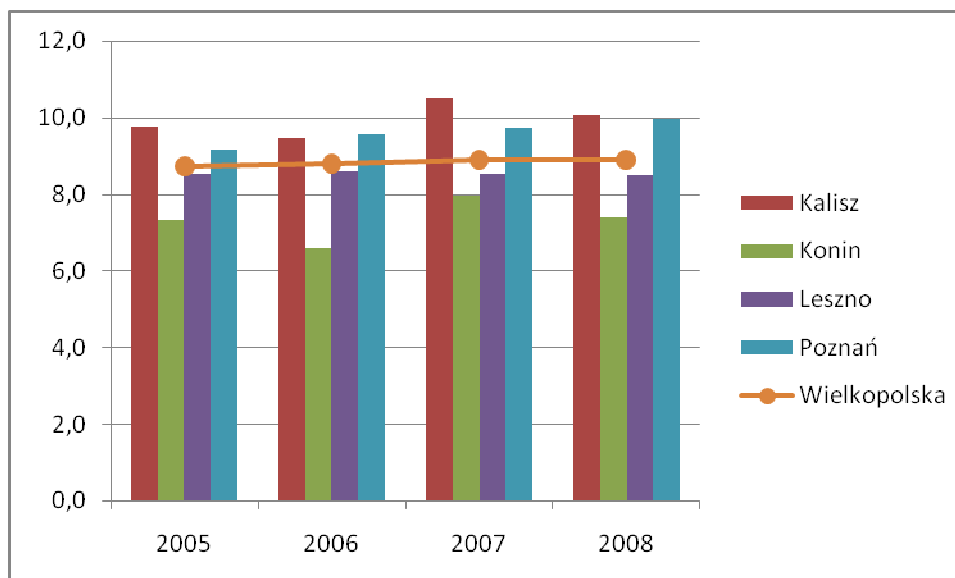
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Danych Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

W przypadku zgonów poniżej średniej dla Wielkopolski w przeliczeniu na 1000 mieszkańców znalazły się Leszno i Konin, przy czym Konin przez wszystkie cztery lata odnotował najmniej zgonów. W pozostałych miastach na prawach powiatu w województwie wielkopolskim oraz średnio dla regionu liczba zgonów była nieznacznie wyższa. Od 2007 roku najwięcej zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców było w Kaliszu, który wyprzedził Poznań.

Tab.IV.3.8.7. Zgony ogółem na 1000 mieszkańców w wybranych miastach i Wielkopolsce

	Zgony ogółem na 1000 mieszkańców			
	2005	2006	2007	2008
Kalisz	9,8	9,5	10,5	10,1
Konin	7,3	6,6	8,0	7,4
Leszno	8,5	8,6	8,5	8,5
Poznań	9,2	9,6	9,7	10,0
Wielkopolska	8,7	8,8	8,9	8,9

Źródło: Dane Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

Ryc. IV.3.8.5. Zgony ogółem na 1000 mieszkańców w wybranych miastach i Wielkopolsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Danych Wielkopolskiego Centrum Zdrowia Publicznego w Poznaniu – Informator Liczbowy Ochrony Zdrowia Województwa Wielkopolskiego za rok 2007 i 2008

Pod względem ochrony zdrowia przedstawione wskaźniki nie pozwalają na wyróżniającą ocenę miasta Leszna na tle innych wielkopolskich miast na prawach powiatu. Z drugiej strony wiele z przedstawionych wskaźników uzależniona jest od wielkości kontraktów podpisanych z Narodowym Funduszem Zdrowia. Wskaźnikiem niezależnym od kontraktu jest liczba zgonów. Wartość tego miernika na tle Wielkopolski i powiatów grodzkich najlepiej wypadła w Koninie i Lesznie, co wydaje się potwierdzać stosunkowo wysoką jakość życia. Z drugiej strony niska ocena leszczyńskiego szpitala w skali kraju i Wielkopolski nie pozwala na całkowite potwierdzenie tej tezy.

Ostatnim elementem jakości życia, który poddano ocenie jest bezpieczeństwo publiczne. Zachowując pewien dystans do statystyk policyjnych, które nie zawsze oddają rzeczywisty stan bezpieczeństwa i uznając za ważniejsze odczucia mieszkańców ponownie oparto się na badaniach opinii publicznej. Tab. IV.3.8.8. prezentuje zestawienie wyników deklarowanego poczucia bezpieczeństwa mieszkańców miasta Leszna uzyskanych w badaniach opinii publicznej przeprowadzonych w roku 2005 i 2009. Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Leszna wzrosło nieznacznie w stosunku do roku 2005, przy czym utrzymała się w świadomości społecznej ta sama hierarchia postrzeganych zagrożeń. Mieszkańcy nadal czują się najbezpieczniej we własnym domu i jego okolicy, jak również w centrum miasta, natomiast za relatywnie mniej bezpieczne uważają miejskie parki i tereny zielone oraz okolice dworca PKP i PKS. Należy zwrócić uwagę na fakt, że

niebezpiecznie we własnym domu i jego okolicy czuje się jedynie niewiele ponad 10% badanych mieszkańców.

Tab. IV.3.8.8. Poziom poczucia bezpieczeństwa – rozkład procentowy odpowiedzi

	Zdecydowa nie tak		Raczej tak		Trudno powiedzieć		Raczej nie		Zdecydowa nie nie	
	2005	2009	2005	2009	2005	2009	2005	2009	2005	2009
1. Sam w domu, gdy ktoś zadzwoni do drzwi	25,2	37,7	50,4	46,1	6,2	3,7	13,5	8,6	4,8	3,9
2. Sam w okolicy miejsca zamieszkania	19,8	34,4	58,9	51,0	8,1	3,3	9,9	8,6	3,2	2,7
3. Na dworcach PKP, PKS i przystankach MZK	5,0	8,8	34,1	35,2	30,4	29,1	23,0	20,5	7,5	6,4
4. W centrum miasta	10,9	23,0	57,9	58,2	18,7	9,8	9,3	6,8	3,2	2,1
5. W parkach miejskich i terenach spacerowych	6,0	12,9	39,1	42,8	28,6	25,6	18,8	14,3	7,5	4,5

Źródło: Raport z badania Życie w Lesznie 2005, Raport z badania Życie w Lesznie 2009

W obu badaniach zadano respondentom pytanie: *Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy był P. lub ktoś z członków gospodarstwa domowego ofiarą przestępstwa?* Wyniki z obu przytaczanych badań zestawiono w Tab.IV.3.9.

Tab.IV.3.8.9. Kontakt z przestępstwami

	2005		2009	
	Tak	Nie	Tak	Nie
1. Pan/i	4,8	95,2	2,1	97,9
2. Ktoś z Pana/i. rodziny	6,5	93,5	3,7	95,3

Źródło: Raport z badania Życie w Lesznie 2009

Rzeczywisty kontakt z przestępstwami, zarówno bezpośredni, jak też pośredni, pozostaje wśród mieszkańców Leszna na jednolicie niskim poziomie. Do kategorii ofiar przestępstw zaliczał się jedynie bardzo niewielki odsetek badanych, który w porównaniu z rokiem 2005 zmniejszył się o połowę.

Podsumowując jakość życia w Lesznie rozpatrywaną z wykorzystaniem różnych parametrów można określić ją jako dobrą. Mieszkańcy poziom życia w Lesznie oceniają wysoko. Doceniają wygodę w robieniu zakupów, poziom kształcenia dzieci i młodzieży oraz bezpieczeństwo życia w mieście. W mieście rozwija się budownictwo mieszkaniowe i wzrasta powierzchnia terenów zielonych. Mniej korzystnie wypada oferta kulturalna (szczególnie podnoszony jest brak kina) i ochrona zdrowia, choć uzyskane w tym zakresie wskaźniki nie mają wartości alarmujących. Oba parametry w pewnym stopniu mogą być zrekompensowane bliskością Poznania czy Wrocławia.

Analiza takich cech miasta jak jego dogodna wielkość i położenie, pozytywny wizerunek i atrakcyjność inwestycyjna, znaczne udogodnienia ekonomiczne dla przedsiębiorstw, ciągła rozbudowa infrastruktury miejskiej, w tym poszerzanie oferty atrakcyjnych terenów pod inwestycje, sukcesy w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na rozwój, działalność wielu instytucji otoczenia biznesu oraz dobry poziom jakości życia w Lesznie stanowią dowód na to, że miasto oferuje znaczne korzyści zewnętrzne dla przedsiębiorców. Z pewnością, w wielu przypadkach, nie są one w stanie przewyższyć korzyści aglomeracji, mogą jednak stanowić alternatywę dla firm, dla których bezpośrednia bliskość metropolii nie jest warunkiem kluczowym.

4. Innowacje

Niezwyczajnie ważnym warunkiem uzyskiwania przewagi efektywnościowej jest innowacyjność lokalnej gospodarki. Pojęcie innowacji według Schumpetera oznaczało wprowadzenie nowego towaru, nowej metody produkcji, otwarcie nowego rynku, zdobycie nowego źródła zaopatrzenia oraz wprowadzenie nowej organizacji i zarządzania. Nowsze i szersze ujęcie pojęcia innowacji według OECD¹²⁷ określa ją jako przekształcenie idei w nadający się do sprzedaży produkt lub usługę, nowy lub ulepszony proces produkcji lub dystrybucji względnie nowy sposób wprowadzenia usługi społecznej. W praktyce innowacja to zerwanie z dotychczasową praktyką w celu uzyskania przewagi konkurencyjnej poprzez zwiększenie efektywności produkcji, dystrybucji lub wprowadzenie nowego produktu, czyli wdrożenie nowej idei w przedsiębiorstwie lub na rynku. Współcześnie podkreśla się złożoność innowacji wskazując na przekształcenie pojęcia z pojedynczego aktu twórczego na kompleks zjawisk i procesów rozumianych jako złożone mechanizmy społeczne wytwarzających nowe wzorce i technologie produkcji. Jednocześnie dawny linearny model nauki i technologii zastąpił „interaktywny model innowacji”. Kukliński¹²⁸ określając istotę procesu innowacji opisuje ją jako interakcyjną i multidyscyplinarną, zlokalizowaną, zależną od technologicznego know-how, ale tylko w wyjątkowych wypadkach jest to jedyny konieczny warunek dla jej zaistnienia. Innowacja jest procesem integracji, uczenia się, kreatywnej destrukcji, ma charakter społeczny o kulturowych źródłach historycznych i wreszcie jest kosztowna i ryzykowna. Innowacja jest też procesem dynamicznym i cyklicznym, spowodowanym jej dyfuzją i utratą zdobytej przewagi innowacyjnej¹²⁹.

Wobec takiego rozumienia procesu innowacji zachodzi pytanie jakie czynniki i uwarunkowania mogą ten proces stymulować. Domański wskazuje jako podłoże dla innowacji lokalne zasoby wiedzy, znajomość danych produktów, procesów i technologicznych współzależności, wytworzone powiązania sieciowe oraz zachowania podmiotów ujęte w normy. Gawlikowska –Hueckel za pięć najistotniejszych czynników warunkujących proces innowacyjny uważa:

1. Występowanie jednocześnie zmian technologicznych, instytucjonalnych i społecznych,

¹²⁷ Baruk J., *Innowacje, kultura innowacyjna i poziom innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych*, Gospodarka Narodowa, nr 11-12, 2002, s. 82

¹²⁸ Kukliński A., *Problematyka przestrzeni europejskiej*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz” Warszawa 1997, s.289

¹²⁹ Domański R., *Regionalny poziom gospodarki uczącej się*, Czasopismo Geograficzne, LXXI nr 3-4, 2000

2. Działalność specyficznych struktur wewnątrz regionu (interakcje pomiędzy biznesem i nauką, informacją, edukacją, finansami i władzami) jako odpowiedzią na naciski z zewnątrz,
3. Innowacje przy spełnieniu pewnych warunków mogą zachodzić także w regionach peryferyjnych i strukturalnie słabych,
4. Warunkiem niezbędnym jest synergia występujących interakcji,
5. Ważne elementy sieci synergii to instytucje edukacyjne, jednostki badawczo-rozwojowe, doradcze i finansowe oraz władze lokalne i regionalne.

Z kolei badania dotyczące zależności poziomu innowacyjności MŚP od wielkości miasta wskazują na przewagę tych ośrodków, w których występuje:

- interaktywne uczenie się,
- wysoki poziom zurbanizowania,
- powiązania funkcjonalne elementów zagospodarowania obszaru,
- koncentracja funkcji produkcji¹³⁰.

W wielu opracowaniach podnoszone są też uwarunkowania dotyczące jednoczesnego występowania kapitału ludzkiego, instytucji naukowo-badawczych, odpowiedniej infrastruktury technicznej i sprzyjającego klimatu biznesowego. Są to czynniki, których kształtowanie znajduje się w zasięgu możliwości władz lokalnych, które powinny przyjąć rolę moderatora dla wszystkich aktorów procesu innowacji tworząc spójny system innowacyjny, przez który rozumie się sieć instytucji prywatnych i publicznych, których działanie i współpraca umożliwia wytwarzanie, adaptację i modyfikację, a także rozpowszechnianie innowacji i technologii na danym terenie¹³¹.

Stosowana w praktyce badawczej analiza innowacyjności gospodarki sprowadza się do przeglądu nakładów na innowacje, liczby przedsiębiorstw prowadzących działalność innowacyjną oraz liczby firm wdrażających innowacje produktowe i procesowe o różnej skali nowości. Bazując na danych statystycznych dla Leszna przedstawiono nakłady na innowacje oraz transfer technologii w przemyśle. Ponadto opierając się na badaniach ankietowych lokalnych przedsiębiorstw zanalizowano innowacje produktowe i procesowe. Wreszcie przedstawiono działalność Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie jako instytucji wspierającej przedsiębiorstwa w zakresie innowacji.

¹³⁰ Nowak M., Sikora D., *Konkurencyjność małych i średnich miast regionu łódzkiego*, Biuletyn KPZK PAN 2005, nr 220, s.54

¹³¹ Miedziński M., *Koordinacja procesów innowacji na przykładzie polskiego województwa. Aspekty instytucjonalne regionalnych systemów innowacji*, w red. Kukliński A., *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku*. Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2001, s. 211

4.1. Innowacyjność w przemyśle Leszna

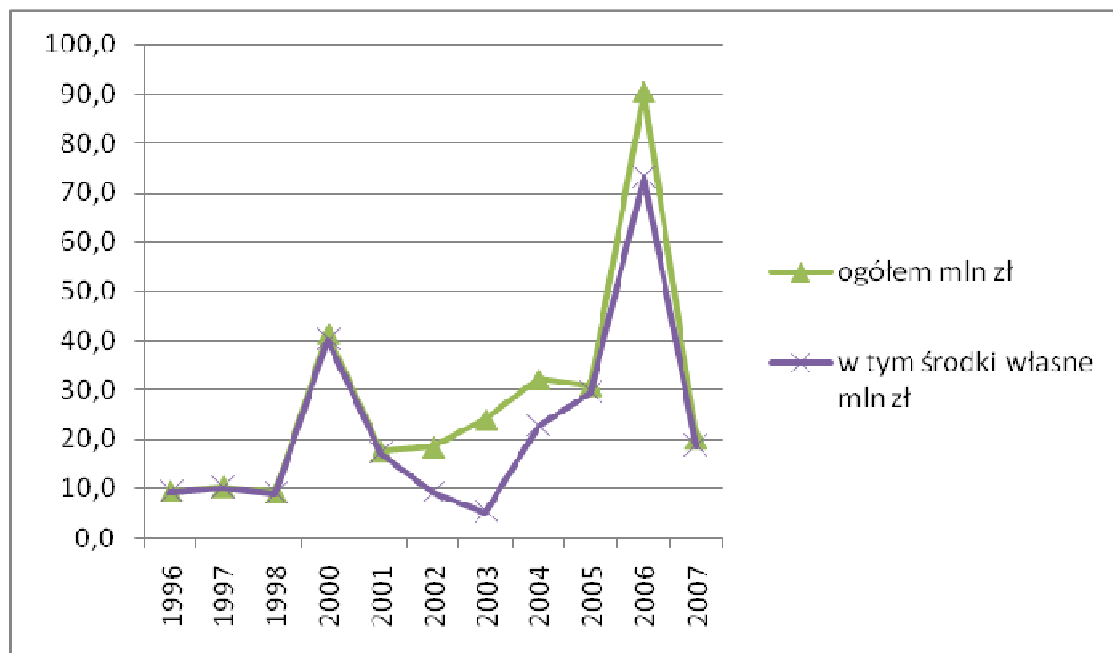
Przystępując do analizy innowacyjności w przemyśle w pierwszej kolejności zestawiono dane statystyczne dotyczące wielkości nakładów przeznaczanych na tego rodzaju działalność. Dane zaprezentowane w Tab. IV.4.1.1. wskazują na dużą nieregularność ponoszonych nakładów w latach 1996-2007. W okresie tym najwięcej (90 mln zł) na innowacje wydały leszczyńskie przedsiębiorstwa przemysłowe w roku 2006, z czego pewna część wydatków (17 mln zł) była finansowana ze środków zewnętrznych. Z pewnością dane te odzwierciedlają poważną inwestycję Leszczyńskiej Fabryki Pomp dokonaną właśnie w tym roku z udziałem środków unijnych. Jeszcze tylko rok 2000 w badanym okresie cechował się znacznymi wydatkami na działalność innowacyjną (41 mln zł), choć kwota ta nie stanowiła nawet połowy wydatków z roku 2006. Najmniej wydano na innowacje w roku 1998, bo

Tab. IV.4.1.1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych* w Lesznie w mln zł (w cenach bieżących)

	1996	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ogółem	9,4	10,3	9,1	41,3	17,5	18,3	23,8	32,2	30,8	90,3	20,1
w tym środki własne	9,4	10,3	9,1	40,2	17,3	9,3	5,3	22,6	29,5	73,1	18,8

*przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 49 osób

Źródło: Dane GUS

Ryc. IV.4.1.1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych średnich i dużych w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

zaledwie 9 mln zł. Począwszy od roku 2000 firmy przemysłowe regularnie finansowały działalność innowacyjną z udziałem środków zewnętrznych. Znaczny spadek nakładów na działalność innowacyjną w roku 2007 wydaje się mieć związek z oczekiwaniem przedsiębiorców na uruchomienie Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007-13, którego celem jest wspieranie tego typu przedsięwzięć w gospodarce poprzez znaczące ich dofinansowanie z funduszy unijnych.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego przemysł Leszna w latach 1996-2007 nie dokonał żadnej sprzedaży technologii. Liczba firm przemysłowych średnich i dużych, które prowadziły działalność badawczo-rozwojową od roku 1996 do 2007 była bardzo niewielka i wynosiła od 3 do 4. W tabeli IV.4.1.2. zestawiono dane o zakupie

Tab. IV.4.1.2. Transfer nowych technologii w przemyśle* Leszna wg kraju zakupu

	1996	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
liczba złożonych sprawozdań	15	8	8	44	18	18	23	72	20	-	-
Licencje											
<i>Polska</i>	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	0
<i>USA</i>	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Prace badawczo-rozwojowe:											
<i>Polska</i>	2	1	1	0	0	0	0	0	1	1	
<i>kraje UE</i>	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	1
<i>USA</i>	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Środki automatyzacji procesów produkcyjnych:											
<i>Polska</i>	2	1	1	0	1	2	1	7	1	3	3
<i>kraje UE</i>	1	2	2	0	2	2	1	0	1	2	3
<i>inne kraje europejskie</i>	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	1
<i>Japonia</i>	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
<i>USA</i>	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0
Usługi konsultingowe											
<i>Polska</i>	0	1	1	0	1	0	0	6	1	2	2
<i>kraje UE</i>	0	0	0	1	0	1	1	1	2	1	2

*przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 49 osób

Źródło: Dane GUS

technologii przez średnie i duże firmy przemysłowe w Lesznie. Nawet pobieżna analiza zestawionych danych pozwala zauważyć, że zakupy te były jednostkowe. Dodatkowo porównanie utrudnia bardzo zróżnicowana liczba złożonych w poszczególnych latach sprawozdań i brak danych w tym zakresie dla ostatnich dwóch lat.

Na podstawie tych jednostkowych danych trudno wyciągnąć jakieś konkretne wnioski. Co najwyżej można poczynić pewne obserwacje, że w ostatnich 3 latach nastąpił powrót zakupów prac badawczo-rozwojowych, które w latach 2001-4 nie występowały w ogóle.

Ponadto w ostatnich czterech latach zaznaczyła się lekka tendencja wzrostowa dla zakupu środków automatyzacji procesów produkcyjnych oraz usług konsultingowych.

Tab. IV.4.1.3. Liczba środków automatyzacji procesów produkcyjnych przemyśle* Leszna

	J.m.	1996	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
linie produkcyjne automatyczne	szt.	66	75	74	61	61	71	76	122	127	125	153
linie produkcyjne sterowane komputerem	szt.	4	6	7	6	8	13	20	46	48	54	53
centra obróbkowe	szt.	0	7	8	14	26	28	40	51	58	64	90
roboty i manipulatory przemysłowe	szt.	0	0	0	0	0	0	9	10	19	19	4
w tym roboty przemysłowe	szt.	0	0	0	0	0	0	3	4	16	17	1
komputery do sterowania i regulacji procesami technologicznymi	szt.	12	25	59	117	115	63	224	120	147	157	170

*przedsiębiorstwa zatrudniające powyżej 49 osób
Źródło: Dane GUS

Dane zestawione w Tab.IV.4.1.3. obciążone są tymi samymi mankamentami, co opisane powyżej. Uprawnionym wydaje się jednak stwierdzenie, że automatyzacja procesów produkcyjnych w przemyśle Leszna postępuje. W latach 1996-2007 wzrosła liczba linii produkcyjnych automatycznych, sterowanych komputerem i centrów obróbkowych, które częściowo zastąpiły roboty i manipulatory przemysłowe. Znacznie wzrosła też liczba komputerów do sterowania i regulacji procesami technologicznymi.

Na podstawie zestawionych powyżej danych poziom innowacyjności dużych i średnich przedsiębiorstw przemysłowych Leszna trzeba określić jako niski. Transfer nowych technologii w ostatniej dekadzie był dokonywany w jednostkowych przypadkach, a były lata w badanym okresie, w których żadna z niewielu jednostek składających sprawozdanie nie dokonywała zakupu licencji czy prac badawczo-rozwojowych. Niepokojąca jest też obserwacja, że ostatnie lata nie przyniosły żadnej znaczącej poprawy w tym zakresie. Poczerniającym wydaje się być fakt, że w badanym okresie zauważalnie wzrosła liczba środków automatyzacji procesów produkcyjnych w przemyśle, choć nie we wszystkich kategoriach.

4.2. Aktywność innowacyjna firm

Do oceny aktywności innowacyjnej firm leszczyńskich wykorzystano wyniki wspomnianych już badań leszczyńskich przedsiębiorców prowadzonych przez Urząd Miasta Leszna w roku 2006 oraz w roku 2003. Jednym z celów tych badań była identyfikacja innowacji produktowych i procesowych wprowadzonych przez ankietowane firmy, a także określenie źródeł wprowadzonych innowacji. Na podstawie odpowiedzi uzyskanych w badaniu stwierdzono, że prawie połowa badanych firm (48,5%) wprowadziła w ostatnich trzech latach nowy produkt lub usługę. W porównaniu z odpowiedziami na identyczne pytanie w badaniu z roku 2003 odsetek firm, które wprowadziły innowację wzrósł o 4,5 punkty procentowe.

Wśród 79 firm, które wprowadziły nowy produkt lub usługę przeważały firmy produkcyjne i zatrudniające więcej niż 10 osób. Najczęściej była to nowość w skali regionalnej (50%) lub krajowej (38%). Tylko 8 firm (12%) określiło swój nowy produkt czy usługę jako nowość w skali międzynarodowej (Tab.IV.4.2.1.).

Tab.IV.4.2.1. Rozkład charakteru innowacji

	Liczebność	Rozkład procentowy
Nowość w skali regionalnej	34	50,0
Nowość w skali krajowej	26	38,2
Nowość w skali międzynarodowej	8	11,8

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Nowy produkt lub usługa został stworzony najczęściej (42%) poza firmą. Jako źródło powstałej innowacji 22 przedsiębiorstwa (29%) wskazały własną firmę i tyle samo wskazań dotyczyło tworzenia innowacji przy współpracy własnego przedsiębiorstwa z innym.

Prawie 63% firm deklarowało, że wprowadziło w ostatnich 3 latach innowacje procesowe. W porównaniu z badaniem przeprowadzonym w 2003 roku nastąpił wzrost o 10 punktów procentowych. Bez względu na typ procesu (zmiany technologiczne, automatyzacja produkcji, zmiany w zarządzaniu, logistyce, informatyzacja) najczęściej były to innowacje o charakterze poważnym, jak pokazuje Tab. IV.4.2.2. W przypadku innowacji technologicznych, automatyzacji produkcji i informatyzacji drugą największą grupę stanowiły innowacje o charakterze radykalnym. W przypadku zarządzania i logistyki drugą ważną grupę stanowiły innowacje o charakterze nieznacznym.

Tab.IV.4.2.2. Rozkład innowacji procesowych według stopnia ich radykalności

	Radykalne	Poważne	Nieznaczne
Technologiczne	25,5	55,3	19,1
Automatyzacja produkcji	24,3	54,1	21,6
W zarządzaniu	15,7	52,9	31,4
Logistyczne	21,9	53,1	25,0
Informatyczne	32,9	42,1	25,0
Inne	50,0	50,0	0,0

Źródło: *Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.*

Analiza rozkładu typów innowacji wśród zmian o charakterze radykalnym wykazała, że największą grupę innowacji stanowią zmiany o charakterze informatycznym (39%), na drugim miejscu, choć ze znacznie mniejszym udziałem (19%) wskazano zmiany w zakresie technologii. Najmniej zmian radykalnych wprowadzono w logistyce i zarządzaniu. Wśród innowacji poważnych także najczęściej było informatycznych, a na drugim miejscu w zarządzaniu, a najmniejszą grupę innowacji odnotowano ponownie w logistyce. Podobny rozkład zidentyfikowano w przypadku innowacji o charakterze nieznacznym (Tab.IV.4.2.3.).

Tab.IV.4.2.3. Rozkład innowacji radykalnych, poważnych i nieznaczących według typu procesu

	Radykalne	Poważne	Nieznaczące
Technologiczne	18,8	20,8	15,0
Automatyzacja produkcji	14,1	16,0	13,3
W zarządzaniu	12,5	21,6	26,7
Logistyczne	10,9	13,6	13,3
Informatyczne	39,1	25,6	31,7
Inne	4,7	2,4	0,0

Źródło: *Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.*

Ważną informację pozyskaną w badaniu przedsiębiorstw stanowiły dane dotyczące sposobu wytworzenia innowacji w leszczyńskich przedsiębiorstwach. Zestawienie uzyskanych odpowiedzi potwierdziło, że przedsiębiorcy korzystają z trzech wskazanych źródeł innowacji. Największą grupę stanowiły innowacje procesowe stworzone przez samą firmę (35%). Niespełna 29% przedsiębiorstw zakupiła stosowną licencję, a 26% innowacji została stworzona poza firmą.

W badaniu pytano także o to, czy firma prowadzi własny dział badań i rozwoju. Wśród badanych firm zaledwie 11 (6,7%) deklorowało, że posiada własny dział badań i rozwoju.

Respondentów pytano o znormalizowane systemy zapewnienia jakości stosowane w firmie. Posiadanie certyfikatu zadeklarowało ok. 1/3 badanych przedsiębiorstw. Najczęściej był to British Retail Consortium Standard (36% wskazań), ISO (15% wskazań) i HACCP (13%).

Za jeden ze wskaźników innowacyjności firm przyjęto zdobyte przez nie nagrody i wyróżnienia. W latach 2002-2005 w grupie badanych przedsiębiorstw 22 (13,5% badanych) uzyskały nagrody potwierdzające w opinii respondentów ich innowacyjność. Były to różne certyfikaty i dyplomy, nagrody Fairplay, Polski sukces, Wielkopolska jakość i inne. Tab. IV.4.2.4. wskazuje, że przyznane certyfikaty i nagrody miały charakter jednostkowy i nie zawsze stanowiły świadectwo wysokiej aktywności innowacyjnej firmy.

Tab. IV.4.2.4. Jakie nagrody potwierdzające innowacyjność na rynku otrzymała firma w latach 2002 – 2005 - lista

Rodzaj lub nazwa nagrody	Liczba firm
Różne certyfikaty i dyplomy	6
Fairplay	3
Polski sukces	3
Wielkopolska jakość	3
Bezpieczna firma	1
Esculap	1
Europejski Ranking Dystrybutorów	1
Fairplay	1
Gazela	1
Grant Front	1
Najwyższa Jakość	1
Teraz Polska	1
Inna	5

Źródło: Urząd Miasta Leszna: Raport z badania leszczyńskich firm 2006.

Wyniki przytoczonych badań potwierdzają niewystarczającą innowacyjność przedsiębiorstw biorących udział w badaniu. Odnotowano pewien postęp w porównaniu z rokiem 2003 w zakresie liczby wprowadzanych innowacji produktowych i procesowych, ale jest on ciągle niewystarczający.

Ważnym czynnikiem wpływającym na wzrost innowacyjności jest obecność wsparcia instytucjonalnego dla tego rodzaju działalności. Taką funkcję pełniło w latach 2004-2007 Centrum Innowacji i Transferu Technologii, którego utworzenie w Lesznie było wpisane w Regionalną Strategię Innowacji. Z inicjatywy Miasta Leszna wspólnie z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w 2004 roku została utworzona spółka z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą Centrum Innowacji i Transferu Technologii. W uchwale Rady

Miejskiej wyrażającej zgodę na powołanie spółki, zapisano „Spółka będzie prowadziła działalność doradczą, promocyjną i edukacyjną w zakresie innowacji i transferu technologii. Będzie ona stanowiła pomost pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami z Leszna i regionu leszczyńskiego a sektorem badawczo-rozwojowym w zakresie upowszechniania i wdrażania innowacji i nowych technologii. Działalność spółki przyczyni się do lepszego poznania potrzeb innowacyjnych lokalnej gospodarki i zwiększenia jej konkurencyjności, jak również komercjalizacji rozwiązań naukowych lokalnych uczelni.” CiITT zrealizował trzy projekty w całości finansowane ze środków Unii Europejskiej i budżetu państwa (ZPORR): Utworzenie Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie (8.08.2005-31.03.2008), Akademia Innowacyjności (1.09.2006- 30.11.2007) oraz Kontynuacja działalności Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie (III-V. 2009).

Projekt "Utworzenie Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie" był skierowany dla przedsiębiorstw z subregionu leszczyńskiego. Głównym celem projektu było podniesienie poziomu innowacyjności przedsiębiorstw w subregionie leszczyńskim oraz wzmocnienie działających w Lesznie 3 szkół wyższych.

Tab. IV.4.2.5. Potrzeby innowacyjne przebadanych przez CiITT w zakresie doradztwa i szkoleń (dane z roku 2007)

Rodzaj doradztwa	Ilość przedsiębiorstw
wsparcie rozwoju nowych produktów	51
doradztwo marketingowe w zakresie wprowadzania nowych produktów	50
pomoc we wdrażaniu systemu jakości	50
wsparcie rozwoju nowych procesów	49
wprowadzenie technik zarządzania	42
wprowadzenie technologii IT	26
promocja eksportu nowych produktów	23
inne	144
Rodzaj szkolenia	Ilość przedsiębiorstw
wdrażanie systemów zarządzania produkcją, jakością, środowiskiem i personelem	98
marketing	58
profesjonalna obsługa klienta	54
biznes plan	43
wdrażanie nowych technologii	33
zarządzanie innowacjami w przedsiębiorstwie	24
zagadnienia IT	21
nowoczesne metody produkcji	20
inne	47

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych w CiITT.

Dzięki realizacji projektu, według danych CliTT, wsparciem objęto 324 firmy z subregionu leszczyńskiego, które wdrożyły 137 innowacji. Firmy leszczyńskie skorzystały z 1057 bezpłatnych godzin doradztwa oraz 28 szkoleń, konferencji i seminariów, w których udział wzięło 730 uczestników. Zrealizowano 2 badania potrzeb innowacyjnych przedsiębiorców oraz utworzono dwie bazy danych: o potrzebach innowacyjnych przedsiębiorstw oraz bazę ofert ośrodków naukowo-badawczych.

Przeprowadzone wśród beneficjentów CliTT-u badanie zapotrzebowania na dalsze usługi jednostki (Tab.IV.4.2.5) wskazują na konieczność kontynuacji wsparcia w zakresie rozwoju nowych produktów i ich komercjalizacji oraz w zakresie innowacji procesowych. Zarówno w przypadku doradztwa, jak i szkoleń wykazywane są znaczne potrzeby podnoszenia umiejętności zarządzania.

Kolejny projekt realizowany przez CliTT "Akademia Innowacyjności" był skierowany dla trzech grup beneficjentów przedsiębiorców i ich pracowników, pracowników jednostek otoczenia biznesu oraz lokalnych uczelni wyższych. Projekt ten był realizowany w postaci paneli podzielonych na sesje tematyczne. Tematyka sesji obejmowała m.in. wiedzę z zakresu Zintegrowanego Systemu Zarządzania TQM, wzornictwa przemysłowego, ochrony praw własności, zarządzania technologią, nabywania i wdrażania nowych technologii, pozyskiwania źródeł finansowania na innowacje w MŚP, komercjalizacji projektów innowacyjnych, roli wyższych uczelni we wspieraniu innowacyjności przedsiębiorstw oraz wiele innych tematów podnoszących kwalifikacje i umiejętności uczestników zajęć. Z zajęć skorzystało 60 uczestników.

Ostatnią inicjatywą, na którą udało się pozyskać środki unijne była "Kontynuacja działalności Centrum Innowacji i Transferu Technologii w Lesznie". Projekt był skierowany do mikro, małych i średnich przedsiębiorstw z subregionu leszczyńskiego, a jego celem było podniesienie ich innowacyjności. W ramach projektu udzielono 22 firmom 94,5 godziny doradztwa i konsultacji, które dotyczyły wskazania potencjalnych źródeł finansowania przedsięwzięć inwestycyjnych dla przedsiębiorstw, zwiększenia wiedzy i umiejętności kadr w przedsiębiorstwach oraz wskazania obszarów współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi.

Obecnie Centrum Innowacji i Transferu Technologii z różnych przyczyn znacznie ograniczyło zakres świadczonych przez siebie usług.

Innowacyjność przedsiębiorstw leszczyńskich opisana zarówno przy pomocy danych statystycznych dla przemysłu, jak i wyników badań opinii przedsiębiorców wykazuje ciągle

niski poziom. Nadal stosunkowo niska jest liczba firm wprowadzających innowacje produktowe i procesowe. Najczęściej są one nowością w skali regionalnej, a zmiany procesowe dotyczą przede wszystkim informatyzacji przedsiębiorstw. Mimo pewnych osiągnięć Centrum Innowacyjności i Transferu Technologii, uzyskane efekty są daleko niewystarczające, a obecne ograniczenie świadczonych usług z pewnością nie wpłynie pozytywnie na rynek lokalny. Podniesienie innowacyjności przedsiębiorstw nie tylko leszczyńskich wymaga skoordynowanych działań na poziomie kraju i regionu, które dopiero w dłuższej perspektywie czasowej mogą przynieść spodziewane rezultaty.

5. *Kontakty zagraniczne*

Międzynarodowe kontakty miasta oznaczają jego większe otwarcie na globalną gospodarkę. Stwarzają możliwość efektywniejszego uczestniczenia jednostki terytorialnej i działających w nim podmiotów w procesach zachodzących w globalnej skali. Dzięki kontaktom zagranicznym możliwa staje się konfrontacja z międzynarodową konkurencją i poszukiwanie drogi do podniesienia własnej atrakcyjności na szeroko rozumianym globalnym rynku.

Umiejscowienie miasta może oznaczać przyciąganie i adaptację zagranicznych czynników rozwoju w postaci kapitału, kadr, technologii, wiedzy i know-how lub pozyskiwanie i wykorzystywanie doświadczeń w zakresie postaw, kultury itp.¹³² Stopień otwarcia miasta na kontakty zagraniczne w znacznym stopniu zależy od władz lokalnych, ale powiązany jest także z jakością kapitału społecznego. Leszno jest miastem otwartym na współpracę międzynarodową od wieków. Swój największy rozwój zawdzięczało tolerancji i otwartości na inne kultury, który ze szczególną intensywnością nastąpił w wieku XVII. Także koniec ubiegłego i obecnego stulecia potwierdziły znaczną aktywność miasta w zakresie współpracy międzynarodowej, która przyniosła Lesznu konkretne korzyści w postaci nowych miejsc pracy i zrównoważonego rozwoju miasta.

5.1. **Współpraca zagraniczna koordynowana przez Urząd Miasta Leszna**

Międzynarodowa aktywność miasta została potwierdzona ważnymi wyróżnieniami: nagrodą „Złoty Gwiazd” przyznaną przez Komisję Europejską oraz Dyplomem, Flagą i Honorową Plakietką Europy przyznanymi Lesznu przez Radę Europy za szerzenie myśli europejskiej. Prowadzona polityka umiejscowienia miasta ma służyć przede wszystkim wymianie doświadczeń z partnerami zagranicznymi i rozwojowi kapitału ludzkiego, które tworzą potencjał do podnoszenia konkurencyjności miasta na rynku międzynarodowym. Najważniejsze kontakty zagraniczne miasta opierają się na podpisanych umowach partnerskich o współpracy: z niemieckim Suhl (od 1984 roku), holenderską gminą Deurne (od 1989 roku) i francuskim Montluçon (od 2004 roku). Kontakty z tymi siostrzanymi gminami nie ograniczają się jedynie do oficjalnych wizyt. Każde spotkanie służy wymianie

¹³² Lendzion J., Toczyski W. *Współpraca sieciowa i budowa partnerstwa dla rozwoju zrównoważonego. Koncepcje teoretyczne, założenia, definicje, metody*, we: *Współpraca sieciowa w rozwoju regionu metropolitalnego*, Wydawnictwo Studiów Europejskich w Gdyni, Gdynia 2002, s. 57-58

doświadczeń i uczeniu się od siebie nawzajem. Leszno wiele skorzystało, zwłaszcza po roku 1989 dzięki intensywnej kooperacji z Deurne. Władze miasta, ale także pracownicy urzędu i podległych jednostek pozyskiwali informacje i doświadczenia dotyczące funkcjonowania wielu dziedzin samorządu w Holandii, które następnie znajdowały zastosowanie w Lesznie. Począwszy od funkcjonowania rady miejskiej i organizacji urzędu, poprzez sprawy socjalne, promocję, oświatę, sport i turystykę, budowę dróg i ścieżek rowerowych po finanse, oczyszczanie ścieków i gospodarkę odpadami komunalnymi. W tych pierwszych latach po zmianie ustrojowej w Polsce to głównie Leszczynianie uczyli się od Holendrów z Deurne, z czasem zaczęto prowadzić wspólne projekty i również strona niderlandzka mogła pozyskiwać przykłady dobrych praktyk w Lesznie. Ta intensywna wymiana polegająca na wizytach tematycznych i stażach pracowniczych obejmowała nie tylko radnych i pracowników urzędu oraz podległych mu jednostek. Uczestniczyli w niej także przedstawiciele biznesu, policji, straży pożarnej, reprezentanci sfery kultury i sportu, młodzież i nauczyciele czy wreszcie zwykli mieszkańcy. Już na początku lat dziewięćdziesiątych powstało stowarzyszenie o nazwie Koło Przyjaciół Leszno-Deurne, które stawiało sobie za cel nawiązywanie kontaktów między mieszkańcami obu gmin. Zwłaszcza w początkowej fazie działania stowarzyszenia powstało wiele kontaktów pomiędzy różnymi grupami mieszkańców.

Współpraca z Suhl zapoczątkowana jeszcze w latach 70-tych, czyli przed podpisaniem oficjalnej umowy partnerskiej, rozwijała się intensywnie poprzez wymianę młodzieży szkolnej oraz zakłady pracy, jeszcze w czasach PRL i NRD. Lata przekształceń po 1989 roku w Suhl były szczególnie trudne i wówczas wymiana z Leszmem była nieco mniej intensywna. Ponowne ożywienie nastąpiło pod koniec lat 90-tych i po roku 2000. Podobnie jak w kontaktach z holenderską gminą dominowała wymiana doświadczeń związana z gospodarką komunalną, przygotowaniem terenów przemysłowych, gospodarką mieszkaniową, kulturą, sportem, pomocą społeczną, itp.

Ostatnia z umów partnerskich, podpisana w 2004 roku w Montluçon, była przypieczętowaniem współpracy zainicjowanej przez współpracujące ze sobą firmy z obu miast. Z uwagi na znaczną odległość pomiędzy miastami (1600 km) kontakty te nie są tak częste. Podejmowano pewne próby rozwoju kontaktów gospodarczych: pomiędzy Regionalną Izbą Handlowo-Przemysłową i Izbą w Montluçon oraz uczestnictwo w lokalnych targach w Montluçon, jednak nie przyniosły one trwałych efektów. Udała się natomiast prezentacja kultury polskiej we Francji, jak i francuskiej w Lesznie oraz wymiana młodzieży.

Poza tymi kontaktami zagranicznymi Leszno uczestniczyło w trójstronnym projekcie realizowanym w partnerstwie z holenderskim Deurne i kameruńskim Batouri. Przedsięwzięcie to było w 100% finansowane przez rząd holenderski. Trwający 2 lata projekt „Środowisko i rozwój w Batouri”, którego celem było polepszenie standardu życia najuboższych rolników w Batouri oraz kampania informacyjna w Lesznie kształtująca postawy tolerancji i otwartości, pozwoliła wielu mieszkańcom Leszna na zapoznanie się z problemami krajów afrykańskich, a także zagrożeniami związanymi z nierównością społeczną w kontekście procesu globalizacji. Przygotowanie i realizacja projektu były dobrą szkołą, jak pozyskiwać środki z funduszy europejskich i jak realizować przyjęte zadania w środowisku międzynarodowym.

Od roku 2002 Leszno, jako jedyne polskie miasto jest członkiem Sieci kooperacyjnej europejskich miast średniej wielkości. Sieć ta powstała z inicjatywy austriackiego miasta St. Pölten i liczy obecnie 32 członków z 12 państw Europy. Praca w sieci polega na organizowaniu i uczestniczeniu w konferencjach tematycznych, które odbywają się dwa razy do roku w jednym z miast-członków. Spotkania te poświęcone są ważnym tematom dla samorządowców: finansom, zarządzaniu kulturą, pomocy społecznej, ochronie środowiska, komunikacji społecznej itp. Ich celem jest wymiana i poszukiwanie dobrych praktyk realizowanych w miastach średniej wielkości oraz informowanie odpowiednich instytucji europejskich o problemach nurtujących miasta średniej wielkości.

W mniejszym zakresie Leszno prowadzi też współpracę z ukraińskim Stryjem i chorwackim Sišakiem, z tym ostatnim w ubiegłym roku odpisano list intencyjny o współpracy. Kontakty te mają przede wszystkim wymiar wymiany kulturalnej.

W listopadzie 2008 roku miasto Leszno przystąpiło do międzynarodowego projektu „Rola szkół wyższych w rozwoju gospodarczym miast” – RUnUP. Celem tego przedsięwzięcia jest znalezienie praktycznych rozwiązań na rozwój miast średniej wielkości w oparciu o partnerstwo w ramach tzw. „potrójnej spirali”, czyli współpracy biznesu, nauki i władz lokalnych. W realizacji projektu bierze udział sieć 9 miast europejskich średniej wielkości. Poza Lesznem są to Gateshead (Wielka Brytania), Solna (Szwecja), Dunkierka (Francja), Poczdam (Niemcy), Barakaldo (Hiszpania), Agueda (Portugalia), Campobasso (Włochy) i Patras (Grecja). Głównym produktem projektu jest stworzenie Lokalnego Programu Działań, który uwzględniając lokalne warunki i potrzeby będzie stymulował rozwój gospodarczy w miastach uczestniczących w projekcie. W tym celu każdy partner sieci powołał Lokalną Grupę Wsparcia, w skład której wchodzi reprezentanci miejscowej gospodarki, instytucji wspierających biznes, uniwersytetów lub szkół wyższych oraz władz

lokalnych. W leszczyńskiej Lokalnej Grupie Wsparcia pracują przedstawiciele Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Wyższej Szkoły Humanistycznej, Regionalnej Izby Przemysłowo-Handlowej, Centrum Innowacji i Transferu Technologii, firm Skanska i Viacon, Poznańskiego Parku Naukowo-Technologicznego, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego oraz Rady Miejskiej i Urzędu Miasta Leszna. Realizacja przedsięwzięcia obejmuje cztery fazy. Po pierwsze dokonanie diagnozy stanu lokalnej gospodarki. Zrozumienie, jaki jest stan jej transformacji, jakie sektory są lub mogą być dla miasta najważniejsze i jakie są ich potrzeby. Te informacje zostaną skonfrontowane z ofertą lokalnych szkół wyższych i instytucji otoczenia biznesu oraz poddane analizie zgodności potrzeb z ofertą oraz wyborem narzędzi i sposobów na ich lepsze dopasowanie. Realizacja tego pierwszego etapu będzie stanowić podstawę do dalszej pracy w projekcie. Wnioski z diagnozy posłużą do przygotowania strategii rozwoju gospodarczego miasta bazującej na współpracy w ramach „potrójnej spirali”. Strategia ta opierając się na celach poszczególnych aktorów i możliwym partnerstwie między nimi, a także wykorzystując powstający wówczas efekt synergii, ma stworzyć spójną wizję rozwoju gospodarczego Leszna oraz jasną drogę dojścia do niej. Ważnym etapem realizacji projektu jest wymiana doświadczeń pomiędzy uczestnikami projektu zarówno wewnątrz miasta, jak i pomiędzy miastami – uczestnikami projektu. W projekcie przewidziano wzajemne staże w instytucjach reprezentujących „potrójną spiralę”, wymianę najlepszych praktyk, wizyty studyjne a także szkolenia i seminaria. Ostatnim etapem projektu będzie wypracowanie strategii unikalnej marki miasta, w kontekście promocji Leszna jako miejsca prowadzenia działalności gospodarczej i atrakcyjnego miejsca do zamieszkania dla wykwalifikowanych pracowników. Strategia ta będzie służyć przyciągnięciu i utrzymaniu nowych inwestorów oraz „wymagającego” kapitału ludzkiego. Realizacja projektu przewidziana jest na 30 miesięcy i w 80% finansowana jest z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach programu URBACT II.

Pewną formą kontaktów międzynarodowych jest uczestnictwo miasta Leszna w targach. Od lat miasto prezentuje swoje walory turystyczne na Międzynarodowej Giełdzie Turystycznej w Berlinie. W przeszłości prezentowano ofertę inwestycyjną miasta na targach nieruchomości MIPIM w Cannes oraz dwukrotnie na targach Exporeal w Monachium, a także podczas wystawy Expo w Hannoverze w 2000 roku.

5.2. Kontakty międzynarodowe różnych instytucji i stowarzyszeń.

Poza współpracą zagraniczną koordynowaną przez Urząd Miasta Leszna wiele instytucji i organizacji nawiązuje własne kontakty. Szczególnie aktywne w tym zakresie są szkoły wszystkich poziomów, które zawiązały partnerstwa z konkretnymi szkołami poza granicami Polski, bądź uczestniczą w międzynarodowych projektach.

Ważną formą kontaktów z zagranicą i dość wyjątkową w skali miasta tej wielkości jest organizacja międzynarodowych zawodów sportowych. Leszno jest jedynym miastem na świecie, które trzykrotnie było organizatorem Szybowcowych Mistrzostw Świata. Lotnisko Centralnej Szkoły Szybowcowej było miejscem, w którym odbyło się wiele innych międzynarodowych imprez szybowcowych, balonowych, mikrolotów, modeli lotniczych itp. Od kilku lat w mieście na stadionie żużlowym im. Alfreda Smoczyka odbywają się międzynarodowe zawody żużlowe z cyklu Grand Prix oraz Drużynowy Puchar Świata. Na międzynarodowych zawodach Leszno w ostatnich latach gościło także jeźdźców specjalizujących się w skokach przez przeszkody, szermierzy, koszykarzy, baloniarzy i szachistów. Także leszczyńscy sportowcy uczestniczą w zawodach organizowanych poza granicami kraju jako reprezentanci Polski lub w ramach wymiany pomiędzy klubami.

Tradycją są też w Lesznie międzynarodowe wystawy psów rasowych organizowane w mieście dwa razy do roku.

Mniej imprez o zasięgu międzynarodowym organizowanych jest w sferze kultury. Cykliczny charakter mają Międzynarodowe Dni Muzyki i Folkloru oraz Międzynarodowe Turnieje Taneczne.

5.3. Firmy z kapitałem zagranicznym, ważniejsi inwestorzy.

Przedstawiona w poprzednim rozdziale liczba firm z kapitałem zagranicznym w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyróżnia Leszno na tle innych miast Wielkopolski. Jest to efekt konsekwentnie prowadzonej polityki promocyjnej, bazującej na efektywnym wykorzystaniu atutów położenia, taniej siły roboczej oraz udogodnień dla inwestorów połączonych z wysoką jakością życia.

Pierwszym dużym inwestorem zagranicznym była firma Lucas Wiring Systems Ltd. Było to wówczas brytyjsko-japońskie joint venture, które w 1995 roku otworzyło fabrykę produkującą wiązki kabli elektrycznych do samochodów osobowych marki Toyota i Nissan.

Obecnie firma jest w 100% własnością japońskiego koncernu Sumimoto i zmieniła nazwę na SEWS Polska. W najlepszym okresie firma zatrudniała w Lesznie 1300 osób.

W Tab. IV.5.3.1. zestawiono ważniejszych inwestorów zagranicznych w mieście. Lokalizacja pięciu z nich: Arot Polska Sp. z o.o., Euroline Polska Sp. z o.o., Frili Properties Polska Sp. z o.o., Mobilteam Polska Sp. z o.o. oraz Euro-Comfort Sp. z o.o., a także w pobliskiej Rydzynie firmy Viacon Polska Sp. z o.o. jest związana z działalnością szwedzkiej grupy kapitałowej Bonier. Pierwsza spółka tej grupy – Arot Polska Sp. z o.o. rozpoczęła produkcję w Lesznie w 1995 roku. Niewielka firma produkująca rury osłonowe z polipropylenu, głównie na potrzeby przewodów energetycznych, ale także innych elementów infrastruktury, odniosła w Lesznie sukces i zachęciła grupę Bonier do kolejnych inwestycji w Lesznie. Obecnie firma Arot należy do holenderskiego koncernu WAVIN.

Tab. IV.5.3.1. Zestawienie ważniejszych zagranicznych inwestorów w Lesznie, stan na koniec roku 2008.

Nazwa firmy	W Lesznie od roku	Kraj pochodzenia kapitału	Rodzaj działalności
SEWS POLSKA Sp. z o.o.	1995	Japonia	Produkcja wiązek kabli elektrycznych do samochodów osobowych
C&C Partners Telecom Sp. z o.o.	1992	Holandia	Usługi telekomunikacyjne
Arot Polska Sp. z o.o.	1995	Holandia	Produkcja rur osłonowych z polipropylenu
Frili Properties Polska Sp. z o.o.	1997	Szwecja	Usługi inwestycyjne, przygotowanie i realizacja obiektów przemysłowych i biurowych
Euroline Sp. z o.o.	1998	Szwecja	Produkcja mebli tapicerowanych
MOEBELTEAM Polska Sp. z o.o.	2000	Niemcy	Producent wypoczynkowych foteli skórzanych
EURO-COMFORT Sp. z o.o.	2000	Niemcy	Produkcja artykułów pościelowych: kołder, poduszek
Leithäuser Polska Sp. z o.o.	1999	Niemcy	Produkcja ubrań męskich
Wilka Polska Sp. z o.o.	2005	Niemcy	Produkcja zamków drzwiowych

Źródło: Urząd Miasta Leszna – Wydział Promocji i Rozwoju.

Większość inwestorów zagranicznych zlokalizowanych w Lesznie stosuje procesy produkcyjne o niskim stopniu zaawansowania technologicznego wykorzystujące atut niskich kosztów siły roboczej. Dla miasta w czasach wysokiego bezrobocia, zwłaszcza w kontekście otoczenia o charakterze rolniczym (w niektórych firmach 40% pracowników stanowią mieszkańcy okolic), tego typu inwestycje były bardzo potrzebne. Ponadto zagraniczne firmy,

nawet jeśli nie były szczególnie zaawansowane technologicznie wniosły nową wiedzę o organizacji i zarządzaniu, która dzięki kontaktom biznesowym z innymi rodzimymi firmami rozprzestrzeniała się do nich. W Lesznie pojawili się też nowi pracownicy – specjaliści, którzy zachęteni atrakcyjną pracą w firmie o kapitale zagranicznym przynosili swoją wiedzę nabytą w dotychczasowym miejscu pracy. Wiedza o nowocześniejszych technologiach, organizacji i zarządzaniu rozprzestrzeniała się także za pośrednictwem pracowników przedsiębiorstw zagranicznych przechodzących z czasem do pracy w innych leszczyńskich firmach.

V. Zależności warunkujące osiągnięcie przewagi efektywnościowej

Celem tej części pracy jest zbadanie zależności zachodzących w gospodarce miasta Leszna, warunkujących osiągnięcie przewagi efektywnościowej oraz sprawdzenie czy występujące zależności prowadzą do efektu samowzmacniania wzrostu endogenicznego.

Jako miernik wzrostu przyjęto przychody przedsiębiorstw, wartość sprzedaną przemysłu oraz część dochodów własnych budżetu miasta. Wyboru takiego dokonano z powodu braku danych o wartości PKB dla jednostek mniejszych niż subregiony. Leszno do końca 2007 roku było częścią podregionu poznańskiego, który obejmował powiat poznański, graniczący bezpośrednio z miastem Poznań, i kilka przyległych powiatów i to one, bez wątplenia korzystające z renty położenia wokół aglomeracji, determinowały wartość uzyskanych wskaźników. Trudno w tej sytuacji interpretować wartości PKB subregionu poznańskiego jako reprezentatywne dla Leszna. Na początku 2008 roku utworzono subregion leszczyński, w skład którego oprócz miasta Leszna weszły powiaty: leszczyński, gostyński, kościański, rawicki, wolsztyński, nowotomyski, grodziski i międzychodzki. Pięć z wymienionych powiatów stanowiło część dawnego województwa leszczyńskiego, a pozostałe wydają się mieć do nich zbliżoną strukturę. Z całą pewnością ta względna jednorodność subregionu sprawi, że dane dotyczące PKB będą bardziej reprezentatywne dla Leszna. Będą one jednak dostępne dopiero od 2008 roku, dlatego w pracy posłużono się danymi dotyczącymi przychodów przedsiębiorstw oraz dochodów budżetu miasta Leszna jako wskaźników wzrostu i analizowano ich dynamikę. Następnie badano czy w Lesznie zachodzi zjawisko zastępowania kapitału fizycznego oraz jakiego rodzaju relacje występują pomiędzy poszczególnymi rodzajami kapitałów.

1. Wzrastające przychody

1.1. Przychody przedsiębiorstw

Przychody przedsiębiorstw ogółem i z podziałem na sekcje PKD były poddane analizie w rozdziale IV.1.3. W latach 2000-2007 wzrost przychodów ogółem przedsiębiorstw wyniósł 82% i największy był w przetwórstwie przemysłowym. W tej części pracy badano wielkość przychodów i wartości brutto środków trwałych w relacji do liczby zatrudnionych. W tabeli V.1.1.1. zestawiono dostępne dane dotyczące przychodów przedsiębiorstw

w przeliczeniu na 1000 pracujących oraz wartość brutto środków trwałych w przeliczeniu na 1000 pracujących. Oba wskaźniki uwzględniają dane cząstkowe dotyczące firm zatrudniających co najmniej 9 osób. Wartość przychodów w przedsiębiorstwach dostępna jest dopiero od roku 2000. Na Ryc. V.1.1.1 widać wyraźnie, że z wyjątkiem roku 2002, od roku 2000 do 2007 nastąpił znaczny wzrost przychodów na 1000 pracujących, co oznacza istotny wzrost wydajności pracy w tym okresie (o 63%). Wzrost nastąpił także w zakresie

Tab.V.1.1.1. Przychody przedsiębiorstw ogółem i wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących w firmach Leszna*

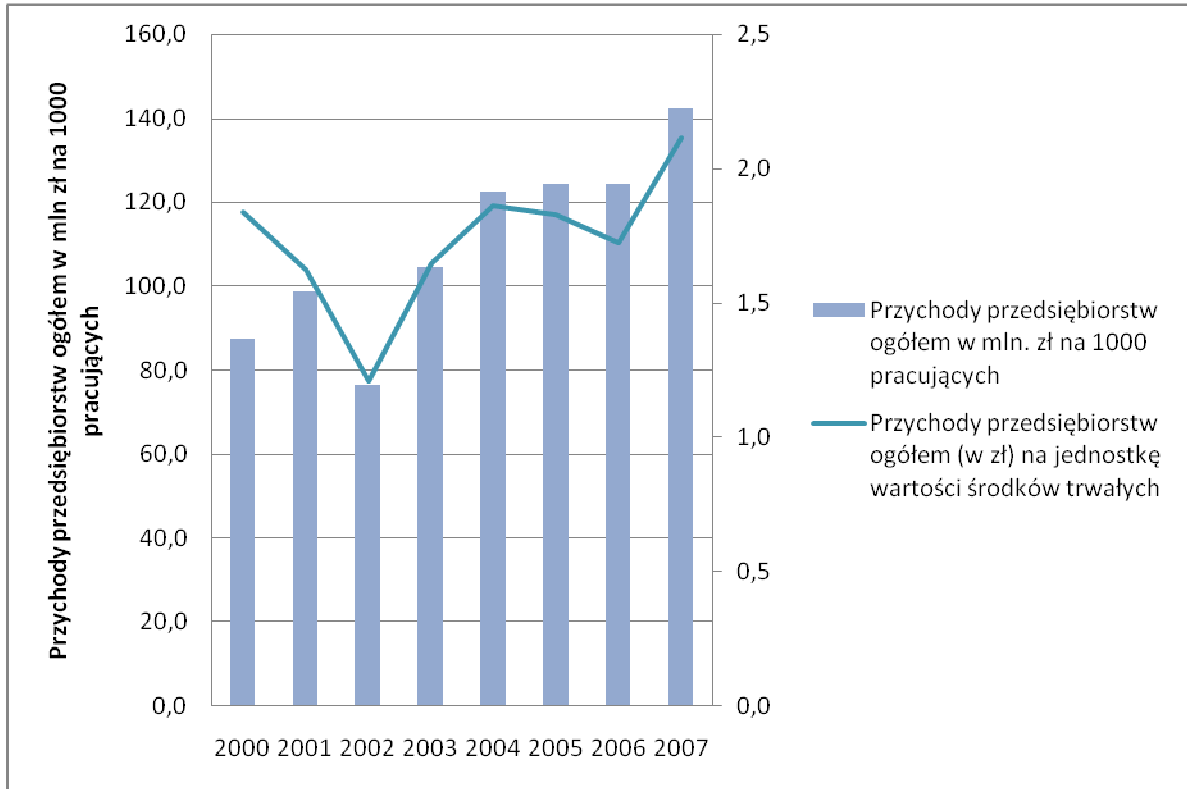
Lata	Przychody przedsiębiorstw ogółem na 1000 pracujących		Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach (w mln.żł) na 1000 pracujących	
	w mln. zł	dane z roku 2000 =100%	w mln. zł	dane z roku 2000 =100%
1998	b.d.	-	37,4	78,7
1999	b.d.	-	43,9	72,1
2000	87,5	100,0	47,5	100,0
2001	98,9	113,0	60,9	128,2
2002	76,6	87,5	63,2	133,1
2003	104,4	119,3	63,4	133,5
2004	122,5	140,0	65,8	138,5
2005	124,5	142,3	68,1	143,4
2006	124,2	141,9	72,1	151,8
2007	142,4	162,7	67,3	141,7

* dotyczy przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 9 osób i jednostkach sfery budżetowej bez względu na zatrudnienie

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

wartości brutto środków trwałych w przeliczeniu na 1000 pracujących. Od roku 1998 do 2007 nastąpił wzrost wartości środków trwałych na 1000 zatrudnionych o 80 %, a o 42% od roku 2000. Oznacza to, że polepszeniu uległo wyposażenie techniczne stanowisk pracy, co przełożyło się na wzrost wydajności pracy. Porównanie dynamiki wzrostu tych dwóch wskaźników pozwala zaobserwować fakt, że przyrost przychodów był wyższy niż przyrost środków trwałych na 1000 pracujących, co wskazuje, że źródłem tych „dodatkowych” przychodów mogły być inne rodzaje kapitału. Dla dokładniejszego zbadania tego zjawiska dokonano porównania przychodów na jednostkę wartości środków trwałych z przychodami na 1000 pracujących (Tab.V.1.1.2.). Analiza zestawionych danych przedstawionych na wykresie V.1.1.1. pozwala zaobserwować, że produktywność kapitału rosła znacznie wolniej niż wydajność pracowników. Podczas gdy produktywność kapitału w badanym okresie

spadała dwukrotnie w latach 2001-2002 i 2005-2006, wydajność kapitału ludzkiego spadała tylko w roku 2002 w znacznie mniejszej skali i w minimalnym stopniu w roku 2006.

Ryc. V.1.1.1. Zestawienie przychodów przedsiębiorstw ogółem w przeliczeniu na jednostkę wartości środków trwałych oraz w przeliczeniu na 1000 pracujących.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab.V.1.1.2. Przeliczenie przychodów przedsiębiorstw ogółem na jednostkę wartości środków trwałych oraz na 1000 pracujących w Lesznie

Lata	Przychody przedsiębiorstw ogółem na jednostkę wartości środków trwałych		Przychody przedsiębiorstw ogółem na 1000 pracujących	
	w zł	dane z roku 2000 = 100%	w mln zł	dane z roku 2000 = 100%
2000	1,8	100,0	87,5	100,0
2001	1,6	88,3	98,9	113,0
2002	1,2	65,9	76,6	87,6
2003	1,6	89,5	104,4	119,4
2004	1,9	101,2	122,5	140,0
2005	1,8	99,4	124,5	142,3
2006	1,7	93,7	124,2	142,0
2007	2,1	114,9	142,4	162,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Wydajność kapitału ludzkiego w latach 2000-2007 wzrosła o 63%. Natomiast wzrost produktywności środków trwałych w tym okresie wyniósł tylko 15 %. Na podstawie tej obserwacji można wysnuć wniosek, że wzrost przychodów w przedsiębiorstwach Leszna w ostatnich latach był w większym stopniu efektem wzrostu jakości kapitału ludzkiego niż fizycznego.

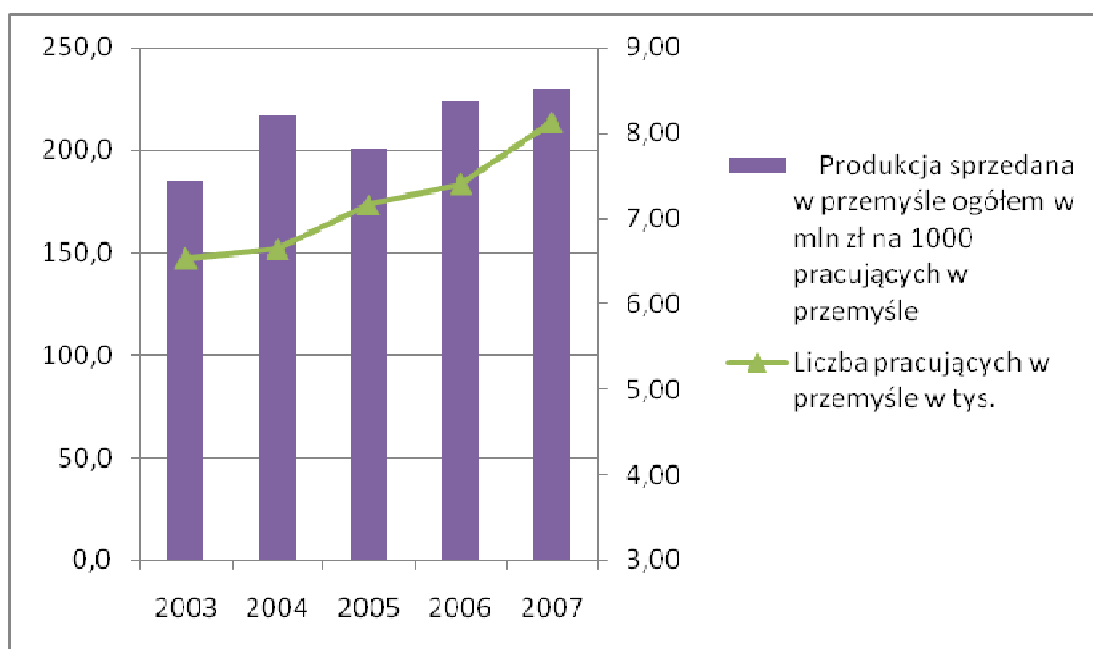
1.2. Produkcja sprzedana w przemyśle

Analizie poddano także wartość produkcji sprzedanej w przemyśle (Tab.V.1.2.1). Jak już stwierdzono w rozdziale II.7.9. wskaźnik ten dla Leszna w latach 2003-2007 w zasadzie przez cały czas rósł, z wyjątkiem małej korekty w roku 2005 i wyróżniał Leszno na tle wybranych byłych miast wojewódzkich. W celu uzyskania wydajności pracy w przemyśle przeliczono te wartości na 1000 osób tam zatrudnionych. Analiza uzyskanych danych wskazuje na widoczny spadek produkcji sprzedanej w przemyśle w roku 2005, co było spowodowane zauważalnym wzrostem zatrudnienia w przemyśle (8%). Produkcja ta jednak znacznie wzrosła (12%) w roku następnym. Kolejny intensywny wzrost zatrudnienia (10%) miał miejsce w roku 2007. Ta zmiana nie spowodowała jednak zmniejszenia produkcji sprzedanej na pracownika w przemyśle, a wręcz przeciwnie odnotowano niewielki wzrost (3%). Można zatem przyjąć, że nastąpił znaczny wzrost wydajności pracy w przemyśle w porównaniu do lat poprzednich. Potwierdza to zaobserwowaną tendencję wzrostu jakości kapitału ludzkiego w przedsiębiorstwach Leszna w ostatnich latach.

Tab.V.1.2.1. Produkcja sprzedana w przemyśle i pracujący w przemyśle w Lesznie

	2003	2004	2005	2006	2007
Produkcja sprzedana w przemyśle ogółem w mln zł	1 206,6	1 438,3	1 436,0	1 655,7	1 871,3
<i>W % w stosunku do roku poprzedniego</i>	-	119,2	99,8	115,3	113,0
Liczba pracujących w przemyśle w tys.	6,54	6,64	7,16	7,40	8,13
<i>W % w stosunku do roku poprzedniego</i>	-	101,6	107,8	103,3	109,9
Produkcja sprzedana w przemyśle ogółem w mln zł na 1000 pracujących w przemyśle	184,6	216,5	200,5	223,8	230,1
<i>W % w stosunku do roku poprzedniego</i>	-	117,3	92,6	111,6	102,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Ryc. V.1.2.1. Produkcja sprzedana w przemyśle w mln zł na 1000 pracujących w przemyśle i pracujący w przemyśle w tys., w Lesznie

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

1.3. Dochody w budżecie miasta Leszna

Mając świadomość niedoskonałości danych dotyczących przychodów przedsiębiorstw leszczyńskich polegającą na pomijaniu przychodów firm zatrudniających mniej niż 9 osób, jako drugi badany parametr wzrostu wprowadzono dochody własne w budżecie miasta Leszna.

W tej grupie dochodów najważniejszą pozycję stanowią udziały w podatkach dochodowych od osób fizycznych i osób prawnych. W tabeli V.1.3.1. dokonano przeliczenia tych wartości na jednego mieszkańca. Przed poddaniem analizie danych w tabeli, trzeba jednak wyjaśnić, że w badanym okresie obowiązywały różne wysokości udziałów w podatkach od osób fizycznych i prawnych. W latach 1996-1998 było to 16% wpływów z podatku dochodowego osób zamieszkałych na terenie miasta i 5% podatku dochodowego od osób prawnych funkcjonujących na jego obszarze. Utworzenie powiatów od roku 1999 i przyjęcie ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego w latach 1999 i 2000¹³³ spowodowało wprowadzenie zmian wielkości udziałów. W efekcie w latach 1999-2003 wysokość udziału w podatkach osób fizycznych wyniosła 28,6%, z czego 1% stanowił dochód powiatu. Wysokość udziału w podatku od osób prawnych pozostała bez zmian. Od

¹³³ Dz.U. z dnia 14 grudnia 1998 r.

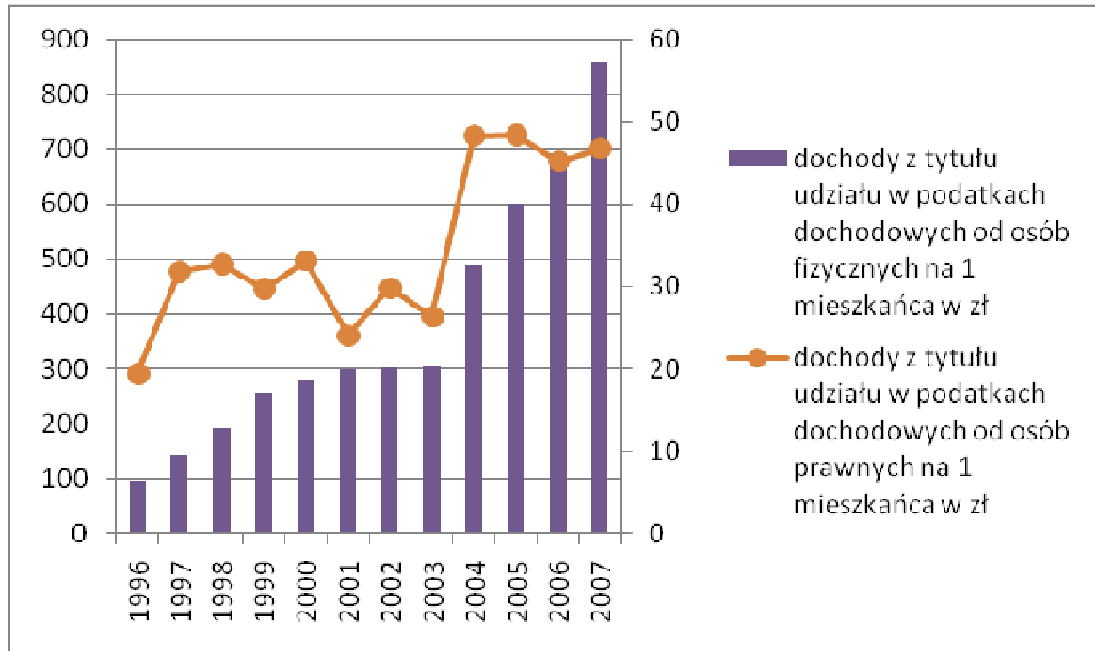
Tab. V.1.3.1. Wartość wybranych dochodów w budżecie miasta Leszna w zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca

Lata		1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dochody własne w budżecie Leszna na 1 mieszkańca	w zł	295	405	386	749	823	873	902	998	1 178	1 442	1 524	1 779
	dane z roku 1996 = 100%	100,0	137,3	130,8	253,9	279,0	295,9	305,8	338,3	399,3	488,8	516,6	603,1
dochodowych od osób fizycznych na 1 mieszkańca	w zł	96,7	140,5	191,9	257,7	279,9	299,7	300,8	306,6	487,6	600,4	692,6	856,9
	dane z roku 1996 = 100%	100,0	145,3	198,4	266,5	289,5	309,9	311,1	317,1	504,2	620,9	716,2	886,1
udział w podatkach dochodowych od osób prawnych na 1 mieszkańca	w zł	19,3	31,8	32,7	29,7	33,1	24	29,8	26,3	48,4	48,5	45,2	46,8
	dane z roku 1996 = 100%	100,0	164,8	169,4	153,9	171,5	124,4	154,4	136,3	250,8	251,3	234,2	242,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

roku 2004 na mocy ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego¹³⁴ wprowadzono nowe stawki. Obecnie w budżecie miasta Leszna wysokość udziału we wpływach z podatku dochodowego osób fizycznych wynosi łącznie 49,65%, z czego 10,25% stanowi dochód powiatu. Wzrósł także udział Leszna we wpływach z podatku dochodowego od osób prawnych do wysokości 8,11%, z czego 1,40% stanowi dochód powiatu. W tej sytuacji trudno jest porównać dane zestawione w tabeli V.1.3.1. Biorąc pod uwagę ten fakt i ograniczając analizę tylko do ostatnich 4 lat nasuwają się następujące spostrzeżenia: o 76% wzrosła wartość udziału w podatkach dochodowych od osób fizycznych przypadająca na mieszkańca, natomiast o 3% spadła wartość udziału w podatkach dochodowych od osób prawnych na 1 mieszkańca. Pierwsza z obserwacji wskazuje na wzrost przychodów kapitału ludzkiego, a co za tym idzie wzrost kosztów siły roboczej. Przy czym dynamika tego wzrostu

¹³⁴ Dz.U. z dnia 23 listopada 2003

Ryc. V.1.3.1. Dochody budżetu miasta stanowiące udziału w podatkach dochodowych od osób prawnych i fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca Leszna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

w ostatnich 4 latach była na wysokim stabilnym poziomie. Jeśli jest on konsekwencją wzrostu wydajności pracy, a na to wskazywałaby poprzednio dokonana analiza przychodów firm, i efektem podnoszenia kwalifikacji kapitału ludzkiego, a nie tylko niedostatku pracowników na rynku pracy, to byłoby to zjawisko wysoce pożądane. Spadek dochodów osób prawnych wiąże się prawdopodobnie ze znacznymi nakładami inwestycyjnymi, poniesionymi zwłaszcza w ostatnich latach, które zaważyły na ostatecznym wyniku finansowym przedsiębiorstw (porównaj Tab. V.2.1.1.).

2. Zastępowanie kapitału fizycznego

Zgodnie z teorią wzrostu endogenicznego ważnym elementem działania mechanizmu samowzmacniania wzrostu jest zastępowanie przestarzałego i mało wydajnego kapitału fizycznego miasta kapitałem nowoczesnym i wydajnym. W tej części pracy podjęto próbę zbadania tego procesu w warunkach gospodarki miasta Leszna.

Warunkiem unowocześnienia kapitału fizycznego jest ponoszenie kosztów nakładów inwestycyjnych. Rozkład wartości nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach Leszna omówiono szczegółowo w poprzednich rozdziałach (II.7.8., III.1.1., IV.4.1.). W tym miejscu zestawiono tempo wzrostu tych wartości z tempem wzrostu wartości brutto środków trwałych (Tab.V.2.1.1.). Niestety nie są dostępne dane dotyczące wartości środków trwałych po uwzględnieniu amortyzacji, które dałyby rzeczywisty obraz kapitału fizycznego przedsiębiorstw leszczyńskich. Porównanie nakładów inwestycyjnych i środków trwałych wskazuje na wyższe tempo wzrostu wartości środków trwałych, choć być może ta znaczna różnica jest częściowo efektem nie uwzględnienia amortyzacji.

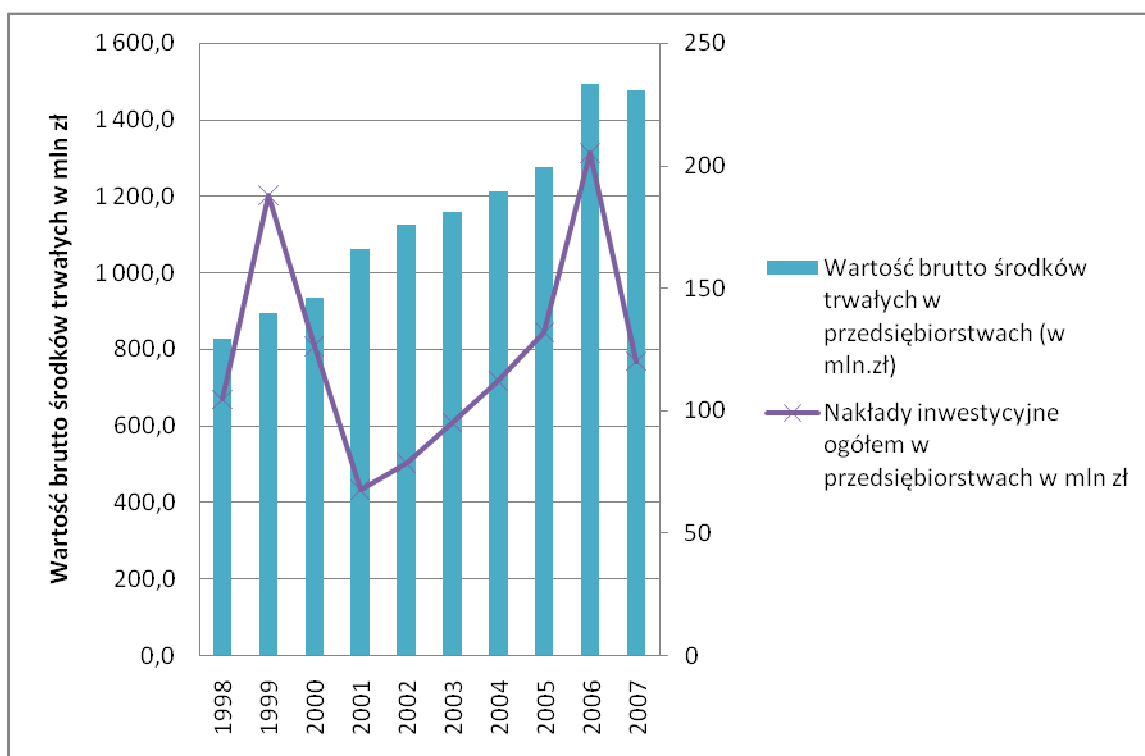
Tab.V.2.1.1. Wartość nakładów inwestycyjnych i wartość brutto środków trwałych w mln zł w przedsiębiorstwach Leszna

Lata	Nakłady inwestycyjne ogółem w przedsiębiorstwach		Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach	
	w mln zł	dane za rok 1998 = 100%	w mln zł	dane za rok 1998 = 100%
1998	104,7	100,0	827,8	100,0
1999	187,8	179,4	893	107,8
2000	126,2	120,5	934,8	112,9
2001	67,8	64,8	1 060,60	128,1
2002	78,9	75,4	1 123,60	135,7
2003	95,2	90,9	1 158,90	140,0
2004	112,4	107,4	1 211,90	146,4
2005	132,1	126,2	1 276,50	154,2
2006	205,2	196,0	1 492,60	180,3
2007	120,3	114,9	1 477,20	178,4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza Ryc. V.2.1.1. wskazuje na dwa wyraźne wzrosty nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób w badanym okresie. Pierwszy, na przełomie wieków, którego apogeum przypadło na rok 1999. Drugi miał miejsce w okresie boomu gospodarczego, po wejściu Polski do Unii Europejskiej i osiągnął swój szczyt w roku

2006. Pomimo trwającej także w roku 2007 znacznej koniunktury, w Lesznie zanotowano widoczny spadek nakładów inwestycyjnych. Prawdopodobnie zjawisko to było spowodowane oczekiwaniem na środki inwestycyjne przewidziane w programach operacyjnych dysponujących funduszami unijnymi. W roku 2006 zakończył się pierwszy okres dystrybucji tych środków, z którego przedsiębiorstwa polskie mogły skorzystać, a od roku 2007 miały być dostępne kolejne fundusze unijne na lata 2007-2013. Niestety w roku 2007 nie udało się ogłosić żadnego konkursu z tych środków, który umożliwiłby dofinansowanie inwestycji w przedsiębiorstwach. Dlatego firmy czekały z podjęciem decyzji o inwestowaniu, wiedząc, że wydatki poniesione przed podpisaniem umowy z instytucją zarządzającą funduszami, nie będą wydatkami kwalifikowanym, a więc nie będą podlegały częściowej refundacji. Mimo występowania tego zjawiska, w okresie od roku 1998 do 2007 nastąpił wzrost nakładów inwestycyjnych o 15%. W porównaniu z rokiem najlepszym – 2006, wzrost wynosił 96% w stosunku do roku 1998.

Ryc. V.2.1.1. Zmiany wartości brutto środków trwałych i nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach Leszna w mln zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Natomiast wartość brutto środków trwałych systematycznie rosła, jedynie w ostatnim badanym roku nastąpił niewielki spadek spowodowany prawdopodobnie drastycznym

obniżeniem nakładów inwestycyjnych. W badanym okresie wzrost ten wyniósł 178% w stosunku do wartości początkowej.

Porównanie tempa wzrostu nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach ze wzrostem wartości brutto środków trwałych nie pozwala na wyciągnięcie jednoznacznych wniosków. W latach 2001-2007 tempo wzrostu obu wielkości było dość zbliżone. W pozostałych latach badanego okresu występowały znaczne różnice. Z drugiej strony trzeba jednoznacznie stwierdzić, że wartość kapitału fizycznego systematycznie rosła. W porównaniu z innymi miastami Wielkopolski¹³⁵ a także z wybranymi byłymi miastami wojewódzkimi (porównaj rozdz. II.7.7.) Leszno charakteryzuje się niską wartością środków trwałych w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Jest to skutek polityki gospodarczej kraju prowadzonej do lat dziewięćdziesiątych. Dopiero po zmianach ustrojowych nastąpił w Lesznie zauważalny rozwój przemysłu, spowodowany aktywnością inwestycyjną rodzimych firm oraz napływem inwestorów zewnętrznych. Potwierdzają to dane zestawione w tabeli V.2.1.2. Na tle innych miast na prawach powiatu w Wielkopolsce, Leszno wykazało się w latach 2000 - 2005 największym wzrostem nakładów inwestycyjnych w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Tab. V.2.1.2. Inwestycje i środki trwałe – podstawowe wskaźniki dla miast na prawach powiatu w Wielkopolsce

Miasta na prawach powiatu w Wielkopolsce	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca			Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca		
	w zł		w % do roku 2000	w zł		w % do roku 2000
	2000 r.	2005 r.		2000 r.	2005 r.	
Kalisz	2951,92	3049,56	103,3	26127,96	37837,36	144,8
Konin	2217,00	2264,81	102,2	60269,84	63941,62	106,1
Leszno	1711,10	2069,47	120,9	14817,93	19954,29	134,7
Poznań	8493,67	4678,96	55,1	50496,09	62240,60	123,3

Źródło: Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2000-2005, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2007, s.144

Natomiast wzrost wartości brutto środków trwałych na jednego mieszkańca w analizowanym okresie dał Lesznu miejsce drugie, po Kaliszu. Widoczne są jednak cały czas spore różnice w wartości bezwzględnej nakładów inwestycyjnych i wartości brutto środków trwałych nawet po przeliczeniu na mieszkańca.

¹³⁵ Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2000-2005, Urząd Statystyczny w Poznaniu, Poznań 2007, s.144

Przeprowadzone obserwacje wskazują, że w Lesznie mamy do czynienia z ciągłym wzrostem kapitału fizycznego, którego niedostateczna akumulacja utrudniała rozwój miasta w latach poprzednich. Duża dynamika wzrostu nakładów inwestycyjnych i wartości brutto środków trwałych w ostatnich latach wskazuje, że Leszno próbuje nadrobić te znaczne, w stosunku do innych porównywalnych miast, zaległości. Oznacza to też, że występuje w gospodarce miasta zjawisko zastępowania kapitału fizycznego nowocześniejszym, czyli szybka odnowa kapitału fizycznego. Trudniejsza jest odpowiedź na pytanie czy następuje zastępowanie kapitału fizycznego innym rodzajem kapitału? Być może niewielki spadek wartości brutto środków trwałych w roku 2007, przy jednoczesnym wzroście przychodów, wskazuje na zastępowanie kapitału fizycznego innym rodzajem kapitału np. ludzkiego. Trudno jednak wnioskować na podstawie jednego tylko roku. Potwierdzenie tej tezy z całą pewnością wymaga prowadzenia dalszych badań w tym zakresie.

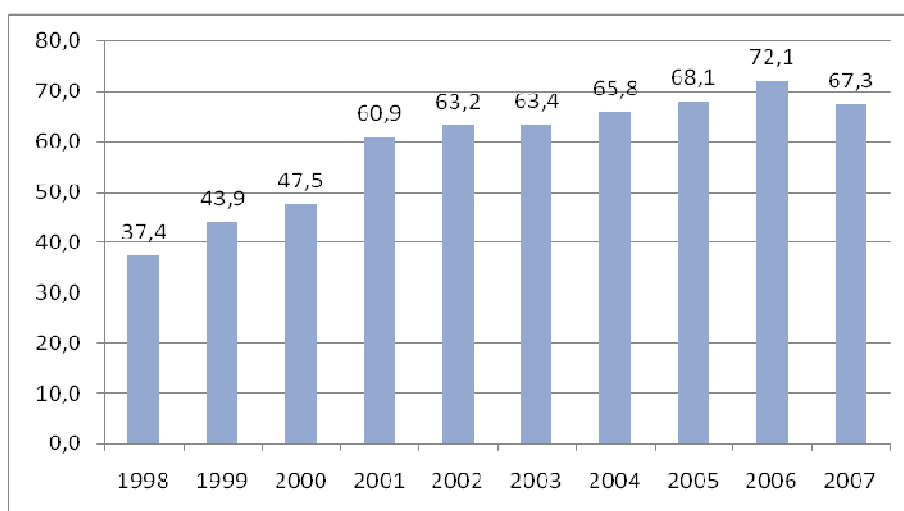
3. Zmienność relacji kapitałowych

Uwzględniając zalecenia teoretyczne wskazujące na kompleksowość i komplementarność kapitału fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego jako warunku koniecznego do uzyskanie efektu samowzmacniania wzrostu endogenicznego, w tej części pracy podjęto próbę porównania tempa wzrostu różnych rodzajów kapitału. Korzystając z dostępnych mierników i zestawiając je parami badano tempo ich wzrostu względem siebie próbując odpowiedzieć na pytanie: czy i w jakim stopniu oddziałują one na siebie w gospodarce Leszna.

3.1. Kapitał fizyczny – kapitał ludzki

Jako pierwsze zestawiono kapitał fizyczny i kapitał ludzki. Wiemy już, że wartość kapitału fizycznego mierzona wartością brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach w ostatnich dziesięciu latach wzrosła o prawie 80%. Porównanie tempa wzrostu tego kapitału z kapitałem ludzkim miało na celu znalezienie odpowiedzi na pytanie: jakie relacje zachodziły pomiędzy tymi zmiennymi? Czy mamy do czynienia z zastępowaniem kapitału fizycznego kapitałem ludzkim?

Za miernik kapitału ludzkiego przyjęto liczbę pracujących. W tabeli V.3.1.1. zestawiono wartości wybranych mierników oraz wyliczenie wartości brutto środków trwałych przypadającej na 1000 zatrudnionych.

Ryc.V.3.1.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących w Lesznie w latach 1998-2007

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Tab. V.3.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących w Lesznie

Lata	Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach (w mln zł)		Liczba pracujących ogółem w tys.	Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących	
	w mln zł	dane z roku 1998 = 100%		w mln zł	dane z roku 1998 = 100%
1998	827,8	100,0	22,1	37,4	100,0
1999	892,6	107,8	20,3	43,9	117,4
2000	934,8	112,9	19,7	47,5	127,0
2001	1 060,60	128,1	17,4	60,9	162,8
2002	1 123,60	135,7	17,8	63,2	169,0
2003	1 158,90	140,0	18,3	63,4	169,5
2004	1 211,90	146,4	18,4	65,8	175,9
2005	1 276,50	154,2	18,8	68,1	182,1
2006	1 492,60	180,3	20,7	72,1	192,8
2007	1 477,20	178,4	21,9	67,3	179,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Analiza zestawionych danych wskazuje, że znacznemu wzrostowi wartości brutto środków trwałych (78%) towarzyszył spadek liczby pracujących w ciągu ostatnich 10 lat, choć od roku 2002 liczba ta systematycznie rosła. Oznacza to, że znacznie wzrosło techniczne wyposażenie miejsc pracy. Ryc.V.3.1.1. przedstawia tempo wzrostu wartości brutto środków trwałych na 1000 pracujących. W ostatnim dziesięcioleciu kapitał fizyczny na pracownika wzrósł o 80%, jego tempo wzrostu było więc zbliżone do dynamiki wzrostu tego kapitału ogółem. Jak pamiętamy z podrozdziału V.1.1. tempo wzrostu przychodów przewyższało tempo wzrostu wartości brutto środków trwałych. Skoro dynamika wzrostu tego wskaźnika ogółem i na jednego pracownika jest niemal identyczna, można przypuszczać, że wzrost przychodów przedsiębiorstw jest efektem innego rodzaju kapitału, a to oznaczałoby występowanie zjawiska zastępowania kapitału fizycznego innym rodzajem kapitału. Wydaje się, że potwierdzeniem tej tezy jest też niewielki spadek wartości brutto środków trwałych w roku 2007, przy wzroście zatrudnienia i wzroście przychodów przedsiębiorstw.

3.2. Kapitał fizyczny – kapitał wiedzy

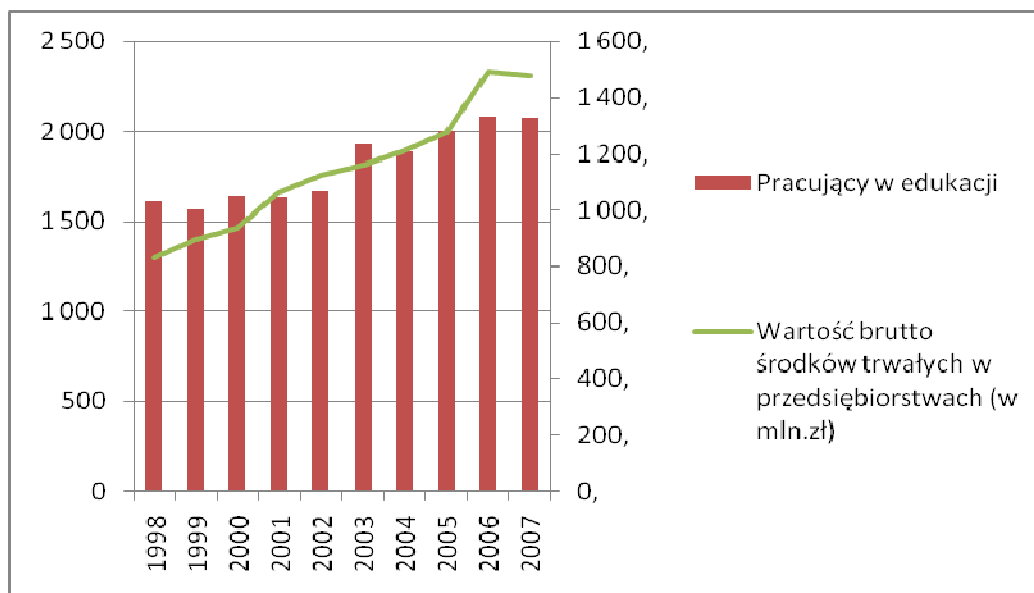
Jak wykazano w poprzedniej części pracy (rozdział III.3.) kapitał wiedzy występuje w Lesznie w ograniczonym zakresie. Stąd też wybór reprezentatywnego dlań miernika był niezwykle trudny. Zaproponowana wstępnie liczba zatrudnionych w edukacji w sferach

naukowych nie jest dostępna w zbiorze danych statystycznych dla Leszna. Ostatecznie przyjęto jako miernik liczbę osób pracujących w edukacji. Zakładając przy tym, że przy danej liczbie uczniów w szkołach wzrost liczby pracujących w edukacji może zachodzić na skutek działalności szkół wyższych.

Tab. V.3.2.1. Zestawienie wartości środków trwałych brutto w przedsiębiorstwach z liczbą pracujących w edukacji w Lesznie

Lata	Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach		Pracujący w edukacji	
	w mln zł	dane z roku 1998 = 100	os.	dane z roku 1998 = 100
1998	827,8	100,0	1 611	100,0
1999	892,6	107,8	1 568	97,3
2000	934,8	112,9	1 638	101,7
2001	1 060,60	128,1	1 631	101,2
2002	1 123,60	135,7	1 672	103,8
2003	1 158,90	140,0	1 933	120,0
2004	1 211,90	146,4	1 890	117,3
2005	1 276,50	154,2	2 007	124,6
2006	1 492,60	180,3	2 084	129,4
2007	1 477,20	178,4	2 077	128,9

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Ryc. V.3.2.1. Dynamika wzrostu środków trwałych a liczba zatrudnionych w edukacji w Lesznie

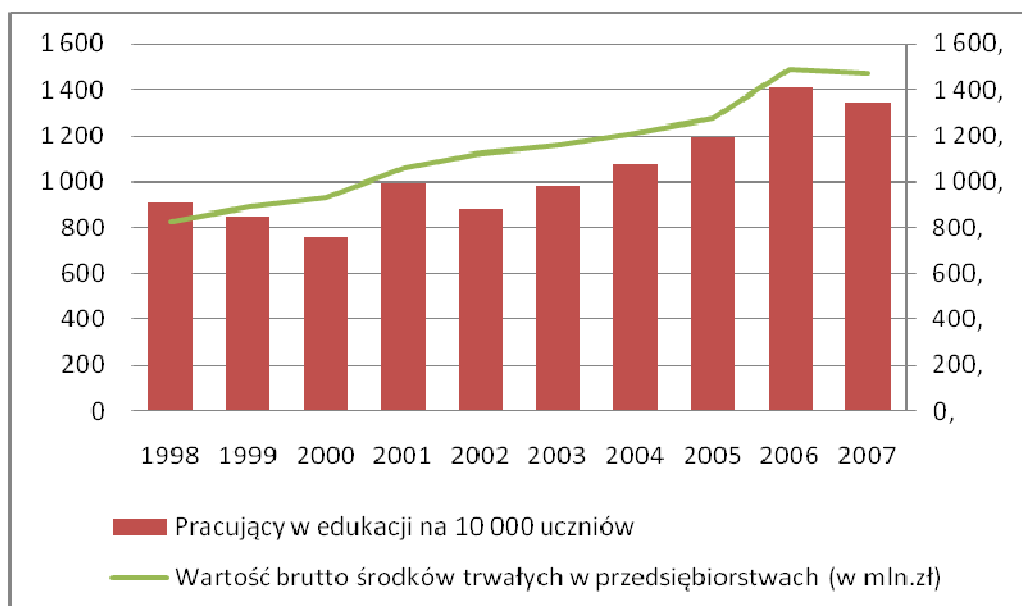
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na początek zestawiono dane ogółem dotyczące wartości brutto środków trwałych oraz liczby zatrudnionych w edukacji (Tab. V.3.2.1.). Liczba osób zatrudnionych w edukacji w ostatnich dziesięciu latach wzrosła o 29 %, a więc w znacznie mniejszym stopniu niż wartość brutto środków trwałych. Te różnice w dynamice wzrostu potwierdza Ryc. V.3.2.1.

Tab. V. 3.2.2. Zestawienie wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach i liczba zatrudnionych w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie

Lata	Pracujący w edukacji na 10 000 uczniów		Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach	
	osoby	dane z roku 1998 = 100	w mln zł	dane z roku 1998 = 100
1998	908	100,0	827,8	100,0
1999	849	93,5	892,6	107,8
2000	755	83,1	934,8	112,9
2001	994	109,5	1 060,60	128,1
2002	878	96,7	1 123,60	135,7
2003	982	108,1	1 158,90	140,0
2004	1079	118,8	1 211,90	146,4
2005	1195	131,6	1 276,50	154,2
2006	1407	155,0	1 492,60	180,3
2007	1344	148,0	1 477,20	178,4

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS

Ryc. V.3.2.2. Dynamika wzrostu środków trwałych a liczba zatrudnionych w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z kolei po przeliczeniu liczby pracujących w edukacji przypadających na 10 000 uczniów i wyeliminowaniu efektu przyrostu naturalnego, okazuje się, że w latach 2003-2006 następował systematyczny wzrost zatrudnienia w edukacji pokrywający się ze wzrostem liczby studentów trzech leszczyńskich szkół wyższych, których liczba osiągnęła swoje dotychczasowe maksimum w 2006 roku. Wzrost pracujących w edukacji w przeliczeniu na 10 000 uczniów jest też znacznie większy, bo w ciągu 10 badanych lat wyniósł 48%. Analizując wykres (V.3.2.2) porównujący tempo zmian obu wskaźników można zaobserwować, że liczba pracujących w edukacji nie wyprzedza wzrostu wartości środków trwałych brutto. Bezspornie rozwój istniejących szkół wyższych, widoczny w wybranym wskaźniku od roku 2003 przyczynia się do szybszego wzrostu kapitału wiedzy. Jest to jednak ciągle wzrost niewystarczający i zgodnie z teorią wzrostu endogenicznego jako zalecenie do polityki gospodarczej miasta trzeba przyjąć wprowadzenie instrumentów wzmacniających kapitał wiedzy w Lesznie.

3.3. Kapitał fizyczny – kapitał społeczny

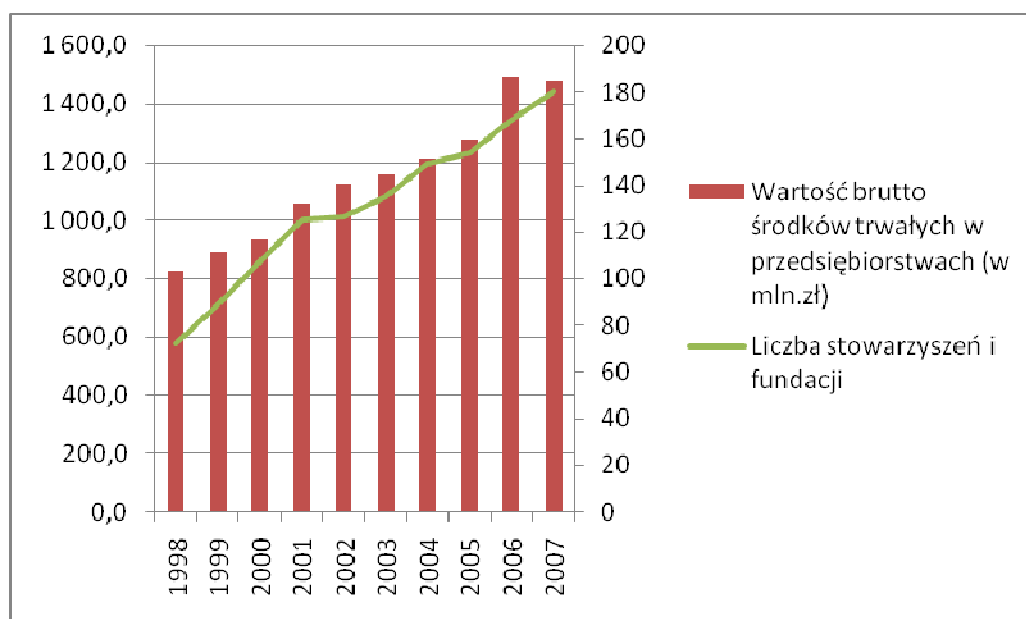
Z mierników kapitału społecznego opisanych w rozdziale III.4. wybrano liczbę zarejestrowanych stowarzyszeń i fundacji, jako jedyny, który w przypadku Leszna dostępny jest dla dłuższych szeregów czasowych.

Tab. V.3.3.1. Zestawienie wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach i liczby stowarzyszeń i fundacji w Lesznie

Lata	Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach		Liczba stowarzyszeń i fundacji	
	w mln zł	dane z roku 1998 = 100	ogółem	dane z roku 1998 = 100
1998	827,8	100,0	72	100,0
1999	892,6	107,8	89	123,6
2000	934,8	112,9	107	148,6
2001	1 060,60	128,1	125	173,6
2002	1 123,60	135,7	126	175,0
2003	1 158,90	140,0	135	187,5
2004	1 211,90	146,4	149	206,9
2005	1 276,50	154,2	154	213,9
2006	1 492,60	180,3	168	233,3
2007	1 477,20	178,4	180	250,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza Tab.V.3.3.1. wskazuje na większą dynamikę wzrostu kapitału społecznego (250%) Leszna w porównaniu z tempem wzrostu kapitału fizycznego (178%). Tempo wzrostu kapitału społecznego przewyższało akumulację kapitału szczególnie wyraźnie w latach początkowych 1998-2001. W następnym okresie kapitał nadal rósł, choć tempo jego wzrostu było nieco mniejsze, zwłaszcza w porównaniu z wzrostem kapitału fizycznego w latach 2001-2 i roku 2006. Choć te wzrosty środków trwałych można interpretować również jako skutek nakładów inwestycyjnych będących pośrednio rezultatem oddziaływania kapitału społecznego.

Ryc. V.3.3.1. Zestawienie wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach i liczby stowarzyszeń i fundacji w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Szybsze tempo wzrostu kapitału społecznego w porównaniu do kapitału fizycznego jest na pewno zjawiskiem pozytywnym, ale nie wystarczającym. W grupie porównawczej opisanej w rozdziale II.7.11, Leszno zajmowało zaledwie pozycję środkową pod względem liczby stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji i to po przeliczeniu w proporcji do liczby mieszkańców. Oznacza to, że wiele jeszcze można zrobić w celu wzmocnienia kapitału społecznego na różnych poziomach jego funkcjonowania.

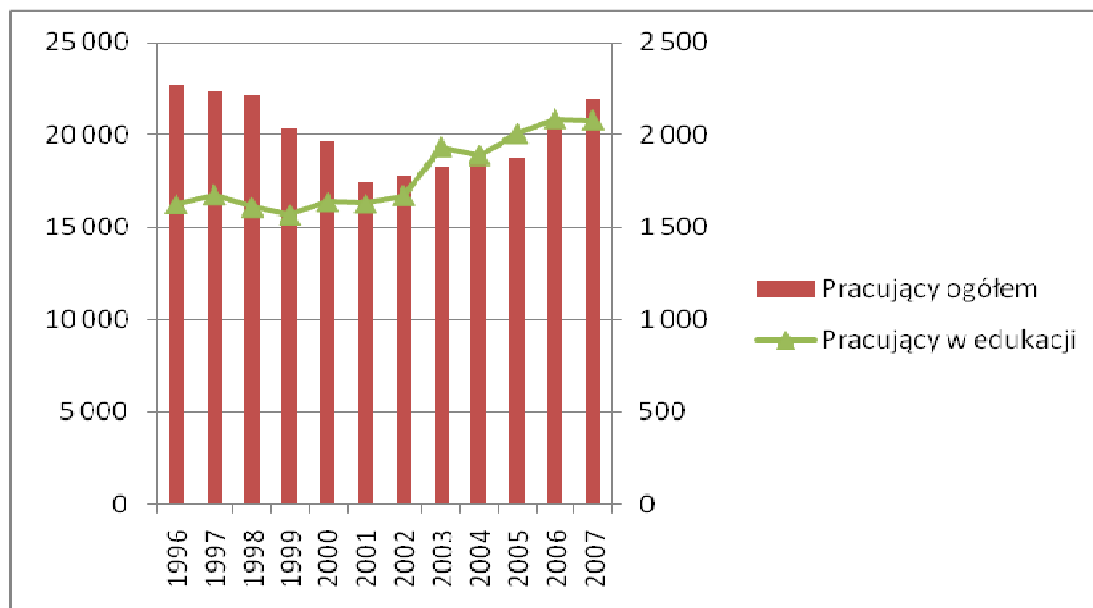
3.4. Kapitał ludzki – kapitał wiedzy

Relacje kapitałowe zachodzące pomiędzy kapitałem ludzkim, mierzonym liczbą pracujących ogółem, i kapitałem wiedzy reprezentowanym przez liczbę pracujących w edukacji przedstawia Tab. i Ryc. V.3.4.1.

Tab.V.3.4.1. Zestawienie liczby pracujących w Lesznie ogółem i pracujących w edukacji

Lata	Pracujący		Pracujący w edukacji	
	ogółem	dane z roku 1996 = 100	ogółem	dane z roku 1996 = 100
1996	22 655	100,0	1 627	100,0
1997	22 363	98,7	1 676	103,0
1998	22 122	97,6	1 611	99,0
1999	20 339	89,8	1 568	96,4
2000	19 670	86,8	1 638	100,7
2001	17 427	76,9	1 631	100,2
2002	17 781	78,5	1 672	102,8
2003	18 281	80,7	1 933	118,8
2004	18 427	81,3	1 890	116,2
2005	18 758	82,8	2 007	123,4
2006	20 716	91,4	2 084	128,1
2007	21 939	96,8	2 077	127,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc. V.3.4.1. Liczba pracujących ogółem i liczba pracujących w edukacji w Lesznie

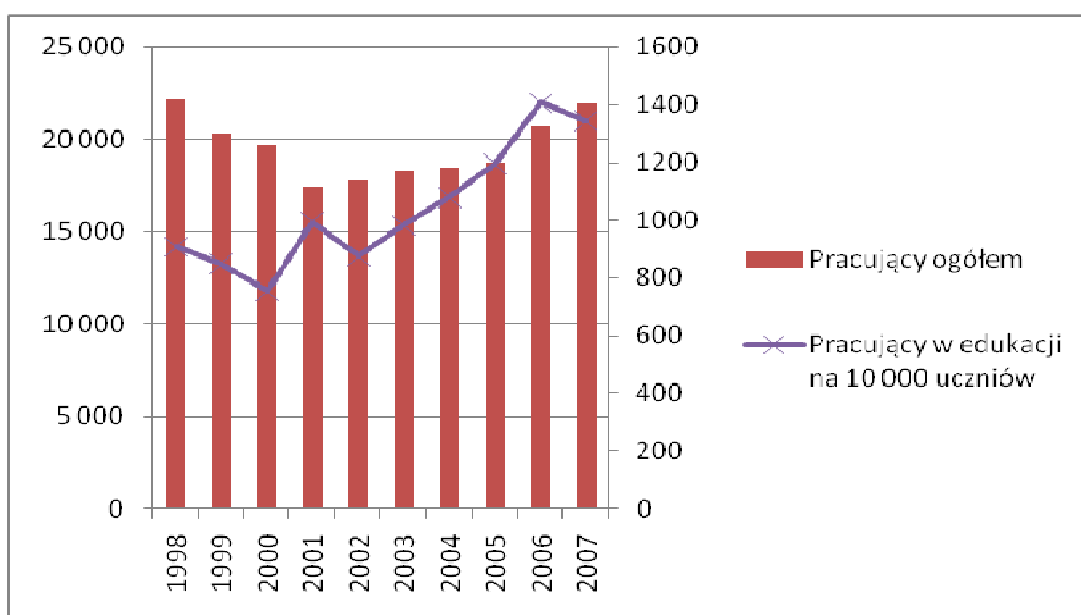
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 1996-2007 nastąpił niewielki spadek liczby pracujących ogółem (-3,2%) przy dość znacznym wzroście liczby pracujących w edukacji (+27,7%). Kiedy w latach 1996-2001 następował spadek całkowitego zatrudnienia, liczba pracujących w edukacji utrzymywała się na dość stabilnym poziomie. Spadek zatrudnienia poza edukacją był z pewnością efektem restrukturyzacji gospodarki miasta. Od roku 2002 zatrudnienie ogółem

Tab.V.3.4.2. Zestawienie liczby pracujących ogółem z zatrudnieniem w edukacji na 10 tys. uczniów, w Lesznie

Lata	Pracujący		Pracujący w edukacji na 10 000 uczniów	
	ogółem	dane z roku 1998 = 100	os.	dane z roku 1998 = 100
1998	22 122	100,0	908	100,0
1999	20 339	91,9	849	93,5
2000	19 670	88,9	755	83,1
2001	17 427	78,8	994	109,5
2002	17 781	80,4	878	96,7
2003	18 281	82,6	982	108,1
2004	18 427	83,3	1079	118,8
2005	18 758	84,8	1195	131,6
2006	20 716	93,6	1407	155,0
2007	21 939	99,2	1344	148,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ryc.V.3.4.2. Zestawienie liczby pracujących ogółem z zatrudnieniem w edukacji na 10 tys. uczniów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

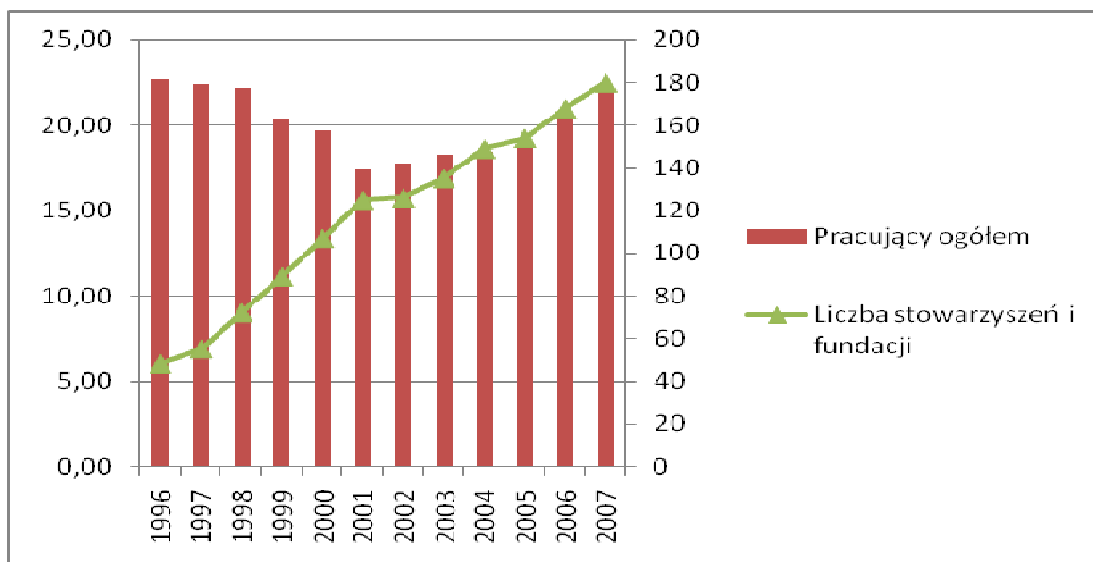
zaczęło rosnać, nastąpił też wzrost liczby pracujących w edukacji, z tym że tempo tego wzrostu było znacznie wyższe niż przyjętego wskaźnika kapitału ludzkiego. Relacja zachodząca między kapitałem wiedzy a kapitałem ludzkim wydaje się być znacznie korzystniejsza niż pomiędzy kapitałem wiedzy a kapitałem fizycznym (rodz.V.3.2.).

Poczynione obserwacje potwierdza i uwypukla zestawienie tempa wzrostu pracujących ogółem z dynamiką zmian liczby zatrudnionych w edukacji przypadających na 10 tys. uczniów (148%). Ryc. V.3.4.2. wskazuje wyraźnie na szybsze tempo wzrostu tak mierzzonego kapitału wiedzy od roku 2002 do 2006. Czy to oznacza, że kapitał wiedzy rósł szybciej niż kapitał ludzki? Z całą pewnością pojawienie się w Lesznie trzech szkół wyższych oraz działalność Centrum Innowacji i Transferu Technologii stanowiły impuls dla wzrostu tego kapitału w gospodarce Leszna. Nadal udział kapitału wiedzy w gospodarce miasta jest niewystarczający. Przedstawiony we wcześniejszych rozdziałach wzrost wydajności pracy i wzrost zatrudnienia w edukacji na 10 tys. uczniów wskazują na wzajemne oddziaływanie kapitału wiedzy na kapitał ludzki i odwrotnie. Obecność szkół wyższych ułatwia podnoszenie kwalifikacji zasobów ludzkich. Potrzeba podnoszenia kwalifikacji stymuluje zatrudnienie w edukacji. Wprowadzanie innowacji i nowych technologii wymaga wzrostu wiedzy pracowników itd. Uprawnionym wydaje się w tej sytuacji twierdzenie, że dochodzi do efektu samowzmacniania obu kapitałów.

3.5. Kapitał ludzki – kapitał społeczny.

Relacje pomiędzy kapitałem ludzkim i społecznym obrazuje wykres V.3.5.1. sporządzony na podstawie tabeli V.3.5.1., w której zestawiono liczbę pracujących ogółem z liczbą stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w Lesznie. W latach 1996-2007 liczba pracujących spadła nieznacznie (-3,2%), podczas gdy liczba stowarzyszeń i fundacji wzrosła prawie czterokrotnie (375%).

Znacznemu wzrostowi kapitału społecznego w latach 1996-2001 towarzyszył znaczny spadek kapitału ludzkiego, który przy zastosowaniu wskaźnika liczby pracujących, jest bardziej podatny na koniunkturę gospodarczą i zmiany strukturalne. Można zatem w dużym uproszczeniu stwierdzić, że w tym okresie rozwój społeczeństwa obywatelskiego następował szybciej niż budowanie kapitału ludzkiego. Począwszy od roku 2001 tendencja na rynku pracy odwróciła się i do roku 2007 obserwowany był wzrost liczby zatrudnionych ogółem. Od roku 2004 tempo wzrostu obu wskaźników było bardzo zbliżone.

Ryc.V.3.5.1. Zestawienie pracujących ogółem w tys. i liczby stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab.V.3.5.1. Zestawienie liczby pracujących ogółem z liczbą stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w Lesznie

Lata	Pracujący		Liczba stowarzyszeń i fundacji	
	ogółem	dane z roku 1996 = 100	ogółem	dane z roku 1996 = 100
1996	22 655	100,0	48	100,0
1997	22 363	98,7	55	114,6
1998	22 122	97,6	72	150,0
1999	20 339	89,8	89	185,4
2000	19 670	86,8	107	222,9
2001	17 427	76,9	125	260,4
2002	17 781	78,5	126	262,5
2003	18 281	80,7	135	281,3
2004	18 427	81,3	149	310,4
2005	18 758	82,8	154	320,8
2006	20 716	91,4	168	350,0
2007	21 939	96,8	180	375,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydaje się, że wzrost kapitału społecznego miał bezpośredni wpływ na kapitał ludzki. Różne jego aspekty (omawiane szerzej w rozdziale III.4.) takie jak zaufanie, normy społeczne, powiązania sieciowe itp. z całą pewnością oddziałują w Lesznie pozytywnie na zasoby ludzkie poprzez ich stosunek do pracy, do wykształcenia, podejmowania działalności gospodarczej itp. Wysokie aspiracje młodzieży leszczyńskiej, która kończy prestiżowe uczelnie w kraju i za granicą, powodują niestety, że spora część z nich po zakończeniu

edukacji wybiera na miejsce pracy i zamieszkania duże aglomeracje. Dlatego postulatem dla polityki gospodarczej miasta jest stworzenie takich warunków rozwoju, które będą przyciągały osoby o wysokich kwalifikacjach do Leszna.

3.6. Kapitał wiedzy – kapitał społeczny

Jako ostatnią zbadano relację zachodzącą pomiędzy kapitałem wiedzy i kapitałem społecznym w Lesznie. Stosując konsekwentnie te same mierniki kapitałów, których wartości zestawiono w tabeli V.3.6.1. i zobrazowano graficznie na wykresie V.3.6.1., trzeba stwierdzić znacznie większą dynamikę wzrostu kapitału społecznego (375%) od tempa wzrostu kapitału wiedzy (128%).

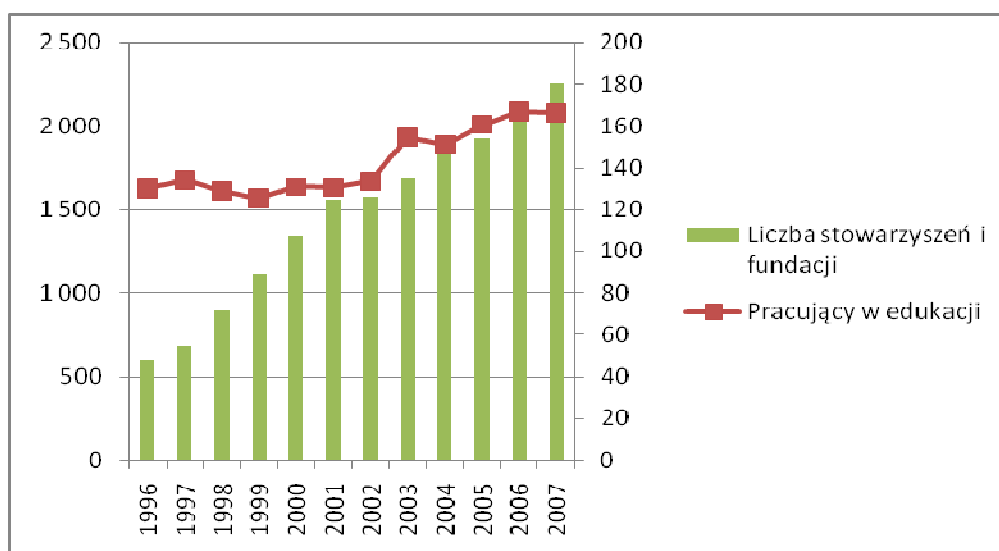
Tab. V.3.6.1. Zestawienie pracujących w edukacji oraz liczby stowarzyszeń i fundacji w Lesznie

Lata	Pracujący w edukacji		Liczba stowarzyszeń i fundacji	
	ogółem	dane z roku 1996 = 100	ogółem	dane z roku 1996 = 100
1996	1 627	100,0	48	100,0
1997	1 676	103,0	55	114,6
1998	1 611	99,0	72	150,0
1999	1 568	96,4	89	185,4
2000	1 638	100,7	107	222,9
2001	1 631	100,2	125	260,4
2002	1 672	102,8	126	262,5
2003	1 933	118,8	135	281,3
2004	1 890	116,2	149	310,4
2005	2 007	123,4	154	320,8
2006	2 084	128,1	168	350,0
2007	2 077	127,7	180	375,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Szczególnie duża różnica tempa wzrostu obu rodzajów kapitału zobrazowanego przez wybrane mierniki, wystąpiła w latach 1996-2000. Przeliczenie liczby pracujących w edukacji na 10 tys. uczniów potwierdza i uwypukla te obserwacje (Ryc. V.3.6.2).

Ujawniona większa dynamika wzrostu kapitału wiedzy pomiędzy rokiem 2000 i 2001 była efektem powstania kolejnej szkoły wyższej w Lesznie. Niewymierność obu porównywanych kapitałów skutkuje trudnością w wysuwaniu konkretnych wniosków. Wydaje się oczywistym, że kapitał wiedzy w mieście Lesznie jest znacznie mniejszy niż kapitał społeczny. Jasne jest też, że kapitały te wzajemnie się wzmacniają. Kapitał społeczny

Ryc. V.3.6.1. Dynamika zmian liczby stowarzyszeń i fundacji oraz pracujących w edukacji w Lesznie

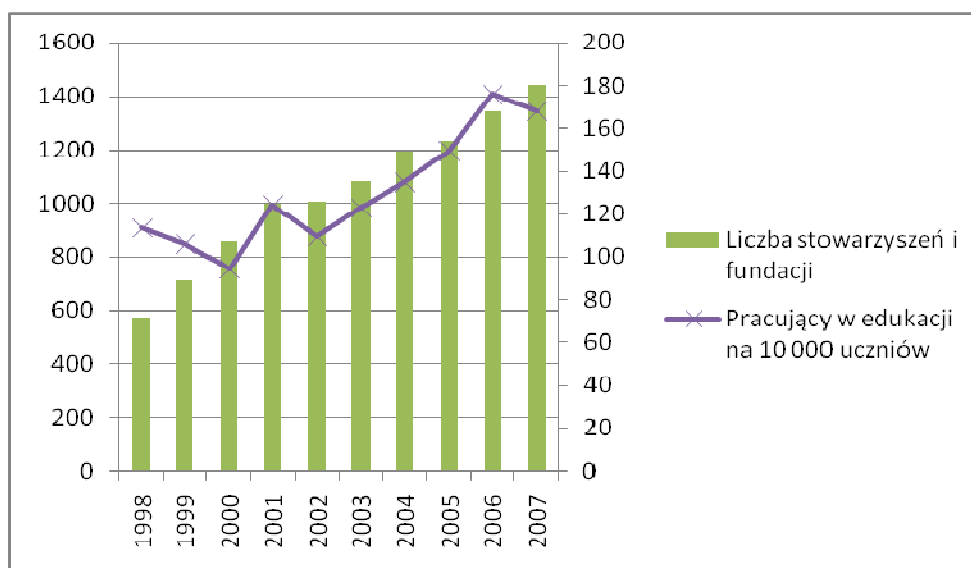
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tab. V.3.6.1. Zestawienie liczby stowarzyszeń i fundacji oraz pracujących w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie

Lata	Liczba stowarzyszeń i fundacji		Pracujący w edukacji na 10 000 uczniów	
	ogółem	dane z roku 1998 = 100	osoby	dane z roku 1998 = 100
1998	72	100,0	908	100,0
1999	89	123,6	849	93,5
2000	107	148,6	755	83,1
2001	125	173,6	994	109,5
2002	126	175,0	878	96,7
2003	135	187,5	982	108,1
2004	149	206,9	1079	118,8
2005	154	213,9	1195	131,6
2006	168	233,3	1407	155,0
2007	180	250,0	1344	148,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

ułatwia przepływ wiedzy, buduje zaufanie do wykorzystania jej w praktyce. Z kolei wiedza wspomaga budowanie społeczeństwa obywatelskiego, stanowiącego przejaw kapitału społecznego. Wydaje się, że wielkość miasta, tradycje i kultura mieszkańców Leszna wykształciły znaczny potencjał kapitału społecznego, który jednak w pewnym zakresie może być ograniczeniem dla kapitału wiedzy. Może on bowiem powodować zawężenie do

Ryc. V.3.6.2. Dynamika zmian liczby stowarzyszeń i fundacji oraz pracujących w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

lokalnych zasobów wiedzy, które są niewystarczające w globalnej gospodarce. Leszno potrzebuje przepływu wiedzy z aglomeracji bliskich i dalekich, większego jeszcze otwarcia na otoczenie, które znacznie wzmocniłoby kapitał wiedzy.

Przedstawiona w tym rozdziale analiza relacji kapitałowych zachodzących w gospodarce miasta Leszna, choć niedoskonała i obciążona błędami wynikającymi z ograniczenia dostępnych mierników kapitału, potwierdza zakładane wzajemne zależności pomiędzy kapitałem fizycznym, ludzkim, wiedzy i społecznym. W szczególności zaobserwowano szybką odnowę kapitału fizycznego i samo wzmacnianie akumulacji kapitałów fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego. Cechy te występują jednak z niejednakowym nasileniem. Widoczna jest rola odnowy kapitału fizycznego, zastępowanie kapitału fizycznego przez kapitał ludzki i rozwój kapitału społecznego. Słabo zaznacz się natomiast rola kapitału wiedzy, chociaż powstanie w ostatnich latach kilku wyższych uczelni i ośrodka innowacji i transferu nowych technologii jest zapowiedzią podniesienia jego rangi.

Odmienne niż w teorii wzrostu miast w gospodarce rozwiniętej, w gospodarce miasta Leszna występują wzrastające przychody także od kapitału fizycznego. Świadczy to o trafnym inwestowaniu i intensywnym wykorzystaniu majątku trwałego. Jest to możliwe dzięki koncepcyjnej wiedzy menedżerskiej i kwalifikacjom kadry wykonawczej oraz klimatowi pracy jako pochodnej kapitału społecznego.

VI. Interpretacja wyników

Zgodnie z przyjętymi celami rozprawy dokonano przeglądu i uporządkowania wiedzy teoretycznej dotyczącej wzrostu gospodarczego miast, ze szczególnym uwzględnieniem teorii wzrostu endogenicznego. W klasyfikacji modeli wzrostu zaproponowano nową ich grupę - modeli samowzmacniania wzrostu.

Wykorzystując zgromadzoną i usystematyzowaną wiedzę teoretyczną zidentyfikowano i zbadano występowanie kapitału fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego na poziomie miasta Leszna. Wykorzystane w tym celu dane statystyczne i badania ankietowe potwierdziły występowanie i wzrost wszystkich opisywanych rodzajów kapitału. W ostatnich latach zanotowano znaczny wzrost wartości brutto środków trwałych w sektorze przedsiębiorstw, który był skutkiem znacznych nakładów inwestycyjnych. Rosły także wydatki majątkowe w budżecie miasta Leszna. Obserwacje te wskazują na zachodzący proces odnowy kapitału fizycznego w gospodarce miasta Leszna.

Wyznacznikiem rozwoju kapitału ludzkiego w Lesznie był znaczący wzrost liczby pracujących od roku 2003 oraz wzrost wykształcenia, choć ta ostatnia cecha nadal jest na dość niskim poziomie. Do tego wyniki egzaminów gimnazjalnych nie świadczą najlepiej o poziomie nauczania w leszczyńskich szkołach. Z kolei szkoły wyższe kształcą przede wszystkim pedagogów, a ich oferta nie odpowiada potrzebom lokalnej gospodarki. Leszno na tle grupy porównawczej wyróżnia się bardzo niskim bezrobociem oraz wysoką przedsiębiorczością mieszkańców mierzoną liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców. Przedsiębiorcy pozytywnie oceniają jakość kapitału ludzkiego w Lesznie. Za najmniej rozwinięty uznano kapitał wiedzy. Lokalne szkoły wyższe zajmują się przede wszystkim edukacją, a prowadzone prace badawcze w bardzo nieznacznym stopniu są skorelowane z potrzebami lokalnej gospodarki. W Lesznie nie ma samodzielnych jednostek badawczo-rozwojowych. Zaledwie 58 firm zakwalifikowano do tzw. wysokiej techniki według klasyfikacji GUS dotyczącej zawartości B+R.

Kapitał społeczny wydaje się być dobrze rozwinięty. Duża i rosnąca liczba organizacji pozarządowych, wysoka frekwencja wyborcza, rosnące zaufanie do osób publicznych oraz pozytywna ocena środowiska lokalnego i środowiska biznesu, a także rozwinięta lokalna prasa, radio, telewizja i portale internetowe w połączeniu z uczestnictwem samorządu lokalnego w sieciach i wydatkowaniem znacznych kwot z budżetu miasta na cele społeczne dają pozytywny obraz kapitału społecznego Leszna. Inicjatywa klastrowa w postaci klastra

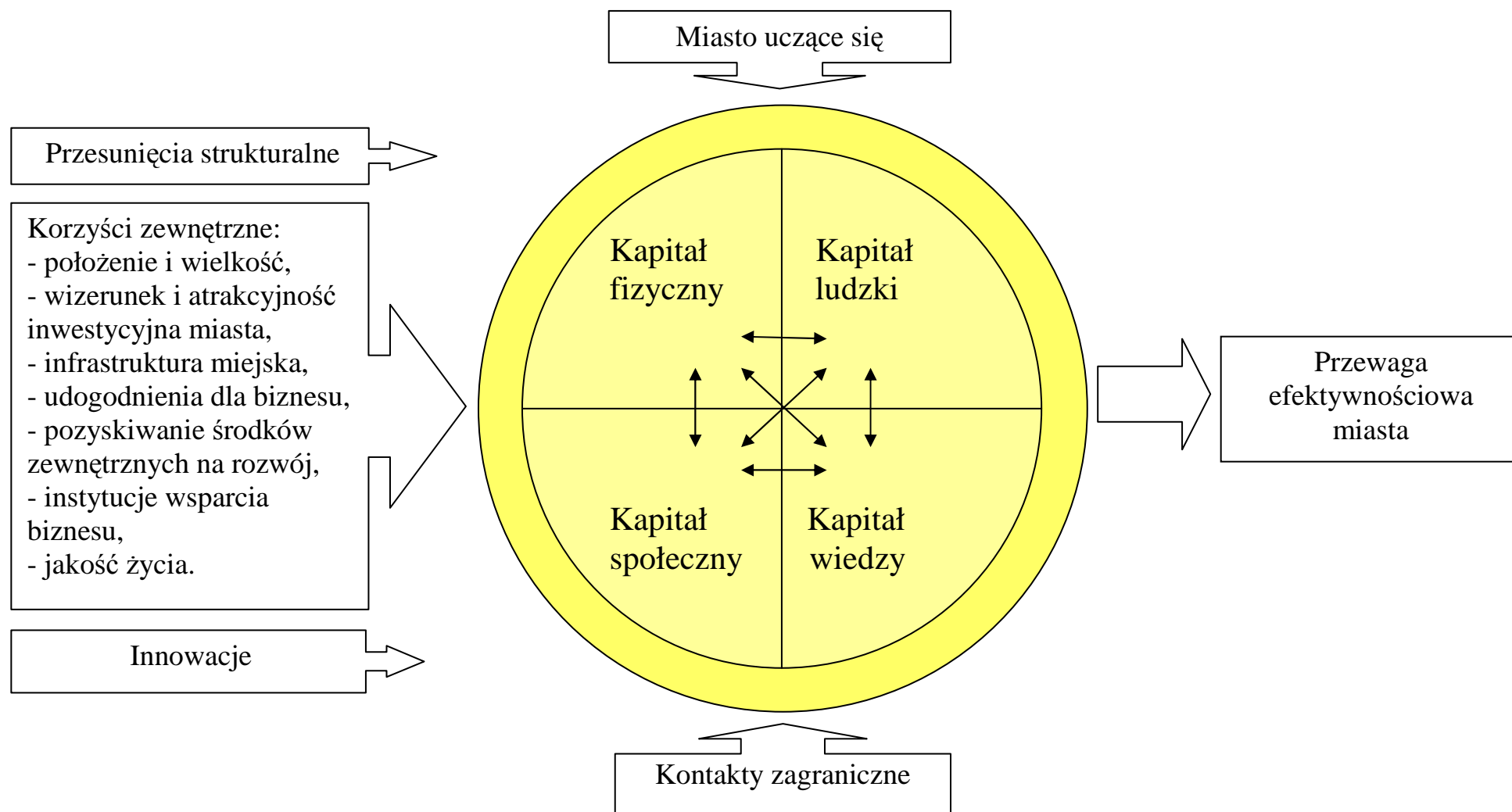
poligraficzno-reklamowego z pewnością nie wyczerpuje możliwości tworzenia sieci o charakterze branżowym i międzysektorowym.

Oprócz oceny kapitałów cząstkowych, podjęta analiza przyczynowo-skutkowa osiągania przewagi efektywnościowej miasta Leszna doprowadziła do następujących obserwacji:

1. W gospodarce Leszna dokonują się przesunięcia strukturalne takie jak wzrost działalności związanej z usługami i handlem oraz zmiany w przemyśle.
2. Następuje wymiana wiedzy w biznesie, administracji i edukacji, a także pomiędzy tymi grupami.
3. Przedsiębiorcy Leszna są beneficjentami korzyści zewnętrznych do których zliczono: wielkość i dogodne położenie miasta, jego pozytywny wizerunek i atrakcyjność inwestycyjną, dobrą infrastrukturę miejską, udogodnienia ekonomiczne dla przedsiębiorców i inwestorów, skuteczne instytucje wspierające biznes, umiejętność pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój miasta i podniesienie jakości życia. Występowanie tych uwarunkowań przyczyniło się do sukcesu miasta Leszna.
4. Postępująca innowacyjność przedsiębiorstw, która w przypadku Leszna, jak i większości polskich miast, ciągle jest niska, mimo powołania lokalnej instytucji, której celem jest wspieranie przedsiębiorstw w tym zakresie.
5. Kontakty zagraniczne różnych instytucji, przedsiębiorców i przyciąganie zagranicznych inwestorów, którzy wnosząc swoje know-how oddziałują na istniejące już przedsiębiorstwa i inne grupy mieszkańców umożliwiając przez to dalszy rozwój jednostek i podmiotów.

Wymienione uwarunkowania sprzyjają wzmocnieniu kapitału fizycznego, ludzkiego, społecznego i wiedzy. Ułatwiają też dążenie do ich komplementarności. Na tej podstawie zidentyfikowano mechanizm uzyskiwania przewagi efektywnościowej występujący w gospodarce miasta Leszna przedstawiony na ryc.VI.1.

Zgodnie z przedstawionym mechanizmem kapitał fizyczny, ludzki, wiedzy i społeczny wzajemnie się uzupełniają i oddziałują na siebie tworząc sprzężenia zwrotne, których efektem jest samowzmacnianie akumulacji poszczególnych kapitałów cząstkowych, składających się na kapitał całkowity. Warunkiem zachodzenia tego zjawiska jest występowanie w gospodarce miasta: przesunięć strukturalnych, innowacyjności podmiotów, cech miasta uczącego się, wymiany międzynarodowej i korzyści zewnętrznych rozumianych jako dogodne położenie i umiarkowana wielkość miasta, pozytywny wizerunek i atrakcyjność inwestycyjna, wysoki poziom infrastruktury miejskiej, udogodnienia dla biznesu, pozyskiwanie środków

Ryc. VI.1. Mechanizm uzyskiwania przewagi efektywnościowej przez miasto Leszno

Źródło: Opracowanie własne

zewnątrznych na rozwój, sprawne instytucje wsparcia biznesu i wysoka jakość życia. Oddziaływanie tych czynników na kapitał całościowy implikuje uzyskiwanie przewagi efektywnościowej w gospodarce miasta.

Znacznie trudniejsze okazało się zbadanie czy zgodnie z teorią wzrostu endogenicznego zachodzi zastępowanie kapitału fizycznego kapitałem ludzkim i wiedzy. Stwierdzono, że następuje zastępowanie starego kapitału fizycznego nowszym, nowocześniejszym o czym świadczyły znaczne nakłady inwestycyjne oraz wzrost wartości brutto środków trwałych. Przewyższające znacznie te wzrosty przychody wydają się świadczyć o wpływie innych rodzajów kapitału. Trudno jednak zidentyfikować, który rodzaj kapitału odgrywał tu rolę największą. Wydaje się, że drogą eliminacji można uznać, że najmniej prawdopodobne jest oddziaływanie kapitału wiedzy, który w Lesznie rozwinięty jest najslabiej. Zaobserwowano znaczny wzrost kapitału społecznego, jednak jego niejednoznaczność definicyjna i przesunięcie działania w czasie, nie pozwala stwierdzić czy zachodzi w Lesznie zjawisko zastępowania kapitału fizycznego przez kapitał społeczny. W tej sytuacji wydaje się uprawnionym stwierdzenie, że to kapitał ludzki zastępuje kapitał fizyczny i przyczynia się do wzrostu produktywności kapitału fizycznego. Świadczy o tym i wzrost liczby pracujących i wzrost ich wykształcenia, a także ocena przedsiębiorców leszczyńskich.

Badanie relacji zachodzących w gospodarce miasta pomiędzy kapitałem fizycznym, ludzkim, wiedzy i społecznym, choć obarczone trudnościami związanymi z doborem właściwych mierników i dostępnością ich wartości w odpowiednio długich szeregach czasowych, potwierdziło założenie, że wzrost jednego rodzaju kapitału oddziałuje na wzrost pozostałych. Wykazano równocześnie niedostateczny rozwój kapitału wiedzy.

Wyniki przeprowadzonych badań udowodniły przyjętą w pracy hipotezę, że gospodarka miasta Leszna osiąga przewagę efektywnościową nad podobnymi miastami dzięki szybkiej odnowie kapitału fizycznego i samowzmacnianiu akumulacji kapitałów: fizycznego, ludzkiego, wiedzy i społecznego.

Rezultatem poznawczym rozprawy jest identyfikacja warunków i mechanizmu samowzmacniania rozwoju warunkującego efektywny rozwój gospodarki miasta Leszna oraz osiągania przewagi efektywnościowej w zbiorze podobnych miast Polski. Mechanizm samowzmacniania pobudza rozwój i efektywność kapitału dzięki zmianom jego struktury i dodatnim sprzężeniom między składnikami. Zmiany struktury prowadzą do stosunkowo szybszego, w porównaniu z kapitałem fizycznym, wzrostu kapitału ludzkiego, wiedzy i społecznego. Ponadto dodatnie sprzężenia między kapitałem ludzkim, wiedzy i społecznym podwyższają tempo wzrastających przychodów. Samowzmacnianie sprzyja przesuwaniu się

pozycji miasta, które ma tę właściwość powyżej poziomu zadawalającego, utożsamianego z poziomem średnim w zbiorze miast podobnych. W tym sensie rozumiana jest przewagę efektywnościowa, a konkretnie przewaga efektywnościowa gospodarki miasta Leszna. Mechanizm samowzmacniania rozwoju miast jest nowym, słabo rozpoznany zagadnieniem, a jego empiryczna analiza w formie publikowanej nie jest nam znana. Po zweryfikowaniu hipotezy opisującej ten mechanizm, sformułowana wiedza może być dodana do wcześniejszego zasobu wiedzy na temat rozwoju miast. Jej wartość jest cenna, gdyż dotyczy centralnego elementu mechanizmu rozwoju miast, a przez to rdzenia teoretycznej ekonomii miast.

Wykonane badania rozszerzają teoretyczne podstawy polityki rozwoju miasta. Na ich podstawie sformułowano następujące zalecenia do polityki gospodarczej miasta Leszna:

1. Władze miasta powinny stwarzać dogodne warunki do dalszego wzmocnienia kapitału fizycznego, ludzkiego, społecznego i wiedzy.
2. Konieczna jest kontynuacja wymiany przestarzałej infrastruktury i parku maszynowego. W tym celu niezbędne jest dalsze inwestowanie w podstawową infrastrukturę techniczną: drogi, wodociągi i kanalizację, sieci gazowe i energetyczne, ostateczne rozwiązanie problemu gospodarki odpadami, ale także konieczność zabezpieczenia najnowocześniejszej infrastruktury teleinformatycznej ułatwiającej wymianę wiedzy. Istotne przy tym jest wykorzystanie funduszy europejskich. Ważne jest też ułatwienie dostępu do tych środków dla przedsiębiorców i zachęcanie ich do wykorzystania tych funduszy na wymianę własnego parku maszynowego na nowocześniejszy o wyższym zaawansowaniu technicznym, który będzie wymagał wyższych kwalifikacji pracowników. W procesie tym szczególną rolę powinny odgrywać instytucje otoczenia biznesu, a właściwie ich wspólna, klarowna i czytelna zwłaszcza dla MŚP oferta pomocy.
3. W zakresie wzmocnienia kapitału ludzkiego proponuje się skupienie na trzech ważnych kwestiach:
 - a) Propagowanie wśród dzieci i młodzieży oraz ich rodziców wykształcenia w ogóle, a szczególnie technicznego, jako szansy na uniknięcie bezrobocia i podniesienie poziomu życia. Zaleca się prowadzenie kampanii informacyjnych obejmujących wszystkich uczniów oraz przygotowanie projektów zachęcających do nauki przedmiotów ścisłych. Koncentrowanie się na wysokim poziomie nauczania w szkołach.

- b) Dostosowanie kierunków i treści nauczania lokalnych szkół ponadgimnazjalnych oraz szkół wyższych do potrzeb miejscowej gospodarki. W tym celu konieczne jest nawiązanie ścisłej współpracy pomiędzy biznesem i szkołami, po to, by wypracować niezbędne mechanizmy szybko reagujące na potrzeby. Przy czym oferta szkół i innych instytucji kształcących powinna uwzględniać zarówno potrzeby ludzi młodych jak i już pracujących.
 - c) Przygotowanie strategii utrzymania i przyciągania wysoko wykwalifikowanych kadr. Poprzez różnego rodzaju zachęty ekonomiczne i pozaekonomiczne stworzenie wyjątkowej oferty dla osób kreatywnych i wykształconych.
4. Wzmacnianie kapitału społecznego poprzez projekty ułatwiające tworzenie powiązań sieciowych wewnątrz miasta, ale także z jego otoczeniem oraz najbliższymi i bardziej oddalonymi aglomeracjami. Ważne jest dalsze rozwijanie kontaktów międzynarodowych na różnych szczeblach budujących większe otwarcie lokalnej społeczności na świat i jego globalną gospodarkę. Szczególnie ważne wydaje się uczestnictwo w inicjatywach klastrowych. Przy czym chodzi tu nie tylko o powiązania pomiędzy podmiotami gospodarczymi. Ważne są kontakty sieciowe na poziomie administracji, instytucji wspierających biznes, szkół i instytucji szkolących, organizacji badawczych a także pomiędzy nimi i biznesem.
- Ważnym instrumentem wzmacniającym działalność organizacji społecznych jest przeznaczanie w budżecie miasta coraz większych kwot na realizację zadań za pośrednictwem organizacji pozarządowych przy weryfikacji rezultatów założonych działań. Działania stowarzyszeń i fundacji powinny przyczyniać się do budowania relacji zaufania, ale także być ważnym elementem budowy atrakcyjności miasta poszerzając ofertę kulturalną, sportową, rekreacyjną i rozrywkową miasta sprzyjającą jego pozytywnemu wizerunkowi.
5. Stwarzanie coraz lepszych warunków do rozwoju lokalnych szkół wyższych. Pomoc w budowaniu ich potencjału naukowego nastawionego na potrzeby lokalnej gospodarki. Podejmowanie projektów, które z jednej strony będą przekonywać przedsiębiorców do innowacji i transferu nowoczesnych technologii, jako źródeł wyższych przychodów, a z drugiej będą ukierunkowywały naukowców na komercjalizację własnej pracy. Ważne jest też, aby wykorzystywać potencjał akademicki położonych w pobliżu aglomeracji.
 6. Inkubacja podmiotów gospodarczych. Szczególnie pomoc w zakładaniu własnej działalności gospodarczej przez studentów i osoby już pracujące. Stworzenie w tym

celu inkubatora przedsiębiorczości, który z czasem mógłby przekształcić się w inkubator technologiczny byłoby dla Leszna szansą na nową jakość w zakresie wspierania przedsiębiorczości.

7. Równoległe z tworzeniem warunków do powstawania nowych firm miasto powinno powiększać swój potencjał gospodarczy poprzez przyciąganie podmiotów z zewnątrz. Szczególnie pożądane są firmy o wysokim poziomie technologicznym z możliwością ich powiązania z innymi lokalnymi podmiotami. W tym celu konieczne jest odpowiednie przygotowanie techniczne oferowanych terenów, ale także dostosowanie kapitału ludzkiego, społecznego i wiedzy do potrzeb potencjalnego inwestora.
8. Wzmacnianie innowacyjności firm poprzez ciągłe akcje uświadamiające oraz projekty dostosowane do potrzeb konkretnych firm służące podniesieniu ich innowacyjności i transferowi najnowszych technologii.
9. Ciągłe podnoszenie jakości życia. Stwarzanie dogodnych warunków mieszkaniowych i transportowych dla mieszkańców. Zapewnienie wysokiego poziomu usług we wszystkich zakresach od administracji począwszy, poprzez ochronę zdrowia, finanse, opiekę i wychowanie dzieci, szkolnictwo, a na kulturze, sporcie i rozrywce kończąc.
10. Dalszy rozwój sieci powiązań z innymi miastami. Chodzi tu o rozbudowę powiązań i współpracy z najbliższymi aglomeracjami: Poznaniem i Wrocławiem, dzięki którym łatwiejsze będą przepływy najnowszej wiedzy, ale także tworzenie sieci z podobnymi do Leszna miastami w subregionie leszczyńskim, dzięki którym nastąpi wzrost ich potencjału w regionie.

Realizacja tych postulatów wymaga konsekwencji działania i przeznaczenia w budżecie miasta pieniędzy na realizację przyjętych zamierzeń, które w połączeniu ze środkami możliwymi do pozyskania z Unii Europejskiej mogą znacznie zwielokrotnić oczekiwane rezultaty. Wymaga to od samorządu lokalnego odwagi i determinacji, która zaprocentuje dopiero w dłuższej perspektywie czasowej, przekraczającej kadencję sprawowania władzy z mandatu wyborców.

Literatura

- Aghion P, Hewitt P., *Endogenous Growth Theory*. Cambridge, Mass., The MIT Press, 1998
- Arrow K.J., *The Economic Implications of Learning by Doing*, Review of Economic Studies, 1962, 22, s. 155-173.
- Bartkowski J., *Kapitał społeczny i jego oddziaływanie na rozwój w ujęciu socjologicznym*, w: *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, red. Herbst M., Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa, 2007
- Baruk J., *Innowacje , kultura innowacyjna i poziom innowacyjności przedsiębiorstw przemysłowych*, Gospodarka Narodowa nr 11-12, 2002
- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., *Ekonomia. Makroekonomia*, PWE, Warszawa 2003
- Biniecki J., Szczupak B., *Strategia rozwoju lokalnego w Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym i i regionalnym* , red. Klasik A., Kuźnik F., Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adameckiego w Katowicach, Katowice 2001,
- Bremont J., Couet J.-F., Salort M.-M., *Kompendium wiedzy o ekonomii*, PWN, Warszawa 2006
- Budner W., Gaczek W.M., Nowak J., Bratkowska-Nowak D., Gulczyński W., *Strategia rozwoju Leszna. Projekt pilotażowy – Leszn.*, Brytyjski Fundusz Know How, Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, Warszawa 1998, s. 7-19.
- Bury P., Markowski T., Regulski J., *Podstawy ekonomiki miasta*, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości, Łódź, 1993,
- Button K., *New Approaches to Spatial Economics*, Groth and Change, 2000, 31, 4, s. 480-500.
- Castells M, *The Rise of the Network Society*, Mass.: Blackwell Publ., Cambridge 1997
- Cichocki R., Cichocki P., Jabkowski P., *Życie w Lesznie 2005*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2006,
- Cleaver K., *Wstępna strategia tworzenia gospodarki opartej na wiedzy w krajach przystępujących do Unii Europejskiej*, w: Kukliński A.- red., *Gospodarka oparta na wiedzy : perspektywy banku światowego*, Biuro Banku Światowego w Polsce, Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2003,
- Chojnicki Z., Czyż T., *Polska na ścieżce rozwoju gospodarki opartej na wiedzy*, w: Kukliński A., *Gospodarka oparta na wiedzy: perspektywy Banku Światowego*, Biuro Banku Światowego w Polsce, Komitet Badań Naukowych , Warszawa 2003,

- Chudak M., *Lokalizacja przedsiębiorstw a miejscowe planowanie przestrzenne. Studium przypadku Leszna*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie, Leszno 2009,
- Costa G., *Exogenous and Endogenous Growth in the Solow and Arrow Models and the Swan Proposition*, w: *Old and New Growth Theories*, red. N. Salvadori, Edward Elgar, Cheltenham 2003, s. 101-114.
- Domar E., *Capital Expansion, Rate of Growth, and Employment*. *Econometrica* 1946, 14, s. 137-147.
- Dobrzański K., *Miejsce województwa leszczyńskiego w gospodarce kraju*, Rocznik Leszczyński, tom 1, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979
- Dobrzański Kazimierz, Pietrzak Stanisława, Zimniewicz Kazimierz, *Kierunki modernizacji i rozwoju przemysłu województwa leszczyńskiego*, Rocznik Leszczyński, tom 3, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979
- Domańska E., *Z zagadnień wzrostu gospodarczego: Na tle teorii wzrostu E.D. Domara*, PWE, Warszawa 1968
- Domański R., *Miasto innowacyjne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2000,
- Domański R., *Modyfikacje teorii wzrostu gospodarczego. Wzrost endogeny*, Biuletyn KPZK 2005, nr 219
- Domański R., *Samowzmacnianie rozwoju miast i regionów w gospodarce intensyfikującej wykorzystanie wiedzy. Wnioski z nowej teorii wzrostu endogenicznego*, Przegląd Geograficzny 2005, 77,2
- Domański R., *Warunki wzbudzania samowzmacniającego rozwoju gospodarki miasta. Studium metropolii poznańskiej*, Biuletyn KPZK 2005, nr 216
- Domański R., *Regionalny poziom gospodarki uczącej się*, Czasopismo geograficzne, LXXI, 2000 nr 3-4
- Domański R., Marciniak A., *Sieciowe koncepcje gospodarki miast i regionów*, PAN KPZK, Warszawa 2002
- Domański S. R., *Kapitał ludzki i wzrost gospodarczy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 1993
- Dziemianowicz W., *Ranking atrakcyjności inwestycyjnej Miast Polski – refleksje po czterech latach badań*, Prace i Studia Geograficzne, Tom 35, Warszawa 2005
- Fukuyama F., *Zaufanie: kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997,

- Gaczek W. M., *Innowacje w rozwoju regionu*, Zeszyty Naukowe 57, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005
- Gaczek W. M., Budner W., *Strategia rozwoju Leszna. Lokalna gospodarka przestrzenna. Diagnoza stanu istniejącego- wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania rozwoju miasta*, Poznań, 1997
- Gaczek W. M., Komorowski J. W. , *Kapitał ludzki i społeczny regionu jako element rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w: Innowacje w rozwoju regionu*, red. W.M. Gaczek, Zeszyty Naukowe 57, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2005
- Gaczek M.W., Stryjakiewicz T., *Ocena realizacji celów Regionalnej Strategii Innowacji oraz stanu systemu innowacji w Wielkopolsce*, Innowacyjna Wielkopolska, Poznań 2008
- Galar R. *Gospodarka oparta na wiedzy i innowacje przełomowe*, w: Kukliński A. – red., *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku*, Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2001
- Gancarczyk J., Gancarczyk M., *Konkurencyjność skupisk przemysłu (clusters) – od korzyści zewnętrznych do korzyści sieci*, Studia Regionalne i Lokalne nr 2-3/2002
- Gawlikowska-Hueckel K., *Procesy rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2002, s. 44-45
- Gorzela G., *Bieda i zamożność regionów. Założenia, hipotezy, przykłady*, Studia Regionalne i Lokalne, 2003, nr 1(11)
- Gorzela G., Jałowiecki B., *Konkurencyjność regionów*, Studia Regionalne i Lokalne, nr 1(11)/ 2000, s.7-24
- Grosse T. G., *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, Studia Regionalne i Lokalne 2002, nr 1(8)
- Gruchman B., *Geneza innowacyjnego paradygmatu rozwoju regionalnego*, w: *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, red. Klamut M. i Cybulski L. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2000
- Guinet J., *National Systems for Financing Innovation*, OECD, Paris 1995, s. 21
- Hall R.E., Taylor J.B., *Makroekonomia*, PWN, Warszawa 2002
- Herbst M., *Kapitał ludzki i kapitał społeczny a rozwój regionalny*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2007
- Jałowiecki B., *Metropolie*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 1999,
- Jałowiecki B., *Zarządzanie rozwojem aglomeracji miejskich*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2002,

- Jasiok A., Kamiński Z., *Podstawowe problemy ludnościowe województwa leszczyńskiego*, Rocznik Leszczyński, tom 3, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1977
- Jewtuchowicz A., *Innowacja i organizacja transferu technologii jako elementy konkurencyjności regionu* w : *Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów*, red. Klamut M. i Cybulski L. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2000
- Jewtuchowicz A., *Efekty zewnętrzne w procesach urbanizacji i uprzemysłowienia*, Acta Universitatis Lodziensis, Łódź 1987
- Kaldor N., *A Model of Economic Growth*. Economic Journal 1957, 67, s. 591-624.
- Kalinowski T (red.), *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2008*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, 2008
- Keynes J.M., *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, PWN, Warszawa 1985
- Klamut M., *Poszukiwanie ścieżki trwałego wzrostu*, w: *Polityka gospodarcza*, red. Winiarski B., PWN, Warszawa 2006
- Klimczak B., *Kapitał społeczny a dobrobyt indywidualny i społeczny*, w red. Januszek H., *Kapitał społeczny we wspólnotach*, Wydawnictwo AE, Poznań 2005, s. 11-21
- Korea and Knowledge-based Economy. Information society*, OECD, World Bank Institut, C. Dahlman and T. Anderson, 2000,
- Kozłowski M., *Problematyka innowacji w świetle doświadczeń regionu wrocławskiego*, Kukliński A., *Problematyka przestrzeni europejskiej*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Warszawa 1997
- Kukliński A., *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku.*, Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2001
- Lendzion J., Toczyński W. *Współpraca sieciowa i budowa partnerstwa dla rozwoju zrównoważonego. Koncepcje teoretyczne, założenia, definicje, metody*, we: *Współpraca sieciowa w rozwoju regionu metropolitalnego*, Wydawnictwo Studiów Europejskich w Gdyni, Gdynia 2002
- Lucas R.E., *On the Mechanics of Economic Development*. Journal of Monetary Economics 1988, 22, 1, s. 3-42.
- Łobocki J., *Znaczenie kapitału społecznego w budowie konkurencyjności regionu*, w: *Zarządzanie rozwojem lokalnym i regionalnym w kontekście integracji europejskiej*, red. Klasik A., Biuletyn KPZK PAN nr 208, s.31-43
- Markowski T., *Lokalna polityka kształtowania warunków bytowych w świetle efektów zewnętrznych*, Acta Universitatis Lodziensis, Łódź 1987

- Markowski T., *Zarządzanie rozwojem miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999
- Markowski T., *Regionalne systemy innowacji w aspekcie strategii rozwoju regionalnego Polski 2000-2006*, w red. Szlachta J., *Narodowa strategia rozwoju regionalnego*, Biuletyn KPZK PAN nr 191, Warszawa 2000
- Matysiak A., *Źródła kapitału społecznego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. O. Langego, Wrocław 1999
- Miedziński M., *Koordinacja procesów innowacji na przykładzie polskiego województwa. Aspekty instytucjonalne regionalnych systemów innowacji*, w: red. Kukliński A., *Gospodarka oparta na wiedzy. Wyzwanie dla Polski XXI wieku*. Komitet Badań Naukowych, Warszawa 2001, s.210-221
- Mikuła E., *Znaczenie nierówności społecznych dla akumulacji kapitału ludzkiego i wzrostu gospodarczego w: Kapitał ludzki w gospodarce opartej na wiedzy*, red. D. Kopycińska, Katedra Mikroekonomii. Uniwersytet Szczeciński, 2006
- Myrdal G., *Teoria ekonomii a kraje gospodarczo nierozwinięte*. PWE, Warszawa 1956.
- Neczyński A., Woźny L., *15 lat wspierania lokalnego biznesu*, Leszczyńska Oficyna Wydawnicza, Leszno 2006, s.29
- Nowak M., Sikora D., *Konkurencyjność małych i średnich miast regionu łódzkiego*, Biuletyn KPZK 2005 nr 220
- Nowińska-Łażniewska E., *Relacje przestrzenne w Polsce w okresie transformacji w świetle teorii rozwoju regionalnego*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2004
- Obrębski T., *Czynniki wzrostu i rozwoju gospodarczego*, w: *Makroekonomia i mikroekonomia. Podstawowe problemy*, red. Marciniak S., PWN, Warszawa 2005
- Ochojski A., Szczupak B., Zieliński T., *Regionalne środowisko przedsiębiorczości. Problematyka badawcza*, Biuletyn KPZK nr 218/2005, Przedsiębiorczy i konkurencyjny region w teorii i praktyce rozwoju regionalnego, red. Klasik A. s.47-78
- Olejniczak K., *Apetyt na grona? Koncepcja gron oraz koncepcje bliskoznaczne w teorii i praktyce rozwoju regionalnego*, *Studia Regionalne i Lokalne* nr 2(12)/2003
- Parteka T., *Czynnik innowacji w rozwoju regionalnym*, Biuletyn KPZK 2003, nr 208. s.81-103
- Parysek J., *Spółeczno-ekonomiczna struktura przestrzenna województwa leszczyńskiego*, Rocznik Leszczyński, tom 3, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1979
- Parysek Jerzy J., *Wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania transformacji przestrzenno-strukturalnej i rozwoju miast polskich w końcu XX wieku*, w: *Przemiany bazy ekonomicznej i*

- struktury przestrzennej miast, red. Słodczyk J., Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole, 2002, s. 22
- Patrzykąt R., *Rozwój przemysłowy Leszna w latach 1945-1970*, Rocznik Leszczyński, tom 4, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981
- Patrzykąt R., *Gospodarka mieszkaniowa w Lesznie w latach 1945-1980*, Rocznik Leszczyński, tom 5, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1981
- Pawłowski J., *Konkurencyjność i współpraca w regionach metropolitalnych – podstawy teoretyczne i przykłady europejskie*, we Współpraca sieciowa w rozwoju regionu metropolitalnego, red. Lendzion J., Toczyki W., Studia Europejskie, Tom X, Wydawnictwo Instytutu Studiów Europejskich w Gdyni, Gdynia 2002
- Perroux F., *Economic Space: Theory and Application*. Journal of Economics 1950, 64, s. 90-97.
- Pietrzyk I., *Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000
- Pogonowska B., *Kapitał społeczny – próba rekonstrukcji kategorii pojęciowej*, w red. Januszek H., *Kapitał społeczny – aspekty teoretyczne i praktyczne*, Zeszyty Naukowe AE w Poznaniu, Wydawnictwo AE, Poznań 2004, s. 9-52,
- Porter M.E., *Porter o konkurencji*, PWE, Warszawa 2001
- Przymeński A., *Rozwój kapitału społecznego i jego czynniki*, w: *Kapitał społeczny – aspekty teoretyczne i praktyczne*, red. Januszek H., Zeszyty Naukowe nr 42, Wydawnictwo AE w Poznaniu, Poznań 2004, s. 44-53
- Ray G., Lakshmanan T.R., Anderson W.P., *Increasing Returns to Scale in Affluent Knowledge-rich Economies*. Growth and Change 2001, 32, 4, s. 491-510.
- Robinson J.V., *Eseje z teorii wzrostu gospodarczego*, PWN, Warszawa 1964
- Romer D., *Makroekonomia dla zaawansowanych*, PWN, Warszawa 2000
- Romer P.M., *Increasing Returns and Long-run Growth*. Journal of Political Economy 1986, 94, 5, s. 1002-1037.
- Romer P.M., *Growth Based on Increasing Returns due to Specialization*. American Economic Review: Papers and Proceedings DATA, 77, 2, s. 56-72.
- Romer P.M., *Endogenous Technological Change*. Journal of Political Economy 1990, 98, 5, part 2, s. 71-102.
- Samuelson P.A., Nordhaus W.D., *Ekonomia*, PWN, Warszawa 2004
- Schumpeter J.A., *Teoria rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1960

- Słodczyk J., *Demograficzne i społeczne aspekty rozwoju miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2002,
- Słodczyk J., *Rozwój miast i zarządzanie gospodarką miejską*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004,
- Słodczyk J., *Przemiany demograficzne i jakość życia ludności miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004,
- Słodczyk J., *Polityka zrównoważonego rozwoju oraz instrumenty zarządzania miastem*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006,
- Słodczyk J., *Kierunki przekształceń struktury gospodarczej i społeczno-demograficznej miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2006,
- Słodczyk J., *Mechanizmy i uwarunkowania budowy konkurencyjności miast*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2008,
- Solow R.M., *A Contribution to the Theory of Economic Growth*. Quarterly Journal of Economics 1956, 70, s. 65-94.
- Solow R.M., *Technical Change and the Aggregate Production Function*. Review of Economics and Statistics 1957, 39, s. 312-320.
- Swianiewicz P., Łukomska J., *Władze samorządowe wobec lokalnego rozwoju gospodarczego. Które polityki są słuszne?*, Samorząd Terytorialny, nr 6
- Szablowski J., *Problematyka innowacji w świetle doświadczeń regionu białostockiego*, w Kukliński A., *Problematyka przestrzeni europejskiej*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Warszawa 1997
- Szydarowski Wiktor, *Modele pasm rozwoju społeczno-gospodarczego i ich weryfikacja w rzeczywistości Europy bałtyckiej*,
- Świtalski W., *Nauka, zasoby wiedzy, teoria innowacyjności a wzrost gospodarczy*, Ekonomista nr 1, 2004
- Targalski J., *System innowacji w regionie Krakowa*, w Kukliński A., *Problematyka przestrzeni europejskiej*, Oficyna Wydawnicza „Rewasz”, Warszawa 1997
- Theiss M., *Operacjonalizacja kapitału społecznego w badaniach empirycznych*, w: *Kapitał społeczny we wspólnotach*, red. Januszek H., Wydawnictwo AE, Poznań, 2005,
- Tomala J., *Relacje kapitałowe w teorii wzrostu gospodarczego*, PWN, Warszawa 1963
- Topolski J., *Historia Leszna*, Urząd Miasta Leszna, Leszno 1997
- Urząd Statystyczny w Poznaniu, *Sytuacja społeczno-gospodarcza powiatów województwa wielkopolskiego w latach 2000-2005*, Poznań 2005

Trojane M., *Oddziaływanie władzy lokalnej na efektywność przedsięwzięć inwestycyjnych*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1994

Turnovsky S.J., *Old and New Growth Theories: a Unifying Structure?* [w:] *Old and new Growth Theories*, s. 1-43.

Urbaniak M., *Modernizacja infrastruktury miejskiej Leszna w latach 1832-1914*, wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2009

Uzawa H., *On a Two-sector Model of Economic Growth*. *Review of Economic Studies* 1961, 29, s. 40-47.

Wojtasiewicz L., *Problemy rozwoju lokalnego w Polsce u progu XXI wieku*, w: *Wyzwania wobec polityki gospodarczej*, red. Tarajkowski J., Wydawnictwo PTPN, Poznań 2006

Zienkowski L., *Alternatywne scenariusze rozwoju gospodarki w nadchodzącym ćwierćwieczu*, w: *Wyzwania wobec polityki gospodarczej*, red. Tarajkowski J., Wydawnictwo PTPN, Poznań 2006

Pozostałe źródła

Jakiego Leszna pragniemy? Raport z badań lokalnej opinii publicznej 1995

Raport z badania firm leszczyńskich 2006

Raport z badania wizerunku miasta Leszna 2007

Uchwała nr XXI/153/96 Rady Miejskiej Leszna z dnia 15.02.1996 w sprawie: opracowania Strategii Rozwoju Leszna

Uchwała nr XLI/308/97 Rady Miejskiej Leszna z dnia 6.11.1997 roku w sprawie: przyjęcia Strategii Rozwoju Leszna

Uchwała nr XVII/202/99 Rady Miejskiej Leszna z dnia 30 grudnia 1999r. w sprawie: zmiany Strategii Rozwoju Leszna przyjętej uchwałą nr XLI/308/97 Rady Miejskiej Leszna z dnia 6.11.1997r.

Uchwała nr XXVII/319/2001 Rady Miejskiej Leszna z dnia 25 stycznia 2001r. w sprawie: zmiany Strategii Rozwoju Leszna przyjętej uchwałą nr XLI/308/97 Rady Miejskiej Leszna z dnia 6.11.1997r. oraz aktualizowanej uchwałą nr XVII/202/99 Rady Miejskiej Leszna z dnia 30 grudnia 1999r.

Uchwała nr XL/418/2001 Rady Miejskiej Leszna z dnia 27 grudnia 2001r. w sprawie: zmiany Strategii Rozwoju Leszna przyjętej uchwałą nr XLI/308/97 Rady Miejskiej Leszna z dnia 6.11.1997r. oraz aktualizowanej uchwałami Rady Miejskiej Leszna nr XVII/202/99 z dnia 30 grudnia 1999r oraz nr XXVII/319/2001 z dnia 25 stycznia 2001r.

Uchwała Nr X/82/2003 Rady Miejskiej Leszna z dnia 10 czerwca 2003r. w sprawie: przystąpienia do weryfikacji strategii rozwoju Leszna

Uchwała Nr XXII/223/2004 Rady Miejskiej Leszna z dnia 26 sierpnia 2004r. w sprawie: utworzenia przez Miasto Leszno i Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Lesznie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością o nazwie „Centrum Innowacji i Transferu Technologii”.

Uchwała Nr XXII/224/2004 Rady Miejskiej Leszna z dnia 26 sierpnia 2004r. w sprawie: przyjęcia misji, wizji i celów strategicznych dla miasta Leszna oraz procedury wdrażania strategii rozwoju miasta

Uchwała Nr XXXII/374/2005 Rady Miejskiej Leszna z dnia 27 października 2005r. w sprawie: przyjęcia planów operacyjnych do Strategii Rozwoju Leszna

Uchwała w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości

Uchwała nr IX/85/2007 Rady Miejskiej Leszna z dnia 31 maja 2007 w sprawie zmiany do uchwały nr VIII/76/2007 Rady Miejskiej Leszna z dnia 26 kwietnia 2007

Uchwała nr IX/91/2007 Rady Miejskiej Leszna z dnia 31 maja 2007 w sprawie wyrażenia zgody na utworzenie na terenie miasta Leszna podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Invest-Park” – I.D.E.A. -1.

Uchwała nr XXIII/253/2008 Rady Miejskiej Leszna z dnia 26 czerwca 2008r. w sprawie: przyjęcia Strategii Promocji Miasta Leszna do roku 2020

Uchwała nr XXV/291/2008 Rady Miejskiej Leszna z dnia 23 października 2008r. w sprawie: zmiany uchwały Nr XXII/224/2004 Rady Miejskiej Leszna z dnia 26 sierpnia 2004r. w sprawie przyjęcia misji, wizji i celów strategicznych dla miasta Leszna oraz procedury wdrażania strategii rozwoju miasta

Uchwała nr XXV/292/2008 Rady Miejskiej Leszna z dnia 23 października 2008r. w sprawie: przyjęcia planów operacyjnych do Strategii Rozwoju Leszna

Życie w Lesznie 1999, raport z badania opinii publicznej

Życie w Lesznie 2002, raport z badania opinii publicznej

Życie w Lesznie 2005, raport z badania opinii publicznej

Życie w Lesznie 2009, raport z badania opinii publicznej

Strony internetowe

<http://referendum.pkw.gov.pl>

<http://www.citt.pl>

<http://www.crrleszno.bip.icech.pl>

<http://www.irpoznan.com.pl>

<http://www.leszno.pl>

<http://www.starowka.org>

<http://www.stat.gov.pl>

<http://wybory2006.pkw.gov.pl>

Spis tabel

Tab. I.1.1. Cztery siły napędowe postępu	14
Tab. I.4.1. Zestawienie podstawowych cech modeli neoklasycznych i keynesowskich	36
Tab. I.5.1. Podział modeli wzrostu endogenicznego	39
Tab. II.2. 1. Liczba mieszkańców Leszna w wybranych latach	62
Tab. II.3.1. Stan ludności, przyrost naturalny, małżeństwa i salda migracji w Lesznie	63
Tab. II.3.2.1.1. Zatrudnienie w wybranych działach w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem w Lesznie	65
Tab. II.3.2.1.3. Struktura zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej wg działów gospodarki narodowej i poziomu wykształcenia w Lesznie w 1968 roku.	67
Tab. II.3.2.2.1. Wartość brutto środków trwałych w przemyśle uspołecznionym Leszna według gałęzi w 1965 r.	68
Tab. II.3.2.2.2. Nakłady inwestycyjne w przemyśle uspołecznionym w województwie poznańskim i miastach wydzielonych w tys. zł.	70
Tab. II.3.2.2.3. Techniczne uzbrojenie pracy w przemyśle Leszna w wybranych latach	71
Tab. II.3.2.2.4. Zatrudnienie w przemyśle uspołecznionym w miastach wydzielonych z powiatów w wybranych latach	72
Tab. II.3.2.2.5. Struktura gałęziowa zatrudnienia [w%] w przemyśle uspołecznionym i prywatnym bez rzemiosła przemysłowego Leszna według najważniejszych gałęzi	73
Tab. II.3.2.2.6. Liczba uspołecznionych zakładów przemysłowych według wielkości zatrudnienia w Lesznie	74
Tab. II.3.2.2.7. Zakłady i pracujący w rzemiośle prywatnym w Lesznie 1975-1988	75
Tab. II.4.1.1. Liczba ludności Leszna w latach 1991-2008	79
Tab. II.4.1.2. Prognoza liczby ludności Leszna, Wielkopolski i Polski	79
Tab. II.4.1.3. Ruch naturalny ludności Leszna w latach 1995-2008	79
Tab. II.4.1.4. Migracje na pobyt stały według typu i kierunku w Lesznie	80
Tab. II.4.1.5. Struktura ludności Leszna według wieku w latach 2004-2007	82
Tab. II.4.2.1. Ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w Lesznie	85
Tab. II.4.2.2. Pracujący* w Lesznie ogółem i według płci	86
Tab. II.4.2.3. Liczba pracujących wg sekcji PKD wg faktycznego miejsca pracy w podmiotach zatrudniających więcej niż 9 osób, Leszno	87
Tab. II.4.3.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie	92

REGON ogółem i z podziałem na sektor prywatny i publiczny w Lesznie	
Tab. II.4.3.2. Jednostki gospodarcze zarejestrowane w Lesznie wg sekcji PKD	93
Tab. II.5.2. Średnie wieloletnie cechy klimatu w Lesznie	98
Tab. II.5.6.1. Dane dotyczące wodociągów w Lesznie	102
Tab. II.5.6.2. Dane dotyczące kanalizacji w Lesznie	102
Tab. II.5.6.3. Gospodarka wodno-ściekowa w przemyśle Leszna w latach 1998-2007	103
Tab. II.5.6.4. Komunalne oczyszczanie ścieków w Lesznie w latach 1995-2007	104
Tab. II.5.6.5. Ładunki zanieczyszczeń w kg/rok w ściekach po oczyszczeniu w Lesznie	105
Tab. II.5.6.6. Osady pościekowe (w t) wytworzone w ciągu roku w latach 2003-2007	105
Tab. II.5.6.7. Odpady wytworzone w Lesznie ciągu roku	106
Tab. II.5.6.8. Odpady wytworzone w Lesznie – wskaźniki	107
Tab. II.5.7.1. Powierzchnia geodezyjna w ha w Lesznie według kierunków wykorzystania	108
Tab. II.5.8.1. Emisja zanieczyszczeń pyłowych w Lesznie w tonach na rok	109
Tab. II.5.8.2. Emisja zanieczyszczeń gazowych w Lesznie w tonach na rok	109
Tab. II.7.1. Liczba ludności ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich	121
Tab. II.7.2. Udział ludności z wykształceniem wyższym w liczbie ludności ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich w roku 2002	122
Tab. II.7.3.1. Wydatki z budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca	123
Tab. II.7.4.1. Liczba pracujących ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich	125
Tab. II.7.4.2. Liczba pracujących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	127
Tab. II.7.4.3. Liczba pracujących w przemyśle w wybranych byłych miastach wojewódzkich	129
Tab. II.7.4.4. Liczba pracujących w przemyśle na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	131
Tab. II.7.4.5. Liczba pracujących w usługach w wybranych byłych miastach wojewódzkich	133
Tab. II.7.4.6. Liczba pracujących w usługach na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	135
Tab. II.7.5.1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w wybranych byłych miastach	137

wojewódzkich	
Tab. II.7.6.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w wybranych byłych miastach wojewódzkich	139
Tab. II.7.6.2. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	142
Tab. II.7.6.3. Liczba osób fizycznych* prowadzących działalność gospodarczą w wybranych byłych miastach wojewódzkich w latach 1998-2007	144
Tab. II.7.6.4. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	145
Tab. II.7.7.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych	147
Tab. II.7.7.2. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – przemysł i budownictwo	149
Tab. II.7.7.3. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi rynkowe	151
Tab. II.7.7.4. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi nierynkowe	153
Tab. II.7.8.1. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca	155
Tab. II.7.9.1. Produkcja sprzedana w przemyśle na 1 mieszkańca w wybranych byłych miastach wojewódzkich	157
Tab. II.7.10.1. Dochody budżetowe na mieszkańca	159
Tab. II.7.10.2. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem (podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych) na 1 mieszkańca	161
Tab. II.7.11.1. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji w wybranych byłych miastach wojewódzkich	163
Tab. II.7.11.2. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji na 10 tys. mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	166
Tab. III.1.1.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach* Leszna	170
Tab. III.1.1.2. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach* w Lesznie	172
Tab. III.1.2.1. Wartość brutto środków i trwałych i stopień ich zużycia w jednostkach i zakładach budżetowych miasta Leszna	175
Tab. III.2.1.1. Udział %-owy ludności w wieku produkcyjnym, przed- i poprodukcyjnym w Lesznie	181

Tab. III. 2.1.2. Wskaźnik obciążenia demograficznego dla Leszna	182
Tab. III. 2.3.1. Struktura ludności w Lesznie wg wykształcenia w % na podstawie NSP i badań opinii mieszkańców w wybranych latach	184
Tab. III.2.3.2. Ogólna struktura zatrudnionych pracowników – wg rozkładu procentowego	185
Tab. III.2.3.3. Struktura wykształcenia pracowników – wg rozkładu procentowego	186
Tab. III. 2.3.4. Bezrobotni zarejestrowani w Lesznie wg poziomu wykształcenia	186
Tab. III.2.4.1. Środowisko lokalne – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie	189
Tab. III.2.5.1. Zestawienie liczby uczniów i absolwentów szkół* leszczyńskich ogółem w latach 1995-2007 oraz przyrostu naturalnego w Lesznie w latach 1963-1975.	190
Tab. III.2.5.2. Absolwenci leszczyńskich uczelni wyższych ogółem w latach 2005-2007.	191
Tab. III.3.1.1. Liczba studentów w Lesznie	194
Tab. III.3.1.2. Liczba studentów na poszczególnych uczelniach i kierunkach z podziałem na stacjonarnych i zaocznych w roku akademickim 2007/2008	195
Tab. III.3.1.3. Zestawienie kadry dydaktycznej w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej im. J.A.Komeńskiego w Lesznie w latach 1999 – 2009	201
Tab. III.3.1.4. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Lesznie	202
Tab. III.3.2.1. Liczba firm zarejestrowanych w systemie REGON wg PKD z podziałem na wysoką, średnio-wysoką, średnio-niską i niską technikę.	203
Tab. III.4.2.1. Wybory samorządowe w dniu 26.11.2006 – wybrane dane o frekwencji wyborczej	211
Tab. III. 4.3.1. Zaufanie do osób publicznych w Lesznie – zestawienie średniej oceny z czterech badań opinii publicznej	212
Tab. III.4.3.2. Ocena działalności Prezydenta – ranking według średniej oceny	212
Tab. III.4.3.3. Ocena działania Urzędu Miejskiego – średniej oceny	213
Tab. III.4.3.4. Ocena sytuacji miasta – ranking według średniej	214
Tab. III.4.3.5. Środowisko biznesu – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie	214
Tab. III.4.3.6. Środowisko lokalne – ocena wpływu na obecną sytuację firmy	215

w Lesznie	
Tab. III.4.4.1. Zestawienie mediów leszczyńskich – stan na marzec 2009	216
Tab. III.4.5.1. Zestawienie wybranych informacji o członkostwie samorządu miasta	218
Leszna w stowarzyszeniach	
Tab. III.4.6.1. Wybrane wydatki z budżetu miasta Leszna w tys. zł	219
Tab. IV.1.1.1. Liczba jednostek gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON według klas wielkości	224
Tab. IV.1.1.2. Jednostki gospodarcze zarejestrowane w Lesznie wg sekcji PKD	226
Tab. IV.1.1.3. Jednostki gospodarcze zarejestrowane w Lesznie w sekcji obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej według działów	228
Tab. IV.1.1.4. Liczba firm zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON w dziale działalność gospodarcza pozostała według grup	228
Tab. IV.1.1.5. Liczba firm w Lesznie zarejestrowanych w systemie REGON w sekcji przemysł z podziałem na działy zawierające największą ilość przedsiębiorstw	229
Tab. IV.1.1.6. Zestawienie ważniejszych przedsiębiorstw według działów przemysłu	231
Tab. IV.1.2.1. Liczba zatrudnionych w Lesznie w jednostkach zatrudniających powyżej 9 osób	232
Tab. IV.1.2.2. Liczba podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób jednostek sfery budżetowej oraz pracujący w nich pracownicy według sekcji PKD w 2007 roku	233
Tab. IV.1.2.3. Pracujący w Lesznie wg faktycznego miejsca pracy w podmiotach zatrudniających więcej niż 9 osób według sekcji PKD	234
Tab. IV.1.3.1. Przychody ogółem w mln zł według sekcji PKD dla jednostek gospodarczych* zarejestrowanych w Lesznie w latach 2000-2007	236
Tab. IV.2.2.1. Sektor prywatny w Lesznie	242
Tab. IV.2.2.2. Sektor publiczny w Lesznie	243
Tab. IV.2.2.3. Nowo zarejestrowane w rejestrze REGON podmioty gospodarki narodowej w Lesznie według sektorów własnościowych	244
Tab. IV.2.4.1. Z jakich zasobów skorzystała firma zatrudniając wykwalifikowanych pracowników (specjalistów z wyższym wykształceniem)	247
Tab. IV.3.2.1. Ocena Leszna według średnich wskaźników zintegrowanych oceny atrybutów marki w grupach respondentów z Leszna i pozostałych miast z podziałem na tych, którzy odwiedzili miasto i nie	251

Tab. IV.3.3.1. Atrakcyjność inwestycyjna miast – powiatów wydzielonych, klasy A-D, Ranking z roku 2003	255
Tab. IV.3.4.1. Infrastruktura – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie	257
Tab. IV.3.4.2. Inwestycje w infrastrukturę techniczną w latach 2006-2008 w zł na osobę w wybranych byłych miastach wojewódzkich	258
Tab. IV.3.4.3. Sieć rozdzielcza w Lesznie na 100 km ²	259
Tab. IV.3.4.4. Sieć gazowa w Lesznie	259
Tab. IV.3.4.5. Zestawienie powierzchni terenów sprzedanych na rzecz wybranych ważniejszych inwestorów	260
Tab. IV.3.4.6. Zestawienie ofert inwestycyjnych miasta Leszna – tereny przeznaczone pod produkcję, składy, magazyny, zabudowę usługową i handel; stan na grudzień 2008	262
Tab. IV.3.5.1. Dane o poręczeniach udzielonych przez SFPK w Gostyniu przedsiębiorcom leszczyńskim	264
Tab. IV.3.5.2. Porównanie wysokości podatków lokalnych w wybranych miastach Wielkopolski	265
Tab. IV.3.5.3. Informacje o zwolnieniach z podatku od nieruchomości w Lesznie	267
Tab. IV.3.6.1. Projekty unijne realizowane w Lesznie	268
Tab. IV.3.6.2. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw – środki pozyskane przez przedsiębiorców z Leszna w ramach programów przedakcesyjnych w latach 2001-2006	270
Tab. IV.3.6.3. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw – środki pozyskane przez przedsiębiorców z Leszna w ramach programów strukturalnych w latach 2004-2006	270
Tab. IV. 3.8.1. Porównanie poziomu życia w Lesznie i w Polsce	278
Tab. IV.3.8.2. Jakość życia – ocena wpływu na obecną sytuację firmy w Lesznie	280
Tab. IV.3.8.2. Dane dotyczące domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic w Lesznie	280
Tab. IV.3.8.3. Dane dotyczące działalności bibliotek w Lesznie	281
Tab. IV.3.8.4. Powierzchnia mieszkania w m ² w Lesznie	281
Tab. IV.3.8.5. Ocena stanu środowiska	282
Tab. IV.3.8.6. Chorobowość szpitalna na 1000 mieszkańców	284
Tab. IV.3.8.7. Zgony ogółem na 1000 mieszkańców w wybranych miastach i Wielkopolsce	285

Tab. IV.3.8.8. Poziom poczucia bezpieczeństwa – rozkład procentowy odpowiedzi	287
Tab. IV.3.8.9. Kontakt z przestępstwami	287
Tab. IV.4.1.1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych w Lesznie w mln zł (w cenach bieżących)	291
Tab. IV.4.1.2. Transfer nowych technologii w przemyśle Leszna wg kraju zakupu	292
Tab. IV.4.1.3. Liczba środków automatyzacji procesów produkcyjnych przemyśle Leszna	293
Tab. IV.4.2.1. Rozkład charakteru innowacji	294
Tab. IV.4.2.2. Rozkład innowacji procesowych według stopnia ich radykalności	295
Tab. IV.4.2.3. Rozkład innowacji radykalnych , poważnych i nieznacznych według typu procesu	295
Tab. IV.4.2.4. Jakie nagrody potwierdzające innowacyjność na rynku otrzymała firma w latach 2002 – 2005 - lista	296
Tab. IV.4.2.5. Potrzeby innowacyjne przebadanych przez CiITT w zakresie doradztwa i szkoleń (dane z roku 2007)	297
Tab. IV.5.3.1. Zestawienie ważniejszych zagranicznych inwestorów w Lesznie, stan na koniec roku 2008.	305
Tab. V.1.1.1. Przychody przedsiębiorstw ogółem i wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących w firmach Leszna	308
Tab. V.1.1.2. Przeliczenie przychodów przedsiębiorstw ogółem na jednostkę wartości środków trwałych oraz na 1000 pracujących w Lesznie	309
Tab. V.1.2.1. Produkcja sprzedana w przemyśle i pracujący w przemyśle w Lesznie	310
Tab. V.1.3.1. Wartość wybranych dochodów w budżecie miasta Leszna w zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca	312
Tab. V.2.1.1. Wartość nakładów inwestycyjnych i wartość brutto środków trwałych w mln zł w przedsiębiorstwach Leszna	314
Tab. V.2.1.2. Inwestycje i środki trwałe – podstawowe wskaźniki dla miast na prawach powiatu w Wielkopolsce	316
Tab. V.3.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących w Lesznie	319
Tab. V.3.2.1. Zestawienie wartości środków trwałych brutto w przedsiębiorstwach z liczbą pracujących w edukacji w Lesznie	320
Tab. V. 3.2.2. Zestawienie wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach i liczba	321

zatrudnionych w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie

Tab. V.3.3.1. Zestawienie wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach i liczby stowarzyszeń i fundacji w Lesznie 322

Tab. V.3.4.1. Zestawienie liczby pracujących w Lesznie ogółem i pracujących w edukacji 324

Tab. V.3.4.2. Zestawienie liczby pracujących ogółem z zatrudnieniem w edukacji na 10 tys. uczniów, w Lesznie 325

Tab. V.3.5.1. Zestawienie liczby pracujących ogółem z liczbą stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w Lesznie 327

Tab. V.3.6.1. Zestawienie pracujących w edukacji oraz liczby stowarzyszeń i fundacji w Lesznie 328

Tab. V.3.6.1. Zestawienie liczby stowarzyszeń i fundacji oraz pracujących w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie 329

Spis rycin

Ryc. I.2.1. Przykład funkcji produkcji	17
Ryc. I.3.1.1. Inwestycje faktyczne i restytucyjne	20
Ryc. I.3.1.2. Skutki wzrostu stopy oszczędności dla inwestycji	21
Ryc. I.5.3.1. Dynamika wzrostu gospodarki zasobnej w wiedzę	52
Ryc. II.1.1. Położenie Leszna	57
Ryc. II.3.1. Zmiana liczby mieszkańców Leszna w latach 1946-1989	64
Ryc. II.3.2.1. Udział zatrudnienia w wybranych działach gospodarki uspołecznionej do zatrudnienia ogółem w gospodarce uspołecznionej poza rolnictwem w Lesznie	66
Ryc. II.3.2.2.1. Zatrudnienie w przemyśle Leszna według form własności	74
Ryc. II.3.2.2.2. Liczba zakładów i pracujących w rzemiośle prywatnym w Lesznie	75
Ryc. II.4.1.1. Liczba mieszkańców Leszna ogółem i według płci w latach 1991-2008	77
Ryc. II.4.1.2. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w Lesznie i Polsce	80
Ryc. II.4.1.3. Saldo migracji w Lesznie w ruchu wewnętrznym i zagranicznym	81
Ryc. II.4.1.4. Struktura ludności Leszna według wieku w latach 2004 i 2008	82
Ryc. II.4.2.1. Ludność w wieku produkcyjnym, przed- i poprodukcyjnym w Lesznie	84
Ryc. II.4.2.2. Liczba pracujących* w Lesznie w latach 1995-2008	85
Ryc. II.4.2.3. Pracujący* wg płci w Lesznie w latach 1995-2007.	86
Ryc. II.4.2.4. Udział procentowy ludności pracującej w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Lesznie	86
Ryc. II.4.2.5. Zatrudnienie w przemyśle w Lesznie	88
Ryc. II.4.2.6. Zatrudnienie w Lesznie według sekcji PKD z wyjątkiem przemysłu	89
Ryc. II.4.2.7. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Lesznie w wybranych latach	90
Ryc. II.4.2.8. Zmiany stopy bezrobocia rejestrowanego w wybranych miastach województwa wielkopolskiego	91
Ryc. II.4.3.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w najważniejszych sekcjach PKD	94
Ryc. II.4.5. Wartości syntetycznych wskaźników poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych powiatów województwa wielkopolskiego	96
Ryc. II.5.3. Struktura klas glebowych miasta stan na 2004 rok	99
Ryc. II.5.6.1. Leszno: wodociągi i kanalizacja - długość czynnej sieci kanalizacyjnej i rozdzielczej w km	101
Ryc. II.5.6.2. Leszno: ludność korzystająca z sieci wodociągowej i kanalizacyjnej	103

Ryc. II.5.6.3. Odpady wytworzone w Lesznie w ciągu roku oraz składowane na	106
Ryc. II.5.7.1. Powierzchnia geodezyjna w ha w Lesznie według kierunków wykorzystania	107
Ryc. II.6.1. Schemat strategii rozwoju Leszna – wersja z 1997 roku	113
Ryc. II.6.2. Schemat strategii rozwoju Leszna po weryfikacji w latach 2004-2005	115
Ryc. II.6.3. Schemat strategii rozwoju Leszna po zmianach w roku 2008	117
Ryc. II.7.1. Lokalizacja Leszna i miast z grupy porównawczej na mapie Polski	119
Ryc. II.7.1.1. Liczba mieszkańców wybranych w byłych miast wojewódzkich	120
Ryc. II.7.2. Udział ludności z wykształceniem wyższym w wybranych byłych miastach wojewódzkich	122
Ryc. II.7.3.1. Wydatki z budżetu na oświatę i wychowanie w zł na 1 mieszkańca	124
Ryc. II.7.4.1. Liczba pracujących ogółem w wybranych byłych miastach wojewódzkich w latach 2003-2007	126
Ryc. II.7.4.2. Liczba pracujących w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	128
Ryc. II.7.4.3. Liczba pracujących w przemyśle w wybranych byłych miastach wojewódzkich	130
Ryc. II.7.4.4. Liczba pracujących w przemyśle na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	132
Ryc. II.7.4.5. Liczba pracujących w usługach w wybranych byłych miastach wojewódzkich	134
Ryc. II.7.4.6. Liczba pracujących w usługach na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	136
Ryc. II.7.5.1. Stopa bezrobocia rejestrowanego w wybranych byłych miastach wojewódzkich	138
Ryc. II.7.6.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON w wybranych byłych miastach wojewódzkich	140
Ryc. II.7.6.2. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	141
Ryc. II.7.6.3. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w wybranych byłych miastach wojewódzkich	143
Ryc. II.7.6.4. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	146

Ryc. II.7.7.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych	148
Ryc. II.7.7.2. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – przemysł i budownictwo	150
Ryc. II.7.7.3. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi rynkowe	152
Ryc. II.7.7.4. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w tys. złotych – usługi nierynkowe	154
Ryc. II.7.8.1. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca	156
Ryc. II.7.9.1. Produkcja sprzedana w przemyśle na 1 mieszkańca w wybranych byłych miastach wojewódzkich	158
Ryc. II.7.10.1. Dochody budżetowe na mieszkańca	160
Ryc. II.7.10.2. Udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem (podatek dochodowy od osób fizycznych i prawnych) na 1 mieszkańca	162
Ryc. II.7.11.1. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji w wybranych byłych miastach wojewódzkich	164
Ryc. II.7.11.2. Liczba stowarzyszeń, organizacji społecznych i fundacji na 10 tys. mieszkańców w wybranych byłych miastach wojewódzkich	165
Ryc. III. 1.1.1. Wartość brutto środków trwałych w mln zł w przedsiębiorstwach w Lesznie	170
Ryc. III.1.1.2. Wartość środków trwałych brutto dla wybranych rodzajów działalności w sektorze przedsiębiorstw w mieście Lesznie	171
Ryc. III.1.1.3. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach Leszna ogółem w mln zł	173
Ryc. III.1.1.4. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w Lesznie w wybranych sektorach gospodarki w mln.zł	173
Ryc. III.1.2.1. Wydatki budżetu miasta Leszna ogółem i majątkowe inwestycyjne w mln zł	175
Ryc. III.1.2.2. Wydatki majątkowe inwestycyjne z budżetu miasta Leszna w mln zł	176
Ryc. III.1.2.3. Wydatki majątkowe inwestycyjne jako udział %-owy w wydatkach ogółem budżetu miasta Leszna	177
Ryc. III.2.1.1. Liczba mieszkańców Leszna w wieku produkcyjnym oraz przed- i poprodukcyjnym	181
Ryc. III.2.2.1. Pracujący ogółem w Lesznie w jednostkach zatrudniających	182

powyżej 9 osób	
Ryc. III.2.2.1. Pracujące kobiety i mężczyźni w Lesznie w jednostkach zatrudniających	183
powyżej 9 osób	
Ryc. III.2.3.1. Struktura ludności według wykształcenia w %. Leszno na tle	185
Wielkopolski i Polski	
Ryc. III.2.3.2. Bezrobotni zarejestrowani w Lesznie z podziałem na wybrane grupy	186
wykształcenia	
Ryc. III.2.4.1. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą	187
w Lesznie	
Ryc. III.2.4.2. Liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego	188
zarejestrowanych w Lesznie w bazie REGON	
Ryc. III.2.5.1. Liczba uczniów w szkołach* leszczyńskich w latach 1995-2007	190
i przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w ‰ o 7 lat wcześniej.	
Ryc. III.2.5.2. Wyniki egzaminu gimnazjalnego w Lesznie w roku 2006	191
Ryc. III. 3.2.1. Podmioty gospodarcze według zawartości badań i rozwoju w Lesznie	204
Ryc. III.4.1.1. Stowarzyszenia, organizacje społeczne i fundacje zarejestrowane	209
w systemie REGON w Lesznie	
Ryc. III.4.1.2. Fundacje, stowarzyszenia organizacje społeczne w rejestrze REGON	210
w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Lesznie i wybranych miastach Wielkopolski	
w 2007 roku.	
Ryc. III.4.6.1. Wydatki w tys. zł z budżetu miasta Leszna w latach 1995-2007	220
na oświatę i wychowanie oraz pomoc społeczną i pozostałe zadania w zakresie polityki	
społecznej	
Ryc. III.4.6.2. Wydatki w tys. zł z budżetu miasta Leszna w latach 1995-2008	221
na kulturę fizyczną i sport, kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego oraz ochronę	
zdrowia.	
Ryc. IV.1.1.1. Porównanie liczby jednostek gospodarczych zarejestrowanych	227
w Lesznie w latach 1995 i 2008 według sekcji PKD	
Ryc. IV.1.1.2. Liczba firm zarejestrowanych w Lesznie w sekcji przemysł według	230
ważniejszych działów w latach 2001 i 2008.	
Ryc. IV.1.2.1. Pracujący i liczba jednostek gospodarczych w Lesznie zatrudniających	234
powyżej 9 osób w roku 2007	
Ryc. IV.1.2.2. Dynamika zmian w zatrudnieniu w Lesznie w podmiotach	235

zatrudniających powyżej 9 osób i jednostkach sfery budżetowej bez względu na liczbę zatrudnionych według faktycznego miejsca pracy	
Ryc. IV.1.3.1. Przychody ogółem oraz dla ważniejszych sekcji: przetwórstwo przemysłowe, handel hurtowy i detaliczny oraz budownictwo w Lesznie w mln zł	237
Ryc. IV.1.3.2. Przychody ogółem oraz dla ważniejszych sekcji: transport, gospodarka magazynowa i łączność oraz obsługa nieruchomości, wynajem, nauka i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej w Lesznie w mln zł.	237
Ryc. IV.1.3.3. Produkcja sprzedana w przemyśle ogółem w mln zł., Leszno	238
Ryc. IV.2.2.1. Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Lesznie w systemie REGON ogółem i w sektorze prywatnym	241
Ryc. IV.2.2.2. Liczba podmiotów w sektorze prywatnym na 1000 mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski w 2007 roku.	244
Ryc. IV.3.2.1. Ocena Leszna według średnich wskaźników zintegrowanych oceny atrybutów marki w grupach respondentów z Leszna i pozostałych miast (Wrocław, Poznań, Zielona Góra)	252
Ryc. IV.3.2.2. Nowe logo Leszna wprowadzone 6.12.2008.	253
Ryc. IV.3.4.1. Strefa I.D.E.A. z zaznaczeniem wolnych terenów pod inwestycje.	261
Ryc. IV.3.8.1. Ocena możliwości stwarzanych przez miasto – porównanie w latach 2005 i 2009	279
Ryc. IV.3.8.2. Lekarze wybranych specjalności i personel medyczny na 10 tysięcy mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski i średnio dla województwa w 2008 roku	283
Ryc. IV.3.8.3. Porady specjalistyczne ogółem na 1000 mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski i średnio dla województwa	284
Ryc. IV.3.8.4. Chorobowość szpitalna na 1000 mieszkańców w wybranych miastach Wielkopolski i średnio w województwie	285
Ryc. IV.3.8.5. Zgony ogółem na 1000 mieszkańców w wybranych miastach i Wielkopolsce	286
Ryc. IV.4.1.1. Nakłady na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych średnich i dużych w Lesznie	291
Ryc. V.1.1.1. Zestawienie przychodów przedsiębiorstw ogółem w przeliczeniu na jednostkę wartości środków trwałych oraz w przeliczeniu na 1000 pracujących.	309
Ryc. V.1.2.1. Produkcja sprzedana w przemyśle w mln zł na 1000 pracujących	311

w przemyśle i pracujący w przemyśle w tys., w Lesznie

Ryc. V.1.3.1. Dochody budżetu miasta stanowiące udziału w podatkach dochodowych od osób prawnych i fizycznych w przeliczeniu na 1 mieszkańca Leszna	313
Ryc. V.2.1.1. Zmiany wartości brutto środków trwałych i nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach Leszna w mln zł	315
Ryc. V.3.1.1. Wartość brutto środków trwałych w przedsiębiorstwach na 1000 pracujących w Lesznie w latach 1998-2007	318
Ryc. V.3.2.1. Dynamika wzrostu środków trwałych a liczba zatrudnionych w edukacji w Lesznie	320
Ryc. V.3.2.2. Dynamika wzrostu środków trwałych a liczba zatrudnionych w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie	321
Ryc. V.3.3.1. Zestawienie wartości środków trwałych w przedsiębiorstwach i liczby stowarzyszeń i fundacji w Lesznie	323
Ryc. V.3.4.1. Liczba pracujących ogółem i liczba pracujących w edukacji w Lesznie	324
Ryc. V.3.4.2. Zestawienie liczby pracujących ogółem z zatrudnieniem w edukacji na 10 tys. uczniów	325
Ryc. V.3.5.1. Zestawienie pracujących ogółem w tys. i liczby stowarzyszeń i fundacji zarejestrowanych w Lesznie	327
Ryc. V.3.6.1. Dynamika zmian liczby stowarzyszeń i fundacji oraz pracujących w edukacji w Lesznie	329
Ryc. V.3.6.2. Dynamika zmian liczby stowarzyszeń i fundacji oraz pracujących w edukacji na 10 tys. uczniów w Lesznie	330
Ryc. VI.1. Mechanizm uzyskiwania przewagi efektywnościowej przez miasto Leszno	333